

ARCHIWUM GŁÓWNE AKT DAWNYCH
ARCHIWUM PAŃSTWOWE W SZCZECINIE

Radostaw Pawlik

Spuścizna Martina Wehrmanna

Przewodnik po zespole archiwalnym

Inwentarze i przewodniki Archiwum Państwowego w Szczecinie

ARCHIWUM GŁÓWNE AKT DAWNYCH
ARCHIWUM PAŃSTWOWE W SZCZECINIE

RADOSŁAW PAWLIK

**SPUŚCIZNA MARTINA WEHRMANNA
PRZEWODNIK
PO ZESPOLE ARCHIWALNYM**

WARSZAWA-SZCZECIN 2024

Recenzja
prof. dr hab. Waldemar Chorążyczewski
prof. dr hab. Radosław Gaziński

Redakcja
Nina Jastrzemska

Korekta językowa
Nina Jastrzemska

Tłumaczenie wstępu i spisu treści
Joanna Sadowska

Projekt okładki
Joanna Wilanowska-Ośka

Copyright by Archiwum Główne Akt Dawnych © 2024
Copyright by Archiwum Państwowe w Szczecinie © 2024
Copyright by Radosław Pawlik © 2024

Wydawcy
Archiwum Główne Akt Dawnych
ul. Długa 7, 00-263 Warszawa
tel. 22 831 15 25
email: sekretariat@agad.gov.pl <http://agad.gov.pl>

Archiwum Państwowe w Szczecinie
ul. św. Wojciecha 13, 70-410 Szczecin
tel. 91 433 50 02
email: sekretariat@szczecin.gov.pl <https://szczecin.ap.gov.pl>

ISBN 978-83-968112-3-3 Archiwum Główne Akt Dawnych
ISBN 978-83-66028-27-2 Archiwum Państwowe w Szczecinie

Skład i druk
Soft Vision Mariusz Rajski
Ustowo 39
70-001 Szczecin

SPIS TREŚCI

Wstęp	35
1. Zarys biografii naukowej Martina Wehrmanna.....	35
2. Dzieje zespołu archiwalnego	50
3. Układ i charakterystyka archiwalna.....	56
4. Metodyka i układ przewodnika	59
Vorwort.....	63
1. Überblick über die wissenschaftliche Biographie von Martin Wehrmann	63
2. Geschichte des Archivbestands	79
3. Struktur und archivarische Charakteristik.....	85
4. Methodik und Aufbau des Spezialinventars	88
Rozdział I. Korespondencja naukowa.....	93
1. Listy Martina Wehrmanna pisane do następujących	94
2. Listy do Martina Wehrmanna pisane od następujących.....	94
Rozdział II. Rękopisy i maszynopisy prac	105
1. Rękopisy.....	106
2. Maszynopisy.....	106
Rozdział III. Nadbitki i wycinki prasowe artykułów	107
1. Wykaz nadbitek i wycinków prasowych artykułów.....	108
Rozdział IV. Teksty i konspekty wykładów oraz wystąpień publicznych	125
1. Teksty i konspekty wykładów	126
2. Teksty wystąpień okolicznościowych w Gimnazjum w Stargardzie	130
Rozdział V. Historia powszechna.....	131
1. Starożytność	132
1.1. Rody i postacie	132
1.2. Starożytna Grecja	132
1.3. Izrael.....	132
1.4. Starożytny Rzym.....	132
1.4.1. Rzym królewski	132
1.4.2. Republika rzymska	132
1.4.3. Cesarstwo Rzymskie	132
2. Średniowiecze	133
2.1. Germanie i Słowianie.....	133
2.2. Ustrój, gospodarka, życie codzienne i kultura	133

2.3. Państwa.....	134
2.3.1. Księstwo Akwitanii	134
2.3.2. Królestwo Anglii	134
2.3.3. Marchia Austriacka/ Księstwo Austriackie	134
2.3.4. Margrabstwo Badenii	134
2.3.5. Księstwo Bawarii	134
2.3.6. Italia.....	134
2.3.7. Królestwo Jerozolimy	134
2.3.8. Królestwo Burgundii	135
2.3.9. Królestwo Francji	135
2.3.10. Państwo frankijskie	135
2.3.11. Landgrafostwo Hesji	135
2.3.12. Księstwo Lotaryngii	135
2.3.13. Królestwo Niemiec/ Świąte Cesarstwo Rzymskie	135
2.3.14. Księstwo Saksonii	136
2.3.15. Księstwo Szwabii	136
2.3.16. Landgrafostwo Turynii	136
3. Historia nowożytna i najnowsza	136
3.1. Dynastie i rody panujące	137
3.2. Państwa.....	137
3.2.1. Anglia.....	137
3.2.2. Belgia.....	137
3.2.3. Cesarstwo Niemieckie i Republika Weimarska	137
3.2.4. Cesarstwo Rosyjskie.....	138
3.2.5. Włochy	138
Rozdział VI. Źródła do dziejów Pomorza	139
1. Epigrafika.....	140
1.1. Epitafia i inskrypcje	140
1.1.1. Epitafia i inskrypcje w kościołach Szczecina	140
1.1.2. Epitafia i inskrypcje w poszczególnych miejscowościach	140
1.2. Krzyże pokutne	141
2. Źródła ikonograficzne	142
2.1. Gobeliny i ich twórcy	142
2.2. Widoki miast	142
3. Źródła i materiały językoznawcze.....	142
3.1. Antroponimia i przysłowioznawstwo	142
3.2. Dialekt dolnoniemiecki.....	142
4. Księgi metrykalne	143
5. Średniowieczne i wczesnonowożytne zabytki piśmiennictwa oraz kartografii do dziejów Pomorza.....	144
5.1. Twórcy.....	144

5.2. Dzieła	145
6. Opisy podróży i historycy pomorscy.....	152
Rozdział VII. Archiwistyka, księgoznawstwo i prasoznawstwo	153
1. Archiwistyka.....	154
2. Księgoznawstwo.....	154
2.1. Biblioteki pomorskie w średniowieczu	154
2.2. Biblioteki książęce.....	154
2.3. Biblioteki kościelne	155
2.3.1. Księgozbiory prywatne duchownych	155
2.3.2. Księgozbiory kościelne w Stargardzie	155
2.3.3. Księgozbiory kościelne w Szczecinie	155
2.3.4. Księgozbiory kościelne w innych miejscowościach.....	155
2.4. Biblioteki w miastach	156
2.4.1. Greifswald	156
2.4.2. Koszalin	156
2.4.3. Płoty	156
2.4.4. Stargard	156
2.4.5. Stralsund	156
2.4.6. Szczecin.....	157
2.5. Pomeranika.....	157
2.6. Drukarstwo i księgarstwo.....	157
2.6.1. Anklam	157
2.6.2. Barth	157
2.6.3. Białogard.....	158
2.6.4. Greifswald.....	158
2.6.5. Kołobrzeg.....	158
2.6.6. Pasewalk.....	158
2.6.7. Stargard	158
2.6.8. Szczecin.....	158
2.6.8.1. Drukarstwo	158
2.6.8.2. Księgarstwo.....	159
3. Prasa i czasopisma	160
3.1. Opracowania tematyczne twórcy spuścizny	160
3.2. Prasa i czasopisma w poszczególnych miejscowościach.....	160
3.2.1. Koszalin	160
3.2.2. Stargard.....	160
3.2.3. Szczecin.....	161
3.2.4. Trzebiatów.....	161
Rozdział VIII. Regionalizm pomorski.....	163
1. Badacze historii, literatura, księgozbiory i muzea regionalne	164
1.1. Historia regionalna	164

1.2. Krajoznawstwo	164
2. Towarzystwo Historii i Starożytności Pomorza w Szczecinie	165
Rozdział IX. Książęta pomorscy	167
1. Książęta rugijscy	168
2. Sobiesławice	168
3. Świętoborzyce	171
4. Gryfici	171
4.1. Źródła i opracowania	171
4.1.1. Literatura okolicznościowa	173
4.1.2. Nekropolie	174
4.2. Wychowanie i edukacja	175
4.3. Pielgrzymki	176
4.4. Książęta Pomorscy	176
4.5. Bogusław X	209
4.5.1. Wyprawa księcia Bogusława X na dwór cesarski, pielgrzymka do Ziemi Świętej, wizyta w Stolicy Apostolskiej i na dworach elektorów Rzeszy	211
Rozdział X. Księstwo Pomorskie	213
1. Polityka wewnętrzna	215
1.1. Urzędy centralne i terytorialne	215
1.1.1. Urzędy centralne	215
1.1.2. Urzędy terytorialne	216
1.2. Prawo książęce. Ordynacje	217
1.3. Organizacja dworu	218
1.4. Stany pomorskie	220
1.4.1. Sejm Krajowy	220
1.4.2. Szlachta	220
1.4.3. Miasta	222
1.5. System monetarny i skarbowość	223
1.6. Domeny skarbowe	224
1.6.1. Ordynacje i zarządzenia	224
1.6.2. Materiały do dziejów poszczególnych domen	224
1.6.2.1. Bytów	224
1.6.2.2. Darłowo	224
1.6.2.3. Kołbacz	224
1.6.2.4. Lębork	225
1.6.2.5. Marianowo	225
1.6.2.6. Suchań	225
1.6.2.7. Szadzko	225
1.6.2.8. Szczecinek	225
1.6.2.9. Trzebiatów	225

1.7. Sądownictwo.....	226
1.7.1. Sądownictwo w epoce Bogusława X.....	226
1.7.2. Sąd Kameralny Rzeszy	226
1.7.3. Sąd Nadworny.....	226
1.7.4. Sądy ziemskie	227
1.7.5. Sądy zamkowe.....	227
1.7.6. Sądownictwo w miastach	227
1.8. Bezpieczeństwo wewnętrzne i porządek publiczny	227
2. Polityka zewnętrzna.....	227
2.1. Rzesza.....	227
2.2. Brandenburgia.....	230
2.3. Stosunki polityczne z innymi państwami	232
2.3.1. Anglia	232
2.3.2. Anhalt-Zerbst.....	232
2.3.3. Austria	232
2.3.4. Bawaria.....	233
2.3.5. Brunszwik i Lüneburg	233
2.3.6. Dania.....	233
2.3.7. Francja	233
2.3.8. Gdańsk	233
2.3.9. Księstwo Głogowsko-Żagańskie	234
2.3.10. Hesja	234
2.3.11. Hildesheim	234
2.3.12. Hiszpania	234
2.3.13. Kurlandia i Semigalia.....	234
2.3.14. Zakon krzyżacki/ Księstwo Pruskie	234
2.3.15. Księstwo Legnickie.....	235
2.3.16. Lubeka	235
2.3.17. Meklemburgia	235
2.3.18. Niderlandy	235
2.3.19. Polska.....	235
2.3.20. Portugalia.....	236
2.3.21. Palatynat Reński	236
2.3.22. Saksonia	236
2.3.23. Szkocja	237
2.3.24. Szlezwik i Holsztyn.....	237
2.3.25. Szwecja.....	237
2.3.26. Węgry.....	237
2.3.27. Wirtembergia	237

Rozdział XI. Wojna trzydziestoletnia i podział Księstwa Pomorskiego między

Brandenburgię i Szwecję	239
1. Wojna trzydziestoletnia na Pomorzu	240

1.1. Okres cesarski	240
1.2. Okres szwedzki	240
1.3. Miasta w czasie działań wojennych	240
1.4. Dowódcy wojskowi	241
2. Podział Księstwa Pomorskiego	241
2.1. Pomorze brandenburskie	241
2.1.1. Ustrój i administracja	241
2.1.2. Skarbowość	242
2.1.3. Sądownictwo	242
2.1.4. Demografia i społeczeństwo	242
2.2. Pomorze szwedzkie	243
2.2.1. Ustrój i administracja	243
2.2.2. Skarbowość	243
2.2.3. Sądownictwo i porządek publiczny	243
2.3. Rywalizacja państwa brandenbursko-pruskiego ze Szwecją o Pomorze do 1721 r.	243
 Rozdział XII. Pomorze w okresie wojen napoleońskich	245
1. Francuska okupacja Pomorza	246
1.1. Działania zbrojne i okupacja poszczególnych miejscowości, powiatów i ziem	246
1.2. Wojna wyzwolenicza Prus (1813–1814)	248
2. Szczecin w okresie okupacji francuskiej (1806–1813)	248
2.1. Kapitulacja miasta w 1806 r.	248
2.2. Władze okupacyjne	249
2.3. Garnizon francuski w Szczecinie	249
2.4. Kontrybucje i kwatery wojsk	250
2.5. Szczecin w okresie wojny wyzwoleniczej	251
 Rozdział XIII. Dzieje miast, wsi i powiatów na Pomorzu	253
1. Kolonizacja na prawie niemieckim	254
2. Miasta i mieszczaństwo w średniowieczu	254
3. Miasta	255
3.1. Miasta w Hanzie	255
3.2. Dzieje miast	255
3.2.1. Altentreptow	255
3.2.2. Anklam	255
3.2.3. Banie	256
3.2.4. Barth	256
3.2.5. Barwice	257
3.2.6. Bergen	257
3.2.7. Białogard	257
3.2.8. Bobolice	257

3.2.9. Bytów	257
3.2.10. Chociwel	257
3.2.11. Chojna	258
3.2.12. Choszczno	258
3.2.13. Czaplinek.....	258
3.2.14. Damgarten.....	258
3.2.15. Darłowo.....	258
3.2.16. Dąbie.....	259
3.2.17. Demmin	259
3.2.18. Dobra Nowogardzka	260
3.2.19. Dobrzany	260
3.2.20. Drawsko Pomorskie	260
3.2.21. Franzburg.....	260
3.2.22. Gardna Wielka.....	260
3.2.23. Gartz a. O.	260
3.2.24. Garz/Rügen.....	261
3.2.25. Gingst.....	261
3.2.26. Golczewo	261
3.2.27. Goleniów	261
3.2.28. Gramzow	262
3.2.29. Greifswald	262
3.2.30. Grimmen	262
3.2.31. Gristow (k. Greifswaldu)	263
3.2.32. Gryfice	263
3.2.33. Gryfino.....	263
3.2.34. Gützkow.....	264
3.2.35. Ińsko.....	264
3.2.36. Jarmen.....	264
3.2.37. Kalisz Pomorski	264
3.2.38. Kamień Pomorski.....	264
3.2.39. Karlino.....	264
3.2.40. Kołobrzeg.....	265
3.2.41. Koszalin	266
3.2.42. Krzywica.....	267
3.2.43. Kummerow	267
3.2.44. Lassen	267
3.2.45. Lebamünde	267
3.2.46. Lębork.....	267
3.2.47. Lindow.....	267
3.2.48. Lipie	267
3.2.49. Loitz.....	267
3.2.50. Löcknitz	268
3.2.51. Łeba	268

3.2.52. Łobez.....	268
3.2.53. Łupawa.....	268
3.2.54. Maszewo.....	268
3.2.55. Miastko.....	268
3.2.56. Mieszkowice.....	268
3.2.57. Nowe Warpno.....	268
3.2.58. Nowogard.....	268
3.2.59. Okonek.....	269
3.2.60. Pasewalk.....	269
3.2.61. Penkun.....	269
3.2.62. Płoty.....	269
3.2.63. Polanów.....	269
3.2.64. Police.....	269
3.2.65. Połczyn Zdrój.....	270
3.2.66. Prenzlau.....	270
3.2.67. Przywodzie.....	270
3.2.68. Pyrzyce.....	270
3.2.69. Resko.....	271
3.2.70. Schadegard.....	271
3.2.71. Sianów.....	271
3.2.72. Sławno.....	271
3.2.73. Słupsk.....	271
3.2.74. Stare Czarnowo.....	272
3.2.75. Stepnica.....	272
3.2.76. Stralow.....	272
3.2.77. Stralsund.....	272
3.2.78. Strzmielce.....	273
3.2.79. Suchań.....	274
3.2.80. Szadzko.....	274
3.2.81. Szczecinek.....	274
3.2.82. Świdwin.....	274
3.2.83. Świnoujście.....	274
3.2.84. Torgelow.....	275
3.2.85. Treben.....	275
3.2.86. Tribsees.....	275
3.2.87. Trzebiatów.....	275
3.2.88. Usedom.....	276
3.2.89. Ückeründe.....	276
3.2.90. Verchen.....	276
3.2.91. Wapnica.....	276
3.2.92. Wełtyń.....	276
3.2.93. Węgorzyno.....	277

3.2.94. Widuchowa	277
3.2.95. Wierzbno	277
3.2.96. Wolin	277
3.2.97. Wołogoszcz	277
3.2.98. Wulfsberg	278
3.2.99. Złocieniec	278
4. Dzieje poszczególnych wsi i powiatów	278
4.1. Kolonizacja fryderycjańska	278
4.2. Dzieje wsi i powiatów	278
4.2.1. Powiat Chojna (Kreis Königsberg Nm.)	278
4.2.2. Powiat Gryfice (Kreis Greifenberg)	278
4.2.3. Powiat Gryfino (Kreis Greifenhagen)	281
4.2.4. Powiat Kamień Pomorski (Kreis Cammin)	281
4.2.5. Powiat Nowogard (Kreis Naugard)	282
4.2.6. Powiat Pyrzyce (Kreis Pyritz)	282
4.2.7. Powiat Randow (Kreis Randow)	282
4.2.8. Powiat Szadzko (Kreis Saatzig)	283
5. Rugia	284
6. Uzdrowiska	285
 Rozdział XIV. Stargard	 287
1. Opracowania ogólne Martina Wehrmanna	289
2. Toponimia	289
3. Ustrój i władze	289
4. Sądownictwo i spory	290
5. Porządek publiczny	291
6. Majątek ziemski	291
7. Cechy i rzemiosło	291
8. Handel	293
9. Przemysł w XVIII–XIX w.	294
10. Transport i komunikacja	294
11. Przestrzeń miasta	294
12. Pożary miasta	294
13. Społeczeństwo i demografia	295
14. Życie codzienne	295
15. Życie intelektualne i kulturalne	296
15.1. Szkolnictwo	296
15.1.1. Kolegium Groeningiana i Gimnazjum Miejskie	296
15.2. Prasa	296
16. Opieka społeczna, medycyna i zwalczanie epidemii	297

Rozdział XV. Szczecin	299
1. Ustrój i władze	302
2. Sądownictwo i spory	303
3. Porządek publiczny	304
4. Skarbowość.....	304
5. Gospodarka.....	305
6. Cechy i rzemiosło	305
7. Przemysł i rzemiosło w XVIII w.	309
8. Przemysł w okresie industrialnym.....	311
9. Przemysł okrętowy	312
10. Handel.....	312
10.1. Szczecin a Związek Hanzeatycki	313
10.2. Organizacja handlu	313
10.2.1. Ordynki, przepisy i zarządzenia.....	313
10.2.2. Sprawozdania i statystyki.....	313
10.2.3. Kupiectwo	314
10.2.3.1. Gildie i kompanie kupieckie.....	314
10.2.3.2. Korporacja kupiecka przy Domu Żeglarza	315
10.2.3.3. Techniczna Komisja Handlowa	315
10.2.3.4. Korporacja Kupiecka, 1821/1822 r.	316
10.2.4. Kolegium Handlowe	316
10.2.5. Izba Handlowa.....	316
10.2.6. Kompanie handlowe.....	317
10.2.7. Banki, kantory i giełdy	317
10.2.8. Rynki i jarmarki	318
10.3. Wolumen towarów	318
10.4. Wymiana handlowa z miastami pomorskimi	319
10.5. Handel z zagranicą	319
10.6. Handel warciańsko-odrzański.....	321
11. Żegluga i port.....	322
11.1. Opracowanie tematyczne	322
11.2. Szypry.....	322
11.3. Tor wodny Świnoujście-Szczecin.....	323
11.4. Żegluga parowa.....	323
11.5. Port i urządzenia portowe	323
12. Transport i komunikacja	324
13. Przestrzeń miasta	324
13.1. Budynki i obiekty	324
13.1.1. Zamek Księżąt Pomorskich	327
13.2. Dawne plany i widoki miasta	328
14. Demografia i stosunki społeczne.....	329
14.1. Demografia.....	329
14.2. Stosunki społeczne	329

14.2.1. Mieszczanieństwo	329
14.2.1.1. Patrycjat	329
15. Szkolnictwo i życie kulturalne	330
15.1. Szkoła rady miasta	330
15.2. Kolegium Jageteuffla	330
15.3. Pedagogium Książęce i Fundacja Mariacka	330
15.4. Inne szkoły	331
15.5. Teatr i muzyka	331
15.6. Prasa	331
16. Opieka społeczna i medycyna i zwalczanie epidemii	332
16.1. Lekarze, chirurdzy i okuliści	332
16.2. Szpitale	333
16.3. Choroby i epidemie	333
Rozdział XVI. Państwo brandenbursko-pruskie i Królestwo Prus	335
1. Państwo brandenbursko-pruskie w XVII w.	336
2. Królestwo Prus w XVIII–XIX w.	336
2.1. Władcy	336
2.1.1. Fryderyk Wilhelm I (1713–1740)	336
2.1.2. Fryderyk II Wielki (1740–1786)	336
2.1.3. Fryderyk Wilhelm III (1797–1840)	337
3. Politycy, dowódcy i armia	337
3.1. Blücher Gebhard Leberecht von (1742–1819)	337
3.2. Gneisenau August Neidhardt von (1760–1831)	339
3.3. Armia	339
3.3.1. Reformy armii pruskiej w latach 1807–1814	339
3.3.2. Jednostki wojskowe na Pomorzu i ich dowódcy w XVII–XIX w.	340
Rozdział XVII. Dzieje Kościoła	341
1. Kościół powszechny	343
1.1. Papiestwo	343
1.2. Obiekty sakralne	343
1.3. Archidiecezje i diecezje niemieckie	343
2. Kościół pomorski	343
2.1. Początki organizacji diecezjalnej	343
2.2. Ustrój i organizacja diecezji kamieńskiej do 1535 r.	344
2.2.1. Granice i przynależność metropolitarna	344
2.2.2. Biskupi ordynariusze	344
2.2.2.1. Biskupi ordynariusze – materiały biograficzne	345
2.2.3. Biskupi koadiutorzy	346
2.2.4. Biskupi pomocniczy	346
2.2.4.1. Biskupi pomocniczy – materiały biograficzne	347
2.2.5. Działalność ustawodawcza. Synody generalne	347

2.2.6. Struktury organizacyjne diecezji.....	347
2.2.6.1. Oficjalaty generalne	347
2.2.6.2. Archidiakonaty i prepozytury.....	348
2.2.6.2.1. Archidiakonaty	348
2.2.6.2.2. Prepozytury	351
2.2.6.3. Kapituły katedralne i kolegiackie.....	351
2.2.6.3.1. Kapituła katedralna	351
2.2.6.3.2. Kapituły kolegiackie	358
2.2.6.3.2.1. Kapituła kolegiacka św. Mikołaja w Greifswaldzie.....	358
2.2.6.3.2.2. Kapituła kolegiacka św. Cecylii w Güstrow	358
2.2.6.3.2.3. Kapituła kolegiacka NMP w Kołobrzegu.....	358
2.2.6.3.2.4. Kapituła kolegiacka NMP w Szczecinie	358
2.2.6.3.2.5. Kapituła kolegiacka św. Ottona w Szczecinie	359
2.3. Władztwo biskupów kamieńskich	359
2.4. Kontakty ze Stolicą Apostolską.....	360
2.5. Klasztory i zakony	361
2.5.1. Klasztory	361
2.5.2. Konwenty klasztorne i zakonne	361
2.5.2.1. Augustianie.....	361
2.5.2.2. Benedyktyni.....	362
2.5.2.3. Cysterki	362
2.5.2.4. Cystersi.....	363
2.5.2.5. Dominikanie.....	363
2.5.2.6. Franciszkanie	364
2.5.2.7. Joannici.....	364
2.5.2.8. Karmelici.....	364
2.5.2.9. Kartuzi.....	365
2.5.2.10. Norbertanie.....	365
2.5.2.11. Norbertanki.....	365
2.5.2.12. Templariusze.....	365
2.6. Kościoły i inne obiekty sakralne w miastach.....	365
2.6.1. Anklam	365
2.6.2. Banie	366
2.6.3. Barth.....	366
2.6.4. Bergen	366
2.6.5. Białogard.....	366
2.6.6. Bytów	366
2.6.7. Choszczno	366
2.6.8. Czaplinek	367
2.6.9. Darłowo.....	367
2.6.10. Dąbie (Altdamm).....	367
2.6.11. Demmin	367
2.6.12. Dobrzany.....	367

2.6.13. Goleniów	367
2.6.14. Greifswald	367
2.6.15. Grimmen.....	367
2.6.16. Gristow (k. Greifswaldu).....	368
2.6.17. Ińsko.....	368
2.6.18. Karlino.....	368
2.6.19. Kołobrzeg	368
2.6.20. Koszalin	368
2.6.21. Lębork	368
2.6.22. Lipie.....	368
2.6.23. Łobez.....	368
2.6.24. Maszewo	369
2.6.25. Mieszkowice	369
2.6.26. Nowogard.....	369
2.6.27. Pasewalk.....	369
2.6.28. Pyrzyce.....	369
2.6.29. Resko	369
2.6.30. Słupsk.....	369
2.6.31. Stare Czarnowo	369
2.6.32. Stargard.....	370
2.6.32.1. Kościół i szpital św. Ducha.....	370
2.6.32.2. Kościół św. Jana.....	370
2.6.32.3. Kaplica i szpital św. Jerzego	370
2.6.32.4. Kościół NMP	370
2.6.33. Stralsund	371
2.6.34. Strzmiele	371
2.6.35. Szczecin.....	372
2.6.35.1. Kościół św. Anny	372
2.6.35.2. Kaplica św. Ducha	372
2.6.35.3. Kaplica św. Gertrudy.....	372
2.6.35.4. Kościół św. Jakuba	372
2.6.35.5. Kościół św. Jana	373
2.6.35.6. Kaplica św. Jerzego	374
2.6.35.7. Kościół św. Katarzyny	374
2.6.35.8. Kościół św. Mikołaja	374
2.6.35.9. Kościół NMP.....	374
2.6.35.10. Kościół św. Ottona	377
2.6.35.11. Kościół św. Piotra i Pawła.....	378
2.6.36. Trzebiatów	379
2.6.37. Ückermünde	379
2.6.38. Wierzbno.....	379
2.6.39. Wolin	379
2.6.40. Wologoszcz	379

2.7. Kościoły i parafie w poszczególnych synodach.....	380
2.7.1. Synod Altentreptow	380
2.7.2. Synod Anklam	380
2.7.3. Synod Barth	380
2.7.4. Synod Bergen	380
2.7.5. Synod Chociwel.....	380
2.7.6. Synod Demmin.....	381
2.7.7. Synod Dobra Nowogardzka	381
2.7.8. Synod Dobrzany	381
2.7.9. Synod Drawsko	382
2.7.10. Synod Garz/Rügen.....	382
2.7.11. Synod Gryfice	382
2.7.12. Synod Kamień Pomorski.....	382
2.7.13. Synod Kołbacz	383
2.7.14. Synod Kołobrzeg	383
2.7.15. Synod Koszalin.....	383
2.7.16. Synod Lębork	383
2.7.17. Synod Łobez.....	383
2.7.18. Synod Nowogard	383
2.7.19. Synod Pasewalk	383
2.7.20. Synod Pyrzyce.....	383
2.7.21. Synod Resko	384
2.7.22. Synod Sławno	384
2.7.23. Synod Stargard.....	384
2.7.24. Synod Trzebiatów	385
2.7.25. Synod Wierzbno.....	385
2.7.26. Synod Ückermünde.....	386
2.7.27. Synod Usedom	386
2.8. Szpitale i bractwa pomocy ubogim	386
2.8.1. Szpitale i kaplice Świętego Ducha	386
2.8.2. Szpitale i kaplice św. Gertrudy	386
2.8.3. Szpitale i kaplice św. Jerzego.....	386
2.8.4. Zakłady i bractwa dla ubogich.....	387
2.9. Gminy reformowane	387
2.9.1. Gminy reformowane na Pomorzu.....	387
2.9.2. Gmina reformowana w Szczecinie	387
2.10. Pietyzm	388
2.11. Kościół katolicki na Pomorzu w XVII–XIX w.	388
 Rozdział XVIII. Reformacja.....	 389
1. Reformacja w Rzeszy	390
1.1. Reformacja	390
1.2. Reformatorzy.....	380

1.2.1. Hutten Ulrich von.....	390
1.2.2. Jonas Justus	391
1.2.3. Luter Martin	391
1.2.4. Maurycy Saski.....	391
1.2.5. Melancton Filip	391
1.2.6. Murmelius Johannes	392
2. Reformacja w Księstwie Pomorskim.....	392
2.1. Kościół pomorski w przededniu reformacji.....	392
2.1.1. Kościół a władze państwowe	392
2.1.2. Obraz kościoła i duchowieństwa	392
2.1.3. Życie religijne.....	392
2.1.3.1. Liturgia i duszpasterstwo	392
2.1.3.2. Odpusty.....	392
2.1.3.3. Bractwa kościelne.....	393
2.1.3.4. Pielgrzymowanie.....	393
2.1.3.5. Fundacje pobożne	393
2.2. Reformacja i przebudowa stosunków kościelnych	394
2.2.1. Opracowania tematyczne i teksty wykładów twórcy spuścizny.....	394
2.2.2. Początki luteranizmu na Pomorzu.....	394
2.2.2.1. Przenikanie idei reformacyjnych na Pomorze	394
2.2.2.2. Wystąpienia antykościelne	394
2.2.2.3. Pierwsi kaznodzieje protestanci.....	394
2.2.3. Władze kościelne i świeckie wobec luteranizmu.....	395
2.2.4. Wizytacje kościelne	395
2.2.5. Kościół Krajowy	396
2.3. Przeobrażenia kościelne i religijne w miastach	397
2.3.1. Anklam	397
2.3.2. Barth	397
2.3.3. Bergen	397
2.3.4. Białogard	397
2.3.5. Bytów	397
2.3.6. Darłowo	397
2.3.7. Demmin	397
2.3.8. Dobra Nowogardzka.....	398
2.3.9. Gartz a. O.....	398
2.3.10. Greifswald	398
2.3.11. Gryfice	398
2.3.12. Kamień Pomorski.....	398
2.3.13. Kołobrzeg.....	398
2.3.14. Koszalin	399
2.3.15. Pyrzyce	399
2.3.16. Słupsk	399
2.3.17. Stargard.....	400

2.3.18. Stralsund.....	400
2.3.19. Suchań	400
2.3.20. Szczecin	401
2.3.21. Trzebiatów	401
2.3.22. Wołogoszcz	402
2.4. Bugenhagen Johannes.....	402
3. Jubileusze reformacji.....	404
Wykaz źródeł i literatury	405
Indeks osobowy	409
Indeks geograficzny	431

INHALT

Wstęp	35
1. Zarys biografii naukowej Martina Wehrmanna.....	35
2. Dzieje zespołu archiwalnego	50
3. Układ i charakterystyka archiwalna.....	56
4. Metodyka i układ przewodnika	59
Vorwort.....	63
1. Überblick über die wissenschaftliche Biographie von Martin Wehrmann	63
2. Geschichte des Archivbestands	79
3. Struktur und archivarische Charakteristik.....	85
4. Methodik und Aufbau des Spezialinventars	88
Kapitel I. Wissenschaftliche Korrespondenz.....	93
1. Briefe von Martin Wehrmann an folgende Personen	94
2. Briefe an Martin Wehrmann von folgenden Personen.....	94
Kapitel II. Manu- und Typoskripte der Schriften	105
1. Manuskripte	106
2. Typoskripte.....	106
Kapitel III. Separata und Presseauschnitte von Artikeln	107
1. Verzeichnis der Separata und Presseauschnitte von Artikeln	108
Kapitel IV. Texte und Skizzen von öffentlichen Vorträgen und Reden.....	125
1. Texte und Skizzen von Vorträgen	126
2. Texte der Festreden am Stargarder Gymnasium	130
Kapitel V. Allgemeine Geschichte	131
1. Antike.....	132
1.1. Geschlechter und Persönlichkeiten (historische und biblische)	132
1.2. Antikes Griechenland	132
1.3. Israel	132
1.4. Antikes Rom	132
1.4.1. Königliches Rom.....	132
1.4.2. Römische Republik.....	132
1.4.3. Römisches Reich.....	132
2. Mittelalter	133
2.1. Germanen und Slawen.....	133
2.2. Politisches System, Wirtschaft, Alltagsleben und Kultur	133

2.3. Staaten.....	134
2.3.1. Herzogtum Aquitanien	134
2.3.2. Königreich England	134
2.3.3. Östliche Mark.....	134
2.3.4. Markgrafschaft Baden	134
2.3.5. Herzogtum Bayern.....	134
2.3.6. Italien.....	134
2.3.7. Königreich Jerusalem.....	134
2.3.8. Königreich Burgund	135
2.3.9. Königreich Frankreich	135
2.3.10. Fränkische Reich.....	135
2.3.11. Landgrafschaft Hessen	135
2.3.12. Herzogtum Lothringen	135
2.3.13. Königreich Deutschland/ Heiliges Römisches Reich.....	135
2.3.14. Herzogtum Sachsen	136
2.3.15. Herzogtum Schwaben	136
2.3.16. Landgrafschaft Thüringen	136
3. Neuzeitliche und jüngste Geschichte	136
3.1. Dynastien und Herrscherfamilien.....	137
3.2. Staaten.....	137
3.2.1. England.....	137
3.2.2. Belgien	137
3.2.3. Deutsches Kaiserreich/ Weimarer Republik	137
3.2.4. Russisches Kaiserreich.....	138
3.2.5. Italien.....	138
Kapitel VI. Quellen zur Geschichte Pommerns	139
1. Epigraphik.....	140
1.1. Epitaphien und Inschriften	140
1.1.1. Epitaphien und Inschriften in Stettiner Kirchen.....	140
1.1.2. Epitaphien und Inschriften in den einzelnen Orten	140
1.2. Sühnekreuze	141
2. Ikonographische Quellen	142
2.1. Wandteppiche und ihre Gestalter	142
2.2. Ansichten von Städten	142
3. Sprachwissenschaftliche Quellen und Materialien	142
3.1. Anthroponymie und Sprichwörter.....	142
3.2. Niederdeutscher Dialekt.....	142
4. Kirchenmatrikel	143
5. Mittelalterliche und frühneuzeitliche Schriftstücke und kartografische Zeugnisse zur Geschichte Pommerns.....	144
5.1. Schöpfer.....	144

5.2. Werke	145
6. Reisebeschreibungen und pommersche Historiker.....	152
Kapitel VII. Archivkunde, Buch- und Zeitungswissenschaft.....	153
1. Archivkunde	154
2. Buchwissenschaft.....	154
2.1. Pommersche Bibliotheken im Mittelalter.....	154
2.2. Fürstliche Bibliotheken.....	154
2.3. Kirchenbibliotheken.....	155
2.3.1. Private Büchersammlungen von Geistlichen	155
2.3.2. Kirchliche Büchersammlungen in Stargard	155
2.3.3. Kirchliche Büchersammlungen in Stettin	155
2.3.4. Kirchliche Büchersammlungen in anderen Orten.....	155
2.4. Bibliotheken in Städten.....	156
2.4.1. Greifswald	156
2.4.2. Köslin (Koszalin)	156
2.4.3. Plathe (Płoty)	156
2.4.4. Stargard i. P. (Stargard).....	156
2.4.5. Stralsund	156
2.4.6. Stettin (Szczecin).....	157
2.5. Pommeranica.....	157
2.6. Druck und Buchhandel.....	157
2.6.1. Anklam.....	157
2.6.2. Barth	157
2.6.3. Belgard (Białogard).....	158
2.6.4. Greifswald.....	158
2.6.5. Kolberg (Kołobrzeg)	158
2.6.6. Pasewalk.....	158
2.6.7. Stargard i. P. (Stargard)	158
2.6.8. Stettin (Szczecin).....	158
2.6.8.1. Druck.....	158
2.6.8.2. Buchhandel.....	159
3. Presse und Zeitschriften.....	160
3.1. Thematische Studien über den Nachlassgeber	160
3.2. Presse und Zeitschriften in den einzelnen Orten.....	160
3.2.1. Köslin (Koszalin)	160
3.2.2. Stargard i. P. (Stargard)	160
3.2.3. Stettin (Szczecin).....	161
3.2.4. Treptow a. R. (Trzebiatów).....	161
Kapitel VIII. Pommerscher Regionalismus.....	163
1. Geschichtsforscher, Literatur, Büchersammlungen und regionale Museen.....	164
1.1. Regionale Geschichte	164

1.2. Heimatkunde.....	164
2. Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Althertumskunde in Stettin	165
Kapitel IX. Pommersche Herzöge	167
1. Rügische Herzöge	168
2. Sobieslawiden.....	168
3. Swantiboriden.....	171
4. Greifen.....	171
4.1. Quellen und Studien	171
4.1.1. Gelegenheitsliteratur.....	173
4.1.2. Nekropolien	174
4.2. Erziehung und Bildung.....	175
4.3. Pilgerreisen	176
4.4. Pommersche Herzöge	176
4.5. Bogislaw X.....	209
4.5.1. Expedition von Herzog Bogislaw X. an den kaiserlichen Hof, Pilgerreise ins Heilige Land, zum Heiligen Stuhl und an die Höfe der Reichskurfürsten.....	211
Kapitel X. Herzogtum Pommern	213
1. Innere Politik.....	215
1.1. Zentrale und territoriale Obrigkeiten.....	215
1.1.1. Zentrale Behörden.....	215
1.1.2. Territoriale Obrigkeiten	216
1.2. Herzogliches Recht. Ordnungen	217
1.3. Organisation des Hofes.....	218
1.4. Pommersche Stände	220
1.4.1. Landtag	220
1.4.2. Adel.....	220
1.4.3. Städte	222
1.5. Währungssystem und Finanzverwaltung.....	223
1.6. Herzogliche Domänen.....	224
1.6.1. Ordnungen und Verordnungen	224
1.6.2. Materialien zur Geschichte der einzelnen Domänen	224
1.6.2.1. Bütow (Bytów).....	224
1.6.2.2. Rügenwalde (Darłowo)	224
1.6.2.3. Kolbatz (Kołbacz)	224
1.6.2.4. Lauenburg (Lębork).....	225
1.6.2.5. Marienfließ (Marianowo)	225
1.6.2.6. Zachan (Suchań).....	225
1.6.2.7. Saatzig (Szadzko).....	225
1.6.2.8. Neustettin (Szczecinek)	225
1.6.2.9. Treptow a. R. (Trzebiatów)	225

1.7. Gerichtsbarkeit	226
1.7.1. Gerichtsbarkeit in der Epoche von Bogislaw X.	226
1.7.2. Reichskammergericht	226
1.7.3. Hofgericht.....	226
1.7.4. Landesgerichte.....	227
1.7.5. Burggerichte	227
1.7.6. Gerichtsbarkeit in Städten	227
1.8. Innere Sicherheit und öffentliche Ordnung	227
2. Außenpolitik.....	227
2.1. Reich.....	227
2.2. Brandenburg.....	230
2.3. Politische Beziehungen zu anderen Ländern	232
2.3.1. England	232
2.3.2. Anhalt-Zerbst.....	232
2.3.3. Österreich	232
2.3.4. Bayern	233
2.3.5. Braunschweig-Lüneburg.....	233
2.3.6. Dänemark	233
2.3.7. Frankreich	233
2.3.8. Danzig (Gdańsk)	233
2.3.9. Herzogtum Glogau-Sagan	234
2.3.10. Hessen	234
2.3.11. Hildesheim	234
2.3.12. Spanien.....	234
2.3.13. Herzogtum Kurland und Semgallen.....	234
2.3.14. Deutsche Orden/ Herzogtum Preußen.....	234
2.3.15. Herzogtum Liegnitz	235
2.3.16. Lübeck	235
2.3.17. Mecklenburg.....	235
2.3.18. Niederlande.....	235
2.3.19. Polen	235
2.3.20. Portugal.....	236
2.3.21. Rheinische Pfalzgrafschaft.....	236
2.3.22. Sachsen.....	236
2.3.23. Schottland	237
2.3.24. Schleswig-Holstein	237
2.3.25. Schweden.....	237
2.3.26. Ungarn.....	237
2.3.27. Württemberg.....	237

Kapitel XI. Der Dreißigjährige Krieg und die Aufteilung des Herzogtums Pommern zwischen Brandenburg und Schweden	239
---	-----

1. Dreißigjähriger Krieg in Pommern	240
1.1. Kaiserzeit	240
1.2. Schwedenzeit	240
1.3. Städte während des Krieges	240
1.4. Befehlshaber	241
2. Teilung des Herzogtums Pommern	241
2.1. Brandenburgisch-Pommern	241
2.1.1. Politisches System und Verwaltung	241
2.1.2. Finanzwesen	242
2.1.3. Gerichtsbarkeit	242
2.1.4. Demografie und Gesellschaft	242
2.2. Schwedisch-Pommern	243
2.2.1. Politisches System und Verwaltung	243
2.2.2. Finanzwesen	243
2.2.3. Gerichtsbarkeit und öffentliche Ordnung	243
2.3. Konkurrenz zwischen dem brandenburgisch-preußischen Staat und Schweden um Pommern bis 1721	243
 Kapitel XII. Pommern während der Napoleonischen Kriege	245
1. Französische Besetzung von Pommern	246
1.1. Militärische Handlungen und Besetzung einzelner Orte, Kreise und Ländereien	246
1.2. Preußische Befreiungskriege (1813–1814)	248
2. Stettin während der französischen Besetzung (1806–1813)	248
2.1. Kapitulation der Stadt im Jahr 1806	248
2.2. Besatzungsbehörden	249
2.3. Französische Garnison in Stettin	249
2.4. Kontributionen und Unterbringung von Truppen	250
2.5. Stettin während des Befreiungskrieges	251
 Kapitel XIII. Geschichte der Städte, Dörfer und Gemeinden in Pommern	253
1. Deutsche Ostsiedlung	254
2. Städte und Bürgertum im Mittelalter	254
3. Städte	255
3.1. Hansestädte	255
3.2. Geschichte der Städte	255
3.2.1. Altentreptow	255
3.2.2. Anklam	255
3.2.3. Bahn (Banie)	256
3.2.4. Barth	256
3.2.5. Bärwalde (Barwice)	257
3.2.6. Bergen a. R.	257
3.2.7. Belgard (Białogard)	257

3.2.8. Bublitz (Bobolice).....	257
3.2.9. Bütow (Bytów)	257
3.2.10. Freienwalde (Chociwel)	257
3.2.11. Königsberg Nm. (Chojna).....	258
3.2.12. Arnswalde (Choszczno)	258
3.2.13. Tempelburg (Czaplinek).....	258
3.2.14. Damgarten.....	258
3.2.15. Rügenwalde (Darłowo)	258
3.2.16. Altdamm (Dąbie).....	259
3.2.17. Demmin	259
3.2.18. Daber (Dobra Nowogardzka).....	260
3.2.19. Jacobshagen (Dobrzany).....	260
3.2.20. Dramburg (Drawsko Pomorskie).....	260
3.2.21. Franzburg.....	260
3.2.22. Gardna Wielka.....	260
3.2.23. Gartz a. O.	260
3.2.24. Garz/Rügen.....	261
3.2.25. Gingst.....	261
3.2.26. Gülzow (Golczewo)	261
3.2.27. Gollnow (Goleniów)	261
3.2.28. Gramzow	262
3.2.29. Greifswald	262
3.2.30. Grimmen	262
3.2.31. Gristow (b. Greifswald).....	263
3.2.32. Greifenberg (Gryfice).....	263
3.2.33. Greifenhagen (Gryfino)	263
3.2.34. Gützkow.....	264
3.2.35. Nörenberg (Ińsko).....	264
3.2.36. Jarmen.....	264
3.2.37. Kallies (Kalisz Pomorski)	264
3.2.38. Cammin i. P. (Kamień Pomorski)	264
3.2.39. Körlin (Karlino).....	264
3.2.40. Kolberg (Kołobrzeg).....	265
3.2.41. Köslin (Koszalin)	266
3.2.42. Uchtenhagen (Krzywnica)	267
3.2.43. Kummerow	267
3.2.44. Lissan	267
3.2.45. Lebamünde	267
3.2.46. Lauenburg (Lębork)	267
3.2.47. Lindow.....	267
3.2.48. Arnhausen (Lipie).....	267
3.2.49. Loitz.....	267

3.2.50. Löcknitz	268
3.2.51. Leba (Łeba).....	268
3.2.52. Labes (Łobez).....	268
3.2.53. Lupow (Łupawa).....	268
3.2.54. Massow (Maszewo).....	268
3.2.55. Rummelsburg (Miastko).....	268
3.2.56. Bärwalde i. d. Nm. (Mieszkowice)	268
3.2.57. Neuwarp (Nowe Warpno)	268
3.2.58. Naugard (Nowogard)	268
3.2.59. Ratzebuhr i. P. (Okonek).....	269
3.2.60. Pasewalk.....	269
3.2.61. Penkun	269
3.2.62. Plathe (Płoty)	269
3.2.63. Pollnow (Polanów)	269
3.2.64. Pölitz (Police).....	269
3.2.65. Bad Polzin (Połczyn Zdrój)	270
3.2.66. Prenzlau	270
3.2.67. Fürstensee (Przywodzie).....	270
3.2.68. Pyritz (Pyrzyce).....	270
3.2.69. Regenwalde (Resko)	271
3.2.70. Schadegard	271
3.2.71. Zанow (Sianów).....	271
3.2.72. Schlawe (Sławno).....	271
3.2.73. Stolp (Słupsk)	271
3.2.74. Neumark (Stare Czarnowo)	272
3.2.75. Groß Stepenitz (Stepnica)	272
3.2.76. Stralow.....	272
3.2.77. Stralsund.....	272
3.2.78. Stramehl (Strzmielce).....	273
3.2.79. Zachan (Suchań)	274
3.2.80. Saatzig (Szadzko)	274
3.2.81. Neustettin (Szczecinek)	274
3.2.82. Schivelbein (Świdwin)	274
3.2.83. Swinemünde (Świnoujście).....	274
3.2.84. Torgelow	275
3.2.85. Treben	275
3.2.86. Tribsees	275
3.2.87. Treptow a. R. (Trzebiatów)	275
3.2.88. Usedom.....	276
3.2.89. Ückermünde	276
3.2.90. Verchen.....	276
3.2.91. Ravenstein (Wapnica)	276

3.2.92. Woltin (Wełtyń).....	276
3.2.93. Wangerin (Węgorzyno).....	277
3.2.94. Fiddichow (Widuchowa).....	277
3.2.95. Werben (Wierzbno).....	277
3.2.96. Wollin (Wolin).....	277
3.2.97. Wolgast (Wołogoszcz).....	277
3.2.98. Wulfsberg.....	278
3.2.99. Falkenburg (Złocieniec).....	278
4. Geschichte der einzelnen Dörfer und Landkreise.....	278
4.1. Friderizianische Kolonisation.....	278
4.2. Geschichte der Dörfer und Landkreise.....	278
4.2.1. Kreis Königsberg Nm.....	278
4.2.2. Kreis Greifenberg.....	278
4.2.3. Kreis Greifenhagen.....	281
4.2.4. Kreis Cammin.....	281
4.2.5. Kreis Naugard.....	282
4.2.6. Kreis Pyritz.....	282
4.2.7. Kreis Randow.....	282
4.2.8. Kreis Saatzig.....	283
5. Rügen.....	284
6. Kurorte.....	285
 Kapitel XIV. Stargard.....	 287
1. Studien und thematische Vorträge von Martin Wehrmann.....	
2. Toponymie.....	289
3. Politisches System und Behörden.....	289
4. Gerichtsbarkeit und Streitigkeiten.....	290
5. Öffentliche Ordnung.....	291
6. Grundbesitz.....	291
7. Zünfte und Handwerk.....	291
8. Handel.....	293
9. Industrie im 18. und 19. Jh.	294
10. Transport und Kommunikation.....	294
11. Urbaner Raum.....	294
12. Brände in der Stadt.....	294
13. Gesellschaft und Demografie.....	295
14. Alltagsleben.....	295
15. Intellektuelles und kulturelles Leben.....	296
15.1. Schulwesen.....	296
15.1.1. Gymnasium Gröningianum und Städtisches Gymnasium.....	296
15.2. Presse.....	296
16. Sozialfürsorge, Medizin und Seuchenbekämpfung.....	297

Kapitel XV. Stettin	299
1. Politisches System und Behörden	302
2. Gerichtsbarkeit und Streitigkeiten	303
3. Öffentliche Ordnung.....	304
4. Finanzwesen.....	304
5. Wirtschaft	305
6. Zünfte und Handwerk	305
7. Industrie und Handwerk im 18. Jh.	309
8. Industrie im Industriezeitalter.....	311
9. Schiffbauindustrie.....	312
10. Handel.....	312
10.1. Stettin und die Hanse.....	313
10.2. Organisation des Handels.....	313
10.2.1. Ordnungen, Verordnungen und Erlasse	313
10.2.2. Berichte und Statistiken	313
10.2.3. Kaufmännisches Gewerbe	314
10.2.3.1. Gilden und Kaufmannsgesellschaften	314
10.2.3.2. Korporation der Kaufmannschaft am Seglerhaus	315
10.2.3.3. Technischer Handelsausschuss	315
10.2.3.4. Korporation der Kaufmannschaft, 1821/1822.....	316
10.2.4. Handelskollegium.....	316
10.2.5. Handelskammer	316
10.2.6. Handelsgesellschaften	317
10.2.7. Banken, Wechselstuben und Börsen.....	317
10.2.8. Märkte und Jahrmärkte	317
10.3. Warenvolumen.....	318
10.4. Handel mit pommerschen Städten.....	319
10.5. Handel mit Ausland	319
10.6. Warthe-Oder-Handel.....	321
11. Schifffahrt und Hafen.....	322
11.1. Thematische Bearbeitung	322
11.2. Schiffer	322
11.3. Wasserstraße Swinemünde-Stettin.....	323
11.4. Dampfschifffahrt	323
11.5. Hafen und Hafenanlagen	323
12. Transport und Kommunikation	324
13. Urbaner Raum	324
13.1. Gebäude und Einrichtungen.....	324
13.1.1. Stettiner Schloss	327
13.2. Alte Pläne und Ansichten der Stadt.....	328
14. Demografie und soziale Beziehungen	329
14.1. Demografie.....	329

14.2. Soziale Beziehungen	329
14.2.1. Bürgertum	329
14.2.1.1. Patriziat	329
15. Schulwesen und kulturelles Leben	330
15.1. Schule der Stadtverwaltung	330
15.2. Jageteufelsches Kollegium	330
15.3. Fürstliches Pädagogium und Marienstift	330
15.4. Andere Schulen	331
15.5. Theater und Musik.....	331
15.6. Presse.....	331
16. Sozialfürsorge und Medizin. Seuchenbekämpfung.....	332
16.1. Ärzte, Chirurgen und Augenärzte.....	333
16.2. Krankenhäuser	333
16.3. Krankheiten und Epidemien	
 Kapitel XVI. Der brandenburgisch-preußische Staat und das Königreich Preußen.....	 335
1. Der brandenburgisch-preußische Staat im 17. Jh.	336
2. Königreich Preußen im 17. bis 19. Jh.	336
2.1. Herrscher	336
2.1.1. Friedrich Wilhelm I. (1713–1740)	336
2.1.2. Friedrich II. (1740–1786).....	336
2.1.3. Friedrich Wilhelm III. (1797–1840).....	337
3. Politiker, Befehlshaber und die Armee	337
3.1. Blücher Gebhard Leberecht von (1742–1819)	337
3.2. Gneisenau August Neidhardt von (1760–1831).....	339
3.3. Armee.....	339
3.3.1. Preußische Heeresreform zwischen 1807 und 1814	339
3.3.2. Militärische Einheiten in Pommern und ihre Befehlshaber im 17. bis 19. Jh.	340
 Kapitel XVII. Geschichte der Kirche.....	 341
1. Weltkirche.....	343
1.1. Papsttum.....	343
1.2. Sakrale Bauten	343
1.3. Deutsche Erzdiözesen und Diözesen	343
2. Pommersche Kirche.....	343
2.1. Anfänge der Diözesanorganisation	343
2.2. Struktur und Organisation der Camminer Diözese bis 1535.....	344
2.2.1. Grenzen und Zugehörigkeit zu Metropolitanbistümern	344
2.2.2. Diözesanbischöfe.....	344
2.2.2.1. Diözesanbischöfe – biographisches Material	345
2.2.3. Koadjutoren	346

2.2.4. Weihbischöfe.....	346
2.2.4.1. Weihbischöfe – biographisches Material.....	347
2.2.5. Legislative Tätigkeit. Generalsynoden.....	347
2.2.6. Organisatorische Strukturen der Diözese	347
2.2.6.1. General-Offiziate.....	347
2.2.6.2. Archidiakonate und Propsteien	348
2.2.6.2.1. Archidiakonate	348
2.2.6.2.2. Propsteien	351
2.2.6.3. Dom- und Stiftskapitel	351
2.2.6.3.1. Domkapitel	351
2.2.6.3.2. Kollegiatstifte	358
2.2.6.3.2.1. Greifswalder Kollegiatstift zu St. Nikolai.....	358
2.2.6.3.2.2. Güstrower Kollegiatstift zu St. Cäcilia	358
2.2.6.3.2.3. Kollegiatstift der Heiligen Jungfrau Maria in Kolberg..	358
2.2.6.3.2.4. Kollegiatstift der Heiligen Jungfrau Maria in Stettin	358
2.2.6.3.2.5. Kollegiatstift zu St. Otto in Stettin	359
2.3. Hochstift Cammin.....	359
2.4. Kontakte mit dem Heiligen Stuhl	360
2.5. Klöster und Orden	361
2.5.1. Klöster	361
2.5.2. Kloster- und Ordenskonvente	361
2.5.2.1. Augustiner	361
2.5.2.2. Benediktiner	362
2.5.2.3. Zisterzienserinnen	362
2.5.2.4. Zisterzienser.....	363
2.5.2.5. Dominikaner	363
2.5.2.6. Franziskaner.....	364
2.5.2.7. Johanniter	364
2.5.2.8. Karmeliten	364
2.5.2.9. Kartäuser	365
2.5.2.10. Prämonstratenser	365
2.5.2.11. Prämonstratenserinnen.....	365
2.5.2.12. Tempelritter	365
2.6. Kirchen und andere Sakralbauten in Städten	365
2.6.1. Anklam	365
2.6.2. Banie	366
2.6.3. Barth.....	366
2.6.4. Bergen	366
2.6.5. Belgard (Białogard)	366
2.6.6. Bütow (Bytów).....	366
2.6.7. Arnswalde (Choszczno).....	366
2.6.8. Tempelburg (Czaplinek)	367
2.6.9. Rügenwalde (Darłowo)	367

2.6.10. Altdamm (Dąbie).....	367
2.6.11. Demmin	367
2.6.12. Jacobshagen (Dobrzany)	367
2.6.13. Gollnow (Goleniów).....	367
2.6.14. Greifswald	367
2.6.15. Grimmen.....	367
2.6.16. Gristow (b. Greifswald).....	368
2.6.17. Nörenberg (Ińsko)	368
2.6.18. Körlin (Karlino)	368
2.6.19. Kolberg (Kołobrzeg)	368
2.6.20. Köslin (Koszalin).....	368
2.6.21. Lauenburg (Lębork)	368
2.6.22. Arnhausen (Lipie)	368
2.6.23. Labes (Łobez)	368
2.6.24. Massow (Maszewo).....	369
2.6.25. Bärwalde i. d. Nm. (Mieszkowice)	369
2.6.26. Naugard (Nowogard)	369
2.6.27. Pasewalk.....	369
2.6.28. Pyritz (Pyrzyce).....	369
2.6.29. Regenwalde (Resko)	369
2.6.30. Stolp (Słupsk).....	369
2.6.31. Neumark (Stare Czarnowo).....	369
2.6.32. Stargard i. P. (Stargard)	370
2.6.32.1. Heilig-Geist-Kirche.....	370
2.6.32.2. St. Johannis-Kirche.....	370
2.6.32.3. St. Georgen-Kirche	370
2.6.32.4. St. Marien-Kirche	370
2.6.33. Stralsund	371
2.6.34. Stramehl (Strzmielce)	371
2.6.35. Stettin (Szczecin).....	372
2.6.35.1. St. Annen-Kirche.....	372
2.6.35.2. Heilig-Geist-Kirche	372
2.6.35.3. St. Gertrud-Kirche	372
2.6.35.4. St. Jakobi-Kirche.....	372
2.6.35.5. St. Johannis-Kirche	373
2.6.35.6. St. Georgen-Kirche	374
2.6.35.7. St. Katharinen-Kirche	374
2.6.35.8. St. Nikolai-Kirche	374
2.6.35.9. St. Marien-Kirche.....	374
2.6.35.10. St. Otto-Kirche.....	377
2.6.35.11. St. Peter- u. Paul-Kirche.....	378
2.6.36. Treptow a. R. (Trzebiatów).....	379
2.6.37. Ückermünde	379

2.6.38. Werben (Wierzbno)	379
2.6.39. Wollin (Wolin)	379
2.6.40. Wolgast Wołogoszcz	379
2.7. Kirchen und Kirchengemeinden in einzelnen Synoden	380
2.7.1. Synod Altentreptow	380
2.7.2. Synod Anklam	380
2.7.3. Synod Barth	380
2.7.4. Synod Bergen	380
2.7.5. Synod Freienwalde.....	380
2.7.6. Synod Demmin.....	381
2.7.7. Synod Daber	381
2.7.8. Synod Jacobshagen.....	381
2.7.9. Synod Dramburg.....	382
2.7.10. Synod Garz/Rügen.....	382
2.7.11. Synod Greifenberg.....	382
2.7.12. Synod Cammin	382
2.7.13. Synod Kolbatz.....	383
2.7.14. Synod Kolberg	383
2.7.15. Synod Köslin	383
2.7.16. Synod Lauenburg	383
2.7.17. Synod Labes	383
2.7.18. Synod Naugard.....	383
2.7.19. Synod Pasewalk	383
2.7.20. Synod Pyritz.....	383
2.7.21. Synod Regenwalde	384
2.7.22. Synod Schlawe	384
2.7.23. Synod Stargard.....	384
2.7.24. Synod Treptow a. R.	385
2.7.25. Synod Werben	385
2.7.26. Synod Ückermünde.....	386
2.7.27. Synod Usedom	386
2.8. Krankenhäuser und Bruderschaften zur Unterstützung der Armen	386
2.8.1. Heilig-Geist-Hospitals und -Kapellen	386
2.8.2. Sankt-Georgen-Hospitals und -Kapellen.....	386
2.8.3. Sankt-Gertrauden-Hospitals und -Kapellen	386
2.8.4. Elendenbruderschaften	387
2.9. Reformierte Gemeinden	387
2.9.1. Reformierte Gemeinden in Pommern.....	387
2.9.2. Reformierte Gemeinde in Stettin	387
2.10. Pietismus.....	388
2.11. Katholische Kirche in Pommern zwischen dem 17. und 19. Jh.	388

Kapitel XVIII. Reformation	389
1. Reformation im Reich.....	390
1.1. Reformation	390
1.2. Reformatoren.....	390
1.2.1. Hutten Ulrich von.....	390
1.2.2. Jonas Justus	391
1.2.3. Luter Martin	391
1.2.4. Moritz von Sachsen	391
1.2.5. Melanchton Philipp.....	391
1.2.6. Murnelius Johannes	392
2. Reformation im Herzogtum Pommern	392
2.1. Pommersche Kirche am Vorabend der Reformation.....	392
2.1.1. Beziehungen zwischen der Kirche und den staatlichen Behörden	392
2.1.2. Kirche und Klerus	392
2.1.3. Religiöses Leben	392
2.1.3.1. Liturgie und Seelsorge	392
2.1.3.2. Ablasshandel.....	392
2.1.3.3. Kirchliche Bruderschaften	393
2.1.3.4. Pilgerreisen.....	393
2.1.3.5. Fromme Stiftungen	393
2.2. Reformation und der Neuaufbau der Kirchenbeziehungen	394
2.2.1. Thematische Studien und Vortragstexte des Nachlassgebers.....	394
2.2.2. Ursprünge des Luthertums in Pommern.....	394
2.2.2.1. Vordringen der reformatorischen Ideen nach Pommern	394
2.2.2.2. Kirchenfeindliche Reden	394
2.2.2.3. Erste protestantische Prediger	394
2.2.3. Kirchliche und weltliche Autoritäten gegenüber dem Luthertum.....	395
2.2.4. Kirchenvisitationen	395
2.2.5. Landeskirche.....	396
2.3. Kirchlicher und religiöser Wandel in den Städten	397
2.3.1. Anklam	397
2.3.2. Barth	397
2.3.3. Bergen	397
2.3.4. Belgard (Białogard)	397
2.3.5. Bütow (Bytów).....	397
2.3.6. Rügenwalde (Darłowo).....	397
2.3.7. Demmin	397
2.3.8. Daber (Dobra Nowogardzka).....	398
2.3.9. Gartz a. O.....	398
2.3.10. Greifswald	398
2.3.11. Greifenberg (Gryfice)	398
2.3.12. Cammin i. P. (Kamień Pomorski).....	398
2.3.13. Kolberg (Kołobrzeg).....	398

2.3.14. Köslin (Koszalin)	399
2.3.15. Pyritz (Pyrzyce)	399
2.3.16. Stolp (Słupsk)	399
2.3.17. Stargard i. P. (Stargard)	400
2.3.18. Stralsund	400
2.3.19. Zachan (Suchań)	400
2.3.20. Stettin (Szczecin)	401
2.3.21. Treptow a. R. (Trzebiatów)	401
2.3.22. Wolgast (Wołogoszcz)	402
2.4. Bugenhagen Johannes	402
3. Reformationsjubiläen	404
Quellen- und Literaturverzeichnis	405
Personenregister	409
Ortsregister	431

WSTĘP

I. ZARYS BIOGRAFII NAUKOWEJ MARTINA WEHRMANNNA

Martin Wehrmann (1861–1937) zajmował wybitną pozycję w życiu intelektualnym Pomorza końca XIX i pierwszej połowy XX w. Uznawany jest za jednego z najwybitniejszych historyków dziejów Pomorza¹. Urodził się w Szczecinie 16 VI 1861 r. w rodzinie inteligenckiej, z tradycjami nauczycielsko-pastorskimi. Był piątym dzieckiem Rudolfa Theodora Wehrmanna (1819–1892) z Tangerhütte (w powiecie Saksonia-Anhalt) i Berthy Adelheidy Karoliny, z domu Solbrig. Ojciec Martina Wehrmanna był nauczycielem w Gimnazjach: Fryderyka Wilhelma w Berlinie, w Halberstadt i Magdeburgu. W 1843 r. uzyskał promocję doktorską na Uniwersytecie Fryderyka Wilhelma w Berlinie. W 1853 r. został rektorem w Gimnazjum w Zeitz. W 1856 r. został przeniesiony służbowo do Szczecina, gdzie objął funkcję Rady Szkolnej Rejencji i Prowincji Pomorskiej (Geh. Regierungs- und Provinzial- Schulrat)².

Martin Wehrmann otrzymał staranne wykształcenie. Jako siedemnastolatek, 21 III 1879 r. ukończył Królewskie Gimnazjum Mariackie w Szczecinie (Kgl.

---

¹ Z prac o Martinie Wehrmannie należy wymienić: H. Ploetz, *Martin Wehrmann zum 70. Geburtstag*, „Unser Pommernland” 16: 1931, s. 237–242; E. Randt, *Martin Wehrmann als Geschichtsforscher Pommerns*, „Pommersche Heimatpflege” 2: 1931, s. 61–85; A. Diestelkamp, *Martin Wehrmann zum Gedächtnis. Rede, gehalten in der Sitzung der Gesellschaft für pommersche Geschichte und Altertumskunde am 25. Oktober 1937*, „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde” 51: 1937, s. 157–164; D. Kausche, *Gedenkworte zum 100. Geburtstag Martin Wehrmanns*, „Baltische Studien” 48: 1961, s. 7–18; R. Unterstell, *Martin Wehrmann (1861–1937) als Historiograph Pommerns. Ein Porträt*, „Zeitschrift für Ostmitteleuropa-Forschung” 44: 1995, s. 375–390; tenże, *Klio in Pommern. Die Geschichte der pommerschen Historiographie 1815 bis 1945*, Köln-Weimar-Wien 1996, s. 185–200; K. Jordan, *Martin Wehrmann als Forscher und Lehrer*, [w:] *Das Gröningsche Gymnasium zu Stargard in Pommern*, hrsg. v. O. Hofmann, H. Siuts, Essen 1981; M. Szyller, *Martin Wehrmann. Wybitny badacz dziejów Pomorza Zachodniego*, „Przegląd Zachodniopomorski” 1995, z. 1, s. 137–149; M. Szukała, *Martin Wehrmann i Otto Kunkel – ich rola w nauce i kulturze Szczecina końca XIX i pierwszej połowy XX wieku*, [w:] *Muzealnicy, archiwiści i bibliotekarze szczecińscy w XX wieku*, Szczecin 2022, s. 13–38.

² M. Wehrmann, *Rudolf Theodor Wehrmann (1892)*, „Biographisches Jahrbuch für Altertumskunde” 16: 1893, s. 119–123; tenże, *Wehrmann, Rudolf Theodor*, [w:] *Allgemeine Deutsche Biographie*, Bd. 55, Leipzig 1910, s. 7–8.

Mariienstifts- Gymnasium in Stettin)³. Rozwinął tam pasję do nauki greki i łaciny. Naukę kontynuował na uniwersytetach w Berlinie, Greifswaldzie, Getyndze i Halle, w których studiował filologię klasyczną⁴. W ostatnim z ośrodków akademickich uzyskał 14 XII 1882 r., na podstawie dysertacji o „O znaczeniu rękopisu rzymskiego Herodota”, promocję na doktora filozofii⁵.

Edukację zakończył zaliczeniem 26 XI 1883 r. egzaminu państwowego do służby w szkołach wyższych (gimnazja realne i klasyczne). Egzaminowany był z greki, łaciny, historii i religioznawstwa⁶. W semestrze zimowym 1883 r. został zatrudniony na roczny okres próbny w Gimnazjum Realnym Fundacji Francuskiej w Halle (Realgymnasium der Franckeschen Stiftungen in Halle)⁷. Świadcstwo ukończenia roku próbnego uzyskał 18 X 1884 r.⁸ Po spełnieniu tego warunku i uzyskaniu uprawnień nauczycielskich powrócił do rodzinnego Szczecina, gdzie już 1 X 1884 r. objął stanowisko pomocniczego nauczyciela naukowego (wissenschaftlicher Hilfslehrer) w Gimnazjum Mariackim⁹. Od 1 VII 1885 do 1 VII 1893 r., sprawował funkcję wyższego nauczyciela (Oberlehrer). Po raz kolejny awansował na wyższy stopień służbowy 24 XII 1900 r., uzyskując tytuł zawodowy profesora gimnazjalnego. W tym samym roku pracował równolegle w Kolegium Szkolnym Prowincji Pomorskiej (Provinzialschullkollegium)¹⁰. W Szczecinie był aktywny jako pedagog do początków 1912 r.

W ciągu dwudziestu ośmiu lat pracy w Gimnazjum Mariackim zbudował i ugruntował swoją pozycję cenionego pedagoga, a także dał się poznać jako wybitny i pracowity badacz dziejów regionu. Niemal równocześnie zaangażował się w życie organizacyjne szczecińskiego środowiska naukowego. Już w 1886 r. zo-

---

³ Leibniz-Institut für Bildungsforschung und Bildungsinformation. Gutachterstelle für deutsches Schul- und Studienwesen im Berliner Institut für Lehrerfort- und weiterbildung und Schulentwicklung, Gut Lehrer (Personalunterlagen von Personalunterlagen von Lehrkräften) - Wehrmann, Martin * 16.06.1861 (dalej cyt. Personalblatt), s. 1.

⁴ Tamże, s. 2; D. Kausche, *Gedenkworte...*, s. 7; M. Szukała, *Powstanie i działalność Towarzystwa Historii i Starożytności Pomorza w Szczecinie w latach 1824–1918. Z dziejów pomorskiej nauki i kultury XIX i początku XX w.*, Szczecin 2000, s. 121.

⁵ *De Heredotei Codicis Romani Auctoritate*. Dissertatio inauguralis quam consensu et auctoritate amplissimi Philosophorum Ordinis in Universitate Fridericiana Halensi cum Vitebergensi consociata ad summos in Philosophia honores rite capessendos una cum sententiis controversis die XIV. M. Decembris MDCCCLXXXII. Hora XII. publice defendet auctor Martinus Wehrmann Stetinensis [...], Halis Saxonum MDCCCLXXXII.

⁶ Personalblatt, s. 1.

⁷ Tamże, s. 1.

⁸ Tamże, s. 1–2.

⁹ R. Unterstell, *Martin Wehrmann...*, s. 378.

¹⁰ M. Wehrmann, *Geschichte des Königlichen Mariienstifts-Gymnasiums (des früheren Herzoglichen Pädagogiums und Königl. akademischen Gymnasiums) in Stettin 1544–1894*, [w:] *Festschrift zum dreihundertfünfzigjährigen Jubiläum des Königlichen Mariienstifts- Gymnasiums zu Stettin am 24. und 25. September 1894*, Stettin 1894, s. 183.

stał wybrany na członka zarządu Towarzystwa Historii i Starożytności Pomorza w Szczecinie (Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde), powołanego w 1824 r., zajmującego się krzewieniem wiedzy o dziejach i archeologii regionu. Martin Wehrmann będąc zastępcą przewodniczącego Towarzystwa Hugo Lemckego (1835–1935), przez blisko ćwierć wieku określał jego kierunek ideowy i obszary badawcze. Odgrywał także bardzo ważną rolę jako redaktor czasopism naukowych. W latach 1887–1912 był redaktorem naczelnym wydawanego przez Towarzystwo miesięcznika „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde”, a także współredagował z Emilem Walterem rocznik „Baltische Studien”. Ponadto w dużej mierze dzięki jego zaangażowaniu powołana została w 1910 r. Komisja Historyczna dla Pomorza (Historische Kommission für Pommern), której jednym z najważniejszych programowych postulatów badawczych była inwentaryzacja zasobu archiwów niepaństwowych: komunalnych, kościelnych i prywatnych¹¹.

Podjęcie pracy w Gimnazjum Mariackim w Szczecinie, będącym instytucją z wielkimi tradycjami naukowymi, stało się dla niego asumptem do rozpoczęcia prac nad dziejami tej instytucji. Nie było przypadkiem, że jego pierwsza publikacja naukowa, która ukazała się w 1886 r. na łamach „Baltische Studien” dotyczyła fundacji i erekcji kapituły kolegiackiej przy kościele NMP w Szczecinie w 1263 r.¹², której majątek ziemski po wprowadzeniu reformacji stał się zapleczem finansowym powołanego w 1543 r. Pedagogium Książęcego, przekształconego później w Gimnazjum Mariackie (po 1667 r.).

Już tematyka wszystkich jego wczesnych prac naukowych pozwala wpisać go w poczet badaczy historii przełomu XIX i XX w., pojmujących potrzebę prowadzenia badań naukowych nad historią regionalną. Zainteresowanie nią rozbudzili w nim zapewne już profesorowie Gimnazjum Mariackiego w Szczecinie. Wystarczy tylko wspomnieć, że w latach gdy był uczniem tej placówki, historię i filologię wykładał tam Hugo Lemcke¹³, a także inny propagator idei małych ojczyzn – profesor Hermann Hering (1800–1886)¹⁴. W literaturze przedmiotu zwrócono uwagę na to, że ogromny wpływ na metodologiczne poglądy Wehr-

---

¹¹ *Historische Kommission für Pommern*, „Baltische Studien” 17: 1913, s. 321; M. Szukała, *Pruskie archiwa państwowe a niemieckie badania wschodnie (deutsche Ostforschung) w okresie międzywojennym XX wieku (1918–1939). Między nauką a politycznym zaangażowaniem*, Szczecin-Warszawa 2011, s. 190–191.

¹² M. Wehrmann, *Die Gründung des Domstiftes zu St. Marien in Stettin*, „Baltische Studien” 36: 1886, s. 125–157.

¹³ O. Altenburg, *Hugo Lemcke. Ein Leben der Arbeit und des Erfolges*, Stettin 1935, s. 33.

¹⁴ J. Kosman, *Działalność pedagogiczna Hugo Lemckego i dzieje Gimnazjum Mariackiego w Szczecinie*, [w:] *Hugo Lemcke. Materiały z polsko-niemieckiego seminarium naukowego w Książnicy Pomorskiej 5 grudnia 2000*, Szczecin 2001, s. 51–53; H. Ploetz, *Martin Wehrmann siebzig Jahre alt*, „Stargarder Zeitung”. Sondernummer, 16 VI 1931, s. 1.

manna wywarli profesorowie Ernst Bernheim (1850–1942) i Karl Lamprecht (1856–1915), którzy byli orędownikami – w kontrze do XIX-wiecznych historyków uniwersyteckich zajmujących się dziejami powszechnymi Niemiec – rekonstrukcji historii regionalnej w ścisłym związku z dziejami rozwoju politycznego prowincji, a szerzej całego państwa¹⁵. Wehrmann dał temu wyraz na początku swojej kariery naukowej.

Na przyjętą i stosowaną przez Wehrmanna metodologię badań historycznych i rozwój jego warsztatu naukowego historyka szczególny wpływ wywarły dzieła Leopolda von Rankego (1795–1886)¹⁶, uważanego za jednego z ojców współczesnych badań historycznych. W przedmowie wydanego w 1824 r. swojego dzieła pt. „Historia romańskich i germańskich narodów w latach 1494–1595” (*Geschichten der romanischen und germanischen Völker von 1494 bis 1595*), syntetycznie sformułował fundamentalną dyrektywę metodologii badań historycznych: *er bloss will sagen, wie es eigentlich gewesen* (pragnie ona [historia] tylko powiedzieć jak to rzeczywiście było)¹⁷. W dziele tym Ranke sformułował założenia programu metodologicznego, w którym najważniejszą rolę odgrywają źródła historyczne¹⁸. Założenia te i dzieła Rankego stały się dla Wehrmanna wzorem sumiennej pracy, uświadamiając go, iż podstawa źródłowa stanowi najważniejszy element warsztatu naukowego historyka, bo to ona w procesie rekonstrukcji dziejów najlepiej ukazywała, *wie es eigentlich gewesen*. Opracowując poszczególne tematy badawcze z wielkim kunsztem wykorzystywał całą paletę dostępnych materiałów źródłowych, od edycji źródeł (przede wszystkim dyplomatycznych) po źródła rękopiśmienne i drukowane. Już w latach pracy w Gimnazjum Mariackim w Szczecinie należał do grona użytkowników najczęściej odwiedzających pracownię naukową Archiwum Państwowego w Szczecinie (Staatsarchiv Stettin)¹⁹.

W okresie tym, trwającym blisko dwadzieścia osiem lat ogłosił drukiem około 350 publikacji naukowych i popularnonaukowych. Większość z nich choć miała formę niewielkich przyczynków, liczących od 2 do 10 stron, to była oparta na solidnej bazie źródłowej. Ich tematyka była bardzo zróżnicowana, gdyż była wy-

---

¹⁵ Obszernie na ten temat Maciej Szukała w pracy *Powstanie i działalność...*, s. 122–123; tenże, *Martin Wehrmann...*, s. 17–19. Zob. także L. Turek-Kwiatkowska, *Z dziejów służby archiwalnej. Archiwa na Pomorzu Zachodnim w latach 1808–1914*, Warszawa 1968, s. 153–154.

¹⁶ M. Szukała, *Powstanie i działalność...*, s. 122.

¹⁷ L. Ranke, *Geschichten der romanischen und germanischen Völker von 1494 bis 1595*, Bd. 1, Leipzig-Berlin 1824, s. VI.

¹⁸ Martin Wehrmann w redagowanym sprawozdaniu z działalności Towarzystwa za 1894 r. podkreślił, że ukazanie się w 1824 r. opracowania Leopolda Rankego pt. *Geschichten der romanischen und germanischen Völker von 1494 bis 1595* stanowiło impuls do rozwoju niemieckiej historiografii. Więcej na ten temat M. Szukała, *Powstanie i działalność...*, s. 122.

¹⁹ Maciej Szukała wydobyl z akt registratury Staatsarchiv Stettin niezwykle interesujące statystyki dotyczące frekwencji Martina Wehrmanna w pracowni naukowej w tejże placówce: w 1900 r. – 104 razy, 1901 r. – 134 razy, 1902 r. – 128 razy. Zob. M. Szukała, *Powstanie i działalność...*, s. 127.

padkową jego rozlicznych zainteresowań badawczych. Mimo, iż był historykiem specjalizującym się w badaniu przeszłości Pomorza w okresie średniowiecza i nowożytności, to prowadząc wieloletnie prace naukowe, których celem było stworzenie syntez dziejów Pomorza i poszczególnych miast, niejednokrotnie musiał samodzielnie uzupełnić luki w stanie wiedzy na temat dziejów regionu w XIX stuleciu, a inne przygotowywał przy okazji obchodów jubileuszów ważnych wydarzeń na Pomorzu, w Rzeszy i w Prusach.

Już od pierwszych lat działalności naukowej zajmowały go szczególnie problemy związane z dziejami średniowiecznego i nowożytnego szkolnictwa w Szczecinie oraz na Pomorzu. Tylko do 1912 r. poświęcił im blisko 60 publikacji naukowych. Ich znaczna część dotyczyła dziejów książecego Pedagogium w Szczecinie, m.in. jego powołania w 1543 r., posiadanego zaplecza gospodarczego, biografii rektorów oraz nauczycieli, a także zagranicznych uczniów (m.in. z Berlina, Starej Marchii, Fryzji, Meklemburgii, Polski, Inflant, Łużyc, Węgier i Siedmiogrodu). Przygotował także edycję źródłową statutów Pedagogium z 1587 r.²⁰ W 1894 r. ogłosił monografię jego dziejów²¹, a także obszerną rozprawę na temat biblioteki Gimnazjum Mariackiego²². W 1899 r. opublikował obszerny artykuł o Kolegium Jageteufła w Szczecinie²³. Równoległe ukazały się jego opracowania dotyczące peregrynacji akademickich pomorskich studentów na zagraniczne uniwersytety, a także przyczynki na temat powołania oraz dziejów Uniwersytetu w Greifswaldzie. Swoją uwagę koncentrował także na problemach związanych z powstaniem i organizacją szkolnictwa na Pomorzu w średniowieczu, a także wpływem reformacji na jego głębokie przeobrażenia strukturalne. W 1905 r. opublikował pracę dotyczącą szkolnictwa protestanckiego na Pomorzu do 1563 r.²⁴

Zwrócić uwagę należy także, że od samego początku kariery zawodowej w jego piśmarstwie naukowym ważne miejsce zajmowały studia z zakresu księgoznawstwa (biblioteki, księgozbiory, drukarstwo, księgarstwo), prasoznawstwa²⁵

---

²⁰ M. Wehrmann, *Die Statuten des Pädagogiums in Stettin vom Jahre 1587*, „Mitteilungen der Gesellschaft für Deutsche Erziehungs- und Schulgeschichte” 10: 1900, s. 166–173.

²¹ M. Wehrmann, *Festschrift...*, ss. 1–184.

²² M. Wehrmann, *Geschichte der Bibliothek des Marienstiftsgymnasiums in Stettin*, „Baltische Studien” 44: 1894, s. 195–226.

²³ M. Wehrmann, *Geschichte des Jageteufelschen Collegiums in Stettin 1399–1899*, „Baltische Studien” 3: 1899, s. 1–64.

²⁴ M. Wehrmann, *Die Begründung des evangelischen Schulwesens in Pommern bis 1563*, Berlin 1905.

²⁵ Pierwszy artykuł poświęcony dziejom szczecińskiej prasy, pt. *Eine Stettiner Zeitung vom 21 August 1786*, opublikował już w 1886 r. na łamach „Neue Stettiner Zeitung” (1886, nr 400), a w roku następnym ukazał się w tej gazecie obszerny zarys dziejów prasy w Szczecinie (M. Wehrmann, *Die älteren Stettiner Zeitungen und Zeitschriften*, „Neue Stettiner Zeitung” 20, 23 i 23 X 1887). Tylko w okresie pracy w Szczecinie, tj. do końca 1911 r., opublikował ok. 40 artykułów w prasie codziennej. Jego zainteresowania badawcze dziejami pomorskiej prasy codziennej zostały obszernie omówione w pracy M. Szukała, *Powstanie i działalność...*, s. 130–131.

i źródłoznawstwa. Interesował się także innymi aspektami kultury, zwłaszcza średniowiecznego i wczesnonowoczesnego Szczecina i Pomorza, takimi jak dzieje literatury, teatru, muzyki i poezji. Opracował także kilkanaście artykułów z zakresu historii sztuki, które dotyczyły m.in. malarstwa, ludwisarstwa, kobierców i ich pomorskich twórców.

W trakcie sprawowania funkcji nauczyciela w Gimnazjum Mariackim jednym z jego dominujących obszarów badawczych był problem utworzenia, rozwoju i organizacji struktur kościelnych diecezji kamieńskiej w średniowieczu. Wzmoczone prace nad tymi zagadnieniami rozpoczął już w drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych XIX w. i kontynuował je do końca swojej twórczej działalności. Ważne miejsce w jego dorobku naukowym zajmują opracowania dotyczące powołania i upadku biskupstwa pomorskiego w Kołobrzegu, biskupa Ottona z Bambergu oraz jego misji chrystianizacyjnych na Pomorzu w 1124/1125 i 1128 r. Doniosły wkład wniesiony w historiografię dziejów pomorskiego Kościoła stanowią niewątpliwie artykuły i przyczynki do biografii poszczególnych biskupów, a przede wszystkim publikacje porządkujące wcześniejsze zestawienia i chronologie pontyfikatów ordynariuszy diecezji kamieńskiej. W tych latach ogłosił także ważny artykuł o kamieńskich archidiaconatach na terytorium Nowej Marchii. Ponadto w jego piśmarstwie naukowym z tego okresu, powstały przyczynki na temat monastycyzmu na Pomorzu. Szczególną wartość naukową przedstawia seria artykułów prezentujących wyniki kwerend, przeprowadzonych w trakcie stypendium we Włoszech w 1903/1904 r., w zasobach archiwów i bibliotek w Rzymie, w których pozyskał unikalne informacje do dziejów pomorskiego Kościoła²⁶. Jego uwaga koncentrowała się także na próbach rekonstrukcji dziejów poszczególnych kościołów miejskich i wiejskich na Pomorzu. Opublikował obszerną rozprawę o dziejach kościoła św. Jakuba w Szczecinie do reformacji²⁷. Wieloletnie studia Wehrmanna nad dziejami szkolnictwa i Kościoła pomorskiego stały się dla niego inspiracją do podjęcia problemu reformacji na Pomorzu. O ile zagadnieniu temu do 1912 r. poświęcił zaledwie kilka opracowań, to w okresie późniejszym tematyka ta stała się jednym z najważniejszych obszarów jego badań.

W trakcie pracy w Gimnazjum Mariackim podjął szeroko zakrojone studia nad dziejami Szczecina. Ich rezultatem było kilkadziesiąt artykułów i przyczynków na temat ustroju miasta, ordynacji, burmistrzów oraz rajców, udziału miasta w zjazdach

---

²⁶ A. Diestelkamp, *Martin Wehrmann...*, s. 160. Wyniki kwerendy w archiwach i bibliotekach rzymskich Wehrmann zaprezentował w następujących publikacjach: *Vatikanische Nachrichten zur Geschichte der Caminer Bischöfe im 14. Jahrhundert*, „Baltische Studien” 8: 1904, s. 129–145; tenże, *Vatikanische Quellen zur Deutschen Landesgeschichte*, „Deutsche Geschichtsblätter” 8: 1907, s. 288; tenże, *Vatikanische Nachrichten zur Geschichte Greifswalds und Eldenas im 14. Jahrhundert*, „Pommersche Jahrbücher” 9: 1908, s. 151–172.

²⁷ M. Wehrmann, *Geschichte der St. Jakobikirche in Stettin bis zur Reformation*, „Baltische Studien” 37: 1887, s. 289–475.

Hanzy w Lubece, budownictwa, handlu i rzemiosła, a także przemysłu w XVIII i w pierwszej poł. XIX w. Istotną wartość naukową miały artykuły poświęcone miastu w okresie francuskiej okupacji (1806–1813) i pruskiej wojny wyzwoleniczej (1813–1814). Publikacje te miały charakter studiów wstępnych do stworzenia nowoczesnej, wyczekiwanej przez szczecińskie środowisko naukowe syntezy dziejów miasta. Dzieje miasta Szczecina jego autorstwa zostały opublikowane już w 1911 r.²⁸

Szczeciński okres życia i działalności Wehrmanna został zamknięty wskutek otrzymania z 18 XII 1911 r. nominacji na stanowisko dyrektora Gimnazjum Fryderyka Wilhelma w Gryficach (Friedrich-Wilhelms-Gymnasium), które objął 1 IV 1912 r.²⁹ Funkcję tę sprawował do końca semestru letniego 1921 r. Z punktu widzenia kariery nauczyciela, decyzja władz Rejencji Szczecińskiej o przeniesieniu na stanowisko dyrektora w Gryficach była dowodem uznania i awansem w strukturach szkolnictwa w Prowincji Pomorskiej. Jednakże z perspektywy tak twórczego naukowca, kierowanie szkołą w prowincjonalnym miasteczku, było co najmniej kłopotliwe. Ograniczyło jego aktywny udział w zarządzie Towarzystwa Historii i Starożytności Pomorza w Szczecinie, którego przez blisko trzy dekady był jednym z filarów. Pisma naukowe „Monatsblätter” i „Baltische Studien” utraciły wybitnego i sprawnego redaktora, któremu to w dużym stopniu zawdzięczały wysoki poziom merytoryczny³⁰. Został też pozbawiony możliwości prowadzenia wymiany poglądów i doświadczeń z przedstawicielami szczecińskiego środowiska naukowego. Peryferyjne położenie Gryfic względem stołecznego Szczecina, a także łączenie obowiązków kierowniczych i dydaktycznych³¹, stały się poważną przeszkodą w korzystaniu z zasobu szczecińskiego Archiwum Państwowego, tutejszych bibliotek i księgozbiorów. Wszystko to rzutowało na prowadzone przez niego badania. Niektórych tematów badawczych nie mógł zrealizować bądź ukończyć nie mając możliwości prowadzenia kwerend źródłowych. Jego publikacje z tego okresu zostały opracowane w oparciu o materiały warsztatowe zgromadzone w latach wcześniejszych. Mimo tak niesprzyjających warunków jego dorobek naukowy z lat 1912–1921 należy uznać za imponujący, liczy on bowiem aż 125 publikacji (przyczynków, artykułów i rozpraw). Na podstawie zestawienia bibliograficznego jego dokonań można przyjąć, że kontynuował pracę w swoich głównych kierunkach badawczych. Najwięcej uwagi w tym okresie poświęcił problemowi dziejów szkolnictwa pomorskiego w średniowieczu i w okresie nowożytnym. W pierwszym roku pełnienia obowiązków dyrektora Gimnazjum opublikował artykuł na temat najdawniejszych dziejów

---

²⁸ M. Wehrmann, *Geschichte der Stadt Stettin*, Stettin 1911.

²⁹ Personalblatt, s. 2–3.

³⁰ M. Szukała, *Powstanie i działalność*, s. 138–139, 144–145; R. Unterstell, *Martin Wehrmann...*, s. 378–379.

³¹ C. Vick, *Das Staatliche Friedrich-Wilhelm-Gymnasium zu Greifenberg in Pommern von 1852–1927. Festschrift zur 75. jährigen Jubelfest*, Greifenberg 1927, s. 23–27.

nauczania w Gryficach³². Zajmował się także tematem najstarszych pomorskich ksiąg szkolnych³³. W latach 1912–1917 ukazała się na łamach berlińskiego czasopisma „Monatsschrift für höhere Schulen” seria 6 jego tekstów w formie omówień literatury oraz edycji źródłowych do dziejów dawnego niemieckiego szkolnictwa³⁴. Ponadto kontynuował badania z zakresu księgoznawstwa, historii sztuki oraz źródłoznawstwa.

Prowadził także szeroko zakrojone badania nad Kościołem pomorskim w średniowieczu i w okresie wczesnonowożytnym. Na łamach lokalnej prasy zamieścił przyczynki dotyczące dziejów klasztoru franciszkanów w Gryficach³⁵. Za ważne jego osiągnięcia należy uznać rozprawę poświęconą Marinusowi de Fregano, jako legatowi i kolektorowi papieskiemu w krajach północnej Rzeszy, a następnie biskupowi kamieńskiemu w latach 1479–1482³⁶. Ponadto opracował artykuł na temat pontyfikatu biskupa kamieńskiego Jaromara Rugijskiego (1289–1294)³⁷. W jego piśmarstwie naukowym z tego okresu wyraźnie uwidacznia się znaczny udział publikacji dotyczących problemu reformacji i formowania się luteranckiego Kościoła Krajowego (Landeskirche) w II poł. XVI stulecia. W 1912 r. opublikował tekst dotyczący wizytacji generalnej synodu gryfickiego w 1594 r.³⁸, a także kilka przyczynków do dziejów synodu trzebiatowskiego i jego poszczególnych parafii. Podjął także studia o reformacyjnej działalności Johanna Bugenhagena (1485–1558) na Pomorzu, a także opracował artykuł o jego największym pomorskim polemicie – katolickim teologu Liboriusie Schwichtenbergu (zm. 1534)³⁹. Najwięcej jego tekstów dotyczących wprowadzenia reformacji, jej podłoża i uwarunkowań, kontaktów i związków Martina Lutra z Księstwem Pomorskim, obchodów jej jubileuszów w przeszłości na Pomorzu, ukazało się w 1917 r. przy okazji obchodów 400. rocznicy wystąpienia Lutra w Wittenberdze w 1517 r.

---

³² M. Wehrmann, *Zur älteren Schulgeschichte Greifenburgs*, [w:] „Programm des Gymnasium”, Greifenburg 1913, s. 1–20.

³³ M. Wehrmann, *Die ältesten pommerschen Lehrbücher*, „Zeitschrift für Geschichte der Erziehung und des Unterrichts” 5: 1915, s. 163–167.

³⁴ M. Wehrmann, *Zur schulgeschichtlichen Forschung*, „Monatsschrift für höhere Schulen”, Jg. 11, 1912, s. 373–377; Jg. 12, 1913, s. 425–429; Jg. 13, 1914, s. 369–374; Jg. 14, 1915, s. 100–103; Jg. 15, 1916, s. 34–37; Jg. 16, 1917, s. 345–348.

³⁵ M. Wehrmann, *Aus der letzten Zeit des Greifener Mönchklosters*, „Greifener Kreisblatt”, 3 i 5 IX 1912.

³⁶ M. Wehrmann, *Bischof Marinus von Kammin (1479–1482). Ein Italiener auf dem Kamminer Bischofsstuhle*, „Baltische Studien” 18: 1914, s. 117–160.

³⁷ M. Wehrmann, *Jaromar von Rügen als Elektus von Kammin 1289–1294*, „Pommersche Jahrbücher” 20: 1921, s. 121–139.

³⁸ M. Wehrmann, *Von der Kirchenvisitation der Greifener Synode i. J. 1594*, „Evangelische Gemeindebote Greifenburg”, Jg. 6, Nr. 9, 10, 11.

³⁹ M. Wehrmann, *Liborius Schwichtenberg, ein literarischer Gegner Bugenhagens*, „Archiv für Reformationsgeschichte” 12: 1912, H. 4, s. 285–295.

Gryficki okres jego życia był bardzo twórczy. Przygotował do druku w tych latach swoje dwa sztandarowe dzieła, tj. edycję źródłową najstarszej księgi miejskiej Szczecina z lat 1305–1352 oraz dwutomową syntezę dziejów wyspy Rugii⁴⁰. Ponadto nadal prowadził badania dynastii Gryfitów. Jego uwagę zajmowały podróże jej przedstawicieli na uniwersytety niemieckie, włoskie i francuskie, a także podjęte przez nich tzw. podróże kawalerskie (Kawalerstouren, Grand Tour) w XVI i w I poł. XVII w. Na podstawie zestawienia jego piśmiennictwa naukowego z lat 1912–1921 widać wyraźnie, że szczególnie zainteresowały go opisy podróży na Pomorze w XVII i XVIII w., a także z wypraw zagranicznych podejmowanych przez Pomorzan⁴¹. Ponadto opublikował blisko 10 artykułów i przyczynków poświęconych biografiom zasłużonych Pomorzan (m.in. Ludwiga Theobula Kosegartena, Karla Loewe, Sophie Auguste Tilebein, Johannes Rheniusa, Joachima Holce). Przygotował też kilka przyczynków biograficznych dotyczących Fryderyka Wilhelma (1620–1688) i Fryderyka II Wielkiego (1712–1786)⁴².

Przeniesienie służbowe do Gryfic skutkowało, że nowym obszarem badawczym stały się dzieje tego miasta i powiatu. W ciągu 9 lat opublikował 11 tekstów poświęconych dziejom kościelnym, szkolnictwu, cechom rzemieślniczym, wyposażeniu kościołów (dzwony). Wspomnieć należy, że w latach tych przygotowywał syntezę dziejów Gryfic oraz ziemi gryfickiej, którą ukończył jednak dopiero po przeniesieniu do Stargardu⁴³. Warto zwrócić uwagę także, że w trakcie pobytu w Gryficach mocno zaangażował się w popularyzację wiedzy o dziejach regionu i powszechnych. W jego spuściznie zachowały się teksty i konspekty wykładów z tego okresu, poświęconych m.in. księgoznawstwu⁴⁴, początkom oraz kształtowaniu się ustroju niemieckich miast w średniowieczu⁴⁵, polityce zagranicznej Anglii na przestrzeni wieków⁴⁶, działalności jezuitów w Niemczech⁴⁷, rocznicy powstania Cesarstwa Niemieckiego w 1871 r.⁴⁸

---

⁴⁰ M. Wehrmann, *Das älteste Stettiner Stadtbuch (1305–1352)*, Stettin 1921; tenże, *Geschichte der Insel Rügen*, Greifswald 1922.

⁴¹ H. Bellée, *Die Arbeiten Martin Wehrmanns in zeitlicher Folge*, „Baltische Studien” 33: 1931, s. 292–299.

⁴² Tamże, s. 293–298.

⁴³ M. Wehrmann, *Geschichte von Land und Stadt Greifenberg*, Greifenberg 1927.

⁴⁴ Tenże, *Gutachten v. d. Abgabe v. Büchern d. Marienstifts-gymnasium Stettin*, Gryfice, 14 VII 1912 r., konspekt wykładu, rps, w AP Szczecin, Spuścizna Martina Wehrmanna (zespół nr 12), sygn. 143, s. 80–86.

⁴⁵ M. Wehrmann, *Die Deutsche Stadt des Mittelalters* – teksty i konspekty wykładów wygłoszonych w Gryficach między 15 X 1917 r. a 11 III 1918 r., rps, w AP Szczecin, Spuścizna Martina Wehrmanna (zespół nr 12), sygn. 86, s. 120–288.

⁴⁶ M. Wehrmann, *Englands auswärt. Politik in vergangenen Jahrhunderten*, Gryfice, 16 X 1914 r., tekst wykładu, rps, w AP Szczecin, Spuścizna Martina Wehrmanna (zespół nr 12), sygn. 27, s. 5–28.

⁴⁷ M. Wehrmann, *Die Ersten Jesuiten in Deutschland*, Gryfice, 8 V 1913 r., konspekt wykładu, rps, w AP Szczecin, Spuścizna Martina Wehrmanna (zespół nr 12), sygn. 66, s. 53–68.

⁴⁸ M. Wehrmann, *Feier zur Erinnerung an die vor 50 Jahren erfolgte Gründung des Deutsches Reiches*, Gryfice, 18 I 1921 r., tekst wykładu, rps, w AP Szczecin, Spuścizna Martina Wehrmanna (zespół nr 12), sygn. 5, s. 13–39.

Ostatni pięcioletni etap pracy zawodowej rozpoczął się dla niego 1 X 1921 r., gdy objął funkcję dyrektora Gimnazjum Gröninga w Stargardzie (Gymnasium Gröningianum zu Stargard)⁴⁹. Mimo, iż miał wówczas już sześćdziesiąt lat, to był w pełni sił twórczych. Lata te wykorzystał równie pracowicie jak wcześniejsze. Zestawienie jego prac za ten okres liczy aż 128 pozycji bibliograficznych. I tu także nie sposób wskazać na jeden dominujący kierunek badań, gdyż kontynuował studia nad różnymi problemami w głównych grupach tematycznych, w których się specjalizował. W dalszym ciągu prowadził badania nad licznymi zagadnieniami dotyczącymi przedreformacyjnych dziejów kościelnych Pomorza. Opracował artykuły naukowe i przyczynki m.in. o średniowiecznym szpitalnictwie i przytułkach dla biednych w Goleniowie, Gryficach i Stargardzie, kaplicy w Żabowie (Gross Sadow) jako ważnym miejscu pielgrzymkowym, cysterkach w Koszalinie, o roli i pozycji Kołobrzegu w świeckim władztwie biskupów kamieńskich, kościołach w ziemi białogardzkiej oraz o dawnych dzwonach w szczecińskich kościołach. W 1924 r. z okazji przypadającej wówczas 800. rocznicy pierwszej misji chrystianizacyjnej biskupa Ottona z Bambergu na Pomorzu przygotował szereg mniejszych tekstów poświęconych jego działalności i procesowi chrystianizacji ziem pomorskich⁵⁰. Warto w tym miejscu zwrócić uwagę, że 16 VI 1924 r. z inicjatywy władz Wydziału Teologicznego Uniwersytetu w Greifswaldzie, w uznaniu dla jego imponującego dorobku naukowego w dziedzinie badań nad dziejami kościelnymi Pomorza, otrzymał honorowy tytuł doktora teologii. Uroczystość ta została włączona w program obchodów wspomnianej rocznicy na Uniwersytecie w Greifswaldzie⁵¹.

Interesował go w tym okresie kwestie uwarunkowań i początków reformacji w Księstwie Pomorskim w pierwszej połowie XVI w. Prowadził studia nad stanem struktur kościelnych w przededniu reformacji, a także form pobożności przejawianych przez mieszkańców Pomorza. Starł się zgłębić problematykę przenikania na Pomorze idei humanistycznych. Zwrócił ponadto uwagę na działalność pierwszych luterańskich kaznodziejów w Szczecinie oraz na kontakty Lutra ze Szczecinem do połowy lat dwudziestych XVI stulecia. Wygłosił także 6 wykładów dotyczących malarstwa renesansowego, których teksty ukazały się na łamach „Stargarder Zeitung” w 1924 r. Na łamach tej samej gazety w 1925 r. zostały opublikowane teksty z jego wystąpień publicznych na temat renesansu i reformacji⁵².

---

⁴⁹ Personalblatt, s. 3.

⁵⁰ M. Wehrmann, *Bischof Otto von Bamberg in Pommern*, Greifswald 1924.

⁵¹ Personalblatt, s. 2. Na karcie personalnej Martina Wehrmanna w rubryce dotyczącej posiadanych stopni akademickich znajduje się wpis: 15.6.1924 an d. Theologischen Fakultät d. Universität Greifswald ehrenhalber zum Dr. der Theologie ernent. Małgorzata Szyller błędnie podała, że uroczystość nadania doktoratu honoris causa miała miejsce w 1904 r. Zob. M. Szyller, *Martin Wehrmann...*, s. 139.

⁵² Za zestawieniem bibliograficznym prac Martina Wehrmanna z lat 1882–1931 w H. Belléc, *Die Arbeiten Martin Wehrmanns in zeitlicher Folge*, „Baltische Studien” 33: 1931, s. 300.

Kontynuował badania nad szkolnictwem pomorskim. Opublikował teksty dotyczące Kolegium Jageteuffla w Szczecinie, średniowiecznych i wczesnonowożytnych szkół w Darłowie, Gryficach i Stargardzie, a także Uniwersytetu w Greifswaldzie u progu XIX w. Przygotował przyczynki dotyczące sztambuchów pomorskich studentów, a także kilka opracowań poświęconych nowożytnym relacjom obcokrajowców z podróży przez Pomorze. Na łamach prasy codziennej i „Monatsblätter” prezentował sylwetki postaci historycznych, m.in. polityka i filozofa Wilhelma Humboldta (1767–1835), poety i teologa Ludwiga Theobula von Kosegartena (1758–1818), poety i żołnierza Ewalda Christiana von Kleista (1715–1759), historyka Heinricha von Treitschke (1834–1899) oraz bohatera bitwy o Kołobrzeg w 1807 r. – Joachima Christiana Nettelbecka (1738–1824)⁵³.

W jego piśmarstwie naukowym z okresu pracy w Stargardzie znajdują się zaledwie 3 przyczynki z zakresu biografistyki przedstawicieli dynastii pomorskiej. Nie znaczy to, że stracił zainteresowanie tą tematyką, a wręcz przeciwnie, ponieważ jego wysiłki w tym czasie były skoncentrowane na przygotowaniu do druku genealogii książąt pomorskich. Ponadto z prowadzonej przez niego w połowie 1936 r. korespondencji z Towarzystwem dowiadujemy się, że już w 1924 r. był bliski ukończenia, poprzedzonej badaniami prowadzonymi przez większą część swojej kariery zawodowej, biografii księcia pomorskiego Bogusława X (1474/1478–1523)⁵⁴. Do tematu tego wrócimy w dalszej części wstępu.

W trakcie swojego ostatniego etapu pracy zawodowej prowadził badania nad różnymi aspektami dziejów miast i powiatów. W 1927 r. ogłosił drukiem studia dotyczące hanzeatyckiego Stralsundu i jego burmistrza Bertrama Wulflama⁵⁵. W tym samym roku została opublikowana wspomniana już synteza dziejów Gryfic. Opublikował ponadto kilka mniejszych tekstów dotyczących przemysłu i handlu w Szczecinie w XVIII i XIX w., a także tamtejszego bractwa kurkowego. Przygotował także kilka publikacji dotyczących dziejów Stargardu, a także domeny Szadzko (Saatzig) i poszczególnych miejscowości w powiecie⁵⁶.

Wspomnieć jeszcze należy, iż Martin Wehrmann w okresie sprawowania funkcji dyrektora w Stargardzie opracował szereg różnej objętości artykułów dotyczących problematyki militarystyki pruskiego, a także przebiegu działań zbrojnych na terytorium Prowincji Pomorskiej w trakcie kampanii prusko-francuskiej w 1806/1807 r., a także dziejów jej okupacji do grudnia 1813 r. Stanowiły one studia przygotowawcze do opracowania biografii naukowej jednego z najważniejszych pruskich dowódców okresu wojen napoleońskich – Gebharda Lebe-

⁵³ Za H. Belléc, *Die Arbeiten...*, s. 299–305.

⁵⁴ AP Szczecin, Pomorskie Towarzystwo Historyczno-Archeologiczne w Szczecinie (zespół nr 303), sygn. 88: „Redaktion der „Baltische Studien” [1935–1937], s. 703.

⁵⁵ M. Wehrmann, *Das hansische Stralsund und sein Bürgermeister Bertram Wulflam*, Bremen 1927.

⁵⁶ Za H. Belléc, *Die Arbeiten...*, s. 302–305.

rechta von Blüchera (1742–1819), koncentrującej się zwłaszcza na ukazaniu tych aspektów jego biografii dotyczących sprawowania służby wojskowej na Pomorzu w okresie poprzedzającym klęskę Prus w 1806/1807 r., a także w trakcie okupacji francuskiej. Prace nad nią zakończył w październiku 1927 r., jednakże z nieznanymi powodów nigdy nie została opublikowana. Liczący 249 stron – starannie przygotowany do druku – maszynopis pt. *Blücher in Pommern. Ein Beitrag zur Geschichte Franzosenzeit in Pommern* został na mocy testamentu autora wraz z pozostałymi jego materiałami warsztatowymi przekazany do Archiwum Państwowego w Szczecinie i znajduje się w jego zasobie do dzisiaj⁵⁷.

Funkcję dyrektora stargardzkiego gimnazjum sprawował do 30 IX 1926 r., po czym przeszedł na emeryturę. Nigdy się nie ożenił. Do rodzinnego Szczecina już nie powrócił, dożywając końca swoich dni w Stargardzie. Będąc emerytem w dalszym ciągu pracował niestrudzenie. Potwierdza to zestawienie bibliograficzne jego prac opublikowanych w latach 1927–1936, które zawiera imponującą liczbę 317 pozycji⁵⁸. Należy jednak pamiętać, że bibliografia twórczości Wehrmanna zestawiona przez Hansa Bellée i Wilhelma Brauna nie uwzględnia prac opublikowanych, ewentualnie złożonych do druku, w ostatnich dwóch latach jego życia, więc jego dorobek pisarski z okresu emerytury był znacznie większy⁵⁹.

Przeważająca większość jego publikacji powstałych w okresie emerytury wpiisywała się w zakres tematyki badawczej, której poświęcił całe życie naukowe. W dalszym ciągu żywo interesowały go rozmaite problemy z zakresu dziejów pomorskiego Kościoła przedreformacyjnego i poreformacyjnego. Tym pierwszym poświęcił około 25 artykułów i przyczynków, a blisko 30 opracowań dotyczyło problematyki wprowadzenia reformacji i budowy nowych struktur kościoła protestanckiego w Księstwie Pomorskim. W 1934 r. z okazji przypadającej 400. rocznicy zwołania i obrad Sejmu Krajowego w Trzebiatowie (13–14 XII 1534) przygotował kilka opracowań poświęconych temu wydarzeniu i jego następstwom. W tę tematykę wpiisywały się także prace o Pomorskim Porządku Kościelnym (Kirchenordnung) z 1535 r. oraz o jego autorze – Johannesie Bugenhagenie, o którego osobie i działalności poświęcił liczne opracowania⁶⁰.

Do ostatnich lat życia zajmowała go w dalszym ciągu tematyka dziejów prasy codziennej na Pomorzu. Tylko w latach 1927–1936 poświęcił im 11 artykułów i przyczynków. W 1936 r. opublikowane zostało w szczecińskiej oficynie wydawniczej Sauniera 123-stronicowe opracowanie, zawierające zestawienie informacji

⁵⁷ AP Szczecin, Spuścizna Martina Wehrmanna (zespół nr 12), sygn. 23.

⁵⁸ H. Bellée, *Die Arbeiten...*, s. 305–312; W. Braun, *Die Arbeiten Martin Wehrmanns der Jahre 1931 bis 1936 in zeitlicher Folge*, „Baltische Studien” 38: 1936, s. 343–348.

⁵⁹ Dla przykładu w numerze „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde” z listopada 1937 r. został opublikowany artykuł Martina Wehrmanna pt. *Von Herzog Barnim VIII*, s. 164–165.

⁶⁰ M.in. *Johann Bugenhagen. Sein Leben und Wirken*, Stettin 1935.

o gazetach codziennych i czasopiśmie wydawanych w poszczególnych pomorskich miejscowościach⁶¹. Ponadto przejawiał zainteresowanie szeroko rozumianym księgoznawstwem. Opracował kolejne artykuły poświęcone średniowiecznym i wczesnonowożytnym bibliotekom i księgozbiорom, a także drukarstwu w Księstwie Pomorskim. Dodać należy, że zajmował się epigrafiką. Odnotowania wymagają także jego publikacje z dziedziny językoznawstwa, w których prezentował m.in. informacje o najstarszych niemieckich wyrazach i przydomkach w średniowiecznych pomorskich dokumentach⁶². Ogłosił drukiem teksty dotyczące średniowiecznych epitafiów w kościele zamkowym w Szczecinie.

Ponadto niezmiennie mocno interesowała go tematyka rozwoju szkolnictwa pomorskiego na przestrzeni stuleci. Przygotował m.in. opracowanie dotyczące najstarszych szkół w powiecie koszalińskim, a także o podręcznikach używanych w pomorskich szkołach w okresie wczesnonowożytnym. Jego uwaga była jednak skoncentrowana na problematyce badawczej dziejów szkolnictwa w Stargardzie. Powstały wówczas liczne opracowania dotyczące Kolegium Gröninga, w tym studiów o jego poszczególnych przełożonych i zasłużonych nauczycielach (m.in. Paul Cöler, David Herlitz). Ponadto przygotował, przy udziale dr. Martina Hasenjägera, pracę pt. „Stargarder auf Universitäten u. Hohenschulen”, która choć nie ukazała się drukiem, to jest znana z liczącego 140 stron maszynopisu, przechowywanego w zasobie Archiwum Państwowego w Szczecinie⁶³.

Na przełomie lat trzydziestych i czterdziestych XX w. w swym piśarstwie naukowym wielokrotnie podejmował tematykę dotyczącą wojny trzydziestoletniej na Pomorzu. Opublikował teksty dotyczące m.in. podpisania, realizacji i następstw postanowień układu franzburskiego z 18 XI 1627 r., oblężenia Stralsundu przez oddziały cesarskie w 1628 r., lądowania armii pod dowództwem króla Gustawa II Adolfa (1594–1632) w 1630 r. na Pomorzu i okupacji poszczególnych miast.

W pierwszych miesiącach ostatniego roku życia Martina Wehrmanna ukazała się, wydana przez Komisję Historyczną Pomorza genealogia książąt pomorskich⁶⁴. To wybitne dzieło, przygotowane w oparciu o własne studia wstępne,

---

⁶¹ M. Wehrmann, *Die pommerschen Zeitungen und Zeitschriften in alter und neuer Zeit*, Stettin 1935.

⁶² Tenze, *Deutsche Wörter in den Pommerschen Urkunden bis 1300*, „Korrespondenzblatt des Vereins für niederdeutsche Sprachforschung” 1892, H. 14, s. 4–7; tenze, *Beinamen in mittelalterlichen Urkunden Pommerns*, „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde” 43: 1929, s. 85–88.

⁶³ Martin Wehrmann zestawil w niej nazwiska stargardzian studiujących w ponad dwudziestu ośrodkach akademickich od średniowiecza do początków XIX w. Wkład w pracę Martina Hasenjägera był mniejszy, bo zebrał jedynie informacje o stargardzkich studentach we Frankfurcie nad Odrą i sporządził indeks osobowy. AP Szczecin, Spuścizna Martina Wehrmanna (zespół nr 12), sygn. 103, s. 1–140.

⁶⁴ M. Wehrmann, *Die Genealogie des pommerschen Herzogshauses*, Stettin 1937.

starannie wykorzystaną literaturę przedmiotu i bogatą bazę źródłową z archiwów krajowych i zagranicznych, było zwieńczeniem jego dorobku naukowego i przez dziesiątki lat stanowiło podstawowe opracowanie na temat genealogii pomorskiego domu panującego.

W 1937 r. Wehrmann ogłosił obszerny artykuł porządkujący wiedzę o miejscach pochówków przedstawicieli pomorskiej dynastii książęcej⁶⁵. W ostatnich latach jego życia pojawiła się także realna szansa na wydanie biografii księcia Bogusława X. Studia nad nią prowadził przez większą część swojego życia naukowego. W 1900 r. na spotkaniu naukowym Towarzystwa Historii i Starożytności Pomorza zaprezentował stan swoich badań nad biografią największego z Gryfitów. Zgłosił wówczas postulat badawczy przygotowania nowoczesnego i gruntownego opracowania biografii tego władcy, uzasadniając że jego wyjątkowo długie, bo blisko półwieczne rządy, naznaczone nowoczesnymi reformami wszystkich dziedzin życia publicznego i administracji, przypadły na czas przełomu epok średniowiecza i nowożytności. W kolejnych latach przygotował liczne rozprawy i przyczynki poświęcone jego osobie, rządowi i dziejom Księstwa Pomorskiego, tak żeby móc uzyskać jak najpełniejszy obraz jego panowania i epoki. Postulowaną przed laty biografię miał już niemal ukończoną w okresie sprawowania funkcji dyrektora Gimnazjum w Stargardzie, a mimo to z niewiadomych przyczyn, prawdopodobnie innych niż merytoryczne, przez długie lata borykał się z problemem jej wydania, o czym ze smutkiem wspominał w liście do prezesa Towarzystwa z 4 VII 1936 r.: *Niemal straciłem wszelką nadzieję, że moja praca o księciu pomorskim Bogusławie X zostanie kiedykolwiek wydrukowana. Jest ona wynikiem wieloletnich licznych badań i studiów, które starałem się zaprezentować w ogólnie zrozumiałym ujęciu, jednakże opatrzonym w źródłowe odwołania. Tak więc nie tylko może się do niego odnosić powiedzenie Horacego „na dziewięć lat pergamin ma być w skrzyni”, bo ten [manuskrypt pracy] czekał niemal ukończony od blisko dwunastu lat*⁶⁶. List ten został wysłany razem z rękopisem pracy. Dziękował w nim jego przewodniczącemu – dr. Adolfowi Diestelkampowi za uhonorowanie go w imieniu

---

⁶⁵ M. Wehrmann, *Die Begräbnisstätten der Angehörigen des pommerschen Herzogshauses*, „Baltische Studien” 39: 1937, s. 100–118.

⁶⁶ [...] *Ich hatte schon fast die Hoffnung aufgeben, dass meine Arbeit über den Herzog Bogislaw X. von Pommern jemals gedruckt werde. Sie ist das Ergebnis langjähriger Forschungen und Studien, und ich habe mich viele Jahre hindurch bemüht, diese in einer allgemein verständlichen, aber mit Quellenangaben versehenen Ausarbeitung zusammenzufassen. So kan für sie nicht nur die Mahnung des Horaz „nonum prematur in annum” gelte, sonder sie liegt schon ungefähr zwölf Jahre fast fertig vor [...].* – fragment listu M. Wehrmanna do Towarzystwa, z 4 VII 1936 r. W tekście głównym w tłumaczeniu R. Pawlika, AP Szczecin, Spuścizna Martina Wehrmanna (zespół nr 12), sygn. 42, s. 1. Propozycja tłumaczenia użytego przez Wehrmanna fragmentu utworu Horacego „*Sztuka poetycka*” na podstawie przekładu z Horacy, *Dzieła wszystkie. Pieśni – Pieśni wieku – Jamby – Gawędy – Listy – Sztuka poetycka*, przełożył, wstępem i komentarzem opatrzył A. Lam, wyd. 2, Warszawa 1996, s. 388–389.

Towarzystwa adresem gratulacyjnym z okazji 75 rocznicy urodzin, który ten wręczył mu osobiście 16 VI 1936 r. w Stargardzie. Z jego treści dowiadujemy się, że podczas tego spotkania dr Diestelkamp zobowiązał się do wydania książki siłami Towarzystwa⁶⁷. W liście do Wehrmanna z 6 VII 1936 r. potwierdził, że otrzymał przesyłkę pocztową zawierającą manuskrypt pracy i poinformował go, że opracowanie to zostanie opublikowane jako pierwszy zeszyt w ramach nowej serii wydawniczej „Einzelschriften der Gesellschaft für pommersche Geschichte und Altertumskunde”. Ustalono wówczas także, że redakcję naukową wykona dr Diestelkamp. Czas pokazał, że nie był to fortunny wybór. Wydaje się, że sprawnemu przygotowaniu publikacji nie sprzyjały nie tyle rozległe obowiązki urzędnicze i funkcja przewodniczącego Towarzystwa, a sytuacja polityczna szykującego się do wojny państwa. Miała ona bezpośrednie przełożenie na życie prywatne i zawodowe dr. Diestelkampa, ponieważ z racji bycia oficerem rezerwy Wehrmachtu, często uczestniczył w ćwiczeniach wojskowych. W liście z 5 VII 1937 r. do Wehrmanna informował go, że jak tylko wróci z podróży służbowej, to niezwłocznie przekaże biografię Bogusława X do druku⁶⁸. W kolejnym liście, z 21 VIII 1937 r., informował, że manuskrypt pracy znajduje się już w drukarni w Greifswaldzie, której pracownik – jak napisał – miał wkrótce przyjechać do Szczecina, w celu doprecyzowania ostatnich kwestii dotyczących wydania książki, w tym uzgodnienia wyceny⁶⁹. Ostatecznie jednak odstąpiono od tego pomysłu. Autor nie doczekał doprowadzenia dzieła do końca, zmarł po krótkiej, ale ciężkiej chorobie 29 IX 1937 r. w Stargardzie.

Z protokołów posiedzeń Towarzystwa z lat 1937–1938 wynika, że w dalszym ciągu zakładano wydanie biografii Bogusława X jako pierwszego zeszytu nowej serii (Einzelschriften der Gesellschaft...)⁷⁰. Ostatecznie jednak planów tych nie udało się zrealizować, a harmonogram wydawniczy uległ korekcie. Jako pierwszy zeszyt serii ukazała się w 1938 r. praca Magdaleny Hänsel⁷¹. Ponadto pierwotna koncepcja współpracy z drukarnią w Greifswaldzie z nieznanych przyczyn nie doszła do skutku. Ostatecznie Towarzystwo powierzyło realizację wszystkich publikacji oficynie wydawniczej Sauniera w Szczecinie. Prace

---

⁶⁷ Wspomina o tym A. Diestelkamp, *Martin Wehrmann...*, s. 161.

⁶⁸ AP Szczecin, Pomorskie Towarzystwo Historyczno-Archeologiczne w Szczecinie (zespół nr 303), sygn. 89: „Redaktion der „Baltische Studien” [1937–1939], s. 742–743, List A. Diestelkampa do M. Wehrmanna, 5 VII 1937 r.

⁶⁹ AP Szczecin, Pomorskie Towarzystwo Historyczno-Archeologiczne w Szczecinie (zespół nr 303), sygn. 89: „Redaktion der „Baltische Studien” [1937–1939], s. 734–735, List A. Diestelkampa do M. Wehrmanna, 21 VIII 1937 r.

⁷⁰ W drugim zeszycie miała się ukazać praca Magdaleny Hänsel pt. *Die rügenschen Fischerflurnamen*, a w kolejnym praca dr. Heinza Kaufmanna pt. *Hinterpommersche Hufenklassifikation 1717/1719*.

⁷¹ M. Hänsel, *Die rügenschen Fischerflurnamen*, Stettin 1938.

wydawnicze nad biografią Bogusława X przeciągały się w czasie⁷². W 1943 r. arkusze wydawnicze pracy uległy zniszczeniu, wskutek uderzenia alianckiej bomby lotniczej w budynek drukarni Sauniera przy Mönchenstrasse 12–13⁷³. Ze szkodą dla stanu wiedzy o dziejach regionu na przełomie XV i XVI stulecia w niewyjaśnionych okolicznościach przepadł także manuskrypt książki. Nie wykluczone, że i on w momencie bombardowania znajdował się w drukarni⁷⁴. Wojnę natomiast szczęśliwie przetrwały materiały warsztatowe Martina Wehrmanna, zebrane i opracowane w toku wieloletnich studiów nad biografią księcia Bogusława X na tle jego czasów, które zapisał w akcie swojej ostatniej woli Towarzystwu, a te następnie przekazało je w depozyt Archiwum Państwowemu w Szczecinie (Staatsarchiv Stettin). Od tamtej pory niezmiennie stanowią one niezwykle cenne pomoce badawcze – choćby ze względu na fakt, iż znajdują się tam wypisy źródłowe z archiwaliów zaginionych w czasie II wojny światowej – dla historyków zajmujących się pomorskim średniowieczem i początkami okresu nowożytnego.

2. DZIEJE ZESPOŁU ARCHIWALNEGO

Martin Wehrmann mając świadomość wartości naukowej zgromadzonych przez siebie materiałów warsztatowych, wydał w testamencie zarządzenia dotyczące zabezpieczenia ich po swojej śmierci. Miały one zostać rozdysponowane między Archiwum Państwowe w Szczecinie (Staatsarchiv Stettin), bibliotekę Towarzystwa Historii i Starożytności Pomorza w Szczecinie (Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde), a także instytucje szkolne, w których pracował podczas swojej kariery zawodowej. Archiwum Państwowemu przekazał materiały dotyczące dziejów szkolnictwa na Pomorzu oraz rejestry średniowiecznych i nowożytnych dokumentów. Większą jednak część swojej spuścizny naukowej, stanowiącą odbicie niemal wszystkich jego rozlicznych zainteresowań

---

⁷² AP Szczecin, Pomorskie Towarzystwo Historyczno-Archeologiczne w Szczecinie (zespół nr 303), sygn. 20: „Protokolle, 1906–1939”, s. 197, 199. Adolf Diestelkamp już w momencie wybuchu II wojny światowej znajdował się w wojsku. Od 25 III 1939 r. jego obowiązki w archiwum pełnił Fritz Morré. W 1940 r. jako porucznik, następnie kapitan pełnił służbę w pododdziale przeciwlotniczym w Nadrenii. Czynnione przez Generalnego Dyrektora Archiwów próby wyreklamowania go z czynnej służby wojskowej nie przyniosły oczekiwanego rezultatu. Za M. Szukała, *Archiwum Państwowe w Szczecinie w latach 1914–1945. Ludzie i działalność*, Szczecin 2019, s. 158–159.

⁷³ A. Holtz, *150 Jahre Gesellschaft für pommersche Geschichte und Altertumskunde*, „Baltische Studien” 90: 1974, s. 21. Zniszczony budynek drukarni stał przy południowo-wschodnim skrzyżowaniu ulic Sołtysiej, Grodzkiej i Farnej.

⁷⁴ O czym także D. Schleinert, *Der Codex Diplomaticus Bogislai* „Jahrbuch für die Geschichte Mittel- u. Ostdeutschlands” 53: 2007, s. 39; G. Poggendorf, *Herzog Bogislaw von Pommern, die Türken und der Ruhm. Gestern, Heute, Übermorgen*, „Baltische Studien” 106: 2020, s. 39.

badawczych, zapisał bibliotece Towarzystwa. Natomiast Gimnazjum Mariackiemu w Szczecinie przekazał manuskrypt swojej pracy poświęconej dziejom tej zasłużonej dla miasta i Pomorza placówki⁷⁵, a Gimnazjum Fryderyka Wilhelma w Gryficach materiały warsztatowe dotyczące dziejów Gryfic oraz ziemi gryfickiej⁷⁶. Nieznane są obecnie losy części spuścizny, które zostały zapisane gimnazjom. Dlatego niżej skoncentrujemy się na omówieniu dziejów głównych części jego spuścizny naukowej.

Materiały warsztatowe zapisane Archiwum Państwowemu zostały włączone do jego zasobu jeszcze w 1937 r., na podstawie akcesji nr 129 (Acc. 129/1937)⁷⁷. Przyporządkowane zostały do Repozytury 42 Spuścizny (Rep. 42 Nächlasse). W jej obrębie spuścizna pomorskiego historyka otrzymała sygnaturę Rep. 42 Wehrmann. W świetle zachowanego spisu akcesji liczyła ona 41 jednostek inwentarzowych (dalej j.i.). Większa część z nich, bo aż 33 j.i., dotyczyła dziejów szkolnictwa na Pomorzu. Były to m.in. spisy jednostek archiwalnych do dziejów szkolnictwa na Pomorzu w zasobie Archiwum Państwowego w Szczecinie, zbiór wypisów źródłowych rejestrujących wiadomości o szkołach na Pomorzu w poszczególnych miejscowościach, materiały o najstarszych księgozbiorach szkolnych, nauczaniu prywatnym, pedagogice, nauce religii w wyższych szkołach, manuskrypt jego pracy poświęcony porannym nabożeństwom w szkołach, wypisy o peregrynacjach akademickich Pomorzan, materiały do dziejów Uniwersytetu w Greifswaldzie i Gimnazjum Gröninga w Stargardzie. Osobna grupa materiałów obejmowała problematykę dziejów szkolnictwa w Szczecinie od średniowiecza do czasów nowożytnych, w tym do dziejów Pedagogium Książęcego i Gimnazjum Mariackiego⁷⁸. Ponadto w ramach tej samej akcesji w zasobie Archiwum znalazło się 9 jednostek archiwalnych (dalej j.a.) z regestami dokumentów do dziejów Pomorza z lat 1300–1816. Każda z tych jednostek archiwalnych miała postać fizyczną czarnego pudła, ewentualnie drewnianej skrzynki (Zettelkästen/ in schwarzen Kästen), w których były ułożone fiszki z regestami dokumentów w układzie chronologicznym.

---

⁷⁵ Tytuł tej pracy to *Festschrift zum dreihundertfünfzigjährigen Jubiläum des Königlichen Marienstifts-Gymnasiums zu Stettin am 24. und 25. September 1894*, Stettin 1894.

⁷⁶ AP Szczecin, Archiwum Państwowe w Szczecinie (zespół nr 78), sygn. 795, s. 13–15.

⁷⁷ AP Szczecin, Archiwum Państwowe w Szczecinie (zespół nr 78), sygn. 1917: „Rep. 42 Wehrmann”. Jednostka ta zawiera spis przejętych materiałów przez archiwistę dr. Franza Engela.

⁷⁸ We wspomnianym spisie z akcesji wymienione zostały jednostki inwentarzowe, które zawierały m.in. zbiór regestów dotyczących szkół w Szczecinie, odpis statutów Pedagogium Książęcego w Szczecinie, materiały na temat stypendiów, kuratorów i spraw finansowo-gospodarczych Gimnazjum Mariackiego, kadr nauczycielskich Pedagogium Książęcego oraz Gimnazjum Mariackiego, programów szkolnych oraz sporządzone przez niego zestawienia uczniów Pedagogium z lat 1576–1666. Ponadto w inwentarzu zostały wymienione trzy skrzynki z fiszkami, zawierającymi zestawienia uczniów Pedagogium w porządku alfabetycznym.

W czasie II wojny światowej, w ramach akcji rozproszenia zasobu Archiwum Państwowego w Szczecinie, zespół archiwalny Rep. 42 Wehrmann został ewakuowany do miejscowości Mierzęcín (niem. Mehrentin, pow. Strzelce Krajeńskie), i do leżącego w jego pobliżu Tuczná (Schönrade). W miejscowościach tych stały pałace, w których składowano archiwalia ze szczecińskiego archiwum. W latach 1943–1944 przetransportowano tam także pozostałe spuścizny z Rep. 42 Náchlasse⁷⁹. Tylko część z nich przetrwała wojnę i została zabezpieczona przez polskie służby archiwalne⁸⁰. Zespół archiwalny Rep. 42 Wehrmann nie został odnaleziony, co pozwala sądzić, że przepadł on bezpowrotnie.

Druga część spuścizny, zawierająca materiały warsztatowe do dziejów Pomorza została zapisana w testamentie bibliotece Towarzystwa Historii i Starożytności Pomorza w Szczecinie. Wykonawca testamentu Martina Wehrmanna, jego bratanek dr Hans Wehrmann, adwokat i sekretarz Towarzystwa, w liście z 10 X 1937 r. do dr. Adolfa Diestelkampa powiadomił go, że zapisane Towarzystwu materiały do dziejów Pomorza są uporządkowane w teczkach i gotowe do przekazania⁸¹. Jeszcze przed 1939 r. Towarzystwo podjęło decyzję o przekazaniu tej spuścizny na prawie depozytu do Archiwum Państwowego. Decyzja ta była w pełni uzasadniona z punktu widzenia merytorycznego i pragmatycznego, ponieważ Towarzystwo i Archiwum łączyła wieloletnia ścisła współpraca, wynikająca ze wspólnych pól działalności, ale także z tego powodu, iż od 1902 r. jego biblioteka mieściła się w gmachu archiwum⁸². Ponadto w XX w. utarł się zwyczaj wybierania na przewodniczącego Towarzystwa każdorazowo dyrektora Archiwum. Materiały te włączono do Rep. 38f Rękopisy-Depozyty (Rep. 38f Deponierten Handschriften), jako zespół oznaczony numerem Rep. 38f Wehrmann. W 1939 r. archiwista dr Franz Engel (1908–1967) uporządkował zespół, nadając mu układ strukturalno-rzeczowy. Poszczególne materiały warsztatowe zostały przypisane do grup głównych, zbudowanych na zasadzie pokrewieństwa treści. Całość została podzielona na 21 grup głównych:

1. Historia powszechna, opracowania ogólne i materiały źródłowe (Geschichte, allgemeine Übersichten und Quellensammlungen)

---

⁷⁹ Akta ewakuowano do niewielkich miejscowości, leżących z dala od potencjalnych celów militarnych i ośrodków przemysłowych. Jako miejsca złożenia depozytów służyły przede wszystkim pałace i kościoły (B. Sitarz, *Zabezpieczanie i scalanie rozproszonego zasobu Archiwum Państwowego w Szczecinie w latach 1945–1950*, „Szczecińskie Studia Archiwalno-Historyczne” 5: 2021, s. 106).

⁸⁰ W literaturze przedmiotu przyjmuje się, że większość (ok. 98%) archiwaliów składowanych na zamku w Tucznie zostało w lutym 1945 r. spalonych przez stacjonujące tam oddziały armii radzieckiej (B. Sitarz, *Zabezpieczenie...*, s. 115).

⁸¹ AP Szczecin, Archiwum Państwowe w Szczecinie (zespół nr 78), sygn. 795, s. 14.

⁸² J. Kosman, *Jedna biblioteka - trzy historie. Biblioteka Archiwum Państwowego w Szczecinie. Studium przypadku*, Warszawa-Szczecin 2021, s. 151 i nn.

2. Historia (powszechna) XVII i XVIII w. (Geschichte 17. u. 18. Jhdt.)
3. Dzieje okupacji francuskiej w XIX w. (Geschichte der Franzosenzeit und des 19. Jahrhunderts)
4. Dzieje innych państw (Geschichte ausserdeutscher Staaten)
5. Pomorski dom panujący (Pommersches Herzogshaus)
6. Poszczególni pomorscy książęta (Einzelne pommersche Fürsten)
7. Dzieje Kościoła (Kirchengeschichte)
8. Reformacja (Refomartionszeit)
9. Materiały do dziejów poszczególnych miejscowości i powiatów (Zur Geschichte verschiedener Orte und Kreise)
10. Materiały do dziejów powiatu Gryfice (Zur Geschichte des Kreises Greifenberg)
11. Materiały do dziejów powiatu Szadzko (Zur Geschichte des Kreises Saatzig)
12. Ogólne materiały dotyczące miast pomorskich (Allgemeine über pommerische Städte)
13. Materiały do dziejów Stargardu (Zur Geschichte von Stargard)
14. Materiały do dziejów Szczecina (Zur Geschichte von Stettin)
15. Dzieje ustrojowe Pomorza (Verwaltungsgeschichte Pommerns)
16. Historia budownictwa i sztuki (Bau- und Kunstgeschichte)
17. Gazety i czasopisma (Zeitungen und Zeitschriften)
18. Osobistości (Einzelne Persönlichkeiten)
19. Zbiory obrazów i map (Bildersammlungen und Karten)
20. Pomoce archiwalne i bibliograficzne (Archiv und Literaturverzeichnisse)
21. Zbiory różne (Verschiedenes)

Zespół po uporządkowaniu liczył 259 j.i., które obejmowały 267 j.a.⁸³

W czasie II wojny światowej Rep. 38f Deponierten Handschriften, podobnie jak większość zasobu Archiwum Państwowego, został ewakuowany z gmachu stojącego w śródmieściu Szczecina, przez co szczególnie narażonego na zniszczenie podczas nalotów bombowych⁸⁴. W wyniku tej akcji Rep. 38f został rozlokowany przez archiwistów w kilku miejscach, m.in. w Goslarze (Goslar, w Dolnej Saksonii), Niepogłędziu (Nippoglense, pow. słupski) i Pęzinie (Pansin, pow. stargardzki). Na podstawie zachowanych spisów ewakuowanych akt nie jest możliwe ustalenie, w które z powyższych miejsc został ewakuowany zespół Rep. 38f Wehrmann. Dotychczas wiadomo było, że nie trafił do zamku w Goslarze, mimo iż tam została ewakuowana znaczna część zbiorów należących do Rep.

⁸³ Wynikało to z faktu, iż w przypadku 8 j.i. zastosowano dodatkowo oznaczenie literami (62a, 119a, 166a, 166b, 170a, 248a, 248b, 248c). Jednostki te pod względem tematycznym stanowiły kontynuację jednostki wcześniejszej.

⁸⁴ B. Sitarz, *Zabezpieczanie...*, s. 106.

38f⁸⁵. Obecnie wiemy, że zespół ten nie trafił także do Pęczyna, a został ewakuowany do Niepogłędzia, i tam w 1946 r. został zabezpieczony oraz przejęty przez Wojewódzkie Archiwum Państwowe (dalej WAP) w Bydgoszczy⁸⁶. Przemawia za tym fakt, iż dyrektor WAP w Bydgoszczy Józef Augustyn w piśmie z 13 VI 1953 r. do WAP w Szczecinie, informował, że wśród przesłanych akt znajdują się m.in. 2 j.a. z przedwojennego zespołu Rep. 38f Wehrmann. W dalszej części pisma dyrektor Augustyn wyjaśnił, iż materiały te stanowią fragment ewakuowanego przedwojennego zasobu szczecińskiego, który w pierwszych latach powojennych został zabezpieczony w Niepogłędziu przez pracowników WAP Bydgoszcz. Materiały te z powodu przeoczenia zostały pominięte w dużych transportach akt do Szczecina na przełomie 1949 i 1950 r.⁸⁷ Analiza przekazanych materiałów przez mgr Irenę Okoń wykazała, iż faktycznie do Szczecina powróciły wtedy nie 2, a 3 j.a., o czym świadczy sporządzona przez nią, przy użyciu zielonej kredki, notatka na oprawie inwentarza Franza Engela⁸⁸. Wiadomo jest, że rewindykacje przedwojennych szczecińskich akt z Bydgoszczy do WAP w Szczecinie przeprowadzono 12 XII 1949 r., a także na początku 1950 r.⁸⁹ Udało się ustalić, że akta wchodzące przed wojną do zespołu Rep. 38f zostały 31 I 1950 r. sprowadzone do Szczecina przez szczecińskiego archiwistę Franciszka Sobczaka⁹⁰. Przeprowadził on 25 V 1950 r. skontrum zespołu, w czym posiłkował się zachowanym w registraturze archiwum inwentarzem sporządzonym w 1939 r. przez dr. Engela. Sobczak ustalił, że zaginęło względem stanu z 1939 r. aż 119 j.a. Zespół liczył tylko 140 j.a.⁹¹ Kolejne skontrum zespołu przeprowadzone zostało 16 VI 1954 r. przez Franciszka Sobczaka i Alfreda Wielopolskiego. Ustalili oni, iż zespół liczył wówczas 143 j.a.⁹² Liczba jednostek powiększyła się wskutek przekazania w 1953 r. przez WAP w Bydgoszczy 3 j.a., o czym informowaliśmy wyżej.

---

⁸⁵ AP Szczecin, Archiwum Państwowe w Szczecinie (zespół nr 385), sygn. 191: „Spis akt rewindykowanych z Goslar, 1948 r.”

⁸⁶ Za wskazówki źródłowe pozwalające wyjaśnić tę kwestię dziękuję mgr. Bartoszowi Sitarzowi z Archiwum Państwowego w Szczecinie.

⁸⁷ AP Szczecin, Archiwum Państwowe w Szczecinie (zespół nr 385), sygn. 198, s. 282–283. Były to sygnatury 160: „Material-Sammlung: Stettin” (aktualna sygnatura 104), 164: „Material-Sammlung: Stettiner Baulichkeiten” (aktualna sygnatura 106).

⁸⁸ AP Szczecin, Archiwum Państwowe w Szczecinie (zespół nr 78), sygn. 1593. Irena Okoń podaje, że w czerwcu 1953 r. do Szczecina trafiły nie tylko jednostki o sygnaturach 160 (obecnie nr 104) i 164 (obecnie nr 106), a także 165: „Material-Sammlung: Stettiner Bürger und Häuser” (aktualna sygnatura 107).

⁸⁹ B. Sitarz, *Zabezpieczenie...*, s. 152.

⁹⁰ AP Szczecin, Archiwum Państwowe w Szczecinie (zespół nr 385), sygn. 197: „Przejmowanie akt z instytucji krajowych, 1946–1950, 1948 r.”; B. Sitarz, *Zabezpieczanie...*, s. 143.

⁹¹ AP Szczecin, Archiwum Państwowe w Szczecinie (zespół nr 78), sygn. 1593.

⁹² Tamże.

Kolejne skontrum zespołu zostało wykonane przez mgr Zofię Dowgiałło 16 X 1961 r. Wykazało ono, że zespół liczył 154 j.a. Interesująca jest treść sporządzonej przez nią notatki na wewnętrznej oprawie inwentarza autorstwa Engela, z której wynika, że w 1961 r. z WAP w Bydgoszczy przesłano jeszcze jedną jednostkę archiwalną, a inna została odnaleziona w magazynie⁹³. Niewielki, lecz istotny, wzrost liczby jednostek spuścizny, w porównaniu do danych z wcześniejszych skontrów, najprawdopodobniej wynikał z tego, iż mgr Zofia Dowgiałło w przeciwieństwie do swoich poprzedników, dokonała staranniejszego przeglądu zawartości „paczki z rozsypem”, co pozwoliło wyodrębnić aż 11 j.a., wcześniej uważanych za zaginione.

W latach pięćdziesiątych XX w. materiały warsztatowe Martina Wehrmanna, wraz z innymi spuściznami, m.in. Juliusza Bohlena, Samuela Gottlieba Löpera, Hansa Lutscha, zostały włączone do zbioru Rękopisów i Spuścizn⁹⁴. W 1967 r. zespół archiwalny Rep. 38f Wehrmann został opracowany przez dr. Henryka Lesińskiego (1923–1994). Otrzymał wówczas nazwę Spuścizna Martina Wehrmanna [Nachlass M. Wehrmann]. Dr Lesiński zachował nadany przez Franza Engela ogólny układ rzeczowy inwentarza, tylko w uzasadnionych przypadkach, np. wynikających z ubytków poszczególnych jednostek archiwalnych, połączył ze sobą niektóre podgrupy, a inne zlikwidował. Opracowany zespół liczył 154 j.i., obejmujących 155 j.a.

W 1979 r. mgr Jerzy Podrański włączył do zespołu kolejne trzy jednostki archiwalne⁹⁵. W 1995 r. dr Radosław Gaziński rozpoznał wśród materiałów archiwalnych znajdujących się poza ewidencją kolejną jednostkę i włączył ją do zespołu⁹⁶, w wyniku czego zespół liczył 158 j.i., obejmujących 159 j.a. W roku następnym zostało przeprowadzone skontrum zespołu, które nie wykazało braków. Kolejne skontrum wykonano w 2012 r., w jego trakcie także nie stwierdzono jakichkolwiek braków jednostek archiwalnych.

---

⁹³ AP Szczecin, Archiwum Państwowe w Szczecinie (zespół nr 78), sygn. 1593. Była to sygnatura 161: „Ansichten und Pläne von Alt Stettin” (aktualna sygnatura 105).

⁹⁴ Do tego zbioru włączono także inne zabezpieczone przez polskie służby archiwalne fragmenty zbiorów dawnego Staatsarchiv w Szczecinie, głównie z Rep. 40 Handschriften i Rep. 42 Nachlässe. Informacja za *Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Szczecinie. Przewodnik*, pod red. H. Lesińskiego, Warszawa 1964, s. 52–54.

⁹⁵ Były to obecne sygn. 155, 156 i 157.

⁹⁶ Informacje na podstawie dawnego inwentarza książkowego zbioru z 1967 r.

W trakcie prac nad przewodnikiem w zespole archiwalnym Rękopisy i Spuścizny zidentyfikowano 4 j.a., które przed wojną znajdowały się w zespole Rep. 38f Wehrmann⁹⁷. W 2023 r. zostały one przeniesione do zespołu Spuścizna Martina Wehrmanna⁹⁸. Ponadto do zbioru włączono jeszcze jedną jednostkę archiwalną, zidentyfikowaną na podstawie analizy pisma jako należąca do przedwojennego zbioru Rep. 38f Wehrmann, a będącą dotąd poza ewidencją zasobu⁹⁹. Zespół w chwili obecnej liczy 163 j.i., obejmujących 164 j.a.

3. UKŁAD I CHARAKTERYSTYKA ARCHIWALNA

Spuścizna Martina Wehrmanna (Nachlass M. Wehrmann) jest zespołem archiwalnym, na który składają się z 163 j.i., obejmujących 164 j.a. Jego rozmiar w wynosi 2,55 m.b. Daty krańcowe zespołu to lata 1880–1937. Zostały one wyznaczone w oparciu o analizę zawartości aktowej zespołu, na którą składają się jedynie materiały warsztatowe Martina Wehrmanna z lat jego aktywności naukowej i zawodowej.

Nadany w 1967 r. przez dr. Henryka Lesińskiego układ wewnętrzny Spuścizny Martina Wehrmanna, oparty na rozwiązaniach wypracowanych przez niemieckich archiwistów, został zachowany do dziś. Przedstawia się następująco:

1. Historia ogólna i źródła do dziejów Pomorza
2. Historia okupacji francuskiej w XIX w.
3. Pomorski dom panujący
4. Poszczególni książęta zachodnio-pomorscy
5. Historia Kościoła
6. Biskupstwo kamieńskie
7. Reformacja
8. Materiały do dziejów poszczególnych ziem i miejscowości
9. Materiały do historii powiatu gryfickiego
10. Materiały do historii powiatu stargardzkiego
11. Ogólne materiały dotyczące miast pomorskich

---

⁹⁷ Chodzi tu o następujące jednostki archiwalne ze zbioru Rękopisy i Spuścizny (zespół nr 16), sygn. 644: „Registratur des bischofflichen Archives zu Koeslin, de anno 1658”, sygn. 766: „Camminer Schuldurkunden 1345–1502 ex Kgl, Vol. 1”; sygn. 767: „Camminer Schuldurkunden 1503–1523, Vol. II”, a także sygn. 309: „Bestellungen für Vogte aus der Zeit Bogislaws X.”.

⁹⁸ Otrzymały one sygnatury o numerach 159, 160 i 161.

⁹⁹ Ma ona postać fizyczną kartonowego, podłużnego, prostokątnego pudła, w którym znajduje się blisko 2000 fiszek, stanowiących wykaz pomocy bibliograficznych, dotyczących rysunków, zdjęć i planów poszczególnych zabytkowych, chrześcijańskich obiektów sakralnych na świecie. Fiszki zostały ułożone w układzie alfabetycznym według nazw miejscowości. Na podstawie analizy zawartości treściowej ustalono, że jest to znana z przedwojennego inwentarza zbioru Rep. 38f Wehrmann jednostka inwentarzowa o numerze 208: „Verzeichnis von Abbildungen von Kirchen, Kirchenteilen und Grundrissen (Zettelkasten)”. AP Szczecin, Archiwum Państwowe w Szczecinie (zespół nr 78), sygn. 1593, s. 15.

12. Materiały do dziejów Stargardu
13. Materiały do dziejów Szczecina
14. Materiały dotyczące zabytków
15. Czasopisma
16. Osobistości
17. Pomoce archiwalne i bibliograficzne
18. Zbiory różne

Zespół archiwalny Spuścizna Martina Wehrmanna jest jedną z najbardziej cennych spuścizn po badaczach historii Pomorza, jakie są przechowywane w archiwach państwowych w Polsce, jak i w Niemczech. Zgromadzone w niej materiały umożliwiają prowadzenie badań nad wieloma aspektami dziejów Pomorza w średniowieczu i w okresie nowożytnym. Ich wartość naukową dostrzegli archiwiści, historycy, muzealnicy, bibliotekarze, historycy sztuki, regionaliści, którzy wykorzystali zgromadzone w nim materiały w swoich publikacjach naukowych.

Materiały warsztatowe zawarte w zespole stanowią integralną część imponującego, drukowanego dorobku naukowego twórcy zbioru. Są to w przeważającej mierze jego fiszki, którymi posługiwał się przy tworzeniu opracowań i edycji źródłowych. Sporządzał je na niewielkich karteczkach, najczęściej jednak dwóch formatów, stosowanych zamiennie w zależności od rodzaju i ilości notatek jakie miały zawierać. Pierwsze, mniejsze są formatu kieszonkowego kalendarzyka (105 mm x 150 mm), którego wówczas używano powszechnie do robienia notatek. Zazwyczaj zawierają pojedyncze wypisy ze źródeł, notatki z literatury, czy pomoce bibliograficzne do badanych tematów. Zestawione tematycznie gromadził je w niewielkich obwolutach, kopertach, drewnianych pudełkach (np. po cygarach)¹⁰⁰, ewentualnie łączył ze sobą przy pomocy spinaczy biurowych, a nawet niekiedy wklejał do zeszytów, bądź też przytwierdzał do kartek papieru. Drugie, są formatu A5. Nierzadko łączył je w składki, na których zamieszczał odpisy źródeł dokumentowych i narracyjnych, bądź informacje wyzyskane z wielu różnych źródeł, ale dotyczące jednego problemu badawczego. Notatki powiązane tematycznie sporządzał także w zeszytach (165 mm x 210 mm, 160 mm x 205 mm) oraz w niewielkich notesach. Materiały w formie maszynopisu zazwyczaj są większego formatu (210 mm x 295 mm), choć zdarzają się również karty o innym rozmiarze.

Materiały warsztatowe Wehrmanna mają ogromną wartość naukową, ponieważ powstały w trakcie prowadzonych kwerend źródłowych głównie w zasobie

---

¹⁰⁰ W tego typu pudełku znajdują się fiszki z wypisami źródłowymi o prałatach i kanonikach kapituły katedralnej w Kamieniu Pomorskim - AP Szczecin, Spuścizna Martina Wehrmanna, sygn. 60: „Kamminer Kanoniker (Alfabethisch geordnet) (Zettelkasten)”.

przedwojennego Archiwum Państwowego w Szczecinie (Staatsarchiv Stettin). Należy tu zaznaczyć, że fiszki zawierające rejestry dokumentów, ich pełne odpisy, czy też różnego typu wypisy źródłowe, wobec zaginięcia wielu z nich w czasie II wojny światowej, mają obecnie unikalne znaczenie. Wystarczy tylko wspomnieć, że wiele notatek zawiera informacje z zaginionych Akt Miasta Szczecina (Rep. 38b Stettin), Szczecińskiego Archiwum Lennego (Rep. 28 Stettiner Lehnarchiv) i wielu innych zespołów archiwalnych. To samo odnosi się do źródeł w innych archiwach miejskich i parafialnych (w tym parafiach wiejskich), które także uległy rozproszeniu, bądź bezpowrotnie przepadły w 1945 r. Ogromną wartość naukową mają także materiały warsztatowe powstałe w trakcie prowadzonych kwerend w innych archiwach państwowych poza Prowincją Pomorską, w tym zwłaszcza w Tajnym Archiwum Państwowym w Berlinie-Dahlem (Geheimes Staatsarchiv). Wspomnieć należy, że część materiałów jest efektem kwerend wykonanych w 1903/1904 r. w archiwach i bibliotekach w Rzymie.

Bardzo duże znaczenie badawcze ma także zachowana w zespole korespondencja naukowa. Stanowi ona integralną składową materiałów warsztatowych dotyczących badanych tematów. Korespondował głównie z historykami, archiwistami, bibliotekarzami, muzealnikami, archeologami, nauczycielami, regionalistami, pracownikami rozmaitych urzędów, a także proboszczami parafii z terytorium Prowincji Pomorskiej. Jednakże nie brakuje także przykładów korespondencji naukowej, dotyczącej udostępnienia mu informacji naukowej, z bibliotekami (m.in. w Gdańsku, Greifswaldzie, Osnabrück, Stralsundzie, Tybindze, Wolfenbüttel), muzeami, instytutami naukowymi, niemieckimi archiwami z innych prowincji (m.in. w Brunszwiku, Gdańsku, Kilonii, Królewcu, Norymberdze, Wrocławiu, Zerst), a także archiwami zagranicznymi (m.in. Cesarskie i Królewskie Archiwum Dworu i Państwa / Kaiserliche und Königliche Haus-, Hof- und Staats- Archiv w Wiedniu). Wspomnieć można, że właśnie drogą korespondencyjną, bodajże jako pierwszy spośród badaczy dziejów Pomorza, dotarł do weneckiego poematu z przełomu XV/XVI stulecia o bitwie stoczonej przez księcia Bogusława X z Turkami w 1497 r., przechowywanego w Bibliotece Trivulziana w Mediolanie, którego odpis dla niego sporządził i opatrzył komentarzami jej pracownik dr Emilio Motta¹⁰¹. W zespole zachowane są ponadto świadectwa korespondencji z towarzystwami naukowymi (np. Copernicus-Verein für Wissenschaft und Kunst w Toruniu).

W spuściźnie naukowej Martina Wehrmanna znajdują się także liczne wycinki artykułów z prasy codziennej i nadbitki z czasopism naukowych, które twór-

---

¹⁰¹ Oryginalny tytuł utworu to: *Historia della battaglia data da Turchi con nove vele contra la gallea de Pelegrini de l'ano presente MCCCCLXXXVII*. AP Szczecin, Spuściżna Martina Wehrmanna, sygn. 48: „Material-Sammlung: Bogislav X. Fahrt nach Palästina und Rom”, s. 201–223.

ca zbioru wykorzystywał w trakcie prowadzonych prac badawczych. Na uwagę zasługuje fakt, iż w zespole znajduje się blisko 250 artykułów jego autorstwa w formie wycinków prasowych i nadbitek. Liczne są także prace innych autorów. W związku z tym, że wiele spośród tych tekstów zostało ogłoszonych na łamach prasy codziennej, także w postaci specjalnych dodatków do poszczególnych wydań, to dostęp do nich jest obecnie bardzo utrudniony, a niekiedy wręcz niemożliwy.

W zespole zachowały się ponadto manuskrypty artykułów i monografii książkowych Martina Wehrmanna, z których część nigdy nie została opublikowana¹⁰². Dużą wartość badawczą mają także licznie występujące w zespole rękopiśmienne i maszynopisowe teksty i konspekty wykładów naukowych i popularnonaukowych z lat 1895–1937. Uzupełniają one materiały warsztatowe zebrane do opracowywanych tematów. Część z nich była przedrukowywana w codziennej prasie.

4. METODYKA I UKŁAD PRZEWODNIKA

Przewodnik po zespole (zbiorze) archiwalnym w świetle definicji *Polskiego Słownika Archiwalnego* stanowi „pomoc archiwalną o charakterze zbliżonym do wyrozumowanego skorowidza rzeczowego, informującą o treści materiałów archiwalnych danego zespołu (zbioru) przy pomocy haseł, sformułowanych w oparciu o problematykę tych materiałów, a usystematyzowanych według przyjętego schematu i odsyłającą za pośrednictwem tych haseł do odpowiednich pozycji inwentarza archiwalnego, względnie sygnatury jednostki archiwalnej”¹⁰³. Przewodnik archiwalny po zespole (zbiorze) archiwalnym jest zatem pomocą archiwalną wyższego rzędu. Podstawową jego funkcją jest przedstawienie pełniejszej zawartości treściowej pojedynczych jednostek archiwalnych, jak i całego zespołu archiwalnego (zbioru archiwalnego). Opisy jednostek archiwalnych znajdujące się w inwentarzach archiwalnych (zespołów, zbiorów), będących podstawowymi narzędziami służącymi informacji i udostępnianiu materiałów, informują jedynie w ograniczonym zakresie o zawartości treściowej jednostek (szerzej zespołu lub zbioru). Wynika to z faktu, iż tytuły jednostek archiwalnych są sformułowane najczęściej bardzo ogólnie.

---

¹⁰² Niewydana została, ukończona w 1927 r., praca pt. *Blücher in Pommern. Ein Beitrag zur Geschichte der Franzosenzeit in Pommern*, która dostępna jest dla użytkowników pod sygn. 23, s. 1–264. Niewydane zostało liczące 140 stron opracowanie pt. *Stargarder auf Universitäten u. Hohenschulen*, w którym zostały zestawione informacje źródłowe, wyzyskane głównie z albumów uniwersyteckich, na temat studentów ze Stargardu w średniowieczu i w okresie nowożytnym. Znajduje się w zespole pod sygn. 103, s. 1–140.

¹⁰³ *Polski Słownik Archiwalny*, pod red. W. Maciejewskiej, Warszawa 1974, s. 67.

W stosunkowo nielicznych opracowanych dotąd w Polsce pomocach archiwalnych tego typu zastosowano różne rozwiązania metodyczne¹⁰⁴. Jedną z nich jest metoda strukturalna, która zakłada opis fragmentu struktury zasobu archiwalnego jako całości. Zakresem obejmuje zespół archiwalny, a przedmiotem opisu jednostkowego są serie archiwalne odpowiadające komórkom organizacyjnym twórcy zespołu lub grupom rzeczowym akt. Model ten sprawdza się znakomicie w przypadku zespołów archiwalnych, które zostały wytworzone przez urzędy oraz różnego typu instytucje¹⁰⁵. Drugim typem przewodników po zespołach archiwalnych jest przewodnik opracowany przy wykorzystaniu metody skorowidzowej¹⁰⁶.

Opracowany przewodnik otrzymał układ nawiązujący do modelu skorowidzowego, z tym że hasła nie zostały ułożone alfabetycznie na jednym poziomie. Układ haseł jest rzeczowo-rozumowany, są też one ułożone hierarchicznie według zasad logicznych, wynikających z treści znajdujących się w materiałach archiwalnych. Zawarte w przewodniku hasła wskazują nie tylko na konkretne jednostki archiwalne, ale nawet konkretne strony zawierające informację źródłową, tj. do ich części. Metodę tę przed laty wypracował i z powodzeniem wykorzystał uznany szczeciński archiwista dr Jerzy Podrański, przygotowując przewodnik archiwalny po zespole archiwalnym Archiwum Książąt Szczecińskich¹⁰⁷, w którym warstwa informacyjna odsyła nie tylko do poszczególnych jednostek archiwalnych, ale także ich części¹⁰⁸.

W oparciu o analizę zawartości treściowej jednostek archiwalnych przewodnik został podzielony na 18 rozdziałów. Układ ten oddaje w pełni zawartość in-

---

¹⁰⁴ *Przewodnik po zespole akt Kancelarii Gubernatora Lubelskiego*, oprac. J. Tomczyk, Warszawa 1966; *Archiwum Książąt Pszczyńskich. Przewodnik po zespołach 1287–1945*, oprac. B. Spyta, Warszawa 1973; *Sekretariat Stanu Królestwa Polskiego. Przewodnik po zespole (1807) 1816–1866*, oprac. H. Dmowska-Grabias, Warszawa 1976; *Rząd Gubernialny Lubelski 1867–1918. Przewodnik po zespole*, oprac. J. Godlewska, Warszawa-Łódź 1978; *Akta Miasta Łodzi, [1471] 1794–1914 [1918]. Przewodnik po zespole*, oprac. M. Bandurka, Warszawa Łódź 1990; *Archiwum Książąt Szczecińskich. Przewodnik po zespole*, cz. 1–2, oprac. J. Podrański, Szczecin 1991; *Akta miasta Przemyśla 1402–1944. Przewodnik po zespole archiwalnym*, t. 1–2, oprac. J. Krochmal, Przemyśl 1995–2000; *Akta miasta Przeworska w zasobie Archiwum Państwowego w Przemyślu. Przewodnik po zespole*, oprac. M. Proksa, Przemyśl 1996.

¹⁰⁵ W. Chorążyczewski, *Zachęta do archiwistyki*, Toruń 2022, s. 254.

¹⁰⁶ W Zarządzeniu nr 18 Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych z 1 VIII 1974 r. dotyczącym zasad opracowania przewodnika po zespole (zbiorze) archiwalnym wskazano, że „najsprawniejszy w użyciu jest model skorowidzowy przewodnika, a więc taki, który sygnalizuje treść materiałów archiwalnych w zespole, wiążąc ją z sygnaturami jednostek inwentarzowych (aktualnych). Pozwala on trafić do poszukiwanego materiału archiwalnego w zespole również bez pośrednictwa inwentarza”. zob. *Zbiór przepisów archiwalnych wydanych przez Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych w latach 1952–2000*, Warszawa 2001, s. 410–411.

¹⁰⁷ *Archiwum Książąt Szczecińskich. Przewodnik po zespole*, cz. 1–2, oprac. J. Podrański, Szczecin 1991.

¹⁰⁸ W. Chorążyczewski, *Zachęta do archiwistyki...*, s. 254.

formacyjną zespołu archiwalnego. W obrębie poszczególnych rozdziałów występuje maksymalnie czterostopniowa struktura haseł skorowidzowych. Struktura rozdziałów dzieli się na hasła główne (hasła I stopnia), te na hasła zbiorcze (hasła II stopnia), te wreszcie na hasła szczegółowe (hasła III stopnia), wśród których wyróżniamy hasła niższego rzędu (hasła IV stopnia). Każdy z rozdziałów został poprzedzony wstępem, w którym omówiono jego konstrukcję wewnętrzną oraz zawartość treściową.

Schemat opisu haseł najniższego rzędu składa się z następujących elementów: hasła, daty, sygnatury jednostki archiwalnej i stron(y), na których znajduje się konkretna informacja. W uzasadnionych przypadkach opis niektórych haseł najniższego rzędu został uzupełniony o elementy opisu formalnego (technicznego).

Przewodnikowi po zespole archiwalnym Spuścizna Martina Wehrmanna nadano następujący układ wewnętrzny:

- I. Korespondencja naukowa
- II. Rękopisy i maszynopisy prac
- III. Nadbitki i wycinki prasowe artykułów naukowych oraz tekstów w prasie codziennej
- IV. Teksty i konspekty wykładów oraz wystąpień publicznych
- V. Historia powszechna
- VI. Źródła do dziejów Pomorza
- VII. Archiwistyka, księgoznawstwo i prasoznawstwo
- VIII. Regionalizm pomorski
- IX. Książęta pomorscy
- X. Księstwo Pomorskie
- XI. Wojna trzydziestoletnia i podział Księstwa Pomorskiego między Brandenburgię i Szwecję
- XII. Pomorze w okresie wojen napoleońskich
- XIII. Dzieje miast, wsi i powiatów na Pomorzu
- XIV. Stargard
- XV. Szczecin
- XVI. Państwo brandenbursko-pruskie i Królestwo Prus
- XVII. Dzieje Kościoła
- XVIII. Reformacja

VORWORT

I. ÜBERBLICK ÜBER DIE WISSENSCHAFTLICHE BIOGRAPHIE VON MARTIN WEHRMANN

Ende des 19. und in der ersten Hälfte des 20. Jh. nahm Martin Wehrmann (1861–1937) eine herausragende Stellung im intellektuellen Leben Pommerns ein. Er gilt als einer der bedeutendsten Historiker der Geschichte Pommerns¹.

Er kam am 16. Juni 1861 in Stettin als Sohn einer gebildeten Familie mit Lehrer- und Pastorentradition zur Welt. Er war das fünfte Kind von Rudolf Theodor Wehrmann (1819–1892) aus Tangerhütte (Sachsen-Anhalt) und Bertha Adelheid Karoline, geb. Solbrig. Der Vater von Martin Wehrmann arbeitete als Lehrer an den Friedrich-Wilhelm-Gymnasien in Berlin, Halberstadt und Magdeburg. Im Jahr 1843 promovierte er an der Friedrich-Wilhelms-Universität zu Berlin. 1853 wurde er Rektor am Gymnasium in Zeitz. Im Jahr 1856 übernahm er nach dienstlicher Versetzung nach Stettin das dortige Amt des Geheimen Regierungs- und Provinzial- Schulrats von Pommern².

Martin Wehrmann erhielt eine gründliche Ausbildung. Am 21. März 1879 absolvierte er im Alter von siebzehn Jahren das Königliche Marienstifts-Gym-

---

¹ Von den Publikationen über Martin Wehrmann sind folgende zu erwähnen: H. Ploetz, *Martin Wehrmann zum 70. Geburtstag*, „Unser Pommerland“ 16: 1931, S. 237–242; E. Randt, *Martin Wehrmann als Geschichtsforscher Pommerns*, „Pommersche Heimatpflege“ 2: 1931, S. 61–85; A. Diestelkamp, *Martin Wehrmann zum Gedächtnis. Rede, gehalten in der Sitzung der Gesellschaft für pommersche Geschichte und Altertumskunde am 25. Oktober 1937* „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde“ 51: 1937, S. 157–164; D. Kausche, *Gedenkworte zum 100. Geburtstag Martin Wehrmanns*, „Baltische Studien“ 48: 1961, S. 7–18; R. Unterstell, *Martin Wehrmann (1861–1937) als Historiograph Pommerns. Ein Porträt*, „Zeitschrift für Ostmitteleuropa-Forschung“ 44: 1995, S. 375–390; idem, *Klio in Pommern. Die Geschichte der pommerschen Historiographie 1815 bis 1945*, Köln-Weimar-Wien 1996, S. 185–200; K. Jordan, *Martin Wehrmann als Forscher und Lehrer*, [in:] *Das Gröningsche Gymnasium zu Stargard in Pommern*, hrsg. v. O. Hofmann, H. Siuts, Essen 1981; M. Szyller, *Martin Wehrmann. Wýbitny badacz dziejów Pomorza Zachodniego*, „Przegląd Zachodniopomorski“ 1995, H. 1, S. 137–149; M. Szukała, *Martin Wehrmann i Otto Kunkel – ich rola w nauce i kulturze Szczecina końca XIX i pierwszej połowy XX wieku*, [in:] *Muzealnicy, Archiwiści i bibliotekarze szczecińscy w XX wieku*, Szczecin 2022, S. 13–38.

² M. Wehrmann, *Rudolf Theodor Wehrmann (1892)*, „Biographisches Jahrbuch für Altertumskunde“ 16: 1893, S. 119–123; idem, *Wehrmann, Rudolf Theodor*, [in:] *Allgemeine Deutsche Biographie*, Bd. 55, Jg. 1910, S. 7–8.

nasium zu Stettin³. Dort entwickelte er seine Leidenschaft für Altgriechisch und Latein. Er setzte seine Bildung an den Universitäten von Berlin, Greifswald, Göttingen und Halle fort, wo er klassische Philologie studierte⁴. An der letztgenannten akademischen Einrichtung promovierte er am 14. Dezember 1882 zum Doktor der Philosophie mit seiner Dissertation über „Die Bedeutung der römischen Gesetzessammlung von Herodot“⁵.

Er schloss seine Ausbildung mit dem Staatsexamen für den Dienst an höheren Schulen (Real- und klassische Gymnasien) am 26. November 1883 ab. Er legte Examen in Altgriechisch, Latein, Geschichte und Religionswissenschaften ab⁶. Im Wintersemester 1883 wurde er für eine einjährige Probezeit am Realgymnasium der Franckeschen Stiftungen zu Halle eingestellt⁷. Am 18. Oktober 1884 erhielt er sein Zeugnis über den Abschluss des Probejahres⁸. Nachdem er diese Bedingung erfüllt und die Lehrbefähigung erworben hatte, kehrte er in seine Heimatstadt Stettin zurück, wo er bereits am 1. Oktober 1884 eine Stelle als wissenschaftlicher Hilfslehrer am Marienstiftsgymnasium antrat⁹. Ab dem 1. Juli 1885 bekleidete er dort das Amt des Oberlehrers. Am 24. Dezember 1900 wurde er erneut in einen höheren Dienstgrad befördert und erhielt den Berufstitel eines Gymnasialprofessors. Im selben Jahr arbeitete er für kurze Zeit parallel am Provinzialschulkollegium¹⁰. Bis Anfang 1912 war er in Stettin als Pädagoge tätig.

Während seiner achtundzwanzig Jahre dauernden Tätigkeit am Marienstiftsgymnasium erwarb sich Martin Wehrmann einen Ruf als angesehenen Pädagoge und wurde als hervorragender und fleißiger Erforscher der Geschichte der Region bekannt. Nahezu gleichzeitig wurde er in die organisatorischen Aktivitäten des wis-

---

³ Leibniz-Institut für Bildungsforschung und Bildungsinformation. Gutachterstelle für deutsches Schul- und Studienwesen im Berliner Institut für Lehrerfort- und weiterbildung und Schulentwicklung, Gut Lehrer (Personalunterlagen von Personalunterlagen von Lehrkräften) – Wehrmann, Martin * 16.06.1861, (weiter zit. Personalblatt), S. 1.

⁴ Ibidem, S. 2; D. Kausche, *Gedenkworte...*, S. 7; M. Szukała, *Powstanie i działalność Towarzystwa Historii i Starożytności Pomorza w Szczecinie w latach 1824–1918. Z dziejów pomorskiej nauki i kultury XIX i początku XX w.*, Szczecin 2000, S. 121.

⁵ *De Heredotei Codicis Romani Auctoritate*. Dissertatio inauguralis quam consensu et auctoritate amplissimi Philosophorum Ordinis in Universitate Fridericiana Halensi cum Vitebergensi consociata ad summos in Philosophia honores rite capessendos una cum sententiis controversis die XIV. M. Decembris MDCCCLXXXII. Hora XII. publice defendet auctor Martinus Wehrmann Stetinensis [...], Halis Saxonum MDCCCLXXXII.

⁶ Personalblatt, S. 1.

⁷ Ibidem, S. 1.

⁸ Ibidem, S. 1–2.

⁹ R. Unterstell, *Martin Wehrmann...*, S. 378.

¹⁰ M. Wehrmann, *Geschichte des Königlichen Marienstifts-Gymnasiums (des früheren Herzoglichen Pädagogiums und Königl. akademischen Gymnasiums) in Stettin 1544–1894*, [in:] *Festschrift zum dreihundertfünfzigjährigen Jubiläum des Königlichen Marienstifts-Gymnasiums zu Stettin am 24. und 25. September 1894*, Stettin 1894, s. 183.

senschaftlichen Milieus Stettins einbezogen. Bereits 1886 wurde er zum Mitglied des Vorstands der 1824 gegründeten Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde in Stettin gewählt, deren Ziel es war, die Kenntnis der Geschichte und Archäologie der Region zu fördern. Martin Wehrmann hat als Stellvertreter von Hugo Lemcke, dem Vorsitzenden der Gesellschaft, fast ein Vierteljahrhundert lang deren ideologische Ausrichtung und Forschungsbereiche geprägt. Er spielte auch eine sehr wichtige Rolle als Herausgeber wissenschaftlicher Zeitschriften. In den Jahren 1887–1912 war er Chefredakteur der von der Gesellschaft herausgegebenen „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde“ und er war gemeinsam mit Emil Walter Schriftleiter des Jahrbuchs „Baltische Studien“. Darüber hinaus ist es seinem Engagement zu verdanken, dass im Jahr 1910 die Historische Kommission für Pommern gegründet wurde, zu deren wichtigsten Forschungsaufgaben die Inventarisierung der nichtstaatlichen Archive – der kommunalen, kirchlichen und privaten Bestände – gehörte¹¹.

Die Anstellung am Stettiner Marienstiftsgymnasium, einer Einrichtung mit bedeutender akademischer Tradition, veranlasste ihn, mit der Aufarbeitung der Geschichte dieser Institution zu beginnen. Nicht umsonst befasste sich seine erste wissenschaftliche Publikation, die 1886 in den „Baltischen Studien“ erschien, mit der Stiftung und Gründung des Stiftskapitels an der Stettiner Marienkirche im Jahr 1263¹², deren Grundbesitz als Folge der Reformation zum finanziellen Fundament für das ab 1543 formierte Fürstliche Pädagogium in Stettin, das spätere Marienstiftsgymnasium (nach 1667), wurde.

Schon die Thematik all seiner frühen wissenschaftlichen Arbeiten erlaubt es, ihn zu den Geschichtsforschern des späten 19. und frühen 20. Jh. zu zählen, die die Notwendigkeit einer wissenschaftlichen Erforschung der Regionalgeschichte erkannt haben. Sein Interesse daran wurde wahrscheinlich schon von den Professoren des Marienstiftsgymnasiums in ihm geweckt. Es genügt zu erwähnen, dass in den Jahren seiner Schulzeit an dieser Einrichtung Geschichte und Philologie von Hugo Lemcke (1835–1925)¹³ sowie von einem anderen Förderer der Idee der kleinen Heimatländer, Professor Hermann Hering (1800–1886), unterrichtet wurden¹⁴. In der Fachliteratur wurde festgehalten, dass Wehrmanns

---

¹¹ *Historische Kommission für Pommern*, „Baltische Studien“ 17: 1913, S. 321; M. Szukała, *Pruskie archiwa państwowe a niemieckie badania wschodnie (deutsche Ostforschung) w okresie międzywojennym XX wieku (1918–1939). Między nauką a politycznym zaangażowaniem*, Szczecin-Warszawa 2011, S. 190–191.

¹² M. Wehrmann, *Die Gründung des Domstiftes zu St. Marien in Stettin*, „Baltische Studien“ 36: 1886, S. 125–157.

¹³ O. Altenburg, *Hugo Lemcke. Ein Leben der Arbeit und des Erfolges*, Stettin 1935, S. 33.

¹⁴ J. Kosman, *Działalność pedagogiczna Hugo Lemckiego i dzieje Gimnazjum Mariackiego w Szczecinie*, [in:] *Hugo Lemcke. Materiały z polsko-niemieckiego seminarium naukowego w Książnicy Pomorskiej 5 grudnia 2000*, Szczecin 2001, S. 51–53; H. Ploetz, *Martin Wehrmann siebzig Jahre alt*, „Stargarder Zeitung, Sondernummer“ 16. Juni 1931, S. 1.

methodologische Auffassungen stark von den Professoren Ernst Bernheim (1850–1942) und Karl Lamprecht (1856–1915) beeinflusst waren. Diese plädierten – im Gegensatz zu den Universitätshistorikern des 19. Jh., die sich mit der deutschen allgemeinen Geschichte befassten – für eine Rekonstruktion der Regionalgeschichte in enger Verbindung mit der Geschichte der politischen Entwicklung der Provinz und im weiteren Sinne des gesamten Staates¹⁵. Wehrmann brachte dies schon zu Beginn seiner akademischen Laufbahn zum Ausdruck.

Die von Wehrmann angenommene und angewandte Methodik der historischen Forschung und die Entwicklung seiner wissenschaftlichen Werkstatt als Historiker wurden insbesondere durch die Arbeiten von Leopold von Ranke (1795–1886)¹⁶ beeinflusst, der als einer der Väter der modernen Geschichtsforschung gilt. In der Vorrede zu seinem 1824 erschienenen Werk mit dem Titel „Geschichten der römischen und germanischen Völker von 1494 bis 1595“ formulierte er synthetisch die grundlegende Richtlinie der Methodik der historischen Forschung: *er bloss will sagen, wie es eigentlich gewesen*¹⁷. In dieser Arbeit wurden die Annahmen des methodologischen Programms dargelegt, bei dem die historischen Quellen die wichtigste Rolle spielen¹⁸. Diese Grundsätze sowie die Werke Rankes wurden für Wehrmann zu einem Vorbild gewissenhaften Arbeitens, das verdeutlicht, dass die Quellenbasis das wichtigste Element der wissenschaftlichen Werkstatt des Historikers ist, denn gerade sie zeigte im Prozess der Rekonstruktion der Geschichte am besten, *wie es eigentlich gewesen ist*. Bei der Aufarbeitung der einzelnen Forschungsthemen nutzte er mit großem Geschick die gesamte Palette des verfügbaren Quellenmaterials, von der Edition von (vor allem diplomatischen) Quellen bis hin zu Manuskripten und Druckwerken. Während seiner Arbeit am Stettiner Marienstiftsgymnasium war er einer der häufigsten Besucher im wissenschaftlichen Lesesaal des Staatsarchivs Stettin¹⁹.

---

¹⁵ Umfassend zu diesem Thema: M. Szukała, *Powstanie i działalność...*, S. 122–123; idem, *Martin Wehrmann...*, S. 17–19. Siehe auch L. Turek-Kwiatkowska, *Z dziejów służby archiwalnej. Archiwa na Pomorzu Zachodnim w latach 1808–1914*, Warszawa 1968, S. 153–154.

¹⁶ M. Szukała, *Powstanie i działalność...*, S. 122.

¹⁷ L. Ranke, *Geschichten der romanischen und germanischen Völker von 1494 bis 1595*, Bd. 1, Leipzig-Berlin 1824, S. VI.

¹⁸ Martin Wehrmann betonte in seinem redaktionellen Bericht über die Tätigkeit der Gesellschaft im Jahr 1894, dass die im Jahr 1824 erschienene Veröffentlichung von Leopold Rankes Studie *Geschichten der romanischen und germanischen Völker von 1494 bis 1595* die deutsche Geschichtsschreibung vorangetrieben habe. Mehr zu diesem Thema: M. Szukała, *Powstanie i działalność...*, S. 122.

¹⁹ Maciej Szukała hat aus den Registraturakten des Staatsarchivs Stettin einige äußerst interessante Statistiken über die Besuche von Martin Wehrmann in dem dortigen wissenschaftlichen Lesesaal entnommen: im Jahr 1900 – 104 Mal, 1901 – 134 Mal, 1902 – 128 Mal. Siehe M. Szukała, *Powstanie i działalność...*, S. 127.

In diesen fast achtundzwanzig Jahren veröffentlichte er etwa 350 wissenschaftliche und populärwissenschaftliche Publikationen im Druck. Die meisten davon, auch wenn es sich um kleine Beiträge von 2 bis 10 Seiten handelte, stützten sich auf eine solide Quellenbasis. Ihre Themen waren sehr vielfältig, da sie die Resultate seiner zahlreichen Forschungsinteressen waren. Obwohl er als Historiker auf die Erkundung der Vergangenheit Pommerns im Mittelalter und in der Neuzeit spezialisiert war, musste er in seiner langjährigen wissenschaftlichen Arbeit zur Erarbeitung einer Synthese der Geschichte Pommerns und einzelner Städte oft selbst Wissenslücken schließen, indem er Grundlagenforschung zu verschiedenen Aspekten der Geschichte der Region im 19. Jh. führte. Andere wiederum bereitete er anlässlich von Jahrestagen wichtiger Ereignisse in Pommern, dem Reich und Preußen vor.

Schon in den ersten Jahren seiner wissenschaftlichen Tätigkeit beschäftigte er sich insbesondere mit Problemen der Geschichte und Entwicklung des mittelalterlichen und neuzeitlichen Schulwesens in Stettin und Pommern. Allein bis 1912 widmete er diesen Themen beinahe 60 wissenschaftliche Veröffentlichungen. Ein großer Teil davon war der Geschichte des Fürstlichen Pädagogiums zu Stettin zugeordnet – u.a. seiner Gründung im Jahr 1543 und den vorhandenen wirtschaftlichen Fundamenten, den Biographien von Rektoren und Lehrern sowie Verzeichnissen mit den Namen ausländischer Schüler (u.a. aus Berlin, der Altmark, Friesland, Mecklenburg, Polen, Livland, der Lausitz, Ungarn und Siebenbürgen). Dazu gehörte auch die Quellenedition der Statuten dieser Einrichtung von 1587.²⁰ Im Jahr 1894 veröffentlichte er eine Monographie über die Geschichte des Pädagogiums²¹ und eine umfangreiche Dissertation über die Bibliothek des Marienstiftsgymnasiums²². 1899 publizierte er einen umfangreichen Artikel über das Jageteufelsche Kollegium in Stettin²³. Gleichzeitig wurden seine Studien über die akademischen Wanderungen pommerscher Studenten an ausländische Universitäten und die Beiträge zur Gründung und Geschichte der Universität Greifswald herausgegeben. Ferner befasste er sich mit Problemen der Einrichtung und Organisation des Schulwesens in dem mittelalterlichen Pommern sowie mit den Auswirkungen der Reformation auf dessen Neuorganisation. Im Jahr 1905 veröffentlichte er ein Werk über das protestantische Schulwesen in Pommern bis 1563²⁴.

---

²⁰ M. Wehrmann, *Die Statuten des Pädagogiums in Stettin vom Jahre 1587*, „Mitteilungen der Gesellschaft für Deutsche Erziehungs- und Schulgeschichte“ 10: 1900, S. 166–173.

²¹ M. Wehrmann, *Festschrift...*, S. 1–184.

²² M. Wehrmann, *Geschichte der Bibliothek des Marienstiftsgymnasiums in Stettin*, „Baltische Studien“ 44: 1894, S. 195–226.

²³ M. Wehrmann, *Geschichte des Jageteufelschen Collegiums in Stettin 1399–1899*, „Baltische Studien“ 3: 1899, S. 1–64.

²⁴ M. Wehrmann, *Die Begründung des evangelischen Schulwesens in Pommern bis 1563*, Berlin 1905.

Es sei noch erwähnt, dass von Beginn seiner akademischen Karriere an die Studien zur Buchwissenschaft (Bibliotheken, Büchersammlungen, Buchdruck, Buchhandel), zur Zeitungswissenschaft²⁵ und zur Quellenkunde einen wichtigen Platz in seinem wissenschaftlichen Werk einnahmen. Er interessierte sich auch für andere Aspekte der Kultur, insbesondere des mittelalterlichen und frühneuzeitlichen Stettins und Pommerns, wie die Geschichte der Literatur, des Theaters, der Musik und der Poesie. Zudem verfasste er mehr als ein Dutzend Artikel zur Kunstgeschichte, u.a. über Malerei, Glockengießerverhandwerk, Wandteppiche und ihre pommerschen Schöpfer.

Während seiner Lehrtätigkeit am Marienstiftsgymnasium war die Problematik der Errichtung, Entwicklung und Organisation der kirchlichen Strukturen der Diözese Cammin im Mittelalter der Schwerpunkt seiner Forschung. Er begann in der zweiten Hälfte der 1890er Jahre, sich verstärkt mit diesen Themen zu befassen, und setzte diese Arbeit bis zum Ende seines Schaffens fort. Einen wichtigen Platz in seinem wissenschaftlichen Werk nehmen Studien über die Gründung und den Niedergang des pommerschen Bistums Kolberg, über Bischof Otto von Bamberg und seine Christianisierungsmissionen in Pommern 1124/1125 und 1128 ein. Die Artikel und Beiträge zu den Biographien einzelner Bischöfe und vor allem die Publikationen, die Verzeichnisse und Chronologien der Pontifikate einzelner Weihbischöfe ordnen, tragen zweifelsohne wesentlich zur Entwicklung der Geschichtsschreibung der pommerschen Kirchengeschichte bei. In diesen Jahren veröffentlichte er auch einen wichtigen Artikel über das Camminer Archidiakonatsamt in der Neumark. Darüber hinaus finden sich in seinen wissenschaftlichen Schriften aus dieser Zeit Beiträge zur Geschichte des Mönchtums in Pommern. Von besonderem wissenschaftlichem Wert ist eine Reihe von Artikeln, in denen er die Ergebnisse von Recherchen vorstellt, die er während eines halbjährigen Stipendiums 1903/1904 in Italien in den Beständen von Archiven und Bibliotheken in Rom durchführte und bei denen er einzigartige Informationen für die Geschichte der pommerschen Kirche gewann²⁶. Sein

---

²⁵ Sein erster Artikel zur Geschichte der Stettiner Presse mit dem Titel *Eine Stettiner Zeitung vom 21. August 1786* wurde bereits 1886 in der „Neu Stettiner Zeitung“ (1886, Nr. 400) veröffentlicht und im folgenden Jahr erschien in dieser Zeitung ein ausführlicher Aufsatz zur Geschichte der Stettiner Presse (*Die älteren Stettiner Zeitungen und Zeitschriften*, „Neue Stettiner Zeitung“ 20., 23. und 23. Oktober 1887). Allein während seiner Wirkungszeit in Stettin, d.h. bis Ende 1911, veröffentlichte er etwa 40 Artikel in der Tagespresse. Sein Forschungsinteresse an der Geschichte der pommerschen Tagespresse wurde ausführlich in der Publikation von M. Szukała, *Powstanie i działalność...*, S. 130–131, behandelt.

²⁶ A. Diestelkamp, *Martin Wehrmann*, „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde“ 51: 1937, Nr. 11, S. 160. Die Ergebnisse seiner Recherchen stellte er in den folgenden Veröffentlichungen vor: *Vatikanische Nachrichten zur Geschichte der Camminer Bischöfe im 14. Jahrhundert*, „Baltische Studien“ 8: 1904, S. 129–145; idem, *Vatikanische Quellen zur Deutschen Landesgeschichte*, „Deutsche Geschichtsblätter“ 8: 1907, S. 288; idem, *Vatikanische*

Augenmerk galt auch den Versuchen, die Geschichte der einzelnen städtischen und ländlichen Kirchen in Pommern zu rekonstruieren. Er veröffentlichte eine umfangreiche Dissertation über die Geschichte der Stettiner Jakobskirche bis zur Reformation²⁷. Wehrmanns langjährige Auseinandersetzung mit dem Schulwesen und der pommerschen Kirche inspirierte ihn dazu, sich des Problems der Reformation in Pommern anzunehmen. Während er bis 1912 nur wenige Abhandlungen zu diesem Thema verfasste, wurde dieses in der Folgezeit zu einem seiner wichtigsten Forschungsgebiete.

Während seiner Tätigkeit am Marienstiftsgymnasium begann Wehrmann, sich mit der Geschichte Stettins zu beschäftigen. Das Ergebnis sind mehrere Dutzend Artikel und Beiträge über das politische System, die Stadtverordnungen, die Bürgermeister und Ratsherren, die Teilnahme der Stadtvertreter an den Hansetagen in Lübeck, das Bauwesen, den Handel und das Gewerbe sowie die Industrie im 18. Jh. Die Artikel über die Stadt während der französischen Besatzung und des Befreiungskrieges waren von beträchtlichem wissenschaftlichen Wert. Diese Veröffentlichungen waren das Resultat von Vorstudien für eine moderne und von der Stettiner Wissenschaftlergemeinschaft erwartete Synthese der Stadtgeschichte, die 1911 veröffentlicht wurde.²⁸

Die Stettiner Lebens- und Schaffensperiode Wehrmanns endete mit seiner Ernennung am 18. Dezember 1911 zum Rektor des Friedrich-Wilhelms-Gymnasiums zu Greifenberg, wo er am 1. April 1912 sein Amt antrat²⁹. Er bekleidete diese Stelle bis zum Ende des Sommersemesters 1921. Aus der Sicht seiner Lehrerlaufbahn war die Entscheidung des Regierungsbezirks Stettin, ihn auf den Posten des Schulleiters in Greifenberg zu versetzen, ein Zeichen der Anerkennung und Förderung innerhalb der Schulstrukturen der Provinz Pommern. Allerdings war die Leitung einer Schule in einer provinziellen Kreisstadt für einen so kreativen Wissenschaftler gelinde gesagt beschwerlich. Dadurch wurde seine aktive Mitarbeit im Vorstand der Gesellschaft für pommersche Geschichte und Altertumskunde, zu deren Säulen er fast drei Jahrzehnte lang gehörte, beeinträchtigt. Die wissenschaftlichen Zeitschriften „Monatsblätter“ und „Baltische Studien“ verloren einen hervorragenden und leistungsstarken Herausgeber, dem sie ihr hohes fachliches Niveau verdankten³⁰. Es fehlte ihm die Gelegenheit zu einem Meinungs- und Erfahrungsaustausch mit Vertretern der

---

Nachrichten zur Geschichte Greifswalds und Eldenas im 14. Jahrhundert, „Pommersche Jahrbücher“ 9: 1908, S. 151–172.

²⁷ M. Wehrmann, *Geschichte der St. Jakobikirche in Stettin bis zur Reformation*, „Baltische Studien“ 37: 1887, S. 289–475.

²⁸ M. Wehrmann, *Geschichte der Stadt Stettin*, Stettin 1911.

²⁹ Personalblatt, S. 2–3.

³⁰ M. Szukała, *Powstanie i działalność...*, S. 138–139, 144; R. Unterstell, *Martin Wehrmann...*, S. 378–379.

Stettiner Wissenschaftlergemeinschaft. Die periphere Lage von Greifenberg gegenüber der Hauptstadt Stettin sowie die gleichzeitige Wahrnehmung von Leitungs- und Lehraufgaben³¹ haben sich zu einem ernsthaften Hindernis für die Nutzung der Ressourcen des Staatsarchivs Stettin, der örtlichen Bibliotheken und Büchersammlungen entwickelt. Dies wirkte sich auf seine Forschung aus. Einige behandelte Themen konnte er ohne die Möglichkeit der Quellenrecherche nicht bearbeiten bzw. abschließen. Seine Veröffentlichungen aus dieser Zeit beruhen auf in früheren Jahren gesammelten Werkstattmaterialien. Ungeachtet dieser ungünstigen Bedingungen ist sein wissenschaftliches Werk aus den Jahren 1912–1921 mit nicht weniger als 125 Publikationen (Beiträge, Artikel und Abhandlungen) als beeindruckend zu bezeichnen. Die bibliographische Auflistung seiner Leistungen lässt vermuten, dass er weiterhin in seinen wichtigsten Forschungsrichtungen tätig war. Die größte Aufmerksamkeit widmete er in dieser Zeit dem Problem der Entwicklung des pommerschen Schulwesens im Mittelalter und in der Neuzeit. In seinem ersten Jahr als Direktor des Gymnasiums veröffentlichte er einen Artikel über die früheste Geschichte des Unterrichts in Greifenberg³². Er befasste sich auch mit dem Thema der ältesten pommerschen Schulbücher³³. Zwischen 1912 und 1917 veröffentlichte er in der Berliner „Monatsschrift für höhere Schulen“ eine Reihe von 6 Texten in Form von Literaturbesprechungen und Quelleneditionen zur Geschichte des frühen deutschen Schulwesens³⁴. Zudem setzte er seine Forschungen in den Bereichen Buchwissenschaft, Kunstgeschichte und Quellenkunde fort.

Darüber hinaus führte er umfassende Forschungen über die pommersche Kirche im Mittelalter und in der frühen Neuzeit. In der lokalen Presse veröffentlichte er einen Beitrag über die Geschichte des Franziskanerklosters in Greifenberg³⁵. Als seine bedeutende Leistung sind die Dissertation über Marinus de Fregano, päpstlicher Legat und Kollektor in den Ländern des Nordreichs und anschließend Camminer Bischof von 1479 bis 1482³⁶, sowie ein Artikel über das Pontifikat des gewählten Bischofs von Cammin, Jaromar von Rügen, anzuse-

---

³¹ C. Vick, *Das Staatliche Friedrich-Wilhelms-Gymnasium zu Greifenberg in Pommern von 1852–1927. Festschrift zur 75. jährigen Jubelfest*, Greifenberg 1927, S. 23–27.

³² M. Wehrmann, *Zur älteren Schulgeschichte Greifenbergs*, Programm des Gymnasiums, Greifenberg 1913, S. 1–20.

³³ M. Wehrmann, *Die ältesten pommerschen Lehrbücher*, „Zeitschrift für Geschichte der Erziehung und des Unterrichts“ 5: 1915, S. 163–167.

³⁴ M. Wehrmann, *Zur schulgeschichtlichen Forschung*, „Monatsschrift für höhere Schulen“, Jg. 11, 1912, S. 373–377; Jg. 12, 1913, S. 425–429; Jg. 13, 1914, S. 369–374; Jg. 14, 1915, S. 100–103; Jg. 15, 1916, S. 34–37; Jg. 16, 1917, S. 345–348.

³⁵ M. Wehrmann, *Aus der letzten Zeit des Greifenberger Mönchklosters*, „Greifenberger Kreisblatt“, 3 und 5. September 1912.

³⁶ M. Wehrmann, *Bischof Marinus von Kammin (1479–1482). Ein Italiener auf dem Kamminer Bischofsstuhle*, „Baltische Studien“ 18: 1914, S. 117–160.

hen³⁷. Sein wissenschaftliches Schriftwerk aus dieser Zeit zeichnet sich durch einen hohen Anteil an Publikationen zum Problem der Reformation und der Herausbildung der lutherischen Landeskirche in der zweiten Hälfte des 16. Jh. aus. Im Jahr 1912 veröffentlichte er einen Text über die Generalvisitation in der Greifenberger Synode im Jahr 1594³⁸ sowie mehrere Beiträge zur Geschichte der Treptowschen Synode und ihrer einzelnen Gemeinden. Er beschäftigte sich auch mit dem Reformationswerk von Johannes Bugenhagen (1485–1558) in Pommern und verfasste einen Artikel über seinen größten pommerschen Polemiker, den katholischen Theologen Liborius Schwichtenberg (gest. 1534)³⁹. Die meisten seiner Publikationen über die Einführung der Reformation, ihre Hintergründe, die Kontakte und Verbindungen Martin Luthers zum Herzogtum Pommern und die Feier ihrer Jubiläen in der Vergangenheit in Pommern wurden 1917 anlässlich des 400-jährigen Bestehens von Luthers Rede in Wittenberg im Jahr 1517 veröffentlicht.

Die Greifenberger Zeit seines Lebens war sehr schöpferisch. In diesen Jahren bereitete er seine zwei Hauptwerke zur Veröffentlichung vor: die Quellenedition des ältesten Stettiner Stadtbuchs von 1305–1352 und die zweibändige Synthese der Geschichte der Insel Rügen⁴⁰. Er gab auch seine Forschungen über die Greifendynastie nicht auf. Seine Aufmerksamkeit galt den Reisen ihrer Vertreter an deutsche, italienische und französische Universitäten sowie den sog. „Kavalierstouren“ (Grand Tour), die sie im 16. und in der ersten Hälfte des 17. Jh. unternahmen. Anhand einer Zusammenstellung seines wissenschaftlichen Schrifttums aus den Jahren 1912 bis 1921 wird deutlich, dass er sich besonders für Beschreibungen von Reisen nach Pommern im 17. und 18. Jh. sowie von ausländischen Expeditionen der Pommeraner interessierte⁴¹. Daneben veröffentlichte er nahezu 10 Artikel und Beiträge zu den Biographien bedeutender Pommeraner (u.a. Ludwig Theobul Kosegarten, Karl Loewe, Sophie Auguste Tilebein, Johannes Rhenius, Joachim Holce). Er verfasste ebenfalls mehrere biografische Beiträge über Friedrich Wilhelm (1620–1688) und Friedrich II. den Großen (1712–1786)⁴².

---

³⁷ M. Wehrmann, *Jaromar von Rügen als Elektus von Kammin 1289–1294*, „Pommersche Jahrbücher“ 20: 1921, S. 121–139.

³⁸ M. Wehrmann, *Von der Kirchenvisitation der Greifenberger Synode i. J. 1594*, „Evangelische Gemeindebote Greifenberg“, Jg. 6, Nr. 9, 10, 11.

³⁹ M. Wehrmann, *Liborius Schwichtenberg, ein literarischer Gegner Bugenhagens*, „Archiv für Reformationsgeschichte“ 12: 1912, H. 4, S. 285–295.

⁴⁰ M. Wehrmann, *Das älteste Stettiner Stadtbuch (1305–1352)*, Stettin 1921; idem, *Geschichte der Insel Rügen*, Greifswald 1922.

⁴¹ H. Bellée, *Die Arbeiten Martin Wehrmanns in zeitlicher Folge*, „Baltische Studien“ 33: 1931, S. 292–299.

⁴² *Ibidem*, s. 293–298.

Eine dienstliche Versetzung nach Greifenberg führte dazu, dass die Geschichte dieser Stadt und ihres Kreises zu einem weiteren seiner Forschungsschwerpunkte wurde. Innerhalb von 9 Jahren veröffentlichte er 11 Texte über die Kirchengeschichte, das Schulwesen, die Handwerkszünfte und die Ausstattung von Kirchen (Glocken). Es sei zu erwähnen, dass er in diesen Jahren eine Synthese der Geschichte von Greifenberg und des Greifenberger Landes vorbereitete, die er jedoch erst nach seinem Umzug nach Stargard abschloss⁴³. Bemerkenswert ist zudem, dass er sich während seines Aufenthalts in Greifenberg stark für die Verbreitung von Kenntnissen über die Regional- und Weltgeschichte einsetzte. Zu seinem Nachlass gehören Texte und Skizzen von Vorlesungen aus dieser Zeit zu Themen wie die Buchwissenschaft⁴⁴, die Entstehung und Entwicklung deutscher Städte im Mittelalter⁴⁵, die Außenpolitik Englands im Laufe der Jahrhunderte⁴⁶, das Wirken der Jesuiten in Deutschland⁴⁷ und das Jubiläum der Gründung des Deutschen Reiches 1871⁴⁸.

Mit der Übernahme der Schulleitung des Gymnasiums Gröningianum zu Stargard am 1. Oktober 1921 begannen für ihn die letzten fünf Jahre seiner Karriere⁴⁹. Obgleich er zu dieser Zeit bereits sechzig Jahre alt war, war er in voller Schaffenskraft. Er nutzte diese Lebensphase ebenso fleißig wie in den Jahren zuvor. Die Zusammenstellung seiner Werke für diese Zeit umfasst nicht weniger als 128 bibliographische Positionen. Auch hier lässt sich keine dominierende Forschungsrichtung erkennen, da er sich weiterhin mit verschiedenen Problemen in den wichtigsten Themenbereichen, auf die er sich spezialisiert hatte, befasste. Er erforschte fortlaufend zahlreiche Fragen zur vorreformatorischen Kirchengeschichte Pommerns. Die von ihm verfassten wissenschaftlichen Artikel und Beiträge betreffen u.a. das mittelalterliche Krankenhauswesen und die Armenhäuser in Gollnow, Greifenberg und Stargard, die Kapelle Groß Sabow als Wallfahrtsort, die Zisterzienserinnen in Köslin, die Rolle und Stellung von

---

⁴³ M. Wehrmann, *Geschichte von Land und Stadt Greifenberg*, Greifenberg 1927.

⁴⁴ M. Wehrmann, *Gutachten v. d. Abgabe v. Büchern d. Marienstiftsgymnasium Stettin*, Greifenberg, 14. Juli 1912, Vorlesungsskizze, rps, AP Szczecin, Spuścizna Martina Wehrmana, sygn. 143, S. 80–86.

⁴⁵ M. Wehrmann, *Die Deutsche Stadt des Mittelalters*. Texte und Skizzen der in Greifenberg zwischen dem 15. Oktober 1917 und dem 11. März 1918 gehaltenen Vorträge, rps, mps, AP Szczecin, Spuścizna Martina Wehrmana, sygn. 86, s. 120–288.

⁴⁶ M. Wehrmann, *Englands auswärts. Politik in vergangenen Jahrhunderten*, Greifenberg, 16. Oktober 1914, Vorlesungstext, rps, AP Szczecin, Spuścizna Martina Wehrmana, sygn. 27, s. 5–28.

⁴⁷ M. Wehrmann, *Die Ersten Jesuiten in Deutschland*, Greifenberg, 8 V 1913, Vorlesungsskizze, rps, AP Szczecin, Spuścizna Martina Wehrmana, sygn. 66, s. 53–68.

⁴⁸ M. Wehrmann, *Feier zur Erinnerung an die vor 50 Jahren erfolgte Gründung des Deutschen Reiches*, Greifenberg, 18. Januar 1921, Vorlesungstext, rps, AP Szczecin, Spuścizna Martina Wehrmana, sygn. 5, s. 13–39.

⁴⁹ Personalblatt, S. 3.

Kolberg in der weltlichen Herrschaft der Camminer Bischöfe, die Kirchen im Lande Belgard und die alten Glocken in den Kirchen von Stettin. Anlässlich des 800-jährigen Jubiläums der ersten Christianisierungsmission des Bischofs Otto von Bamberg in Pommern verfasste er 1924 eine Reihe kleinerer Texte über seine Tätigkeit und den Prozess der Christianisierung der pommerschen Länder⁵⁰. An dieser Stelle sei erwähnt, dass ihm am 16. Juni 1924 auf Initiative der Leitung der Theologischen Fakultät der Universität Greifswald in Anerkennung seines beeindruckenden wissenschaftlichen Schaffens in der Erforschung der Kirchengeschichte Pommerns die Ehrendoktorwürde der Theologie verliehen wurde. Die Zeremonie wurde in das Programm der bereits erwähnten Jubiläumsfeierlichkeiten an der Universität Greifswald aufgenommen⁵¹.

In dieser Zeit interessierte er sich für Fragen zu den Bedingungen und Ursprüngen der Reformation im Herzogtum Pommern in der ersten Hälfte des 16. Jh. Er erforschte den Zustand der kirchlichen Strukturen am Vorabend der Reformation und die Formen der Frömmigkeit, die unter den Bewohnern Pommerns verbreitet waren. Er versuchte, das Vordringen humanistischer Ideen nach Pommern zu erforschen. Außerdem beschäftigte er sich mit dem Wirken der ersten lutherischen Prediger in Stettin und mit Luthers Kontakten zu Stettin bis Mitte der 1520er Jahre. Darüber hinaus hielt er 6 Vorträge über die Malerei der Renaissance, deren Texte 1924 in der „Stargarder Zeitung“ veröffentlicht wurden. Die gleiche Zeitung präsentierte 1925 die Texte einer Reihe von öffentlichen Reden zum Thema „Renaissance und Reformation“⁵².

Er führte seine Forschungen über das pommersche Bildungswesen fort. So publizierte er Texte über das Jageteufelsche Kollegium in Stettin, die mittelalterlichen und frühneuzeitlichen Schulen in Rügenwalde, Greifenberg und Stargard sowie über die Universität Greifswald zu Beginn des 19. Jh. Er verfasste Beiträge über die Stammbücher pommerscher Studenten sowie mehrere Abhandlungen über neuzeitliche Berichte über Reisen von Ausländern durch Pommern. In der Tagespresse und in den „Monatsblättern“ porträtierte er historische Persönlichkeiten, darunter den Politiker und Philosophen Wilhelm Humboldt (1767–1835), den Dichter und Theologen Ludwig Theobul von Kosegarten (1758–1818), den Dichter und Soldaten Ewald Christian von Kleist (1715–1759), den

---

⁵⁰ M. Wehrmann, *Bischof Otto von Bamberg in Pommern*, Greifswald 1924.

⁵¹ Personalblatt, S. 2. Im Personalblatt von Martin Wehrmann findet sich der folgende Eintrag in der Rubrik mit akademischen Abschlüssen: *15.6.1924 an d. Theologischen Fakultät d. Universität Greifswald ehrenhalber zum Dr. der Theologie ernannt*. Małgorzata Szyller gab fälschlicherweise an, dass die Verleihung der Ehrendoktorwürde im Jahr 1904 stattfand. Siehe M. Szyller, *Martin Wehrmann...*, S. 139.

⁵² In Anlehnung an die bibliographische Zusammenstellung der Werke von Martin Wehrmann zwischen 1882 und 1931 in H. Belléc, *Die Arbeiten Martin Wehrmanns in zeitlicher Folge*, „Baltische Studien“ 33: 1931, S. 300.

Historiker Heinrich von Treitschke (1834–1899) und den Helden der Schlacht von Kolberg im Jahr 1807 Joachim Christian Nettelbeck (1738–1824)⁵³.

In seinen wissenschaftlichen Schriften aus der Zeit seines Wirkens in Stargard finden sich nur drei Beiträge zur Biographie von Vertretern der pommerschen Dynastie. Dies bedeutet nicht, dass er das Interesse an diesem Thema verlor, ganz im Gegenteil, denn seine Bemühungen konzentrierten sich zu dieser Zeit auf die Vorbereitung der Genealogie der pommerschen Fürsten für die Veröffentlichung. Aus seinem Schriftverkehr mit der Gesellschaft Mitte 1936 geht außerdem hervor, dass er bereits 1924 kurz vor der Fertigstellung der Biographie des pommerschen Herzogs Bogislaw X. (1474/1478–1523) stand. Er widmete die meisten seiner Berufsjahre der Recherche für diese Publikation⁵⁴. Mit diesem Thema beschäftigen wir uns noch weiter im Vorwort.

In der letzten Phase seiner beruflichen Laufbahn befasste er sich mit verschiedenen Aspekten der Geschichte von Städten und Landkreisen. 1927 veröffentlichte er im Druck eine Studie über die Hansestadt Stralsund und ihren Bürgermeister Bertram Wulflam⁵⁵. Im selben Jahr wurde die bereits erwähnte Synthese der Geschichte von Greifenberg veröffentlicht. Zudem veröffentlichte er eine Reihe von kürzeren Texten über die Industrie und den Handel in Stettin im 18. und 19. Jh. sowie über die dortige Schützenbruderschaft. Darüber hinaus verfasste er mehrere Publikationen zur Geschichte der Stadt Stargard sowie der Domäne Saatzig und einzelner Dörfer im Landkreis⁵⁶.

Zu erwähnen wäre auch, dass Martin Wehrmann während seiner Amtszeit als Direktor in Stargard eine Reihe von Artikeln unterschiedlichen Umfangs über den preußischen Militarismus und den Gang der militärischen Handlungen auf dem Gebiet der Provinz Pommern während des preußisch-französischen Feldzuges von 1806/1807 und der Belagerung bis Dezember 1813 anfertigte. Diese Publikationen waren Vorarbeiten für die Erstellung einer wissenschaftlichen Biographie über einen der bedeutendsten preußischen Feldherren der napoleonischen Kriege, Gebhard Leberecht von Blücher (1742–1819), wobei es insbesondere darum ging, die Aspekte seiner Biographie aufzuzeigen, die die Ausübung des Militärdienstes in Pommern in der Zeit vor der Niederlage Preußens 1806/1807 und während der französischen Belagerung betreffen. Er schloss die Arbeit daran im Oktober 1927 ab, aber aus unbekanntem Gründen kam es nie zur Veröffentlichung. Das 249-seitige sorgfältig vorbereitete Typoskript „*Blücher in Pommern. Ein Beitrag zur Geschichte der Franzosenzeit in Pommern*“ wurde gemäß

---

⁵³ H. Belléc, *Die Arbeiten...*, S. 299–305.

⁵⁴ AP Szczecin, Pomorskie Towarzystwo Historyczno-Archeologiczne w Szczecinie (Fond Nr. 303), sygn. 88: „Redaktion der „Baltischen Studien“ [1935–1937], s. 703.

⁵⁵ M. Wehrmann, *Das hansische Stralsund und sein Bürgermeister Bertram Wulflam*, Bremen 1927.

⁵⁶ H. Belléc, *Die Arbeiten...*, S. 302–305.

dem testamentarischen Willen des Autors zusammen mit dem restlichen Werkstattmaterial an das Staatsarchiv Stettin übergeben und befindet sich dort bis heute⁵⁷.

Bis zum 30. September 1926 bekleidete er das Amt des Schulleiters des Stargarder Gymnasiums, danach ging er in den Ruhestand. Er heiratete nie. In seine Heimatstadt Stettin kehrte er nie mehr zurück und verbrachte den Rest seines Lebens in Stargard. Auch als Rentner arbeitete er unermüdlich weiter. Dies belegt die Bibliographie seiner zwischen 1927 und 1936 veröffentlichten Werke, die beeindruckende 317 Einträge enthält⁵⁸. Es sei jedoch daran erinnert, dass in der von Hans Bellée und Wilhelm Braun zusammengestellten Bibliographie der Werke Wehrmanns die in den letzten beiden Jahren seines Wirkens veröffentlichten bzw. möglicherweise zum Druck vorgelegten Arbeiten nicht enthalten sind, sodass sein schriftstellerisches Schaffen in der Zeit seines Ruhestands weit aus umfangreicher war⁵⁹.

Die überwiegende Mehrheit seiner Publikationen, die er während seiner Pensionierung veröffentlichte, gehörten zu den Forschungsthemen, denen er sein ganzes wissenschaftliches Leben gewidmet hatte. Er befasste sich weiterhin intensiv mit verschiedenen Problemen der pommerschen vorreformatorischen Kirchengeschichte und der Reformation. Das erste Thema war Gegenstand von etwa 25 Artikeln und Beiträgen, während sich fast 30 Texte mit der Einführung der Reformation und dem Aufbau neuer protestantischer Kirchenstrukturen im Herzogtum Pommern beschäftigten. Anlässlich des 400. Jahrestages der Einberufung und der Tagung des Landesjeims in Treptow (13–14. Dezember 1534) erstellte er 1934 mehrere Studien über dieses Ereignis und seine Folgen. Zu diesem Thema gehörten auch Arbeiten über die Pommersche Kirchenordnung von 1535 und ihren Verfasser Johannes Bugenhagen, dessen Person und Wirken zahlreiche von seinen biographischen Studien gewidmet sind⁶⁰.

Bis in die letzten Jahre seines Lebens galt seine Aufmerksamkeit der Geschichte der Tagespresse in Pommern. Allein zwischen 1927 und 1936 schrieb er 11 Artikel und Beiträge zu diesem Thema. 1936 wurde im Verlag Leon Sauniers Buchhandlung Stettin eine 123-seitige Studie veröffentlicht, die eine Zusammenstellung von Informationen über die in den einzelnen pommerschen Städten erscheinenden Tageszeitungen und Zeitschriften enthält⁶¹. Ferner zeigte er ein Interesse an der Buchwissenschaft im weitesten Sinne. Er verfasste wei-

---

⁵⁷ AP Szczecin, Spuścizna Martina Wehrmana (Fond Nr. 12), sygn. 23.

⁵⁸ H. Bellée, *Die Arbeiten...*, S. 305–312; W. Braun, *Die Arbeiten Martin Wehrmanns der Jahre 1931 bis 1936 in zeitlicher Folge*, „Baltische Studien“ 38: 1936, S. 343–348.

⁵⁹ Beispielsweise erschien in der Novemberausgabe 1937 der „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde“ ein Artikel von Martin Wehrmann mit dem Titel *Von Herzog Barnim VIII*, S. 164–165.

⁶⁰ M. Wehrmann, *Johann Bugenhagen. Sein Leben und Wirken*, Stettin 1935.

⁶¹ M. Wehrmann, *Die pommerschen Zeitungen und Zeitschriften in alter und neuer Zeit*, Stettin 1935.

tere Artikel über mittelalterliche und frühneuzeitliche Bibliotheken und Büchersammlungen sowie über den Buchdruck im Herzogtum Pommern. Es sei hinzugefügt, dass er sich auch mit Epigraphik beschäftigte. Hervorzuheben sind auch seine Veröffentlichungen auf dem Gebiet der Sprachwissenschaft, in denen er u.a. Informationen über die ältesten deutschen Wörter und Beinamen in mittelalterlichen pommerschen Urkunden vorstellte⁶². Er gab Texte zu mittelalterlichen Epitaphien in der Schlosskirche zu Stettin heraus. Darüber hinaus zeigte er stets ein starkes Interesse an der Entwicklung des pommerschen Schulwesens im Laufe der Jahrhunderte.

Ein weiteres Forschungsthema, mit dem sich Martin Wehrmann während seines Ruhestandes auseinandersetzte, war das Schulwesen. Er erarbeitete u.a. eine Studie über die ältesten Schulen im Landkreis Köslin sowie über die in den pommerschen Schulen der frühen Neuzeit verwendeten Lehrbücher. Sein Augenmerk lag jedoch auf den Forschungsproblemen im Bereich der Geschichte der Schulbildung in Stargard. In dieser Zeit entstanden zahlreiche Arbeiten über das Gymnasium Gröningianum, insbesondere über die Biographien der einzelnen Vorgesetzten und verdienten Lehrer (z.B. Paul Cöler, David Herlitz). Zudem verfasste er mit Unterstützung von Dr. Martin Hasenjäger einen Text mit dem Titel „Stargarder auf Universitäten u. Hohen-Schulen“, die nicht im Druck erschienen ist, sondern aus einem 140 Seiten umfassenden Typoskript bekannt ist, das in seinem Nachlass in dem Bestand des Staatsarchivs Stettin aufbewahrt wird⁶³.

In den späten 1930er und frühen 1940er Jahren beschäftigte er sich in seinen wissenschaftlichen Schriften wiederholt mit dem Dreißigjährigen Krieg in Pommern. Er veröffentlichte Texte u.a. über die Unterzeichnung, Umsetzung und Folgen des Vertrags von Franzburg vom 18. November 1627, die Belagerung von Stralsund durch kaiserliche Truppen im Jahr 1628, die Landung der Armee unter König Gustav II. Adolf (1594–1632) im Jahr 1630 in Pommern und die Belagerung einzelner Städte.

In den ersten Monaten des letzten Lebensjahres von Martin Wehrmann erschien eine Genealogie der pommerschen Herzöge, herausgegeben von der Historischen Kommission für Pommern⁶⁴. Dieses herausragende Werk, das sich

---

⁶² M. Wehrmann, *Deutsche Wörter in den Pommerschen Urkunden bis 1300*, „Korrespondenzblatt des Vereins für niederdeutsche Sprachforschung“ 1892, H. 14, S. 4–7; *Beinamen in mittelalterlichen Urkunden Pommerns*, „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde“ 43: 1929, S. 85–88.

⁶³ Darin verzeichnete Martin Wehrmann die Namen von Stargarder Einwohnern, die an mehr als zwanzig akademischen Einrichtungen vom Mittelalter bis zum frühen 19. Jh. studierten. Der Beitrag von Martin Hasenjäger war geringer, da er nur Informationen über Stargarder Studenten in Frankfurt/Oder sammelte und ein Personenregister erstellte. AP Szczecin, Spuścizna Martina Wehrmana (Fond Nr. 12), sygn. 103, S. 1–140.

⁶⁴ M. Wehrmann, *Die Genealogie des pommerschen Herzogshauses*, Stettin 1937.

weitgehend auf die zahlreichen eigenen Vorstudien des Verfassers, die sorgfältig ausgewertete Fachliteratur und das reiche Material aus in- und ausländischen Archiven stützt, war der Höhepunkt seines wissenschaftlichen Schaffens und galt jahrzehntelang als eine fundamentale Studie für die Biographie des pommerschen Herrscherhauses. Im Jahr 1937 veröffentlichte Wehrmann einen umfangreichen Artikel, in dem er das Wissen über die Grabstätten der Vertreter des pommerschen Herzogsgeschlechts ordnete⁶⁵.

In seinen letzten Jahren eröffnete sich auch die reale Möglichkeit, die Lebensgeschichte von Herzog Bogislaw X. zu veröffentlichen. Er beschäftigte sich den größten Teil seines wissenschaftlichen Lebens mit Studien zu diesem Thema. Im Jahr 1900 stellte er auf einer wissenschaftlichen Tagung der Gesellschaft für pommersche Geschichte und Altertumskunde den Stand seiner Forschungen zur Biographie des größten Vertreters der Greifen vor. Zu dieser Zeit unterbreitete er einen Forschungsvorschlag für eine moderne und gründliche Untersuchung der Biografie dieses Herrschers und begründete dies damit, dass seine außergewöhnlich lange Regierungszeit von fast einem halben Jahrhundert, mit modernen Reformen in allen Bereichen des öffentlichen Lebens und der Verwaltung, in die Wendezeit zwischen Mittelalter und Neuzeit fiel. In den folgenden Jahren erstellte er zahlreiche Dissertationen und Beiträge, die sich mit der Person des Regenten, seiner Herrschaft und vielen Problemen der Geschichte des Herzogtums Pommern in jener Epoche befassten, um ein möglichst vollständiges Bild davon zu erhalten. Die vor Jahren postulierte Biographie hatte er schon während der Tätigkeit als Leiter des Stargarder Gymnasiums fast fertiggestellt, und doch rang er aus unbekanntem, wahrscheinlich nicht nur inhaltlichen Gründen jahrelang um die Veröffentlichung, was er in einem Brief an den Vorsitzenden der Gesellschaft vom 4. Juli 1936 bedauernd erwähnte: *Ich hatte schon fast die Hoffnung aufgegeben, dass meine Arbeit über den Herzog Bogislaw X. von Pommern jemals gedruckt werde. Sie ist das Ergebnis langjähriger Forschungen und Studien, und ich habe mich viele Jahre hindurch bemüht, diese in einer allgemein verständlichen, aber mit Quellenangaben versehenen Ausarbeitung zusammenzufassen. So kann für sie nicht nur die Mahnung des Horaz „nonum prematur in annum“ gelten, sondern sie liegt schon ungefähr zwölf Jahre fast fertig vor.* Dieser Brief wurde zusammen mit dem betreffenden Manuskript verschickt. Darin bedankte er sich beim Vorsitzenden, Dr. Adolf Diestelkamp, dafür, dass dieser ihn im Namen der Gesellschaft ehrte, indem er ihm eine ansprechende Gratulationsadresse zu seinem 75. Geburtstag am 16. Juni 1936 in Stargard persönlich überreichte. Aus dem Inhalt erfahren wir, dass sich Dr. Diestelkamp bei diesem Treffen verpflichtete, das

---

⁶⁵ M. Wehrmann, *Die Begräbnisstätten der Angehörigen des pommerschen Herzogshauses*, „Baltische Studien“ 39: 1937, S. 100–118.

Buch im Rahmen der Gesellschaft herauszugeben⁶⁶. In seinem Brief an Wehrmann vom 6. Juli 1936 bestätigte der Vorsitzende der Gesellschaft und Direktor des Staatsarchivs Stettin, Dr. Diestelkamp, den Erhalt der Postsendung mit dem Manuskript der Arbeit und teilte Wehrmann mit, dass die Studie als erster Band in der neuen, in Vorbereitung befindlichen Verlagsreihe „Einzelschriften der Gesellschaft für pommersche Geschichte und Altertumskunde“ erscheinen werde. Die wissenschaftliche Redaktion sollte von Dr. Diestelkamp persönlich übernommen werden. Im Laufe der Zeit erwies sich, dass dies keine glückliche Entscheidung war. Es scheint, dass nicht so sehr seine intensiven dienstlichen Aufgaben und organisatorischen Tätigkeiten als Vorsitzender der Gesellschaft und der Kommission den reibungslosen Druck des Buches verhinderten, sondern vielmehr die politische Situation in dem sich auf den Krieg vorbereitenden Land, welche direkten Einfluss auf Diestelkamps privates und berufliches Leben hatte, da er als Reserveoffizier der Wehrmacht an zahlreichen militärischen Übungen teilnehmen musste. In seinem Brief vom 5. Juli 1937 an Wehrmann teilte er mit, dass er Bogislaw X. Biographie sofort nach seiner Rückkehr von der Dienstreise zum Druck weiterleiten werde⁶⁷. In einem weiteren Brief vom 21. August 1937 informierte er, dass sich das Manuskript des Werkes bereits in der Druckerei in Greifswald befinde, deren Mitarbeiter, wie er schrieb, bald in Stettin eintreffen werden, um die letzten Fragen zur Vorbereitung der Publikation zu klären, einschließlich der Vereinbarung eines entsprechenden Kostenvoranschlags⁶⁸. Letztendlich wurde diese Idee jedoch aufgegeben. Der Autor selbst erlebte die Fertigstellung des Werkes nicht mehr und starb nach kurzer, aber schwerer Krankheit am 29. September 1937 in Stargard.

Aus den Sitzungsprotokollen der Gesellschaft von 1937 und 1938 ist ersichtlich, dass weiterhin beabsichtigt wurde, die Biographie von Bogislaw X. als ersten Band einer neuen Reihe (Einzelschriften der Gesellschaft...) zu veröffentlichen⁶⁹. Letztendlich konnten diese Pläne jedoch nicht verwirklicht werden, und der Zeitplan für die Veröffentlichung wurde entsprechend angepasst. Im Rahmen des ersten Heftes der Reihe wurde 1938 eine Publikation von Magdalene Hänsel veröffentlicht⁷⁰. Zudem wurde es entgegen der ursprünglichen Absicht

---

⁶⁶ Dies erwähnt A. Diestelkamp in seinem Werk *Martin Wehrmann*, S. 16.

⁶⁷ AP Szczecin, Pomorskie Towarzystwo Historyczno-Archeologiczne w Szczecinie (Fond Nr. 303), sygn. 89: „Redaktion der „Baltischen Studien“ [1937–1939], S. 742–743, Brief von A. Diestelkamp an M. Wehrmann, 5. Juli 1937.

⁶⁸ AP Szczecin, Pomorskie Towarzystwo Historyczno-Archeologiczne w Szczecinie (Fond Nr. 303), sygn. 89: „Redaktion der „Baltischen Studien“ [1937–1939], S. 734–735, Brief von A. Diestelkamp an M. Wehrmann, 21. August 1937.

⁶⁹ Im zweiten Heft haben *Die rügischen Fischerflurnamen* von Magdalene Hänsel und im dritten die *Hinterpommersche Hufenklassifikation 1717/1719* von Heinz Kaufmann erscheinen sollen.

⁷⁰ M. Hänsel, *Die rügischen Fischerflurnamen*, Stettin 1938.

nicht in Greifswald gedruckt, sondern in dem Verlag Leon Sauniers Buchhandlung Stettin, dem schließlich der Druck aller Publikationen der Gesellschaft übertragen wurde. Die redaktionelle Arbeit an der Biographie von Bogislaw X. verzögerte sich⁷¹. 1943 wurden die Druckbögen des Werkes durch einen Bombentreffer der Alliierten im Gebäude der Saunier-Druckerei in der Mönchenstraße 12–13 zerstört⁷². Zum Nachteil des Kenntnisstandes über die Geschichte der Region an der Wende vom 15. zum 16. Jh. ging auch das Manuskript des Buches unter ungeklärten Umständen verloren; möglicherweise befand es sich zum Zeitpunkt der Bombardierung im Verlagshaus von Saunier⁷³. Die Werkstattmaterialien von Martin Wehrmann, die er in jahrelanger Auseinandersetzung mit der Biographie von Herzog Bogislaw X. und seiner Epoche gesammelt und bearbeitet hatte, überstanden glücklicherweise den Krieg und wurden laut seinem letzten Willen der Gesellschaft geschenkt, die beschloss, sie als Depositum dem Staatsarchiv Stettin zu überlassen. Seitdem sind sie für Historiker, die sich mit dem pommerschen Mittelalter und der frühen Neuzeit befassen, stets eine äußerst wertvolle Forschungshilfe – nicht zuletzt, weil sie Quellenauszüge aus Archivalien enthalten, die während des Zweiten Weltkriegs verschollen sind.

2. GESCHICHTE DES ARCHIVBESTANDS

Martin Wehrmann war sich des wissenschaftlichen Wertes der von ihm gesammelten Werkstattmaterialien bewusst und verfügte testamentarisch, diese nach seinem Tod zu bewahren und anderen Forschern zur Verfügung zu stellen. Sie sollten an das Staatsarchiv Stettin, die Bibliothek der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde in Stettin und an die schulischen Einrichtungen, in denen er während seiner Laufbahn gearbeitet hatte, übergeben werden. Er beschloss, dem Staatsarchiv Materialien zur Geschichte des Schulwesens in Pommern und die Regesten von Urkunden zu schenken. Den

---

⁷¹ AP Szczecin, Pomorskie Towarzystwo Historyczno-Archeologiczne w Szczecinie (Fond Nr. 303), sygn. 20: „Protokolle, 1906–1939“, S. 197, 199. Zu Beginn des Zweiten Weltkriegs war Adolf Diestelkamp bereits in der Armee. Ab dem 25. März 1939 wurden seine Aufgaben im Archiv von Fritz Morré übernommen. Im Jahr 1940 diente er als Oberleutnant, später als Hauptmann, in einem Flak-Regiment im Rheinland. Die Bemühungen des Generaldirektors des Archivs um seine Reklamierung vom aktiven Militärdienst blieben erfolglos. Nach M. Szukała, *Archiwum Państwowe w Szczecinie w latach 1914–1945. Ludzie i działalność*, Szczecin 2019, S. 158–159.

⁷² A. Holtz, *150 Jahre Gesellschaft für pommersche Geschichte und Altertumskunde*, „Baltische Studien“ 90: 1974, S. 21. Das zerstörte Druckereigebäude stand an der südöstlichen Ecke der Kreuzung der Straßen Soltysia, Grodzka und Farna.

⁷³ Darüber auch: D. Schleinert, *Der Codex Diplomaticus Bogislai* „Jahrbuch für die Geschichte Mittel- u. Ostdeutschlands“ 53: 2007, S. 39; G. Poggendorf, *Herzog Bogislaw von Pommern, die Türken und der Ruhm. Gestern, Heute, Übermorgen*, „Baltische Studien“ 106: 2020, S. 39.

größten Teil seines wissenschaftlichen Nachlasses, der nahezu alle seine vielfältigen Forschungsinteressen widerspiegelt, vermachte er jedoch der Bibliothek der Gesellschaft. Er beschloss, dass das Stettiner Marienstiftsgymnasium das Manuskript seiner Arbeit über die Geschichte dieser für die Stadt und Pommern bedeutenden Einrichtung zu schenken⁷⁴. Das Werkstattmaterial über die Geschichte von Greifenberg und des Greifenberger Landes sollte an das Friedrich-Wilhelms-Gymnasium zu Greifenberg überlassen werden⁷⁵. Der Verbleib der den beiden Gymnasien zugeordneten Werkstattmaterialien ist derzeit unbekannt. Daher konzentrieren wir uns im Folgenden auf die Erörterung, was mit den wichtigsten Teilen seines wissenschaftlichen Nachlasses geschehen ist.

Das dem Staatsarchiv vermachte Werkstattmaterial wurde erst 1937 in seinen Bestand aufgenommen, und zwar auf der Grundlage der Akzession Nr. 129 (Acc. 129/1937)⁷⁶. Sie wurden der Repositur 42 des Nachlasses zugeordnet (Rep. 42 Nachlässe). Innerhalb dieser erhielt der Nachlass des pommerschen Historikers die Signatur Rep. 42 Wehrmann. Anhand des überlieferten Verzeichnisses der Akzession zählte dieser 41 Erfassungseinheiten (im Folgenden E.E.). Der größte Teil davon, d.h. 33 Erfassungseinheiten, befasst sich mit der Geschichte des Schulwesens in Pommern. Es handelte sich um Inventare von Archiveinheiten zur Geschichte des Schulwesens in Pommern, die im Bestand des Staatsarchivs Stettin aufbewahrt werden, um eine Sammlung von Quellenausügen mit Informationen über Schulen in Pommern in den einzelnen Ortschaften, um Materialien zu den ältesten Schulbüchern, zu Privatunterricht, Pädagogik, Religionsunterricht an höheren Schulen, ein Manuskript der Arbeit Wehrmanns zum morgendlichen Schulgottesdienst, Auszüge zu akademischen Wanderungen von Pommeranern, Materialien zur Geschichte der Universität Greifswald und des Gymnasiums Gröningianum in Stargard. Eine separate Gruppe von Materialien befasste sich mit verschiedenen Fragen des Bildungswesens in Stettin vom Mittelalter bis zur Neuzeit, darunter mit der Geschichte des Fürstlichen Pädagogiums und des Marienstiftsgymnasiums⁷⁷. Im Rahmen der gleichen

---

⁷⁴ Der Titel dieser Arbeit lautet *Festschrift zum dreihunderfünfzigjährigen Jubiläum des Königlichen Marienstifts-Gymnasiums zu Stettin am 24. und 25. September 1894*, Stettin 1894.

⁷⁵ AP Szczecin, Archiwum Państwowe w Szczecinie (Fond Nr. 78), sygn. 795, s. 13–15.

⁷⁶ AP Szczecin, Archiwum Państwowe w Szczecinie (Fond Nr. 78), sygn. 1917: „Rep. 42 Wehrmann“. Diese Einheit enthält ein Inventar der von Archivar Dr. Franz Engel übernommenen Materialien.

⁷⁷ Im oben erwähnten Akzessionsverzeichnis sind Erfassungseinheiten aufgeführt, die eine Sammlung von Regesten über Schulen in Stettin, Satzungen des Fürstlichen Pädagogiums in Stettin, Stipendien des Marienstiftsgymnasiums, Kuratoren und wirtschaftlichen Angelegenheiten des Marienstiftsgymnasiums, Lehrpersonal des Fürstlichen Pädagogiums und des Marienstiftsgymnasiums, Schülerverzeichnissen des Fürstlichen Pädagogiums aus den Jahren 1576–1666, Lehrpläne und drei Kästen mit Karteikarten mit alphabetisch geordneten Schülerlisten des Pädagogiums enthalten.

Akzession erhielt das Archiv zudem 9 Archiveinheiten (nachstehend A.E.) mit Regesten von Urkunden zur Geschichte Pommerns von 1300–1816. Jede dieser Archiveinheiten hatte die materielle Form einer schwarzen Schachtel bzw. eines hölzernen Zettelkastens, in dem Karteikarten mit Regesten von Urkunden in chronologischer Reihenfolge angeordnet waren.

Während des Zweiten Weltkriegs wurde der Bestand des Staatsarchivs Rep. 42 Wehrmann im Rahmen der Zerstreung der Bestände des Staatsarchivs Stettin nach Mehrentin (Kreis Friedeberg/Neumark) bzw. ins nahe gelegene Schönrade evakuiert. In diesen Orten gab es Paläste, in denen die Archivalien des Stettiner Archivs untergebracht wurden. Zwischen 1943 und 1944 sind auch die übrigen Materialien aus Rep. 42 Nachlässe dorthin transportiert worden⁷⁸. Nur einige von ihnen überstanden den Krieg und wurden von den polnischen Archivdiensten sichergestellt⁷⁹. Rep. 42 Wehrmann wurde nicht gefunden, was darauf schließen lässt, dass dieser Teil der Werkstattunterlagen von Martin Wehrmann unwiederbringlich verschollen ist.

Der zweite Teil des Nachlasses, der Werkstattmaterialien zur Geschichte Pommerns enthält, wurde der Bibliothek der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde in Stettin vermacht. Der Testamentsvollstrecker Martin Wehrmanns, sein Neffe Dr. Hans Wehrmann, Rechtsanwalt und Sekretär der Gesellschaft, teilte in seinem Brief vom 10. Oktober 1937 an den Vorsitzenden der Gesellschaft, Dr. Adolf Diestelkamp, mit, dass die der Gesellschaft hinterlassenen Werkstattmaterialien zur Geschichte Pommerns in Mappen geordnet und zur Übergabe bereit seien⁸⁰. Schon vor 1939 hatte die Gesellschaft beschlossen, diesen Nachlass als Depositum an das Staatsarchiv zu übertragen. Diese Entscheidung war aus sachlicher und pragmatischer Sicht vollkommen gerechtfertigt, da die Gesellschaft und das Archiv aufgrund gemeinsamer Tätigkeitsbereiche seit vielen Jahren eng zusammenarbeiten, aber auch, weil die Bibliothek der Gesellschaft seit 1902 im Gebäude des Archivs untergebracht war⁸¹. Außerdem hat sich im Laufe des 20. Jh. der Brauch durchgesetzt, den jeweiligen Archivdirektor zum Vorsitzenden der Gesellschaft zu wählen. Diese Materialien wurden in Rep. 38f Deponierte Handschriften als Bestand mit der

---

⁷⁸ Die Akten wurden in kleine Ortschaften evakuiert, die weit entfernt von potenziellen militärischen Zielen und Industriezentren lagen. Als Verwahrungsorte dienten vor allem Paläste und Kirchen (B. Sitarz, *Zabezpieczenie i scalanie rozproszonego zasobu Archiwum Państwowego w Szczecinie w latach 1945–1950*, „Szczecińskie Studia Archiwalno-Historyczne“ 5: 2021, S. 106).

⁷⁹ In der Fachliteratur wird angenommen, dass der überwiegende Teil (ca. 98 %) der im Schloss Schönrade gelagerten Archivalien im Februar 1945 von dort stationierten sowjetischen Truppen verbrannt worden ist (B. Sitarz, *Zabezpieczenie...*, S. 115).

⁸⁰ AP Szczecin, Archiwum Państwowe w Szczecinie (Fond Nr. 78), sygn. 795, s. 14.

⁸¹ J. Kosman, *Jedna biblioteka – trzy historie. Biblioteka Archiwum Państwowego w Szczecinie. Studium przypadku*, Warszawa-Szczecin 2021, S. 151 ff.

Nummer Rep. 38f Wehrmann aufgenommen. Im Jahr 1939 ordnete der Archivar Dr. Franz Engel (1908–1967) den Bestand und gliederte ihn strukturell und gegenstandsbezogen. Die einzelnen Werkstattmaterialien wurden nach inhaltlicher Ähnlichkeit zu entsprechenden Hauptgruppen zugewiesen. Das Ganze ist in 21 Hauptgruppen unterteilt:

1. Geschichte, allgemeine Übersichten und Quellensammlungen
2. Geschichte 17. u. 18. Jhd.
3. Geschichte der Franzosenzeit und des 19. Jahrhunderts
4. Geschichte außerdeutscher Staaten
5. Pommersches Herzogshaus
6. Einzelne pommersche Fürsten
7. Kirchengeschichte,
8. Reformationszeit
9. Zur Geschichte verschiedener Orte und Kreise
10. Zur Geschichte des Kreises Greifenberg
11. Zur Geschichte des Kreises Saatzig
12. Allgemeine über pommersche Städte
13. Zur Geschichte von Stargard
14. Zur Geschichte von Stettin
15. Verwaltungsgeschichte Pommerns
16. Bau- und Kunstgeschichte
17. Zeitungen und Zeitschriften
18. Einzelne Persönlichkeiten
19. Bildersammlungen und Karten
20. Archiv und Literaturverzeichnisse
21. Verschiedenes

Der Bestand zählte nach der Sortierung 259 E.E., darunter 267 A.E.⁸².

Während des Zweiten Weltkriegs wurde Rep. 38f Deponierte Handschriften, wie die meisten Bestände des Staatsarchivs, aus dem besonders bombengefährdeten Gebäude in der Innenstadt von Stettin evakuiert⁸³. Infolge dieser Maßnahme wurde Rep. 38f von den Archivaren an mehrere Orte verteilt, darunter Goslar (in Niedersachsen), Nippoglense (Kreis Stolp) und Pansin (jetzt Kreis Stargard). Anhand der überlieferten Verzeichnisse der evakuierten Akten lässt sich nicht feststellen, an welchen der oben genannten Orte der Bestand Rep.

---

⁸² Der Grund dafür war, dass im Falle von 8 E.E. eine zusätzliche Kennzeichnung mit den Buchstaben verwendet wurde (62a, 119a, 166a, 166b, 170a, 248a, 248b, 248c). Diese Einheiten waren thematisch eine Fortsetzung der früheren größeren Einheit.

⁸³ B. Sitarz, *Zabezpieczanie...*, S. 106.

38f Wehrmann evakuiert wurde. Sicher war, dass es nicht auf die Burg Goslar gelangte, obwohl ein großer Teil der Sammlung aus Rep. 38f dorthin evakuiert worden war⁸⁴. Heute weiß man, dass dieser Bestand nicht nach Pansin gelangte, sondern höchstwahrscheinlich nach Nippoglense evakuiert wurde, wo er ebenfalls 1946 von den Mitarbeitern des Woiwodschaftsstaatsarchivs Bromberg sichergestellt und übernommen wurde⁸⁵. Dies wird durch die Tatsache gestützt, dass der Direktor des Woiwodschaftsstaatsarchivs Bromberg, Józef Augustyn, in seinem Schreiben vom 13. Juni 1953 an das Woiwodschaftsstaatsarchiv Stettin mitteilte, dass sich unter den übersandten Akten u.a. 2 A.E. aus der vor dem Krieg gebildeten Rep. 38f Wehrmann befinden. Im weiteren Teil des Schreibens erläuterte Direktor Augustyn, dass es sich bei diesen Materialien um ein Fragment der evakuierten Vorkriegsbestände aus Stettin handelte, die in den ersten Nachkriegsjahren von den Mitarbeitern des Woiwodschaftsstaatsarchivs Bromberg in Nippoglense gesichert worden waren und die aufgrund eines Versehens bei großen Aktentransporten nach Stettin zur Jahreswende 1949/1950 ausgelassen worden waren⁸⁶. Die durch Irena Okón vorgenommene Analyse der übergebenen Materialien ergab, dass damals tatsächlich nicht 2, sondern 3 Archiveinheiten nach Stettin zurückgekehrt waren, was ihr Vermerk mit grünem Stift auf dem Einband des Inventars von Franz Engel beweist⁸⁷. Es ist bekannt, dass die Revindikationen der Stettiner Vorkriegsakten aus Bromberg zum Woiwodschaftsstaatsarchiv Stettin am 12. und 12. Dezember 1949 sowie Anfang 1950 durchgeführt wurden⁸⁸. Es konnte festgestellt werden, dass die in Rep. 38f enthaltenen Vorkriegsakten am 31. Januar 1950 vom Stettiner Archivar Franciszek Sobczak nach Stettin überbracht wurden⁸⁹. Bekannt ist, dass er am 25. Mai 1950 eine Bestandsprüfung in dem Bestand Rep. 38f Wehrmann vornahm, bei der er das 1939 von Dr. Engel erstellte Inventar verwendete, das in der Registratur des Archivs aufbewahrt wurde. Sobczak stellte fest, dass gegenüber dem Stand von 1939 nicht weniger als 119 A.E. verloren gegangen waren. Der Nachlass

---

⁸⁴ AP Szczecin, Archiwum Państwowe w Szczecinie (Fond Nr. 385), sygn. 191: „Spis akt rewindykowanych z Goslar, 1948 r.“

⁸⁵ Ich möchte an dieser Stelle Bartosz Sitarz vom Staatsarchiv Stettin für seine Hinweise zur Klärung dieser Frage danken.

⁸⁶ AP Szczecin, Archiwum Państwowe w Szczecinie (Fond Nr. 385), sygn. 198, s. 282–283. Es handelte sich um die Signaturen 160: „Material-Sammlung: Stettin“ (aktuelle Signatur 104), 164: „Material-Sammlung: Stettiner Baulichkeiten“ (aktuelle Signatur 106).

⁸⁷ AP Szczecin, Archiwum Państwowe w Szczecinie (Fond Nr. 78), sygn. 1593. Irena Okón gibt an, dass im Juni 1953 nicht nur die Einheiten mit den Signaturen 160 (jetzt Nr. 104) und 164 (jetzt Nr. 106), sondern auch 165: „Material-Sammlung: Stettiner Bürger und Häuser“ (aktuelle Signatur 107) nach Stettin gebracht wurden.

⁸⁸ B. Sitarz, *Zabezpieczenie...*, S. 152.

⁸⁹ AP Szczecin, Archiwum Państwowe w Szczecinie (Fond Nr. 385), sygn. 197: „Przejmowanie akt z instytucji krajowych, 1946–1950, 1948 r.“; B. Sitarz, *Zabezpieczenie...*, S. 143.

zählte nur 140 A.E.⁹⁰. Eine weitere Bestandsprüfung der Sammlung wurde am 16. Juni 1954 von Sobczak und Alfred Wielopolski durchgeführt. Diese ergab, dass der Nachlass 143 A.E. umfasst⁹¹. Die Anzahl der Einheiten erhöhte sich durch die Schenkung von 3 A.E. durch das Woiwodschaftsstaatsarchiv Bromberg im Jahr 1953, wie bereits berichtet.

Die nächste Bestandsprüfung der Sammlung wurde am 16. Oktober 1961 von Zofia Dowgiałło vorgenommen. Diese ergab, dass der Nachlass 154 A.E. umfasst. Zofia Dowgiałło notierte mit rotem Stift auf dem Inneneinband des damaligen Inventars von Engel, dass im Jahr 1961 eine weitere Archiveinheit vom Woiwodschaftsstaatsarchiv Bromberg verschickt wurde und eine noch andere in einem Lager gefunden wurde⁹². Der geringe, aber dennoch signifikante Anstieg der Zahl der Einheiten gegenüber den Angaben aus den früheren Bestandsprüfungen ist höchstwahrscheinlich darauf zurückzuführen, dass Zofia Dowgiałło im Gegensatz zu ihren Vorgängern den Inhalt des „verstreuten Pakets“ sorgfältiger überprüft hat, wodurch es möglich war, bis zu 11 A.E. auszugliedern, die zuvor als verloren galten.

In den 1950er Jahren wurden die Werkstattmaterialien von Martin Wehrmann zusammen mit anderen Nachlässen von u.a. Julius Bohlen, Samuel Gottlieb Löper, Hans Lutsch in die Sammlung der Manuskripte und Nachlässe aufgenommen⁹³. Im Jahr 1967 wurde der Archivbestand Rep. 38f Wehrmann von Dr. Henryk Lesiński (1923–1994) zusammengestellt. Dieser erhielt den Titel Nachlass M. Wehrmann. Dr. Lesiński übernahm die allgemeine sachliche Gliederung des Inventars von Franz Engel; nur in begründeten Fällen, z.B. aufgrund des Verlustes einzelner Archiveinheiten, fasste er einige Untergruppen zusammen und schaffte andere ab. Dieser Bestand umfasste in dieser Zeit 154 E.E. mit 155 A.E.

Im Jahr 1979 fügte Jerzy Podrański der Sammlung drei weitere Archiveinheiten hinzu⁹⁴. Im Jahr 1995 identifizierte Dr. Radosław Gaziński eine weitere Einheit unter den außerhalb der Erfassung befindlichen Archivalien und nahm sie in die Sammlung auf⁹⁵. Der Bestand umfasste somit 158 E.E. mit 159 A.E. Im darauffolgenden Jahr wurde eine Bestandsprüfung der Sammlung durchgeführt, bei der keine Mängel festgestellt wurden. Im Jahr 2012 wurde eine

---

⁹⁰ AP Szczecin, Archiwum Państwowe w Szczecinie (Fond Nr. 78), sygn. 1593.

⁹¹ Ibidem.

⁹² AP Szczecin, Archiwum Państwowe w Szczecinie (Fond Nr. 78), sygn. 1593. Es handelte sich um die Signatur 161: „Ansichten und Pläne von Alt Stettin“ (aktuelle Signatur 105).

⁹³ In diese Sammlung wurden auch andere Fragmente aus der Sammlung des ehemaligen Staatsarchivs Stettin aufgenommen, die von den polnischen Archivdiensten gesichert wurden – hauptsächlich aus Rep. 40 Handschriften und Rep. 42 Nachlässe. Angaben laut *Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Szczecinie. Przewodnik*, Hrsg. H. Lesiński, Warszawa 1964, S. 52–54).

⁹⁴ Es handelte sich um die aktuellen Sign. 155, 156 und 157.

⁹⁵ Die Informationen basieren auf dem ehemaligen Findbuch der Sammlung von 1967.

erneute Bestandsprüfung durchgeführt, bei der man ebenfalls keine fehlenden Archiveinheiten fand.

Im Zuge der Erstellung des Spezialinventars wurden 4 A.E. identifiziert, die Teil der Sammlung Manuskripte und Nachlässe waren⁹⁶ und deren Titel im Vorkriegsinventar der Sammlung Rep. 38f Wehrmann erscheinen. Im Jahr 2023 wurden sie durch einen bestandsübergreifenden Transfer in die Sammlung Nachlass Martin Wehrmann überführt⁹⁷. Zudem wurde eine weitere Archiveinheit, die aufgrund einer Handschriftenanalyse als Teil der Vorkriegssammlung Rep. 38f Wehrmann identifiziert wurde und bisher außerhalb des Bestandes lag, in die Sammlung aufgenommen⁹⁸. Der Bestand umfasst derzeit 163 E.E. mit 164 A.E.

3. AUFBAU UND ARCHIVARISCHE CHARAKTERISTIK

Der Archivbestand Nachlass M. Wehrmann besteht aus 163 E.E., die 164 A.E. umfassen. Seine Größe in laufenden Metern beträgt 2,55 lfm, Die Grenzzahre des Bestandes liegen zwischen 1880 und 1937. Sie wurden auf der Grundlage einer Analyse des Akteninhalts des Bestands ermittelt, der ausschließlich aus Werkstattmaterialien von M. Wehrmann aus den Jahren seiner wissenschaftlichen Tätigkeit, in geringerem Maße auch seines beruflichen Wirkens, besteht.

Der innere Aufbau des Nachlasses M. Wehrmann, der 1967 von Dr. Henryk Lesiński vorgegeben wurde und auf den von deutschen Archivaren entwickelten Lösungen beruht, ist bis heute erhalten geblieben. Die Struktur ist wie folgt:

1. Allgemeine Geschichte und Quellen zur Geschichte Pommerns
2. Geschichte der französischen Besatzung im 19. Jh.
3. Pommersches Herrscherhaus
4. Einzelne Herzöge von Vorpommern
5. Kirchengeschichte
6. Bistum Cammin
7. Reformation

---

⁹⁶ Es handelt sich um folgende Posten aus dem Bestand Manuskripte und Nachlässe (Bestand Nr. 16), Sign. 644: „Registratur des bischöflichen Archives zu Koeslin, de anno 1658“, Sign. 766: „Camminer Schuldurkunden 1345–1502 ex Kgl, Vol. 1“; Sign. 767: „Camminer Schuldurkunden 1503–1523, Vol. II“, Sign. 309: „Bestellungen für Vogte aus der Zeit Bogislaws X.“.

⁹⁷ Sie erhielten Signaturen mit den Nummern 159, 160 und 161.

⁹⁸ Sie hat die materielle Form einer länglichen, rechteckigen Pappschachtel, die fast 2.000 Karteikarten enthält. Diese bilden ein Verzeichnis von bibliografischen Hilfsmitteln zu Zeichnungen, Fotografien und Plänen der einzelnen historischen Sakralbauten in Europa. Die Karteikarten sind alphabetisch nach Ortsnamen geordnet. Gemäß der vorgenommenen Inhaltsanalyse handelt es sich um die aus dem Vorkriegsinventar der Sammlung Rep. 38f Wehrmann bekannte Erfassungseinheit mit der Nummer 208: „Verzeichnis von Abbildungen von Kirchen, Kirchenteilen und Grundrissen (Zettelkasten)“. AP Szczecin, Archiwum Państwowe w Szczecinie (Fond Nr. 78), sygn. 1593, s. 15.

8. Materialien zur Geschichte der einzelnen Länder und Ortschaften
9. Materialien zur Geschichte des Kreises Greifenberg
10. Materialien zur Geschichte des Kreises Stargard
11. Allgemeine Informationen über pommersche Städte
12. Materialien zur Geschichte von Stargard
13. Materialien zur Geschichte von Stettin
14. Materialien zu Denkmälern
15. Zeitschriften
16. Persönlichkeiten
17. Archivarische und bibliografische Hilfsmittel
18. Verschiedene Sammlungen

Der Nachlass M. Wehrmann ist aufgrund seines Erhaltungszustandes kein kompletter Archivbestand, sondern ein Fragment, das nur die Werkstattmaterialien des Wissenschaftlers umfasst. Dieser Zustand ist nicht nur auf die oben beschriebene Geschichte des Bestands zurückzuführen, sondern auch auf die persönlichen Entscheidungen des Nachlassgebers, die er in seinem Testament zum Ausdruck brachte.

Insbesondere im Hinblick auf die Möglichkeit, die gesammelten Materialien für die Erforschung zahlreicher Aspekte der Geschichte Pommerns im Mittelalter und in der Neuzeit zu nutzen, gehört der Archivbestand Nachlass M. Wehrmann zu den wertvollsten Hinterlassenschaften von Forschern zur Geschichte dieser Region, die in staatlichen Archiven sowohl in Polen als auch in Deutschland aufbewahrt werden. Ohne Übertreibung kann man sagen, dass dieser Bestand in Bezug auf seinen wissenschaftlichen Wert nicht viele vergleichbare Gegenstücke hat. Der wissenschaftliche Wert der Sammlung wurde von Archivaren, Historikern, Museumsexperten, Bibliothekaren, Kunsthistorikern und Regionalwissenschaftlern anerkannt. Sie verwendeten das in dem Nachlass gesammelte Material häufig in ihren wissenschaftlichen Veröffentlichungen zur Geschichte Pommerns.

Die in dem Bestand enthaltenen Werkstattmaterialien sind Teil des beeindruckenden gedruckten wissenschaftlichen Werks des Schöpfers dieser Sammlung. Größtenteils handelt es sich um seine Karteikarten, die er für die Zusammenstellung von Studien und Quelleneditionen verwendete. Er fertigte sie auf kleinen Zetteln an, meist jedoch in zwei Formaten, die je nach Art und Anzahl der zu verfassenden Notizen abwechselnd verwendet wurden. Die ersten, kleineren Zettel haben das Format eines Taschenkalenders (105 mm x 150 mm), das zu jener Zeit für Aufzeichnungen gebräuchlich war. In der Regel enthalten sie einzelne Auszüge aus Quellen, Notizen aus der Literatur bzw. bibliografische Hilfsmittel zu den untersuchten Themen. Er sammelte sie thematisch in kleinen Mappen, Brief-

umschlagen, Holzschachteln (z.B. für Zigarren)⁹⁹ oder fügte sie mit Büroklammern zusammen, manchmal klebte er sie auch in Hefte ein oder befestigte auf Papierbögen. Die anderen Karteien haben das Format A5. Nicht selten fügte er sie zu Ordnern zusammen, in denen er Abschriften dokumentarischer und narrativer Quellen bzw. Informationen aus vielen verschiedenen Quellen zu demselben Forschungsproblem unterbrachte. Diese Notizen zum konkreten Forschungsproblem verfasste er auch in Heften (165 mm x 210 mm, 160 mm x 205 mm) und in kleinen Notizbüchern. Das maschinengeschriebene Material hat meist ein größeres Format (210 mm x 295 mm), es gibt jedoch auch Karten in anderen Größen.

Sie sind von erheblichem wissenschaftlichem Wert, da sie im Zuge von Quellenrecherchen entstanden sind, die hauptsächlich im Vorkriegsbestand des Staatsarchivs Stettin vorgenommen wurden. Es sei an dieser Stelle darauf hingewiesen, dass Karteikarten, die Regesten von Urkunden, ihre vollständige Abschriften bzw. verschiedene Arten von Quellenauszügen beinhalten, angesichts des Verschwindens vieler von ihnen während des Zweiten Weltkriegs heute von einzigartiger Bedeutung sind. Es genügt zu sagen, dass viele der Aufzeichnungen Informationen aus den verlorenen Stettiner Stadtakten (Rep. 38b Stettin), dem Stettiner Lehnsarchiv (Rep. 28 Stettiner Lehnsarchiv) und vielen anderen Archivbeständen enthalten. Das Gleiche gilt für Quellen aus anderen städtischen und kirchlichen Archiven (einschließlich der ländlichen Kirchengemeinden), die ebenfalls 1945 verstreut wurden bzw. unwiederbringlich abhanden gekommen sind. Von großem wissenschaftlichem Wert sind auch die Werkstattmaterialien aus Recherchen in anderen staatlichen Archiven außerhalb der Provinz Pommern, insbesondere im Geheimen Staatsarchiv in Berlin-Dahlem. Es sei erwähnt, dass einige Unterlagen aus Recherchen in römischen Archiven und Bibliotheken stammen, die Martin Wehrmann in den Jahren 1903/1904 durchsuchen konnte.

Von besonderer Bedeutung für die Forschung ist auch der im Bestand erhaltene wissenschaftliche Schriftverkehr – ein integraler Teil der Werkstattmaterialien zu den untersuchten Themen. Wehrmann korrespondierte vor allem mit Historikern, Archivaren, Bibliothekaren, Museumsmitarbeitern, Archäologen, Lehrern, Regionalisten, Angestellten verschiedener Behörden sowie mit Pfarrern aus dem Gebiet der Provinz Pommern. Es mangelt aber auch nicht an Beispielen von Korrespondenz über die Bereitstellung wissenschaftlicher Informationen mit Bibliotheken (z.B. in Danzig, Greifswald, Osnabrück, Stralsund, Tübingen, Wolfenbüttel), Museen, wissenschaftlichen Instituten, deutschen Archiven anderer Provinzen (z.B. Braunschweig, Danzig, Kiel, Königsberg, Nürnberg, Breslau, Zerbst) sowie mit ausländischen Archiven (wie dem Kaiserlichen

---

⁹⁹ Eine solche Schachtel enthält Karteien mit Quellenauszügen über Prälaten und Domherren des Domkapitels in Cammin – AP Szczecin, Spuścizna Martina Wehrmana, sygn. 60: „Kammerer Kanoniker (Alfabethisch geordnet) (Zettelkasten)“.

und Königlichen Haus-, Hof- und Staatsarchiv in Wien). Erwähnt sei, dass er wahrscheinlich der erste Forscher der pommerschen Geschichte war, der gerade durch Schriftverkehr das aus der Wende vom 15. zum 16. Jh. stammende venezianische Poem über die Schlacht von Herzog Bogislaw X. gegen die Türken im Jahr 1497 entdeckte, das in der Biblioteca Trivulziana in Mailand aufbewahrt wird – ein Mitarbeiter dieser Einrichtung, Dr. Emilio Motta, erstellte für ihn eine Kopie davon, versehen mit seinen Kommentaren¹⁰⁰. Zudem bewahrt der Bestand Nachweise des Schriftverkehrs mit wissenschaftlichen Gesellschaften (z.B. dem Copernicus-Verein für Wissenschaft und Kunst in Thorn).

Zum wissenschaftlichen Nachlass von Martin Wehrmann gehören auch zahlreiche Zeitungsausschnitte aus der Tagespresse und Separata aus wissenschaftlichen Zeitschriften, die der Ersteller des Archivbestands im Rahmen seiner Forschungsarbeit verwendete. Bemerkenswert ist die Tatsache, dass der Bestand fast 250 Artikel aus seiner Hand in Form von Zeitungsausschnitten und Separata enthält. Daneben gibt es zahlreiche Werke anderer Autoren. Da viele dieser Texte in der Tagespresse, auch als Sonderbeilagen zu einzelnen Ausgaben, veröffentlicht wurden, ist der Zugang zu ihnen heute sehr erschwert und manchmal auch unmöglich.

Außerdem sind in dem Bestand Manuskripte von Artikeln und Buchmonographien Martin Wehrmanns erhalten geblieben, die zum Teil nie veröffentlicht wurden¹⁰¹. Von hohem Forschungswert sind auch die im Bestand befindlichen zahlreichen hand- und maschinenschriftlichen Texte und Skizzen von wissenschaftlichen und populärwissenschaftlichen Vorträgen aus den Jahren 1895 bis 1937. Sie ergänzen das für die erarbeiteten Themen gesammelte Werkstattmaterial. Einige von ihnen wurden in der Tagespresse abgedruckt.

4. METHODIK UND AUFBAU DES SPEZIALINVENTARS

Ein Spezialinventar zu einem Archivbestand (einer Archivalsammlung) ist nach der Definition des polnischen Archivlexikons (*Polski Słownik Archiwalny*) ein archivarisches Hilfsmittel (vergleichbar mit einem gegenstandsbezogenen

---

¹⁰⁰ Der Originaltitel des Werks lautet: *Historia della battaglia data da Turchi con nove vele contra la gallea de Pelegrini de l'ano presente MCCCCLXXXVII*. AP Szczecin, Spuścizna Martina Wehrmana, sygn. 48: „Material-Sammlung: Bogislaw X. Fahrt nach Palästina und Rom“, S. 201–223.

¹⁰¹ Die 1927 abgeschlossene Arbeit *Blücher in Pommern. Ein Beitrag zur Geschichte der Franzosenzeit in Pommern*, die unter Sign. 23, S. 1–264 für Leser zugänglich ist, wurde nicht herausgegeben. Die 140-seitige Studie über Studenten aus Stargard vom Mittelalter bis zum frühen 19. Jh. mit dem Titel *Stargarder auf Universitäten u. Hohen-Schulen*, die Quelleninformationen, hauptsächlich aus Universitätsalben, zusammenstellt, blieb unveröffentlicht. Der Text befindet sich unter Sign. 103, S. 1–140.

Sachregister), das über den Inhalt der Archivalien in dem jeweiligen Archivbestand (der jeweiligen Sammlung) anhand von Stichworten informiert. Die Stichwörter werden auf der Grundlage des Gegenstands dieser Unterlagen formuliert und nach einem vorgegebenen Schema systematisiert, und verweisen auf die entsprechenden Einträge im Archivinventar bzw. auf die Signatur der Archiveinheit¹⁰². Das Spezialinventar zu einem Bestand (einer Sammlung) ist also ein übergeordneter Archivbehelf. Seine Hauptaufgabe besteht darin, den umfassenderen Inhalt einzelner Archiveinheiten sowie des gesamten Archivbestands (der gesamten Archivalsammlung) zu präsentieren. Die Beschreibungen von Archiveinheiten in Archivinventaren (Bestände, Sammlungen), die ein grundlegendes Instrument für die Information und den Zugang zu Materialien darstellen, geben nur begrenzt Auskunft über den Inhalt der Einheiten (im weiteren Sinne des Bestandes oder der Sammlung). Dies ist darauf zurückzuführen, dass die Titel der Archiveinheiten meist sehr allgemein formuliert sind.

In den bisher in Polen entwickelten Archivbehelfen wurden unterschiedliche methodische Lösungen gewählt¹⁰³. Eine davon ist die strukturelle Methode, bei der ein Ausschnitt der Struktur eines Archivbestands als Ganzes beschrieben wird. Sie umfasst den Archivbestand, und Gegenstand der Einzelbeschreibung sind die Archivserien, die den Organisationseinheiten des Erstellers des Bestandes oder den Sachgruppen der Akten entsprechen. Dieses Modell eignet sich perfekt für Archivbestände, die von Behörden und Institutionen verschiedener Art erstellt werden¹⁰⁴. Die zweite Art von Spezialinventaren ist ein Leitfaden, der nach der Indexmethode entwickelt wurde¹⁰⁵.

---

¹⁰² *Polski Słownik Archiwalny*, Hrsg. W. Maciejewska, Warszawa 1974, S. 67.

¹⁰³ *Przewodnik po zespole akt Kancelarii Gubernatora Lubelskiego*, Bearb. J. Tomczyk, Warszawa 1966; *Archiwum Książąt Pszczyńskich. Przewodnik po zespolach 1287–1945*, Bearb. B. Spyta, Warszawa 1973; *Sekretariat Stanu Królestwa Polskiego. Przewodnik po zespole (1807) 1816–1866*, Bearb. H. Dmowska-Grabias, Warszawa 1976; *Rząd Gubernialny Lubelski 1867–1918. Przewodnik po zespole*, Bearb. J. Godlewska, Warszawa-Łódź 1978; *Akta Miasta Łodzi, [1471] 1794–1914 [1918]. Przewodnik po zespole*, Bearb. M. Bandurka, Warszawa Łódź 1990; *Archiwum Książąt Szczyńskich. Przewodnik po zespole*, Tl. 1–2, Bearb. J. Podrański, Szczecin 1991; *Akta miasta Przemysła 1402–1944. Przewodnik po zespole archiwalnym*, Band 1–2, Bearb. J. Krochmal, Przemysł 1995–2000; *Przemysł 1995–2000; Akta miasta Przeworska w zasobie Archiwum Państwowego w Przemysłu. Przewodnik po zespole*, Bearb. M. Proksa, Przemysł 1996.

¹⁰⁴ W. Chorążyczewski, *Zachęta do archiwistyki*, Toruń 2022, S. 254.

¹⁰⁵ Die Anordnung Nr. 18 des Obersten Direktors der Staatsarchive vom 1. August 1974 über die Regeln für die Erstellung eines Spezialinventars für einen Bestand (eine Sammlung) besagt, dass „am effektivsten das Indexmodell des Spezialinventars ist, d.h. ein Modell, das den Inhalt der Archivalien des Bestands signalisiert und ihn mit den Signaturen der (aktuellen) Inventareinheiten verknüpft. Diese Methode ermöglicht es, das gesuchte Archivgut innerhalb des Bestands auch ohne die Hilfe eines Inventars zu finden“. Siehe *Zbiór przepisów archiwalnych wydanych przez Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych w latach 1952–2000*, Warszawa 2001, S. 410–411.

Das zusammengestellte Spezialinventar erhielt einen Aufbau nach dem Muster eines Index, mit dem Unterschied, dass die Stichwörter nicht alphabetisch auf einer Ebene angeordnet waren. Die Anordnung der Stichwörter ist sachlich und gegenstandsbezogen, außerdem sind sie nach logischen Prinzipien, die sich aus dem Inhalt des Archivmaterials ergeben, hierarchisch geordnet. Die im Spezialinventar enthaltenen Stichwörter verweisen nicht nur auf konkrete Archiveinheiten, sondern sogar auf bestimmte Seiten mit Quelleninformationen, d.h. auf deren Teile. Diese Methode wurde vor Jahren von dem namhaften Stettiner Archivar Dr. Jerzy Podrański entwickelt und erfolgreich bei der Erstellung des Spezialinventars für den Bestand des Archivs der Herzöge von Stettin¹⁰⁶ angewandt, in dem sich die Informationsebene nicht nur auf einzelne Archiveinheiten, sondern auch auf deren Teile bezieht¹⁰⁷.

Auf der Grundlage einer Inhaltsanalyse der Archiveinheiten ist das Spezialinventar in 18 Kapitel unterteilt. Diese Struktur spiegelt den gesamten Informationsgehalt des Archivbestands wider. Innerhalb der einzelnen Kapitel gibt es eine maximal vierstufige Struktur von Stichwörtern des Index. Die Struktur der Kapitel gliedert sich in Hauptstichwörter (Stufe I), diese in zusammenfassende Stichwörter (Stufe II), diese schließlich in spezifische Stichwörter (Stufe III), unter denen wir Unterstichwörter unterscheiden (Stufe IV). Jedem Kapitel ist ein Vorwort vorangestellt, in dem der interne Aufbau und der Inhalt des Kapitels erläutert werden.

Das Schema zur Beschreibung der Stichwörter der untersten Stufe ist einfach und somit übersichtlich. Es besteht aus folgenden Elementen: Stichwort, Datum, Signatur der Archiveinheit und Seiten, auf denen die konkrete Information zu finden ist. Wo dies angebracht ist, wurde die Beschreibung einiger der Stichwörter der untersten Stufe durch Elemente der formalen (technischen) Beschreibung ergänzt.

Der interne Aufbau des Spezialinventars zum Archivbestand Nachlass M. Wehrmann ist wie folgt:

- I. Wissenschaftliche Korrespondenz
- II. Manu- und Typoskripte der Schriften
- III. Separata und Presseauschnitte von Artikeln
- IV. Texte und Skizzen von öffentlichen Vorträgen und Reden
- V. Allgemeine Geschichte
- VI. Quellen zur Geschichte Pommerns
- VII. Archivkunde, Buch- und Zeitungswissenschaft

---

¹⁰⁶ *Archiwum Książąt Szczecińskich. Przewodnik po zespole*, Tl. 1–2, Bearb. J. Podrański, Szczecin 1991.

¹⁰⁷ W. Chorążyczewski, *Zachęta do archiwistyki...*, S. 254.

- VIII. Pommerscher Regionalismus
- IX. Pommersche Herzöge
- X. Herzogtum Pommern
- XI. Der Dreißigjährige Krieg und die Aufteilung des Herzogtums Pommern zwischen Brandenburg und Schweden
- XII. Pommern während der Napoleonischen Kriege
- XIII. Geschichte der Städte, Dörfer und Gemeinden in Pommern
- XIV. Stargard
- XV. Stettin
- XVI. Der brandenburgisch-preußische Staat und das Königreich Preußen
- XVII. Geschichte der Kirche
- XVIII. Reformation

ROZDZIAŁ I.

KORESPONDENCJA NAUKOWA

W rozdziale tym została zestawiona korespondencja M. Wehrmanna występująca w poszczególnych jednostkach zespołu archiwalnego. W tytule rozdziału nie bez powodu zaznaczono, że jest to korespondencja naukowa, ponieważ w zespole archiwalnym Spuścizna Martina Wehrmanna nie znajdziemy listów o charakterze prywatnym, tj. niezwiązanych z jego działalnością badawczą czy popularyzatorską. Wynikało to z faktu, iż Wehrmann zapisał Towarzystwu Historii i Starożytności Pomorza w Szczecinie (Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde) jedynie swoje materiały warsztatowe, które zgromadził w toku wieloletnich prac badawczych.

Znajdująca się w zespole archiwalnym korespondencja stanowi integralną część materiałów warsztatowych dotyczących poszczególnych badanych przez niego tematów. Korespondował głównie z historykami, archiwistami, bibliotekarzami, muzealnikami, archeologami, regionalistami, pracownikami rozmaitych urzędów, a także proboszczami parafii. Listy adresowane do M. Wehrmanna mają dużą wartość badawczą, ponieważ jego korespondenci udzielali mu w nich nie tylko wskazówek źródłowych i bibliograficznych, ale także załączali wyniki zleconych przez niego kwerend naukowych w instytucjach, w których byli zatrudnieni, a więc przede wszystkim w archiwach, bibliotekach, muzeach, a także w posiadających interesującą go dokumentację urzędach, do których osobiste dotarcie byłoby problematyczne.

Rozdział ten składa się z dwóch haseł głównych:

1. Listy Martina Wehrmanna pisane do następujących – zawiera zestawienie 10 listów M. Wehrmanna znajdujących się w zespole. Są to przeważnie ich kopie, a także bruliony.

2. Listy do Martina Wehrmanna pisane od następujących – zestawiono tu blisko 130 listów adresowanych do twórcy spuścizny.

Opisy listów składają się z następujących elementów: nazwiska i imienia odbiorcy/nadawcy, miejsca oraz daty, informacji o papierze korespondencyjnym, charakterystyki fizycznej (rps – rękopis, mps – maszynopis), sygnatury jednostki archiwalnej i numerów stron, na których znajduje się dana korespondencja. Przy każdym z haseł podano informacje na temat treści listu.

1. LISTY MARTINA WEHRMANN PISANE DO NASTĘPUJĄCYCH

LEMCKE HUGO, Gryfice, 7 XII 1917, rps, sygn. 144, s. 1–2 [w sprawie księgozbiorów kościelnych].

MAASS P. – proboszcz parafii ewangelickiej w Miastku (Rummelsburg); Stargard, 6 VIII 1926, mps, sygn. 24, s. 178 [w sprawie biografii feldmarszałka Blüchera].

MEINECKE FRIEDRICH, Szczecin, 29 XI 1900, rps, sygn. 154, s. 534–536 [w sprawie archidiaconatów diecezji kamieńskiej].

PROWIZORAT KLASZTORU ŚW. DUCHA W STRALSUNDZIE (Provisorat des Klosters zum Heiligen Geist Stralsund), Stargard, 30 IX 1932, rps, sygn. 54, s. 19 [w sprawie historii klasztoru św. Ducha w Stralsundzie].

DOHRMANN FRANZ – KAPELAN WOJSKOWY W SZCZECINIE; Stargard, 7 IV 1929, mps, sygn. 104, s. 130 [w sprawie biografii Katarzyny II i Christiana Augusta, księcia Anhalt-Zerbst].

SĄD KRAJOWY W KOSZALINIE (LANDGERICHT KÖSLIN), Stargard, 16 I 1922, rps, sygn. 87, s. 386 [w sprawie procesu między Heldenem a Wolffem].

TOWARZYSTWO HISTORII POMORZA I STAROŻYTNOŚCI (Gesellschaft für pommerische Geschichte und Altertumskunde), Stargard, 4 VII 1936, rps, sygn. 42, s. 2–3 [w sprawie przygotowania do druku biografii o Bogusławie X].

WYDZIAŁ OBWODOWY W SZCZECINIE (Der Vorsitzende Bezirks-Ausschuss Stettin), Stargard, 13 X 1932, rps, sygn. 54, s. 13 [w sprawie historii klasztoru św. Ducha w Stralsundzie]; Stargard, 18 XI 1932, rps, sygn. 54, s. 38–47 [rękopis ekspertyzy poświęconej dziejom wspomnianego klasztoru].

ZIMMER LOUIS, Stargard, 16 I 1922, rps, sygn. 87, s. 423–426 [w sprawie polityki kolonizacyjnej biskupa Hermanna von Gleichena i problemu przywilejów gospodarczych Kołobrzegu i Koszalina w XIII stuleciu].

2. LISTY DO MARTINA WEHRMANN PISANE OD NASTĘPUJĄCYCH

ALLENDORFF JOHANNES, Berlin, 24 XII 1935, rps, sygn. 62, s. 132 [w sprawie archidiaconatów w diecezji kamieńskiej].

BAKE WERNER, Pyrzyce, 20 I 1931, mps, sygn. 57, s. 171–172 [w sprawie synodu i statutów synodalnych z 1500 r.].

BÄR MAX, Gdańsk, 6 VI 1899, papier korespondencyjny „Königliches Staatsarchiv zu Danzig”, rps, sygn. 133, s. 41 [w sprawie źródeł do dziejów wyprawy włoskiej i pielgrzymki do Ziemi Świętej księcia Bogusława X]; Gdańsk,

- 7 IX 1901, papier korespondencyjny „Königliches Staatsarchiv zu Danzig”, rps, sygn. 48, s. 194 [w sprawie źródeł do dziejów wyprawy włoskiej i pielgrzymki do Ziemi Świętej księcia Bogusława X].
- BAUCH ALFRED, Norymberga, 4 IV 1900, papier korespondencyjny „Königliche Kreisarchiv Nürnberg”, rps, sygn. 48, s. 196–197 [w sprawie źródeł do dziejów wyprawy włoskiej i pielgrzymki do Ziemi Świętej księcia Bogusława X].
- BAUER M., Górzycza (Görcke a.d. Rega), 13 VII 1917, rps, sygn. 81, s. 108–111 [w sprawie dzwonów kościoła w Górzycy].
- BEGGEROW ERNST, Stargard, 7 VII 1930, papier korespondencyjny „Reisebüro Ernst Beggerow Stargard i. Pom.”, mps, sygn. 85, s. 37 [w sprawie organizacji wyjazdu wypoczynkowego do Międzyzdrojów i Połczyna Zdroju].
- BETHE HELLMUTH, Szczecin, 2 X 1934, papier korespondencyjny „Provinzialmuseum Pommerscher Altertümer Stettin”, mps, sygn. 32, s. 10 [w sprawie genealogii książąt pomorskich].
- BETLIER K., Szczecin, 8 II 1931, rps, sygn. 149, s. 200–201 [w sprawie biografii szczecińskiego medyka Eberharda von Belle (1531–1543)].
- BISMARCK-OSTEN KARL, Płoty, 29 VIII 1912, papier korespondencyjny „Schloss Plathe, Pommern”, rps, sygn. 15, s. 62–63 [w sprawie biografii Franza Wokena]; Płoty, 23 III 1930, papier korespondencyjny „Graf von Bismarck-Osten”, mps, sygn. 97, s. 33 [w sprawie źródeł do dziejów Stargardu w czasie wojny trzydziestoletniej]; Płoty, 9 I 1932, papier korespondencyjny „Schloss Plathe, Pommern”, rps, sygn. 57, s. 170 [w sprawie ustawodawstwa kościelnego w diecezji kamieńskiej w XV/XVI w.]; Płoty, 29 IX 1934, papier korespondencyjny „Graf von Bismarck-Osten”, mps, sygn. 33, s. 58 [w sprawie rękopisów i druków do biografii książąt pomorskich]; Płoty, 21 V 1937, papier korespondencyjny „Graf von Bismarck-Osten”, mps, sygn. 41, s. 5 [w sprawie małżeństwa księcia pomorskiego Franciszka I (1577–1620) z Zofią Saską]; Płoty, 2 VI 1937, papier korespondencyjny „Graf von Bismarck-Osten”, mps, sygn. 28, s. 15 [w sprawie rękopisów i druków do biografii książąt pomorskich].
- BLUMENTHAL HERMANN, Greifswald, 7 V 1936, papier korespondencyjny „Universitäts-Bibliothek Greifswald”, rps, sygn. 146, s. 329–330 [w sprawie materiałów archiwalnych w zasobie Archiwum Państwowego w Szczecinie do dziejów Gryfitów].
- BRUNK A., Osnabrück, 13 IX 1912, rps, sygn. 15, s. 58–61 [w sprawie dziejów kapituły katedralnej w Kamieniu Pomorskim w II poł. XVI w. oraz źródeł do genealogii książąt pomorskich].

- BURKHARDT ROBERT, Świnoujście, 3 XII 1934, karta pocztowa, rps, sygn. 30, s. 412–413 [w sprawie genealogii książąt pomorskich].
- CURSCHMANN FRITZ, Greifswald, 25 X 1930, papier korespondencyjny „Historisches Seminar der Universität Greifswald”, mps, sygn. 45, s. 16 [w sprawie kontaktów Bogusława X z Martinem Lutrem].
- DEISSNER HERMAN – pastor; Stralsund, 23 VII 1921, mps, sygn. 59, s. 209 [w sprawie biografii biskupa kamieńskiego Johannes I (1343–1370)].
- DEUTSCH JOSEPH, Greifswald, 18 XII 1931, rps, sygn. 57, s. 175–176; Greifswald, 28 XII 1931, rps, sygn. 57, s. 173–174 [w sprawie synodu i statutów synodalnych z 1500 r.].
- DIBBELT OTTO – doktor; Kołobrzeg, 15 XII 1931, rps, sygn. 72, s. 33–34 [w sprawie wprowadzenia reformacji w Kołobrzegu].
- DIELS HERMANN, Berlin, 22 III 1920, papier korespondencyjny „Preußische Akademie der Wissenschaften”, mps, sygn. 145II, s. 282 [w sprawie niemieckiej kolonizacji Pomorza w średniowieczu].
- DIESTELKAMP ADOLF, Szczecin, 28 II 1935, papier korespondencyjny „Preußisches Staatsarchiv Stettin”, mps, sygn. 34, s. 2 [w sprawie genealogii książąt gdańskich].
- DOHRMANN FRANZ – KAPELAN WOJSKOWY W SZCZECINIE; Szczecin, 9 IV 1929, mps, sygn. 104, s. 131 [w sprawie biografii Katarzyny II i Christiana Augusta, księcia Anhalt-Zerbst].
- ENGEL OTTO, Milwaukee, 22 VII 1932, mps, sygn. 112, s. 18–19; 20 VIII 1932, mps, sygn. 112, s. 20–21 [w sprawie historii Kościoła pomorskiego w XIX w.].
- FREDENHAGEN WALTER – doktor; Stralsund, 6 V 1932, mps, sygn. 54, s. 29, 36; Stralsund, 13 XII 1932, papier korespondencyjny „Provisorat des Klosters zum Heiligen Geist [Stralsund]”, mps, sygn. 54, s. 27 [w sprawie dziejów kościoła w Waase].
- FRIEDENSBURG KARL WALTER, Wernigerode, 12 V 1928, karta pocztowa, rps, sygn. 2, s. 19 [w sprawie biografii Gregoriusa Lagusa].
- FRIEDRICHS HANS, Szczecin, 8 XI 1932, rps, sygn. 54, s. 72 [w sprawie matrykuły kościoła w Waase].
- FROMMHOLD GEORG, Greifswald, 24 II 1917, rps, sygn. 36, s. 165–168 [w sprawie biografii książąt Ernesta Ludwika i Barnima X Młodszego].
- GANTZER PAUL, Berlin, 1 X 1909, papier korespondencyjny „Grand Hotel Excelsior, Berlin”, sygn. 44, s. 160–161 [w sprawie polityki zagranicznej Bogusława X].

- GASSEN KURT, Greifswald, 21 IX 1934, papier korespondencyjny „Universitäts-Bibliothek Greifswald”, rps, sygn. 33, s. 33 [w sprawie genealogii książąt pomorskich].
- GIESE CH. – doktor; Berlin-Dahlem, 13 III 1935, rps, sygn. 99, s. 124–125 [w sprawie egzemplarzy Biblii pomorskiej w dialekcie górnoniemieckim z 1692 i 1694 r. w poszczególnych bibliotekach niemieckich].
- GOLTZ D. VON DER, Greifswald, 16 XII 1935, rps, sygn. 30, s. 298 [w sprawie biografii księżnej Małgorzaty, żony księcia Jerzego I].
- GÜNTHER OTTO, Gdańsk, 11 IX 1901, papier korespondencyjny „Stadtbibliothek Danzig”, rps, sygn. 48, s. 192–193 [w sprawie źródeł do dziejów wyprawy włoskiej i pielgrzymki do Ziemi Świętej księcia Bogusława X].
- HAAS ALFRED, Szczecin, 11 VII 1930, rps, sygn. 24, s. 258–259 [w sprawie posiadłości Venz na Rugii]; brak daty (1930?), karta pocztowa, rps, sygn. 24, s. 268–269 [w sprawie biografii feldmarszałka Blüchera].
- HAESE MARIA, Dobrilugk, 6 XII 1935, mps, sygn. 147, s. 127–137; Dobrilugk, 9 XII 1935, rps, sygn. 147, s. 142–143; Dobrilugk, 1 II 1936, mps, sygn. 147, s. 118–125; Dobrilugk, 5 II 1936, mps, sygn. 147, s. 126 [w sprawie biografii Friedricha Haese].
- HARDER GOTTHILF – pastor z Runowa Pomorskiego, Runowo Pomorskie; 11 VIII 1930, mps, sygn. 102, s. 56–57 [w sprawie wyposażenia kościoła w Runowie Pomorskim].
- HASENJÄGER MARTIN, Stargard, 2 IX 1927, mps, sygn. 24, s. 253–254 [w sprawie biografii feldmarszałka Blüchera]; Stargard, 12 XI 1934, mps, pieczętka „Städtisches Museum Stargard in Pommern”, sygn. 99, s. 126–127 [w sprawie Biblii stargardzkiej z 1708 r.].
- HAUPT D., Wrocław, 9 IV 1931, mps, sygn. 138, s. 91 [w sprawie wczesnonowoczesnych krzyży pokutnych na Pomorzu].
- HEIN MAX, Królewiec, 31 X 1934, papier korespondencyjny „Preußisches Staatsarchiv Königsberg i. Pr.”, mps, sygn. 30, s. 487 [w sprawie genealogii książąt pomorskich].
- HEINEMANN OTTO, Wolfenbüttel, 23 IV 1900, rps, sygn. 44, s. 208–210 [w sprawie korespondencji Bogusława X z margrabiami brandenburskimi].
- HERLITZ NILS – profesor; Djurshol, 26 X 1931, papier korespondencyjny „Professor Nils Herlitz”, rps, sygn. 141, s. 5 [w sprawie biografii Davida Herlitz (Herliciusa)].

- HEUER REINHOLD, Toruń, 24 IX 1928, rps, sygn. 48, s. 150–151; Toruń, 18 X 1928, rps, sygn. 48, s. 152–153 [w sprawie źródeł do dziejów wyprawy włoskiej i pielgrzymki do Ziemi Świętej księcia Bogusława X].
- HOFFMANN FRIEDRICH, Zerbst, 19 VI 1929, papier korespondencyjny „Anhaltisches Staatsarchiv”, mps, sygn. 104, s. 129 [w sprawie biografii carycy Katarzyny II i Christiana Augusta, księcia Anhalt-Zerbst].
- HOFFMANN TASSILO, Gotha, 6 III 1933, mps, sygn. 49, s. 359–360 [w sprawie reform monetarnych i menniczych Bogusława X]; Gotha, 8 IX 1933, mps, sygn. 49, s. 334–335 [w sprawie biografii Bogusława X].
- HOFMEISTER ADOLF, Rostock, 20 IX 1900, rps, sygn. 58, s. 302–304 [w sprawie ustanowienia Erasmusa von Manteuffla na funkcji koadiutora biskupa kamieńskiego w 1519 r.].
- HOLSTEN REINHOLD, Szczecin, 13 III 1931, rps, sygn. 90, s. 47 [w sprawie biografii burmistrza stargardzkiego Petera Gröninga].
- IVEN W. VON, 7 XI 1926, rps, sygn. 58, s. 246 [w sprawie biografii rodu Iven].
- JÄGER KURT, DEHICT LUDWIG, Berlin, 5 VI 1936, pieczęć „Brandenburg Preußisches Hausarchiv, Berlin-Charlottenburg”, mps, sygn. 41, s. 102 [w sprawie materiałów do badań koligacji małżeńskich książąt pomorskich z Hohenzollernami].
- JAHNETZ C., Berlin, 25 I 1897, redakcja „Norddeutsche Allgemeinen Zeitung”, karta pocztowa, sygn. 59, s. 301 [w sprawie biografii biskupa kamieńskiego Johannes III (1386–1394)].
- JAHNKE HERMANN, Garz a. O., 10 I 1925, rps, sygn. 93, s. 39 [w sprawie najstarszych form zapisu nazw miejscowych w Anklam].
- KALMUS PAUL, 27 II 1931, papier korespondencyjny „Evangelisches Konsistorium der Provinz Pommern”, mps, sygn. 85, s. 55–59 [w sprawie informacji statystycznych na temat synodu stargardzkiego].
- KAUFMANN JOSEF, Gdańsk, 28 VI 1928, papier korespondencyjny „Der Staatsarchivdirektor”, mps, sygn. 2, s. 18 [w sprawie biografii Gregoriusa Lagusa].
- KEYSER ERICH, Gdańsk-Oliwa, 2 XII 1936, papier korespondencyjny „Deutsches Städtebuch. Handbuch städtischer Geschichte”, mps, sygn. 3, s. 162 [w sprawie opracowania haseł do słownika Deutsches Städtebuch].
- KUNKEL OTTO, Szczecin, 14 VIII 1933, papier korespondencyjny „Provinzialmuseum Pommerscher Altertümer Stettin”, mps, sygn. 32, s. 13 [w sprawie fotografii portretów Bogusława X].

- LEIDIG FRANZ – sekretarz miasta Stralsundu (Stadt-Obersekretär); Stralsund, 3 XI 1932, papier korespondencyjny „Provisorat des Klosters zum Heiligen Geist [Stralsund]”, mps, sygn. 54, s. 15 [w sprawie dziejów kościoła w Waase i klasztoru św. Ducha w Stralsundzie]; Stralsund, 25 XI 1932, papier korespondencyjny „Provisorat des Klosters zum Heiligen Geist [Stralsund]”, mps, sygn. 54, s. 3 [w sprawie dziejów kościoła w Waase].
- LEMCKE HUGO, Szczecin, 12 VI 1919, mps, sygn. 42, s. 124 [w sprawie postępu prac konserwatorskich ołtarzy w kościele w Anklam].
- MALOTKI JOHANNES, Trzebiatów, 30 IX 1927, papier korespondencyjny „Schriftleitung der Heimatklänge. Monatsschrift des Vereins für Heimatkunde und Heimatschutz Treptow a. R.”, rps, sygn. 24, s. 207–208 [w sprawie biografii feldmarszałka Blüchera]; Trzebiatów, 20 V 1937, papier korespondencyjny „Verein für Heimatkunde und Heimatschutz E. V. Kreis-Heimatismuseum Treptow a.d. Rega”, rps, sygn. 112, s. 36–37 [w sprawie dziejów wsi powiatu Gryfice (Kreis Greifenberg)].
- MEINECKE FRIEDRICH, Berlin, 6 X 1899, rps, sygn. 154, s. 531–533; Berlin, 27 XII 1899, papier korespondencyjny „Historische Zeitschrift Berlin W. Augsburgerstraße 97”, rps, sygn. 154, s. 528–530 [w sprawie archidiaconatów diecezji kamieńskiej].
- MENN WALTER (1890–1967), Greifswald, 4 VIII 1934, papier korespondencyjny „Der Direktor der Universitäts-Bibliothek Greifswald”, mps, sygn. 33, s. 154 [w sprawie dzieł Gerschowa i Marstallera poświęconych genealogii książąt pomorskich].
- MEYER, Szczecin, 14 V 1926, papier korespondencyjny „Der Gemeindegemeinderat der Schloss- und Mariengemeinde”, mps, sygn. 108, s. 105–107 [w sprawie wprowadzenia reformacji i przebudowy stosunków kościelnych w Szczecinie].
- MEYER PAUL, Neuruppin, 2 V 1936, rps, sygn. 31, s. 133–134 [w sprawie biografii księżnej Małgorzaty (1287–1334), córki Bogusława IV].
- MILCHRATZ, Wolfenbüttel, 9 X 1907, papier korespondencyjny „Herzogliche Bibliothek Wolfenbüttel”, rps, sygn. 69, s. 7 [w sprawie biografii pomorskiego katolickiego teologa Liboriusa Schwichtenberga z przełomu XV i XVI stulecia].
- MÖLLER KARL, Greifswald, 31 XII 1933, papier korespondencyjny „Kunstgeschichtliches Seminar der Universität Greifswald”, mps, sygn. 76, s. 12–13; Greifswald, 3 I 1934, papier korespondencyjny „Kunstgeschichtliches Seminar der Universität Greifswald”, sygn. 76, s. 14 [w sprawie dziejów osadnictwa wiejskiego na Rugii w średniowieczu].

- MOTTA EMILIO, Mediolan, 13 I 1900, papier korespondencyjny „Biblioteca Trivulziana Milano”, rps, sygn. 48, s. 198–200 [w sprawie źródeł do podróży Bogusława X z Wenecji do Ziemi Świętej].
- MÜLLER, Gryfice, 13 VII 1936, rps, sygn. 93, s. 7–8 [w sprawie bractw kurkowych].
- NIESSEN PAUL, Szczecin, 31 V 1926, rps, sygn. 107, s. 75–78; Szczecin, 17 XI 1926, rps, sygn. 107, s. 67–68; 17 VIII 1928, rps, karta pocztowa, sygn. 77, s. 158–159 [w sprawie danych na temat demografii Szczecina w XVII–XVIII w].
- PAGENKOPF HANS, Dortmund, 5 V 1937, mps, sygn. 79, s. 85 [w sprawie dziejów wsi Bagna (Pagenkopf)].
- PAUL JOHANNES, Greifswald, 9 I 1937, papier korespondencyjny „Nordische Auslandsinstitute der Universität Greifswald. Schwedisches Institut”, mps, sygn. 41, s. 97 [w sprawie biografii Filippy Lancaster (zm. 1430)].
- PAULI GUSTAV, Szczecin, 20 X 1887, papier korespondencyjny „Pastor prim. Pauli der Gemeinde Kirchenrath der St. Jacobi Parochie”, rps, sygn. 114, s. 72–73 [w sprawie obchodów 700. jubileuszu kościoła św. Jakuba w Szczecinie].
- PETERSDORFF HERMANN, Szczecin, 25 I 1917, rps, sygn. 36, s. 191–193 [w sprawie podróży Barnima X Młodszego i Ernesta Ludwika].
- QUÄSCHLING, sekretarz kancelarii Rejencji (Regierungskanzlei-Sekretär); Szczecin, 15 XI 1932, papier korespondencyjny „Der Vorsitzende Bezirks-Ausschusses”, mps, sygn. 54, s. 17 [w sprawie dziejów kościoła w Waase oraz klasztoru św. Ducha w Stralsundzie].
- RADA MIASTA STRALSUNDU, Stralsund, 1928, mps, sygn. 77, s. 141; Stralsund, 16 VII 1928, mps, sygn. 77, s. 145 [w sprawie obchodów rocznicy oblężenia miasta przez armii Wallensteina].
- RANDT ERICH, Szczecin, 6 II 1933, papier korespondencyjny „Preußisches Staatsarchiv Stettin”, mps, sygn. 49, s. 6 [w sprawie procesu burmistrza Szczecina Jakoba Hohenholza z Bogusławem X w 1512 r.]; Wrocław, 2 IV 1936, papier korespondencyjny „Preußisches Staatsarchiv Breslau”, papier korespondencyjny, mps, sygn. 41, s. 3 [w sprawie małżeństwa Anny, córki Bogusława X z księciem Jerzym I Brzeskim]; Wrocław, 9 XII 1936, papier korespondencyjny „Preußisches Staatsarchiv Breslau”, mps, sygn. 41, s. 99 [w sprawie biografii księcia Warcisława IV (1291–1326)].
- RITTERSHAUSEN CARL, Szczecin, 6 XII 1926, kalka, mps, sygn. 108, s. 174 [w sprawie zamku w Szczecinie w XVII w.].

- SCHMELLING, Szczecin, 17 VIII 1917, papier korespondencyjny „Königlichen Regierung Abteilung für Kirchen und Schulwesen”, kopia na powielaczu, sygn. 81, s. 80–81 [w sprawie dziejów wsi synodu trzebiatowskiego].
- SCHULTZ, Stargard, 26 V 1936, papier korespondencyjny „Stargarder Tageblatt. Einzige Tageszeitung Stargards”, mps, sygn. 95, s. 301 [w sprawie zapytania redakcji „Stargarder Tageblatt” o wyjaśnienie genezy nazwy baszty Morza Czerwonego w Stargardzie].
- SCHULTZE WICTOR, Greifswald, 16 VIII 1921, rps, sygn. 139, s. 25–28 [w sprawie książących gobelinów na zamkach w Szczecinie i Wołogoszczy].
- SCHWARZ FRIEDRICH, Gdańsk, 15 VI 1928, papier korespondencyjny „Stadtbibliothek Danzig”, mps, sygn. 2, s. 17 [w sprawie biografii Gregoriusa Lagusa].
- SEMRAU ARTHUR, Toruń, Tübingen, 6 V 1913, rps, sygn. 35, s. 79–81; Tübingen, 15 V 1913, rps, sygn. 35, s. 84–85 [w sprawie materiałów z Biblioteki Uniwersyteckiej w Tybindze do biografii Jana Fryderyka i Ernesta Ludwika]; 4 VIII 1928, papier korespondencyjny „Coppernicus-Verein für Wissenschaft und Kunst zu Thorn”, rps, sygn. 2, s. 16 [w sprawie biografii Gregoriusa Lagusa].
- SPECHT REINHOLD, Zerbst, 28 IV 1929, papier korespondencyjny „Anhaltisches Staatsarchiv”, mps, sygn. 104, s. 132 [w sprawie biografii Katarzyny II i Christiana Augusta, księcia Anhalt-Zerbst].
- STEPHAN WALTHER, Kilonia, 4 V 1936, papier korespondencyjny „Preußische Staatsarchiv Kiel”, mps, sygn. 41, s. 95–96 [w sprawie koligacji małżeńskich Gryfitów z członkami rodów panujących w Księstwie Saksonii i Lauenburga].
- STRECKER FRIEDRICH, Stralsund, 31 X 1934, rps, sygn. 77, s. 82–83 [w sprawie kontaktów księcia Bogusława X ze Stralsundem].
- SUPERINTENDENTURA STRALSUNDU, Stralsund, 17 VI 1931, papier korespondencyjny „Der Superintendent des Kirchenkreises Stralsund”, mps, sygn. 54, s. 24–25; Stralsund, 28 XI 1931, papier korespondencyjny „Der Superintendent des Kirchenkreises Stralsund”, mps, sygn. 54, s. 22 [w sprawie dziejów kościoła w Waase oraz klasztoru św. Ducha w Stralsundzie].
- SYDT ASMUS, Wierzbno (Werben), 27 IV 1936, rps, sygn. 99, s. 96 [w sprawie biografii Johanna Wilhelma Zierolda].
- VOGES HERMANN, Wolfenbüttel, 14 I 1935, papier korespondencyjny „Braunschweigisches Landeshauptarchiv”, mps, sygn. 31, s. 178 [w sprawie biografii księżnej Zofii (1376–1406), córki Warcisława VI].

- WANGENHEIM HANS VON, Berlin, 28 IX 1906, papier korespondencyjny „Kriegsministerium Geheime Kriegs-Kanzlei”, rps, sygn. 134, s. 383–386 [w sprawie biografii pruskich generałów (v. Sinckersdorff, v. Rauch)].
- WARBURG A. – profesor; Hamburg, 7 II 1917, mps, sygn. 36, s. 190 [w sprawie studiów uniwersyteckich książąt pomorskich].
- WASLE L., Szczecin, 3 X 1932, papier korespondencyjny „Landwirtschaftskammer für die Provinz Pommern. Hauptverwaltung”, mps, sygn. 147, s. 97–98 [w sprawie inicjatywy uhonorowania najdłuższej zasiedziałyłch rodzin chłopskich na Pomorzu].
- WINTER OTTO FRIEDRICH, Wiedeń, 30 IV 1900, papier korespondencyjny „Kaiserliche und Königliche Haus-, Hof- und Staats-Archiv” w Wiedniu, rps, sygn. 47, s. 152 [w sprawie korespondencji Bogusława X z księżną Zofią].
- WITTE HANS, Neustrelitz, 12 V 1922, mps, sygn. 145II, s. 275; Neustrelitz, 27 VI 1924, rps, sygn. 145II, s. 287; Neustrelitz, 15 I 1930, mps, sygn. 145II, s. 278 [w sprawie niemieckiej kolonizacji Pomorza].
- WITTE K., Bielice (Neu Belitz), 27 V 1920, papier korespondencyjny „Königlich Preußisch Akademie der Wissenschaften”, rps, sygn. 154, s. 562–563.
- WOELFFEL PAUL – doktor; Berlin, 18 VI 1931, rps, sygn. 102, s. 13–14 [w sprawie biografii stargardzkiego burmistrza Petera Gröninga].
- WOLFF HANS, Kołobrzeg, 10 II 1923, sygn. 87, s. 409–410 [w sprawie dokumentu lokacyjnego Kołobrzegu z 1255 r.].
- WYDZIAŁ OBWODOWY W SZCZECINIE (Der Vorsitzende Bezirks-Ausschusses), Szczecin, 1 IX 1931, mps, sygn. 54, s. 23; Szczecin, 17 X 1932, papier korespondencyjny „Der Vorsitzende Bezirks-Ausschusses”, mps, sygn. 54, s. 12; Szczecin, 27 X 1932, papier korespondencyjny „Der Vorsitzende Bezirks-Ausschusses”, mps, sygn. 54, s. 18; Szczecin, 29 X 1932, papier korespondencyjny „Der Vorsitzende Bezirks-Ausschusses”, mps, sygn. 54, s. 14 [w sprawie średniowiecznych i wczesnonowożytnych dziejów kościoła w Waase oraz klasztoru św. Ducha w Stralsundzie].
- ZIMMER LOUIS, Kołobrzeg, 8 II 1921, mps, sygn. 87, s. 417–420 [w sprawie lokacji Koszalina]; Kołobrzeg, 24 II 1921, mps, sygn. 87, s. 414–416 [w sprawie historii Włociborza (Lusterbuhr) w XIII/XIV w. oraz polityki kolonizacyjnej biskupa kamieńskiego Hermanna von Gleichena]; Kołobrzeg, 27 II 1921, karta pocztowa, rps, sygn. 87, s. 407–408 [w sprawie dokumentu lokacyjnego Kołobrzegu z 1255 r.].

ZIMMERMANN ERNST HEINRICH, Norymberga, 11 VI 1931, papier korespondencyjny „Germanisches Nationalmuseum Nürnberg”, mps, sygn. 15, s. 13 [w sprawie biografii rodu patrycjusza Löffelholz z Norymbergii].

ZOBBER ERNST HEINRICH, Stralsund, 14 XI 1932, papier korespondencyjny Biblioteki Miejskiej w Stralsundzie (Stadtbibliothek Stralsund), mps, sygn. 54, s. 72 [w sprawie dziejów kościoła w Waase].

NAZWISKO NIECZYTELNE, Kołobrzeg, 16 XII 1931, rps, sygn. 72, s. 3–4 [w sprawie wprowadzenia reformacji w Kołobrzegu].

ROZDZIAŁ II. RĘKOPISY I MASZYNOPISY PRAC

Rozdział podzielony został na dwa hasła główne:

1. Rękopisy – zawiera wykaz siedmiu rękopisów artykułów, z których trzy nie zostały opublikowane.

2. Maszynopisy – w hasle znajduje się wykaz ośmiu maszynopisów prac znajdujących się w zespole archiwalnym. Spośród nich na szczególną uwagę zasługują dwie prace. Pierwsza to ukończona w 1927 r., 264-stronicowe, biografia jednego z najważniejszych pruskich dowódców i polityków doby wojen napoleońskich – Gebharda Leberechta von Blüchera (1742–1819). Studium to dotyczy przebiegu jego służby wojskowej oraz działalności politycznej na Pomorzu. Druga z prac, licząca 140 stron, ma charakter źródłowy. Zebrane zostały w niej nazwiska studentów ze Stargardu pobierających naukę na uniwersytetach i szkołach półwyzszych (pedagogiach, gimnazjach) od średniowiecza do początków XIX stulecia. Dużą wartość naukową posiada maszynopis rozprawy poświęconej dziejom powiatu i ziemi kamieńskiej w średniowieczu i w okresie wczesnonowoczesnym.

Schemat opisu haseł najniższego rzędu obejmuje następujące elementy: tytuł pracy, informacje o rodzaju wydawnictwa (artykuł, monografia, edycja źródłowa), sygnaturę jednostki archiwalnej i numery stron, na których znajduje się dany tekst. Opisy prac, które ukazały się drukiem zawierają także podstawowe informacje bibliograficzne.

1. RĘKOPISY

Bestallung für den Stadtweinkellermeister in Stettin von 1575, artykuł, sygn. 136, s. 73–74 [opublikowany w „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde” 1909, Nr. 7/8, s. 121–122].

Kamminer Archidiakonate (bis 1303), artykuł, sygn. 62, s. 4, 17, 81.

Stargard und Peter Gröning, artykuł, sygn. 102, s. 138–167.

Stralsund und die beiden Wulflam, 1905, artykuł, sygn. 152, s. 39–68.

Von der Erziehung einiger pommerscher Fürsten, artykuł, sygn. 35, s. 172–192 [opublikowany w „Archiv für Kulturgeschichte” 1903, s. 265–283].

Von einer Papiermühle in Pommern, artykuł, sygn. 127, s. 189–193 [opublikowany w „Neue Stettiner Zeitung” 1901, Nr. 372].

Von Neujahr ab erscheint im Verlage des Unterzeichneten: Stettiner Montags Zeitung, Wochenschrift für Politik, Literatur, Kunst und öffentliches Leben herausgegeben von Robert Prutz, artykuł, sygn. 154, s. 638–644.

2. MASZYNOPISY

Blücher in Pommern. Ein Beitrag zur Geschichte der Franzosenzeit in Pommern, książka, sygn. 23, s. 1–264.

Genealogie des pommerschen Herzogshauses, monografia, sygn. 29, s. 1–276 [opublikowana w 1937 r.].

Geschichte des Kreises Cammin, artykuł, sygn. 156, s. 1–43.

Reformierte Gemeinde in Stargard in Pommern, artykuł, sygn. 99, s. 145–178.

Rolle der Segler-Gilde zu Stargard 1619, artykuł, sygn. 96, s. 260–272.

Stargarder auf Universitäten u. Hohenschulen, przy współudziale M. Hasenjäger, edycja źródłowa, sygn. 103, s. 1–140.

Stettins Handel u. Industrie in 18. Jahrhundert, artykuł, sygn. 119, s. 144–189 [opublikowany w „Ostsee-Zeitung” 1908, Nr. 575].

Urkunde Herzog Barnims I. betr. die deutsche Stadt Stargard, artykuł, sygn. 95, s. 42–56.

ROZDZIAŁ III. NADBITKI I WYCINKI PRASOWE ARTYKUŁÓW

Bibliografia prac M. Wehrmanna zebrana przez Hansa Bellégo i Wilhelma Brauna obejmuje blisko 950 pozycji. Mimo skrupulatności obu historyków ich zestawienia nie są pełne. Autorzy nie uwzględnili bowiem wszystkich jego prac, co spowodowane było współpracą pomorskiego badacza z redakcjami licznych periodyków i czasopism lokalnych, często ukazujących się efemerycznie. W trakcie opracowywania przewodnika stwierdzono, że w jego spuściźnie znajdują się artykuły nieujęte we wspomnianej wyżej bibliografii. Z tego też względu zdecydowano się na zestawienie wszystkich drukowanych prac M. Wehrmanna zachowanych w zespole archiwalnym. Są to m.in. nadbitki artykułów z czasopism naukowych oraz wycinki z prasy codziennej i lokalnej. Zestawienie to ma ułatwić badaczom dotarcie do tych tekstów, bowiem o ile te pierwsze można odszukać w większości bibliotek naukowych, to odnalezienie opracowań ogłoszonych drukiem w prasie jest niekiedy bardzo problematyczne.

1. WYKAZ NADBITEK I WYCINKÓW PRASOWYCH ARTYKUŁÓW

- Ältere Nachrichten von den Kirchen des Kirchenkreises Treptow a. R.*, Tl. 1–2, „Heimatklänge. Kirchen Kreis Treptow a. Rega” 1921, Nr. 3, 4, wycinki prasowe, sygn. 81, s. 62–69.
- Ältere Nachrichten von den Treptower Kirchen*, Tl. 1–2, „Heimatklänge. Zeitschrift des Vereins für Heimatkunde und Heimatschutz Treptow a. Rega” 1931, Nr. 5, 6, wycinki prasowe, sygn. 81, s. 38–39, 45.
- Alte Pfingstfestlichkeiten in Stargard. Pfingsten 1128*, „Pommersche Tagespost” 7 VI 1924, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 35–36.
- Das alte pommersche Herzogsgeschlecht. Bildnis seines Wesens und Wirkens, seiner Verdienste und Bedeutung – Gedenkaufsätze des Stettiner General-Anzeigers*, Tl. 1–5, „Stettiner General-Anzeiger” 1937, Nr. 41, 48, 55, 58, 62, 69, wycinki prasowe, sygn. 28, s. 56–60.
- Ein altes Gedicht über Pommern im Dreißigjährigen Krieges*, „Pyritzer Kreisblatt. Beilage zur Gedächtnisnummer des Pyritzer Kreisblattes” 1934, Nr. 76, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 145I, s. 306.
- Das Amt Rügenwalde im Jahre 1817*, „Heimatbeilage der Schlawer Zeitung” 1932, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 145I, s. 152–157.
- Angebliches Graben nach Schätzen im Kloster Belbuck im Jahre 1617*, „Heimatklänge. Zeitschrift des Vereins für Heimatkunde und Heimatschutz Treptow a. Rega” 1928, Nr. 8, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 282–283.
- Eine Audienz Danziger Gesandten bei Herzog Bogislaw X. i. J. 1511*, „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde” 1899, Nr. 6, s. 86–89, nadbitka, sygn. 44, s. 99–102.
- Auf neuen Wegen zu alten Zielen*, „Rostocker Anzeiger” 1930, Nr. 212, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 176.
- Aus alten Beschreibungen der Stadt Pyritz*, „Pyritzer Kreisblatt. Heimat-Beilage des Pyritzer-Kreisblatt zur Förderung der Heimatpflege” 1933, Nr. 12, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 145I, s. 316–317.
- Aus alten Stettiner Bau- und Straßenordnungen. Vortrag des Dr. M. Wehrmann, gehalten im Stettiner Grundbesitzer Verein*, Tl. 1–2, „Neue Stettiner Zeitung” 1892, Nr. 19, 21, wycinki prasowe, sygn. 136, s. 1–2.
- Aus alter Zeit. Von Juden in Pommern*, „Pyritzer Kreisblatt. Heimat-Beilage des Pyritzer-Kreisblatt zur Förderung der Heimatpflege” 1935, Nr. 37, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 145I, s. 346–347.

- Aus dem Stargarder Bürgerleben des 16. Jahrhunderts*, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur” 1930, Nr. 159, wycinek prasowy, sygn. 96, s. 78–79.
- Aus dem Testament des Konrad Witte vom Jahre 1329*, „Monatsblätter des Kolberger Vereins für Heimatkunde” 1925, Nr. 4, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 331.
- Aus den Frühlingstagen von 1813*, „Greifenberger Kreisblatt” 1913, Nr. 31, wycinek prasowy, sygn. 21, s. 103–104.
- Aus der Geschichte der Standorte Stargard in Pommern*, „Die Zivilversorgung” 1925, Nr. 24, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 53–56.
- Aus der Geschichte des Dorfes Kamp. Mitteilungen aus den Akten*, „Heimatklänge. Zeitschrift des Vereins für Heimatkunde und Heimatschutz Treptow a. Rega” 1928, Nr. 10, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 200–202, 217–219.
- Aus der Geschichte des Dorfes Kreckow*, „West Bote. Anzeiger für Ackermannshöhe, Braunsfelde, Neuwestend, Kreckow” 1930, Nr. 11, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 186–187.
- Aus der Geschichte des Dorfes Tressin*, „Heimatklänge. Zeitschrift des Vereins für Heimatkunde und Heimatschutz Treptow a. Rega” 1935, Nr. 12, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 357–358.
- Aus der Policy-Ordnung von Alten-Stettin vom Jahre 1681*, „Neue Stettiner Zeitung” 1891, Nr. 429, wycinek prasowy, sygn. 104, s. 142.
- Aus der Reformationsgeschichte Stargards*, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur” 1932, Nr. 171, wycinek prasowy, sygn. 95, s. 404–406.
- Aus der Reformationszeit*, „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde” 1932, Nr. 6, s. 89–92, nadbitka, sygn. 65, s. 209–212.
- Aus der Zeit der Reformation*, „Evangelischer Gemeindebote. Monatsblatt der Synode Greifenberg” 1927, Nr. 3, wycinek prasowy, sygn. 81, s. 46–49.
- Aus einem alten Ausgabebuch der Marienkirche in Stargard*, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur” 1930, Nr. 154, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 184.
- Aus Gollnows Vergangenheit*, Tl. 1–2, „Der Bote für Gollnow, Massow und Umgehend” 1899, Nr. 85, 86, wycinki prasowe, sygn. 87, s. 532–535.
- Aus der Geschichte des pommerschen Zeitungswesens*, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur” 1932, Nr. 172, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 135–136.

- Aus Greifswalds Franzosenzeit*, „Heimatleiw un Muddersprak. Wochenbeilage zur Greifswalder Zeitung” 1923, Nr. 44, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 22, s. 172–173.
- Aus Naugards Vergangenheit*, Tl. 1–2, „Kreisblatt für den Kreis Naugard” 1899, Nr. 15, 16, wycinki prasowe, sygn. 87, s. 518, 520–521.
- Aus Pommersches Franzosenzeit*, „Stettiner Abendpost” 1923, Nr. 94, wycinek prasowy, sygn. 22, s. 174.
- Aus Rügens Geschichte*, „Der Rügensche Waffenmeister. Festschr. des Gaues Rügen z. 2. Landesthing d. Bismarckjugend Pommerns” 1923, s. 10–13, nadbitka, sygn. 145I, s. 82–85.
- Aus Stargards Geschichte*, wycinek prasowy, opis bibliograficzny nieznan, sygn. 95, s. 128–131.
- Aus Stettins Festungszeit*, Tl. 1–2, „Stettiner Abendpost” 1928, Nr. 284, 291, wycinki prasowe, sygn. 104, s. 18–19.
- Aus Stettins Franzosenzeit. Die Befreiung von der Fremdherrschaft am 5. Dezember 1813*, „Stettiner Abendpost” 1922, Nr. 287, wycinek prasowy, sygn. 135, s. 89.
- Aus theologischen Schriften Johann Bugenhagens*, „Pommersche Heimatkirche” 1933, Nr. 25, wycinek prasowy, sygn. 71, s. 17–18.
- Aus unserer Vaterländischer Geschichte*, „Düna-Zeitung” 1917, Nr. 105, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 100–101.
- Die Bedeutung des Herzogsgeschlechtes für Pommern*, „Amtliches Nachrichtenblatt des Stettiner Verkehrsvereins” 1937, Nr. 5, s. 1–4, nadbitka, sygn. 28, s. 28–31.
- Belagerungen Stargards*, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur” 1935, Nr. 210, wycinek prasowy, sygn. 95, s. 341–344.
- Bericht über die Camminer Kirche vom Jahre 1519*, „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde” 1901, Nr. 9, nadbitka, s. 137–140, sygn. 58, s. 274–277.
- Berlin im Oktober 1806. Nach einer Reisebeschreibung (von Dr. Joh. Christian Fick)*, „Mitteilungen d. Vereins für die Geschichte Berlin” 1926, s. 44–47, nadbitka, sygn. 145I, s. 232–235.
- Ein Besuch in Bamberg*, Tl. 1–2, „Stettiner Zeitung” 1890, Nr. 380, 381, wycinki prasowe, sygn. 145II, s. 294–295.
- Die Bildung der pommerschen Landkreise von rund 100 Jahren*, „Heimatkalender für den Kreis Regenwalde” 1933, s. 36–38, nadbitka, sygn. 145I, s. 131–134.

- Bischof Marinus von Kammin. Ein Italiener auf dem Kamminer Bischofsstuhle*, „Baltische Studien“ 1914, s. 118–160, nadbitka, sygn. 45, s. 89–132.
- Das Bisthum Cammin und die Grafen von Eberstein*, Tl. 1–2, „Kreisblatt für den Kreis Naugard“ 1897, Nr. 15, 18, dodatki do lokalnej gazety, sygn. 87, s. 513–517.
- Blücher in Deep*, „Heimatklänge. Zeitschrift des Vereins für Heimatkunde und Heimatschutz Treptow a. Rega“ 1932, Nr. 7, s. 26, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 144.
- Ein Brief des Reformators D. Johann Bugenhagen vor 400 Jahren, vom 9 November 1534*, „Pyritzer Kreisblatt. Heimat-Beilage des Pyritzer-Kreisblatt zur Förderung der Heimatpflege“ 1934, Nr. 43, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 71, s. 85–86.
- Briefe Martin Luthers nach Pommern*, „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommerische Geschichte und Altertumskunde“ 1933, Nr. 11, s. 162–169, nadbitka, sygn. 71, s. 118–119, 167–173.
- Das Camminer Bisthum in den Jahren 1385–1395*, „Beiträge zur Geschichte und Alterthumskunde Pommerns“, Stettin 1898, nadbitka, sygn. 59, s. 272–281.
- Christian Ketelhut*, „Pommersche Jahrbücher“ 1934, s. 29–56, nadbitka, sygn. 68, s. 272–301.
- Christliche Liebestätigkeit in Pommern vor 100 Jahren*, „Bote für Pommern“ 1928, Nr. 42, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 212–213.
- Das Collegium Groeningianum*, „Neues Pommersches Tageblatt“ 1931, Nr. 59, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 176.
- Daniel Hebron, Kaiserlicher Obrist, ein Stargarder Kind*, „Stargarder Zeitung“ 1928, Nr. 158, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 287–288.
- Danzig im Jahre 1807*, „Mitteilungen des Westpreußischen Geschichtsvereins“ 1918, Nr. 4, s. 57–61, nadbitka, sygn. 145I, s. 61–65.
- Deutsche Kultur in Pommern im 13. Jahrhundert. Die Städtegründung Köslins*, Tl. 1–4, „Fürstentümer Zeitung“ 1921, Nr. 28, 34, 35, 38, wycinki prasowe, sygn. 87, s. 387–390.
- Deutsche Stimme gegen Frankreich von 250 Jahren*, „Neues Pommersches Tageblatt“ 16 II 1933, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 108.
- Deutsche Wörter in den pommerschen Urkunden bis 1300*, „Korrespondenzblatt des Vereins für niederdeutsche Sprachforschung“ 1892, Nr. 1, s. 2–7, nadbitka, sygn. 151, s. 128–134.

- Ein Einbruchsdiebstahl im Stettiner Schloss vor 350 Jahren*, „Stettiner Abendpost“ 1924, Nr. 247, wycinek prasowy, sygn. 104, s. 25.
- [21] *Einundzwanzig: Der 21. Dezember 1909, ein Gedenktag für Stargard*, „Neues Pommersches Tageblatt“ 1909, Nr. 297–298, wycinki prasowe, sygn. 95, s. 178–181.
- Einige ältere Nachrichten über Brietzig*, „Pyritzer Kreisblatt. Heimat-Beilage des Pyritzer-Kreisblatt zur Förderung der Heimatpflege“ 1935, Nr. 36, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 145I, s. 348.
- Einiges an mittelalterlichen Bibliotheken Pommerns*, „Greifswalder Zeitung“ 1931, Nr. 239, s. 7, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 165, sygn. 146, s. 293.
- Einiges von Weihnachtsspukgeschichten*, „Pommersche Tagespost“ 1924, Nr. 302, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 1.
- Die Einführung der Städteordnung vom 19. November 1808 in Stettin*, „Ostsee-Zeitung und Neue Stettiner Zeitung“ 1908, Nr. 549, wycinek prasowy, sygn. 136, s. 3.
- Erinnerungen aus der Franzosenzeit (1806–1811)*, Tl. 1–2, „Pommersche Tagespost“ 1925, Nr. 3, 6, wycinki prasowe, sygn. 22, s. 76–79.
- Die Einquartierung der Wallensteinschen Truppen in Stargard 1627 bis 1630*, „Stargarder Zeitung“ 1928, Nr. 187, wycinek prasowy, sygn. 97, s. 49–50.
- Der erste evangelische Pastor in Behlkow*, „Heimatklänge. Zeitschrift des Vereins für Heimatkunde und Heimatschutz Treptow a. Rega“ 1934, Nr. 3, wycinek prasowy, sygn. 71, s. 81.
- Feier in Treptower Schule vor 200 Jahren*, „Heimatklänge. Zeitschrift des Vereins für Heimatkunde und Heimatschutz Treptow a. Rega“ 1932, Nr. 6, wycinek prasowy, sygn. 112, s. 35.
- Flugversuche älterer Zeit in Pommern*, „Neues Pommersches Tageblatt“ 5 III 1934, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 320.
- Franz von Assisi*, „Heimatklänge. Sonntagsblatt der evangelischen Gemeinden des Kreises Randow“ 1932, Nr. 41, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 113–114.
- Die Franziskaner in Pommern*, „Heimatbeilage der Schlawer Zeitung“ 1927, Nr. 26, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 145I, s. 263.
- Die Fraustädter Verhandlung 1512*, „Historische Monatsblätter für die Provinz Posen“ 1902, Nr. 4, s. 49–55, nadbitka, sygn. 44, s. 107–115, sygn. 46, s. 14–21.

- Frühere Reformationsjubelfeiern in Pommern*, „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde” 1917, Nr. 7, s. 57–62, nadbitka, sygn. 65, s. 240–245.
- [1530] Fünfzehnhundertdreißig: 1530 und 1630 zwei für Pommerns Geschichte bedeutungsvolle Jahre, „Pommersche Heimatpflege” 1930, H. 2, s. 47–49, nadbitka, sygn. 145I, s. 322–325.
- [1525] Fünfzehnhundertfünfundzwanzig: 1525, das Jahr des Sturmes und Dranges in der Zeit der Reformation in Pommern, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur” 1928, Nr. 127, wycinek prasowy, sygn. 95, s. 409–410.
- Gartz a. O. und Tangermünde, „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde” 1936, Nr. 2, s. 17–20, nadbitka, sygn. 87, s. 236–239.
- Gneisenau und Pommern, „Stettiner General-Anzeiger” 1931, Nr. 233, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 180.
- Das Greifenberger „Sellhaus” in Deep, „Heimatklänge. Zeitschrift des Vereins für Heimatkunde und Heimatschutz Treptow a. Rega” 1927, Nr. 3, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 253–254.
- Die Grosse Reise des Herzogs Georg III (1608–1610), „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde” 1914, s. 133–143, nadbitka, sygn. 36, s. 47–59.
- Gustav Adolf Erinnerungen vor 300 Jahren. Der Sieg bei Greifenhagen, „Provinz-Rundschau” 1931, Nr. 18, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 181.
- Handwerksgilden in Stargard 1618 und 1624, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur” 1933, Nr. 193, wycinek prasowy, sygn. 96, s. 287–288.
- Die Heimatgeschichte im Unterrichte der höheren Schulen, „Korrespondenzblatt des Gesamtvereins der deutschen Geschichts- und Altertumsvereine” 1917, s. 203–206, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 102–103.
- Herzog Barnim XI. in Wittenberg, „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde” 1918, Nr. 11, s. 41–43, nadbitka, sygn. 37, s. 11–13.
- Herzog Bogislaw X. von Pommern, „Heimatsliw un Muddersprak. Wochenbeilage zur Greifswalder Zeitung” 1923, Nr. 41, s. 2–3, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 42, s. 87–88.

- Herzog Bogislaw X. von Pommern in Rom (1497/8)*, „Ostsee-Zeitung und Neue Stettiner Zeitung” 1905, Nr. 133, wycinek prasowy, sygn. 48, s. 87–88.
- Herzog Ulrich in Tübingen (1607/08)*, „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde” 1913, Nr. 8, s. 114–120, nadbitka, sygn. 35, s. 70–77.
- Die Hohenzollern und Pommern*, Tl. 1–2 „Evangelischer Gemeindebote. Monatsblatt der Synode Greifenberg” 1915, Nr. 10, 11, wycinki prasowe, sygn. 145II, s. 81–82.
- Die Hochzeit eines pommerschen Herzogs. Am 27. Februar vor 400 Jahren heiratete Philipp von Pommern-Wolgast die kursächsische Prinzessin Maria*, „Stettiner General-Anzeiger” 26 II 1936, wycinek prasowy, sygn. 30, s. 372.
- Huldigung in Stargard im April 1605*, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur” 1934, Nr. 203, wycinek prasowy, sygn. 95, s. 222.
- [100] Hundert: 100 Jahre Sparkasse. Die Gründung der Sparkasse der Stadt Stettin, „Stettiner Abendpost” 15 IX 1928, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 89.
- Die Israeliten in Stargard in alter Zeit*, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur” 1931, Nr. 162, wycinek prasowy, sygn. 95, s. 177.
- Der Jahresanfang*, „Pommersche Tagespost” 31 XII 1924, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 91.
- Der Jakobustag ein Erinnerungstag*, „Ostsee Zeitung” 1887, Nr. 340, wycinek prasowy, sygn. 114, s. 84.
- Jaromar von Rügen als Elektus von Kammin (1289–1294)*, „Pommersche Jahrbücher” 1920, s. 123–139, nadbitka, sygn. 59, s. 97–114.
- Joachim Lagebusch, ein Rügenwalder Dichter*, „Ostpommersche Heimat. Beilage der Zeitung für Ostpommern” 1932, Nr. 22, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 145I, s. 141.
- Johann Bugenhagen und Stargard*, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur” 1935, Nr. 209, wycinek prasowy, sygn. 71, s. 7–8.
- Johann Herzog von Oppeln als Bischof von Cammin*, „Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens” 1897, s. 225–230, nadbitka, sygn. 59, s. 327–333.
- Johann Willekini, Bischof von Camin. 1385–1386*, „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde” 1896, Nr. 12, s. 177–181, nadbitka, sygn. 59, s. 268–271.

- Johannes Bugenhagen, Dr. Pomer.*, „Heimatkalender für den Kreis Pyritz” 1934, s. 36–39, nadbitka, sygn. 71, s. 32–33.
- Johannes Bugenhagen in Pommern von 1485–1521*, Tl. 1–2 „Pyritzer Kreisblatt. Heimat-Beilage des Pyritzer-Kreisblatt zur Förderung der Heimatpflege” 1935, Nr. 25, 26, dodatki do lokalnej gazety, sygn. 71, s. 26–27, 29–30.
- Johannes Bugenhagen in Rügenwalde*, „Heimatbeilage der Schlauer Zeitung” 1927, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 71, s. 36.
- Johannes Bugenhagen und Greifswald*, „Heimatleiw un Muddersprak. Wochenbeilage zur Greifswalder Zeitung” 1935, Nr. 26, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 72, s. 11–12.
- Johannes Bugenhagen. Zu seinem 450. Geburtstage*, „Belgarder Zeitung” 1935, Nr. 142, wycinek prasowy, sygn. 71, s. 24.
- Der Junge Herzog Philipp von Pommern am Hofe des Kurfürsten Ludwig V. (1526–1531)*, „Neue Archiv für die Geschichte der Stadt Heidelberg und der Rheinischen Pfalz” 1908, s. 72–84, nadbitka, sygn. 35, s. 134–147.
- Kamminer Weihbischöfe*, „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde” 1936, Nr. 6, s. 97–101, nadbitka, sygn. 61, s. 2–5.
- Der Kirchenkreis Stargard vom Mittelalter bis zur Gegenwart*, Tl. 1–3, „Evangelisches Gemeindeblatt für den Kirchenkreis Stargard” 1930, Nr. 23–25, wycinki prasowe, sygn. 85, s. 60–63.
- Der Kleine Katechismus Luthers in niederdeutscher Sprache*, „Pommersche Blätter für die Schule und ihre Freunde” 1887, Nr. 5, s. 65–70, wycinek prasowy, sygn. 151, s. 146–151.
- Kolberg im November 1806*, „Monatsblätter des Kolberger Vereins für Heimatkunde” 1926, Nr. 1, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 226–228.
- Der Kreis Pyritz*, „Pyritzer Kreisblatt. Heimat-Beilage des Pyritzer-Kreisblatt zur Förderung der Heimatpflege” 1936, Nr. 9, s. 34, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 145I, s. 343.
- Kriegsanleihen in älterer Zeit*, „Pommersche Tagespost” 1918, Nr. 101, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 59.
- Kurfürst Albrecht von Brandenburg und Herzog Bogislaw von Pommern in Tangermünde*, „Jahresbericht des Altmärkischen Vereins” 1907, s. 15–18, nadbitka, sygn. 44, s. 227–230.
- Der Landtag zu Treptow a. R. 1534*, „Grimmer Kreis-Zeitung” 1934, Nr. 144, wycinek prasowy, sygn. 65, s. 75–76.

- Liborius Schwichtenberg*, „Wissenschaftliche Beilage zur Germania. Blätter für Literatur, Kunst und Wissenschaft“ 1897, Nr. 28, nadbitka, sygn. 69, s. 11–12.
- Liborius Schwichtenberg, ein literarischer Gegner Bugenhagens*, „Archiv für Reformationgeschichte“ 1915, s. 285–295, nadbitka, sygn. 71, s. 110–116.
- Mittelalterliche Nachrichten von der Kirche und Hospitälern in Gollnow*, „Heimatgarten der Gollnower Zeitung“ 1922, Nr. 4, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 87, s. 451.
- Ein mittelalterlichen Grabstein in der Stettiner Schlosskirchen*, „Amtliches Nachrichtenblatt des Stettiner Verkehrsvereins“ 1933, Nr. 8, nadbitka, sygn. 145I, s. 302–303.
- Nachrichten zu der grossen Reise des Herzogs Bogislaw X. (1496 bis 1498)*, „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde“ 1900, Nr. 7, s. 97–108, nadbitka, sygn. 48, s. 89–100.
- Ein neumärkisch-pommerscher Streit aus dem Jahre 1496*, „Schriften des Vereins für Geschichte der Neumark“ 1901, H. 12, s. 67–74, nadbitka, sygn. 49, s. 78–86.
- Die neuen Hafens-Anlagen in Stettin*, Tl. 1–2, „Neue Stettiner Zeitung“ 1898, Nr. 442–443, wycinki prasowe, sygn. 120, s. 2–4.
- Nikolaus Brueghane. Ein mittelalterlicher Pfarrer zu Rügenwalde*, „Heimatbeilage der Schlauer Zeitung“ 1929, Nr. 306, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 145I, s. 222.
- Otto Schlutow, der erste Evangelische Pfarrer in Treptow a. Rega*, „Heimatklänge. Zeitschrift des Vereins für Heimatkunde und Heimatschutz Treptow a. Rega“ 1926, Nr. 9, wycinek prasowy, sygn. 70, s. 115–116.
- Peter Swawe, ein Freund Luthers*, „Neues Pommersche Tageblatt“ 1933, Nr. 273, wycinek prasowy, sygn. 68, s. 33.
- Philipp Melanchthons Beziehungen zu Pommern*, „Pyritzer Kreisblatt. Heimat-Beilage des Pyritzer-Kreisblatt zur Förderung der Heimatpflege“ 1934, Nr. 44, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 68, s. 1–2, sygn. 145I, s. 318–319.
- Der Pietismus in Stargard*, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur“ 1929, Nr. 139, wycinek prasowy, sygn. 99, s. 92–93.
- Pommern 1628*, „Neues Pommersches Tageblatt“ 1928, Nr. 303, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 293.
- Pommern im Jahre 1634*, „Pyritzer Kreisblatt. Heimat-Beilage des Pyritzer-Kreisblatt zur Förderung der Heimatpflege“ 1934, Nr. 176, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 145I, s. 305.

- Plan der Gründung eines Lehrerseminars in Neustettin*, „Norddeutsche Presse“ 30 VII 1920, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 294–295.
- Pommern-Weihnacht. Weihnachten in Selbstbiographien*, „Pommersche Tagespost. Weihnachtsbeilage“ 24 XII 1925, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 145I, s. 45.
- Pommersche aus dem Jahre 1517*, „Pommersche Tagespost“ 1925, Nr. 258, wycinek prasowy, sygn. 64, s. 145.
- Pommersche Fürsten auf Universitäten*, „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde“ 1915, Nr. 7, s. 51–53, nadbitka, sygn. 37, s. 3–5.
- Die Pommersche Geschichte und die Lehrer*, „Pommersche Blätter“ 1886, Nr. 14, s. 209–211, wycinek prasowy, sygn. 3, s. 175–177.
- Pommersche Weihnachtsfeiern in alter Zeit*, „Stettiner Abendpost“ 1923, Nr. 299, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 48.
- Pommersche Zeitungen und Zeitschriften vor 100 Jahren*, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur“ 1932, Nr. 182, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 118–120.
- Ein Prinz von Kurland in Kolberg*, „Monatsblätter des Kolberger Vereins für Heimatkunde“ 1934, Nr. 10, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 39.
- Privileg über die Weinschrank für den Rat zu Stargard von 1619*, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur“ 1928, Nr. 131, wycinek prasowy, sygn. 96, s. 273–274.
- Pyritz im Jahre 1478*, „Pyritzer Kreisblatt. Heimat-Beilage des Pyritzer-Kreisblatt zur Förderung der Heimatpflege“ 1935, Nr. 21, s. 81–83, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 145I, s. 326–328.
- Pyritz in der Merianschen Topographie von Pommern*, „Pyritzer Kreisblatt. Heimat-Beilage des Pyritzer-Kreisblatt zur Förderung der Heimatpflege“ 1935, Nr. 38, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 145I, s. 350–352.
- Ramler im Urteil seiner Zeitgenossen*, „Monatsblätter des Kolberger Vereins für Heimatkunde“ 1925, Nr. 2, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 94–95.
- Der Ramlerverein*, „Monatsblätter des Kolberger Vereins für Heimatkunde“ 1925, Nr. 2, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 95–96.
- Die Reformation in Kolberg. Eine Erinnerung an die Zeit vor 400 Jahren*, „Monatsblätter des Kolberger Vereins für Heimatkunde“ 1932, Nr. 1, s. 2–4, wycinek prasowy, sygn. 72, s. 36–38.

- Die Reformation in Pommern*, „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde“ 1917, Nr. 10, s. 73–76, nadbitka, sygn. 65, s. 221–224 .
- Der Reichstag zu Speyer 1529*, „Stargarder Kirchenblatt“ 1929, Nr. 15, s. 116–117, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 72–73.
- Eine Reise durch Pommern im Jahre 1586. Mitteilungen aus dem Tagebuch des Samuel Kiechel aus Ulm*, „Heimatleiw un Muddersprak. Wochenbeilage zur Greifswalder Zeitung“ 1935, Nr. 44, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 145I, s. 339.
- Schill, „Monatsblätter des Kolberger Vereins für Heimatkunde“ 1926, Nr. 3, wycinek prasowy, sygn. 22, s. 128–129.
- Die Schlosskirche in Stettin*, Tl. 1–2, „Evangelische Rundschau für Pommern“ 1909, Nr. 20, 21, wycinki prasowe, sygn. 108, s. 6–11.
- Schulfeyern am Neustettiner Gymnasium im 17. u. 18. Jahrhundert*, „Unser Heimat-Museum“ 1927, Nr. 13, nadbitka, sygn. 145I, s. 266–267.
- Das siebenhundertjährige Jubiläum der St. Jakobikirche in Stettin*, „Neue Stettiner Zeitung“ 8 V 1887, wycinek prasowy, sygn. 114, s. 86.
- Eine sogen. Wohltätigkeitsgesellschaft in Kolberg von 1820*, „Monatsblätter des Kolberger Vereins für Heimatkunde“ 1932, Nr. 9, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 126.
- Die Stadt Stargard und die Herren von Wedel 1579*, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur“ Nr. 127, wycinek prasowy, sygn. 95, s. 409.
- Stargard in Pommern*, „Die Brücke. Nachrichten von der Stabila Köslin“ 1933, H. 4, s. 55–57, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 18–20.
- Stargard und Stralsund von 1460 bis 1486*, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur“ 1934, Nr. 194, wycinek prasowy, sygn. 95, s. 355–356.
- Stargard vor 100 Jahren*, „Freienwalder Zeitung“ 1924, Nr. 93, wycinek prasowy, sygn. 95, s. 322–323.
- Stargard vor 500 Jahren*, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur“, Nr. 197, wycinek prasowy, sygn. 95, s. 354.
- Stargarder Kriegsnoté vor 300 Jahren*, „Heimatkalender für Stargard u. Kreis Saatzig“ 1936, s. 49–52, nadbitka, sygn. 95, s. 224–225.
- Die Stargarder Seglergilde*, „1. Stargarder Verkehrstag am 28./29. September 1929. Sondernummern der Stargarder Zeitung“, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 95, s. 109–110.

- Statistische Nachrichten über Stettin aus dem 18. Jahrhundert*, „Ostsee-Zeitung und Neue Stettiner Zeitung” 15 VIII 1908, wycinek prasowy, sygn. 136, s. 147.
- Stettin im Jahre 1791*, „Stettiner General-Anzeiger” 1892, Nr. 3, wycinek prasowy, sygn. 106, s. 139–140.
- Stettin vor 100 Jahren*, „Pommersche Tagespost” 1928, Nr. 45, wycinek prasowy, sygn. 105, s. 26.
- Der Stettiner Festungsbau vor 200 Jahren*, „Stettiner Abendpost” 1924, Nr. 193, wycinek prasowy, sygn. 106, s. 11.
- Stettins Handel und Gewerbe vor 100 Jahre*, „Pommersche Tagespost” 1924, Nr. 132, s. 1–2, wycinek prasowy, sygn. 119, s. 23–24, 164–165.
- Stettins Handel u. Industrie in 18. Jahrhundert*, „Ostsee-Zeitung und Neue Stettiner Zeitung” 1908, Nr. 575, wycinek prasowy, sygn. 122, s. 17–18.
- Die Stiftung Eröffnung des Collegium Groeningianum*, „Neues Pommersches Tageblatt” 11 III 1931, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 175.
- Stolp zur Zeit der Reformation*, „Zeitung für Hinterpommern” 1908, Nr. 240, wycinek prasowy, sygn. 74, s. 3.
- Stolp zur Zeit der Reformation*, Tl. 1–5, „Stolper Post” 1908, wycinki prasowe, sygn. 74, s. 8–14.
- Stralsund 1628*, „Heimatkalender für Pommern” 1928, s. 34–36, nadbitka, sygn. 145I, s. 289–292.
- Über die pommersche Presse*, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur” 1932, Nr. 177, wycinek prasowy, sygn. 99, s. 82–84.
- Ulrich von Hutten in Pommern*, „Feierstunden. Unterhaltungsbeilage der Pommerschen Tagespost” 1923, Nr. 205, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 145I, s. 87.
- Um Ostern vor 800 Jahren*, „Pommersche Tagespost” 1924, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 42.
- Unterrichtsplan für Herzog Ulrich von Pommern (1602)*, „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde” 1904, Nr. 8, s. 113–120, nadbitka, sygn. 35, s. 92–99.
- Das verschwundenen Dorf Prust bei Gützlaffshagen*, „Heimatklänge. Zeitschrift des Vereins für Heimatkunde und Heimatschutz Treptow a. Rega” 1927, Nr. 11, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 247.
- Eine Visitation pommerscher Kirchen im Jahre 1576*, „Blätter für Kirchengeschichte Pommerns” 1931, s. 39–63, nadbitka, sygn. 85, s. 82–106.

- Vom alten Schiffbau in Kolberg*, „Monatsblätter des Kolberger Vereins für Heimatkunde“ 1931, Nr. 12, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 160–161.
- Vom Augustinerkloster in Stargard*, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur“ 1935, Nr. 209, wycinek prasowy, sygn. 71, s. 8–9.
- Vom Buchwesen Stargards in älterer Zeit*, „Neues Pommersches Tageblatt“ 1 X 1927, wycinek prasowy, sygn. 99, s. 138–139.
- Vom Bürger Nettelbeck*, „Stettiner Abendpost“ 1924, Nr. 19, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 92.
- Vom Entstehen pommerscher Seebäder*, „Feierstunden. Unterhaltungsbeilage der Pommerschen Tagespost“ 1924, Nr. 195, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 145I, s. 30–31.
- Vom Landtage zu Treptow 1534*, „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde“ 1934, Nr. 12, s. 169–175, nadbitka, sygn. 65, s. 77–83.
- Vom Pietismus in Pommern*, „Pommersche Tagespost“ 1925, Nr. 296, wycinek prasowy, sygn. 112, s. 60.
- Vom Stargarder Bürgerleben des 17. Jahrhunderts. IV. Die Gilde der Gewandschneider von 1582*, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur“ 1931, Nr. 164, wycinek prasowy, sygn. 96, s. 111–112.
- Vom Stargarder Wochenblatt*, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur“ 1932, Nr. 176, wycinek prasowy, sygn. 99, s. 69.
- Vom Stettiner Buchhandel in ältere Zeit*, „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde“ 1913, Nr. 9, s. 132–136, nadbitka, sygn. 146, s. 180–184.
- Von älteren Beschreibungen der Stadt Stargard*, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur“, Nr. 95, wycinek prasowy, sygn. 95, s. 172–173.
- Von älteren Feuersbrünsten in Stargard*, „Unser Pommernland. Beilage zur Stargarder Zeitung“ 2 XII 1924, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 95, s. 331, sygn. 154, s. 565.
- Von Berlin nach Stettin – vor 100 Jahren*, „Pommersche Tagespost“ 1928, Nr. 20, wycinek prasowy, sygn. 104, s. 21.
- Von Bugenhagens Lehrtätigkeit in Treptow*, „Heimatklänge. Zeitschrift des Vereins für Heimatkunde und Heimatschutz Treptow a. Rega“ 1935, Nr. 6, wycinek prasowy, sygn. 71, s. 13–14.

- Von dem Stargarder Bürgerleben des 16. und 17. Jahrhunderts. II. Des Rats zu Stargard, Hochzeits-, Kindtauf- und Begräbnis-Ordnung von 1610*, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur“ 1930, Nr. 160, wycinek prasowy, sygn. 96, s. 224–225.
- Von den ältesten Kösliner Zeitungen*, „Unsere Heimat. Beilage zur Kösliner Zeitung“ 1932, Nr. 20, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 145I, s. 104.
- Von den Burgwällen im Kreise Saatzig*, „Stargarder Zeitung“ 1929, Nr. 173, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 296–297.
- Von den Glocken der Synode Greifenberg*, „Evangelischer Gemeindebote. Monatsblatt der Synode Greifenberg“ 1917, Nr. 8, 9, wycinki prasowe, sygn. 81, s. 82–89.
- Von den Kirchen der Treptower Amtsdörfer im Jahre 1783*, „Heimatklänge. Zeitschrift des Vereins für Heimatkunde und Heimatschutz Treptow a. Rega“ 1927, Nr. 6, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 261–262.
- Von den Teppichen der pommerschen Herzogshöfe*, „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde“ 1916, Nr. 6, s. 45–46, nadbitka, sygn. 139, s. 36–37.
- Von der Burg Saatzig*, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur“ 1929, Nr. 141, wycinek prasowy, sygn. 95, s. 272–273.
- Von der Industrie Stettins vor 50 Jahren*, Tl. 1–3, „Ostsee-Zeitung und Neue Stettiner Zeitung“ 1908, Nr. 441, 483, 501, wycinki prasowe, sygn. 127, s. 303–305.
- Von der Kirche zu Pyritz*, „Pyritzer Kreisblatt. Heimat-Beilage des Pyritzer-Kreisblatt zur Förderung der Heimatpflege“ 1936, Nr. 7, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 145I, s. 366–367.
- Von der pommerschen Presse im Jahre 1847*, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur“ 1932, Nr. 177, wycinek prasowy, sygn. 99, s. 82.
- Von der pommerschen Provinzialsynode*, „Gemeindebote für den Kirchenkreis Schlawe“ 1929, Nr. 46, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 207–208.
- Von der Reformation in Greifenberg*, „Evangelischer Gemeindebote. Monatsblatt der Synode Greifenberg“ 1917, Nr. 11, wycinek prasowy, sygn. 81, s. 46–49.
- Von einem alten Pastor in Peest und Pollnow*, „Heimatbeilage der Schlawer Zeitung“ 1928, Nr. 32, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 145I, s. 192–193.
- Von einem pommerschen Offizier Friedrich des Grossen*, „Unterhaltungsbeilage zur Pommerschen Tagespost“ 1912, Nr. 14, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 145I, s. 97.

- Von einem Stargarder Kaufmann des 16. Jahrhunderts*, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur“ 1931, Nr. 164, wycinek prasowy, sygn. 96, s. 111–112.
- Von einer Stettiner Weihnachtsfeier vor 200 Jahren*, „Feierstunden. Unterhaltungsblatt der Pommersche Tagespost“, 21 XII 1924, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 145I, s. 48.
- Von einer 400jähr. Kirchenglocke in Stettin*, „Stettiner Abendpost“ 1924, Nr. 100, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 90.
- Von ersten Reformationsjubelfeste in Pommern*, „Evangelischer Gemeindebote. Monatsblatt der Synode Greifenberg“ 1917, Nr. 7, s. 26–27, wycinek prasowy, sygn. 65, s. 236–237.
- Von Kirchen im Pyritzer Kreise in den Jahren 1489–1494*, „Pyritzer Kreisblatt. Heimat-Beilage des Pyritzer-Kreisblatt zur Förderung der Heimatpflege“ 1935, Nr. 44, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 145I, s. 363–364.
- Von Kirchenvisitationen älterer Zeit in Stargard*, „Stargarder Zeitung“ 1930, Nr. 115, wycinek prasowy, sygn. 85, s. 20.
- Von Namen der Stadt Stargard*, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur“ 1929, Nr. 141, wycinek prasowy, sygn. 95, s. 272.
- Von Non Not und Gefahr*, „Der Feldbote. Korps-Kriegszeitung“ 1917, Nr. 3, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 51.
- Von pommerschen Elendshäusern*, „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde“ 1920, Nr. 3–4, s. 10–17, nadbitka, sygn. 154, s. 71–80.
- Von pommerschen Fürstinnen*, Tl. 1–3, „Pommersche Hausfrauen-Zeitung“, 1894, Nr. 12, 15, 17, wycinki prasowe, sygn. 31, s. 217–224, sygn. 33, s. 159–160.
- Von pommerschen Weihnachtsspielen in älterer Zeit*, „Pommersche Tagespost. Weihnachtsbeilage“ 23 XII 1923, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 145I, s. 99.
- Von Stettiner Handel vor 100 Jahren*, „Ostsee-Handel“ 1927, Nr. 11, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 171.
- Von Synoden und Synodalstatuten der Camminer Diocese*, „Blätter für Kirchengeschichte Pommerns“ 1932, nadbitka, sygn. 57, s. 120–135.
- Die Wachholz und das Kloster Belbuck*, „Heimatklänge. Zeitschrift des Vereins für Heimatkunde und Heimatschutz Treptow a. Rega“ 1931, Nr. 10, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 167–168.

- Weihnachtsfest um 1400*, „Feierstunden. Unterhaltungsblatt der Pommersche Tagespost“ 25 XII 1926, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 145I, s. 44.
- Die Wirtschafts Stargards. Ihre Entwicklung und ihre gegenwärtige Struktur*, „Neues Pommersches Tageblatt“ 1922, Nr. 222, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 99.
- Zeitungen in Schulen Pommerns*, „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde“ 1927, s. 82–85, nadbitka, sygn. 99, s. 134–135.
- Zirkwitz*, „Die Heimat. Blätter für Vorgeschichte und Volkstum zur Erkenntnis deutschen Wesens“ 1934, Nr. 15, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 298–300.
- Zum 300. Geburtstage des Grossen Kurfürsten*, „Pommersche Tagespost“ 1920, Nr. 46, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 57.
- Zum Gedächtnis des pommerschen Herzogshauses*, „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde“ 1937, Nr. 4, s. 49–52, nadbitka, sygn. 28, s. 50–52.
- Zur ältesten Geschichte der Stadt Stargard vom Jahre 1735*, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur“ 1931, Nr. 162, wycinek prasowy, sygn. 95, s. 176–177.
- Zur Geschichte des Grafen Hermann von Gleichen, Bischofs zu Cammin*, „Mitteilungen des Vereins für Geschichte und Altertumskunde von Erfurt“ 1899, s. 1–6, nadbitka, sygn. 59, s. 89–94.
- Zur Geschichte des Schiffsbau in Stettin*, „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde“ 1909, Nr. 2, s. 21–28, nadbitka, sygn. 127, s. 370–377.
- Zur Geschichte des Stettiner Getreidehandels*, „Ostsee-Zeitung und Neue Stettiner Zeitung“ 1901, Nr. 575, wycinek prasowy, sygn. 119, s. 38.
- Zur Geschichte der Stettiner Schifffahrt im 16. und 17. Jahrhundert*, „Ostsee-Zeitung und Neue Stettiner Zeitung“ 1907, Nr. 505, wycinek prasowy, sygn. 122, s. 51–52.
- Zur Geschichte der Treptower Zeitungen und Zeitschriften*, „Heimatklänge. Zeitschrift des Vereins für Heimatkunde und Heimatschutz Treptow a. Rega“ 1932, Nr. 10, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 129–130.
- Zur Geschichte von Deep*, „Heimatklänge. Zeitschrift des Vereins für Heimatkunde und Heimatschutz Treptow a. Rega“ 1927, Nr. 2, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 257–258.

Zur Jubelfeier der Stadt Bahn, „Pyritzer Kreisblatt. Heimat-Beilage des Pyritzer-Kreisblatt zur Förderung der Heimatpflege“ 1935, Nr. 28, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 145I, s. 344–345.

ROZDZIAŁ IV.

TEKSTY I KONSPEKTY WYKŁADÓW ORAZ WYSTĄPIEŃ PUBLICZNYCH

Rozdział składa się z dwóch haseł głównych:

1. Teksty i konspekty wykładów – w hasle tym zostały zestawione znajdujące się w zespole archiwalnym teksty oraz konspekty wykładów M. Wehrmanna z lat 1895–1937. Ich zakres tematyczny jest bardzo szeroki, ponieważ podczas licznych wystąpień publicznych nie tylko popularyzował wiedzę historyczną o dziejach regionu oraz prezentował wyniki prowadzonych przez siebie badań, ale także omawiał różne zagadnienia dotyczące historii powszechnej.

2. Teksty wystąpień okolicznościowych w Gimnazjum w Stargardzie – hasło zawiera wykaz tekstów przemówień M. Wehrmanna, które wygłosił w latach 1921–1926 w Gimnazjum Gröninga w Stargardzie, z racji sprawowania funkcji dyrektora tej placówki.

Opisy poszczególnych pozycji składają się z następujących elementów: tytułu, miejsca i daty wystąpienia, informacji o formie (tekst, konspekt), charakterystyki fizycznej (rps – rękopis, mps – maszynopis), liczby stron oraz wskazania jednostki archiwalnej (sygnatura, strony).

1. TEKSTY I KONSPEKTY WYKŁADÓW

- Am 18. Januar 1922*, Stargard, 18 I 1922, tekst, rps, sygn. 5, s. 39–62.
- An Stargard 1731*, Stargard, 11 II 1935, konspekt, rps, sygn. 94, s. 89–97.
- Ansprache bei der Trauerkundgebung für die Opfer in Essen am 15. April 1923*, brak miejsca i daty wystąpienia, konspekt, rps, sygn. 5, s. 126–135.
- Das Augustinerkloster zu Stargard i. P.*, brak miejsca i daty wystąpienia, konspekt, rps, sygn. 100, s. 5–10.
- Aus der Geschichte der Festung Stettin, Szczecin*, 27 XI 1933, konspekt, rps, sygn. 104, s. 63–72.
- Aus der Geschichte Heilig-Geist-Kirche in Stargard*, Stargard, 12 XII 1896, konspekt, rps, sygn. 99, s. 105.
- Aus der Geschichte der Stadt Gartz a. O., Gartz a. O.*, 16 I 1895, konspekt, rps, sygn. 87, s. 241–250.
- Aus der Geschichte des Weizackers*, brak miejsca i daty wystąpienia, konspekt, rps, sygn. 87, s. 287–293.
- Aus grauer Vorzeit Prähistorisches aus dem Weizackergebiete*, Pyrzyce, 28 VIII 1928, konspekt, rps, sygn. 87, s. 280–295.
- Aus Greifenhagens Vergangenheit*, Gryfino, 29 VIII 1897, 20 IV 1921, konspekty, sygn. 87, s. 335–341.
- Aus der Reformationsgeschichte Colbergs*, Kołobrzeg, 9 XII 1931, tekst, rps, sygn. 72, s. 11–24.
- Aus Stargards Reformationsgeschichte*, Stargard, 15 I 1932, konspekt, rps, sygn. 95, s. 389–400.
- Die Begräbnisstätten der Angehörigen des pommerschen Herzogshausen*, brak miejsca i daty wystąpienia, konspekt, mps, sygn. 41, s. 93–95.
- Blücher in Pommern*, Stargard, 20 III 1929, konspekt, rps, sygn. 24, s. 118–125.
- Blücher in Pommern*, Słupsk, 15 XI 1930, konspekt, rps, sygn. 24, s. 126–134.
- Blücher in Stargard*, brak miejsca i daty wystąpienia, konspekt, rps, sygn. 24, s. 359–368.
- Blüchers Heerfahrt nach Schwedisch Pommern 1807*, Greifswald, 2 XII 1927, konspekt, mps, sygn. 24, s. 301–322.
- Colberg und Nettelbeck*, Kołobrzeg, 14 II 1905, tekst, rps, sygn. 152, s. 69–97.

- Die Deutsche Stadt des Mittelalters*, Gryfice, 15 X 1917–11 III 1918, teksty i kon-
spekty, rps, mps, sygn. 86, s. 120–288.
- Die Deutsche Stadt des Mittelalters*, Stargard, 24 X 1930–27 III 1931, teksty i kon-
spekty, rps, sygn. 86, s. 1–88.
- Deutschland und Belgien in Vergangenheit und Gegenwart*, Stargard, 16 X 1914, 8 IV
1916, teksty, rps, sygn. 26, s. 1–52.
- Einiges von mittelalterlichen Bibliotheken in Pommern*, Szczecin, 6 VI 1931, tekst,
mps, sygn. 146, s. 407–413.
- Englands auswärt. Politik in vergangenen Jahrhunderten*, Gryfice, 16 X 1914, tekst, rps,
sygn. 27, s. 5–28.
- Die Ersten Jesuiten in Deutschland*, Gryfice, 8 V 1913, konspekt, rps, sygn. 66,
s. 53–68.
- Feier zur Erinnerung an die vor 50 Jahren erfolgte Gründung des Deutsches Reiches*, Gry-
fice, 18 I 1921, tekst, rps, sygn. 5, s. 13–39.
- Festrede bei dem hundertjährigen Jubiläum des Landwirtschaftlichen Verein Fürst Bismarck
zu Regenwalde am 15. Okt. 1931*, Darłowo, 15 X 1931, konspekt, mps, sygn.
147, s. 44–58.
- Der Französische Feind im Deutschen Land*, brak miejsca i daty wystąpienia, kon-
spekt, rps, sygn. 1, s. 64–78.
- Freiheitskrieg 1813/1814. Schlacht bei Leipzig bis zum Pariser Frieden*, brak miejsca
i daty wystąpienia, konspekt, rps, sygn. 154, s. 654–660.
- Friedrichs d. Gr. Friedenstätigkeit*, Szczecin, 6 I, 3 II 1912, konspekty, rps, sygn. 18,
s. 23–40.
- Friedrich d. Gr. u. Stettin*, Szczecin, 10 I 1912, konspekt, rps, sygn. 119, s. 277–288.
[Gleichen Hermann – biskup kamieński; brak tytułu, wykład na temat pontyfi-
katu biskupa Hermanna Gleichena], tekst, rps, sygn. 59, s. 76–85.
- Greifswald und Heinrich Rubenow (15. Jahrhundert)*, Stargard, 21 II 1905, tekst, rps,
sygn. 152, s. 32–38.
- Gutachten v. d. Abgabe v. Büchern d. Marienstiftsgymnasium Stettin*, Gryfice, 14 VII
1912, konspekt, rps, sygn. 143, s. 80–86.
- Heimatgeschichte und Heimatkunst. Einige Blicke in die Vergangenheit unserer Heimat*,
Nowogard, 27 I 1920, tekst, rps, sygn. 87, s. 470–512.
- Heimatliebe – Heimattreue*, Stargard, 25 IX 1927, konspekt, rps, sygn. 3, s. 131–138.
- Der Helion*, brak miejsca i daty wystąpienia, konspekt, rps, sygn. 4, s. 95–101.

Industrie- u. Handelskammer zu Stettin, Szczecin, 29 XI 1926, konspekt, rps, sygn. 126, s. 2–12.

Johann Knipstro, der erste vorpommersche Generalsuperintendent, in seiner Wirksamkeit für die Reformation in Pommern, Greifswald, 8 V 1931, konspekt, mps, sygn. 68, s. 187–193.

[Kolonizacja fryderycjańska; brak tytułu, wykład na temat kolonizacji fryderycjańskiej w ziemi łobeskiej i reskiej], Łobez, 27 I 1928, rps, sygn. 147, s. 71–90.

Die Königin Luise in Stargard, Stargard, 10 III 1922, konspekt, rps, sygn. 95, s. 194–201.

Martin Luthers Beziehungen zu Pommern, Szczecin, 20 XI 1933, konspekt, rps, sygn. 71, s. 134–141.

Persönliches (11 XI 1921) Erinnerungstage an d. pomm. Herzogshauses, Stargard, 12 III 1937, tekst, rps, sygn. 28, s. 11–14.

Peter Gröning und seine Zeit, brak miejsca i daty wystąpienia, konspekt, mps, sygn. 102, s. 5–12.

Pflichten u. Rechte der Gemeindemitglieder nach der neuen Kirchenverfassung, Stargard, 22 V 1925, konspekt, rps, sygn. 154, s. 471–482.

Pommern in der deutsche Geschichte, Kołobrzeg, brak daty, konspekt, rps, sygn. 145II, s. 246–252.

Pommern und der deutsche Orden, Miastko, 2 VI 1931, konspekt, mps, sygn. 145 II, s. 84–95.

Pommersche Heimat u. Deutsche Vaterland, brak miejsca i daty wystąpienia, konspekt, rps, sygn. 145II, s. 253–262.

Pommersche Heimatliteratur, brak miejsca i daty wystąpienia, konspekt, rps, sygn. 3, s. 144–150.

[Powstanie Cesarstwa Niemieckiego w 1871 r.; brak tytułu], konspekt, rps, sygn. 5, s. 1–12.

Die Reformation in Stolp, Słupsk, 25 IV 1928, konspekt, mps, sygn. 74, s. 18–31.

[7] Sieben: *Der 7. Oktober 1635, ein Schenkentag für Stargard*, Stargard, 11 III 1935, konspekt, rps, sygn. 94, s. 90–97.

Solche Wohnung erst aus die Erinnerung an den 18. Januar 1871, brak miejsca i daty wystąpienia, tekst, rps, sygn. 5, s. 63–73.

- Stargards mittelalterliche Wehrbauten*, Stargard, 19 II 1931, konspekt, mps, sygn. 95, s. 304–312.
- Stettin als Hansestadt*, Szczecin, 9 XII 1931, tekst, mps, sygn. 122, s. 1–12.
- Stettins Handel um 1800*, brak miejsca i daty wystąpienia, konspekt, sygn. 119, s. 142.
- Die Verfassung von 11. August 1919*, brak miejsca i daty wystąpienia, tekst, rps, sygn. 152, s. 298–318.
- Vom Deutschen Nationalbewusstsein*, Szczecin, 19 X 1926, tekst, rps, sygn. 1, s. 79–92.
- Von der allgemeinen Wehrpflicht*, Gryfice, 3 IX 1914, tekst, rps, sygn. 20, s. 4–40.
- Von der Heimatkunst des Mittelalters*, brak miejsca i daty wystąpienia, konspekt, rps, sygn. 87, s. 455–465.
- Von der Reformation in Pommern*, Świnoujście, 16 II 1920, tekst, mps, sygn. 65, s. 20–32.
- Vom jungen Luther*, Szczecin, 10 XI 1927, konspekt, mps, sygn. 66, s. 21–22.
- Vom jungen Luther*, Kołobrzeg, 10 XI 1928, tekst, mps, sygn. 66, s. 5–20.
- Von Pommerschen Heimatmuseen*, Stargard, 16 XI 1928, konspekt, mps, sygn. 3, s. 76–88.
- Von Pommerschen Mordkreuzen*, Stargard, 11 X 1929, konspekt, rps, sygn. 138, s. 70.
- Von Pommerschen Rathhäusern*, brak miejsca i daty wystąpienia, konspekt, mps, sygn. 91, s. 8–14.
- Von pommerschen Weihnachtsspielen in älterer Zeit*, brak miejsca wystąpienia, 1922, konspekt, sygn. 145I, s. 99.
- Wege und Aufgabe der heimatlichen Geschichtsforschung*, Słupsk, 7 IV 1925, konspekt, mps, sygn. 3, s. 61–64.
- Wohlfahrtspflege im Mittelalter*, Stargard, 2 IX 1924, konspekt, rps, sygn. 4, s. 108–110.
- Die Zeit von Ende der Staufer bis zum Beginn der Reformation*, brak miejsca i daty wystąpienia, konspekt, rps, sygn. 4, s. 118–123.
- Zu Luthers Gedächtnis*, Stargard, 9 XI 1933, konspekt, rps, sygn. 71, s. 122–133.
- Zur ältesten Geschichte der Stadt Stargard*, Stargard, 1930, konspekt, mps, sygn. 95, s. 264–270.

2. TEKSTY WYSTĄPIEŃ OKOLICZNOŚCIOWYCH W GIMNAZJUM W STARGARDZIE

Abiturienten-Entlassung am 8. März 1922, rps, sygn. 152, s. 319–333.

Abiturienten-Entlassung Michaelis 1924, rps, sygn. 152, s. 204–210.

Abiturienten-Entlassung Ostern 1923, rps, sygn. 152, s. 238–279.

Antritts am Gymnasium zu Stargard, 20 X 1921, rps, sygn. 152, s. 133–156.

Entlassung d. Abiturienten Ostern 1925, 17 II 1925, rps, sygn. 152, s. 179–186.

Entlassung der Abiturienten Stargard, 11 III 1926, rps, sygn. 152, s. 157.

Entlassung der Reifeprüflinge, 8 IX 1922, rps, sygn. 152, s. 293–297.

Entlassung der Reifeprüflinge Ostern 1924, rps, sygn. 152, s. 212–227.

Gröningfeier am 11. Februar 1922, rps, sygn. 152, s. 334–342.

Gröningfeier am 12. Februar 1926, rps, sygn. 152, s. 167–178.

Gröningfeier am 12. Februar 1924, rps, sygn. 152, s. 228–237.

Trauerfeier am 13. Januar 1923, rps, sygn. 152, s. 279–292.

Zum Tode des Reichspräsidenten am 4. März 1925, rps, sygn. 152, s. 187–194.

ROZDZIAŁ V. HISTORIA POWSZECHNA

W rozdziale tym zostały zestawione informacje na temat materiałów warsztatowych dotyczących historii powszechnej, które M. Wehrmann wykorzystywał do prowadzenia zajęć szkolnych, a także do przygotowywania tekstów wystąpień publicznych. Są to rozmaite notatki, sporządzone głównie na podstawie literatury, dotyczące podstawowych informacji o dziejach i ustrojach państw, rodach oraz dynastiach panujących, biografiach poszczególnych władców i polityków, konfliktach zbrojnych. Ponadto obejmują one tematycznie rozmaite zagadnienia z dziedzin gospodarki, kultury, życia codziennego, a także doktryn politycznych oraz światopoglądowych.

Rozdział składa się z trzech haseł głównych:

1. Starożytność – dzieli się na cztery hasła zbiorcze dotyczące historycznych i biblijnych rodów oraz postaci, dziejów Grecji, Izraela, a także Rzymu.

2. Średniowiecze – składa się z trzech haseł zbiorczych. Pierwsze dotyczy plemion germańskich i słowiańskich, drugie zawiera materiały do ustroju feudalnego, gospodarki, życia codziennego oraz kulturalnego w wiekach średnich, w trzecim zawarto materiały do dziejów poszczególnych średniowiecznych państw.

3. Historia nowożytna i najnowsza – złożone jest z dwóch haseł zbiorczych. Pierwsze poświęcone jest dynastiom i rodom panującym Europy, a drugie dziejom Anglii, Belgii, Cesarstwa Niemieckiego, Republiki Weimarskiej, Cesarstwa Rosyjskiego i Włoch.

1. STAROŻYTNOŚĆ

1.1. RODY I POSTACIE

RODY I POSTACIE (HISTORYCZNE I BIBLIJNE): Abraham, sygn. 1, s. 150; Achemeni-
dzi, sygn. 1, s. 152, 155; Antoninowie, sygn. 1, s. 153; Aleksander Wielki
i dynastia Argeadów, sygn. 1, s. 148; Juliusz Cezar, sygn. 1, s. 148, sygn. 25,
s. 21, 23, 29, 73, 76; Dawid – król Izraela, sygn. 1, s. 149; Flawiusze, sygn. 1,
s. 152; Herodianie, sygn. 1, s. 149; Korneliusze, sygn. 1, s. 151; Machabe-
usze, sygn. 1, s. 149; Ptolemeusze, sygn. 1, s. 154.

1.2. STAROŻYTNA GRECJA

MATERIAŁY WARSZTATOWE: sygn. 154, s. 583–637, 651.

1.3. IZRAEL

MATERIAŁY WARSZTATOWE: sygn. 1, s. 149, sygn. 25, s. 141–146, sygn. 154, s. 567–568.

1.4. STAROŻYTNY RZYM

MATERIAŁY BIBLIOGRAFICZNE: sygn. 25, s. 20–22, 26, 29, 33–40, 49–58.

ETRUSKOWIE: sygn. 25, s. 19.

1.4.1. RZYM KRÓLEWSKI

MATERIAŁY WARSZTATOWE: sygn. 25, s. 102–138.

WŁĄDCY: Serwiusz Tuliusz (578 p.n.e.–534 p.n.e.), sygn. 25, s. 102–138.

1.4.2. REPUBLIKA RZYMSKA

MATERIAŁY WARSZTATOWE: sygn. 25, s. 21, 23, 28–29, 32, 73, 76, 78–101, 139–140.

USTRÓJ: sygn. 25, s. 99–101; trybuni ludowi: Tyberiusz Semproniusz Grakchus
(162 p.n.e.–133 p.n.e.), sygn. 25, s. 139; Gajusz Semproniusz Grakchus
(152 p.n.e.–121 p.n.e.), sygn. 25, s. 140; konsulowie: Gajusz Mariusz (157
p.n.e.–86 p.n.e.), sygn. 25, s. 79–98; Juliusz Cezar, sygn. 1, s. 148, sygn. 25,
s. 21, 23, 29, 73, 76.

1.4.3. CESARSTWO RZYMSKIE

MATERIAŁY WARSZTATOWE: sygn. 1–8, 16–18, 20–25, 33–40, 42–47, 49, 57–72, 74–
75, 141–146.

CESARZE: Oktawian August (27 p.n.e.–14 n.e.), sygn. 25, s. 16–18; Tyberiusz

(14 n.e.–37 n.e.), sygn. 25, s. 64; Trajan (98 n.e.–117 n.e.), sygn. 25, s. 13–15; zestawienia cesarzy, sygn. 25, s. 2–6, 74–75.

TOPOGRAFIA MIASTA RZYMU: sygn. 25, s. 57, 59–64.

JEDNOSTKI ADMINISTRACYJNO-TERYTORIALNE: sygn. 25, s. 67–72; prefekci Judei, sygn. 25, s. 141–146.

KULTURA I SZTUKA: sygn. 25, s. 13–14, 59–64.

POMPEJE: plan miasta i świątynia Jowisza (reprodukcje książkowe), sygn. 25, s. 48.

KONFLIKTY ZBROJNE: wojny punickie (264 p.n.e.–146 p.n.e.), sygn. 25, s. 28, 32, 78; wojna domowa (88 p.n.e.–33 p.n.e.), sygn. 25, s. 76; wojny markomańskie (167 n.e.–180 n.e.), sygn. 25, s. 65–66; wojny rzymsko-sasanidzkie (III w. n.e.–IV w. n.e.), sygn. 25, s. 58.

PLEMIONA GERMAŃSKIE A CESARSTWO RZYMSKIE: sygn. 4, s. 4.

2. ŚREDNIOWIECZE

2.1. GERMANIE I SŁOWIANIE

WIELKA WĘDRÓWKA LUDÓW: sygn. 4, s. 4, 24–27, 52–53.

WIERZENIA PRZEDCHRZEŚCIJAŃSKIE: sygn. 4, s. 152, sygn. 154, s. 749–757.

MATERIAŁY O POSZCZEGÓLNYCH PLEMIONACH GERMAŃSKICH: Anglosasi, sygn. 4, s. 253; Frankowie, sygn. 4, s. 253; Goci, sygn. 4, s. 166–169, 253; Longobardowie, sygn. 4, s. 1, 253; Wandalowie, sygn. 4, s. 253.

SŁOWIANIE W PRZEKAZACH KRONIKARSKICH: Adam z Bremy, *Gesta Hammaburgensis...*, sygn. 4, s. 189; Bernward z Hildesheim, sygn. 4, s. 231–234; Helmold, *Chronica Sclavorum...*, sygn. 4, s. 189; Ibrahim ibn Jakub, sygn. 4, s. 189; Thietmar z Merseburga, *Kronika...*, sygn. 4, s. 189; Widukind z Korbei, *Res gestae saxonicae...*, sygn. 4, s. 189.

WIELECI: bitwa pod Łączynem (Schlacht bei Lenzen, 929), sygn. 4, s. 93–94.

2.2. USTRÓJ, GOSPODARKA, ŻYCIE CODZIENNE I KULTURA

USTRÓJ FEUDALNY: sygn. 4, s. 48.

GOSPODARKA: sygn. 4, s. 212–217, 243.

HANDEL: detaliczny, sygn. 4, s. 190; hurtowy, sygn. 4, s. 190–198; handel sukniem, sygn. 4, s. 190.

ŻYCIE CODZIENNE: sygn. 4, s. 30; M. Wehrmann, *Wohlfahrtspflege im Mittelalter*, Stargard, 2 IX 1924, konspekt wykładu, rps, sygn. 4, s. 108–110.

HISTORIA KULTURY: sygn. 4, s. 116.

HISTORIA TEATRU: Magdeburg, XIV–XVI w., sygn. 267–268.

PIŚMIENNICTWO: M. Wehrmann, *Der Helion*, brak miejsca i daty wystąpienia, konспект wykładu, rps, sygn. 4, s. 95–101.

KRONIKARZE I POECI: Ekkehard von Aura, sygn. 4, s. 186; Gerhoch von Reichersberg, sygn. 4, s. 186; Hrotsvitha, sygn. 4, s. 184; Richer z St. Remi, sygn. 4, s. 185.

2.3. PAŃSTWA

2.3.1. KSIĘSTWO AKWITANII

WŁADCY: Pepin I Akwitański (817–838): sygn. 4, s. 54.

2.3.2. KRÓLESTWO ANGLII

MATERIAŁY WARSZTATOWE: sygn. 1, s. 7–10, sygn. 4, s. 33–35, 160–161.

TUDOROWIE: sygn. 1, s. 168, 177, sygn. 4, s. 160–161.

KONFLIKTY ZBROJNE: wojna stuletnia (1337–1453), sygn. 4, s. 34–35; wojna dwóch róż (1455–1488), sygn. 4, s. 33.

2.3.3. MARCHIA AUSTRIACKA/ KSIĘSTWO AUSTRIACKIE

DZIEJE KSIĘSTWA: 789–1440, sygn. 4, s. 90–91.

WŁADCY: Adalbert I Babenberg (1018–1055), sygn. 4, s. 67.

2.3.4. MARGRABSTWO BADENII

WŁADCY: XII–XV w., sygn. 7, s. 34–35.

2.3.5. KSIĘSTWO BAWARII

DZIEJE KSIĘSTWA: 919–1179, sygn. 4, s. 42, 47; 1156–1294, sygn. 4, s. 63, 175.

WŁADCY: Henryk VIII (1054–1055), sygn. 4, s. 132; Henryk XII Lew (1156–1180), sygn. 4, s. 115.

2.3.6. ITALIA

MATERIAŁY WARSZTATOWE: sygn. 4, s. 218–228.

2.3.7. KRÓLESTWO JEROZOLIMY

MATERIAŁY WARSZTATOWE: sygn. 4, s. 5.

WŁADCY: Gotfryd z Bouillon (1099–1100), sygn. 4, s. 29.

WYPRAWY KRZYŻOWE: 1096–1270, sygn. 4, s. 50–51.

2.3.8. KRÓLESTWO BURGUNDII

MATERIAŁY WARSZTATOWE: 879–1034/1039, sygn. 4, s. 80–92.

2.3.9. KRÓLESTWO FRANCJI

MATERIAŁY WARSZTATOWE: sygn. 1, s. 31–46, 64–78.

WOJNA STULETNIA (1337–1453): sygn. 4, s. 34–35.

2.3.10. PAŃSTWO FRANKIJSKIE

MATERIAŁY WARSZTATOWE: sygn. 4, s. 42, 47, 175.

WŁADCY: materiały biograficzne, w tym tablice genealogiczne: sygn. 1, s. 156, sygn. 4, s. 1–2, 21–22, 54–55, 95–101, 133–146, 253; Karol Wielki (768–814), sygn. 4, s. 1, 21, 133–146; Ludwik I Pobożny (814–840), sygn. 4, s. 54, 95–101; Lotar I (840–843), sygn. 4, s. 2, 21–22, 54.

BITWA POD VERDEN (ALLER): 782, sygn. 4, s. 133–146, 156.

UKŁAD W VERDUN: 843, sygn. 4, s. 2, 54–55.

WŁADCY ZACHODNIOFRANKIJSKY: Karol II Łysy (843–877), sygn. 4, s. 2, 21–22.

WŁADCY ŚRODKOWOFRANKIJSKY: Lotar I (843–855), sygn. 4, s. 2, 21–22, 54.

WŁADCY WSCHODNIOFRANKIJSKY: Ludwik II Niemiecki (843–876), sygn. 4, s. 2, 21–22; Ludwik IV Dziecię (900–911), sygn. 4, s. 67.

2.3.11. LANDGRAFOSTWO HESJI

WOJNA O SUKCESJĘ (1247–1264): sygn. 4, s. 49.

RODY PANUJĄCE: Ludowingowie, 1242–1264, sygn. 4, s. 49; Wettynowie, 1130–1247/1264, sygn. 4, s. 49, 64.

2.3.12. KSIĘSTWO LOTARYNGII

DZIEJE KSIĘSTWA: 915–1040, sygn. 4, s. 42, 47, 65, 175.

WŁADCY: Reginar (850–915/916), sygn. 4, s. 42, 47.

2.3.13. KRÓLESTWO NIEMIEC/ ŚWIĘTE CESARSTWO RZYMSKIE

MATERIAŁY WARSZTATOWE: sygn. 1, s. 13–24, 31–78.

ŚWIĘTE CESARSTWO RZYMSKIE: sygn. 1, s. 47–49, 50–78, sygn. 4, s. 1, 47.

CESARZE: Otton I Wielki (962–973), sygn. 4, s. 56–57, 177–178; Henryk IV (1084–1105), sygn. 4, s. 132; Fryderyk II (1220–1250), sygn. 4, s. 28, 63–66, 68–70; Karol IV (1355–1378), sygn. 41, s. 37; Maksymilian I (1508–1519), sygn. 43, s. 42–49, 51, 55–58, 62–64, 71–73.

KRÓLOWIE NIEMIECCY: Fryderyk II (1212–1250), sygn. 4, s. 28; Rudolf I (1273–1291), sygn. 4, s. 62; Karol IV (1347–1378), sygn. 41, s. 37; Maksymilian I (1486–1519), sygn. 43, s. 42–49, 51, 55–58, 62–64, 71–73.

2.3.14. KSIĘSTWO SAKSONII

DZIEJE KSIĘSTWA: sygn. 4, s. 37–41, 47, 176.

WŁADCY: Widukind Saski, sygn. 4, s. 133–146, 156, 177–183; Bruno (866–880), sygn. 4, s. 67; Henryk III Lew (1142–1180), sygn. 4, s. 115.

BITWA POD VERDEN (ALLER): 782, sygn. 4, s. 133–146, 156.

2.3.15. KSIĘSTWO SZWABII

DZIEJE KSIĘSTWA: 909–1218, sygn. 4, s. 42, 47, 66–67, 175.

WŁADCY: Burchard I (909–911), sygn. 4, s. 67.

RODY PANUJĄCE: Hohenstaufowie, sygn. 4, s. 28, 63–66, 68–70; M. Wehrmann, *Die Zeit von Ende der Staufer bis zum Beginn der Reformation*, brak miejsca i daty wystąpienia, konspekt wykładu, rps, sygn. 4, s. 118–123.

2.3.16. LANDGRAFOSTWO TURYNII

RODY PANUJĄCE: Ludovingowie, wypisy źródłowe, 1242–1264, sygn. 4, s. 49; Wettynowie, wypisy źródłowe, 1130–1264, sygn. 4, s. 49, 64.

WOJNA O SUKCESJĘ (1247–1264): sygn. 4, s. 49.

3. HISTORIA NOWOŻYTNA I NAJNOWSZA

REWOLUCJA FRANCUSKA: sygn. 5, s. 150–163, 209–218, 238–239.

WOJNY NAPOLEOŃSKIE. OKRES III KOALICJI ANTYFRANCUSKIEJ: sygn. 5, s. 211–218.

REWOLUCJA MARCOWA: materiały bibliograficzne, sygn. 5, s. 74–80.

DOKTRYNY POLITYCZNE: komunizm, sygn. 154, s. 676–679; socjalizm, sygn. 5, s. 170, sygn. 145I, s. 176, sygn. 154, s. 676–679.

3.1. DYNASTIE I RODY PANUJĄCE

Billungowie, sygn. 1, s. 158; Bonaparte, sygn. 1, s. 175; Boulogne, sygn. 1, s. 173; Burbonowie, sygn. 1, s. 172; Gwizjusze, sygn. 1, s. 177; Habsburgowie, sygn. 43, s. 42–49, 51, 55–58, 62–64, 71–73; dynastia hanowerska (Haus Hannover), sygn. 1, s. 176; Hohenstaufowie, sygn. 4, s. 28, 63–66, 68–70, 118–123; Hohenzollernowie, sygn. 1, s. 178–179; Kettlerowie, sygn. 145I, s. 39; Lancasterowie, sygn. 1, s. 160; Ludolfingowie, sygn. 1, s. 163–164, sygn. 4, s. 56–57, 177–178; Ludowingowie, sygn. 4, s. 49; Luksemburgowie, sygn. 1, s. 171, sygn. 4, s. 87–88; Medyceusze, sygn. 1, s. 174; Merowingowie, sygn. 1, s. 162; Normanowie, sygn. 1, s. 159–161; Plantageneci, sygn. 1, s. 161; Przemyślidzi, sygn. 1, s. 169; Romanowowie, sygn. 1, s. 182; Saliccy, sygn. 1, s. 164; Stuartowie, sygn. 1, s. 176; Tudorowie, sygn. 1, s. 168, 177, sygn. 4, s. 160–161; Walezjusze, sygn. 1, s. 166–167; Wazowie, sygn. 1, s. 180–181; Welfowie, sygn. 1, s. 157–158, sygn. 4, s. 68–70; Wettynowie, sygn. 1, s. 183–185, sygn. 4, s. 49, 64.

3.2. PAŃSTWA

3.2.1. ANGLIA

MATERIAŁY BIBLIOGRAFICZNE: sygn. 27, s. 1–4, 29–51.

POLITYKA ZAGRANICZNA: M. Wehrmann, *Englands auswärt. Politik in vergangenen Jahrhunderten*, Gryfice, 16 X 1914, tekst wykładu, rps, sygn. 27, s. 5–28.

3.2.2. BELGIA

MATERIAŁY BIBLIOGRAFICZNE: XIX–XX w., sygn. 26, s. 54–71, 73–77.

DZIEJE PAŃSTWA: sygn. 26, s. 53, 72–73, 75, 78–93.

STOSUNKI BELGII Z NIEMCAMI: M. Wehrmann, *Deutschland und Belgien in Vergangenheit und Gegenwart*, Stargard, 16 X 1914, 8 IV 1916, teksty wykładów, rps, sygn. 26, s. 1–52.

3.2.3. CESARSTWO NIEMIECKIE I REPUBLIKA WEIMARSKA

UTWORZENIE CESARSTWA: sygn. 5, s. 81–88, 106–114, 118–121, 124–125, 136–140, 145–149, 165, 173–176; M. Wehrmann, [Powstanie Cesarstwa Niemieckiego w 1871 r.; brak tytułu], konspekt, rps, sygn. 5, s. 1–12; M. Wehrmann, *Feier zur Erinnerung an die vor 50 Jahren erfolgte Gründung des Deutsches Reiches*, Gryfice, 18 I 1921, tekst wykładu, rps, sygn. 5, s. 13–39; M. Wehrmann, *Am 18. Januar 1922*, Stargard, 18 I 1922, tekst wykładu, rps, sygn. 5, s. 39–62; M. Wehrmann, *Solche Wöhlung erst aus die Erinnerung an den 18. Januar 1871*, brak miejsca i daty wystąpienia, tekst wykładu, rps, sygn. 5, s. 63–73.

USTRÓJ: sygn. 1, s. 93–121.

WŁADCY: Wilhelm I Hohenzollern (1871–1888), sygn. 20, s. 63–66; Wilhelm II Hohenzollern (1888–1918), sygn. 5, s. 168–169.

DOWÓDCY WOJSKOWI: Moltke Helmuth (1800–1891), sygn. 5, s. 97–100.

I WOJNA ŚWIATOWA: sygn. 5, s. 90–105, 115.

REPUBLIKA WEIMARSKA: sygn. 5, s. 141–144, 172.

STRONNICTWA POLITYCZNE: sygn. 5, s. 229–231.

ZAJĘCIE ZAGŁĘBIA RUHRY: M. Wehrmann, *Ansprache bei der Trauerkundgebung für die Opfer in Essen am 15. April 1923*, brak miejsca i daty wystąpienia, konspekt wykładu, rps, sygn. 5, s. 126–135.

NIEMIECKA ŚWIADOMOŚĆ NARODOWA: M. Wehrmann, *Auf neuen Wegen zu alten Zielen*, *Rostocker Anzeiger* 1930, Nr. 212, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 176; M. Wehrmann, *Vom Deutschen Nationalbewusstsein*, Szczecin, 19 X 1926, tekst wykładu, rps, sygn. 1, s. 79–92.

ŻYCIE SPOŁECZNE: sygn. 5, s. 125.

3.2.4. CESARSTWO ROSYJSKIE

WŁADCY: Katarzyna II (1762–1796), sygn. 104, s. 127–137.

3.2.5. WŁOCHY

DZIEJE PAŃSTWA: 1859–1919, sygn. 5, s. 240–241.

ROZDZIAŁ VI. ŹRÓDŁA DO DZIEJÓW POMORZA

W rozdziale tym zostały zestawione informacje o materiałach źródłowych do dziejów średniowiecznego i nowożytnego Pomorza, znajdujących się w poszczególnych jednostkach archiwalnych zespołu, które M. Wehrmann zebrał w toku prowadzonych przez okres ponad pięćdziesięciu lat prac badawczych. Informacje o poszczególnych rodzajach i typach źródeł zostały uszeregowane w sześciu hasłach głównych:

1. Epigrafika – składa się z dwóch haseł zbiorczych. W pierwszym zebrano informacje o epitafiach i inskrypcjach w kościołach pomorskich. W drugim znajdują się materiały poświęcone krzyżom pokutnym.

2. Źródła ikonograficzne – w pierwszym hasle zbiorczym zostały zestawione materiały na temat gobelinów oraz o ich twórców. Drugie hasło zbiorcze poświęcone jest nowożytnym widokom miast.

3. Źródła i materiały językoznawcze – składa się z dwóch haseł zbiorczych. W pierwszym zostały zamieszczone materiały dotyczące źródeł do antroponimii pomorskiej (przydomki, imiennictwo) oraz przysłowioznawstwa. Przedmiotem drugiego są materiały badawcze o dziejach, rozwoju i zmiennemu w czasie zasięgowi dialektu dolnoniemieckiego (Niederdeutsch, Plattdeutsch) na obszarach północnej Rzeszy w średniowieczu i w okresie nowożytnym, w tym zwłaszcza w Księstwie Pomorskim.

4. Księgi metrykalne – zebrano tu informacje na temat pomorskich ksiąg metrykalnych. Znajdują się tu także wypisy z ksiąg metrykalnych Chociwła, parafii NMP w Stargardzie, a także szczecińskich parafii przy kościołach św. Gertrudy, św. Jakuba, św. Mikołaja, NMP oraz św. Piotra i Pawła.

5. Średniowieczne i wczesnonowożytne zabytki piśmiennictwa oraz kartografii do dziejów Pomorza – w hasle zostały zestawione wypisy o dziejach Pomorza z poszczególnych średniowiecznych i wczesnonowożytnych źródeł literackich (m.in. kronik, opisów miast, roczników, nekrologów, hagiografii i traktatów historycznych). W przypadku niektórych z nich ujęte zostały także informacje na temat ich twórców. Ponadto zamieszczono tu informacje na temat pomorskiej wczesnonowożytnej kartografii.

6. Opisy podróży i historycy pomorscy – w tym miejscu zostały zebrane materiały na temat biografii oraz twórczości pomorskich badaczy historii w XVIII–I poł. XX stulecia. Hasła szczegółowe poszerzono o informacje na temat opisów podróży przez Pomorze w XVIII w.

1. EPIGRAFIKA

1.1. EPITAFIA I INSKRYPCJE

1.1.1. EPITAFIA I INSKRYPCJE W KOŚCIOŁACH SZCZECINA

KOŚCIÓŁ ŚW. GERTRUDY: inskrypcje, odpisy, sygn. 104, s. 102, 104.

KOŚCIÓŁ ŚW. JANA: inskrypcje, odpisy, sygn. 104, s. 74, 91, 93, 95, 97, 101–105, 108–110.

KOŚCIÓŁ ŚW. MIKOŁAJA: inskrypcje, odpisy, sygn. 104, s. 98.

KOŚCIÓŁ NMP: inskrypcje, odpisy, sygn. 38, s. 86, 90, sygn. 104, s. 75, 79, 81.

KOŚCIÓŁ ŚW. OTTONA (ZAMKOWY): inskrypcje, odpisy, sygn. 38, s. 84, sygn. 104, s. 76, 78, 82–83, 85.

KOŚCIÓŁ ŚW. PIOTRA I PAWŁA: inskrypcje, odpisy, sygn. 41, s. 53, sygn. 95, s. 167, sygn. 104, s. 106, sygn. 106, s. 196–205, sygn. 115, s. 69–72.

1.1.2. EPITAFIA I INSKRYPCJE W POSZCZEGÓLNYCH MIEJSCOWOŚCIACH

ANKLAM: kościół św. Mikołaja, inskrypcje, sygn. 47, s. 158, sygn. 152, s. 98–99; kościół NMP, inskrypcje, sygn. 47, s. 158.

BARTH: zamek, inskrypcje, sygn. 152, s. 100.

BIAŁOGARD: kościół NMP, inskrypcje, sygn. 152, s. 101–103.

BUGEWITZ: kościół, inskrypcje, sygn. 152, s. 105.

BYTÓW: kościół św. Katarzyny, inskrypcje, sygn. 152, s. 106.

DARŁOWO: zamek, inskrypcja dotycząca księcia Bogusława X, ok. 1480, sygn. 42, s. 108.

DEMMIN: kościół św. Bartłomieja, inskrypcje, odpisy, sygn. 152, s. 108.

DOBRA NOWOGARDZKA: zamek, inskrypcje, sygn. 152, s. 107.

GINAWA (GIENOW): kościół, inskrypcje, sygn. 85, s. 34, sygn. 152, s. 109.

ŁUGOWINA (ŁOWIN): kościół, inskrypcje, sygn. 152, s. 110.

MELLENTHIN: zamek, inskrypcje, sygn. 152, s. 111.

NOWĘCIN (NEUHOFF): kościół, inskrypcje, sygn. 152, s. 113.

OKONEK (RATZEBUHR): kościół, inskrypcje, sygn. 152, s. 116.

OSTRZYCA (BERNHAGEN): kościół, inskrypcje, sygn. 152, s. 104.

ROGOWO (ROGGOW): kościół, inskrypcje, sygn. 152, s. 117.

SCHWERINSBURG: zamek, inskrypcje, odpisy, sygn. 152, s. 118.

SPANTEKOW: zamek, inskrypcje, sygn. 152, s. 119.

STARGARD: kościół św. Jana, inskrypcje, odpisy, sygn. 99, s. 89, sygn. 152, s. 120; kościół NMP, inskrypcje, sygn. 99, s. 89.

STRALSUND: kaplica św. Ducha, inskrypcje, sygn. 152, s. 124.

STRZMIELE (STRAMEHL): kościół, inskrypcje, sygn. 152, s. 125.

ÜCKERMÜNDE: kościół NMP, inskrypcje, sygn. 152, s. 127; zamek, inskrypcje, sygn. 152, s. 126.

WOLIN: kościół św. Mikołaja, inskrypcje, sygn. 152, s. 128.

1.2. KRZYŻE POKUTNE

MATERIAŁY BIBLIOGRAFICZNE: sygn. 138, s. 21–77.

KONSPEKT WYKŁADU: M. Wehrmann, *Von pommerschen Mordkreuzen*, Stargard, 11 X 1929, rps, sygn. 138, s. 70.

KRZYŻE POSZCZEGÓLNYCH POKUTNIKÓW: Barnima II (tzw. Barnimkreuz): sygn. 138, s. 50, 81; Goisse Hermannna, 1458, sygn. 138, s. 44; Hennecke Jürgen, 1560, sygn. 138, s. 48; Ravena z Barnekow (Meklemburgia), 1470, sygn. 138, s. 45.

KRZYŻE POKUTNE W POSZCZEGÓLNYCH MIEJSCOWOŚCIACH: Berbisdorf, sygn. 138, s. 89; Berthke (k. Franzburga), 1390, sygn. 138, s. 31; Divitz (k. Barth), sygn. 138, s. 53; Gingst/Rügen, sygn. 138, s. 56; Grütow (k. Stolpe a. P.), sygn. 138, s. 41; Gustow/Rügen, sygn. 138, s. 25; Inoujście, sygn. 138, s. 59; Kamień Pomorski, 1431, sygn. 138, s. 66; Kołobrzeg, 1376, 1436, sygn. 138, s. 29; Krępczewo (Kremzow), sygn. 138, s. 55, 92; Kruckow (k. Demmin), sygn. 138, s. 27, 47, 81; Krzemień (Kremmen), sygn. 138, s. 52; Nossendorf (k. Grimmen), 1364, sygn. 18, s. 32; Pasewalk, XIV w., sygn. 138, s. 54–55; Reinberg, 1490, sygn. 138, s. 62, 81; Richtsteige (k. Barth), sygn. 138, s. 51; Sassen (k. Grimmen), 1490, sygn. 138, s. 64, 81; Schaprode/Rügen, 1368, sygn. 138, s. 33, 81; Słupsk, 1380, sygn. 138, s. 49; Sommersdorf (Penkun), 1423, sygn. 138, s. 38, 92; Spinnkatzen (k. Trzebiatowa), 1550, sygn. 138, s. 57; Stargard, 1514, 1542, sygn. 138, s. 26, 46; Steinhagen (k. Stralsundu), 1490, sygn. 138, s. 81; Stojkowo (Stöckow), 1384, sygn. 138, s. 37; Strachomino (Strachmin), sygn. 138, s. 24, 82–83; Stralsund, 1409, 1458, sygn. 138, s. 30; Szczecin, 1560, sygn. 138, s. 48; Szczecin-Zdroje (Finkenwalde), sygn. 138, s. 22.

2. ŹRÓDŁA IKONOGRAFICZNE

2.1. GOBELINY I ICH TWÓRCY

MATERIAŁY BIBLIOGRAFICZNE: sygn. 139, s. 1, 16, 24, 60–62, 66.

GOBELINY NA DWORACH KSIĄŻĘCYCH: sygn. 139, s. 2–16, 25–33, 35–60; M. Wehrmann, *Von den Teppichen der pommerschen Herzogshöfe*, „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde” 1916, Nr. 6, s. 45–46, nadbitka, sygn. 139, s. 36–37.

GOBELINY NA ZAMKU W WOŁOGOSZCZY: inwentarze zamkowe, 1560–1653, odpisy, sygn. 139, s. 29–34, 40–43, 46–57.

GOBELINY W POSZCZEGÓLNYCH MIEJSCOWOŚCIACH: Karnice (Karnitz), sygn. 139, s. 63; Płoty, sygn. 139, s. 65; Stargard, sygn. 139, s. 64.

OPONA CROYA (CROÿ-TEPPICH): sygn. 139, s. 2–16, 25–33, 35.

TAPICERZE W SZCZECINIE: Heimann Peter (1565), sygn. 139, s. 12–14, 24; Kalleberge Simon (1566), sygn. 139, s. 35.

2.2. WIDOKI MIAST

Materiały warsztatowe dotyczące źródeł ikonograficznych, przedstawiających widoki poszczególnych miast zostały zestawione w następujących rozdziałach: **XIII. Materiały do dziejów poszczególnych ziem i miejscowości**, **XIV. Stargard** i **XV. Szczecin**.

3. ŹRÓDŁA I MATERIAŁY JĘZYKOZNAWCZE

3.1. ANTROPONIMIA I PRZYSŁOWIOZNAWSTWO

IMIENICTWO POMORSKIE: sygn. 145II, s. 58–59.

PRZYDOMKI POMORSKIE W ŚREDNIOWIECZNYCH DOKUMENTACH: sygn. 154II, s. 68–79.

IMIONA BIBLIJNE W DOKUMENTACH POMORSKICH: 1245–1337, sygn. 145II, s. 58–59.

PRZYSŁOWIA POMORSKIE: sygn. 145II, s. 16–17.

3.2. DIALEKT DOLNONIEMIECKI

MATERIAŁY BIBLIOGRAFICZNE: sygn. 151, s. 29–47, 56–77, 83, 85–87, 90–95, 97, 107–108, 161–170, sygn. 154, s. 405–406.

OPRACOWANIE TEMATYCZNE: M. Wehrmann, *Deutsche Wörter in den pommerschen Urkunden bis 1300*, „Korrespondenzblatt des Vereins für niederdeutsche

- Sprachforschung” 1892, Nr. 1, s. 2–7, nadbitka, sygn. 151, s. 128–134.
- ZASIĘG DIALEKTU DOLNONIEMIECKIEGO NA POMORZU: XV–XVII w., sygn. 151, s. 48–64, sygn. 154, s. 412.
- DIALEKT DOLNONIEMIECKI W KANCELARII KSIĄŻĄT POMORSKICH: 1534, 1543, sygn. 151, s. 111.
- ORDYNKI SZKOLNE: STRALSUND, 1591, sygn. 151, s. 104.
- DIALEKT DOLNONIEMIECKI W POMORSKICH ZABYTKACH LITERACKICH: piśmiennictwo pomorskie w języku dolnoniemieckim w XVI w., sygn. 151, s. 100–102; wypisy ze źródeł narracyjnych: Th. Kantzow, *Pomerania...*, sygn. 151, s. 75, 106; B. Sastrow, *Herkommen, Geburt und Lauff seines gantzen Lebens...*, sygn. 151, s. 78; M. Rango, *Origines Pomeranicae...*, sygn. 151, s. 109–110.
- JĘZYK DOLNONIEMIECKI W KOŚCIELE POMORSKIM: XVI–XVII w., sygn. 151, s. 96, 99–102, 107, 113–114; Ordynacja Kościelna (Kirchenordnung), 1690, sygn. 151, s. 82; Prawa Prepozytów (*Leges praepositi...*), 1618, sygn. 151, s. 99; Biblia, sygn. 151, s. 88; Mały Katechizm M. Lutera, *Der Kleine Katechismus Luthers in niederdeutscher Sprache*, „Pommersche Blätter für die Schule und ihre Freunde” 1887, Nr. 5, s. 65–70, wycinek prasowy, sygn. 151, s. 146–151.
- INSKRYPCJE W DIALEKCIE DOLNONIEMIECKIM W KOŚCIOŁACH POMORSKICH: XV–XVII w., sygn. 151, s. 53–62, 113–114, 117–120, 122–124.

4. KSIĘGI METRYKALNE

- KSIĘGI METRYKALNE: ogólnie, sygn. 85, s. 68–70, sygn. 142, s. 48–53.
- CHOCIWEL: XVII–XIX w., sygn. 85, s. 68–70.
- STARGARD: wypisy źródłowe, XVIII–XIX w., sygn. 85, s. 68.
- PARAFIA NMP W STARGARDZIE: sygn. 151, s. 3–28; wypisy z ksiąg chrztów, 1616–1648, sygn. 96, s. 301–302.
- SZCZECIN: wypisy z ksiąg chrztów, 1603–1722, sygn. 137, s. 120–124; wypisy z ksiąg małżeństw, 1675–1769, sygn. 137, s. 114–115; wypisy z ksiąg zmarłych, 1603–1723, sygn. 137, s. 116–119.
- PARAFIA ŚW. GERTRUDY W SZCZECINIE: wypisy z ksiąg chrztów, 1603–1722, sygn. 137, s. 120–124; wypisy z ksiąg małżeństw, 1675–1769, sygn. 137, s. 114–115; wypisy z ksiąg zmarłych, 1603–1723, sygn. 137, s. 116–119.
- PARAFIA ŚW. JAKUBA W SZCZECINIE: wypisy z ksiąg chrztów, 1618–1716, sygn. 137, s. 90–113.

PARAFIA ŚW. MIKOŁAJA W SZCZECINIE: wypisy z ksiąg chrztów, 1618–1743, sygn. 137, s. 125–137; wypisy z ksiąg małżeństw, 1618–1782, sygn. 137, s. 138–141.

PARAFIA NMP W SZCZECINIE: wypisy z ksiąg chrztów, 1614–1689, sygn. 137, s. 21–39; wypisy z ksiąg małżeństw, 1614–1750, sygn. 137, s. 13–20; wypisy z ksiąg zmarłych, 1617–1704, sygn. 137, s. 7, 41–58.

PARAFIA ŚW. PIOTRA I PAWŁA W SZCZECINIE: wypisy z ksiąg chrztów, 1619–1717, sygn. 137, s. 61–72.

5. ŚREDNIOWIECZNE I WCZESNONOWOŻYTNE ZABYTKI PIŚMIENNICTWA ORAZ KARTOGRAFII DO DZIEJÓW POMORZA

5.1. TWÓRCY

ANGELUS ZE STARGARDU: materiały biograficzne, sygn. 15, s. 27.

CRAMER DANIEL: materiały biograficzne, sygn. 9, s. 55, sygn. 32, s. 59, 79, sygn. 33, s. 25–26, sygn. 145II, s. 169, 215; piśmiennictwo, sygn. 32, s. 59, 79, sygn. 33, s. 25–26, 59, sygn. 35, s. 33, 50, 53, 57, 61, sygn. 36, s. 59–60, 92–99, sygn. 40, s. 37–38, sygn. 154, s. 333–354, 442, 645–646.

DALMER MARTIN: sygn. 71, s. 108.

EICKSTEDT VALENTIN: materiały biograficzne, sygn. 6, s. 17, sygn. 35, s. 133.

FRIEDEBORN PAUL: materiały biograficzne, sygn. 145II, s. 169, 210–211.

GERSCHOW TIMOTHEUS: piśmiennictwo, sygn. 32, s. 45, sygn. 33, s. 15, 143.

HAINHOFER FILIP: materiały biograficzne, sygn. 7, s. 107.

HERLITZ DAVID: materiały biograficzne, sygn. 96, s. 200–203, 275, sygn. 141, s. 1–4, sygn. 154, s. 424–429, 463; zestawienie bibliograficzne dzieł, sygn. 141, s. 6–136.

KANTZOW THOMAS: materiały biograficzne, sygn. 2, s. 43–44, sygn. 15, s. 11, sygn. 42, s. 37.

KITSCHER JOHANNES: materiały biograficzne, sygn. 12, s. 284–285, sygn. 42, s. 27, sygn. 49, s. 187–190.

KLEMPZEN NIKOLAUS: materiały biograficzne, sygn. 15, s. 51–52, sygn. 33, s. 35, sygn. 145II, s. 126.

LAGUS GREGOR: materiały biograficzne, sygn. 15, s. 54.

LÖFFELHOLZ HANS WILHELM: materiały biograficzne, sygn. 15, s. 10.

LUBINUS EILHARD: materiały warsztatowe dotyczące Wielkiej Mapy Księstwa Pomorskiego i jej twórcy, sygn. 7, s. 109, sygn. 89, s. 14–44.

MARSTALLER MARTIN: materiały biograficzne, sygn. 35, s. 32, 54, 67, 87–88.

MICRAELIUS JOHANNES: materiały biograficzne, sygn. 145II, s. 134–136, 203–204; zestawienie dzieł, sygn. 33, s. 31.

SASTROW BARTHOLOMÄUS (1520–1603): materiały biograficzne, sygn. 15, s. 43–46, 48, sygn. 146, s. 165, sygn. 151, s. 78.

SASTROW JOHANNES (1515–1545): materiały biograficzne, sygn. 15, s. 48–50.

SIMMER COSMUS: materiały biograficzne, sygn. 2, s. 24–25, sygn. 15, s. 55, sygn. 33, s. 122.

STOJENTIN VALENTIN: materiały biograficzne, sygn. 49, s. 198–200, 243.

WINTHER VALENTIN JÜRGEN: materiały biograficzne i piśmiennictwo, sygn. 33, s. 147, sygn. 35, s. 24–27.

5.2. DZIEŁA

Annales Albiani...: wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 113.

Annales Altahenses...: wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 39.

Annales capituli Cracoviensis...: wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 77.

Annales capituli Posnanensis...: wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 189, sygn. 11, s. 23–24, 28, 33, 49.

Annales Colbacenses...: informacje o dziele, sygn. 11, s. 64, 100, 133, 137, sygn. 15, s. 32; wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 90, 114, 131.

Annales Corbeiensis...: wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 79.

Annales Cracovienses compilati...: wypisy źródłowe, sygn. 11, s. 1.

Annales Cracovienses vetusti...: wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 45, 73, 77, 80, 84.

Annales Danici...: wypisy źródłowe, sygn. 11, s. 90.

Annales Egmundenses...: wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 127.

Annales Essenbecenses...: wypisy źródłowe, sygn. 11, s. 70, 93.

Annales Herbipolenses...: wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 107.

Annales Hildesheimenses...: wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 17.

Annales islandorum Regii...: wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 142, sygn. 11, s. 65, 72, 82.

- Annales Landenses...*: wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 131.
- Annales Lubicensis...*: wypisy źródłowe, sygn. 11, s. 31, 56–57, 61, 63, 66, 71, 77, 81, 83, 85, 92, 96–97.
- Annales Lundenses...*: wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 128, 173, 191, sygn. 11, s. 60.
- Annales Magdeburgenses...*: wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 103, 107, 111–112, 123, 138.
- Annales minorum Wisbyenses...*: wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 156, 172, sygn. 11, s. 93.
- Annales Nestvedienses...*: wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 128, sygn. 11, s. 35, 51, 55.
- Annales Palidenses...*: wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 98, 110, 123, 125, 158.
- Annales Pegavienses...*: wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 30–31, 158, 162, 165, 168.
- Annales Ripenses...*: wypisy źródłowe, sygn. 11, s. 35, 80, 95.
- Annales Rodenses...*: wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 110.
- Annales Ryenses...*: wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 13, 114, 143, 152, 154, 156, 186, 191, sygn. 11, s. 13, 25, 34, 43.
- Annales Sangallense...*: wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 21.
- Annales Slesuicenses...*: wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 157, 174, 184, 187, sygn. 11, s. 3, 44.
- Annales Sorani...*: wypisy źródłowe, sygn. 11, s. 43.
- Annales Stadenses...*: wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 11, 82, 110.
- Annales Stederburgenses...*: wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 110, 125.
- Annales Thorunienses...*: wypisy źródłowe, sygn. 11, s. 103, 171, 176, 180, 187, 199, 202.
- Annales Waldemariani...*: wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 28, 180, 184, 186–187, 191, sygn. 11, s. 13–15.
- Annales Xantenses...*: wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 16.
- Anonymi chronicon danicum...*: wypisy źródłowe, sygn. 11, s. 51.
- Banderia Prutenorum...*: wypisy źródłowe, sygn. 12, s. 31.
- Brevis Chronica Cracoviae...*: wypisy źródłowe, sygn. 11, s. 165, 167.
- Brevis Historia Regum Dacie...*, Aggesen Sven: wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 19, 114, 130, 134, 151, 156, 177, 181, 183.
- Carmina...*, Stettin 1606, Herlitz David: odpisy fragmentów, sygn. 33, s. 28–30.

- Chronica Boemorum...*, Kosmas z Pragi: wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 97.
- Chronicon Erics Regis...*: wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 152, 172, sygn. 11, s. 25, 34.
- Chronica Jutensis...*: wypisy źródłowe, sygn. 11, s. 38, 95.
- Chronica Marchionum Brandenburgensium....*: wypisy źródłowe, sygn. 11, s. 19.
- Chronica Montis Sereni...*: wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 129, 162, 165.
- Chronica Poloniae maioris...*: wypisy źródłowe, sygn. 15, s. 25.
- Chronica der Pommerischen vnnnd Merckischen Handlung vnd Irrung...*, Kleist Lorenz: odpis fragmentu, sygn. 44, s. 179–192.
- Chronica principium Saxoniae...*: wypisy źródłowe, sygn. 11, s. 7, 13, 27, 39, 47, 53.
- Chronica Regnorum...*, Krantz Albert: wypisy źródłowe, sygn. 15, s. 38–40, sygn. 42, s. 116–117.
- Chronica Sialandie...*: wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 157, 174, 179, sygn. 11, s. 4, 89, 140, 144.
- Chronica sive Historia de duabus civitatibus...*, Freising Otto: wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 104.
- Chronica Slavorum...*, Arnold z Lubeki: wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 166, 169, 175–176, 190–191, sygn. 11, s. 1, 9–10.
- Chronica Slavorum...*, Helmold: wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 76, 83, sygn. 12, s. 84, 90–91, 144–145, 149, 152, 178, 186, 190, 202, sygn. 15, s. 41–42.
- Chronica terre Prussie...*, Piotr z Duisburga: wypisy źródłowe, sygn. 11, s. 58, 111, sygn. 12, s. 93–94.
- Chronica nova Prutenica...*, Wigand z Marburga: wypisy źródłowe, sygn. 11, s. 180, 197.
- Chronica novella...*, Herman Korner: wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 94, sygn. 11, s. 9, 20, 26, 32, 34, 71, 91, 105, 109, 126, 130, 143, 162, 172–173, 177, 181, 184, 195, 204, 206, 208, 210, 221, 226, 230–232, 234, sygn. 12, s. 3, 10, 19, 25, 37, 49–50, 53, 58–59, 63–64, 68, 77, 79, 82, 85–87, 92, 95, 100.
- Die Chroniken...*, Detmar z Lubeki, wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 74–75, 81, 99, 106, 108, 126, 135–136, 141, 164, sygn. 11, s. 10, 20, 26, 32, 34, 48, 50, 59, 66–67, 69, 83, 85, 93, 101–103, 105, 110, 113, 121, 123–124, 138, 146, 155, 158, 161–162, 168, 170, 172, 174, 179, 183–184, 188–192, 194, 199–201, 205–207, 210–216, 218, 227–229, sygn. 12, s. 17, 27, 105, 107, 121, 148, 163, 166–167, 179, 188–189, 191.

- Die Chroniken des Klosters Ribnitz...*, Slagghert Lambrecht: wypisy do dziejów Pomorza, sygn. 10, s. 10, sygn. 11, s. 41, 46, 114, 149, 156, 169, sygn. 12, s. 101, 141, 193, 299–301, 310, 313.
- Chronicon Holtzatiae...*: wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 126.
- Chronicon universale...*, Ekkehard von Aura: wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 92–93.
- Chronik des Landes Preußen...*, Posilge Johann: wypisy źródłowe, sygn. 11, s. 180, 187, 196–197, 199, 209, 220, 223, 225, sygn. 12, s. 26, 44.
- Chronique de France...*, Froissart Jean: wypisy źródłowe, sygn. 11, s. 188.
- Collectanea ad historiam danicam pertinentia...*, Petrus Olai: wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 109, sygn. 11, s. 36–37.
- Continuatio Alberti Stadensis...*: wypisy źródłowe, sygn. 11, s. 88, 94, 100.
- Continuatio Chronici Danorum...*: wypisy źródłowe, sygn. 11, s. 89, 140.
- Continuatio Chronici Theodorici Engelhusii...*, Döring Matthias: wypisy źródłowe, sygn. 12, s. 67, 74, 112, 122, 154, sygn. 15, s. 26.
- Cronica conflictus Wladislai Regis Poloniae...*: wypisy źródłowe, sygn. 12, s. 30.
- Cronica de ducato Stetinensi...*, 1464, Parleberg Johannes: wypisy źródłowe, sygn. 15, s. 22, 24.
- Danmarckis Rigis Kronicke...*, 1652, Huitfeldt Arild: odpis, sygn. 14, s. 1–133.
- Danziger Chronik...*, Weinreich Kaspar: wypisy źródłowe, sygn. 12, s. 246–249, 252–254, 258, 260–261, 263–264, 267.
- Descriptio Gryphiswaldensis...*: wypisy źródłowe, sygn. 11, s. 107, 112, sygn. 15, s. 15–16.
- Dialogus de vita Ottonis episcopi Babenbergensis...*, Herbord: wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 86–87.
- Diarium sive rerum urbanarum commentarii...*, Burchard Johannes: wypisy źródłowe, sygn. 12, s. 277, sygn. 48, s. 64 i nn.
- Des durchleuchtigenn hochgeboren Fürsten und Herren Philipp Julii, Herzogen zu Stettin Pomeran, der Caßuben unnd Wenden, Fürsten zu Rügen unnd Graffen zu Gützkow, der lande Lauenburgk und Bütow hern rays durch Deuschalndt, Engelandt, Frankreich und Italien*, Gerschow Friedrich: rps, odpis, sygn. 50, s. 1–100 [obecnie w Landesarchiv Greifswald, Rep. 40 III, Nr. 53].
- Epitome Annalium Pomeraniae...*, Eickstedt Valentin: wypisy źródłowe, sygn. 2, s. 35, sygn. 15, s. 3, sygn. 32, s. 27, sygn. 33, s. 16–21, 142, sygn. 145II, s. 115, sygn. 154, s. 460.

- Fragmentum (annalium) chesnii oder chesnianum...*: wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 14.
- Genealogia Bukowska* (tzw. *Bukowische Vörtekenisse*): wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 102, 116, 145–146, 167, 171, 185, sygn. 11, s. 2, 22, 54, 64, 108, 131, 139, 147, 151–152, 157, 198, sygn. 12, s. 14, 80.
- Genealogia cristianitatis illustrium principum dominorum ducum Stetinensium...*, 1365: wypisy źródłowe, sygn. 15, s. 33.
- Genealogia oder Stammbaum des...*, 1593, Marstaller Martin: wypisy źródłowe do genealogii książąt pomorskich, sygn. 32, s. 74–99.
- Genealogia Regum Dacie...*: wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 36.
- Genealogie oder Geburtslinie des pom. Fürstenhauses...*, 1591, Engelbrecht Johann: wypisy źródłowe, sygn. 15, s. 3–4, sygn. 33, s. 106–117.
- Gesta abbatum horti S. Mariae...*: wypisy źródłowe, sygn. 11, s. 18.
- Gesta Alberti II episcopi Halberstadensis...*: wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 91.
- Gesta Danorum...*, Saxo Gramatyk: wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 148–149, 153, 159.
- Gesta Hammaburgensis...*: wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 4–5, 7–9, 26–27, 35, 38.
- Hamsfortii Chronologia Secunda...*: wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 41, 53, 59, 95, 105, 110, 115, 118–122, 124, 128, 130–132, 137, 144, 147, 151, 153, 155, 159, 161, 172, 178, 182, sygn. 11, s. 8, 10, 12, 35, 87, 222, sygn. 12, s. 21, 68, 96.
- Heimskringla...*, Sturluson Snorri: wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 101.
- Historia Pomeranica pragmatica...*, Schwallenberg Heinrich: wypisy źródłowe, sygn. 33, s. 138.
- Historische Beschreibung d. Stadt Stettin...*, 1613, Friedeborn Paul: wypisy źródłowe, sygn. 12, s. 133, 262, sygn. 32, s. 54, sygn. 33, s. 27, 143.
- Historia de profectone in terram sanctam...Bogislai X. ...*, 1555, Kalen Christian: wypisy źródłowe, sygn. 42, s. 70.
- Historia della battaglia data da Turchi...*, 1497, odpis z Biblioteca Trivulziana Milano, wykonany przez Emilio Motte, sygn. 48, s. 201–223.
- Incerti Auctoris Genealogia Regum Daniae...*: wypisy źródłowe, sygn. 11, s. 29.
- Kalendarium klasztoru kartuzów darłowskich: wypisy źródłowe, sygn. 15, s. 31.
- Kronika Oliwska: wypisy źródłowe, sygn. 15, s. 30.
- Kronika Polska*, Kadłubek Wincenty: wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 6, 29, 37, 40, 42–44, 46–52, 54–58, 61–72, sygn. 11, s. 17, 45.

- Kronika...*, Jan z Czarnkowa: wypisy źródłowe, sygn. 11, s. 163–164.
- Laurentii Stralii annales...*: wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 156, 170, 188, sygn. 11, s. 5, 35, 70.
- Liber daticus Roskildensis...*: wypisy źródłowe, sygn. 11, s. 119.
- Lübische Ratschronik...*: wypisy źródłowe, sygn. 12, s. 117–121, 124–132, 146–148, 153, 157, 163, 177, 182, 184, 189.
- Lüneburger Chronik...*, Schomaker Jakob: wypisy źródłowe, sygn. 12, s. 47.
- Märkischer Chronik...*, Wusterwitz Engelbert: wypisy źródłowe, sygn. 12, s. 22–24, 29–30, 32, 36, 52, 73.
- Memorabilia d. Stadt Frankfurt...*: wypisy źródłowe, sygn. 12, s. 55, 210, 280.
- Microcronicon Marchium...*, Hafftiz Peter: wypisy źródłowe, sygn. 12, s. 259, 265, 278.
- Miracula b. Egidii...*: wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 88.
- Miracula s. Adalberti...*: wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 32.
- Nekrolog klasztoru w Neuenkamp, sygn. 15, s. 34.
- Neue Sachsen Chronica...*, Chytraeus David: sygn. 33, s. 44, sygn. 42, s. 112–115.
- Notae Caminenses...*: odpis fragmentu, sygn. 12, s. 268–270.
- Not. Sancti Jacobi Bambergensis...*: wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 100.
- Origines Pomeranica...*, Rango Martin: informacje o dziele, sygn. 151, s. 109–110.
- Otia imperialia...*, Gerwazy z Tilbury: wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 3.
- Patrologia Pomero-Brandenburgica...*, 1619, Gerschow Timotheus: wypisy źródłowe, sygn. 32, s. 103, sygn. 40, s. 40.
- Pomerania...*, Bugenhagen Johannes: materiały dotyczące powstania kroniki, sygn. 71, s. 106, sygn. 145II, s. 113; wypisy źródłowe, sygn. 11, s. 30, 74, 99, 134, 153, 178, 203, sygn. 12, s. 8, 13, 15, 18, 62, 65, 150, 174, 241, sygn. 71, s. 108–109.
- Pomerania...*, Kantzow Thomas: wypisy źródłowe, sygn. 11, s. 116–118, 122, 125, 128, 162, sygn. 15, s. 51–52, 66–82, sygn. 32, s. 20, 24–26, 30–31, sygn. 33, s. 45, 150, sygn. 145II, s. 124, 154, sygn. 151, s. 75, 106; *Thomas Kantzow's Chronik von Pommern in Niederdeutscher Mundart*, hrsg. v. W. Böhmer, Stettin 1835, sygn. 12, s. 173, sygn. 48, s. 113–143.
- De Pomerania...*, 1559, Lagus Gregor: odpisy fragmentów, sygn. 2, s. 2–22, sygn. 15, s. 54, sygn. 74, s. 59–75, sygn. 145II, s. 127.

- Pomeraneidum...*, 1582, Seckerwitz Johannes: wypisy źródłowe do biografii książąt, sygn. 48, s. 77–78.
- De Pomeranorum regione et gente...*, 1574, Chelopaeus Peter: sygn. 47, sygn. 145II, s. 114, sygn. 147, s. 38.
- Pommerischer Chronick...*, Klemptzen Nikolaus: materiały o kronice, sygn. 32, s. 16, 20, 24–26, 31–33, sygn. 33, s. 35, 38, 81–85, 150–151.
- Reichskronik...*, Annalista Saxo...: wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 25, 78, 103.
- Res gestae Saxonicae...*, Widukind z Korbei: wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 18, 20, 22, 24, 163–164.
- Roczniki, czyli kroniki sławnego królestwa Polskiego (*Annales seu cronicae incliti Regni Poloniae...*), Długosz Jan: wypisy źródłowe, sygn. 11, s. 154, 166, 197, sygn. 12, s. 123, 138, 151, 159, 164–171, 175, 182, 200.
- Roczniki świdwińskie (Schivelbeiner Annalen): wypisy źródłowe, sygn. 12, s. 172, sygn. 15, s. 20.
- Rocznik świętokrzyski (*Annales s. Crucis...*): wypisy źródłowe, sygn. 11, s. 150.
- Rufus-Chronik...*: wypisy źródłowe, sygn. 12, s. 9, 33, 45, 53, 58–59, 64, 68.
- Saga Knytlinga...: wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 150, sygn. 13, s. 1–25.
- Sächsische Weltchronik...*, wypisy źródłowe, sygn. 11, s. 21.
- Stralsundische Chronik...*, Berckmann Johann: wypisy źródłowe, sygn. 11, s. 74, 99, 134, 153, 172, 178, 203, sygn. 12, s. 12, 20, 62, 161, sygn. 15, s. 35.
- Syntagma historiarum mundi...*, 1633, Micraelius Johannes: odpis, sygn. 145II, s. 137–151.
- Thietmar z Merseburga: materiały o kronice, sygn. 15, s. 5–7; wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 33, 60.
- Tragicomedia...*, Kitscher Johannes: wypisy źródłowe, sygn. 32, s. 24, sygn. 42, s. 27, 70, sygn. 48, s. 82–86;
- [Translacja św. Barbary z Rzymu na Pomorze; brak tytułu], sygn. 5, s. 17.
- Vita Ottonis episcopi...*, Ebo: wypisy źródłowe, sygn. 10, s. 89.

6. OPISY PODRÓŻY I HISTORYCY POMORSKY

BALTHASAR AUGUSTIN (1701–1786): sygn. 2, s. 37.

BERNOULLI JOHANN (1744–1807): opis podróży przez Pomorze w latach 1777–1778, odpis, sygn. 145II, s. 336–351.

BRÜGGEMANN LUDWIG WILHELM (1773–1817): sygn. 108, s. 68, sygn. 154, s. 464–465.

COPPIUS KARL: sygn. 2, s. 45.

CURSCHMANN FRITZ (1874–1946): sygn. 2, s. 39.

DÄHNERT JOHANN KARL (1719–1785): sygn. 2, s. 1.

LEMCKE HUGO (1835–1925): sygn. 2, s. 26.

MOHNIKE GOTTLIEB CHRISTIAN FRIEDRICH (1781–1841): sygn. 2, s. 44.

OELRICHS JOHANN CARL CONRAD (1722–1799): sygn. 2, s. 27–34, 37, sygn. 145II, s. 291.

WOKEN (WOKENIUS) FRANZ (1685–1734): sygn. 15, s. 62–65, sygn. 33, s. 35.

WUTSTRACK CHRISTIAN FRIEDRICH (1764–1809/1813): sygn. 145II, s. 165.

ROZDZIAŁ VII.

ARCHIWISTYKA, KSIĘGOZNAWSTWO I PRASOZNAWSTWO

Rozdział składa się z trzech haseł głównych:

1. Archiwistyka – zawiera wykaz informacji o pomocach bibliograficznych dotyczących archiwistyki i archiwoznawstwa, materiałów na temat dziejów, organizacji oraz zasobów historycznych Archiwów Państwowych w Szczecinie i w Wetzlarze. Zebrane zostały tu także informacje na temat materiałów archiwalnych do dziejów Pomorza w zasobie Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz w Berlinie-Dahlem.

2. Księgoznawstwo – hasło dzieli się na sześć haseł zbiorczych:

2.1. Biblioteki pomorskie w średniowieczu – zawiera opracowanie M. Wehrmanna poświęcone dziejom poszczególnych bibliotek na Pomorzu w średniowieczu.

2.2. Biblioteki książęce – zamieszczono tu wykaz materiałów dotyczących bibliotek poszczególnych władców pomorskich, m.in. Filipa I (1531–1560), Ernesta Ludwika (1569–1592), Filipa II (1606–1618), Bogusława XIV (1620–1637) oraz księżnej Zofii Jadwigi (1561–1561). Ponadto znajdują się tu informacje o księgozbiorze księcia Ernesta Bogusława von Croya (1620–1684).

2.3. Biblioteki kościelne – zgromadzono tu informacje na temat bibliotek klasztornych, kapitulnych, parafialnych, a także o prywatnych księgozbiorach duchownych w XVI w.

2.4. Biblioteki w miastach – znajdują się tu materiały na temat księgozbiorów i bibliotek prowadzonych przez różnego typu instytucje publiczne w miastach (m.in. rady miast, szkoły), **organizacji cechowych oraz prywatnych**. Materiały te zostały pogrupowane w hasłach szczegółowych według nazw miast.

2.5. Pomeranika – w tym miejscu zostały zestawione informacje o pomeranikach w zasobach Biblioteki Uniwersytetu w Lundzie oraz Biblioteki Państwowej w Berlinie. Ponadto znajdują się tu wskazówki źródłowe na temat księgozbioru J.C.C. Oelrichsa (1722–1798) w zbiorach Joachimsthalsches Gymnasium w Berlinie.

2.6. Drukarstwo i księgarstwo – zgromadzono tu informacje o drukarniach i księgarzach w poszczególnych miastach pomorskich.

3. Prasa i czasopisma – zostały tu zindeksowane materiały na temat dziejów prasy codziennej i czasopism wydawanej w Koszalinie, Stargardzie, Szczecinie i Trzebiatowie.

1. ARCHIWISTYKA

ARCHIWISTYKA I ARCHIWOWNAWSTWO: materiały bibliograficzne, sygn. 142, s. 1–10, 29–33, 54–55.

ARCHIWUM PAŃSTWOWE W SZCZECINIE: dzieje i zasób, sygn. 142, s. 63–98.

ARCHIWUM PAŃSTWOWE W WETZLARZE (STAATSARCHIV WETZLAR): utworzenie archiwum i zasób, sygn. 142, s. 34–47.

GEHEIMES STAATSARCHIV PREUSSISCHER KULTURBESITZ W BERLINIE-DAHLEM: wykaz archiwaliów do dziejów Pomorza, sygn. 142, s. 11–27, 56–62.

2. KSIĘGOZNAWSTWO

2.1. BIBLIOTEKI POMORSKIE W ŚREDNIOWIECZU

OPRACOWANIE TEMATYCZNE: M. WEHRMANN, *Einiges an mittelalterlichen Bibliotheken Pommerns*, „Greifswalder Zeitung“, Nr. 239, s. 7, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 165, sygn. 146, s. 293.

2.2. BIBLIOTEKI KSIĄŻĘCE

KSIĘGOZBIÓR BOGUSŁAWA XIV: inwentarz księgozbioru w spuściźnie pośmiertnej, 1637, sygn. 146, s. 339.

KSIĘGOZBIÓR ERNESTA BOGUSŁAWA VON CROYA: sygn. 146, s. 332.

KSIĘGOZBIÓR ERNESTA LUDWIKA: inwentarz, 1574, sygn. 146, s. 392; wypisy z inwentarza, 1590, sygn. 146, s. 335.

KSIĘGOZBIÓR FILIPA I: inwentarz księgozbioru w spuściźnie pośmiertnej, sygn. 144, s. 2, sygn. 146, s. 333, 391–392; księgozbiór na zamku w Wołogoszczy, sygn. 146, s. 391.

KSIĘGOZBIÓR FILIPA II: wypisy z inwentarza, 1602, sygn. 146, s. 334, 336–338, 391.

KSIĘGOZBIÓR ZOFII JADWIGI: informacje na temat inwentarza księgozbioru w Loitz, 1611, sygn. 146, s. 252.

BIBLIOTEKA W BARTH: materiały bibliograficzne, sygn. 146, s. 84–85, 159; inwentarz, 1601, sygn. 146, s. 328.

BIBLIOTEKA W WOŁOGOSZCZY: inwentarz, sygn. 144, s. 1; wypisy z inwentarza, 1560, sygn. 144, s. 2; wypisy z inwentarza, 1574, sygn. 146, s. 392; wypisy z inwentarza, 1590, sygn. 146, s. 335.

KSIĘGOZBIÓR NA ZAMKU W BYTOWIE: 1602, sygn. 146, s. 334.

2.3. BIBLIOTEKI KOŚCIELNE

2.3.1. KSIĘGOZBIORY PRYWATNE DUCHOWNYCH

KSIĘGOZBIÓR KANONIKA JOHANNESA OTTO: 1501, sygn. 146, s. 361.

KSIĘGOZBIÓR VICEDOMINUSA JOHANNESA SUAWEGO: 1529, sygn. 146, s. 331.

2.3.2. KSIĘGOZBIORY KOŚCIELNE W STARGARDZIE

KOŚCIÓŁ NMP: XV–XIX w., sygn. 94, s. 48, sygn. 99, s. 49–68, 123–129, sygn. 144, s. 1, sygn. 146, s. 33, 301; inwentarz, 1590, sygn. 146, s. 27; katalog kodeksów, sygn. 146, s. 234.

2.3.3. KSIĘGOZBIORY KOŚCIELNE W SZCZECINIE

KOŚCIÓŁ ŚW. JANA: 1752, sygn. 146, s. 368.

KOŚCIÓŁ ŚW. JAKUBA: XV–XIX w., sygn. 146, s. 82–83, 370; katalog, 1710, sygn. 114, s. 51, sygn. 146, s. 367.

KOŚCIÓŁ ŚW. MIKOŁAJA: 1811/1814, sygn. 146, s. 365, 370; inwentarz, 1760, sygn. 146, s. 366.

KOŚCIÓŁ NMP: XIV–XIX w., sygn. 9, s. 23, 45, 49, 50, sygn. 146, s. 354.

KOŚCIÓŁ ŚW. PIOTRA: 1811, sygn. 146, s. 371.

2.3.4. KSIĘGOZBIORY KOŚCIELNE W INNYCH MIEJSCOWOŚCIACH

Anklam: 1415, 1493, 1545, sygn. 146, s. 286–287, 302; Barth, kościół NMP, sygn. 144, s. 1; Białoboki, inwentarz, 1525, sygn. 146, s. 278; Bodzęcino (Basenthin), 1484, sygn. 146, s. 323; Bytów, księgozbiór zakonny, 1434/1437, sygn. 136, s. 277; Dargun, 1240, sygn. 146, s. 275; Darłowo, klasztor, 1406, sygn. 146, s. 251; Eldena, 1323, 1489, sygn. 146, s. 270, 289; Grabowo (pod Szczecinem), sygn. 144, s. 1, sygn. 146, s. 303, 352–353; Greifswald, biblioteka dominikanów, 1558, sygn. 146, s. 256, 259; Gryfice, kościół NMP, sygn. 146, s. 266–268; Hiddensee, 1424, sygn. 146, s. 303; Jasionica, inwentarze z I poł. XVI w., odpisy, sygn. 56, s. 29–80, sygn. 144, s. 3–11; Kamień Pomorski: XV–XVI w., sygn. 146, s. 236, 272–273; Kołbacz, 1403, 1407, sygn. 146, s. 273, 302; Kołobrzeg, kapituła kolegiacka NMP, 1435, 1509, sygn. 146, s. 276, 302; Koszalin, klasztor, 1406, 1435, sygn. 146, s. 302; Neuenkamp, klasztor, 1542, sygn. 146, s. 241; Pasewalk, kościół NMP, 1562, odpis, sygn. 144, s. 2, sygn. 146, s. 242–249; Pudągła, klasztor, sygn. 146, s. 237; Resko, księgozbiór proboszcza, 1337, sygn. 146, s. 273, 304; Słupsk, klasztor dominikanów, 1590, sygn. 146, s. 303; Stolpe, klasztor, 1522, sygn. 146, s. 303; Stralsund: 1318, 1560, 1565, sygn. 146, s. 377–380, 384, 388; Swobnica,

księgozbiór zakonny, 1547, 1552, sygn. 146, s. 387; Wolin, klasztor, sygn. 146, s. 236; Wołogoszcz, kościół św. Piotra, sygn. 146, s. 269.

2.4. BIBLIOTEKI W MIASTACH

2.4.1. GREIFSWALD

BIBLIOTEKA UNIWERSYTECKA: dzieje i zasób, sygn. 146, s. 254–258, 260–261, 265.

BIBLIOTEKA WYŻSZEGO SĄDU APELACYJNEGO W GREIFSWALDZIE (KÖNIGLICHES PREUSSISCHES OBERAPPELLATIONSGERICHT ZU GREIFSWALD): 1844, sygn. 146, s. 264.

KSIĘGOZBIÓR RODZINY ODEBRECHT: sygn. 146, s. 263.

KSIĘGOZBIÓR SCHWARTZA ALBERTA GEORGA (1687–1735): katalog, 1732, sygn. 146, s. 299.

2.4.2. KOSZALIN

BIBLIOTEKA RADY MIASTA: 1488, sygn. 146, s. 274.

2.4.3. PŁOTY

BIBLIOTEKA RODU VON DER OSTEN: sygn. 146, s. 238–240.

2.4.4. STARGARD

OPRACOWANIE TEMATYCZNE: M. WEHRMANN, *Vom Buchwesen Stargards in älterer Zeit*, „Neues Pommersches Tageblatt” 1 X 1927, wycinek prasowy, sygn. 99, s. 138–139.

RĘCZNE NOTATKI Z KSIĄŻEK GIMNAZJUM W STARGARDZIE (HANDSCHRIFTLICHE NOTIZEN AUS BÜCHERN DES GYMNASIUMS ZU STARGARD IN POMMERN): odpisy, sygn. 94, s. 1–25.

2.4.5. STRALSUND

BIBLIOTEKA RADY MIASTA (RATSBIBLIOTHEK): sygn. 146, s. 383; informacje o zasobie, sygn. 15, s. 3.

BIBLIOTEKA MIEJSKA (STADTBIBLIOTHEK): sygn. 146, s. 381–382.

BIBLIOTEKA GIMNAZJUM: 1559, 1562, sygn. 146, s. 378.

BIBLIOTEKI I KSIĘGOZBIORY PRYWATNE: wypisy na temat księgozbiorów z XVIII–XIX w., sygn. 146, s. 308–311.

2.4.6. SZCZECIN

BIBLIOTEKA RADY MIASTA (RATSBIBLIOTHEK): informacje o księgozbiorze, 1601, 1755, sygn. 136, s. 77, sygn. 146, s. 364.

BIBLIOTEKA MIEJSKA (STETTINER STADTBÜCHEREI): sygn. 146, s. 376.

BIBLIOTEKA GIMNAZJUM MARIACKIEGO: dzieje i zasób, 1562, 1579, 1619, 1681, 1816–1817 sygn. 9, s. 23, 45, 49, 50.

BIBLIOTEKA ZIEMSTWA KREDYTOWEGO W SZCZECINIE (GENERAL LANDSCHAFTS BIBLIOTHEK): sygn. 146, s. 355–360.

DOM ŻEGLARZA (SEGLERHAUS): inwentarz, 1624, sygn. 124, s. 19–20.

SZKOŁA MNISIA (MÜNCH-SCHULE): inwentarz, 1685, sygn. 146, s. 369.

KSIĘGOZBIÓR LIEBHERRA: sygn. 143, s. 1–5, 80–86; odpis katalogu, sygn. 143, s. 5–79.

2.5. POMERANIKA

BIBLIOTEKA PAŃSTWOWA W BERLINIE (Staatsbibliothek zu Berlin): informacje o rękopisach i starodrukach pomorskich, sygn. 15, s. 9.

BIBLIOTEKA UNIWERSYTECKA W LUNDZIE (Universitätsbibliothek Lund): informacje o rękopisach i starodrukach pomorskich, sygn. 146, s. 350–351.

KSIĘGOZBIÓR JOHANNA CARLA CONRADA OELRICHSA (1722–1798): informacje o rękopisach i starodrukach pomorskich w ZASOBIE Joachimsthalschen Gymnasium w Berlinie, sygn. 15, s. 19.

2.6. DRUKARSTWO I KSIĘGARSTWO

2.6.1. ANKLAM

DRUKARSTWO: 1706, sygn. 146, s. 213.

KSIĘGARZE: Zienke Georg (1708), sygn. 146, s. 213.

2.6.2. BARTH

MATERIAŁY BIBLIOGRAFICZNE: sygn. 146, s. 84–85, 159.

DRUKARZE: Lucius Jakob (1585–1586), sygn. 146, s. 86–92.

DRUKI: zestawienie z lat 1582–1604, sygn. 146, s. 95–156.

BIBLIA Z BARTH (1586): sygn. 146, s. 85–92, 157, 282.

2.6.3. BIAŁOGARD

KSIĘGARZE: Lassche Pawel (1558), sygn. 146, s. 171.

2.6.4. GREIFSWALD

PRZYWILEJE DLA DRUKARZY: 1604, 1615, sygn. 146, s. 48.

DRUKARZE: Adolphi Georg Heinrich (1703), sygn. 146, s. 149; Ferber Augustin (1604–1615), sygn. 146, s. 48–49; Witte Hans (1617), sygn. 146, s. 49.

KSIĘGARSTWO: 1544, 1551, sygn. 146, s. 164, 166, 174.

KSIĘGARZE: Altingk Werner (1544), sygn. 146, s. 203; Toss Erhard (1551), sygn. 146, s. 164, 166; Wilde Hans (1680), sygn. 146, s. 212.

2.6.5. KOŁOBRZEG

DRUKARSTWO: 1644–1735, sygn. 146, s. 3–8.

DRUKARZE: Heise Heinrich (1653), sygn. 146, s. 6; Höpfner Michael (1664), sygn. 146, s. 68; Schmidt (1766/1767), sygn. 146, s. 55.

2.6.6. PASEWALK

DRUKARZE: Wichert Melchior (1611), sygn. 146, s. 172.

2.6.7. STARGARD

PRZYWILEJE DLA DRUKARZY: 1739, 1740, 1802, 1809, sygn. 146, s. 31–32.

DRUKARSTWO: 1679–1809, sygn. 146, s. 9–32.

DRUKARZE: Apel Johann Christian (1772–1796), sygn. 146, s. 30; Berend Johann Gottlieb (1752), sygn. 146, s. 24; Bötke Gotthilf Erdmann (1729), sygn. 146, s. 24; Campe Berger (1671), sygn. 146, s. 30; Denhard Johann Heinrich (1701), sygn. 146, s. 24; Ernst Johann Nikolaus (1686–1696), sygn. 146, s. 15, 30; Falcke Johannes Christoph (1740–1756), sygn. 146, s. 24–26, 28, 30; Falcke Wiktor (1759), sygn. 146, s. 24; Fuchs Heinrich Gottlob (1746), sygn. 146, s. 24; Hendess Karl Gottlieb (1798), sygn. 146, s. 30; Tiller Johann (1699–1724), sygn. 146, s. 22, 30.

2.6.8. SZCZECIN

2.6.8.1. DRUKARSTWO

ORDYNKI I ZARZĄDZENIA: 1622, 1672, 1780/1781, sygn. 146, s. 45, 56.

PRZYWILEJE: 1569, 1614, 1633, 1688, 1763, sygn. 146, s. 50–53, 61, 65, 226.

DRUKARZE: ogólnie, sygn. 146, s. 34–82; Adolphi Georg Heinrich (1702), sygn. 146, s. 63; Arend Christian Johann (1763), sygn. 146, s. 53; Berdt Michael (1614), sygn. 146, s. 226; Brack Hans (1614), sygn. 146, s. 226; Dahlen Gabriel (1701–1705), sygn. 146, s. 46–47, 63, 66; Ebeling Johann Ernst (1687), sygn. 146, s. 63; Effenkart (1754), sygn. 146, s. 57; Eichhorn Johannes (1569), sygn. 146, s. 50–52; Götzke Georg (1655), sygn. 146, s. 59; Ide Joachim (1616), sygn. 146, s. 226; Kuhn Georg (1614), sygn. 146, s. 226; Kuhn Valentin (1614), sygn. 146, s. 226; Leich Johann Heinrich (1763), sygn. 146, s. 53, 62; Lyer Samuel (1614), sygn. 146, s. 226; Müller Martin (1599–1600), sygn. 146, s. 44; Rheten Friedrich Ludwig (1684), sygn. 146, s. 63; Rike (1616), sygn. 146, s. 226; Schlosser Franz (1526–1528), sygn. 146, s. 38–43; Schröder Christoph (1707), sygn. 146, s. 63–64; Spiegel Johann Friedrich (1720–1754), sygn. 146, s. 57, 60–61; Starcke Carl Gustav (1692), sygn. 146, s. 63; Starcke Daniel (1680/1681, 1684), sygn. 146, s. 58, 63.

2.6.8.2. KSIĘGARSTWO

KSIĘGARSTWO: XV–XVII w., sygn. 146, s. 175–233.

ORDYNKI I ZARZĄDZENIA: 1614, sygn. 146, s. 211.

KONCESJE: wypisy źródłowe, XVI–XIX, sygn. 146, s. 185, 187–189, 191–194, 200–201, 224–225, 228–229.

OPRACOWANIE TEMATYCZNE: M. Wehrmann, *Vom Stettiner Buchhandel in ältere Zeit*, „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde“ 1913, Nr. 9, s. 132–136, nadbitka, sygn. 146, s. 180–184.

KSIĘGARZE: Barthelt Nikolaus (1626), sygn. 146, s. 201; Bosch S. (1868), sygn. 146, s. 191; Daberckow C. (1869), sygn. 146, s. 191; Dannenberg (1862), sygn. 146, s. 191; Denhardt Christoph (1680, 1681), sygn. 146, s. 188; Drevenstädt Georg Matthias (1765), sygn. 146, s. 194; Erhardt Jakob (1530), sygn. 146, s. 203; Francke Hans (1560), sygn. 146, s. 203; Frolich Jakob (1562), sygn. 146, s. 203; Hetzel Valtin (1530), sygn. 146, s. 203; Kaffke Johannes Sigismund (1783), sygn. 146, s. 194, 217, 220; Klosemann Kaspar (1632), sygn. 146, s. 204; Klosemann Melchior (1633), sygn. 146, s. 200, 204; Kunckel Johann (1713, 1716), sygn. 146, s. 189, 221; Labentz Borchard (1529), sygn. 146, s. 209; Landstrachlinger Johannes Christof (1621), sygn. 146, s. 187, 200, 224; Lemcke Bernhard (1869), sygn. 146, s. 191; Lowenthal (1865), sygn. 146, s. 191; Maler Johannes Peter (1569), sygn. 146, s. 203; Mamphras Jeremias (1639, 1648), sygn. 146, s. 187, 199, 221; Nicolai Friedrich (1765–1792), s. 146, s. 194; Pauli Joachim (1741),

sygn. 146, s. 193, 195–196, 219; Plener Johann Adam (1685), sygn. 146, s. 190, 215, 221; Reichhardt David (1613), sygn. 146, s. 186–187, 200, 204; Rhete David (1632), sygn. 146, s. 201; Rhete Joachim (1592), sygn. 146, s. 201; Röder Michael (1624), sygn. 146, s. 201; Rüdiger Johannes Heinrich (1759), sygn. 146, s. 192, 195, 198; Sassche (1558), sygn. 146, s. 203; Saunier P. (1865), sygn. 146, s. 191; Schacht Thomas (1563), sygn. 146, s. 203; Schrey Jeremias (1714), sygn. 146, s. 189; Schultze Georg (1621), sygn. 146, s. 187, 200; Schultze Henning (1563), sygn. 146, s. 203; Steisser Franz (1528), sygn. 146, s. 203, 209; Stock Robert (1868), sygn. 146, s. 191; Tolner Peter (1518), sygn. 146, s. 203, 209; Tyhme Johannes (1624), sygn. 146, s. 201; Vageth Hans (1496), sygn. 146, s. 203; Völcker Ruperti (1687), sygn. 146, s. 221; Westphal H.R.J. (1868), sygn. 146, s. 191.

3. PRASA I CZASOPISMA

3.1. OPRACOWANIA TEMATYCZNE TWÓRCY SPUŚCIZNY

Aus der Geschichte des pommerschen Zeitungswesens, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur” 1932, Nr. 172, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 135–136.

Pommersche Zeitungen und Zeitschriften vor 100 Jahren, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur” 1932, Nr. 182, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 118–120.

Über die pommersche Presse, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur” 1932, Nr. 177, wycinek prasowy, sygn. 99, s. 82–84.

Von der pommerschen Presse im Jahre 1847, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur” 1932, Nr. 177, wycinek prasowy, sygn. 99, s. 82.

Zeitungen in Schulen Pommerns, „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde” 1927, s. 82–85, nadbitka, sygn. 99 s. 134–135.

3.2. PRASA I CZASOPISMA W POSZCZEGÓLNYCH MIEJSCOWOŚCIACH

3.2.1. KOSZALIN

OPRACOWANIE TEMATYCZNE: M. Wehrmann, *Von den ältesten Kösliner Zeitungen*, „Unsere Heimat. Beilage zur Kösliner Zeitung” 1932, Nr. 20, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 145I, s. 104.

3.2.2. STARGARD

MATERIAŁY WARSZTATOWE DO DZIEJÓW PRASY: sygn. 99, s. 136–137.

OPRACOWANIE TEMATYCZNE: M. Wehrmann, *Vom Stargarder Wochenblatt*, „Heimatklänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur” 1932, Nr. 176, wycinek prasowy, sygn. 99, s. 69.

3.2.3. SZCZECIN

MATERIAŁY WARSZTATOWE DO DZIEJÓW PRASY: I poł. XIX w., sygn. 140, s. 1–3, sygn. 154, s. 721–722.

OPRACOWANIE TEMATYCZNE: M. Wehrmann, *Von Neujahr ab erscheint im Verlage des Unterzeichneten: Stettiner Montags Zeitung, Wochenschrift für Politik, Literatur, Kunst und öffentliches Leben herausgegeben von Robert Prutz*, artykuł, rps, sygn. 154, s. 638–644.

3.2.4. TRZEBIATÓW

OPRACOWANIE TEMATYCZNE: M. Wehrmann, *Zur Geschichte der Treptower Zeitungen und Zeitschriften*, „Heimatklänge. Zeitschrift des Vereins für Heimatkunde und Heimatschutz Treptow a. Rega” 1932, Nr. 10, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 129–130.

ROZDZIAŁ VIII. REGIONALIZM POMORSKI

W rozdziale zostały zestawione informacje na temat materiałów warsztatowych dotyczących problematyki badań historii regionalnej w XIX i w I poł. XX stulecia. Rozdział dzieli się na dwa hasła główne:

1. Badacze historii, literatura, księgozbiory i muzea regionalne – w tym miejscu zostały zestawione artykuły (nadbitki, wycinki prasowe) oraz konspekty wykładów M. Wehrmanna poświęcone idei badań regionalnych oraz problemu nauczania o dziejach regionu w szkołach oraz uczelniach wyższych. Zgromadzono tu także materiały na temat biografii pomorskich regionalistów, literatury regionalnej, krajoznawstwa (Heimatkunde), księgozbiorów oraz muzeów regionalnych (Heimatmuseum) na Pomorzu.

2. Towarzystwo Historii i Starożytności Pomorza w Szczecinie – zawiera wskazówki na temat materiałów dotyczących powołania w 1824 r. Towarzystwa Historii Starożytności Pomorza w Szczecinie (Gesellschaft für Pommerische Geschichte und Altertumskunde) oraz jego działalności.

1. BADACZE HISTORII, LITERATURA, KSIĘGOZBIORY I MUZEA REGIONALNE

1.1. HISTORIA REGIONALNA

LITERATURA REGIONALNA: sygn. 3, s. 9–10, 28–29, 109–113, 115–130, 139, 143–150, 175–180, 182–189, 226; M. Wehrmann, Nowogard, 27 I 1920, tekst wykładu, rps, sygn. 87, s. 470–512; M. Wehrmann, Kołobrzeg, brak daty wystąpienia, konspekt wykładu, rps, sygn. 145II, s. 246–252; M. Wehrmann, brak miejsca i daty wystąpienia, konspekt wykładu, rps, sygn. 145II, s. 253–262; M. Wehrmann, brak miejsca i daty wystąpienia, konspekt wykładu, rps, sygn. 3, s. 144–150; M. Wehrmann, Słupsk, 7 IV 1925, konspekt wykładu, mps, sygn. 3, s. 61–64.

NAUCZYCIELE REGIONALIŚCI (Heimatsforscher): sygn. 3, s. 9–10; M. Wehrmann, „Pommersche Blätter” 1886, Nr. 14, s. 209–211, wycinek prasowy, sygn. 3, s. 175–177.

BADACZE REGIONALNI: Holsten Reinhold, sygn. 3, s. 65–66.

NAUCZANIE HISTORII REGIONALNEJ W SZKOŁACH WYŻSZYCH: M. Wehrmann, „Korrespondenzblatt des Gesamtvereins der deutschen Geschichts- und Altertumsvereine” 1917, s. 203–206, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 102–103; opracowania tematyczne innych autorów, wycinki prasowe, sygn. 3, s. 1–4, 154–161, 175–178.

HISTORIA OBIEKTÓW SAKRALNYCH (Lokalkirchengeschichte): wytyczne dla proboszczów na temat sporządzania informacji o dziejach i wyposażeniu kościołów, sygn. 3, s. 109–114, 143–150.

1.2. KRAJOZNAWSTWO

MATERIAŁY BIBLIOGRAFICZNE: sygn. 3, s. 15–22, 30–60, 73–75, 98, 107, 109–114.

NIEMIECKI ATLAS ETNOGRAFICZNY (Atlas der Deutschen Volkskunde): sygn. 3, s. 11–12.

PROJEKT KSIĘGI NIEMIECKICH MIAST (Deutsches Städtebuch): sygn. 3, s. 162–173.

SZTUKA LUDOWA (Heimatkunst): sygn. 3, s. 26–27.

KSIĘGOZBIORY REGIONALNE (Heimatbücherei): sygn. 3, s. 98, 107, 115–130, sygn. 146, s. 340–349.

MUZEA REGIONALNE (Heimatismuseen): sygn. 3, s. 15–22, 75–88, 97–99.

TEKSTY WYKŁADÓW TEMATYCZNYCH M. WEHRMANNA: Stargard, 16 XI 1928, konspekt wykładu, mps, sygn. 3, s. 76–88.

MUZEJA REGIONALNE W MIASTACH I POWIATACH: Anklam, sygn. 3, s. 90; Bergen, sygn. 3, s. 89; Białogard, sygn. 3, s. 91; Bobolice, sygn. 3, s. 92; Demmin, sygn. 3, s. 90; Ducherow, sygn. 3, s. 90; Greifswald, sygn. 3, s. 89; Powiat Grimmen (Kreis Grimmen), sygn. 3, s. 73; Gryfino, sygn. 3, s. 90; Kamień Pomorski, muzeum katedralne, sygn. 3, s. 90; Kołobrzeg, sygn. 3, s. 91; Koszalin, sygn. 3, s. 15–22; Lębork, sygn. 3, s. 92; Pyrzyce, sygn. 3, s. 65–66, 90; Powiat Sławno (Kreis Schlawe), sygn. 3, s. 92; Słupsk, sygn. 3, s. 92; Stargard, sygn. 3, s. 67–70; Szczecinek, sygn. 3, s. 92; Świnoujście, sygn. 3, s. 90; Trzebiatów, sygn. 3, s. 91.

MUZEJA PROWINCJONALNE (Provinzialmuseen): sygn. 3, s. 71–72.

2. TOWARZYSTWO HISTORII I STAROŻYTNOŚCI POMORZA W SZCZECINIE

POWOŁANIE TOWARZYSTWA: sygn. 154, s. 664–665, 669.

STATUT: 1824, sygn. 154, s. 664.

SPIS CZŁONKÓW: 1836, sygn. 154, s. 551–553.

SPRAWOZDANIA Z DZIAŁALNOŚCI: 1826, 1827, 1830, 1831, 1836, sygn. 154, s. 550–553, 670–673.

CZASOPISMO „MONATSBLÄTTER DER GESELLSCHAFT FÜR POMMERSCHE GESCHICHTE UND ALTERTUMSKUNDE”: sygn. 154, s. 661.

WYSTAWY: sygn. 145II, s. 14–15.

ROZDZIAŁ IX. KSIĄŻĘTA POMORSICY

Rozdział ten składa się z czterech haseł głównych:

1. Książęta rugijscy – w haśle tym zostały zestawione materiały warsztatowe dotyczące biografii przedstawicieli dynastii rządzącej, istniejącym w latach 1168–1325, Księstwem Rugijskim, w skład którego wchodziła wyspa Rugia i część dzisiejszych ziem Pomorza Przedniego. Materiały te są prezentowane w porządku alfabetycznym, w ramach kolejnych liter alfabetu zastosowano układ chronologiczny.

2. Sobiesławice – przedstawiono tu znajdujące się w zespole materiały warsztatowe do biografii członków dynastii książęcej Sobiesławiców, którzy sprawowali rządy na Pomorzu Gdańskim w XII i XIII stuleciu. Dane biograficzne poszczególnych przedstawicieli dynastii są prezentowane w porządku alfabetycznym, w ramach kolejnych liter alfabetu zastosowano układ chronologiczny.

3. Świętoborzyce – w tym haśle zostały zestawione materiały warsztatowe na temat przedstawicieli bocznej linii książąt pomorskich z XII i XIII w. – Świętoborzyców. Materiały na temat tego rodu, nieposiadającego praw do tytułu książęcego, zostały zamieszczone w rozdziale dotyczącym pomorskich dynastii książęcych ze względu na ich pokrewieństwo z Gryfitami. Podobnie jak w przypadku dwóch wcześniejszych haseł głównych, materiałom nadano układ alfabetyczny, w ramach kolejnych liter alfabetu został zastosowany układ chronologiczny.

4. Gryfici – hasło to ze względu na obszerną zawartość treściową zostało podzielone na pięć haseł zbiorczych: **4.1. Źródła i opracowania**, **4.1.1. Literatura okolicznościowa**, **4.1.2. Nekropolie**, **4.2. Wychowanie i edukacja**, **4.3. Pielgrzymki**, **4.4. Książęta Pomorscy**. To ostatnie zawiera wykaz materiałów do biografii poszczególnych przedstawicieli dynastii Gryfitów. Przyjęto w nim układ alfabetyczny według imion. W haśle zbiorczym **4.5. Bogusław X** zostały zebrane materiały do biografii księcia pomorskiego Bogusława X (1474/1478–1523). Znajdują się tu także informacje na temat przeprowadzonych przez niego reform we wszystkich dziedzinach życia państwowego i publicznego. Na podstawie tych materiałów M. Wehrmann przygotował biografię władcy, której manuskrypt zaginął w czasie II wojny światowej. W ramach tego hasła zbiorczego zostało utworzone jedno odrębne hasło szczegółowe – **4.5.1. Wyprawa księcia Bogusława X na dwór cesarski, pielgrzymka do Ziemi Świętej, wizyta w Stolicy Apostolskiej i na dworach elektorów Rzeszy**.

1. KSIĄŻĘTA RUGIJSZY

JAROMIR I (1141–1218)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 11, s. 42–44, sygn. 14, s. 8–9, 11, 17–18.

POCHÓWEK: Bergen (Rugia), sygn. 38, s. 85.

JAROMIR II (1218–1260)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 11, s. 48, sygn. 14, s. 26, 29.

MAŁGORZATA, córka księcia rugijskiego Wisława II

MAŁŻEŃSTWO: Bogusław IV, sygn. 41, s. 23.

POCHÓWEK: katedra w Kamieniu Pomorskim, sygn. 41, s. 23.

WISŁAW I (1180–1250)

MAŁŻEŃSTWO: Salomea (1198–1219), sygn. 38, s. 86.

POCHÓWEK: klasztor w Neuenkamp, sygn. 38, s. 86.

WISŁAW II (UR. OK. 1240–1302)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 11, s. 59–60, sygn. 14, s. 42, sygn. 41, s. 23.

WISŁAW III (1265–1325)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 11, s. 65, 68, 72, 84–85, 87–88, 104–105, 114, sygn. 14, s. 44, 47, 51, 52–54, 60, 62–63.

POCHÓWEK: klasztor Neuenkamp, sygn. 38, s. 86.

2. SOBIESŁAWICE

MATERIAŁY BIBLIOGRAFICZNE: sygn. 32, s. 26, sygn. 34, s. 4–5.

WYPISY ŹRÓDŁOWE I TABLICE GENEALOGICZNE: sygn. 32, s. 26, 30–34, 46, 51, 81, sygn. 34, s. 1–23.

DAMROKA Z SOBIESŁAWICÓW (ZM. PRZED 1280), niepotwierdzona córka Świętopełka II Wielkiego

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 40, s. 6.

EUFEMIA (OK. 1245–1296/1309), córka Sambora II tczewskiego

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 34, s. 15–16.

EUFEMIA (1260–1317), córka Mściwoja II

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 34, s. 7, 17–19.

EUFROZYNA

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 34, s. 9–10.

EUFROZYNA OPOLSKA (1228/1230–1290)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 34, s. 17–19.

GERTRUDA, córka Sambora II tczewskiego

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 34, s. 15–16.

KATARZYNA (1250–1312), córka Mściwoja II

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 34, s. 7, 17–20.

MAŁŻEŃSTWO: Przybysław II meklemburski (zm. ok. 1336), sygn. 34, s. 19–20.

MAŁGORZATA SAMBORÓWNA (1230/1234–1282), córka Sambora II tczewskiego

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 34, s. 15–16.

MATYLDA, żona Sambora II tczewskiego

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 11, s. 47, sygn. 34, s. 15–16.

MIROŚŁAWA (1190–1233/1240), córka Mściwoja I

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 34, s. 12, sygn. 41, s. 48.

MAŁŻEŃSTWO: Bogusław II, sygn. 41, s. 48.

POCHÓWEK: kościół św. Jakuba w Szczecinie, sygn. 41, s. 48.

MŚCIWOJ I (OK. 1160–1219/1220)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 32, s. 81, 112, sygn. 34, s. 6–7, 10, 11, 21–23.

MAŁŻEŃSTWO: Zwinisława, sygn. 34, s. 11.

MŚCIWOJ II (1270–1294)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 34, s. 7, 17–19, 81, 113.

MAŁŻEŃSTWO: Eufrozyna Opolska, sygn. 34, s. 17–19; Sulisława, sygn. 34, s. 7, 17–20.

PRZYBYSŁAW II MEKLEMBURSKI (ZM. 1336)

MAŁŻEŃSTWO: Katarzyna, córka Mściwoja II, sygn. 34, s. 7, 17–20.

RACIBOR BIAŁOGARDZKI (1219/1220–1262)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 32, s. 51, 81, sygn. 34, s. 10–11, 21–22.

SALOMEA (1198–1219), córka Mściwoja I

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 32, s. 85, sygn. 38, s. 86.

MAŁŻEŃSTWO: Wiśław I, sygn. 38, s. 86.

POCHÓWEK: klasztor Neuenkamp, sygn. 38, s. 86.

SALOMEA (1254/1257–1312/1314), córka Sambora II

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 34, s. 15–16.

SAMBOR I GDAŃSKI (1150– ZM. PRZED 1205)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 32, s. 30–34, 46, 81, 112, sygn. 34, s. 10–11, 23.

SAMBOR II TCZEWSKI (1211/1212–1277/1278)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 34, s. 9, 15–16.

MAŁŻEŃSTWO: Matylda, sygn. 11, s. 47, sygn. 34, s. 15–16.

SOBIESŁAW I GDAŃSKI (1130–1177/1179)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 32, s. 30–34, 46, 51, 81, 112, sygn. 34, s. 6, 10–11, 23.

SOBIESŁAW III (1235–1254)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 34, s. 15–16.

SULISŁAWA (ZM. OK. 1292)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 34, s. 7, 17–20.

MAŁŻEŃSTWO: Mściwoj II, sygn. 34, s. 7, 17–20.

ŚWIĘTOPEŁK, książę pomorski (1106–1113)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 32, s. 113, sygn. 40, s. 28–31.

ŚWIĘTOPEŁK II WIELKI (1195–1266)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 11, s. 45, sygn. 32, s. 51, 81, 113, sygn. 34, s. 9–10, 12–14, 21–22.

MAŁŻEŃSTWO: Eufrozyna, sygn. 34, s. 10.

WARCISŁAW I ŚWIECKI (OK. 1195/1220–1230)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 32, s. 51, 81, sygn. 34, s. 10–11, 14, 21.

WARCISŁAW II GDAŃSKI (1237–1271)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 32, s. 81, sygn. 34, s. 21–22.

WITOSŁAWA (1205–1290), córka Mściwoja I

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 34, s. 11–12.

ZWINISŁAWA (1240–1280), córka Sambora II tczewskiego

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 34, s. 15–16.

3. ŚWIĘTOBORZYCE

BARTŁOMIEJ (1150/1160–1219), syn Warcisława II Świętoborzyca

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 30, s. 16, 156–157, sygn. 32, s. 113.

KAZIMIERZ (ZM. 1220), syn Warcisława II Świętoborzyca

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 30, s. 329.

KAZIMIERZ (II) MŁODSZY

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 30, s. 330–331.

ŚWIĘTOBOR I STARSZY (OK. 1100/1120–1168/1173)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 28, s. 3, sygn. 30, s. 423, sygn. 40, s. 31.

ŚWIĘTOBOR (II) MŁODSZY (ZM. PO 1244)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 30, s. 62, 425, sygn. 32, s. 30–34, 40, 46, 82.

WARCISŁAW II ŚWIĘTOBORZYCA (OK. 1135–1196)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 30, s. 68, 447–448, sygn. 32, s. 30–34, 40, 46, 85–86, sygn. 40, s. 31.

PIELGRZYMKĄ DO ZIEMI ŚWIĘTEJ: sygn. 52, s. 40.

4. GRYFICI

4.1. ŹRÓDŁA I OPRACOWANIA

MATERIAŁY BIBLIOGRAFICZNE: sygn. 32, s. 3–5, 46, 117, sygn. 33, s. 6, 11–48, 128–129, 138, 142–157, sygn. 47, s. 4.

OPRACOWANIA I TEKSTY WYKŁADÓW: M. Wehrmann, *Genealogie des pommerschen Herzogshauses*, książka, opublikowana w 1937, mps, sygn. 29, s. 1–276; M. Wehrmann, *Das alte pommersche Herzogsgeschlecht. Bildnis seines Wesens und Wirkens, seiner Verdienste und Bedeutung – Gedenkaufsätze des Stettiner General-Anzeigers*, Tł. 1–5, „Stettiner General-Anzeiger” 1937, Nr. 41, 48, 55, 58, 62, 69, wycinki prasowe, sygn. 28, s. 56–60; M. Wehrmann, *Persönliches (11 XI 1921) Erinnerungstage an d. pomm. Herzogshauses*, 12 III 1937, rps, sygn. 28, s. 11–14; M. Wehrmann, *Von pommerschen Fürstinnen*, Tł. 1–3 „Pommersche Hausfrauen-Zeitung” 1894, Nr. 12, 15, 17, wycinki prasowe, sygn. 31, s. 217–224, sygn. 33, s. 159–160; M. Wehrmann, *Zum Gedächtnis des*

pommerschen Herzogshauses, „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommer-
sche Geschichte und Altertumskunde” 1937, Nr. 4, s. 49–52, nadbitka,
sygn. 28, s. 50–52.

ZAPISKI OBITUARNE: sygn. 83, s. 8.

TABLICE GENEALOGICZNE: materiały bibliograficzne i odpisy tablic, sygn. 32,
s. 1–122; tablice genealogiczne sporządzone na podstawie N. Klemptzen,
Pommerischer Chronick..., sygn. 32, s. 16, 20, 24–26, 31–33, sygn. 33, s. 35,
38, 81–85, 129, 150–151.

HOROSKOPY KSIĄŻĘCE: XVI/XVII w., sygn. 141, s. 135–136.

WIZERUNKI KSIĄŻĄT: sygn. 38, s. 1–96, sygn. 47, s. 7–17.

KONTRAKTY, ZARĘCZYN I UROCZYŚTOŚCI ŚLUBNE: sygn. 31, s. 37–39, sygn. 33,
s. 61–73, 76–80, sygn. 47, s. 44–46.

WYPISY DO GENEALOGII KSIĄŻĄT Z NASTĘPUJĄCYCH ŹRÓDEŁ I LITERATURY:

Bugenhagen J., *Pomerania...*, sygn. 32, s. 24.

Chytraeus D., *Neue Sachsen Chronica....*, sygn. 33, s. 44, sygn. 42, s. 112–115.

Cramer D., *Grosses Pommersches Kirchen-Chronicon...*, 1628, sygn. 32, s. 59, 79,
sygn. 33, s. 25–26, 155.

Cronica de ducatu Stettinensi et Pomeraniae..., 1464, sygn. 32, s. 24, sygn. 33, s. 87–98.

Ebers P., *Calendarium historicum...*, s. 71–78, wypisy, sygn. 33, s. 125–127.

Eickstedt V., *Epitome Annalium Pomeraniae...*, ed. J.H. Balthasar, Greifswald 1728,
sygn. 32, s. 27, sygn. 33, s. 16–21, 43, 142.

Engelbrecht J., *Genealogia...*, 1596, sygn. 33, s. 106–117, 128.

Friedeborn P., *Historische Beschreibung...*, Stettin 1613, sygn. 32, s. 54, sygn. 33,
s. 27, 143.

Gadebusch Th.H., *Synchronistische Tabelle...*, Greifswald 1762, odpis fragmentu,
sygn. 33, s. 23–33.

Gerschow Fr., *Fürstlicher pommerscher patrologischer Stammlinien...*, Greifswald
1620, wypisy, sygn. 32, s. 100–101, sygn. 33, s. 152; *Patrologia...*, Stettin
1619, sygn. 32, s. 103; *Genealogia...*, 1621, sygn. 33, s. 152, 155; *Patrologia...*,
Greifswald 1623, odpis fragmentu, sygn. 32, s. 45, sygn. 33, s. 152, 155;
Trophaei Europaei..., Greifswald 1626, sygn. 32, s. 72–73.

Herlitz D., *Carmina...*, Stettin 1606, odpisy fragmentów, sygn. 33, s. 28–30; *Fati
Pomeranici...*, 1615, sygn. 32, s. 68; *Prodromus...*, 1617, sygn. 32, s. 67.

- Hildebrand A., *Diarium Pomeranicum...*, Stettin 1631, wypisy, sygn. 32, s. 66; *Genealogia illustrissimorum Pomeranie ducum...*, Stettin 1622, sygn. 32, s. 57–58, sygn. 33, s. 152, 155; *Tabulae genealogicae....*, Stettin 1618, sygn. 32, s. 55–56, sygn. 33, s. 143, 148, 152.
- Jobst W., *Genealogie...*, Frankfurt a. O. 1573, sygn. 33, s. 152.
- Kantzow Th., *Pomerania...*, sygn. 32, s. 16, 20, 24–26, 30–31, sygn. 33, s. 45, 139–140, 150.
- Kitscher J., *Tragicomedia...*, Leipzig 1503, wypisy, sygn. 32, s. 24, sygn. 48, s. 82–86.
- Klemptzen N., *Pommerischer Chronick...*, sygn. 32, s. 16, 20, 24–26, 30–33, sygn. 33, s. 35, 38, 81–85.
- Krantz A., *Wandalia...*, Frankfurt 1580, sygn. 33, s. 42.
- Lubinus E., *Nova Illustrissimi Ducatus Pomeraniae Tabula*, 1618, sygn. 32, s. 102.
- Marstaller M., *Genealogia...*, Barth 1593, wypisy źródłowe, sygn. 32, s. 74–99, sygn. 33, s. 143.
- Micraelius J., *Syntagma...*, Stettin 1633, odpis tablicy genealogicznej, sygn. 32, s. 110; *Vom alten Pommerland...*, sygn. 33, s. 156.
- Münster S., *Cosmographia...*, Basel 1628, sygn. 32, s. 60–65.
- Schwallenberg G.H., *Historia Pomeraniae...*, sygn. 33, s. 138.
- Simmer C., *Historische, genealogische cosmographia...*, sygn. 33, s. 122, 156.
- Wedel J., *Hausbuch...*, hrsg. v. J. Bohlen, Tübingen 1882, sygn. 33, s. 36.
- Woken F., *Beytrag zur Pommerischen Historie...*, Leipzig 1732, sygn. 33, s. 35, 155.
- Zircmann L., *Carmen...*, Greifswald 1599, odpis fragmentu, sygn. 32, s. 48–50.

4.1.1. LITERATURA OKOLICZNOŚCIOWA

- BOGUSŁAW XIII (1544–1605) – autorzy: D. Cramer, sygn. 40, s. 38; J. Faber, sygn. 7, s. 2–33, 37, sygn. 35, s. 51–52; J. Micraelius, sygn. 33, s. 31.
- BOGUSŁAW XIV (1580–1637) – autorzy: J.V. Winther, sygn. 33, s. 147, 149; A. Hildebrand, sygn. 33, s. 146, 156.
- FILIP I (1515–1560) – autorzy: V. Eickstedt, sygn. 35, s. 133.
- FILIP II (1573–1618) – autorzy: D. Cramer, sygn. 35, s. 33, 53; Fr. Gerschow, sygn. 35, s. 28–30; A. Hildebrand, sygn. 33, s. 148; Ph. Horst, sygn. 35, s. 35–40; B. Krakewitz, sygn. 35, s. 31–32; J.V. Winther, sygn. 35, s. 24–27.

- FILIP JULIUSZ (1584–1625) – autorzy: Fr. Gerschow, sygn. 32, s. 103, sygn. 35, s. 28–30, 40–41, 43–45, 54; J. Musselius, sygn. 32, s. 59; J. Seger, sygn. 33, s. 13, 14.
- FRANCISZEK I (1577–1620) – autorzy: Fr. Gerschow, sygn. 33, s. 15.
- JAN FRYDERYK (1542–1600) – autorzy: D. Caesar, sygn. 32, s. 53; D. Cramer, sygn. 35, s. 50, sygn. 40, s. 37; A. Grantzin, sygn. 36, s. 60; J. Slekerus, sygn. 33, s. 14, 145.
- JERZY III (1582–1617) – autorzy: D. Cramer, sygn. 35, s. 57, 61, sygn. 36, s. 60; Ph. Horst, sygn. 35, s. 56, sygn. 36, s. 82–83; Chr. Hunichius, sygn. 35, s. 55; J. Volckmar, sygn. 35, s. 58–60, 67.
- ERNEST LUDWIK (1545–1592) – autorzy: S. Gesner, sygn. 36, s. 181; M. Marstaller, sygn. 42, s. 90; C. Puteanus, odpis, sygn. 36, s. 177–181; J. Runge, sygn. 35, s. 47, sygn. 36, s. 183; Chr. Schwarz, sygn. 36, s. 182; J. Seckerwitz, sygn. 36, s. 170, sygn. 40, s. 25, sygn. 154, s. 556; A. Wakenitz, sygn. 36, s. 172–174; J. Wolfius, sygn. 36, s. 185–187.
- ULRYK I (1589–1622) – autorzy: D. Cramer, sygn. 33, s. 59; A. Scholastke, sygn. 35, s. 89, 109–112, sygn. 36, s. 85–90.
- ZOFIA JADWIGA (1561–1631) – autorzy: J. Seckerwitz, sygn. 40, s. 25.

4.1.2. NEKROPOLIE

- NEKROPOLIE: sygn. 38, s. 72–96, sygn. 41, s. 1–117; M. Wehrmann, *Die Begräbnisstätten der Angehörigen des pommerschen Herzogshausen*, brak miejsca i daty wystąpienia, konspekt wykładu, mps, sygn. 41, s. 93–95.
- MIEJSCA POCHÓWKÓW: Ballenstedt, sygn. 41, s. 73, 113; Barby, sygn. 38, s. 85, sygn. 41, s. 72, 113; Barth, sygn. 38, s. 85, sygn. 41, s. 6, 71, 90–91, 113; Bergen (Rugia), sygn. 38, s. 85, sygn. 41, s. 8, 80, 113; Białoboki, sygn. 38, s. 85, sygn. 41, s. 7, 80, 113; Byszewo, sygn. 41, s. 9, 113; Dannenberg, sygn. 38, s. 86, sygn. 41, s. 10, 113; Darłowo, sygn. 38, s. 89, sygn. 41, s. 41–42, 115; Doberan, sygn. 41, s. 11, 113; Eldena, sygn. 38, s. 87, sygn. 41, s. 12–13, 89, 113; Gadebusch, sygn. 41, s. 15, 113; Gandersheim, sygn. 41, s. 16, 113; Gnadenberg, sygn. 41, s. 17, 113; Greifswald, sygn. 41, s. 20, 113; Güstrow, sygn. 38, s. 87, sygn. 41, s. 19, 114; Gützkow, sygn. 38, s. 87, sygn. 41, s. 21, 114; Kamień Pomorski, sygn. 38, s. 85, sygn. 41, s. 23, 114; Kenz, sygn. 38, s. 87, sygn. 41, s. 23, 83–88, 114; Kolbacz, sygn. 38, s. 86, sygn. 41, s. 25, 79, 114; Kołobrzeg, sygn. 38, s. 86; Krummin, sygn. 41, s. 26, 77, 114; Lauenburg a.d. Elbe, sygn. 41, s. 28, 114; Legnica, sygn. 41, s. 3, 29, 114; Mansfeld, sygn. 41, s. 30, 114; Marienkron (k. Darłowa), sygn. 38, s. 88, sygn. 41, s. 31–32, 76, 78, 114; Marienthron (k. Szczecinka), sygn. 38, s. 88, sygn. 41, s. 33, 114; Jełgawa (Mitau), sygn. 41, s. 34, 114; Neuen-

kamp, sygn. 38, s. 86–87, sygn. 41, s. 14, 35, 81, 113, 115; Oliwa, sygn. 38, s. 88; Osterode, sygn. 41, s. 36, 115; Praga, sygn. 38, s. 88, sygn. 41, s. 37, 115; Pudagla, sygn. 38, s. 87, sygn. 41, s. 18, 38, 76, 115; Rain (k. Graz, Austria), sygn. 41, s. 39, 115; Ratzeburg, sygn. 41, s. 40, 115; Schleswig, sygn. 41, s. 43, 115; Schwerin, sygn. 41, s. 44, 115; Słupsk, sygn. 38, s. 94, sygn. 41, s. 61, 74, 117; Sorö, sygn. 41, s. 45, 115; Stadthagen, sygn. 41, s. 46, 115; Stolpe a. d. Peene, sygn. 38, s. 94, sygn. 41, s. 60, 75, 117; Stralsund, sygn. 38, s. 95, sygn. 41, s. 75, 117; Szczecin, sygn. 38, s. 90–92, sygn. 41, s. 48–59, 74, 92–93, 115–116; Ścinawa (Steinau a.d. Oder), sygn. 41, s. 47, 115, 117; Trzebiatów, sygn. 41, s. 78, 117; Uznam, sygn. 41, s. 63, 77, 117; Vadstena, sygn. 38, s. 95, sygn. 41, s. 65, 117; Verchen, sygn. 41, s. 64, 82, 117; Wismar, sygn. 38, s. 95, sygn. 41, s. 66, 117; Wołogoszcz, sygn. 38, s. 96, sygn. 41, s. 67–69, 117; Wolin, sygn. 38, s. 96, sygn. 41, s. 70, 82; Ziemia Święta, sygn. 38, s. 87, sygn. 41, s. 22, 114.

4.2. WYCHOWANIE I EDUKACJA

MATERIAŁY BIBLIOGRAFICZNE: sygn. 35, s. 22.

OPRACOWANIE TEMATYCZNE: M. Wehrmann, *Von der Erziehung einiger pommerscher Fürsten*, artykuł, rps, sygn. 35, s. 172–192 [opublikowany w „Archiv für Kulturgeschichte” 1903, s. 265–283].

INSTRUKCJE DWORSKIE DOTYCZĄCE WYCHOWANIA KSIĄŻĄT: ordynacja wołogoska, 1526, odpis, sygn. 35, s. 148–151; A. Magerius, *De disciplina...*, 1552, odpis, sygn. 35, s. 5–11; ordynacja wołogoska, 1551, odpis, sygn. 35, s. 12–15; instrukcja, 1552, odpis, sygn. 35, s. 16–20, 166–171; instrukcja, 1602, sygn. 35, s. 92–99.

NAUCZYCIELE KSIĄŻĘCY: Fr. Gerschow (1568–1635), sygn. 35, s. 23, 28–30, 41–42, 54, 62–66, sygn. 40, s. 40, sygn. 50, s. 1–100; A. Magerius, sygn. 35, s. 5–11, 23; M. Marstaller (1561–1615), sygn. 35, s. 32, 54, 67, 87–88; O. Ramin, sygn. 35, s. 1–2, 23; B. Rhawen, sygn. 35, s. 3–4, 23.

WYCHOWANIE I EDUKACJA FILIPA II: sygn. 35, s. 24–40.

STUDIA UNIWERSYTECKIE: materiały bibliograficzne, sygn. 37, s. 1–5; M. Wehrmann, *Pommersche Fürsten auf Universitäten*, „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde” 1915, Nr. 7, s. 51–53, nadbitka, sygn. 37, s. 3–5; M. Wehrmann, *Herzog Barnim XI. in Wittenberg*, „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde” 1918, Nr. 11, s. 41–43, nadbitka, sygn. 37, s. 11–13; M. Wehrmann, *Herzog Ulrich in Tübingen (1607/08)*, „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde” 1913, Nr. 8, s. 114–120, sygn. 35, s. 70–77.

MIEJSCA STUDIÓW: Greifswald, sygn. 37, s. 2–5, 20, 24, 26, 28–29, 32; Heidelberg, sygn. 35, s. 131–165, sygn. 36, s. 45–46, sygn. 37, s. 3; Lipsk, sygn. 37, s. 3–4, 15–19; Marburg, sygn. 37, s. 4; Padwa, sygn. 37, s. 4, 21, 30; Praga, sygn. 37, s. 1, 3; Rostock, sygn. 37, s. 4; Siena, sygn. 37, s. 4, 21, 30; Tybinga, sygn. 35, s. 68–86, 113–114, sygn. 36, s. 61, 85–90, 92–99; Wittenberga, sygn. 37, s. 3–4, 11–13, 22, 25–26.

PODRÓŻE: materiały bibliograficzne, sygn. 36, s. 1, 108; M. Wehrmann, *Der Junge Herzog Philipp von Pommern am Hofe des Kurfürsten Ludwig V. (1526–1531)*, „Neue Archiv für die Geschichte der Stadt Heidelberg und der Rheinischen Pfalz” 1908, s. 72–84, nadbitka, sygn. 35, s. 134–147.

PODRÓŻE KSIĄŻĄT DO POSZCZEGÓLNYCH KRAJÓW: Anglia, sygn. 36, s. 47–59, 101; Austria, sygn. 36, s. 91, 100; Księstwo Brunszwicko-Luneburskie, sygn. 30, s. 400; Dania, sygn. 30, s. 400; Francja, sygn. 36, s. 47–59, 61, 101, 108–193; Hiszpania, sygn. 36, s. 47–59; Księstwo Holsztynu, sygn. 47, s. 44–45; Italia, sygn. 36, s. 2–44, 47–59, 61, 71–81, 85–90, 92–99, 106–107, sygn. 50, s. 1–100; Księstwo Meklemburskie, sygn. 36, s. 61, 85–90, 92–99; Niderlandy, sygn. 44, s. 144; Polska, sygn. 36, s. 47–59; Prusy, sygn. 30, s. 400; Palatynat Reński, sygn. 35, s. 131–165, sygn. 36, s. 45–46, sygn. 37, s. 3; Saksonia, sygn. 30, s. 400, sygn. 36, s. 45–46, 66–67, sygn. 37, s. 3, 11–13; Księstwo Wirtembergii, sygn. 35, s. 68–86, 113–114, sygn. 36, s. 61, 85–90, 92–99.

4.3. PIELGRZYMKI

PIELGRZYMKI KSIĄŻĄT DO ZIEMI ŚWIĘTEJ: Bogusław X – zob. rozdział IX, podrozdział 4.5.1; Eryk I (1423–1424), sygn. 52, s. 34; Eryk II (1424), sygn. 52, s. 35; Kazimierz II (1217), sygn. 38, s. 87, sygn. 41, s. 22, sygn. 52, s. 36–38; Kazimierz III (1281), sygn. 52, s. 39; Świętobor I (1411), sygn. 52, s. 41; Warcisław II, sygn. 52, s. 40; Warcisław VIII (1406), sygn. 52, s. 42–43.

4.4. KSIĄŻĘTA POMORSY

ADELAJDA (1341–1406), córka księcia brunszwickiego Ernesta I (1297–1361)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 30, s. 182–186, sygn. 33, s. 53–58, 133, 135, sygn. 41, s. 31.

MAŁŻEŃSTWO: Bogusław V, sygn. 30, s. 182–186, sygn. 33, s. 53–58, 133, 135.

POCHÓWEK: klasztor Marienkron k. Darłowa, sygn. 33, s. 135, sygn. 41, s. 31.

ADELAJDA (1410–1447)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 30, s. 77–79, sygn. 31, s. 3, sygn. 41, s. 40.

MAŁŻEŃSTWA: Henryk X Rumpold (Młodszy), książę głogowski, sygn. 41, s. 40;
Bernard II, książę sasko-lauenburski, sygn. 41, s. 40.

POCHÓWEK: katedra w Ratzeburgu, sygn. 41, s. 40.

ADOLF (Odolanus), syn Kazimierza I dymińskiego (1135–1180)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 30, s. 355.

AGNIESZKA (1318–1371), córka księcia brunszwickiego Henryka II (1281–1351)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 38, s. 90, sygn. 41, s. 53.

MAŁŻEŃSTWO: Barnim III, sygn. 41, s. 53.

POCHÓWEK: kościół św. Ottona w Szczecinie, sygn. 38, s. 90, sygn. 41, s. 53.

AGNIESZKA (1381/1388–1430)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 4–5, sygn. 32, s. 28, sygn. 33, s. 132.

MAŁŻEŃSTWO: Baltazar, książę meklemburski na Werle-Güstrow, sygn. 31, s. 4–5,
sygn. 33, s. 132.

AGNIESZKA (zm. 1435), córka księcia sasko-lauenburskiego Eryka IV

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 12, s. 97, sygn. 41, s. 38.

MAŁŻEŃSTWO: Wacisław VIII, sygn. 41, s. 38.

POCHÓWEK: klasztor Pudagla, sygn. 38, s. 89, sygn. 41, s. 38.

AGNIESZKA (1436–1512)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 6–11, 205, sygn. 33, s. 132, sygn. 41, s. 73.

MAŁŻEŃSTWA: Fryderyk I, elektor brandenburski, sygn. 31, s. 205, sygn. 41, s. 73;
książę anhalcki Jerzy II Mocny, sygn. 31, s. 205, sygn. 41, s. 73.

POCHÓWEK: klasztor w Ballenstedt, sygn. 41, s. 73.

AGNIESZKA (1584–1629), córka elektora brandenburskiego Jana Jerzego
(1571–1598)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 30, s. 402–405, sygn. 31, s. 212, 216, sygn. 32,
s. 118, sygn. 38, s. 16, sygn. 41, s. 28.

MAŁŻEŃSTWA: Filip Juliusz (1584–1625), sygn. 30, s. 402–403, sygn. 31, s. 212,
216; książę sasko-lauenburski Franciszek Karol, sygn. 41, s. 28.

WIZERUNKI KSIĘŻNEJ: sygn. 38, s. 16.

POCHÓWEK: kościół w Lauenburg a.d. Elbe, sygn. 41, s. 28.

ALBRECHT ŚWIĘTOBOROWIC (1379–1412)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 30, s. 2, 80, sygn. 41, s. 25.

POCHÓWEK: klasztor w Kołbaczu, sygn. 41, s. 25.

ALEKSANDRA (1525/1526–1539/1544)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 17, sygn. 33, s. 133, 135, sygn. 41, s. 17.

POCHÓWEK: kościół NMP w Szczecinie, sygn. 41, s. 51.

AMELIA (1490–1525), córka Filipa Wittelsbacha (1448–1508)

MAŁŻEŃSTWO: Jerzy I, sygn. 41, s. 55, sygn. 44, s. 66.

UROCZYŚCIE ŚLUBNE: sygn. 30, s. 295–296, sygn. 44, s. 66, sygn. 47, s. 42–43.

WIZERUNKI KSIĘŻNEJ: sygn. 38, s. 15.

POCHÓWEK: kościół św. Ottona w Szczecinie, sygn. 38, s. 90, sygn. 41, s. 55.

AMELIA (1547–1580), córka Filipa I

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 13–16, sygn. 38, s. 14, 96.

WIZERUNKI KSIĘŻNEJ: sygn. 38, s. 14.

POCHÓWEK: Wołogoszcz, sygn. 38, s. 96.

ANASTAZJA (1170–1240), córka Mieszka III Starego

MAŁŻEŃSTWO: Bogusław I, sygn. 41, s. 62.

POCHÓWEK: kościół norbertanek w Trzebiatowie, sygn. 38, s. 94, sygn. 41, s. 62.

ANASTAZJA, córka Bogusława IV (?)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 22.

ANASTAZJA BARNIMÓWNA (1239/1245–1317)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 18–21, sygn. 41, s. 66.

MAŁŻEŃSTWO: książę meklemburski Henryk I Pielgrzym (1230–1302), sygn. 41, s. 66.

POCHÓWEK: klasztor franciszkanów w Wismarze, sygn. 41, s. 66.

ANNA, hrabina von Wunstorf

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 38, s. 86, sygn. 41, s. 35.

MAŁŻEŃSTWO: Barnim VIII, sygn. 41, s. 35.

POCHÓWEK: klasztor Neuenkamp, sygn. 38, s. 86, sygn. 41, s. 35.

ANNA (1360–1413), córka Albrechta der Schöne (1319–1361)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 210, sygn. 38, s. 86.

MAŁŻEŃSTWO: Świętobor I (III), sygn. 31, s. 210, sygn. 41, s. 25.

POCHÓWEK: klasztor w Kołbaczu, sygn. 38, s. 86, sygn. 41, s. 25.

ANNA (zm. 1415), żona Wacisława VI (1346–1394)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 26, sygn. 41, s. 8.

POCHÓWEK: klasztor w Bergen na Rugii, sygn. 41, s. 8.

ANNA (1421–1447/1459)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 23–25.

MAŁŻEŃSTWO: książę meklemburski Jan V (1418–1443), sygn. 31, s. 23.

POCHÓWEK: klasztor Eldena, sygn. 33, s. 3, sygn. 38, s. 87, sygn. 41, s. 13.

ANNA (1491/1492–1550)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 27–30, sygn. 41, s. 3, 29, sygn. 47, s. 13.

MAŁŻEŃSTWO: książę legnicki Jerzy I Brzeski (1481/1482–1521), sygn. 41, s. 29.

WIZERUNKI KSIĘŻNEJ: sygn. 38, s. 12, sygn. 47, s. 13.

POCHÓWEK: kościół św. Jana w Legnicy, sygn. 41, s. 3, 29.

ANNA (1502–1568), córka księcia brunszwickiego Henryka II Średniego (1468–1532)

MAŁŻEŃSTWO: Barnim IX, sygn. 33, s. 9, sygn. 41, s. 50.

WIZERUNKI KSIĘŻNEJ: sygn. 38, s. 11.

ANNA (1531–1592)

MAŁŻEŃSTWO: Jobst III, hrabia Barby-Mühlingen, sygn. 31, s. 31–35, sygn. 38, s. 85, sygn. 41, s. 72.

POCHÓWEK: kościół św. Jana w Barby, sygn. 38, s. 85, sygn. 41, s. 72.

ANNA, córka księcia szlezwicko-holsztyńskiego Jana I Młodszego (1545–1622)

MAŁŻEŃSTWO: Bogusław XIII, sygn. 41, s. 57.

POCHÓWEK: kościół św. Ottona w Szczecinie, sygn. 38, s. 91, sygn. 41, s. 57.

ANNA (1554–1626), córka Filipa I

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 40–43, sygn. 38, s. 13, 87, sygn. 41, s. 19.

MAŁŻEŃSTWO: książę meklemburski Ulryk (1528–1603), sygn. 31, s. 40–41, sygn. 41, s. 19.

WIZERUNKI KSIĘŻNEJ: sygn. 38, s. 13.

POCHÓWEK: kościół kolegiacki w Güstrow: sygn. 38, s. 87, sygn. 41, s. 19.

ANNA JAGIELLONKA (1476–1503)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 219–220, sygn. 32, s. 60, 62, sygn. 33, s. 3, 133, sygn. 38, s. 87, sygn. 41, s. 13, sygn. 47, s. 3, 5–6, 90, 111, 117–122.

MAŁŻEŃSTWO: Bogusław X, sygn. 12, s. 262–263, sygn. 31, s. 219–220, sygn. 33, s. 133, sygn. 47, s. 3, 5–6, 90, 111, 117–122; uroczystości ślubne: sygn. 47, s. 3, 5–6; posag, sygn. 47, s. 3, 5–6.

ANNA MARIA (1567–1618), córka elektora brandenburskiego Jana Jerzego (1525–1598)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 213–214, sygn. 38, s. 9, 91, sygn. 41, s. 57.

MAŁŻEŃSTWO: Barnim X Młodszy, sygn. 31, s. 213–214, sygn. 41, s. 57.

WIZERUNKI KSIĘŻNEJ: sygn. 38, s. 9.

POCHÓWEK: kościół św. Ottona w Szczecinie, sygn. 38, s. 91, sygn. 41, s. 57.

ANNA (1590–1660)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 44–45, sygn. 38, s. 10, 94, sygn. 41, s. 61.

MAŁŻEŃSTWO: Ernest de Croy, sygn. 31, s. 44–45.

WIZERUNKI KSIĘŻNEJ: sygn. 38, s. 10.

POCHÓWEK: kościół zamkowy w Słupsku, sygn. 38, s. 94, sygn. 41, s. 61.

BARBARA (ZM. 1300), córka Warcisława III

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 47.

BARNIM I DOBRY (1210–1278)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 11, s. 53–54, sygn. 14, s. 15–16, 20–21, 24, 32–35, sygn. 30, s. 5, 81–96, sygn. 32, s. 30–34, 40, 46, 48, 51, 82, 88–89, 113, sygn. 33, s. 7, 27, 130, sygn. 38, s. 90, sygn. 40, s. 22, sygn. 41, s. 49, 52, sygn. 104, s. 75, 81.

MAŁŻEŃSTWA: Marianna, córka króla szwedzkiego Eryka X Knutssona, sygn. 41, s. 52; Małgorzata, córka księcia meklemburskiego Mikołaja I (1210–1277), sygn. 41, s. 52.

POCHÓWEK: kościół NMP w Szczecinie, sygn. 38, s. 90, sygn. 41, s. 49, sygn. 104, s. 75, 81.

BARNIM II (1275–1295)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 14, s. 35, sygn. 30, s. 6, 97–99, sygn. 32, s. 30–34, 40, 46, 82, sygn. 38, s. 90, sygn. 41, s. 49, sygn. 104, s. 79.

POCHÓWEK: kościół NMP w Szczecinie, sygn. 38, s. 90, sygn. 41, s. 49, sygn. 104, s. 79.

BARNIM III (1300–1368)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 11, s. 144, 147, 152, sygn. 14, s. 64, 66–67, 71–72, 77–78, 80–82, sygn. 28, s. 3, sygn. 30, s. 7, 100–109, sygn. 32, s. 30–34, 46, 82, 114, sygn. 33, s. 7, 68, sygn. 41, s. 53–54, sygn. 104, s. 78, sygn. 106, s. 195–205.

MAŁŻEŃSTWO: Agnieszka, córka księcia brunszwickiego Henryka II (1281–1351), sygn. 41, s. 53.

POCHÓWEK: kościół św. Ottona w Szczecinie, sygn. 41, s. 53, sygn. 104, s. 78, sygn. 106, s. 196–205; epitafium, sygn. 95, s. 167, sygn. 115, s. 69–72.

BARNIM IV (1325–1365)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 14, s. 102, sygn. 28, s. 4, sygn. 30, s. 8, 110–113, sygn. 32, s. 24, 30–34, 41, 46, 49, 82, 91, 114, sygn. 38, s. 85, 91, sygn. 41, s. 23, 33.

MAŁŻEŃSTWO: Zofia (1329–1364), córka księcia meklemburskiego Jana II (1250–1337), sygn. 41, s. 33.

POCHÓWEK: katedra w Kamieniu Pomorskim, sygn. 38, s. 85, 91, sygn. 41, s. 23.

BARNIM V (1369–1403)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 11, s. 157, sygn. 30, s. 9, 114–117, sygn. 32, s. 30–34, 42, sygn. 33, s. 133, sygn. 37, s. 1, 23.

STUDIA UNIWERSYTECKIE: Praga, sygn. 37, s. 1, 23.

BARNIM VI (1365–1402)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 12, s. 1–7, 14, sygn. 30, s. 10, 118–125, sygn. 32, s. 30–34, 42, 46, 92, 115, sygn. 38, s. 6, 87, sygn. 41, s. 24.

WIZERUNKI KSIĘCIA: sygn. 38, s. 6.

POCHÓWEK: kościół w Kenz, sygn. 38, s. 87, sygn. 41, s. 24.

BARNIM VII (1403–1450)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 14, s. 113–115, sygn. 30, s. 12, 126–128, sygn. 32, s. 30–34, 43, 46, 60, sygn. 38, s. 87, sygn. 41, s. 21.

POCHÓWEK: kościół w Gützkow, sygn. 38, s. 87, sygn. 41, s. 21.

BARNIM VIII (1403/1405–1451)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 30, s. 129–133, sygn. 32, s. 30–34, 46, 116, sygn. 33, s. 133, sygn. 38, s. 86, sygn. 41, s. 35.

MAŁŻEŃSTWO: Anna, hrabina von Wunstorf, sygn. 41, s. 35.

POCHÓWEK: klasztor Neuenkamp, sygn. 38, s. 86, sygn. 41, s. 35.

BARNIM (1465–1474)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 30, s. 134, sygn. 41, s. 41.

POCHÓWEK: kościół w Darłowie, sygn. 41, s. 41.

BARNIM (1500–1501)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 30, s. 135, sygn. 47, s. 33.

BARNIM IX (1501–1573)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 28, s. 8, sygn. 30, s. 15–16, 136–145, sygn. 32, s. 30–34, 46, 50, 52, 60, 62, 117, sygn. 33, s. 9, sygn. 38, s. 7–8.

STUDIA UNIWERSYTECKIE W WITTENBERDZE: M. Wehrmann, *Herzog Barnim XI. in Wittenberg*, „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde” 1918, Nr. 11, s. 41–43, nadbitka, sygn. 37, s. 11–13; udział w dyspucie lipskiej, sygn. 65, s. 162–163.

MAŁŻEŃSTWO: Anna, córka księcia brunszwicko-luneburskiego Henryka II, sygn. 33, s. 9, sygn. 41, s. 50.

KORESPONDENCJA: list od Filipa I, 14 XII 1549, odpis, sygn. 32, s. 64; list od książąt anhalckich Joachima Ernesta i Bernarda, 1563, odpis, sygn. 154, s. 215; list od Jana Fryderyka, 16 V 1563, odpis, sygn. 154, s. 106.

PRZEKAZY KRONIKARSKIE: sygn. 28, s. 8.

WIERSZE I PIEŚNI O KSIĘCIU: sygn. 28, s. 8.

WIZERUNKI KSIĘCIA: sygn. 38, s. 7–8.

TESTAMENT: 1569, sygn. 6, s. 6; inwentarz pośmiertny, 1573, sygn. 139, s. 59.

POCHÓWEK: kościół NMP w Szczecinie, sygn. 38, s. 90.

BARNIM X MŁODSZY (1549–1603)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 30, s. 14, 146–155, sygn. 32, s. 30–34, 46, 117, sygn. 36, s. 108–110, 120–121, 127, 137–150, 158–161, sygn. 37, s. 3, 26, 32, sygn. 38, s. 4, 91, sygn. 40, s. 38, sygn. 41, s. 56–57, sygn. 154, s. 446–448.

WYCHOWANIE I EDUKACJA: wypisy źródłowe, sygn. 35, s. 130; studia uniwersyteckie, sygn. 37, s. 26, 32, sygn. 154, s. 446–448, sygn. 36, s. 108–193; podróż kawalerska, 1566, sygn. 36, s. 108–193.

MAŁŻEŃSTWO: Anna Maria, córka elektora brandenburskiego Jana Jerzego Hohenzollerna (1525–1598), sygn. 41, s. 57.

KORRESPONDENCJA: 1563–1565, sygn. 154, s. 450–459; korespondencja z czasu pobytu akademickiego we Francji (1565–1567): list do Jana Fryderyka, 19 VIII 1565, odpis, sygn. 36, s. 110; list od Bogusława XIII, 27 VI 1566, Ücker-münde, odpis, sygn. 36, s. 120–121; list od Bogusława XIII, 22 X 1566, Wołogoszcz, odpis, sygn. 36, s. 137; list do Bogusława XIII, 2 XI 1566, Wołogoszcz, odpis, sygn. 36, s. 138; list do Jana Fryderyka, 20 XI 1566, sygn. 36, s. 158; list do Jana Fryderyka, 10 I 1567, Angers, odpis, sygn. 36, s. 159–160; list do Jana Fryderyka, 22 II 1567, Paryż, odpis, sygn. 36, s. 161.

WIZERUNKI KSIĘCIA: sygn. 38, s. 4.

MOWY FUNERALNE: sygn. 40, s. 38.

POCHÓWEK: kościół św. Ottona w Szczecinie, sygn. 38, s. 91, sygn. 41, s. 56.

BEATA (1270/1274–1315/1316), córka Barnima I

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 48.

BOGUSŁAW, syn Racibora I

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 30, s. 165.

BOGUSŁAW I (1127–1187)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 13, s. 1–25, sygn. 28, s. 1, sygn. 30, s. 17, 158–164, sygn. 32, s. 24–25, 30–34, 39, 46, 49, 51, 81–82, 87, 112, sygn. 38, s. 89, sygn. 41, s. 62–63.

MAŁŻEŃSTWO: Anastazja, córka księcia wielkopolskiego Mieszka III, sygn. 41, s. 62.

POCHÓWEK: klasztor Pudagla, sygn. 38, s. 89, sygn. 41, s. 63.

BOGUSŁAW II (1178/1184–1220/1221)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 14, s. 4, 12, sygn. 28, s. 1, sygn. 30, s. 18, 166–169, sygn. 32, s. 24, 30–34, 40, 46, 82, 112, sygn. 38, s. 91, sygn. 41, s. 48.

MAŁŻEŃSTWO: Mirosława, córka Mściwoja I, sygn. 41, s. 48.

POCHÓWEK: kościół św. Jakuba w Szczecinie, sygn. 38, s. 91, sygn. 41, s. 48.

BOGUSŁAW III (ZM. 1223)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 30, s. 19, 170–171, sygn. 32, s. 30–34, 40, 46, 82, 88, sygn. 38, s. 91.

POCHÓWEK: kościół św. Jakuba w Szczecinie, sygn. 38, s. 91.

BOGUSŁAW IV (1254/1255–1309)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 11, s. 64, 66, 71, 75, sygn. 14, s. 35–36, 39, 43, sygn. 28, s. 1, sygn. 30, s. 20, 172–181, sygn. 32, s. 30–34, 46, 82, 89–90, 114, sygn. 38, s. 85, sygn. 41, s. 40, 49.

MAŁŻEŃSTWO: Matylda, córka margrabiego brandenburskiego Jana I (1213–1266), sygn. 32, s. 114.

POCHÓWEK: kościół NMP w Szczecinie, sygn. 38, s. 85, sygn. 41, s. 49.

BOGUSŁAW V (1317–1374)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 11, s. 157, sygn. 14, s. 72, 81, 84, sygn. 28, s. 4, sygn. 30, s. 21, 182–190, sygn. 32, s. 30–34, 41, 46, 53, 82–83, 114, sygn. 33, s. 8, 135, sygn. 38, s. 85, sygn. 41, s. 7, 31, 33, 37, 39.

MAŁŻEŃSTWA: Adelajda, córka księcia brunszwickiego Ernesta I, sygn. 30, s. 184, sygn. 33, s. 135, sygn. 41, s. 31; Elżbieta, córka Kazimierza Wielkiego, sygn. 41, s. 33.

POCHÓWEK: klasztor w Białobokach, sygn. 38, s. 85, sygn. 41, s. 7.

BOGUSŁAW VI (1354/1356–1393)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 11, s. 148, 184, 198, sygn. 14, s. 98, sygn. 28, s. 4, sygn. 30, s. 22, 191–196, sygn. 32, s. 28, 30–34, 42, 46, 114, sygn. 33, s. 8, sygn. 38, s. 87, sygn. 41, s. 12.

MAŁŻEŃSTWO: Judyta, córka księcia brunszwicko-luneburskiego Eryka II, sygn. 32, s. 28, sygn. 33, s. 8, sygn. 41, s. 12.

POCHÓWEK: klasztor Eldena, sygn. 38, s. 87, sygn. 41, s. 12.

BOGUSŁAW VII (1355–1404)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 11, s. 210, sygn. 12, s. 37, 70, sygn. 14, s. 101, sygn. 30, s. 23, 197–199, sygn. 32, s. 28, 30–34, 41, 46, 115, sygn. 38, s. 90, sygn. 41, s. 54.

POCHÓWEK: kościół św. Ottona w Szczecinie, sygn. 38, s. 90, sygn. 41, s. 54.

BOGUSŁAW VIII (1363/1364/1368–1418)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 30, s. 24, 200–203, sygn. 32, s. 30–34, 42, 46, 53, 115, sygn. 38, s. 85, sygn. 41, s. 23, 40–41.

MAŁŻEŃSTWO: Zofia holsztyńska, sygn. 33, s. 136, sygn. 41, s. 23.

POCHÓWEK: katedra w Kamieniu Pomorskim, sygn. 38, s. 85, sygn. 41, s. 23.

BOGUSŁAW IX (1407–1446)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 12, s. 96, 101, sygn. 14, s. 111.

BOGUSŁAW XI (ZM. 1514)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 30, s. 27, 228–229, sygn. 41, s. 55.

POCHÓWEK: kościół św. Ottona w Szczecinie, sygn. 41, s. 55.

BOGUSŁAW XII (1542)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 30, s. 230, sygn. 32, s. 60, 62, sygn. 41, s. 51.

POCHÓWEK: kościół NMP w Szczecinie, sygn. 41, s. 51.

BOGUSŁAW XIII (1544–1605)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 6, s. 66–108, sygn. 30, s. 29, 233–246, sygn. 32, s. 30–34, 46, 50, 60, 62–63, 117, sygn. 33, s. 28–29, sygn. 35, s. 5–20, 23, 68–69, 166–171, sygn. 36, s. 121–125, 128–138, 151–157, 162–163, sygn. 38, s. 17–18, 91, sygn. 41, s. 14, 57, sygn. 154, s. 216–217.

WYCHOWANIE I EDUKACJA: ordynek dworski, 1551, odpis, sygn. 35, s. 12–15; instrukcja A. Mageriusa, *De disciplina...*, 1552, odpis, sygn. 35, s. 5–11; ordynacja dworska, 1552, odpis, sygn. 35, s. 16–20, 166–171; nauczyciele, sygn. 35, s. 1–5, 11, 23; studia uniwersyteckie, sygn. 37, s. 3–4, 32.

MAŁŻEŃSTWA: Klara brunszwicka (1550–1598), córka księcia brunszwicko-luneburckiego Franciszka, sygn. 30, s. 233, 244, sygn. 33, s. 28, sygn. 41, s. 14; Anna, córka księcia szlezwicko-holsztyńskiego Jana I Młodszego, sygn. 41, s. 57.

KORESPONDENCJA: list od kanclerza Christiana v. Küssowa, 14 VI 1563, odpis, sygn. 154, s. 216–217; korespondencja z Janem Fryderykiem (1582–1628), księciem Wirtembergii, w sprawie pobytu Ulryka I w Tybindze, sygn. 35, s. 68–69; list do Ernesta Ludwika i Barnima X, 27 VI 1566, Ückermünde, odpis, sygn. 36, s. 120–121; list do Dietricha von Schwerina, 28 VI 1566, Ückermünde, odpis, sygn. 36, s. 122; list do Ernesta Ludwika i Barnima X, 10 VII 1566, Wołogoszcz, odpis, sygn. 36, s. 123; list do Petera Baumann, 10 VII 1566, odpis, sygn. 36, s. 124; list od Dietricha von Schwerina, 14 VIII 1566, odpis, sygn. 36, s. 128–129; list od Ernesta Ludwika, 15 VIII

1566, Angers, odpis, sygn. 36, s. 130–132; list od Ernesta Ludwika, 16 VIII 1566, Angers, odpis, sygn. 36, s. 133–134; list od dr. Bernarda Machta, 2 IX 1566, Antorffen, odpis, sygn. 36, s. 136; list do Barnima X, 22 X 1566, Wołogoszcz, odpis, sygn. 36, s. 137; list do Barnima X, 2 XI 1566, Wołogoszcz, odpis, sygn. 36, s. 138; list do Dietricha von Schwerina, 10 XI 1566, odpis, sygn. 36, s. 151–152; korespondencja z księciem saskim Janem Wilhelmem (1530–1573), 10 XI, 4 XII 1566, odpis, sygn. 36, s. 153–154; list od Joachima Jasmunda, 19 XI 1566, Frankfurt a. O., odpis, sygn. 36, s. 155; korespondencja z Nikolausem Kufenerem z Lipska, 10, 19 XI 1566, odpisy, sygn. 36, s. 156–157; list do Ulricha v. Schwerina i Balthasara v. d. Wolde, 21 V 1567, Wołogoszcz, odpis, sygn. 36, s. 162–163.

WIZERUNKI KSIĘCIA: sygn. 38, s. 17–18.

POCHÓWEK: kościół św. Ottona w Szczecinie, sygn. 38, s. 91, sygn. 41, s. 57.

BOGUSŁAW XIV (1580–1637)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 28, s. 10, sygn. 30, s. 30, 247–249, sygn. 32, s. 6, 17, 30–34, 46, 72, 118, sygn. 33, s. 31, 33–34, 74–75, sygn. 35, s. 32, 51–52, 54, 67, 87–88, 128, sygn. 38, s. 20, sygn. 40, s. 32–33.

WYCHOWANIE I EDUKACJA: wypisy źródłowe, sygn. 35, s. 51–52, 128; wychowawcy, sygn. 35, s. 32, 54, 67, 87–88.

MAŁŻEŃSTWO: Elżbieta (1580–1653), córka księcia szlezwicko-holsztyńskiego Jana Młodszego (1545–1622), sygn. 41, s. 42.

RZĄDY W KSIĘSTWIE WOŁOGOSKIM: list burmistrza i rady miasta Anklam do Bogusława XIV, dotyczący objęcia władzy w Księstwie Wołogoskim po śmierci Filipa Juliusza, Anklam, 5 V 1625, odpis, sygn. 33, s. 74–75.

KORESPONDENCJA: sygn. 7, s. 59–60.

PRZEKAZY KRONIKARSKIE: sygn. 28, s. 10.

WIERSZE I PIEŚNI O KSIĘCIU: sygn. 28, s. 10.

PANEGIRYKI POŚWIĘCONE KSIĘCIU: sygn. 33, s. 146–147, 149, 156.

WIZERUNKI KSIĘCIA: sygn. 38, s. 20.

INWENTARZE POŚMIERTNE: 1637, sygn. 146, s. 339, sygn. 154, s. 45–91; 1645, 1653, sygn. 139, s. 34.

UROCZYSTOŚCI POGRZEBOWE: sygn. 8, s. 22–23; mowy pogrzebowe, sygn. 7, s. 2–33, 37, sygn. 33, s. 31, sygn. 35, s. 51–52.

POCHÓWEK: kościół św. Ottona w Szczecinie, sygn. 38, s. 91, sygn. 41, s. 59.

CHRISTOPH DE POMERANIA, nieślubny syn Bogusława X

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 30, s. 213–214.

DOBROŚLAWA (1177–1226)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 49–54, sygn. 41, s. 20.

MAŁŻEŃSTWO: książę Bolesław Mieszkowic (1159–1195), sygn. 31, s. 49–54.

POCHÓWEK: klasztor franciszkanów w Greifswaldzie, sygn. 41, s. 20.

DOROTA (1528–1558)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 55–58, sygn. 41, s. 30.

MAŁŻEŃSTWO: Jan, hrabia Mansfeld, sygn. 41, s. 30.

POCHÓWEK: Mansfeld (?), sygn. 41, s. 30.

ELŻBIETA (1210–1222), córka Kazimierza II

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 60, sygn. 38, s. 94, sygn. 41, s. 60.

POCHÓWEK: klasztor w Stolpe, sygn. 38, s. 94, sygn. 41, s. 60.

ELŻBIETA, córka Barnima I

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 59.

ELŻBIETA, córka Gerarda II Ślepego

MAŁŻEŃSTWO: Otton I, sygn. 41, s. 50.

POCHÓWEK: kościół NMP w Szczecinie, sygn. 41, s. 50.

ELŻBIETA (1302–1349)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 11, s. 127, sygn. 31, s. 61–63, sygn. 41, s. 40.

MAŁŻEŃSTWO: książę sasko-lauenburski Eryk I (1280–1361), sygn. 41, s. 40.

POCHÓWEK: katedra w Ratzeburgu, sygn. 41, s. 40.

ELŻBIETA (1326–1363), córka Kazimierza Wielkiego

MAŁŻEŃSTWO: Bogusław V, sygn. 41, s. 33.

POCHÓWEK: klasztor Marienthron (k. Szczecinka), sygn. 38, s. 88, sygn. 41, s. 33.

ELŻBIETA, żona Wacisława V

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 41, s. 16.

MAŁŻEŃSTWO: sygn. 41, s. 16.

POCHÓWEK: klasztor w Gandersheim, sygn. 41, s. 16.

ELŻBIETA (1346–1393)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 11, s. 150, sygn. 31, s. 64–67, sygn. 38, s. 52, 88, sygn. 41, s. 37.

MAŁŻEŃSTWO: cesarz Karol IV Luksemburski (1316–1368), sygn. 41, s. 37.

WIZERUNKI KSIĘŻNEJ: sygn. 38, s. 52.

POCHÓWEK: Praga, sygn. 38, s. 88, sygn. 41, s. 37.

ELŻBIETA (1360–1388)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 12, 68–69, sygn. 32, s. 28.

MAŁŻEŃSTWO: książę meklemburski Magnus I (1345–1384), sygn. 31, s. 12, sygn. 32, s. 28.

ELŻBIETA, córka księcia brunszwickiego Eryka I (1383–1427)

MAŁŻEŃSTWO: Kazimierz V, sygn. 41, s. 16.

POCHÓWEK: klasztor w Gandersheim, sygn. 41, s. 16.

ELŻBIETA (OK. 1420–1473)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 70–73, sygn. 41, s. 8.

POCHÓWEK: Bergen/Rugia, sygn. 41, s. 8.

ELŻBIETA (1425–1471), córka Jana Alchemika (1406–1464)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 205, 208–209.

MAŁŻEŃSTWO: Joachim I Młodszy (1424–1451), sygn. 31, s. 205, 208–209.

ELŻBIETA (1463–1516), córka Eryka II

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 75–76, 218, sygn. 33, s. 3, sygn. 38, s. 95, sygn. 41, s. 64.

POCHÓWEK: klasztor w Verchen, sygn. 31, s. 218, sygn. 33, s. 3, sygn. 38, s. 95, sygn. 41, s. 64.

ELŻBIETA (ZM. 1518)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 77–78, sygn. 38, s. 19, sygn. 41, s. 55.

WIZERUNKI KSIĘŻNEJ: sygn. 38, s. 19.

POCHÓWEK: kościół św. Ottona w Szczecinie, sygn. 41, s. 55.

ELŻBIETA (1544–1554)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 79, sygn. 41, s. 51.

POCHÓWEK: kościół NMP w Szczecinie, sygn. 41, s. 51.

ELŻBIETA (1580–1653), córka księcia szlezwicko-holsztyńskiego Jana I Młodszeo

MAŁŻEŃSTWO: Bogusław XIV, sygn. 41, s. 42.

POCHÓWEK: Darłowo, sygn. 38, s. 89, sygn. 41, s. 42.

ELŻBIETA MAGDALENA (1580–1649)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 80–83, sygn. 38, s. 22, sygn. 41, s. 34.

MAŁŻEŃSTWO: książę kurlandzki i semigalski Fryderyk Kettler (1587–1638), sygn. 41, s. 34.

WIZERUNKI KSIĘŻNEJ: sygn. 38, s. 22.

POCHÓWEK: Mitawa, sygn. 41, s. 34.

ERDMUTA (1561–1623), córka elektora brandenburskiego Jana Jerzego (1525–1598)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 206, 211, sygn. 38, s. 21, 68, 90, sygn. 41, s. 58.

MAŁŻEŃSTWO: Jan Fryderyk, sygn. 31, s. 206, 211, sygn. 41, s. 58.

WIZERUNKI KSIĘŻNEJ: sygn. 38, s. 21, 68.

POCHÓWEK: kościół św. Ottona w Szczecinie, sygn. 38, s. 90, sygn. 41, s. 58.

ERDMUTA (1578–1583)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 84–85.

ERNEST BOGUSŁAW VON CROY (1620–1684)

STUDIA UNIWERSYTECKIE: Greifswald, sygn. 37, s. 4–5, 20, 29.

KSIĘGOZBIÓR: sygn. 146, s. 332.

TESTAMENT: 1681, sygn. 139, s. 15.

ERNEST LUDWIK (1545–1592)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 28, s. 7, sygn. 30, s. 36, 270–277, sygn. 32, s. 30–35, 46, 50, 53, 117, sygn. 33, s. 2, 9, 28, sygn. 35, s. 5–11, 47, 62–64, 166–171, sygn. 36, s. 108–193, sygn. 37, s. 3, 26, 32, sygn. 38, s. 23–25, 96, sygn. 40, s. 25, sygn. 41, s. 34, 69, sygn. 42, s. 90, sygn. 139, s. 46–55, sygn. 146, s. 335, 392, sygn. 154, s. 105, 215, 446–448, 450–459, 556, sygn. 157, s. 44.

WYCHOWANIE I EDUKACJA: instrukcja A. Mageriusa, *De disciplina...*, 1552, odpis, sygn. 35, s. 5–11; instrukcja, 1552, odpis, sygn. 35, s. 166–171; studia uniwersyteckie, sygn. 35, s. 62–64, sygn. 37, s. 3, 26, 32; sygn. 154, s. 446–448,

sygn. 157, s. 44; podróż kawalerska, 1565–1566, sygn. 36, s. 101, 108–193; instrukcje dla Ernesta Ludwika dotyczące wyjazdu do Francji, 1566, odpis, sygn. 36, s. 139–150.

MAŁŻEŃSTWO: Zofia Jadwiga, córka księcia brunszwickiego Juliusza (1528–1589), sygn. 33, s. 9.

KORESPONDENCJA: zestawienia informacji na temat korespondencji książęcej, 1563–1565, sygn. 154, s. 450–459; list od Joachima Ernesta i Bernarda, książąt Anhaltu, 1563, odpis, sygn. 154, s. 215; list do Jana Fryderyka, 2 VI 1563, odpis, sygn. 154, s. 105; list do Barnima X Młodszeo, 12 XI 1565, Paryż, odpis, sygn. 36, s. 111; list do Bogusława XIII, 12 XI 1565, Paryż, odpis, sygn. 36, s. 112; list do Ulricha v. Schwerina, 13 XI 1565, Paryż, odpis, sygn. 36, s. 113–116; list Valentina v. Eickstedta do Barnima X, 14 II 1566, Wołogoszcz, odpis, sygn. 36, s. 117, 119; list Bogusława XIII do Ernesta Ludwika i Barnima X, 27 VI 1566, Ückermünde, odpis, sygn. 36, s. 120–121; list do Jana Fryderyka, Kazimierza VII i Bogusława XIII, 15 VIII 1566, Angers, odpis, sygn. 36, s. 130–132; list do Jana Fryderyka, Kazimierza VII i Bogusława XIII, 16 VIII 1566, Angers, odpis, sygn. 36, s. 133–134; list do Jana Fryderyka, 24 VIII 1566, Angers, sygn. 36, s. 135; list do Jana Fryderyka, 20 XI 1566, sygn. 36, s. 158; list do Jana Fryderyka, 10 I 1567, Angers, odpis, sygn. 36, s. 159–160; list do Jana Fryderyka, 22 II 1567, Paryż, odpis, sygn. 36, s. 161.

DEDYKACJE: sygn. 36, s. 170, sygn. 154, s. 556.

EPITALAMIA: J. Seckerwitz, *Epithalamium...*, Greifswald 1582, sygn. 40, s. 25.

WIZERUNKI KSIĘCIA: sygn. 38, s. 24–25.

TESTAMENT: odpis, sygn. 35, s. 62–64.

INWENTARZE ZAMKOWE: 1593, odpis, sygn. 139, s. 46–52; 1597, odpis, sygn. 139, s. 53–55.

KSIĘGOZBIÓR: inwentarze, 1574, 1590, sygn. 146, s. 335, 392.

MOWY FUNERALNE: sygn. 35, s. 47, sygn. 36, s. 177–183, 185–187, sygn. 42, s. 90.

POCHÓWEK: Wołogoszcz, sygn. 33, s. 2, sygn. 38, s. 96, sygn. 41, s. 69.

ERTMAR WARCISŁAWOWIC (1455–1464)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 30, s. 32, 255, sygn. 32, s. 30–34, 44, sygn. 38, s. 85, sygn. 41, s. 71.

POCHÓWEK: Barth, sygn. 38, s. 85, sygn. 41, s. 71.

ERYK I (1382–1459)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 11, s. 222, sygn. 12, s. 21, 33, 35, 68, 100, 112–113, 116, sygn. 14, s. 110, 120–121, 123, sygn. 28, s. 6, sygn. 30, s. 33–34, 256–261, sygn. 32, s. 28, 30–34, 43, 46, 53, 115, sygn. 33, s. 136, sygn. 38, s. 89, sygn. 41, s. 41, sygn. 145II, s. 318–320.

MAŁŻEŃSTWO: Filippa Lancaster, sygn. 38, s. 95.

PIELGRZYMKA DO ZIEMI ŚWIĘTEJ: 1423/1424, sygn. 52, s. 34.

POCHÓWEK: kościół parafialny w Darłowie, sygn. 33, s. 136, sygn. 38, s. 89, sygn. 41, s. 41.

ERYK II (1427–1474)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 12, s. 138, 164–171, 175, 197–198, sygn. 28, s. 6, sygn. 30, s. 34, 262–267, sygn. 32, s. 30–34, 43, 46, 50, 60, 62, 92–93, 116, sygn. 38, s. 23, 87, sygn. 41, s. 61, sygn. 47, s. 73, 75–90.

MAŁŻEŃSTWO: Zofia (1434–1497), córka Bogusława IX, sygn. 41, s. 61, sygn. 47, s. 73.

WIZERUNKI KSIĘCIA: sygn. 38, s. 23.

POCHÓWEK: klasztor Eldena, sygn. 38, s. 87, sygn. 41, s. 13.

ERYK III (1551)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 30, s. 35, 268–269, sygn. 38, s. 96, sygn. 41, s. 68.

POCHÓWEK: Wołogoszcz, sygn. 38, s. 96, sygn. 41, s. 68.

EUFEMIA POMORSKA (1286/1288–1330), córka Bogusława IV

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 11, s. 82, sygn. 31, s. 86–88, sygn. 41, s. 45.

MAŁŻEŃSTWO: król duński Krzysztof II (1276–1332), sygn. 41, s. 45.

POCHÓWEK: klasztor cystersów w Söro (Seeland), sygn. 41, s. 45.

FILIP I (1515–1560)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 6, s. 40, 66–108, sygn. 12, s. 291, sygn. 28, s. 6, sygn. 30, s. 55, 368–387, sygn. 32, s. 30–35, 46, 50, 52, 64, 95–97, 117, 372–387, sygn. 35, s. 131–165, sygn. 38, s. 39, 96, sygn. 41, s. 40, 68, sygn. 65, s. 175, sygn. 139, s. 40–43, sygn. 144, s. 2, sygn. 146, s. 333, 391.

WYCHOWANIE I EDUKACJA: sygn. 35, s. 131–165; instrukcja z ordynacji wołoskiej, 1526, dotycząca wychowania synów książęcych, odpis, sygn. 35, s. 148–151; V. Eickstedt, *Vita Philippi I. ...*, odpis fragmentu, sygn. 35, s. 133; studia uniwersyteckie, sygn. 35, s. 131–165; rejestr kosztów podróży i studiów w Heidelbergu, 1529, odpis, sygn. 35, s. 156–165; M. Wehr-

mann, *Der Junge Herzog Philipp von Pommern am Hofe des Kurfürsten Ludwig V. (1526–1531)*, „Neue Archiv für die Geschichte der Stadt Heidelberg und der Rheinischen Pfalz” 1908, s. 72–84, nadbitka, sygn. 35, s. 134–147.

MAŁŻEŃSTWO: Maria Saska (1516–1583), córka Jana Stałego (1468–1532), sygn. 30, s. 372–387, sygn. 38, s. 39, 96, sygn. 41, s. 68; M. Wehrmann, *Die Hochzeit eines pommerschen Herzogs. Am 27. Februar vor 400 Jahren heiratete Philipp von Pommern-Wolgast die kursächsische Prinzessin Maria*, „Stettiner General-Anzeiger” 26 II 1936, wycinek prasowy, sygn. 30, s. 372.

KORESPONDENCJA: list do Barnima IX, 14 XII 1549, odpis, sygn. 32, s. 64; list F. Melanchtona do Filipa I, 20 XII 1550, sygn. 65, s. 175.

PRZEKAZY KRONIKARSKIE: sygn. 28, s. 6.

WIERSZE I PIEŚNI O KSIĘCIU: sygn. 28, s. 6.

WIZERUNKI KSIĘCIA: sygn. 38, s. 39.

KSIĘGOZBIÓR: inwentarz, 1560, sygn. 144, s. 2, sygn. 146, s. 333, 391.

INWENTARZ POŚMIERTNY: 1560, odpis, sygn. 139, s. 40–43.

MOWY FUNERALNE: sygn. 35, s. 133.

POCHÓWEK: Wołogoszcz, sygn. 38, s. 96, sygn. 41, s. 68.

FILIP II (1573–1618)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 7, s. 103, 107, sygn. 28, s. 8, sygn. 30, s. 56, 388–393, sygn. 31, s. 231, sygn. 32, s. 7, 13, 30–35, 46, 50, 118, sygn. 33, s. 148, sygn. 35, s. 24–40, 54, 67, 87–88, sygn. 36, s. 32–44, 71–82, sygn. 37, s. 4, 21, 30–31, sygn. 38, s. 2, 41, 50, 66–67, sygn. 41, s. 57, 62, sygn. 47, s. 7, sygn. 146, s. 334, 336–338.

WYCHOWANIE I EDUKACJA: sygn. 33, s. 148, sygn. 35, s. 24–40, 53; wychowawcy, sygn. 35, s. 32, 54, 67, 87–88; podróż kawalerska, sygn. 36, s. 32–44, 71–82, sygn. 37, s. 4, 21, 30–31.

MAŁŻEŃSTWO: Zofia (1579–1658), córka księcia szlzewicko-holsztyńskiego Jana III, sygn. 31, s. 231, sygn. 32, s. 35, 118, sygn. 41, s. 62.

SZTUKA NA DWORZE FILIPA II: sygn. 32, s. 7, 13; korespondencja z Heinrichem Rantzau, 1594, sygn. 47, s. 7; korespondencja z Filipem Hainhoferem, 1610–1616, sygn. 7, s. 107.

KSIĘGOZBIÓR: sygn. 146, s. 334, 336–338.

PRZEKAZY KRONIKARSKIE: sygn. 28, s. 8.

WIERSZE I PIEŚNI O KSIĘCIU: sygn. 28, s. 8.

LITERATURA OKOLICZNOŚCIOWA: sygn. 33, s. 148, sygn. 35, s. 24–33, 35–40, 53.

WIZERUNKI KSIĘCIA: sygn. 38, s. 2, 41, 50, 66–67.

POCHÓWEK: kościół św. Ottona w Szczecinie, sygn. 41, s. 57.

FILIP JULIUSZ (1584–1625)

MATERIAŁY BIBLIOGRAFICZNE: sygn. 30, s. 57, 394–405, sygn. 31, s. 212, 216, sygn. 32, s. 30–35, 46, 50, 59, 69–71, 103–104, 117, sygn. 33, s. 13–14, 74, sygn. 35, s. 5–20, 23, 28–30, 40–45, sygn. 37, s. 4, 15–19, sygn. 38, s. 43, 96, sygn. 40, s. 40, sygn. 41, s. 28, 69, sygn. 50, s. 1–100, sygn. 139, s. 29–33.

WYCHOWANIE I EDUKACJA: ordynacje dworskie, 1551, 1552, odpisy, sygn. 35, s. 12–20; instrukcja A. Mageriusa, *De disciplina...*, 1552, odpis, sygn. 35, s. 5–11; Fr. Gerschow, *Oratio...*, Greifswald 1625, odpis, sygn. 35, s. 40–41; Fr. Gerschow, *Kurtzen Beschreibung...*, Greifswald 1625, odpis, sygn. 35, s. 43–45; wychowawcy, sygn. 35, s. 23, 28–30, 41–42, sygn. 40, s. 40.

PODRÓŻE: *Des durchleuchtigen hochgeborenen Fürsten und Herren Philipp Julii, Herzogen zu Stettin Pomeran ... hern rays durch Deutschlandt, Engelandt, Frankreich und Italien*, Gerschow Fr., odpis [rękopis obecnie w Landesarchiv Greifswald, Rep. 40 III, Nr. 53], sygn. 50, s. 1–100; Brunszwik (1607), sygn. 30, s. 400; Drezno, Litwa, Polska, Prusy, Inflanty, Dania (1612–1615), sygn. 30, s. 400; Rzesza, Niderlandy, Anglia (1619), sygn. 30, s. 401, 404, sygn. 32, s. 103–104; studia uniwersyteckie: Greifswald, sygn. 37, s. 4; Lipsk, sygn. 30, s. 400, sygn. 37, s. 4, 15–19; Marburg, sygn. 37, s. 4.

MAŁŻEŃSTWO: Agnieszka (1584–1629), córka Jana Jerzego brandenburskiego, sygn. 30, s. 402–403, sygn. 31, s. 212, 216, sygn. 41, s. 28.

LITERATURA OKOLICZNOŚCIOWA: sygn. 32, s. 59, 103, sygn. 33, s. 13, 14, sygn. 35, s. 40–41, 43–45.

WIZERUNKI KSIĘCIA: sygn. 38, s. 43.

INWENTARZ POŚMIERTNY: 1625, sygn. 139, s. 29–33 (zawiera opis opony Croya).

POCHÓWEK: kościół parafialny w Wołogoszczy, sygn. 38, s. 96, sygn. 41, s. 69.

FILIPPA LANCASTER (ZM. 1430)

MAŁŻEŃSTWO: Eryk I, sygn. 33, s. 136, sygn. 38, s. 95.

POCHÓWEK: klasztor w Vadstene, sygn. 33, s. 136, sygn. 38, s. 95.

FRANCISZEK I (1577–1620)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 28, s. 9, sygn. 30, s. 37, 278–282, sygn. 32, s. 30–34, 46, 50, 118, sygn. 33, s. 15, sygn. 35, s. 28–30, 32, 54, 67, 87–88, sygn. 38, s. 26, 91, sygn. 41, s. 58.

WYCHOWANIE I EDUKACJA: sygn. 35, s. 28–30, 32, 54, 67, 87–88; podróż kawalerska, 1595, sygn. 37, s. 2–31, 107; korespondencja z podróży, odpisy, sygn. 36, s. 2–31.

MAŁŻEŃSTWO: Zofia Saska, córka Chrystiana I Wettyna (1560–1591), sygn. 41, s. 58.

PRZEKAZY KRONIKARSKIE: sygn. 28, s. 9.

WIERSZE I PIEŚNI O KSIĘCIU: sygn. 28, s. 9.

LITERATURA OKOLICZNOŚCIOWA: sygn. 33, s. 15, sygn. 35, s. 28–30, 54.

WIZERUNKI KSIĘCIA: sygn. 38, s. 26.

POCHÓWEK: kościół św. Ottona w Szczecinie, sygn. 38, s. 91, sygn. 41, s. 58.

GEORGIA (1531–1573/1574), córka Jerzego I

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 89–93, sygn. 38, s. 28, sygn. 41, s. 27, sygn. 139, s. 20–21.

MAŁŻEŃSTWO: Stanisław Latański (1535–1598) z Łabiszyna, sygn. 41, s. 27.

WIZERUNKI KSIĘŻNEJ: sygn. 38, s. 28.

HILDEGARDA, córka Barnima I

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 103.

MAŁŻEŃSTWO: Otton I Tłusty, hrabia Anhaltu, sygn. 31, s. 103.

INGEBORGA BOGUSŁAWÓWNA (1413/1414–1452), córka Bogusława VIII

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 104–105.

MAŁŻEŃSTWO: książę meklemburski Henryk II Starszy, sygn. 31, s. 104–105.

JADWIGA, córka Barnima I

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 94–95.

JADWIGA, córka Warcisława IV

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 96.

JADWIGA (1595–1650), córka księcia brunszwickiego Henryka Juliusza

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 33, s. 162–163, sygn. 38, s. 29, sygn. 41, s. 41.

MAŁŻEŃSTWO: Ulryk I, sygn. 33, s. 162–163, sygn. 41, s. 41.

WIZERUNKI KSIĘŻNEJ: sygn. 38, s. 29.

POCHÓWEK: kościół w Darłowie, sygn. 41, s. 41.

JADWIGA MARIA (1579–1606), córka Ernesta Ludwika

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 97–101, sygn. 41, s. 69.

POCHÓWEK: kościół parafialny w Wołogoszczy, sygn. 41, s. 69.

JAN ERNEST (1586–1590)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 30, s. 315, sygn. 41, s. 6.

POCHÓWEK: sygn. 41, s. 6.

JAN FRYDERYK (1542–1600)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 6, s. 19, 37–39, 45, 66–108, sygn. 28, s. 8, sygn. 30, s. 42, 316–320, sygn. 32, s. 15, 30–34, 46, 50, 53, 60, 117, sygn. 33, s. 29, sygn. 35, s. 1–15, 23, 50, sygn. 36, s. 91, 100, 124, 130–135, 162–163, sygn. 37, s. 3, 32, sygn. 38, s. 30, 68, 90, sygn. 40, s. 37, sygn. 41, s. 56, 58, sygn. 59, s. 540, sygn. 139, s. 22–23, 58, sygn. 154, s. 105–111, 114–119, 170–172, 216–217, 446–448, 450–459, sygn. 157, s. 30–31.

WYCHOWANIE I EDUKACJA: sygn. 36, s. 91; instrukcje w ordynacjach dworskich, 1551, 1552, odpisy, sygn. 35, s. 12–20; instrukcja A. Magerius, *De disciplina...*, 1552, odpis, sygn. 35, s. 5–11; D. Cramer, *Parentalia...*, 1600, odpis, sygn. 35, s. 50, sygn. 40, s. 37; wychowawcy, sygn. 35, s. 1–4, 23; studia uniwersyteckie, sygn. 37, s. 3, 32, sygn. 154, s. 446–448; podróż na dwór cesarski do Wiednia, 1565, sygn. 36, s. 91, 100.

MAŁŻEŃSTWO: Erdmuta (1561–1623), córka elektora brandenburskiego Jana Jerzego (1525–1598), sygn. 41, s. 58.

KORESPONDENCJA: wypisy źródłowe na temat korespondencji książęcej, 1563–1565, sygn. 154, s. 450–459; z Marią Saską, 1558–1581, odpisy, sygn. 154, s. 109–119, 170–172, sygn. 157, s. 30–31; z Ernestem Ludwikiem, 1563–1566, odpisy, sygn. 36, s. 130–135, sygn. 154, s. 105; list od Barnima IX, 16 V 1563, odpis, sygn. 154, s. 106; list od kanclerza Christiana v. Küssowa, 14 VI 1563, odpis, sygn. 154, s. 216–217; list do kanclerza Jakoba v. Zitzewitza, 5 X 1563, odpis, sygn. 139, s. 22–23; list do Petera Baumanna, 10 VII 1566, odpis, sygn. 36, s. 124; list do Ulricha v. Schwerina i Balthasara v. d. Wolde, 21 V 1567, Wołogoszcz, odpis, sygn. 36, s. 162–163; list do hrabiów von Eberstein z Nowogardu, 1589, odpis, sygn. 6, s. 19.

PRZEKAZY KRONIKARSKIE: sygn. 28, s. 8.

LITERATURA OKOLICZNOŚCIOWA: sygn. 28, s. 8, sygn. 32, s. 53, sygn. 35, s. 50, sygn. 40, s. 37.

WIZERUNKI KSIĘCIA: sygn. 38, s. 30, 68.

INWENTARZ POŚMIERTNY: 1600, sygn. 139, s. 58.

POCHÓWEK: kościół św. Ottona w Szczecinie, sygn. 38, s. 90, sygn. 41, s. 56.

JERZY I (1493–1531)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 12, s. 290, sygn. 28, s. 6, sygn. 30, s. 38, 284–302, sygn. 31, s. 215, sygn. 32, s. 30–35, 44, 46, 50, 52, 94–95, 116, sygn. 37, s. 3, 36, 45–46, 65–68, sygn. 38, s. 27, 90, sygn. 41, s. 27, 36, 56, sygn. 44, s. 66, 144, 162, 188, sygn. 47, s. 42–45.

WYCHOWANIE I EDUKACJA: studia uniwersyteckie, sygn. 37, s. 3, 36, 45–46, 65–68; wyprawa na dwór cesarski w Brukseli, 1520, sygn. 44, s. 144.

MAŁŻEŃSTWO: Amelia, córka Filipa Wittelsbacha (1448–1508), elektora Palatynatu Reńskiego, sygn. 30, s. 295–296, sygn. 44, s. 66, sygn. 47, s. 42–43; Małgorzata, córka elektora brandenburskiego Joachima I Nestora (1484–1535), sygn. 31, s. 215.

KORRESPONDENCJA: list J. Bugenhagena do Bogusława X i Jerzego I, 27 V 1518, sygn. 71, s. 106.

UDZIAŁ W SEJMIE RZESZY W SPIRZE (1526): sygn. 44, s. 162.

SPOTKANIE Z KRÓLEM ZYGMUNTEM STARYM W GDAŃSKU (1526): sygn. 44, s. 188.

PRZEKAZY KRONIKARSKIE: sygn. 28, s. 6.

WIERSZE I PIEŚNI O KSIĘCIU: sygn. 28, s. 6.

WIZERUNKI KSIĘCIA: sygn. 38, s. 27.

POCHÓWEK: kościół św. Ottona w Szczecinie, sygn. 38, s. 90, sygn. 41, s. 56.

JERZY II (1540–1544)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 30, s. 39, 303–304, sygn. 38, s. 96, sygn. 41, s. 16, 67.

WIZERUNKI KSIĘCIA: sygn. 47, s. 16.

POCHÓWEK: kościół parafialny w Wołogoszczy, sygn. 38, s. 96, sygn. 41, s. 67.

JERZY III (1582–1617)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 30, s. 40, 305–306, sygn. 32, s. 30–34, 46, 60, sygn. 33, s. 14, 145, sygn. 35, s. 32, 54–61, 67, 87–88, sygn. 36, s. 47–60, 82–83, sygn. 38, s. 91, sygn. 41, s. 57.

WYCHOWANIE I EDUKACJA: sygn. 35, s. 55–61, 67, sygn. 36, s. 60, 82–83; wychowawcy, sygn. 35, s. 32, 54, 67, 87–88; podróż kawalerska, sygn. 36, s. 47–59; M. Wehrmann, *Die Grosse Reise des Herzogs Georg III (1608–1610)*,

„Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde” 1914, s. 133–143, nadbitka, sygn. 36, s. 47–59.

LITERATURA OKOLICZNOŚCIOWA: D. Cramer, *Oratio...*, 1617, odpis fragmentu, sygn. 35, s. 57, 61, sygn. 36, s. 60; Ph. Horst, *Memoria...*, 1617, odpis fragmentu, sygn. 35, s. 56, sygn. 36, s. 82–83; Chr. Hunichius, *Studiosae Iuventuti in Illustri Paedagogio Stetinensi...*, 1617, odpis fragmentu, sygn. 35, s. 55; J. Sleker, *Memoriae...*, 1617, sygn. 33, s. 14, 145; J. Volckmar, *Oratio...*, 1617, odpis fragmentu, sygn. 35, s. 58–60, 67.

WIZERUNKI KSIĘCIA: sygn. 47, s. 11.

POCHÓWEK: kościół św. Ottona w Szczecinie, sygn. 38, s. 91, sygn. 41, s. 57.

JOACHIM I MŁODSZY (1422–1451)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 30, s. 41, 307–314, sygn. 31, s. 205, sygn. 32, s. 30–34, 43, 46, 116, sygn. 41, s. 54.

MAŁŻEŃSTWO: Elżbieta, córka Jana Alchemika (1406–1464), sygn. 31, s. 205.

POCHÓWEK: kościół św. Ottona w Szczecinie, sygn. 41, s. 54.

JOACHIM DE POMERANIA, nieślubny syn Bogusława X

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 30, s. 213–214.

JUDYTA (1289–1336), córka Bogusława IV

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 106–107, sygn. 41, s. 26.

POCHÓWEK: klasztor w Krummin, sygn. 41, s. 26.

JUDYTA, córka księcia brunszwicko-luneburskiego Eryka II

MAŁŻEŃSTWO: Bogusław VI, sygn. 32, s. 28, sygn. 33, s. 8, sygn. 41, s. 12.

POCHÓWEK: klasztor Eldena, sygn. 41, s. 12.

KATARZYNA, córka Bogusława V (?)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 108–109.

KATARZYNA, córka księcia brunszwicko-luneburskiego Bernarda I

MAŁŻEŃSTWO: Kazimierz V (1381–1434), sygn. 38, s. 95.

POCHÓWEK: kościół klasztorny w Verchen, sygn. 38, s. 95.

KATARZYNA (1384–1426), córka Warcisława VII

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 110–112, sygn. 38, s. 88, sygn. 41, s. 17.

MAŁŻEŃSTWO: Jan Wittelsbach (1383–1443), sygn. 41, s. 17.

POCHÓWEK: klasztor w Gnadenberg, sygn. 38, s. 88, sygn. 41, s. 17.

KATARZYNA (1470–1526), córka Eryka II

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 113–114, sygn. 33, s. 132, sygn. 38, s. 32, sygn. 47, s. 63.

MAŁŻEŃSTWO: książę brunszwicko-luneburski Henryk I (1470–1526), sygn. 44, s. 78, 106, sygn. 47, s. 63.

WIZERUNKI KSIĘŻNEJ: sygn. 38, s. 32.

KATARZYNA (1575), córka Bogusława XIII

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 115, sygn. 41, s. 71.

POCHÓWEK: kościół parafialny w Barth, sygn. 41, s. 71.

KAZIMIERZ I DYMIŃSKI (OK. 1135–1180)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 13, s. 1–25, sygn. 30, s. 43, 321–324, sygn. 32, s. 25, 30–34, 40, 46, 82.

KAZIMIERZ II (1179–1219)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 14, s. 4, 7, 14, 85, sygn. 30, s. 45, 325–328, sygn. 32, s. 30–34, 40, 46, 81, 112, sygn. 38, s. 87, sygn. 41, s. 22.

PIELGRZYMKA DO JEROZOLIMY: 1217, sygn. 38, s. 87, sygn. 41, s. 22, sygn. 52, s. 36–38.

POCHÓWEK: Jerozolima, sygn. 38, s. 87, sygn. 41, s. 22.

KAZIMIERZ III (1345/1348–1372)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 11, s. 143, sygn. 30, s. 46, 332–333, sygn. 32, s. 30–34.

KAZIMIERZ IV (1351–1377)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 28, s. 4, sygn. 30, s. 47, 334–337, sygn. 32, s. 30–34, 41, sygn. 38, s. 90, sygn. 41, s. 53.

POCHÓWEK: kościół św. Ottona w Szczecinie, sygn. 38, s. 90, sygn. 41, s. 53.

KAZIMIERZ V (1381–1434)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 12, s. 28, 31, 36, 57–58, 70, 82, 88, 92, sygn. 14, s. 113–116, 119, sygn. 30, s. 48, 338–349, sygn. 32, s. 30–34, 42, 46, 115, sygn. 33, s. 7, sygn. 38, s. 90, 95, sygn. 41, s. 9, 54.

MAŁŻEŃSTWA: Katarzyna, córka księcia brunszwicko-luneburskiego Bernarda I (1358/1364–1434), sygn. 38, s. 95; Elżbieta Brunszwicka, córka Eryka I (1383–1427), sygn. 41, s. 16.

POCHÓWEK: kościół św. Ottona w Szczecinie, sygn. 41, s. 54.

KAZIMIERZ VI (1455–1474)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 12, s. 197, sygn. 30, s. 49, 350, sygn. 32, s. 30–34, 46, 115, sygn. 33, s. 134, sygn. 41, s. 32.

POCHÓWEK: klasztor Marienkron (k. Darłowa), sygn. 41, s. 32.

KAZIMIERZ (1494–1518)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 30, s. 50, 351–352, sygn. 41, s. 55, sygn. 47, s. 12, 47–48.

WIZERUNKI KSIĘCIA: sygn. 47, s. 12.

POCHÓWEK: kościół św. Ottona w Szczecinie, sygn. 41, s. 55.

KAZIMIERZ VII (1557–1605)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 30, s. 49, 51, 353–354, sygn. 32, s. 5, 30–34, 46–50, sygn. 33, s. 29, sygn. 35, s. 46, 129, sygn. 36, s. 106, 124, 130–134, 162–163, sygn. 37, s. 28, 32, sygn. 38, s. 31, 91, sygn. 41, s. 56, sygn. 139, s. 22–23.

WYCHOWANIE I EDUKACJA: sygn. 35, s. 46, 129; studia w Greifswaldzie, sygn. 37, s. 28, 32; podróż do Italii, 1578, sygn. 36, s. 106.

KORRESPONDENCJA: list do kanclerza Jakoba v. Zitzewitza, 5 X 1563, odpis, sygn. 139, s. 22–23; list Jana Fryderyka, Bogusława XIII i Kazimierza do Petera Baumanna, 10 VII 1566, odpis, sygn. 36, s. 124; list od Ernesta Ludwika, 15 VIII 1566, Angers, odpis, sygn. 36, s. 130–132; list od Ernesta Ludwika, 16 VIII 1566, Angers, odpis, sygn. 36, s. 133–134; list do Ulricha v. Schwerina i Balthasara v. d. Wolde, 21 V 1567, Wołogoszcz, odpis, sygn. 36, s. 162–163.

WIZERUNKI KSIĘCIA: sygn. 38, s. 31.

MOWY FUNERALNE: sygn. 35, s. 46.

POCHÓWEK: kościół św. Ottona w Szczecinie, sygn. 38, s. 91, sygn. 41, s. 56.

KLARA BRUNSZWICKA (1550–1598), córka Franciszka (1508–1549)

MAŁŻEŃSTWA: Bernard VII (1540–1570), książę Anhalt-Zerbst, sygn. 41, s. 14; Bogusław XIII, sygn. 30, s. 233, 244, sygn. 32, s. 117, sygn. 33, s. 28, sygn. 41, s. 14.

WIZERUNKI KSIĘŻNEJ: sygn. 38, s. 34.

POCHÓWEK: Neuenkamp, sygn. 38, s. 87, sygn. 41, s. 14.

KLARA MARIA (1574–1623), córka Bogusława XIII

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 116–120, sygn. 32, s. 63, sygn. 38, s. 33, 86, sygn. 41, s. 10.

MAŁŻEŃSTWO: Zygmunt August (1560–1600), regent meklemburski, sygn. 41, s. 10.

WIZERUNKI KSIĘŻNEJ: sygn. 38, s. 33.

POCHÓWEK: kościół św. Jana w Dannenberg (Elbe), sygn. 38, s. 86, sygn. 41, s. 10.

KRZYSZTOF WARCISŁAWOWIC (ZM. OK. 1450)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 30, s. 31, 250–251, sygn. 41, s. 67.

POCHÓWEK: kościół parafialny w Wołogoszczy, sygn. 41, s. 67.

MAGDALENA (1454–1532), córka księcia meklemburskiego Henryka (1412–1466)

Małżeństwo: Warcisław X, sygn. 41, s. 72.

POCHÓWEK: kościół św. Jana w Barby, sygn. 41, s. 72.

MAŁGORZATA (1142/1145–1197/1198), córka Racibora I

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 121–122.

MAŁGORZATA, córka księcia meklemburskiego Mikołaja I (1210–1277)

MAŁŻEŃSTWO: Barnim I, sygn. 41, s. 52.

POCHÓWEK: kościół św. Katarzyny w Szczecinie, sygn. 41, s. 52.

MAŁGORZATA, córka Wisława II (1240–1302)

MAŁŻEŃSTWO: Bogusław IV, sygn. 41, s. 23.

POCHÓWEK: katedra w Kamieniu Pomorskim, sygn. 41, s. 23.

MAŁGORZATA, córka Barnima I

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 125–126.

MAŁGORZATA (1287–1334), córka Bogusława IV

MAŁŻEŃSTWO: książę głogowsko-żagański Jan ścinawski (1296/1300–1361/1364), sygn. 41, s. 3.

POCHÓWEK: sygn. 41, s. 3.

MAŁGORZATA (1370/1374–1410), córka Bogusława V

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 135–138, sygn. 41, s. 39.

MAŁŻEŃSTWO: książę austriacki Ernest I Żelazny (1377–1424), sygn. 41, s. 39.

POCHÓWEK: Rain k. Graz, sygn. 41, s. 39.

MAŁGORZATA (1375/1383/1385–1467), córka Świętobora I

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 131.

MAŁGORZATA (1422–1464/1467), córka Kazimierza V

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 132–134.

MAŁGORZATA (1470–1526), córka Eryka II

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 12, s. 301, sygn. 31, s. 158–161, sygn. 41, s. 66.

MAŁŻEŃSTWO: książę meklemburski Baltazar (1451–1507), sygn. 41, s. 66.

POCHÓWEK: klasztor w Wismarze, sygn. 41, s. 66.

MAŁGORZATA (1511–1577), córka elektora brandenburskiego Joachima I Nestora

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 215, sygn. 38, s. 35.

MAŁŻEŃSTWO: książę pomorski Jerzy I, sygn. 31, s. 215.

WIZERUNKI KSIĘŻNEJ: sygn. 38, s. 35.

MAŁGORZATA (1518–1569), córka Jerzego I

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 30, s. 298–300, sygn. 31, s. 139–148, sygn. 33, s. 9, sygn. 38, s. 37, sygn. 41, s. 36.

MAŁŻEŃSTWO: książę brunszwicko-luneburski Ernest III, sygn. 33, s. 9, sygn. 41, s. 36.

WIZERUNKI KSIĘŻNEJ: sygn. 38, s. 37.

POCHÓWEK: kościół św. Idziego w Osterode, sygn. 41, s. 36.

MAŁGORZATA (1553–1581), córka Filipa I

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 149–154, sygn. 41, s. 40.

MAŁŻEŃSTWO: książę sasko-lauenburski Franciszek II, sygn. 41, s. 40.

POCHÓWEK: katedra w Ratzeburgu, sygn. 41, s. 40.

MAŁGORZATA BRANDENBURSKA (1450–1489)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 168, 205, 219–220, sygn. 38, s. 96, sygn. 41, s. 67, sygn. 47, s. 11–116, 123–134.

MAŁŻEŃSTWO: Bogusław X, sygn. 31, s. 205, 219–220, sygn. 38, s. 96, sygn. 41, s. 67, sygn. 47, s. 11–116, 123–134.

POCHÓWEK: kościół w Wołogoszczy, sygn. 38, s. 96, sygn. 41, s. 67.

MARIA (1408/1415–1454), córka księcia mazowieckiego Siemowita IV

MAŁŻEŃSTWO: Bogusław IX, sygn. 33, s. 134–135, sygn. 41, s. 31.

POCHÓWEK: klasztor Marienkron (k. Darłowa), sygn. 33, s. 135, sygn. 38, s. 94, sygn. 41, s. 31.

MARIA (1474–1512), córka Eryka II

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 156–157, 218, sygn. 33, s. 3, sygn. 38, s. 96, sygn. 41, s. 70, sygn. 47, s. 86–87.

POCHÓWEK: klasztor w Wolinie, sygn. 33, s. 3, sygn. 38, s. 96, sygn. 41, s. 70, sygn. 47, s. 86–87.

MARIA (1527–1554), córka Barnima IX

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 162–166, sygn. 38, s. 94, sygn. 41, s. 46–47.

MAŁŻEŃSTWO: Otton IV, hrabia Holsztynu na Schaumburgu, sygn. 41, s. 46.

POCHÓWEK: kościół w Stadthagen, sygn. 38, s. 94, sygn. 41, s. 46.

MARIA SASKA (1516–1583), córka elektora saskiego Jana Stałego (1468–1532)

MAŁŻEŃSTWO: Filip I, sygn. 30, s. 372–387, sygn. 31, s. 223–224, sygn. 38, s. 38, 96, sygn. 41, s. 68; M. Wehrmann, *Die Hochzeit eines pommerschen Herzogs. Am 27. Februar vor 400 Jahren heiratete Philipp von Pommern-Wolgast die kur-sächsische Prinzessin Maria*, „Stettiner General-Anzeiger” 26 II 1936, wycinek prasowy, sygn. 30, s. 372.

KORRESPONDENCJA: sygn. 33, s. 51; z Janem Fryderykiem, 1558–1581, odpisy listów, sygn. 154, s. 109–119, 172, sygn. 157, s. 30–31.

PODRÓŻ DO WEIMARU: 1561, sygn. 154, s. 120–133.

WIZERUNKI KSIĘŻNEJ: sygn. 38, s. 38.

TESTAMENT: 1583, sygn. 139, s. 19.

INWENTARZE POŚMIERTNE: 1583, sygn. 139, s. 19.

POCHÓWEK: Wołogoszcz, sygn. 38, s. 96, sygn. 41, s. 68.

MARIANNA, córka króla szwedzkiego Eryka X Knutssona

MAŁŻEŃSTWO: Barnim I, sygn. 41, s. 52.

POCHÓWEK: kościół św. Katarzyny w Szczecinie, sygn. 38, s. 91, sygn. 41, s. 52.

MATYLDA (ZM. 1331), córka Ottona I

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 170–171, sygn. 41, s. 35.

MAŁŻEŃSTWO: książę meklemburski Jan III, sygn. 41, s. 35.

POCHÓWEK: Neuenkamp, sygn. 41, s. 35.

MIROSLAWA (ZM. OK. 1240), córka Mściwoja I

MAŁŻEŃSTWO: Bogusław II, sygn. 41, s. 48.

POCHÓWEK: kościół św. Jakuba w Szczecinie, sygn. 41, s. 48.

MIROSLAWA (1270–1328), córka Barnima I

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 172–173.

OTTON I (1279–1344)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 11, s. 61, 85, 88, 91, 117–118, 124, 131, sygn. 14, s. 35, 40, 45–46, 48, 50, 59, 70, sygn. 30, s. 52, 356–359, sygn. 32, s. 30–34, 40, 46, 82, 114, sygn. 33, s. 130, sygn. 38, s. 86, sygn. 40, s. 22, sygn. 41, s. 35, 50, sygn. 104, s. 81.

MAŁŻEŃSTWO: Elżbieta, córka Gerarda II Ślepego, sygn. 41, s. 50.

POCHÓWEK: kościół NMP w Szczecinie, sygn. 38, s. 86, sygn. 41, s. 50, sygn. 104, s. 81.

OTTON (1333/1335–1337)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 30, s. 360–361, sygn. 41, s. 53.

POCHÓWEK: kościół św. Ottona w Szczecinie, sygn. 41, s. 53.

OTTON II (1380–1423)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 12, s. 36, 73, 76, 82, 88, sygn. 14, s. 97, sygn. 28, s. 4, sygn. 30, s. 53, 362–363, sygn. 32, s. 28, 30–34, 42, 46, 115, sygn. 41, s. 54.

MAŁŻEŃSTWO: Agnieszka, córka księcia meklemburskiego Jana II (zm. 1416), sygn. 30, s. 362.

POCHÓWEK: kościół św. Ottona w Szczecinie, sygn. 41, s. 54.

OTTON III (1444–1464)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 12, s. 152, 155, 161, sygn. 30, s. 54, 364–366, sygn. 32, s. 30–34, 43, sygn. 33, s. 4.

OTTON IV (1502/1503–1518)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 30, s. 367, sygn. 41, s. 55.

POCHÓWEK: kościół św. Ottona w Szczecinie, sygn. 41, s. 55.

PRZYBYSŁAWA (ZM. 1155/1156)

MAŁŻEŃSTWO: Racibor I, sygn. 41, s. 18.

POCHÓWEK: klasztor w Grobe, sygn. 38, s. 88, sygn. 41, s. 18.

RACIBOR (1150/1160–1183)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 30, s. 416–418.

POCHÓWEK: klasztor w Stolpe, sygn. 41, s. 60.

RACIBOR I (1110–1155/1156)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 30, s. 58, 408–415, sygn. 32, s. 31–34, 39, 46, 81, 112, sygn. 40, s. 20, 29–31.

MAŁŻEŃSTWO: Przybysława (zm. 1155/1156), sygn. 41, s. 18.

POCHÓWEK: klasztor w Grobe, sygn. 38, s. 88, sygn. 41, s. 18.

RACIBOR II (ZM. PRZED 1227)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 30, s. 59, 419–420.

SIEMOMYSŁ (OK. 1000/1020–1046)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 40, s. 24, 55–65.

SYBILLA (1541–1564), córka Barnima IX

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 175–177, sygn. 38, s. 44, 86, sygn. 41, s. 25.

WIZERUNKI KSIĘŻNEJ: sygn. 38, s. 44.

POCHÓWEK: klasztor w Kołbaczu, sygn. 38, s. 86, sygn. 41, s. 25.

ŚWIĘTOBOR (ZM. 1107)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 32, s. 4, 30–34, 39, 46, 49, 81, 84–85, 112, sygn. 33, s. 22–23, sygn. 40, s. 9–13, 15, 37, 39, 41–50.

ŚWIĘTOBOR I (III) (OK. 1351–1413)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 11, s. 163–164, 167, sygn. 12, s. 22–24, sygn. 30, s. 63, 426–430, sygn. 32, s. 28, 30–34, 41, 46, 115, sygn. 38, s. 86, sygn. 41, s. 25.

MAŁŻEŃSTWO: Anna (1360–1413), córka burgrabiego Norymbergi Albrechta II (1319–1361), sygn. 41, s. 25.

PIELGRZYMKA DO JEROZOLIMY: 1411, sygn. 52, s. 41.

POCHÓWEK: klasztor w Kołbaczu, sygn. 38, s. 86, sygn. 41, s. 25.

ŚWIĘTOBOR IV (III) (1410–1436)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 28, s. 6, sygn. 30, s. 64, 431–437, sygn. 32, s. 30–34, 43, sygn. 41, s. 35.

POCHÓWEK: klasztor w Neuenkamp, sygn. 41, s. 35.

ŚWIĘTOBOR (V) WARCISŁAWOWIC (1456/1457–1464)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 30, s. 65, 433–434, sygn. 37, s. 2, 24, sygn. 38, s. 94, sygn. 41, s. 71.

STUDIA: Greifswald, sygn. 37, s. 2, 24.

POCHÓWEK: kościół NMP w Barth, sygn. 38, s. 94, sygn. 41, s. 71.

ŚWIĘTOPEŁK RACIBOROWIC (ZM. PRZED 1197/1198)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 30, s. 60, 421–422, sygn. 32, s. 34.

ULRYK I (1589–1622)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 28, s. 9, sygn. 30, s. 66, 435–437, sygn. 32, s. 30–34, 46, 50, 59.

WYCHOWANIE I EDUKACJA: wypisy źródłowe, sygn. 35, s. 89, 109–124; M. Wehrmann, *Unterrichtsplan für Herzog Ulrich von Pommern (1602)*, „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde” 1904, Nr. 8, s. 113–120, nadbitka, sygn. 35, s. 92–99; instrukcje dotyczące wychowania książąt w ordynacjach dworskich, 1551, 1552, odpisy, sygn. 35, s. 12–20; nauczyciele i wychowawcy, sygn. 35, s. 1–4, 23.

STUDIA UNIWERSYTECKIE: Rostock, sygn. 36, s. 61, 85–90, 92–99, sygn. 37, s. 4; Tybinga (1607/1608), sygn. 35, s. 68–86, 70–77, 113, sygn. 36, s. 61, 85–90, 92–99; Francja (1609), sygn. 36, s. 61, 85–90, 92–99; Italia (1609), sygn. 36, s. 61, 85–90, 92–99.

MAŁŻEŃSTWO: Jadwiga (1595–1650), sygn. 33, s. 10, sygn. 41, s. 41.

KORRESPONDENCJA: z księciem wirtemberskim Janem Fryderykiem (1582–1628), sygn. 35, s. 68–69.

LITERATURA OKOLICZNOŚCIOWA: sygn. 28, s. 9, sygn. 33, s. 59, sygn. 35, s. 89, 109–112, sygn. 36, s. 85–90, 92–99.

WIZERUNKI KSIĘCIA: sygn. 47, s. 10.

POCHÓWEK: kościół św. Ottona w Szczecinie, sygn. 38, s. 91, sygn. 41, s. 58.

WARCISŁAW I (1100–1135)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 28, s. 3, sygn. 30, s. 67, 438–445, sygn. 32, s. 24–26, 29–34, 39, 46, 51, 82, 112, sygn. 33, s. 35, sygn. 40, s. 20–21.

POCHÓWEK: klasztor w Stolpe, sygn. 41, s. 60.

WARCISŁAW (ZM. 1184/1185)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 30, s. 455–456, sygn. 41, s. 63.

POCHÓWEK: klasztor Pudagla, sygn. 41, s. 63.

WARCISŁAW III (1211–1264)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 14, s. 15–17, 22, 24, 27, sygn. 30, s. 69, 450–454, sygn. 32, s. 30–34, 46, 52, 82, 90–91, 113, sygn. 33, s. 130, sygn. 38, s. 86, sygn. 41, s. 12.

POCHÓWEK: klasztor Eldena, sygn. 38, s. 86, sygn. 41, s. 12.

WARCISŁAW IV (1291–1326)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 11, s. 91–92, 94, 97, sygn. 14, s. 48, 56, 59, sygn. 30, s. 70, 457–466, sygn. 32, s. 30–34, 42, 46, 49, 51, 82, 114, sygn. 38, s. 85, sygn. 41, s. 23, 38.

POCHÓWEK: katedra w Kamieniu Pomorskim, sygn. 38, s. 85, sygn. 41, s. 23.

WARCISŁAW V (1326–1390)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 11, s. 106–107, 109, 113, 148–149, 157, sygn. 14, s. 68, 72, 74, 84, sygn. 28, s. 3, sygn. 30, s. 71, 467–469, sygn. 32, s. 30–34, 41, 46, 82, sygn. 41, s. 38.

POCHÓWEK: klasztor Pudagla, sygn. 41, s. 38.

WARCISŁAW VI (1346–1394)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 11, s. 189, 199, sygn. 30, s. 72, 470–474, sygn. 32, s. 30–34, 46, 91–92, 114, sygn. 41, s. 72.

MAŁŻEŃSTWO: Anna, córka księcia meklemburskiego Jana I (1321–1392/1393), sygn. 32, s. 114.

POCHÓWEK: klasztor Eldena, sygn. 41, s. 13.

WARCISŁAW VII (1362/1363–1395)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 14, s. 95, 98, sygn. 30, s. 73, 475–480, sygn. 32, s. 28, 30–34, 42, 46, 115, sygn. 33, s. 133, sygn. 38, s. 87, 96.

POCHÓWEK: klasztor Eldena, sygn. 38, s. 87, 96.

WARCISŁAW VIII (1373–1415)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 12, s. 41–42, 77, 79–80, sygn. 14, s. 103, 106–107, sygn. 30, s. 74, 481–487, sygn. 32, s. 28, 30–34, 42, 46, 53, 115, sygn. 38, s. 96, sygn. 41, s. 38, 67.

MAŁŻEŃSTWO: Agnieszka, sygn. 41, s. 38.

PIELGRZYMKA DO ZIEMI ŚWIĘTEJ: 1406, sygn. 52, s. 42–43.

POCHÓWEK: Wołogoszcz, sygn. 38, s. 96, sygn. 41, s. 67.

WARCISŁAW IX (1395/1400–1457)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 12, s. 7, sygn. 14, s. 107, 113–115, sygn. 28, s. 6, sygn. 30, s. 75, 490–494, sygn. 32, s. 30–34, 43, 46, 53, 60, 62, 92, 116.

WARCISŁAW X (1435–1478)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 12, s. 161, 207–208, 214–215, sygn. 30, s. 76, 495–500, sygn. 32, s. 30–34, 44, 46, 60, 116, sygn. 41, s. 35.

MAŁŻEŃSTWO: Magdalena (1454–1532), córka księcia meklemburskiego Henryka (1412–1466), sygn. 41, s. 72.

POCHÓWEK: klasztor w Neuenkamp, sygn. 41, s. 35.

WARCISŁAW XI (1465–1474)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 30, s. 501, sygn. 41, s. 41.

POCHÓWEK: kościół NMP w Darłowie, sygn. 41, s. 41.

WARCISŁAW MŁODSZY (1398–1414/1415)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 30, s. 449, 488–489, sygn. 41, s. 67.

POCHÓWEK: Wołogoszcz, sygn. 41, s. 67.

WOJSŁAWA BOGUSŁAWÓWNA (ZM. 1229)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 202, sygn. 41, s. 63.

POCHÓWEK: klasztor Pudagla, sygn. 41, s. 63.

ZOFIA (1329–1364), córka księcia meklemburskiego Jana II (1250–1337)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 11, s. 151.

MAŁŻEŃSTWO: Barnim IV, sygn. 41, s. 33.

POCHÓWEK: klasztor Marienthron (k. Szczecinka), sygn. 38, s. 88, sygn. 41, s. 33.

ZOFIA (1360/1370–1448), córka hrabiego holsztyńskiego Henryka Żelaznego

MAŁŻEŃSTWO: Bogusław VIII, sygn. 33, s. 136.

ZOFIA (1376–1406)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 11, s. 183, sygn. 31, s. 180–181, sygn. 33, s. 8.

MAŁŻEŃSTWO: książę brunszwicko-luneburski Henryk I, sygn. 33, s. 8.

ZOFIA (1380/1381–1408), córka Bogusława VI

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 182–185, sygn. 32, s. 28, sygn. 33, s. 132, sygn. 41, s. 11.

MAŁŻEŃSTWA: książę meklemburski Eryk (1357–1397), sygn. 41, s. 11; książę meklemburski Mikołaj V (zm. 1408), sygn. 41, s. 11.

POCHÓWEK: klasztor w Doberan, sygn. 41, s. 11.

ZOFIA (1415–1453), córka Warcisława VIII

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 189–192, sygn. 32, s. 60, sygn. 41, s. 71.

MAŁŻEŃSTWO: książę meklemburski Wilhelm (zm. 1436), sygn. 41, s. 71.

POCHÓWEK: kościół NMP w Barth, sygn. 41, s. 71.

ZOFIA (1434–1497)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 12, s. 175, 199, sygn. 31, s. 186–188, 217–218, sygn. 33, s. 135, 137, sygn. 38, s. 48, 94, sygn. 41, s. 61, sygn. 47, s. 73, 135–156.

MAŁŻEŃSTWO: Eryk II (1427–1474), sygn. 31, s. 217–218, sygn. 38, s. 48.

KONTAKTY Z BOGUSŁAWEM X: sygn. 47, s. 135–156.

WIZERUNKI KSIĘŻNEJ: sygn. 38, s. 48.

POCHÓWEK: klasztor dominikanów w Słupsku, sygn. 38, s. 94, sygn. 41, s. 61.

ZOFIA (1462–1504), córka Eryka II

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 12, s. 286, sygn. 31, s. 193–199, sygn. 38, s. 45, 95, sygn. 47, s. 14–85, 88.

MAŁŻEŃSTWO: książę meklemburski Magnus II (1441–1503), sygn. 44, s. 68–69, sygn. 47, s. 84–85, 88.

WIZERUNKI KSIĘŻNEJ: sygn. 38, s. 45.

POCHÓWEK: Wismar, sygn. 38, s. 95.

ZOFIA (1501–1568)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 36–39, sygn. 38, s. 5, sygn. 41, s. 43, sygn. 47, s. 15, 43–46.

MAŁŻEŃSTWO: Fryderyk I Oldenburg, król Danii i Norwegii, sygn. 31, s. 36–39, sygn. 41, s. 43, sygn. 47, s. 44–46.

WIZERUNKI KSIĘŻNEJ: sygn. 38, s. 5, sygn. 47, s. 15.

POCHÓWEK: katedra w Szlezwiku, sygn. 31, s. 37, sygn. 41, s. 43.

ZOFIA (1579–1658), córka księcia szlezwicko-holsztyńskiego Jana III

MAŁŻEŃSTWO: Filip II, sygn. 31, s. 231, sygn. 32, s. 35, 118, sygn. 38, s. 47, sygn. 41, s. 62.

WIZERUNKI KSIĘŻNEJ: sygn. 38, s. 47.

POCHÓWEK: kościół NMP w Trzebiatowie, sygn. 38, s. 94, sygn. 41, s. 62.

ZOFIA JADWIGA (1561–1631)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 32, s. 63.

MAŁŻEŃSTWO: Ernest Ludwik, sygn. 33, s. 9.

WIZERUNKI KSIĘŻNEJ: sygn. 38, s. 49.

POCHÓWEK: Wołogoszcz, sygn. 38, s. 96, sygn. 41, s. 69.

ZOFIA JADWIGA (1588–1591), córka Bogusława XIII

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 31, s. 200, sygn. 38, s. 96, sygn. 41, s. 6, sygn. 146, s. 252.

KSIĘGOZBIÓR: inwentarz, 1611, sygn. 146, s. 252.

POCHÓWEK: sygn. 38, s. 96, sygn. 41, s. 6.

ZOFIA SASKA (1587–1635), córka Chrystiana I Wettyna

MAŁŻEŃSTWO: Franciszek I, sygn. 38, s. 46.

WIZERUNKI KSIĘŻNEJ: sygn. 38, s. 46.

POCHÓWEK: kościół św. Ottona w Szczecinie, sygn. 41, s. 5.

4.5. BOGUSŁAW X

MATERIAŁY BIBLIOGRAFICZNE: sygn. 42, s. 1–42.

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 30, s. 26, 213–227, sygn. 32, s. 13, 30–35, 44, 46, 53, 60, 93–94, 116, sygn. 33, s. 27, 134, sygn. 42, s. 71–78.

ZESTAWIENIE MATERIAŁÓW ARCHIWALNYCH DO BIOGRAFII: sygn. 42, s. 71–78.

OPRACOWANIE TEMATYCZNE: M. Wehrmann, *Herzog Bogislaw X. von Pommern*, „Heimatleiw un Muddersprak. Wochenbeilage zur Greifswalder Zeitung” 1923, Nr. 41, s. 2–3, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 42, s. 87–88.

ŹRÓDŁA NARRACYJNE DO BIOGRAFII: sygn. 28, s. 6, sygn. 42, s. 3–40; D. Chytraci, *Neue Sachsen Chronica...*, sygn. 42, s. 112–115; Chr. Kalen, *Historia de pro-*

fectione in Terram Sanctam illustrissimi... Bogislai X. ..., 1555, sygn. 42, s. 70; A. Krantz, *Chronica...*, sygn. 42, s. 116–117, 120.

PANEGIRYKI: sygn. 28, s. 6, sygn. 42, s. 6–8, 97; Piotr z Rawenny, *Aurea opuscula...*, 1500, odpis fragmentów, sygn. 42, s. 96–97, 107, sygn. 49, s. 183–185; mowa pochwalna, sygn. 42, s. 110–111; *Ad invictissimum principem Boguslaum et Pomeraniae...*, odpis, sygn. 49, s. 186; *Sermones extraordinarii...*, Kolonia 1507, odpis fragmentu, sygn. 49, s. 311–313.

DRUKI OKOLICZNOŚCIOWE: pomoce bibliograficzne, sygn. 42, s. 49–50.

BOGUSŁAW X W PROZIE I POEZJI: sygn. 42, s. 81–123, sygn. 47, s. 110.

WIZERUNKI KSIĘCIA: sygn. 38, s. 3, 51, 53–54, 59–65, sygn. 42, s. 91–95, sygn. 47, s. 34–35; kopia rysunku przedstawiająca Bogusława X, sygn. 38, s. 53–54; portret z Kassel, sygn. 38, s. 69.

INSKRYPCJE: zamek w Darłowie, 1480, sygn. 42, s. 108.

DATA I MIEJSCE NARODZIN: sygn. 47, s. 58–65, 79.

CHARAKTER KSIĘCIA: sygn. 47, s. 91–109.

UDZIAŁ W TURNIEJACH RYCERSKICH: sygn. 47, s. 98.

ITINERARIUM: sygn. 47, s. 18–31, 161–208.

UDZIAŁ W SEJMACH RZESZY: Wormacja, 1521, sygn. 47, s. 201–208; Norymberga, 1522, sygn. 47, s. 161–162.

POBYT NA POLSKIM DWORZE KRÓLEWSKIM: sygn. 47, s. 50, 55–57.

WYPRAWA DO KSIĘSTWA BRUNSZWIKU: 1486, sygn. 47, s. 63.

MAŁŻEŃSTWA: Małgorzata Brandenburska (1450–1489), sygn. 30, s. 219–220, sygn. 38, s. 96, sygn. 41, s. 67, sygn. 47, s. 111–116, 123–134; Anna Jagiellonka, sygn. 47, s. 3, 5–6, 90, 111, 117–122; uroczystości ślubne z Anną Jagiellonką, sygn. 47, s. 3, 5–6, 90; sprawa posagu, sygn. 47, s. 3, 5–6.

KONTAKTY Z MATKĄ: sygn. 47, s. 135–144.

KORESPONDENCJA: list J. Bugenhagena do Bogusława X, 27 V 1518, sygn. 71, s. 106.

PIOTR Z RAWENNY: sygn. 42, s. 96–97, 107, 110–111, sygn. 49, s. 181–187, 311–313.

ŚMIERĆ BOGUSŁAWA X: sygn. 30, s. 215–216, sygn. 47, s. 66–72; pochówek w kościele św. Ottona w Szczecinie, sygn. 38, s. 84, 90, sygn. 41, s. 55; epitafium w kościele św. Ottona w Szczecinie, odpis, sygn. 38, s. 84, sygn. 42, s. 83; epitafium autorstwa Petera Suawego, odpis, sygn. 42, s. 85, 100–105.

4.5.1. WYPRAWA KSIĘCIA BOGUSŁAWA X NA DWÓR CESARSKI, PIELGRZYMKA DO ZIEMI ŚWIĘTEJ, WIZYTA W STOLICY APOSTOLSKIEJ I NA DWORACH ELEKTORÓW RZESZY

MATERIAŁY BIBLIOGRAFICZNE: sygn. 48, s. 32, 46–50, 60–61, 71, 75–78, 101–102, 166–167, 175–181, 190.

OPRACOWANIE TEMATYCZNE: M. Wehrmann, *Nachrichten zu der grossen Reise des Herzogs Bogislaw X. (1496 bis 1498)*, „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde” 1900, Nr. 7, s. 97–108, nadbitka, sygn. 48, s. 89–100.

USTANOWIENIE NAMIESTNICTWA W KSIĘSTWIE: 1496–1498, sygn. 44, s. 1–21, sygn. 49, s. 295.

ORGANIZACJA I PRZEBIEG WYPRAWY WŁOSKIEJ: wypisy źródłowe, sygn. 48, s. 72–74, 77–78, 103–107, 154–156, 169, 182–187, sygn. 49, s. 36; uczestnicy wyprawy, sygn. 48, s. 154–156; przemarsz przez Niemcy i pierwszy pobyt na dworze królewskim w Norymberdze, 1496, sygn. 48, s. 172, 192–197; itinerarium podróży, sygn. 48, s. 103–107.

PIELGRZYMKA DO ZIEMI ŚWIĘTEJ: pobyt w Wenecji i przygotowania do podróży morskiej, sygn. 48, s. 144–149; kontrakt podróży do Ziemi Świętej, 8 V 1497, odpis, sygn. 48, s. 144–149.

WYPISY ZE ŹRÓDEŁ I LITERATURY OKOLICZNOŚCIOWEJ: M. Dalmer, *Beschreibung...*, [w:] *Thomas Kantzow's Chronik von Pommern...*, hrsg. v. W. Böhmer, Stettin 1835, sygn. 48, s. 113–143; *Historia della battaglia data da Turchi...*, odpis z Biblioteca Trivulziana Milano, wykonany przez E. Motte, sygn. 48, s. 201–223; J. Kitscher, *Tragicomedia...*, 1503, sygn. 48, s. 82–86; J. Seckerwitz, *Pomeraneidum...*, 1582, sygn. 48, s. 77–78.

POBYT KSIĘCIA BOGUSŁAWA X W STOLICY APOSTOLSKIEJ (1497/1498): materiały bibliograficzne, sygn. 48, s. 32, 46–50, 60–61, 71, 101; M. Wehrmann, *Herzog Bogislaw X. von Pommern in Rom (1497/8)*, „Ostsee-Zeitung und Neue Stettiner Zeitung” 1905, Nr. 133, wycinek prasowy, sygn. 48, s. 87–88; audiencja u papieża Aleksandra VI (1492–1503), sygn. 48, s. 32–45, 59, 61–70; wypisy o pobycie Bogusława X w Rzymie i audiencji papieskiej sporządzone przez J. Burcharda (1450–1506) w *Diarium...*, sygn. 12, s. 277, sygn. 48, s. 64 i nn.; przywileje papieskie dotyczące funkcji prepozyta w kościołach katedralnych i kolegiackich, 1498, odpis, sygn. 48, s. 49, 51–54; Bogusław X gościem bractwa Santa Maria dell' Anima (1497–1498), sygn. 48, s. 58; korespondencja z Rzymu: odpis listu do księżnej Anny (31 XII 1497), sygn. 48, s. 62, 80–81.

ROZDZIAŁ X.

KSIĘSTWO POMORSKIE

Rozdział ten składa się z dwóch haseł głównych: **1. Polityka wewnętrzna**, **2. Polityka zewnętrzna**.

1. Polityka wewnętrzna zostało podzielone na osiem haseł zbiorczych:

1.1. Urzędy centralne i terytorialne – znajdują się tu materiały warsztatowe na temat organizacji i funkcji urzędów centralnych oraz terytorialnych. Informacje na temat Sądu Nadwornego, mimo iż był jednym z urzędów centralnych, zostały przyporządkowane do hasła **1.7. Sądownictwo**.

1.2. Prawo książęce. Ordynacje – zostały tu zgrupowane informacje na temat ordynacji książęcych regulujących rozmaite dziedziny życia publicznego i gospodarczego.

1.3. Organizacja dworu – znajdują się tu materiały dotyczące organizacji i funkcjonowania dworu książęcego, w tym jego funkcjonariuszy oraz służb.

1.4. Stany pomorskie – hasło obejmuje materiały poświęcone reprezentacji stanowej w Księstwie Pomorskim. Zostały one pogrupowane tematycznie w ramach trzech haseł szczegółowych. W hasle **1.4.1. Sejm Krajowy** – zostały zestawione informacje na temat składu reprezentacji stanowej, sejmów krajowych (Landtag) oraz ich uchwał. **1.4.2. Szlachta** – dotyczy m.in. spraw lennych, dziedzicznych urzędów dworskich oraz ziemskich. Ponadto zebrano tu materiały o poszczególnych rodach szlacheckich do poł. XVII w. **1.4.3. Miasta** – zawiera informacje na temat roli i udziału miast w życiu stanowym średniowiecznego i wczesnowożytnego państwa pomorskiego.

1.5. System monetarny i skarbowość – zestawiono tu materiały dotyczące reform monetarnych i skarbowych za rządów księcia Bogusława X, stosunków monetarnych i mennictwa w Księstwie Pomorskim, a także urzędników skarbowych, podatków stałych oraz nadzwyczajnych.

1.6. Domeny książęce – dotyczący organizacji i zarządu książęcych domen skarbowych. Ponadto zebrano tu materiały na temat domen w Białogardzie, Bytowie, Darłowie, Kołbaczu, Lęborku, Marianowie, Słupsku, Suchaniu, Szadzku, Szczecinku, Trzebiatowie i Wolinie.

1.7. Sądownictwo – dzieli się na sześć haseł szczegółowych, które dotyczą sprawy reform sądownictwa za rządów księcia Bogusława X (1474/1478–1523), Sądu Kameralnego Rzeszy (Reichskammergericht), Sądu Nadwornego (Hofgericht), sądów ziemskich, sądów zamkowych do XVII w., a także sądów wójtowskich i ławniczych w miastach na przełomie XV i XVI stulecia.

1.8. Bezpieczeństwo wewnętrzne i porządek publiczny – zebrano tu materiały na temat przepisów prawnych o bezpieczeństwie wewnętrznym oraz naruszaniu porządku publicznego (Landfriedensbruch) w XV i XVI w. Hasło ponadto obejmuje informacje na temat porządków poszczególnych grup społecznych, przepisów o ceremoniach kościelnych i uroczystościach rodzinnych oraz obyczajowych.

2. Polityka zewnętrzna dzieli się na trzy hasła zbiorcze:

2.1. Rzesza – zawiera informacje na temat stosunku prawnego Pomorza wobec Cesarstwa, aktywnego udziału w Sejmach Rzeszy, a także wypełniania zobowiązań związanych ze wspólną polityką obroną. Szczególnie wartościowe badawczo są wypisy źródłowe na temat Sejmów Rzeszy oraz reform wszystkich dziedzin życia państwowego i publicznego zapoczątkowanych, które zapoczątkował w ostatniej dekadzie XV stulecia król Maksymilian I Habsburg (1486–1519). W hasle tym zostały zamieszczone także informacje na temat poszczególnych cesarzy.

2.2. Brandenburgia – obejmuje materiały na temat pomorsko-brandenburskich układów dziedzicznych, sporów i konfliktów zbrojnych, obrad i uchwał Sejmów Krajowych oraz Sejmów Rzeszy poświęconych stosunkom politycznym Brandenburgii z Pomorzem, dyplomacji, spraw granicznych, kontaktów między dworami oraz biografii brandenburskich margrabiów i elektorów. Znajdują się tu także obszerne i wartościowe materiały dotyczące wzajemnych stosunków gospodarczych.

2.3. Stosunki polityczne z innymi państwami – w hasle zawarto wykaz materiałów warsztatowych do problemu stosunków i kontaktów zagranicznych Księstwa Pomorskiego. Zostały one ułożone w porządku alfabetycznym, według nazwa państw i miast. O układzie wewnętrznym poszczególnych haseł decydowała zawartość treściowa materiałów.

1. POLITYKA WEWNĘTRZNA

1.1. URZĘDY CENTRALNE I TERYTORIALNE

1.1.1. URZĘDY CENTRALNE

REFORMY ADMINISTRACJI: XV–XVI w., sygn. 42, s. 41, 43–45.

MARSZAŁEK (Hofmarschalck, Marschall): zestawienia urzędników, 1473–1523, 1559–1560, sygn. 39, s. 11–12, 20, 23, sygn. 49, s. 173–175, sygn. 163, s. 12.

PODMARSZAŁEK (Untermarschalck): 1559–1560, sygn. 39, s. 11, 22–23.

RADCY DWORSCY: sygn. 49, s. 194, 196–198, 201.

RENTMISTRZ KRAJOWY (Landrentmeister): 1542, 1548, 1551, 1560, sygn. 39, s. 3–13, 23.

KANCLERZ I KANCELARIA: 1559–1560, sygn. 35, s. 155 i nn., sygn. 39, s. 12, 19, 23.

ORDYNKI: 1560, odpis, sygn. 49, s. 309–310.

KANCLERZE: Caesar Daniel, sygn. 6, s. 7; Chemnitz Martin, sygn. 35, s. 15, 61; Dametz Klaus (1474–1479), sygn. 49, s. 192; Kameke Jürgen (1515), sygn. 49, s. 192, 221; Kleist Georg (1501), sygn. 49, s. 192, 225; Kleist Jakob, sygn. 6, s. 7; Küssow Christian (1563), sygn. 154, s. 214, 216–217; Otto Johannes (1516), sygn. 49, s. 192, 280–281; Otto Laurentius, sygn. 6, s. 7; Ramel Heinrich, sygn. 6, s. 7; Rammin Otto, sygn. 6, s. 7; Samer Werner (1476), sygn. 49, s. 192; Schöning Thammo (1479–1480), sygn. 49, s. 192; Seckel Baltzer (1516–1523), sygn. 49, s. 192–193, 297; Suawe Bartholomäus (1535, 1538), sygn. 58, s. 385, 392–394; Tetzen Peter (1505–1515), sygn. 49, s. 177–178, 192, 245–246; Wolde Kaspar, sygn. 6, s. 7; Wolde Zabel (1520–1522), sygn. 49, s. 253.

LISTY I SPRAWY KANCELARYJNE: 1563–1565, sygn. 139, s. 22–23, sygn. 154, s. 446–460.

OPŁATY KANCELARYJNE: 1560, sygn. 49, s. 309–310.

DOM KANCLERZA: 1523, sygn. 49, s. 195.

PIECZĘCIE KSIĄŻĘCE: pieczęcie Bogusława X, sygn. 49, s. 304–308.

SEKRETARZE: Brun Nikolaus, sygn. 49, s. 218–219; Bugenhagen Dagener, sygn. 49, s. 220; Dehne Franz, sygn. 49, s. 228; Flemming Jakob, sygn. 49, s. 236; Gulitz Johannes (1511–1514), sygn. 49, s. 238; Hovesch Peter, sygn. 49, s. 260; Jahn Andreas, sygn. 49, s. 261; Kleist Lorenz, sygn. 49, s. 224; Kleist Pribeslaus, sygn. 49, s. 223; Kuse Johann, sygn. 49, s. 227; Manteuffel Erasmus (1510–1521), sygn. 58, s. 351; Olde Johannes, sygn.

49, s. 278; Pasenow Henning, sygn. 49, s. 282; Podewils Peter, sygn. 49, s. 284–285; Rammin Nikolaus, sygn. 49, s. 289; Schulenburg Werner, sygn. 44, s. 1–21, sygn. 49, s. 295; Schwerin Nikolaus, sygn. 49, s. 299; Steinhilber Hippolit, sygn. 49, s. 240; Stojentin Valentin, sygn. 49, s. 198–200, 243; Vertze Thomas, sygn. 49, s. 248; Vreich Bernhard, sygn. 49, s. 249; zestawienie nazwisk sekretarzy, 1559, sygn. 39, s. 19.

KOPIŚCI: 1559, sygn. 39, s. 20.

URZĘDNIK PROWADZĄCY KSIĘGI SĄDOWE (Büchmeister): 1493–1499, sygn. 49, s. 164.

TESTACJE Z DOKUMENTÓW KSIĘCIA BOGUSŁAWA X: sygn. 49, s. 202–302.

1.1.2. URZĘDY TERYTORIALNE

MATERIAŁY BIBLIOGRAFICZNE: sygn. 163, s. 1.

STAROSTA ZAMKOWY W SZCZECINIE (Schlosshauptmann/ Hauptmann d. landes Stettin): sygn. 39, s. 18, 23, sygn. 104, s. 138; starostowie: Podewils Peter (1503), sygn. 163, s. 39; Schulenburg Werner (1504), sygn. 12, s. 261, sygn. 44, s. 1–21, sygn. 49, s. 295, sygn. 163, s. 41.

LANDWÓJTOWSTWO GRYFICKIE: sygn. 79, s. 62–82, sygn. 163, s. 25, 46, 70; landwójtowie: Borcke Kersten (1505), sygn. 163, s. 46; Borcke Wolfgang (1520), sygn. 163, s. 70; Flemming Jakob, sygn. 70, s. 76; Kleist Jürgen (1494), sygn. 163, s. 25.

LANDWÓJTOWSTWO RUGIJSKIE – LANDWÓJTOWIE: Bugenhagen Dagener (1518), sygn. 163, s. 64; Putbus Woldemar (1515), sygn. 163, s. 60.

LANDWÓJTOWSTWO SŁAWIEŃSKO-SŁUPSKIE: zarządzenia, 1541, sygn. 39, s. 25–27; landwójtowie: Natzmer Heinrich (1486), sygn. 163, s. 18; Osten Ewald (1491), sygn. 163, s. 25; Stojentin Hans (1507), sygn. 163, s. 49; Zitzewitz Martin (1480), sygn. 163, s. 9.

WÓJTOWIE ALTENTREPTOW: Borcke Jürgen (1510), sygn. 163, s. 53; Drakenn Ronneward (1489), sygn. 163, s. 24; Moltzan Ludeke (1505), sygn. 163, s. 44.

WÓJTOWIE BARTH: Heiner Joachim (1483), sygn. 163, s. 15.

WÓJTOWIE BIAŁOGARDU: Glasenapp Hennig (1509), sygn. 163, s. 51; Manteuffel Eggert (1479), sygn. 163, s. 5; Podewils Adam (1481), sygn. 163, s. 10.

WÓJTOWIE BYTOWA: Bone Jürgen (1509), sygn. 163, s. 52; Massow Ewald (1517), sygn. 163, s. 62; Puttkamer Georg (1484, 1494), sygn. 163, s. 16, 28; Ramel Doring (1487), sygn. 163, s. 21; Stojentin Valentin (1519–1520), sygn. 163, s. 66, 69.

WÓJTOWIE DARŁOWA: Bone Michael (1506), sygn. 163, s. 48; Glasenapp Peter (1483), sygn. 163, s. 14; Massow Ludeke (1507), sygn. 163, s. 50.

WÓJTOWIE GRIMMEN I TRIBSEES: Schwerin Nikolaus (1480), sygn. 163, s. 8; Wakenitz Hans (1484, 1489), sygn. 163, s. 17, 23.

WÓJTOWIE KLEMPENOW: Budden Mathias (1520), sygn. 163, s. 67.

WÓJTOWIE KUMMEROW: Moltzan Hartwick (1482), sygn. 163, s. 12.

WÓJTOWIE LĘBORKA: Bone Jürgen (1517), sygn. 163, s. 61; Heidebreck Henning (1522), sygn. 163, s. 75; Massow Ewald (1504–1505, 1515), sygn. 163, s. 42–43, 59; Wobeser Jakob (1523), sygn. 163, s. 78.

WÓJTOWIE LOITZ: Klemptzow Jakob (1495), sygn. 163, s. 31; Mickes Peter (1487), sygn. 163, s. 20; Moltzan Berndt (1480), sygn. 163, s. 6; Podewils Peter (1498–1499), sygn. 163, s. 34, 36; Stojentin Valentin (1522), sygn. 163, s. 74.

WÓJTOWIE PRZYTORA I WARNOWA: Wolpen Reimar (1480), sygn. 163, s. 7.

WÓJTOWIE SZADZKA: Borcke Heinrich (1481), sygn. 163, s. 11; Kleist Tessen (1510), sygn. 163, s. 54; Podewils Martin (1505), sygn. 163, s. 45; Zitzewitz Joachim (1503), sygn. 163, s. 40.

WÓJTOWIE SZCZECINKA: Ramel Heinrich (1502, 1517), sygn. 163, s. 38, 63; Wedel Otto (1514), sygn. 163, s. 57; Wolde Zabel (1521), sygn. 163, s. 72.

WÓJTOWIE ÜCKERMÜNDE: Hane Ludeke (1522), sygn. 163, s. 77; Horn Ludeke (1520), sygn. 163, s. 68; Pasenow Henning (1496), sygn. 163, s. 33; Schulenburg Werner (1494), sygn. 163, s. 29.

WÓJTOWIE WOLINA: Flemming Jakob (1521), sygn. 163, s. 71; Flemming Jasper (1515), sygn. 163, s. 58; Heidebreck Lorenz (1506), sygn. 163, s. 47; Steinhwehr Henning (1496), sygn. 163, s. 32.

WÓJTOWIE WOŁOGOSZCZY I USEDOM: Bruker Hans (1514), sygn. 163, s. 56; Kleist Jürgen (1498), sygn. 163, s. 35; Kleist Peter (1478), sygn. 163, s. 4; Krakewitz Hans (1482), sygn. 163, s. 13; Ramel Arenth (1511), sygn. 163, s. 55; Scherer Hans (1493), sygn. 163, s. 26; Schwerin Nikolaus (1488), sygn. 163, s. 22, 37; Wakenitz (1522), sygn. 163, s. 76.

1.2. PRAWO KSIĄŻĘCE. ORDYNACJE

ORDYNKI CHEOPSKIE: 1581, sygn. 39, s. 31; 1582, sygn. 47, s. 19; 1616, sygn. 7, s. 232.

OWCZARZE I PASTERZE: ordynacja, 1581/1582, sygn. 39, s. 31, sygn. 47, s. 19.

SŁUŻBA (SŁUŻĄCY, PAROBKOWIE): 1563, 1570, sygn. 39, s. 30, 36.

ORDYNKI DRZEWNE I LEŚNE: 1492, odpis, sygn. 42, s. 28, sygn. 49, s. 361–364; 1623, sygn. 8, s. 13.

ORDYNKI REGULUJĄCE SPRAWY POŁOWU RYB: 1602, sygn. 127, s. 69.

ORDYNKI DOTYCZĄCE LUDNOŚCI ŻYDOWSKIEJ: 1481, sygn. 46, s. 42, 331, sygn. 49, s. 331; 1563, sygn. 39, s. 36; 1694, sygn. 95, s. 160–161.

ŻEBRACTWO: 1563, sygn. 39, s. 36.

PIJAŃSTWO (ZWALCZANIE, ZAKAZY): 1563, sygn. 39, s. 36.

CEREMONIE KOŚCIELNE I UROCZYSTOŚCI RODZINNE (ZARZĄDZENIA): 1543, 1563, 1570, sygn. 39, s. 29–30, 36.

1.3. ORGANIZACJA DWORU

MATERIAŁY BIBLIOGRAFICZNE: sygn. 39, s. 1–2, sygn. 42, s. 42.

ORDYNKI DWORSKIE: 1487, sygn. 39, s. 9, sygn. 49, s. 162; 1506, sygn. 49, s. 157; 1512–1513, sygn. 49, s. 157, 303; 1542, 1545, 1548, sygn. 3, s. 7, sygn. 39, s. 3–6, 10, 14; 1550–1551, sygn. 39, s. 10; sygn. 154, s. 207–208; 1559–1560, sygn. 39, s. 10, 15, 19–24; 1575, 1579, sygn. 39, s. 17; 1608, 1614–1616, sygn. 39, s. 16; 1624, sygn. 39, s. 33; 1633, 1635, sygn. 39, s. 34.

BARWY DWORSKIE: 1512, sygn. 49, s. 303.

HERB KSIĘSTWA POMORSKIEGO: wielki dziesięciopolowy herb, wycięty z nieznanego starodruku, naklejony na tekturę, sygn. 38, s. 57; fotografia herbu z kościoła św. Piotra w Wołogoszczy, autor Hess Robert, sygn. 38, s. 70–71.

HERB POMORZA W HERBIE BRANDENBURGII: 1517, sygn. 44, s. 146.

BUDOWA ZAMKU: 1503, sygn. 49, s. 163.

DOM BOGUSŁAWA X PRZY KOŚCIELE NMP W SZCZECINIE: sygn. 49, s. 160.

ZAMEK KSIĄŻĘCY NA GRABOWIE (ODERBURG): sygn. 106, s. 155–206, 223.

KAZNODZIEJA NADWORNY: 1575, 1579, sygn. 108, s. 88, 119.

OCHMISTRZ: sygn. 44, s. 1–21, sygn. 49, s. 295; zestawienia nazwisk, 1477–1523, sygn. 35, s. 127, sygn. 49, s. 172.

OCHMISTRZ DWORU KSIĘŻNEJ: zestawienia nazwisk, 1491–1513, 1559, sygn. 39, s. 23, sygn. 49, s. 157–159.

INWENTARZE ZAMKOWE: materiały bibliograficzne, sygn. 49, s. 93; wypisy źródłowe, 1600, sygn. 139, s. 58, inwentarz, 1637, odpis, sygn. 154, s. 45–51.

KOMNATA ZE SREBRAMI STOŁOWYMI: 1505, 1560, sygn. 39, s. 11, sygn. 49, s. 368.

INWENTARZE SREBER: brak daty, odpis, sygn. 49, s. 369–370; 1482, odpis, sygn. 49, s. 371; 1483, odpis, sygn. 49, s. 371–372; 1485, odpis, sygn. 49, s. 372; 1488, odpis, sygn. 49, s. 371; 1489, odpis, sygn. 49, s. 372–373; 1491, odpis, sygn. 49, s. 373–374; 1501, sygn. 49, s. 367.

KREDENCARZ (Silberknecht): 1482–1483, sygn. 49, s. 371–372; 1489–1491, sygn. 49, s. 372–373; 1505, sygn. 49, s. 368.

SŁUŻBA DWORSKA – KONTRAKTY: 1507, 1519–1521, 1548, 1559, sygn. 39, s. 8, 19, sygn. 49, s. 166–168, 171.

ŁOWCZY KSIĄŻĘCY: 1559–1560, sygn. 39, s. 11–21.

MUZYK: 1559, sygn. 39, s. 19.

STRAŻNIK (Zimmerwarter): 1559, sygn. 39, s. 20.

APTEKARZE DWORSKY: ordynki, 1559–1560, 1575, 1624, 1628, sygn. 39, s. 12, 17, 19, 23, sygn. 149, s. 78, 102; zestawienia nazwisk, sygn. 149, s. 46, 50–55, 58, 61, 101, 103.

BALWIERZE DWORSKY: sygn. 149, s. 9, 17–18, 49, 77, 86, 113, 137, 189.

LEKARZE DWORSKY: 1559, 1575, 1624, sygn. 39, s. 17, 19, 23, sygn. 149, s. 78, 102–103.

KUCHNIA I KUCHMISTRZ (Küchenmeister): 1473, 1476, 1504, sygn. 49, s. 169; 1541, sygn. 39, s. 28; 1559–1560, sygn. 39, s. 11, 20.

JADALNIA I PORZĄDEK ZASIADANIA PRZY STOLE: 1559–1560, sygn. 39, s. 12, 20, 22.

PIWNICA (Keller): 1559–1560, sygn. 39, s. 11–21.

PIEKARNIA: 1559–1560, sygn. 39, s. 11–21.

BROWARNIK: 1559–1560, sygn. 39, s. 11–21.

SZWALNIA: 1560, sygn. 39, s. 11.

ZBROJOWNIA (Harnisch-Kammer): 1560, sygn. 39, s. 11.

SALA RYCERSKA (Ritterhaus): 1559, sygn. 39, s. 20.

TAPICERZY: sygn. 139, s. 12–14, 24, 35.

GIERMKOWIE: 1560, sygn. 39, s. 11.

MURARZ: 1499, sygn. 49, s. 164.

MISTRZ CEGLARSKI (Ziegelmeister): 1499, sygn. 49, s. 164.

KOPACZ: 1500, sygn. 49, s. 164.

STAJENNY: 1516, sygn. 49, s. 159.

STAJNIA: 1559–1560, sygn. 39, s. 11, 21.

KUŹNIA I KOWAL: 1499, sygn. 49, s. 164; 1522, sygn. 49, s. 358.

WAGOWY: 1560, sygn. 39, s. 11.

MAGAZYN DREWNA OPAŁOWEGO: 1559–1560, sygn. 39, s. 11–21.

1.4. STANY POMORSKIE

1.4.1. SEJM KRAJOWY

MATERIAŁY BIBLIOGRAFICZNE: SYGN. 145II, s. 98–100.

REPREZENTACJA STANOWA: 1474, sygn. 49, s. 95, 97–99, 169; 1493, sygn. 49, s. 95, 97, 169.

UCHWAŁY: Stargard, 1474, sygn. 49, s. 97, 99; Anklam, 1483, sygn. 49, s. 101; Anklam, 1484, sygn. 49, s. 100; Szczecin, 1498, sygn. 49, s. 96; Szczecin, 1536, sygn. 145II, s. 101; Szczecin, 1560, sygn. 6, s. 29; Szczecin, 1563, sygn. 6, s. 29, 34; Szczecin, 1565, sygn. 6, s. 29; Trzebiatów, 1566, sygn. 6, s. 30; Wołogoszcz, 1568, sygn. 6, s. 30; Wolin, 1569, sygn. 6, s. 30, 32, 35; Wołogoszcz, 1574, sygn. 6, s. 30; Wolin, 1581, sygn. 6, s. 31; Wołogoszcz, 1585, sygn. 6, s. 31; Wołogoszcz, 1592, sygn. 6, s. 31; Wołogoszcz, 1595, sygn. 6, s. 31; Szczecin, 1640, sygn. 7, s. 118; Szczecin, 1653/1654, sygn. 145II, s. 101.

1.4.2. SZLACHTA

HOŁDY I PRZYSIĘGI LENNE: 1474, sygn. 49, s. 97–99; listy lenne: 1474–1481, sygn. 49, s. 152; 1476, sygn. 154, s. 332; 1504–1523, sygn. 49, s. 102–154; 1518/1520, sygn. 154, s. 461–462.

KOPIARZ LISTÓW LENNYCH I DOŻYWOTNICH (Leibgedingsbriefe): 1504–1523, rejestry i wypisy źródłowe, sygn. 49, s. 104–140.

URZĘDY DZIEDZICZNE: sygn. 145II, s. 60–61.

DZIEDZICZNI MARSZAŁKOWIE KRAJOWI: rody Maltzahn i Flemming, sygn. 12, s. 59–60, sygn. 49, s. 220, sygn. 145II, s. 60–61, sygn. 163, s. 44.

DZIEDZICZNY KOMORNIK (Erbkämmerer): ród Eickstedt, sygn. 145II, s. 60–61.

DZIEDZICZNY KUCHMISTRZ (Erbkuchenmeister): rody Ramel i Schwerin, sygn. 145II, s. 60–61.

SPIS RODÓW SZLACHECKICH: 1491, sygn. 49, s. 145.

BORCKE: sygn. 7, s. 228–229.

BRAUNSCHWEIG: XVI w., sygn. 123, s. 31.

COSSEBADE (Kossebade): sygn. 60, s. 204, 368, sygn. 154, s. 258.

DEWITZ: 1499–1502, sygn. 145II, s. 362–364.

EBERSTEIN (Everstein): sygn. 12, s. 100; 1263, sygn. 14, s. 31; 1498, sygn. 45, s. 55; 1589, sygn. 6, s. 19; M. Wehrmann, *Das Bisthum Cammin und die Grafen von Eberstein*, Tl. 1–2, „Kreisblatt für den Kreis Naugard” 1897, Nr. 15, 18, dodatki do lokalnej gazety, sygn. 87, s. 513–517.

FLEMMING: sygn. 80, s. 216; 1514, sygn. 95, s. 372–377.

GLASENAPP: dobra ziemskie, XIV w., sygn. 60, s. 19–21.

GOLTZE: sygn. 154, s. 420–421.

GRUMBKOW: dobra ziemskie, sygn. 147, s. 41.

GÜNTERSBERG: 1329–1508, sygn. 60, s. 28, 294, 352, 363, 373.

HEBRON: XVII w., sygn. 96, s. 307–308, sygn. 101, s. 1–40.

HINDENBURG: sygn. 87, s. 522–525.

KÜSSOW: 1563–1565, sygn. 154, s. 214, 446–469.

MALTZAHN: 1476–1479, sygn. 12, s. 202–203, sygn. 44, s. 68–69; 1485, 1490–1491, sygn. 12, s. 249, sygn. 49, s. 141–143, 151, 153.

MANOW: 1492–1568, sygn. 60, s. 224, 327, 331.

MANTEUFFEL: sygn. 88, s. 23–25.

MELLIN: sygn. 9, s. 29.

OSTEN: 1463, sygn. 12, s. 149–160.

PODEWILS: lenno i zamek w Szadzku, 1476, sygn. 154, s. 332.

PUTTBUS: dobra ziemskie, sygn. 76, s. 1, sygn. 145I, s. 373.

RHEINE: XV–XVI w., sygn. 79, s. 90–92.

SCHWERIN: XV–XVI w., sygn. 35, s. 127, sygn. 36, s. 162–163.

SUAWE: sygn. 68, s. 14–79.

WACHHOLTZ: M. Wehrmann, *Die Wächholz und das Kloster Belbuck*, „Heimatklänge. Zeitschrift des Vereins für Heimatkunde und Heimatschutz Treptow a. Rega” 1931, Nr. 10, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 167–168.

WEDEL: sygn. 138, s. 18; M. Wehrmann, *Die Stadt Stargard und die Herren von Wedel 1579*, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur”, Nr. 127, wycinek prasowy, sygn. 95, s. 409.

WEIGER: nadania i konfirmacje lenne, 1518/1520, sygn. 154, s. 461–462.

WOPERSNOW: dokumenty, 1514, odpisy, sygn. 95, s. 372–377.

ZITZEWITZ: sygn. 12, s. 166.

SPÓR BOGUSŁAWA X Z BERNDTEM MALTZAHNEM: 1490–1491, sygn. 49, s. 141–143, 151, 153.

1.4.3. MIASTA

UDZIAŁ MIAST W OBRADACH SEJMÓW KRAJOWYCH: 1493, sygn. 49, s. 95.

POTWIERDZENIE PRZYWILEJÓW STANOWYCH: 1464, sygn. 43, s. 21; 1474–1501, sygn. 46, s. 19, 35–36, sygn. 49, s. 97–99; 1574/1575, sygn. 6, s. 37.

HOMAGIA I PRZYWILEJE: Goleniów, 1458, sygn. 43, s. 25; Greifswald, 1451, 1464, sygn. 43, s. 21, 28; Gryfice, 1464, sygn. 43, s. 21; Pyrzyce, 1458, 1464, sygn. 43, s. 21, 25; Sławno, 1474–1479, sygn. 46, s. 19, 35–36, 38.

STARGARD – HOMAGIA I PRZYWILEJE: 1524–1618, sygn. 95, s. 219, sygn. 96, s. 51–56, 204, 210–211, 214, 222, 249, sygn. 97, s. 57; dokument książęcy, 27 IV 1517, odpis, sygn. 95, s. 220–221; przywileje: 1243, sygn. 95, s. 38–56; 1605, zob. M. Wehrmann, *Huldigung in Stargard im April 1605*, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur” 1934, Nr. 203, wycinek prasowy, sygn. 95, s. 222; 1618, sygn. 96, s. 249; 1621, sygn. 96, s. 277.

STRALSUND – HOMAGIA I PRZYWILEJE: 1234, sygn. 46, s. 60; 1383, sygn. 77, s. 231–232; 1451, sygn. 43, s. 28; 1464, sygn. 43, s. 21; 1479, sygn. 46, s. 67; 1488, sygn. 46, s. 70; XVI w., sygn. 77, s. 84–107; 1504, 1511, sygn. 46, s. 59–83; spory miasta z władcą z powodu odmowy złożenia hołdu, 1504, 1511, sygn. 46, s. 59–83, sygn. 77, s. 84–107.

SZCZECIN – HOMAGIA I PRZYWILEJE: 1474–1479, sygn. 46, s. 35–36; 1533–1601, sygn. 104, s. 238; 1663, sygn. 104, s. 237; 1720, sygn. 104, s. 235; przywileje, XV/XVI w., sygn. 46, s. 19, 35–36, sygn. 157, s. 4–5; spory księcia Bogusława X z miastem: porozumienie, 1491, odpis, sygn. 46, s. 46–47; układ, 1520, odpis, sygn. 46, s. 45.

MIASTA POMORSKIE A PÓŁNOCNY ZWIĄZEK KSIĄŻĄT RZESZY (Fürstenbund): 1449/1450, sygn. 43, s. 28.

1.5. SYSTEM MONETARNY I SKARBOWOŚĆ

SYSTEM MONETARNY I SKARBOWOŚĆ: sygn. 49, s. 314–357.

MATERIAŁY BIBLIOGRAFICZNE: sygn. 49, s. 315, 318–319, 333, 350, 355–357.

RENTMISTRZ KRAJOWY: 1542, 1548, 1551, 1560, sygn. 39, s. 3–6, 8–10, 12–13, 23.

SKARBIEC KSIĄŻĘCY: 1532, sygn. 9, s. 171.

ORDYNACJE MENNICZE: 1489, 1500, sygn. 49, s. 352.

MENNICE I MENNICZTWO (Münzgerechtigkeit) w MIASTACH: Anklam, 1325, sygn. 46, s. 58; Darłowo, 1398, sygn. 46, s. 58; Gartz a. O., 1340, sygn. 46, s. 58; Greifswald, 1325, sygn. 46, s. 58; Szczecin, 1511–1521, sygn. 73, s. 63; Wołogoszcz, 1551/1552, sygn. 6, s. 14, 17; 1556, sygn. 6, s. 30.

MINCERZ KSIĄŻĘCY (Münzmeister): 1488–1489, 1499–1505, sygn. 49, s. 352; 1510, sygn. 49, s. 353–354; 1511, 1515, sygn. 49, s. 352.

REFORMY MONETARNE BOGUSŁAWA X: sygn. 49, s. 315–318.

PRZELICZNIK MONETARNY I WARTOŚĆ MONET: XVI–XVII w., sygn. 87, s. 12.

PERTRAKTACJE Z BRANDENBURGIĄ W KWESTIACH MENNICZTWA: 1513, sygn. 44, s. 146.

PRAWO DO WYBIJANIA ZŁOTEJ MONETY (1498): sygn. 49, s. 316.

TALAR BOGUSŁAWA X: sygn. 49, s. 316.

TALAR BARNIMA IX: sygn. 49, s. 316.

GOSPODARKA LEŚNA: sygn. 49, s. 361–364, 366.

KOMORY CELNE W POSZCZEGÓLNYCH MIEJSCOWOŚCIACH: Damgarten, 1498–1499, sygn. 49, s. 341; Dąbie (Damm), 1480, 1524, sygn. 46, s. 6, sygn. 49, s. 341; Gartz a. O., 1480–1515, sygn. 49, s. 340–341; Neu Torgelow, 1480, sygn. 49, s. 341; Pyrzyce, 1505, sygn. 49, s. 341, 344; Sławno, 1491, 1512, sygn. 49, s. 341, 343; Stargard, 1494, sygn. 49, s. 341; Wołogoszcz, 1498–1499, sygn. 49, s. 341.

ORBARA: 1322–1512/1520, 1533, sygn. 6, s. 16, sygn. 49, s. 320–323, 327, 329–333, 347–349; uiszczanie podatku przez miasta: Demmin, sygn. 49, s. 329; Drawsko Pomorskie, sygn. 49, s. 329; Gartz a. O., sygn. 49, s. 329; Greifswald, sygn. 49, s. 329; Grimmen, sygn. 49, s. 329; Gryfino, sygn. 49, s. 329; Pyrzyce, sygn. 49, s. 332; Słupsk, sygn. 46, s. 31; Stralsund, sygn. 46, s. 67, sygn. 49, s. 329, 331; Szczecin, sygn. 46, s. 46–47, 53, sygn. 49, s. 329, 331–332, 351; Świdwin, sygn. 49, s. 329; Ückeründe, sygn. 49, s. 331–333.

SZOS (Landschoss): 1481–1512, sygn. 49, s. 324, 326–327; szos z miast, ziem i posiadaczy ziemskich: Anklam, sygn. 49, s. 331; ziemia białogardzka, sygn. 49, s. 332; kapituła kamieńska, sygn. 49, s. 331–332, 351, sygn. 58, s. 282; Maszewo, sygn. 49, s. 332; Szczecin, sygn. 49, s. 331.

PRAWO STACJI W DOBRACH KLASZTORNYCH: 1491–1501, sygn. 49, s. 336–338.

PODATEK Z RACJI ZAMĄŻPÓJSCIA CÓREK KSIĄŻĘCYCH (Frauleinsteuer): 1485, 1515, 1518, sygn. 49, s. 317, 326–328, 350.

1.6. DOMENY SKARBOWE

1.6.1. ORDYNACJE I ZARZĄDZENIA

ORDYNKI: 1541, sygn. 39, s. 25–28; 1545, sygn. 39, s. 7.

ORDYNEK DRZEWNY: 1560, sygn. 147, s. 116.

ORDYNEK DOTYCZĄCY URZĘDU ZARZĄDCY DOMENY: 1541, sygn. 39, s. 25–26.

USTANAWIANIE URZĘDNIKÓW I ZARZĄDCÓW DOMEN: 1541, sygn. 39, s. 25.

RENTMISTRZ: opis funkcji w ordynacjach, 1542, 1548, 1559, 1575, sygn. 39, s. 6–8, 18, 21.

1.6.2. MATERIAŁY DO DZIEJÓW POSZCZEGÓLNYCH DOMEN

1.6.2.1. BYTÓW

ZARZĄDCY (Amtmann): Suawe Bartholomäus (1538, 1560), sygn. 58, s. 385, 394.

SPRAWY GRANIC: 1580, sygn. 6, s. 12.

1.6.2.2. DARŁOWO

OPRACOWANIE TEMATYCZNE: M. Wehrmann, *Das Amt Rügenwalde im Jahre 1817*, „Heimatbeilage der Schlauer Zeitung” 1932, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 145I, s. 152–157

ORGANIZACJA I FUNKCJONOWANIE: 1541, sygn. 39, s. 25–27.

1.6.2.3. KOŁBACZ

WŁASNOŚĆ ZIEMSKA I DOCHODY: XVI–XVIII w., sygn. 88, s. 8, 84–85, sygn. 145II, s. 242, sygn. 154, s. 244–246; rejestr gospodarczy, 1556, sygn. 145II, s. 325–327; urbarz, 1698, sygn. 8, s. 18–19.

1.6.2.4. LĘBORK

SPRAWY GRANIC: 1580, sygn. 6, s. 12.

1.6.2.5. MARIANOWO

WIZYTACJE KOŚCIELNE: 1576, odpisy, sygn. 85, s. 107–153.

WŁASNOŚĆ ZIEMSKA I DOCHODY: inwentarz gospodarczy, 1742, odpis, sygn. 154, s. 251–255, 488; karczmny, 1590, sygn. 154, s. 241.

1.6.2.6. SUCHAŃ

ORDYNEK DRZEWNY: 1588, sygn. 154, s. 238.

WIZYTACJE KOŚCIELNE: matrykuła, 1576, odpis, sygn. 85, s. 107–153.

1.6.2.7. SZADZKO

OPRACOWANIE TEMATYCZNE: M. Wehrmann, *Von der Burg Saatzig*, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur” 1929, Nr. 141, wycinek prasowy, sygn. 95, s. 272–273.

ORGANIZACJA I FUNKCJONOWANIE: 1541, sygn. 39, s. 26–27; 1588, sygn. 154, s. 236–239.

WÓJTOWIE I ZARZĄDCY: zestawienia nazwisk, 1481–1549, sygn. 154, s. 221–235.

WŁASNOŚĆ ZIEMSKA I DOCHODY: 1586–1589, sygn. 154, s. 240; matrykuła, 1608, odpis, sygn. 84, s. 1–204; inwentarz, 1791, sygn. 84, s. 206–209; rentmistrzowie, sygn. 154, s. 242; karczmny, 1590, sygn. 154, s. 241.

OBOWIĄZEK SŁUŻBY WOJSKOWEJ: 1523, sygn. 154, s. 226.

ZAMEK: 1467, sygn. 138, s. 7; 1476, 1549 sygn. 154, s. 331–332; 1499, sygn. 145II, s. 362–363; 1502, sygn. 145II, s. 364; XVII w., sygn. 88, s. 65; inwentarz zamkowy, 1524, odpis, sygn. 154, s. 222–223.

WIZYTACJE KOŚCIELNE: matrykuła, 1576, odpis, sygn. 85, s. 82–137, 142–153, sygn. 145I, s. 152–157; wizytacje: 1593, sygn. 85, s. 73; 1601, sygn. 85, s. 74–81.

1.6.2.8. SZCZECINEK

SPRAWY GRANIC: 1557–1614, sygn. 6, s. 5, sygn. 7, s. 42–44.

1.6.2.9. TRZEBIATÓW

ORGANIZACJA I FUNKCJONOWANIE: 1541, sygn. 39, s. 25–27.

RENTMISTRZOWIE: XVI w., sygn. 70, s. 89.

UTWORZENIE DOMENY: sygn. 6, s. 4, sygn. 51, s. 73–74, sygn. 65, s. 153, sygn. 71, s. 46–47, 51, 53, 65–68, 91–92, 97, 110, sygn. 80, s. 218, sygn. 81, s. 54, sygn. 145I, s. 335–336, sygn. 155, s. 1.

ZNALEZISKA: M. Wehrmann, *Angebliches Graben nach Schätzen im Kloster Belbuck im Jahre 1617*, „Zeitschrift des Vereins für Heimatkunde und Heimatschutz Treptow a. Rega” 1928, Nr. 8, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 282–283.

1.7. SĄDOWNICTWO

1.7.1. SĄDOWNICTWO W EPOCE BOGUSŁAWA X

MATERIAŁY BIBLIOGRAFICZNE: sygn. 49, s. 34.

KSIĄŻĘCY SĄD NADWORNY: 1483, sygn. 49, s. 73.

SĄDY WÓJTOWSKIE W MIASTACH: 1486–1523, sygn. 49, s. 2–3, 71–74.

REFORMY W EPOCE BOGUSŁAWA X: sygn. 49, s. 1–91, sygn. 157, s. 13.

KSIĄŻĘCA KSIĘGA SĄDOWA: 1504–1523/1524, sygn. 49, s. 35–68.

UCHYLENIE PRAWA DO ODWOŁYWANIA SIĘ W RZYMIE (*Privilegium de non evocando*), 1498: odpis, sygn. 48, s. 55–57, sygn. 157, s. 13.

PRZYWILEJ O NIEODWOŁYWANIU SIĘ W SĄDZIE KAMERALNYM RZESZY (*Privilegium de non appellande*), 1521: sygn. 157, s. 13.

1.7.2. SĄD KAMERALNY RZESZY

RECEPCJA PRAWA RZYMSKIEGO W RZESZY: sygn. 43, s. 55, 58.

POWOŁANIE I ORGANIZACJA SĄDU KAMERALNEGO RZESZY: sygn. 43, s. 42, 55–58.

UCHWAŁY SEJMÓW RZESZY W SPRAWIE SĄDU KAMERALNEGO: 1521, sygn. 157, s. 13.

SPRAWY Z TERYTORIUM KSIĘSTWA POMORSKIEGO NA WOKANDZIE SĄDU KAMERALNEGO RZESZY: proces Hippolita Steinwehra, nadplebana Stralsundu przeciw radzie miejskiej Stralsundu, 1521–1529, sygn. 77, s. 1–77, 108–137.

1.7.3. SĄD NADWORNY

POWOŁANIE I ORGANIZACJA SĄDU: sygn. 49, s. 1–91; ordynki, 1559/1560, 1569, sygn. 6, s. 42, sygn. 8, s. 76, 94, sygn. 39, s. 12, 19; przepisy i zarządzenia, 1740, sygn. 9, s. 192; mandaty cesarskie, 1530, 1532, sygn. 6, s. 41; personel, 1559, sygn. 39, s. 19–20.

PRZENIESIENIE SĄDU NADWORNEGO DO KOŁOBRZEGU: 1653–1669, sygn. 8, s. 76.

PRZENIESIENIE SĄDU NADWORNEGO DO SZCZECINA: 1739, sygn. 107, s. 121–124.

1.7.4. SĄDY ZIEMSKIE

SĄDY ZIEMSKIE: GRYFICE, SŁAWNO, SŁUPSK, 1661, sygn. 8, s. 72, 76.

1.7.5. SĄDY ZAMKOWE

SĄDY ZAMKOWE: BIAŁOGARD, PYRZYCE, 1661, sygn. 8, s. 72, 76.

1.7.6. SĄDOWNICTWO W MIASTACH

Barth, 1510, 1517, sygn. 49, s. 2, 71–73; Bytów, 1519, sygn. 49, s. 73; Gartz a. O., 1499, sygn. 49, s. 73; Grimmen, 1510, sygn. 49, s. 73; Gryfino, 1500, 1516, sygn. 49, s. 73–74; Lębork, 1507, sygn. 49, s. 73; Pyrzyce, 1505, sygn. 49, s. 2, 72–73; Słupsk, 1493, sygn. 49, s. 73; Stralsund, 1265–1293, 1488, sygn. 49, s. 60, 73; Szczecin: 1481–1509, sygn. 49, s. 73; sąd ławniczy, XV–XVI w., sygn. 9, s. 192, sygn. 49, s. 73, sygn. 157, s. 8; sąd na Łasztowni, 1593, 1598, sygn. 127, s. 36–37; sądownictwo Fundacji Mariackiej na terenie Szczecina i we włościach ziemskich, XV–XVI w., sygn. 9, s. 71–72, sygn. 110, s. 8.

1.8. BEZPIECZEŃSTWO WEWNĘTRZNE I PORZĄDEK PUBLICZNY

ORDYNACJE I UCHWAŁY SEJMOWE: 1449, odpis, sygn. 145II, s. 318–320; 1543, sygn. 39, s. 29; 1563, sygn. 39, s. 36–37; 1569/1570, sygn. 39, s. 30, 37.

LISTY ŻELAZNE: księga listów żelaznych wystawionych przez Bogusława X, 1504–1523, sygn. 49, s. 5, 7–24, 33.

NARUSZANIE PORZĄDKU PUBLICZNEGO (Landfriedensbruch): 1495, sygn. 49, s. 69; 1512–1523, sygn. 4, s. 26–28.

RAUBRITTERSTWO: 1476–1497, sygn. 49, s. 30, 69; 1501–1523/1536, sygn. 49, s. 4, 26–30, sygn. 154, s. 574–582.

NAPADY NA KOŚCIOŁY: 1500–1528, sygn. 64, s. 121–128.

2. POLITYKA ZEWNĘTRZNA

2.1. RZESZA

RZESZA W ŚREDNIOWIECZU: sygn. 1, s. 13–24, 31–78, sygn. 44, s. 24.

POWSTANIE ŚWIĘTEGO CESARSTWA RZYMSKIEGO: sygn. 1, s. 47–78, sygn. 4, s. 1, 47.

CESARZE: Otton I Wielki (962–973), sygn. 4, s. 56–57, 177–178; Fryderyk II Hohenstauf (1220–1250), sygn. 4, s. 28, 63–66, 68–70; Karol IV (1355–1378), sygn. 41, s. 37; Maksymilian I Habsburg (1508–1519), sygn. 43, s. 42–49, 51, 55–58, 62–64, 71–73.

KRÓLOWIE: Rudolf I Habsburg (1273–1291), sygn. 4, s. 62.

REFORMY MAKSYMILIANA I: sygn. 43, s. 42–80.

RZĄD RZESZY (Reichsregiment): 1500, 1502, sygn. 43, s. 51, sygn. 44, s. 42.

CESARSKA RADA NADWORNA (Reichshofrat): utworzenie, 1519, sygn. 43, s. 56.

ORDYNACJE DWORSKIE (Hofordnungen): sygn. 43, s. 58.

SĄD KAMERALNY RZESZY (Reichskammergericht): zob. hasło **1.7. Sądownictwo**.

REFORMY ADMINISTRACJI PAŃSTWOWEJ I TERENOWEJ: XV/XVI w., sygn. 43, s. 42–80.

OKRĘGI RZESZY (Reichskreis): 1500/1512, sygn. 4, s. 147–148.

POMORZE W OKRĘGU GÓRNOSASKIM RZESZY (Obersächsische Reichskreis): 1519, 1522, sygn. 44, s. 58.

WIECZYSTY ZIEMSKI POKÓJ KRAJOWY (Ewiger Reichslandfrieden): 1495, sygn. 43, s. 56, 64, 73.

REFORMY KOŚCIELNE I STOSUNKI Z PAPIESTWEM: 1510–1511, sygn. 43, s. 49, 58.

SEJMY RZESZY (Reichstag): XV–XVI w., sygn. 43, s. 45–46, sygn. 154, s. 1–20; Ratzbona, 1471, sygn. 44, s. 119; Wormacja, 1495, sygn. 43, s. 56–57, 71; Lindau, 1496/1497, sygn. 43, s. 71; Fryburg Bryzgowijski, 1497/1498, sygn. 43, s. 71; Augsburg, 1500, sygn. 43, s. 71, sygn. 44, s. 149; Kolonia, 1505, sygn. 43, s. 71; Konstancja, 1507, sygn. 43, s. 71, sygn. 44, s. 42; Wormacja, 1509, sygn. 43, s. 72, sygn. 44, s. 149; Trewir/Kolonia, 1512, sygn. 43, s. 72; Augsburg, 1518, sygn. 43, s. 72; Wormacja, 1521, sygn. 4, s. 105, sygn. 43, s. 71, sygn. 44, s. 33, 47–54, 183, 201–208, 221–222, sygn. 47, s. 201–208, sygn. 49, s. 32–33, sygn. 154, s. 3, 18, 194, sygn. 157, s. 11–12; Norymberga, 1522, 1523, 1524, sygn. 12, s. 295, sygn. 44, s. 49, 151, 212, sygn. 47, s. 161–162, sygn. 154, s. 6; Spira, 1526, sygn. 44, s. 162, sygn. 154, s. 4–5, 8, 38; Spira, 1529, sygn. 44, s. 188–191, sygn. 154, s. 6, 8, 10, 38, 193; opracowanie tematyczne M. Wehrmanna, *Der Reichstag zu Speyer 1929*, „Stargarder Kirchenblatt” 1929, Nr. 15, s. 116–117, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 72–73; Augsburg, 1530, sygn. 44, s. 191, sygn. 154, s. 7, 9–10, 16, 195–206, 516–517; Ratzbona, 1532, sygn. 154, s. 9, 10, 13, 16; Ratzbona, 1541, sygn. 154, s. 2, 7, 10, 13–14, 28; Spira, 1542, sygn. 154, s. 2, 10, 12–13, 15; Norymberga, 1543, sygn. 154, s. 28; Spira, 1544, sygn. 154, s. 2, 11–12, 15; Wormacja, 1545, sygn. 154, s. 11–12, 18–19, 28; Ratzbo-

na, 1546, sygn. 154, s. 12; Augsburg, 1548, 1550/1551, 1555, sygn. 6, s. 21, 25, sygn. 154, s. 15–16, 18, 21, 25, 33–37; Ratzbona, 1556/1557, sygn. 6, s. 21, 26; Augsburg, 1559, 1566, sygn. 6, s. 21–22; Ratzbona, 1567, sygn. 6, s. 22; Spira, 1570, sygn. 6, s. 22–23; Ratzbona, 1576, sygn. 6, s. 27; Augsburg, 1582, sygn. 6, s. 27; Ratzbona, 1594, 1597/1598, 1603, sygn. 6, s. 24, 27–28.

ZALEŻNOŚĆ LENNA KSIĘSTWA WOBEC RZESZY: kontakty Bogusława X z cesarzem i problem statusu lennego, sygn. 42, s. 14, sygn. 44, s. 22–61, sygn. 47, s. 161–162, 201–208, sygn. 49, s. 22–61; sprawa statusu lennego na Sejmie w Wormacji, 1495, sygn. 44, s. 33, 221; wezwanie na Sejm do Augsburga, 1518, sygn. 44, s. 45; Bogusław X w Wormacji, 1521, sygn. 44, s. 33, 204, 221; uzyskanie tytułu niezależnego księcia Rzeszy (Reichsunmittelbarkeit), sygn. 44, s. 47–54, 145, 151, 183, 222, sygn. 47, s. 161–162; udział w Sejmie w Norymberdze, 1523, sygn. 44, s. 49, 212; Sejm w Spirze, 1526, sygn. 44, s. 162; Spira, 1529, sygn. 44, s. 188–191; potwierdzenie lenna książętom w Augsburgu, 1530, sygn. 44, s. 191, sygn. 154, s. 195–206.

KSIĘSTWO POMORSKIE W MATRYKULE RZESZY (Reichsmatrikel): 1422–1521, 1577, sygn. 42, s. 14, sygn. 44, s. 30–31, 59.

JERZY I NA DWORZE CESARSKIM W BRUKSELI (1520): sygn. 44, s. 144.

JAN FRYDERYK NA DWORZE CESARSKIM W WIEDNIU (1565): sygn. 36, s. 91, 100.

UDZIAŁ KSIĘSTWA W SEJMACH RZESZY: sygn. 6, s. 20–28; sygn. 145I, s. 80–81, sygn. 154, s. 1–20; Wormacja, 1521, sygn. 4, s. 105, sygn. 44, s. 33, 47–54, 183, 201–208, 221–222, sygn. 47, s. 201–208, sygn. 49, s. 32–33, sygn. 154, s. 3, 18; rejestr kosztów wyprawy do Wormacji, 1521, odpis, sygn. 47, s. 201–208; organizacja wyprawy książęcej do Norymbergi, 1522, sygn. 47, s. 161–162, sygn. 154, s. 6; Norymberga, 1523, sygn. 44, s. 49; Spira, 1526, sygn. 44, s. 162, sygn. 154, s. 4–5, 8, 38; Ratzbona, 1528, sygn. 154, s. 6, 8; Spira, 1529, sygn. 44, s. 188–191, sygn. 145I, s. 72–73, sygn. 154, s. 6, 8, 10, 38, 193; Augsburg, 1530, sygn. 44, s. 191, sygn. 154, s. 7, 9–10, 16, 195–206; Ratzbona, 1532, sygn. 154, s. 9–10; Wormacja, 1535, sygn. 154, s. 13, 16; Ratzbona, 1541, sygn. 154, s. 2, 7, 10, 13–14, 28; Spira, 1542, sygn. 154, s. 2, 10, 12–13, 15; Norymberga, 1543, sygn. 154, s. 12, 28; Spira, 1544, sygn. 154, s. 2, 11–12, 15; Wormacja, 1545, sygn. 154, s. 11–12, 18–19, 35–37; Ratzbona, 1546, sygn. 154, s. 12; Augsburg, 1548, 1550/1551, sygn. 154, s. 15–16, 18, 20, 33.

PRAWO DO ZASIADANIA W KURII KSIĄŻĄT RZESZY: spory z Wirtembergią, Jülich i Meklemburgią, II poł. XVI w., sygn. 154, s. 15–16.

POMORZE W ZWIĄZKU SZMALKALDZKIM: 1536–1547, 1549, sygn. 65, s. 87–101, sygn. 154, s. 21–44, 213.

- REFORMY SKARBOWE W RZESZY: XVI w., sygn. 43, s. 42, sygn. 49, s. 39–41.
- PODATKI KSIĘSTWA NA RZECZ SKARBU RZESZY: 1499–1507, sygn. 49, s. 345–346; 1517–1518, 1523, sygn. 49, s. 237, 325, 328, 346; 1521–1577, sygn. 154, s. 18.
- PODATKI Z WŁADZTWA KAMIENSKIEGO NA RZECZ SKARBU RZESZY: 1521–1577, sygn. 154, s. 18.
- WSPÓLNY GROSZ (Gemeine Pfennig, Reichspfennig): 1495, sygn. 43, s. 56, 62–63, sygn. 44, s. 43–45, 55–56, sygn. 49, s. 345–346.
- POSIŁKI STANÓW RZESZY (Reichshülfe): 1422–1521, sygn. 42, s. 14, sygn. 44, s. 59; 1481–1492, sygn. 44, s. 37, 57; 1507, 1521–1577, sygn. 44, s. 42, 58–59.
- PODATEK „TURECKI” (Türkensteuer): 1556–1596, sygn. 6, s. 26, 29, 31, 34.
- PODATKI NA ORGANIZACJĘ TZW. WYPRAWY RZYMSKIEJ (Rom-Zug): 1507, sygn. 44, s. 42.

2.2. BRANDENBURGIA

- FRYDERYK II ŻELAZNY, ELEKTOR (1440–1471): materiały biograficzne, sygn. 43, s. 17, 47.
- ALBRECHT III ACHILLES, elektor (1471–1486): materiały biograficzne, sygn. 12, s. 219, sygn. 43, s. 6–8, sygn. 44, s. 118–121, 205–207, 211, 227–230.
- JOACHIM I (1499–1535): polityka wobec Pomorza, sygn. 44, s. 149–150.
- KONTAKTY POMORZA Z BRANDENBURIĄ: materiały bibliograficzne: sygn. 42, s. 9–40, 57, sygn. 44, s. 117–118, 121–122, 125–126, 129–130, 132, 137–138, 145, 153, 155–156, 162–163, 205–207, 211, 227–230; M. Wehrmann, *Die Hohenzollern und Pommern*, Tł. 1–2 „Evangelischer Gemeinde-Bote. Monatsblatt der Synode Greifenberg” 1915, Nr. 10, 11, wycinki prasowe, sygn. 145II, s. 81–82.
- KONTAKTY Z BRANDENBURIĄ ZA PANOWANIA BOGUSŁAWA X: sygn. 44, s. 116–140, 142–143, 147–150.
- KOLIGACJE RODOWE: sygn. 30, s. 402–403, sygn. 31, s. 205–206, 208–209, 211–216, 219–220, sygn. 32, s. 112–119, sygn. 38, s. 96, sygn. 41, s. 25, 28, 57–58, 67, 73, sygn. 47, s. 111–116, 123–134.
- SPRAWY GRANIC: straty terytorialne Pomorza na rzecz Brandenburgii, 1466–1472, sygn. 44, s. 120–121; 1478–1479, sygn. 44, s. 121–130; roszczenia terytorialne, 1510/1511, sygn. 44, s. 149.
- SPORY Z BRANDENBURIĄ TEMATEM DEBAT I UCHWAŁ SEJMÓW RZESZY: 1470–1472, sygn. 43, s. 14–16; Sejm w Ratyzbonie, 1471, sygn. 44, s. 119; uznanie Pomorza za lenno Brandenburgii, sygn. 44, s. 32–33; Sejm w Augsburgu

- gu, 1510, sygn. 44, s. 144, 149; zaproszenie książąt pomorskich na Sejm w Wormacji i uzyskanie tytułu niezależnego księcia Rzeszy (Reichsunmittelbarkeit), 1521, sygn. 44, s. 33, 145, 183, 221–222; instrukcje dla posłów brandenburskich na Sejm w Norymberdze, 1522, sygn. 44, s. 151, sygn. 47, s. 161–162; Sejm w Norymberdze, 1524, sygn. 44, s. 212; protest przeciwko udziałowi delegacji pomorskiej w Spirze, 1526, sygn. 44, s. 162; Sejm Rzeszy w Spirze, 1529, sygn. 44, s. 188–191.
- PROBLEM BRANDENBURGII TEMATEM OBRAD STANÓW POMORSKICH: 1464–1465, sygn. 43, s. 21.
- UKŁADY, PAKTY I UMOWY DZIEDZICZNE: 1399–1453, sygn. 43, s. 4–5; 1457, sygn. 43, s. 25; układ w Myśliborzu, 1466, sygn. 43, s. 34, sygn. 44, s. 179, 198; układ pokojowy w Prenzlau, 1472, sygn. 43, s. 6–8, 34, sygn. 44, s. 119–120, 180, 199, 207; układ pokojowy w Prenzlau, 1479, sygn. 44, s. 122–128, 180, 194, 199, 207, 227–230; układ w Pyrzycach, 1493, sygn. 44, s. 157, sygn. 49, s. 95; układ w Grimnitz, 1529, sygn. 44, s. 183–190, 200.
- KONFLIKTY ZBROJNE: 1458, 1461, sygn. 43, s. 25; konflikt o sukcesję szczecińską, 1466–1472, sygn. 43, s. 34, sygn. 44, s. 118–120, 153; wojna, 1478–1479, sygn. 12, s. 219–226, 231, sygn. 44, s. 121–129, 137–140, 154–155, 227–230; M. Wehrmann, *Kurfürst Albrecht von Brandenburg und Herzog Bogislaw von Pommern in Tangermünde*, „Jahresbericht des Altmärkischen Vereins” 1907, s. 15–18, nadbitka, sygn. 44, s. 227–230; konflikt pomorsko-brandenburski, 1496: M. Wehrmann, *Ein neumärkisch-pommerscher Streit aus dem Jahre 1496*, „Schriften des Vereins für Geschichte der Neumark” 1901, H. 12, s. 67–74, nadbitka, sygn. 49, s. 78–86.
- MEDIACJA MEKLEMBURGII W SPORACH POMORZA Z BRANDENBURGIĄ: 1475–1480, 1520, sygn. 44, s. 120, 144.
- KONTAKTY BRANDENBURGII Z POLSKĄ: 1475–1480, sygn. 44, s. 120–123.
- MEDIACJA POLSKI W SPORACH POMORZA Z BRANDENBURGIĄ: 1478, sygn. 44, s. 120–122.
- MEDIACJA KSIĘSTWA BRUNSZWIKU-LÜNEBURGA W SPORACH POMORZA Z BRANDENBURGIĄ: 1510, sygn. 44, s. 149.
- BRANDENBURGIA I POMORZE W WOJNIE O SUKCESJĘ GŁOGOWSKĄ (1476–1479/1482): sygn. 44, s. 96, 132–136, 141.
- PERTRAKTACJE Z BRANDENBURGIĄ W SPRAWACH MENNICTWA: 1513, sygn. 44, s. 146.
- SPRAWA OBSADY URZĘDU KOADIUTORA BISKUPA KAMIEŃSKIEGO: 1520/1521, sygn. 44, s. 146, 156.

STOSUNKI HANDLOWE Z BRANDENBURGIĄ: 1501–1503, 1518–1529, sygn. 44, s. 107–115, sygn. 46, s. 6, 14–24, 28; 1533–1577, sygn. 125, s. 37, 43–48, 51–60, 62–68, 70; 1606–1623, sygn. 125, s. 95; Kleist L., *Chronica der Pommerischen vnnnd Merckischen Handlung vnd Irrung...*, odpis, sygn. 44, s. 179–192.

ŻEGLUGA NOTECKO-WARCIAŃSKO-ODRZAŃSKA: sygn. 7, s. 230, sygn. 46, s. 6, 14–23, sygn. 122, s. 16, sygn. 125, s. 1–109.

WOJNY HANDLOWE Z BRANDENBURGIĄ: 1511/1512–1529, 1551–1591, sygn. 44, s. 146, 156, sygn. 46, s. 14–21, 28, sygn. 125, s. 32, 35–36, 46–47, 51–60, 62–67, 70.

ZJAZD WE WSCHOWIE: M. Wehrmann, *Die Fraustädter Verhandlung 1512*, „Historische Monatsblätter für die Provinz Posen” 1902, Nr. 4, s. 49–55, nadbitka, sygn. 44, s. 107–115, sygn. 46, s. 14–21.

HANDEL Z FRANKFURTEM: PROBLEM PRAWA SKŁADU, sygn. 44, s. 218, sygn. 46, s. 14–21; 1472, 1475, sygn. 44, s. 159, 211; 1510, sygn. 44, s. 150 i nn.; 1566–1577, sygn. 125, s. 50, 61–72; negocjacje w sprawie miar w handlu śledziami, winem i solą: 1544/1545, sygn. 125, s. 48; 1556/1558, sygn. 125, s. 50; 1575, sygn. 125, s. 67–68.

KOMORA CELNA W SCHWEDT: 1505–1519, sygn. 44, s. 146, 149, sygn. 46, s. 6, 24.

HANDEL SOLĄ W NOWEJ MARCHII: 1642, sygn. 7, s. 141.

2.3. STOSUNKI POLITYCZNE Z INNYMI PAŃSTWAMI

2.3.1. ANGLIA

PODRÓŻE KSIĄŻĄT DO ANGLII: sygn. 36, s. 47–59, 101.

WYMIANA HANDLOWA: 1557–1657, sygn. 122, s. 36–37, 39–40.

2.3.2. ANHALT-ZERBST

KOLIGACJE RODOWE: sygn. 31, s. 103, 205, sygn. 32, s. 112–119, sygn. 33, s. 46–47, sygn. 41, s. 14, 73.

2.3.3. AUSTRIA

KOLIGACJE RODOWE: sygn. 41, s. 39.

PODRÓŻE KSIĄŻĄT DO AUSTRII: 1565, sygn. 36, s. 91, 100.

2.3.4. BAWARIA

KOLIGACJE RODOWE: WITTELSBACHOWIE, sygn. 30, s. 295–296, sygn. 32, s. 112–119, sygn. 41, s. 17, 55, sygn. 44, s. 66, sygn. 47, s. 42–43.

2.3.5. BRUNSZWIK I LÜNEBURG

KOLIGACJE RODOWE: sygn. 30, s. 182–186, 233, 244, sygn. 32, s. 28, 35, 60, 112–118, sygn. 33, s. 7–10, 24, 28, 53–58, 113, 133, 135, 162–165, sygn. 38, s. 95, sygn. 41, s. 12, 14, 16, 31, 36, 41, 50, 53, sygn. 47, s. 63.

KONTAKTY: 1490–1521, sygn. 44, s. 72, 77–78, sygn. 47, s. 63.

UMOWY I UKŁADY: wyprawa księcia Bogusława X do Brunszwiku, w celu wydania siostry Katarzyny za Henryka I (1470–1526) oraz udziału w kampanii zbrojnej przeciwko miastom, 1486: sygn. 44, s. 72, 77–78, 106, sygn. 47, s. 63.

PODRÓŻE KSIĄŻĄT DO KSIĘSTWA BRUNSZWIKU I LÜNEBURGA: 1607, sygn. 30, s. 400.

PODRÓŻ KSIĘCIA ERYKA II MŁODSZEGO (1528–1584) PRZEZ POMORZE: 1563, sygn. 6, s. 59–63.

2.3.6. DANIA

KOLIGACJE RODOWE: sygn. 31, s. 36–39, sygn. 41, s. 43, 45, 52.

KONTAKTY: 1475, sygn. 44, s. 88; 1596, 1599, sygn. 6, s. 38–39.

UMOWY I UKŁADY: wypisy źródłowe z lat 1511–1522, sygn. 44, s. 70, 72, 90; sojusz z królem Janem Oldenburgiem (1481–1513) w wojnie z Hanzą, sygn. 44, s. 70, 72–73, sygn. 46, s. 72–77, 81–83.

PODRÓŻE KSIĄŻĄT DO DANII: sygn. 30, s. 400.

2.3.7. FRANCJA

PODRÓŻE KSIĄŻĄT DO FRANCJI: II poł. XVI w., sygn. 36, s. 47–59, 61, 101, 108–193.

2.3.8. GDAŃSK

KONTAKTY Z GDAŃSKIEM: sygn. 44, s. 86–87, 89, 99–102.

WYŚLANNICY GDAŃSKA NA AUDIENCJI U BOGUSŁAWA X (1511): sygn. 44, s. 86; M. Wehrmann, *Eine Audienz Danziger Gesandten bei Herzog Bogislaw X. i. J. 1511*, „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde” 1899, Nr. 6, s. 86–89, nadbitka, sygn. 44, s. 99–102.

WYMIANA HANDLOWA: 1491, 1523–1524, sygn. 46, s. 22, 24; 1557–1617, sygn. 122, s. 36–37; 1618–1657, sygn. 122, s. 39–40.

2.3.9. KSIĘSTWO GŁOGOWSKO-ŻAGAŃSKIE

MATERIAŁY BIBLIOGRAFICZNE: sygn. 44, s. 96.

KOLIGACJE RODOWE: sygn. 41, s. 3, 40.

UDZIAŁ POMORZA W WOJNIE O SUKCESJĘ GŁOGOWSKĄ: 1478, sygn. 44, s. 96.

2.3.10. HESJA

SOJUSZE: 1504, sygn. 44, s. 70.

KONTAKTY W RAMACH ZWIĄZKU SZMALKALDZKIEGO: 1537, 1546, sygn. 154, s. 29, 44.

2.3.11. HILDESHEIM

KONTAKTY Z BISKUPSTWEM HILDESHEIM (Hochstift Hildesheim): sygn. 44, s. 71.

2.3.12. HISZPANIA

PODRÓŻE KSIĄŻĄT DO HISZPANII: sygn. 36, s. 47–59.

WYMIANA HANDLOWA: 1577, sygn. 119, s. 48.

2.3.13. KURLANDIA I SEMIGALIA

KOLIGACJE RODOWE: sygn. 41, s. 34.

RÓD KETTLERÓW: Aleksander (1658–1686), książę kurlandzki, syn Jakuba Kettlera (1610–1682); M. Wehrmann, *Ein Prinz von Kurland in Kolberg*, „Monatsblätter des Kolberger Vereins für Heimatkunde” 1934, Nr. 10, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 39.

2.3.14. ZAKON KRZYŻACKI/ KSIĘSTWO PRUSKIE

STOSUNKI Z ZAKONEM KRZYŻACKIM: 1469–1507, sygn. 43, s. 3, 18–21, sygn. 44, s. 91–93, 98; M. Wehrmann, *Pommern und der deutsche Orden*, Miastko, 2 VI 1931, konspekt wykładu, mps, sygn. 145II, s. 84–95.

SPRAWY GRANICZNE: XIV–XV w., sygn. 145II, s. 84–95.

STOSUNKI ZAKONU Z BRANDENBURGIĄ ZA FRYDERYKA II ŻELAZNEGO (1440–1471): sygn. 43, s. 75.

STOSUNKI ZAKONU Z RZESZĄ ZA MAKSYMILIANA I (1486/1508–1519): sygn. 43, s. 53, sygn. 44, s. 84, 93.

STANOWISKO KSIĘSTWA POMORSKIEGO WOBEC WOJNY POLSKO-KRZYŻACKIEJ (1519–1521): sygn. 44, s. 83.

FRYDERYK WETTYN, WIELKI MISTRZ (1498–1510): korespondencja z Bogusławem X, 1507, sygn. 44, s. 98; informacje o jego podróży przez Pomorze do Rzeszy, 1507, sygn. 44, s. 98.

PODRÓŻE KSIĄŻĄT DO KSIĘSTWA PRUSKIEGO: XVI/XVII w., sygn. 30, s. 400.

HANDEL Z KSIĘSTWEM PRUSKIM: 1557–1657, sygn. 122, s. 36–40.

2.3.15. KSIĘSTWO LEGNICKIE

KOLIGACJE RODOWE: sygn. 41, s. 29.

2.3.16. LUBEKA

UKŁADY: 1515, sygn. 12, s. 294.

2.3.17. MEKLEMBURGIA

KOLIGACJE RODOWE: sygn. 30, s. 362, sygn. 31, s. 4–5, 12, 23, 40–41, sygn. 32, s. 28, 35, 60, 112–119, sygn. 33, s. 132, sygn. 41, s. 10, 19, 33, 35, 52, 66, 71–72, sygn. 44, s. 68–69, sygn. 47, s. 84–85, 88.

KONTAKTY Z MEKLEMBURGIA: umowy i układy, 1399–1453, 1461, sygn. 43, s. 4–5, 19, 24–26, sygn. 44, s. 62–70; 1479–1521, sygn. 44, s. 70; sojusz przeciwko miastom, 1482, 1487, sygn. 44, s. 68, 74–75, sygn. 46, s. 33–34, 56; układy, 1498, 1508, 1510, sygn. 44, s. 72, 77, 149; spory i recesy graniczne, 1452, 1506, sygn. 43, s. 5, sygn. 44, s. 60; konflikty, 1440, 1453–1454, sygn. 43, s. 5, 18.

PODRÓŻE KSIĄŻĄT DO MEKLEMBURGII: sygn. 36, s. 61, 85–90, 92–99.

2.3.18. NIDERLANDY

NIDERLANDY W EPOCE KAROLA V HABSBURGA (1519–1556): sygn. 4, s. 45–46.

PODRÓŻE KSIĄŻĄT DO NIDERLANDÓW: sygn. 36, s. 47–59, sygn. 44, s. 144.

2.3.19. POLSKA

MATERIAŁY BIBLIOGRAFICZNE: sygn. 42, s. 9–40.

WŁADCY: Ludwik Węgierski (1370–1382), sygn. 4, s. 85–86.

KOLIGACJE RODOWE: sygn. 31, s. 219–220, sygn. 32, s. 112–116, sygn. 33, s. 133, sygn. 34, s. 17–19, sygn. 41, s. 33, sygn. 47, s. 3, 5–6, 90, 111, 117–122.

PAKTY I UMOWY: rokowania w sprawie zawarcia przymierza, 1512, sygn. 44, s. 82; projekt wieczystego sojuszu i wspólnej polityki wobec zakonu krzyżackiego, 1519, sygn. 44, s. 83; Gdańsk, 1526, sygn. 44, s. 188.

LENNO ŁĘBORSKO-BYTOWSKIE: 1455–1474, sygn. 43, s. 3, sygn. 44, s. 64–65; 1466, sygn. 43, s. 9–13, 19–20; 1492, sygn. 44, s. 81; układ lenny w Gdańsku, 1526, sygn. 44, s. 188; sprawa granic, 1580, sygn. 6, s. 12.

AUDIENCJA JERZEGO I U KRÓLA POLSKIEGO W GDAŃSKU (1526): sygn. 44, s. 188.

PODRÓŻE KSIĄŻĄT DO POLSKI: 1599, sygn. 6, s. 38, 45; 1608–1610, sygn. 36, s. 47–59; 1612–1615, sygn. 30, s. 400.

PODRÓŻ MARII LUDWIKI GONZAGI PRZEZ POMORZE (1646): odpis relacji, sygn. 16, s. 1–30.

WSPÓLNA POLITYKA WOBEC ZAKONU W PRUSACH I INFLANTACH: sygn. 44, s. 64–66, 82–83, 188.

POLITYKA „TURECKA”: 1492, sygn. 12, s. 264.

HANDEL Z POLSKĄ: 1486, sygn. 46, s. 22; 1506, sygn. 46, s. 26–27; 1519, sygn. 46, s. 24; zjazd we Wschowie, 1512, sygn. 46, s. 14–21; M. Wehrmann, *Die Frau-städter Vêrhandlung 1512*, „Historische Monatsblätter für die Provinz Posen” 1902, Nr. 4, s. 49–55, nadbitka, sygn. 44, s. 107–115, sygn. 46, s. 14–21.

2.3.20. PORTUGALIA

WYMIANA HANDLOWA: 1557–1612, sygn. 122, s. 36–37, 48–49; 1618–1657, sygn. 122, s. 39–40.

2.3.21. PALATYNAT REŃSKI

KOLIGACJE RODOWE: sygn. 30, s. 295–296, sygn. 44, s. 66, sygn. 47, s. 42–43.

KONTAKTY I STOSUNKI Z PALATYNATEM REŃSKIM: 1515–1519, 1567, sygn. 6, s. 45, sygn. 44, s. 70, 76.

KORRESPONDENCJA BOGUSŁAWA X z LUDWIKIEM V WITTELSBACHEM (1478–1544): sygn. 44, s. 66.

POSELSTWA POMORSKIE: 1515, sygn. 44, s. 66.

2.3.22. SAKSONIA

KOLIGACJE RODOWE: sygn. 30, s. 372–387, sygn. 32, s. 112–119, sygn. 38, s. 39, 46, 96, sygn. 41, s. 28, 38, 40, 52, 58, 68.

UMOWY I UKŁADY: 1508, sygn. 44, s. 70, 72, 149; 1512, sygn. 44, s. 107–115, sygn. 46, s. 14–21.

KONTAKTY W RAMACH ZWIĄZKU SZMALKALDZKIEGO: 1535–1537, sygn. 154, s. 22–25, 29.

PODRÓŻE KSIĄŻĄT DO SAKSONII: sygn. 30, s. 400, sygn. 36, s. 45–46, 66–67, sygn. 37, s. 3, 36, 45–46, 65–68, sygn. 154, s. 120–133.

WYMIANA HANDLOWA: 1571–1593, sygn. 87, s. 101.

2.3.23. SZKOCJA

KONTAKTY I STOSUNKI ZE SZKOCJĄ: 1519, sygn. 44, s. 85.

2.3.24. SZLEZWIK I HOLSZTYN

KOLIGACJE RODOWE: sygn. 30, s. 231, sygn. 31, s. 231, sygn. 32, s. 35, 110–112, 118, sygn. 38, s. 47, sygn. 41, s. 50, 62, sygn. 47, s. 44–45.

WYMIANA HANDLOWA: 1585, sygn. 119, s. 48.

2.3.25. SZWECJA

KOLIGACJE RODOWE: sygn. 41, s. 52.

KONTAKTY I STOSUNKI ZE SZWECJĄ: 1599, sygn. 6, s. 38.

GUSTAW II ADOLF (1611–1632): sygn. 7, s. 46–58, sygn. 154, s. 559–561, sygn. 157, s. 15–17.

KAROL XII (1697–1718): sygn. 17, s. 1–26.

2.3.26. WĘGRY

KONTAKTY: 1475, sygn. 44, s. 97.

WŁADCY: Ludwik Węgierski (1342–1382): sygn. 4, s. 85–86.

2.3.27. WIRTEMBERGIA

PODRÓŻE KSIĄŻĄT DO WIRTEMBERGII: sygn. 35, s. 68–86, 113–114, sygn. 36, s. 61, 85–90, 92–99.

POBYT ULRYKA I W TYBINDZE (Tübingen): KORESPONDENCJA z Janem Fryderykiem (1582–1628), sygn. 35, s. 68–69.

ROZDZIAŁ XI.

WOJNA TRZYDZIESTOLETNIA I PODZIAŁ KSIĘSTWA POMORSKIEGO MIĘDZY BRANDENBURGIĘ I SZWECJĘ

Rozdział ten składa się z dwóch haseł głównych:

1. Wojna trzydziestoletnia na Pomorzu – zawartość informacyjna hasła obejmuje tematy związane m.in. z problemem neutralności Księstwa Pomorskiego oraz jej naruszenia wskutek wkroczenia wojsk cesarskich (kapitulacja franzburska) w 1627 r., a następnie wojsk szwedzkich w 1630 r., ustanowieniem i ściąganiem kontrybucji, zakwaterowaniem oraz zachowaniem się wojsk oraz budową fortyfikacji w poszczególnych miastach pomorskich. Większość tych materiałów została przyporządkowana do haseł dotyczących miast, ponieważ twórca zbioru gromadził je, jedynie w celu wykorzystania ich do przygotowanych przez siebie syntez dziejów poszczególnych ośrodków miejskich. W hasła zostały także ujęte materiały do biografii poszczególnych dowódców armii cesarskiej.

2. Podział Księstwa Pomorskiego – dotyczy realizacji układów pomorsko-brandenburskich po bezpotomnej śmierci księcia Bogusława XIV w 1637 r., postanowień traktatowych kończących wojnę trzydziestoletnią (1648) oraz rokowań brandenbursko-szwedzkich o podział Księstwa Pomorskiego (reces graniczny, 1653). Hasło to zostało podzielone na trzy zbiorcze. W hasłach zbiorczych **2.1. Pomorze brandenburskie**, **2.2. Pomorze szwedzkie** zostały zindeksowane materiały dotyczące organizacji oraz unifikacji ustrojowo-prawnej ziem byłego Księstwa Pomorskiego z Brandenburgią i Szwecją. Natomiast hasło zbiorcze **2.3. Rywalizacja państwa brandenbursko-pruskiego ze Szwecją o Pomorze do 1721 r.** obejmuje wykaz materiałów do kolejnych odsłon rywalizacji politycznej i militarnej Brandenburgii (od 1701 r. Królestwa Prus) z Królestwem Szwecji o opanowanie całości ziem byłego Księstwa Pomorskiego, w wyniku których doszło do korekt granicznych w 1679 i 1721 r.

1. WOJNA TRZYDZIESTOLETνια NA POMORZU

1.1. OKRES CESARSKI

KAPITULACJA FRANZBURSKA I ZAJĘCIE RUGII (1627): sygn. 5, s. 122, sygn. 7, s. 220, sygn. 154, s. 555; M. Wehrmann, *Pommern 1628*, „Neues Pommersches Tageblatt” 1928, Nr. 303, wycinek prasowy, s. 145I, s. 293.

1.2. OKRES SZWEDZKI

OKRES SZWEDZKI: 1630–1635, sygn. 87, s. 397–405, sygn. 154, s. 440–441, 559–561, 647–649, sygn. 157, s. 15–17; M. Wehrmann, *Pommern im Jahre 1634*, „Pyritzer Kreisblatt. Heimat-Beilage des Pyritzer-Kreisblatt zur Förderung der Heimatpflege” 1934, Nr. 176, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 145I, s. 305.

KRÓLOWA MARIA ELEONORA W WOŁOGOSZCZY (1631): sygn. 154, s. 559–561, sygn. 157, s. 15–17.

WOJNA NA POMORZU W POEZJI: M. Wehrmann, *Ein altes Gedicht über Pommern im Dreißigjährigen Krieges*, „Pyritzer Kreisblatt. Beilage zur Gedächtnisnummer des Pyritzer Kreisblattes” 1934, Nr. 76, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 145I, s. 306.

1.3. MIASTA W CZASIE DZIAŁAŃ WOJENNYCH

BIAŁOGARD: pomoce bibliograficzne, 1629–1643, sygn. 7, s. 233.

KOSZALIN: sygn. 87, s. 397–405.

STARGARD: wojska cesarskie w Stargardzie, 1627–1636, sygn. 77, s. 138, 169–208, 315–366, sygn. 94, s. 88–155, sygn. 95, s. 341–344, sygn. 96, s. 301–302, 307–311, sygn. 97, s. 1–80, sygn. 145I, s. 293; szwedzkie wojska w mieście, 1630/1631, 1637, sygn. 97, s. 18–31, 40–47; M. Wehrmann, *Belagerungen Stargards*, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur” 1935, Nr. 210, wycinek prasowy, sygn. 95, s. 341–344; M. Wehrmann, *Stargarder Kriegsnöte vor 300 Jahren*, „Heimatkalender für Stargard u. Kreis Saatzig” 1936, s. 49–52, nadbitka, sygn. 95, s. 224–225; M. Wehrmann, *Die Einquartierung der Wallensteinschen Truppen in Stargard 1627 bis 1630*, „Stargarder Zeitung” 1928, Nr. 187, wycinek prasowy, sygn. 97, s. 49–50.

STRALSUND: sygn. 77, s. 138, 169–208, 315–366; M. Wehrmann, *Stralsund 1628*, „Heimatkalender für Pommern” 1928, s. 34–36, nadbitka, sygn. 145I, s. 289–292; jubileusz 300 lat oblężenia miasta przez wojska cesarskie, 24 VII 1928, sygn. 77, s. 139–157.

WOŁOGOSZCZ: 1631, sygn. 154, s. 559–561, sygn. 157, s. 15–17.

1.4. DOWÓDCY WOJSKOWI

HEBRON DANIEL (1584–1628): sygn. 96, s. 307–308, sygn. 101, s. 1–40;
M. Wehrmann, *Daniel Hebron, Kaiserlicher Obrist, ein Stargarder Kind*,
„Stargarder Zeitung” 1928, Nr. 158, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 287–288.

PICCOLOMINI OCTAVIO: sygn. 96, s. 311.

WALLENSTEIN ALBRECHT: sygn. 7, s. 220, sygn. 154, s. 555.

2. PODZIAŁ KSIĘSTWA POMORSKIEGO

POLITYKA FRYDERYKA WILHELMA WOBEC POMORZA: 1640–1648, sygn. 7, s. 129–141.

PODZIAŁ POMORZA MIĘDZY BRANDENBURGIĘ A SZWECJĘ: sygn. 7, s. 111–217.

NEGOCJACJE W SPRAWIE PODZIAŁU POMORZA: 1640–1646, sygn. 7, s. 15, 118–126, 129.

REZOLUCJA BRANDENBURSKA W SPRAWIE POMORZA (1645): sygn. 7, s. 15.

POKÓJ WESTFALSKI: postanowienia w sprawie Pomorza, 1645–1648, sygn. 7, s. 117–118.

USTALENIA I RECESY GRANICZNE: 1649–1653, sygn. 8, s. 10, 26, 54–55, 60; konfir-
macja granic przez cesarza, 1661, sygn. 8, s. 58.

DEPUTOWANI GREIFSWALDU I STRALSUNDU W SZTOKHOLMIE: 1649, relacje z działal-
ności, odpisy, sygn. 7, s. 154–207.

KONGRES W SZCZECINIE (1655): sygn. 8, s. 49.

ROSZCZENIA POLSKI DO DARŁOWA I SŁUPSKA: 1646, sygn. 7, s. 129.

BISKUPSTWO KAMIEŃSKIE: uzyskanie praw do tytułu biskupa przez elektora
Brandenburgii, 1646, 1650, sygn. 7, s. 116, sygn. 8, s. 10.

2.1. POMORZE BRANDENBURSKIE

2.1.1. USTRÓJ I ADMINISTRACJA

UCHWAŁY SEJMU W STARGARDZIE: 1653–1654, sygn. 8, s. 72, 75.

PRZYWILEJE STANÓW POMORSKICH: 1654, sygn. 8, s. 59, 73.

ORDYNKI, KONSTITUCJE I PATENTY ELEKTORSKIE: 1669–1704, odpisy, sygn. 8, s. 97 i nn.

REJENCJA: 1740, sygn. 9, s. 192–193.

SPISY URZĘDNIKÓW: 1748, sygn. 9, s. 184.

USTAWA O POWIATACH NA POMORZU (1724): sygn. 9, s. 112.

KONSYSTORZ: ordynek elektorski dla Konsystorza, 1697, sygn. 8, s. 87.

2.1.2. SKARBOWOŚĆ

KAMERA WOJENNO-SKARBOWA: przeniesienie ze Stargardu do Szczecina, 1723, sygn. 117–119, 122.

DOMENY PAŃSTWOWE: zestawienie statystyczne, 1700–1750, sygn. 9, s. 177–180, 184.

DOCHODY Z POMORZA TYLNEGO I ZIEMI ŁĘBORSKO-BYTOWSKIEJ: 1688, sygn. 8, s. 62.

MATRYKULEY WŁÓCZNE: 1712–1714, sygn. 9, s. 163–165.

REFORMY PODATKOWE: 1717–1719, sygn. 9, s. 113–118.

AKCYZY I PODATKI: 1688–1714, sygn. 9, s. 187.

ORDYNKI LEŚNE I ŁOWIECKIE: 1691, sygn. 8, s. 93.

REGULACJE CEN ARTYKUŁÓW SPOŻYWCZYCH I RZEMIEŚLNICZYCH: 1681, 1713, sygn. 8, s. 91.

2.1.3. SĄDOWNICTWO

REFORMY SĄDOWNICTWA: 1654, sygn. 8, s. 72, sygn. 18, s. 30.

POMORSKI KODEKS FRYDERYCJAŃSKI: projekt, 1747, sygn. 9, s. 183.

POWSZECHNA ORDYNACJA SĄDOWA (1793): sygn. 154, s. 747.

WYŻSZY SĄD APELACYJNY W GREIFSWALDZIE: 1844, sygn. 146, s. 264.

KONSTITUCJA SĄDOWA: 1688, sygn. 8, s. 88.

SPRAWY DZIEDZICZNE I SPADKOWE: 1694, sygn. 8, s. 95.

POJEDYNKI: edykt, 1688, sygn. 8, s. 92.

2.1.4. DEMOGRAFIA I SPOŁECZEŃSTWO

RUCH NATURALNY: 1688–1805, sygn. 8, s. 61–63; dane dotyczące ruchu naturalnego w ziemi łęborsko-bytowskiej i starostwie drahimskim, 1688, sygn. 8, s. 61.

LICZBA MIESZKAŃCÓW POMORZA: dane statystyczne, 1740, sygn. 9, s. 188.

ŻYDZI NA POMORZU: edykt brandenburski w sprawie ludności żydowskiej (Generaljudenreglement), Stargard, 1694, sygn. 95, s. 160–161; ustawa o stosunkach żydowskich (*Gesetz über die Verhältnisse der Juden*), 23 VII 1847, sygn. 150, s. 24–32.

2.2. POMORZE SZWEDZKIE

2.2.1. USTRÓJ I ADMINISTRACJA

MATERIAŁY BIBLIOGRAFICZNE: sygn. 8, s. 2, 4–7, 21.

USTRÓJ POMORZA SZWEDZKIEGO: sygn. 8, s. 5, sygn. 9, s. 162.

KANCLERZE: Sternbach Heinrich Coelestinus (1613–1679), sygn. 8, s. 2.

MARSZAŁKOWIE: Borcke Adrian Bernd (1668–1741), sygn. 9, s. 168.

2.2.2. SKARBOWOŚĆ

ADMINISTRACJA SKARBOWA (Kammer-Verwaltung): etaty, 1697/1698, sygn. 8, s. 24.

DOMENY KRÓLEWSKIE: statystyki gospodarcze, 1748, sygn. 9, s. 101.

SZWEDZKA MATRYKUŁA ZIEMSKA (Landesvermessung): 1653, 1692–1741, sygn. 7, s. 4, sygn. 8, s. 4, 25, 33, 36, 39–40.

MENNICA W STRALSUNDZIE: 1715–1815, sygn. 9, s. 98.

2.2.3. SĄDOWNICTWO I PORZĄDEK PUBLICZNY

TRYBUNAŁ W WISMARZE: 1658, sygn. 8, s. 11–12.

PORZĄDEK PUBLICZNY: edykt króla Karola XI z 1694, w sprawie sekty entuzjastów (Schwärmerei der Enthusiasten), sygn. 8, s. 15; utrzymanie w ważności ww. edyktu, 1707, sygn. 9, s. 99.

2.3. RYWALIZACJA PAŃSTWA BRANDENBURSKO-PRUSKIEGO ZE SZWECJĄ O POMORZE DO 1721 R.

WOJNA BRANDENBURSKO-SZWEDZKA (1674–1679): sygn. 8, s. 42–47; oblężenie Szczecina, 1676–1677, sygn. 104, s. 148, 155–224; negocjacje w sprawie pokoju, 1679, sygn. 8, s. 27–32.

III WOJNA PÓŁNOCNA (1700–1721): sygn. 9, s. 84–85, 96–99, 123–153, 167, 181–182; wypisy z berlińskiej prasy dotyczące Pomorza w latach 1713–1717, 1735, sygn. 9, s. 129–140.

ROZDZIAŁ XII. POMORZE W OKRESIE WOJEN NAPOLEOŃSKICH

Rozdział ten składa się z dwóch haseł głównych:

1. Francuska okupacja Pomorza – znajdują się tu materiały na temat wojny prusko-francuskiej (1806–1813), w wyniku której Pomorze zostało zajęte przez wojska napoleońskie, które okupowały je do 1813 roku. W historiografii niemieckiej lata te nazywane są okresem francuskim na Pomorzu (Franzosenzeit in Pommern). Na materiały te składają się m.in. pomoce archiwalne i bibliograficzne, opracowania tematyczne M. Wehrmanna. W ramach tego hasła zostały wydzielone dwa hasła zbiorcze. W pierwszym z nich zostały zewidencjonowane materiały warsztatowe dotyczące działań zbrojnych i okupacji w poszczególnych miejscowościach, powiatach i ziemiach. Wykazowi temu nadany został układ alfabetyczny według nazw miejscowości i powiatów. W drugim hasle zbiorczym zebrano wiadomości na temat działań zbrojnych na Pomorzu prowadzonych w latach 1813–1814, w ramach tzw. pruskiej wojny wyzwoleniczej (Befreiungskrieg, Freiheitskrieg).

2. Szczecin w czasie okupacji francuskiej (1806–1813) – w hasle zostały zestawione informacje o materiałach warsztatowych, które twórca spuścizny zgromadził prowadząc studia nad problemem francuskiej okupacji Szczecina w latach 1806–1813. Są wśród nich pomoce bibliograficzne, opracowania tematyczne (nadbiteki, wycinki prasowe z lokalnej prasy), teksty wystąpień publicznych oraz wypisy źródłowe. Hasło składa się z pięciu haseł zbiorczych, które dotyczą następujących zagadnień badawczych: obrony i kapitulacji miasta w 1806 roku, francuskich władz okupacyjnych, organizacji i struktur francuskiego garnizonu, kontrybucji i kwaterunków wojsk, miasta w okresie pruskiej wojny wyzwoleniczej (1813–1814), a także jego wyzwolenia 5 XII 1813 r.

1. FRANCUSKA OKUPACJA POMORZA

POMOCE BIBLIOGRAFICZNE: sygn. 22, s. 166–171, 179–181.

OPRACOWANIA TEMATYCZNE: H. Granier, *Aktenstücke zur Geschichte d. Krieges von 1806/7*, „Sonderabzug aus den Forschungen zur Brandenburgischen und Preußischen Geschichte” 1900, H. 2, s. 186–213, nadbitka, sygn. 21, s. 20–47; M. Wehrmann, *Aus Pommersches Franzosenzeit*, „Stettiner Abendpost” 1923, Nr. 94, wycinek prasowy, sygn. 22, s. 174; M. Wehrmann, *Berlin im Oktober 1806. Nach einer Reisebeschreibung (von Dr. Joh. Christian Fick)*, „Mitteilungen d. Vereins für die Geschichte Berlin” 1926, s. 44–47, nadbitka, sygn. 145I, s. 232–235; M. Wehrmann, *Erinnerungen aus der Franzosenzeit (1806–1811)*, Tl. 1–2, „Pommersche Tagespost” 1925, Nr. 3, 6, wycinki prasowe, sygn. 22, s. 76–79.

1.1. DZIAŁANIA ZBROJNE I OKUPACJA POSZCZEGÓLNYCH MIEJSCOWOŚCI, POWIATÓW I ZIEM

ANKLAM: sygn. 22, s. 48, 50.

BARTH: sygn. 22, s. 32–35.

BIAŁOGARD: 1813, sygn. 22, s. 114.

CHOJNA: sygn. 21, s. 20–47, sygn. 22, s. 49.

DARŁOWO: sygn. 22, s. 47.

DEMMIN: 1806/1807–1813/1815, sygn. 22, s. 16, 60–63, 182–192.

DOBRA NOWOGARDZKA: sygn. 22, s. 54.

DRAWSKO POMORSKIE: 1813–1815, sygn. 22, s. 28, 151.

POWIAT FRANZBURG (Kreis Franzburg): 1806–1807, sygn. 22, s. 175–176.

GARTZ A.O.: 1813, sygn. 22, s. 114.

GDAŃSK: M. Wehrmann, *Danzig im Jahre 1807*, „Mitteilungen des Westpreußischen Geschichtsvereins” 1918, Nr. 4, s. 57–61, nadbitka, sygn. 145I, s. 61–65.

GOLENIÓW: 1813, sygn. 22, s. 118.

GREIFSWALD: sygn. 22, s. 43; M. Wehrmann, *Aus Greifswalds Franzosenzeit*, „Heimatleiw un Muddersprak. Wochenbeilage zur Greifswalder Zeitung” 1923, Nr. 44, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 22, s. 172–173.

GRYFICE: 1806/1807, 1812–1814, sygn. 21, s. 103–116; M. Wehrmann, *Aus den Frühligstagen von 1813*, „Greifenberger Kreisblatt” 1913, Nr. 31, wycinek prasowy, sygn. 21, s. 103–104.

- KAMIEŃ POMORSKI: 1806/1807, sygn. 22, s. 48; 1813, sygn. 22, s. 95.
- KOŁOBRZEG (Kolberg): 1806–1809, sygn. 21, s. 20–47, 77–80; 1813, sygn. 22, s. 2, 45, 64, 114–116, 128–131, 160–163, sygn. 145II, s. 27; M. Wehrmann, *Kolberg im November 1806*, „Monatsblätter des Kolberger Vereins für Heimatkunde” 1926, Nr. 1, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 226–228; Nettelbeck Joachim (1738–1824): sygn. 145II, s. 27; M. Wehrmann, *Colberg und Nettelbeck*, Kołobrzeg, 14 II 1905, tekst wykładu, rps, sygn. 152, s. 69–97; M. Wehrmann, *Vom Bürger Nettelbeck*, „Stettiner Abendpost” 1924, Nr. 19, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 92; Ferdinand Schill (1776–1809): M. Wehrmann, *Schill*, „Monatsblätter des Kolberger Vereins für Heimatkunde” 1926, Nr. 3, wycinek prasowy, sygn. 22, s. 128–129.
- KOPICE (Köpnitz): sygn. 21, s. 20–47.
- KOSTRZYN: sygn. 21, s. 20–47.
- LOITZ: sygn. 22, s. 48.
- ŁEBA: 1813, sygn. 22, s. 119.
- ŁOBEZ: 1813, sygn. 22, s. 114.
- NOWOGARD: 1806–1812, sygn. 22, s. 106–111.
- PASEWALK: 1813, sygn. 22, s. 17, 22, 114, 120.
- PŁOTY: 1813, sygn. 22, s. 114.
- PYRZYCE: sygn. 22, s. 30, 44.
- SŁAWNO: 1806, sygn. 134, s. 274.
- SŁUPSK: sygn. 22, s. 28.
- STARGARD: 1806–1812, sygn. 22, s. 65–71, 117–118, sygn. 94, s. 33–34, sygn. 95, s. 162–167, 182–184, 194–198, 203–205, 207–208; królowa pruska Luiza (1776–1810) w Stargardzie – M. Wehrmann, *Die Königin Luise in Stargard*, Stargard, 10 III 1922, konspekt wykładu, rps, sygn. 95, s. 194–201.
- STRALSUND: 1806/1807, sygn. 21, s. 20–47; 1812–1813, sygn. 22, s. 20, 41, 55, 128–129.
- SZCZECINEK: 1813, sygn. 22, s. 114.
- ŚWINOUJŚCIE: sygn. 22, s. 21, 52–53.
- TRZEBIATÓW: 1806–1807, sygn. 22, s. 102–105, 119–120; 1813, sygn. 145I, s. 50–51; strzelcy ochotnicy (Freiwillige Jäger), sygn. 22, s. 112–113; utworzenie Landwehry, 1813, sygn. 145I, s. 359–360.
- WOLIN: 1813, sygn. 22, s. 116.

WOŁOGOSZCZ: 1806–1807, sygn. 22, s. 81.

DZIAŁANIA WOJSKOWE NA POMORZU SZWEDZKIM: 1806/1807, sygn. 22, s. 22–24, 165; 1813–1815, sygn. 22, s. 9–10, 16, 25–27, 33–35, 120–137.

ARMIA ROSYJSKA: jednostki wojskowe biorące udział w działaniach na Pomorzu, 1806, sygn. 134, s. 269–270; przemarsz armii przez Pomorze, 1806, sygn. 134, s. 274–276; kwaterunki w Sławnie, 1806, sygn. 134, s. 274.

1.2. WOJNA WYZWOLEŃCZA PRUS 1813–1814

MATERIAŁY BIBLIOGRAFICZNE: sygn. 22, s. 1–2, 8–10, 12–64, 137, 152, sygn. 134, s. 12; przebieg działań zbrojnych, sygn. 22, s. 215–224, sygn. 154, s. 654–660.

STRZELCY OCHOTNICY (Freiwillige Jäger) NA POMORZU: 1813–1815, sygn. 22, s. 7–8, 11–12, 36–38, 42, 83–94, 97–101, 112–113, 123–124, 136–139, 153–157.

2. SZCZECIN W CZASIE OKUPACJI FRANCUSKIEJ (1806–1813)

2.1. KAPITULACJA MIASTA W 1806 R.

MATERIAŁY BIBLIOGRAFICZNE: sygn. 134, s. 228.

MATERIAŁY ARCHIWALNE: wykaz materiałów archiwalnych do tematu oblężenia i kapitulacji miasta w zasobie Geheimes Staatsarchiv Berlin-Dahlem, sygn. 134, s. 2–4.

EWAKUACJA WŁADZ I ADMINISTRACJI PAŃSTWOWEJ ORAZ WOJSK PRUSKICH NA WSCHÓD PRZEZ SZCZECIN (1806): sygn. 134, s. 291–346, 416.

ROMBERG FRIEDRICH GIBBERT WILHELM v. (1729–1811), generał i gubernator Szczecina: sygn. 134, s. 354, 364, 372, 381, 388, 392, 407.

KNOBELSDORFF KURT GOTTFRIED v. (1735–1807), komendant twierdzy: sygn. 134, s. 372, 381, 387–388, 390–391.

RAUCH JOHANN BONAVENTURA v. (1740–1814), komendant fortu Prusy: sygn. 134, s. 372, 381, 385.

LIECKERSDORF, adiutant placu: sygn. 134, s. 372, 381, 384, 387.

HARENBERG v., major, inżynier wojskowy: sygn. 134, s. 392–393.

STAN OSOBOWY GARNIZONU: sygn. 134, s. 354–359, 364, 392–395.

KOSZTY UTRZYMANIA ZAŁOGI: 1805–1806, sygn. 134, s. 381–382.

ZAPASY ZBOŻA: 1805–1806, sygn. 134, s. 360.

LISTY KWATERUNKOWE (Einquartierungsliste): 1806, sygn. 134, s. 280.

WYKAZ CZŁONKÓW GARNIZONU SZCZECIŃSKIEGO: 1806–1807, sygn. 134, s. 368, 392–396.

7. REGIMENT PIECHOTY W SZCZECINIE (Altpreußisches Infanterieregiment, No. 7), pod dowództwem Karla Philippa von Owstina (1736–1811): sygn. 134, s. 372, 376–379.

30. REGIMENT PIECHOTY (Infanterieregiment, No. 30), pod dowództwem Friedricha Adriana von Borcke (1734–1806): sygn. 134, s. 372–373, 376–379.

OBLĘŻENIE I KAPITULACJA SZCZECINA: sygn. 134, s. 354, 362–379, 415, 418–420; relacje opublikowane w prasie lokalnej, 1806–1807, sygn. 134, s. 373–380; rysunek przedstawiający rozmieszczenie oddziałów armii francuskiej i pruskiej, 29 X 1806, sygn. 134, s. 415.

LASALLE ANTOINE CHARLES LOUIS (1775–1809), generał brygady, dowódca oblężenia Szczecina: sygn. 134, s. 408–415, 418–420.

WARUNKI KAPITULACJI: sygn. 134, s. 400–414, 416–420.

LOMBARD JOHANN WILHELM (1767–1812), członek pruskiego gabinetu : aresztowanie w Szczecinie, 1806, sygn. 134, s. 328–346, 349–353.

2.2. WŁADZE OKUPACYJNE

OKUPACJA SZCZECINA: sygn. 22, s. 37–38, 40, 54, 72–73, sygn. 134, s. 5–11.

BOURMONT LOUIS AUGUSTE VICTOR (1773–1846), marszałek Francji: sygn. 134, s. 87; korespondencja z gen. J.J. Liebertem, gubernatorem Pomorza, 1807, odpis, sygn. 134, s. 16.

PERRIN CLAUDE VICTOR (1764–1841), komendant Szczecina: sygn. 22, s. 161–162.

THOUVENOT PIERRE (1757–1817), generał brygady: sygn. 134, s. 87, 358.

LIEBERT JEAN JACQUES (1758–1814), generał dywizji: gubernator, 1807–1808, sygn. 134, s. 16, 37, 87–88.

DUFRESSE SIMON CAMILLE (1762–1833), generał brygady: gubernator, 1812–1813, sygn. 134, s. 87–88.

GRANDEAU LOUIS JOSEPH (1761–1832), generał dywizji: 1813, sygn. 134, s. 87.

2.3. GARNIZON FRANCUSKI W SZCZECINIE

SZTAB TWIERDZY: Blackwell, sygn. 134, s. 88–89; Claperade, generał, 1806, sygn.

134, s. 87, 89; Denzel Georges Frederic, major, gubernator, 1806, sygn. 134, s. 87, 89; Dufresse Simon Camille, generał brygady, gubernator, 1812–1813, sygn. 134, s. 88; Grouvel, 1807, sygn. 134, s. 88–89; Lenoir, 1807–1808, sygn. 134, s. 88–89; Liebert Jean Jacques, sygn. 134, s. 88–89; Petitgrand Charles Robert (1769–1819), adiutant placu, 1807, sygn. 134, s. 87, 89; Vigier J., 1807, sygn. 134, s. 88, 89; Vinzente (Vincenti), gubernator wojskowy, 1806–1807, sygn. 134, s. 88–89, 355–356.

ZALOZI GARNIZONÓW SZCZECINA, DĄBIA I FORTU PRUSY: 1811, sygn. 134, s. 106; 1812, sygn. 134, s. 17.

KOSZTY UTRZYMANIA GARNIZONU: 1806, sygn. 134, s. 69, 104–105, 127, 137; 1807, sygn. 134, s. 23–24, 36, 69–70, 134–135; 1808, sygn. 134, s. 24–25, 36, 70; 1813, sygn. 134, s. 25.

ZAOPIATRZENIE FRANCUSKIEGO GARNIZONU: 1807–1809, sygn. 134, s. 131.

SYTUACJA FINANSOWA MIASTA: 6 IV 1811, sprawozdanie magistratu, sygn. 134, s. 117–118, 125.

ARMIA FRANCUSKA: transport wodny oddziałów z Rzeszy przez Szczecin do Torunia, 1812, sygn. 134, s. 85.

SPORY MIESZKAŃCÓW Z FRANCUSKIMI ŻOŁNIERZAMI: 1811, sygn. 134, s. 120.

ŻYCIE CODZIENNE: sygn. 134, s. 27–28.

2.4. KONTRYBUCJE I KWATERUNKI WOJSK

KOMISJA KWATERUNKOWA: sygn. 134, s. 355.

OPRACOWANIA TEMATYCZNE: G. Gaebel, *Stettins Kriegskontribution im Jahre 1806*, „Stettins Blätter für Unterhaltung und Wissen. Beilage zur Ostsee-Zeitung” 1923, Nr. 4, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 134, s. 19–20; H. Petersdorff, *Stettins Kontributionen in den Jahren 1806–1808*, „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde” 1914, Nr. 11, s. 161–165, nadbitka, sygn. 134, s. 41–45.

KONTRYBUCJE I KWATERUNKI WOJSK: 1806–1808, sygn. 134, s. 19–20, 133–135; 1808, sygn. 134, s. 101; 1809, sygn. 134, s. 113–114, sygn. 135, s. 92–94, 114; sprawozdanie na temat wydatków na utrzymanie kwater dla żołnierzy, 1811, sygn. 134, s. 119.

OBCIĄŻENIE KUPIECTWA KOSZTAMI KONTRYBUCJI: 1806, sygn. 134, s. 51–52, 54, 58; 1807, sygn. 134, s. 53, 57; 1808, sygn. 134, s. 55–56.

REKWIZYCJA WŁASNOŚCI MIASTA: 1807, sygn. 134, s. 86; 1811, sygn. 134, s. 121; zajęcie młynów miejskich, 1811, sygn. 134, s. 116; rekwizycje we wsiach miejskich Szczecina, 1806–1811, sygn. 134, s. 139.

2.5. SZCZECIN W OKRESIE WOJNY WYZWOLEŃCZEJ

OPRACOWANIA TEMATYCZNE: M. Wehrmann, *Freiheitskrieg 1813/1814. Schlacht bei Leipzig bis zum Pariser Frieden*, konspekt wykładu, rps, sygn. 154, s. 654–660; M. Wehrmann, *Aus Stettins Franzosenzeit. Die Befreiung von der Fremdherrschaft am 5. Dezember 1813*, „Stettiner Abendpost” 1922, Nr. 287, wycinek prasowy, sygn. 135, s. 89.

UTRZYMANIE WOJSK: 1813, sygn. 22, s. 114–119.

STRZELCY OCHOTNICY (Freiwillige Jäger): sygn. 22, s. 12, 64; spisy nazwisk, 1813–1815, sygn. 22, s. 3–5, 36, 38, 139–150.

STRAŻ OBYWATELSKA (Bürgerwehr): powołanie, 1812, sygn. 134, s. 154.

OBLĘŻENIE MIASTA (1813): sygn. 135, s. 1–28, 111.

RAPORTY MAGISTRATU DOTYCZĄCE OBLĘŻENIA: odpisy, sygn. 135, s. 1–78.

STRATY I ZNISZCZENIA: sygn. 135, s. 90–91, 102, 110, 124–127.

DANE O POLEGŁYCH I ZMAREŁYCH MIESZKAŃCACH: sygn. 135, s. 95–97, 124–127.

PODDANIE MIASTA I TWIERDZY: sygn. 135, s. 99–100.

LIKWIDACJA NALEŻNOŚCI NA RZECZ FRANCJI: 1814–1821, sygn. 134, s. 91.

REKOMPENSATY DLA KUPCÓW I RZEMIEŚLNIKÓW: 1813, 1819, 1821, 1825–1826, sygn. 134, s. 92–94, 98.

RELACJE, DZIENNIKI, PAMIĘTNIKI: wypisy źródłowe i materiały bibliograficzne, sygn. 135, s. 84–88.

ROZDZIAŁ XIII.

DZIEJE MIAST, WSI I POWIATÓW NA POMORZU

Rozdział ten składa się z sześciu haseł głównych:

1. Kolonizacja na prawie niemieckim – zostały tu zestawione informacje o materiałach na temat kolonizacji na prawie niemieckim na Pomorzu w XIII–XIV w., a także wypisy źródłowe do dziejów ludności wiejskiej na Pomorzu w średniowieczu i u dzieli okresu nowożytnego.

2. Miasta i mieszczaństwo w średniowieczu – w haśle zebrano materiały warsztatowe dotyczące następujących problemów badawczych: ustroju poszczególnych miast leżących na niemieckim obszarze językowym w średniowieczu, kategorii praw miejskich w Rzeszy, zaplecza gospodarczego miast w średniowieczu, ich topografii i dawnych widoków oraz urządzeń miejskich w okresie wczesnonowożytnym. Ponadto znajdują się tu informacje na temat życia codziennego oraz opieki społecznej.

3. Miasta – hasło dzieli się na dwa hasła zbiorcze: **3.1. Miasta w Hanzie** – hasło zawiera wykaz materiałów na temat udziału i roli miast pomorskich w związku hanzeatyckim. **3.2. Dzieje miast** – hasło otwierają informacje na temat topografii, dawnych widoków pomorskich miast oraz historycznych ratuszy na Pomorzu. Jego właściwą część, znacznie bardziej rozbudowaną treściowo, stanowi wykaz materiałów do dziejów blisko stu miast pomorskich. Zestawienie te obejmuje także miejscowości, które niegdyś posiadały prawa miejskie bądź tylko uzyskały niektóre prerogatywy prawne typowe dla ośrodków miejskich w średniowieczu.

4. Dzieje poszczególnych wsi i powiatów – hasło zostało podzielone na dwa hasła zbiorcze: **4.1. Kolonizacja fryderycjańska** – zostały tu zebrane materiały na temat zapoczątkowanej przez króla pruskiego Fryderyka II (1740–1786) w drugiej połowie XVIII w. akcji osadniczej na Pomorzu, nazywanej w historiografii kolonizacją fryderycjańską. **4.2. Dzieje wsi i powiatów** – w haśle zostały zestawione materiały do dziejów poszczególnych przedwojennych powiatów oraz leżących w ich granicach administracyjnych miejscowości wiejskich.

5. Rugia – w haśle tym zostały zebrane informacje dotyczące różnych zagadnień na temat dziejów wyspy Rugii w średniowieczu i okresie nowożytnym.

6. Uzdrowiska – hasło zawiera informacje na temat uzdrowisk pomorskich w XVIII–XIX/XX w.

1. KOLONIZACJA NA PRAWIE NIEMIECKIM

MATERIAŁY BIBLIOGRAFICZNE: XIII–XIV w., sygn. 154, s. 355–419, 652–653, 667–668.

MATERIAŁY DO DZIEJÓW LUDNOŚCI WIEJSKIEJ W KSIĘSTWIE POMORSKIM: XVI w., sygn. 9, s. 195–196.

2. MIASTA I MIESZCZAŃSTWO W ŚREDNIOWIECZU

DZIEJE MIAST I MIESZCZAŃSTWA W ŚREDNIOWIECZU: sygn. 86, s. 11–19; M. Wehrmann, *Die Deutsche Stadt des Mittelalters*, Gryfice, 15 X 1917–11 III 1918, teksty wykładów, rps, mps, sygn. 86, s. 120–288; M. Wehrmann, *Die Deutsche Stadt des Mittelalters*, Stargard, 24 X 1930–27 III 1931, teksty wykładów, rps, sygn. 86, s. 1–88.

USTRÓJ MIAST RZESZY: sygn. 4, s. 36, sygn. 86, s. 1–19, 122–131; Magdeburg, XIII w., sygn. 4, s. 265–266, 269–270.

USTRÓJ NA PRZYKŁADZIE POSZCZEGÓLNYCH MIAST: Gdańsk, sygn. 86, s. 80–83, 256–265; Goslar, sygn. 86, s. 62–73, 233–241; Hildesheim, sygn. 86, s. 62–73, 224–232; Lubeka, sygn. 86, s. 74–79, 248–255; Neubrandenburg, sygn. 86, s. 87; Norymberga, sygn. 86, s. 51–56, 224–232; Reval (Tallin), sygn. 86, s. 90–91; Rothenburg, sygn. 86, s. 57–61, 217–223; Ryga, sygn. 86, s. 90–91, 266–272; Stralsund, sygn. 86, s. 88, 273–280, 289–290; Wismar, sygn. 86, s. 86–87.

KATEGORIE LUDNOŚCI NIE OBJĘTE PRAWEM MIEJSKIM (Pfahlbürger i Ausbürger): sygn. 4, s. 36.

ZAPLECZE GOSPODARCZE MIAST: sygn. 86, s. 116.

TOPOGRAFIA MIAST: sygn. 86, s. 21–24, 177–184.

WIDOKI MIAST: sygn. 86, s. 104–106.

UMOCNIENIA OBRONNE: sygn. 90, s. 1–141.

BUDYNKI MIESZKALNE: sygn. 86, s. 42–50, 201–208.

ŻYCIE CODZIENNE W MIEŚCIE: sygn. 86, s. 209–216.

BRACHTWA KURKOWE (Schützen-Gilden): sygn. 93, s. 1–77.

SZPITALA I PRZYTUŁKI: sygn. 86, s. 193–200, sygn. 145II, s. 52–54.

3. MIASTA

3.1. MIASTA W HANZIE

PRZYWILEJE, RECESY, UKŁADY: 1370, 1427, 1435, 1504, 1516, 1524, 1535, 1560, 1568–1569, sygn. 122, s. 47–49.

MIASTA POMORSKIE NALEŻĄCE DO HANZY: zestawienia, 1554, 1595, sygn. 6, s. 43.

ZJAZDY ZWIĄZKU HANZEATYCKIEGO: 1516–1530, sygn. 65, s. 15–16.

MIASTA UCZESTNICZĄCE W ZJAZDACH HANZY: Kołobrzeg, 1498, 1507, 1511, sygn. 46, s. 8–13; Stralsund, 1498–1516, sygn. 46, s. 8–13; Szczecin, 1572–1618, sygn. 122, s. 49–53.

UDZIAŁ W HANDLU HANZEATYCKIM: 1498, 1507–1523, sygn. 46, s. 6, 8–13.

3.2. DZIEJE MIAST

WIDOKI I PLANY MIAST: XVI–XVIII w., sygn. 89, s. 10–11.

RATUSZE: XIV–XVI w., sygn. 86, s. 25–41, 169–176, 185–192, sygn. 90, s. 16–17, sygn. 91, s. 1–98, sygn. 95, s. 320, sygn. 136, s. 77–79; M. Wehrmann, *Von Pommerschen Rathhäusern*, brak miejsca i daty wystąpienia, konspekt wykładu, mps, sygn. 91, s. 8–14.

LUDNOŚĆ ŻYDOWSKA W MIASTACH POMORSKICH: sygn. 9, s. 169–170, sygn. 95, s. 142–143, 160, sygn. 150, s. 1–28; M. Wehrmann, *Aus alter Zeit. Von Juden in Pommern*, „Pyritzer Kreisblatt. Heimat-Beilage des Pyritzer-Kreisblatt zur Förderung der Heimatpflege” 1935, Nr. 37, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 145I, s. 346–347.

3.2.1. ALTENTREPTOW

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, sygn. 90, s. 116; ratusz, sygn. 91, s. 88.

CECHY I RZEMIOSŁO: ordynki cechowe, 1595, sygn. 87, s. 586; sukiennicy, ordynek, 1582, sygn. 87, s. 585.

MANUFAKTURY I FABRYKI: garbarnia, 1783–1784, sygn. 127, s. 243, 272; krochmalnia (Stärkfabrik), 1800, sygn. 127, s. 272–273; produkcja płótna, 1785, sygn. 127, s. 244.

3.2.2. ANKLAM

DZIEJE: sygn. 87, s. 300–307.

USTRÓJ: zgromadzenia mieszkańców (*Bursprachen*), sygn. 92, s. 36, 40, 44.

MENNICTWO: prawo bicia monety, 1325, sygn. 46, s. 58.

CŁA: wolność od opłaty cła, 1304/1312, sygn. 46, s. 5.

SKARBOWOŚĆ: szos (Landschoss): 1484, sygn. 49, s. 331.

WIDOKI I PLANY: XVIII w., sygn. 89, s. 10–11.

URZĄDZENIA MIEJSKIE: mury obronne, sygn. 90, s. 50, 126–129; ratusz, sygn. 91, s. 28–29.

BUDYNKI MIESZKALNE: sygn. 152, s. 99.

CECHY I RZEMIOSŁO: ordynki, sygn. 87, s. 540; aptekarze, 1594, sygn. 149, s. 91; drukarze, 1706, sygn. 146, s. 213; księgarze, 1708, sygn. 146, s. 213; szkutnicy, XVIII w., sygn. 127, s. 358, 361.

PRZEMYSŁ: stoczniowy, XIX w., sygn. 127, s. 358, 361.

HANDEL: ze Szczecinem, 1571–1593, sygn. 87, s. 101.

SZKOLNICTWO: szkoła miejska i bursa szkolna, sygn. 95, s. 302.

3.2.3. BANIE

WIDOKI I PLANY: XVIII w., sygn. 89, s. 7.

URZĄDZENIA MIEJSKIE: mury obronne, sygn. 90, s. 51–52; ratusz, sygn. 91, s. 30.

BRACTWO KURKOWE: 1626, sygn. 87, s. 541.

MANUFAKTURY I FABRYKI: 1786, sygn. 127, s. 238.

JUBILEUSZE MIASTA: M. Wehrmann, *Zur Jubelfeier der Stadt Bahn*, „Pyritzer Kreisblatt. Heimat-Beilage des Pyritzer-Kreisblatt zur Förderung der Heimatpflege” 1935, Nr. 28, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 145I, s. 344–345.

3.2.4. BARTH

USTRÓJ: 1510, 1517, sygn. 49, s. 2, 71–73.

WIDOKI I PLANY: XVIII w., sygn. 89, s. 10.

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, sygn. 90, s. 53; ratusz, sygn. 91, s. 31.

CECHY I RZEMIOSŁO: drukarze, 1582–1604, sygn. 146, s. 84–146; kowale, sygn. 87, s. 565; kuśnierze, sygn. 87, s. 565; rymarze, sygn. 87, s. 565; szewcy, sygn. 87, s. 565; szkutnicy, XVIII w., sygn. 127, s. 359.

BRACTWO KURKOWE: 1626, sygn. 87, s. 542, sygn. 93, s. 31.

PRZEMYSŁ: stoczniowy, XIX w., sygn. 127, s. 359.

OPIEKA SPOŁECZNA I MEDYCYNĄ: lekarze, XVI w., sygn. 149, s. 181.

3.2.5. BARWICE

MANUFAKTURY I FABRYKI: manufaktura tytoniu, 1707, sygn. 127, s. 254.

3.2.6. BERGEN

USTRÓJ: 1613, sygn. 7, s. 227.

URZĄDZENIA MIEJSKIE: ratusz, sygn. 91, s. 33.

CECHY I RZEMIOSŁO: krojczy sukna, 1619, sygn. 87, s. 568; szewcy, 1482, sygn. 87, s. 568.

3.2.7. BIAŁOGARD

SKARBOWOŚĆ: szos (Landschoss), 1517, sygn. 49, s. 332.

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, sygn. 90, s. 55–56; ratusz, sygn. 91, s. 32.

CECHY I RZEMIOSŁO: aptekarze, 1691, sygn. 149, s. 166; księgarze, 1558, sygn. 146, s. 171.

BRACTWO KURKOWE: sygn. 93, s. 14.

MANUFAKTURY I FABRYKI: piłśniarnia (Walkmühle), 1722, sygn. 127, s. 212; płóciennictwo, 1714, sygn. 127, s. 212.

3.2.8. BOBOLICE

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, sygn. 90, s. 57.

CECHY I RZEMIOSŁO: apteki i aptekarze, 1667, sygn. 149, s. 166.

BRACTWO KURKOWE: XVI–XVII w., sygn. 93, s. 15.

MANUFAKTURY I FABRYKI: 1788, sygn. 127, s. 238; garbarnia, 1784, sygn. 127, s. 272.

3.2.9. BYTÓW

SĄDOWNICTWO: 1519, sygn. 49, s. 73.

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, sygn. 90, s. 58; ratusz, sygn. 91, s. 34.

3.2.10. CHOCIWEL

DZIEJE: XVIII w., sygn. 75, s. 2; materiały bibliograficzne, sygn. 75, s. 1–3.

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, sygn. 90, s. 69; ratusz, sygn. 91, s. 46.

CECHY I RZEMIOSŁO: farbiarze, rolle cechowe, 1594, sygn. 96, s. 194.

BRACTWO KURKOWE: sygn. 93, s. 9.

MANUFAKTURY I FABRYKI: pilśniarnia (Walkmühle), 1744, sygn. 127, s. 208.

SPOŁECZEŃSTWO I DEMOGRAFIA: liczba mieszkańców w XVIII w., sygn. 75, s. 2; księgi metrykalne, wypisy, sygn. 85, s. 68–70.

3.2.11. CHOJNA

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, sygn. 90, s. 125.

MANUFAKTURY I FABRYKI: mydlarnia, 1786, sygn. 127, s. 221.

TRANSPORT I KOMUNIKACJA: połączenia kolejowe ze Szczecinem, 1877, sygn. 119, s. 269.

3.2.12. CHOSZCZNO

DZIEJE: 1372, sygn. 154, s. 247.

3.2.13. CZAPLINEK

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, sygn. 90, s. 113; ratusz, sygn. 91, s. 86.

CECHY I RZEMIOSŁO: garbarnia, 1786, sygn. 127, s. 244.

3.2.14. DAMGARTEN

CŁA: komora celna, 1498–1499, sygn. 49, s. 341.

WIDOKI I PLANY: XVIII w., sygn. 89, s. 10.

URZĄDZENIA MIEJSKIE: ratusz, sygn. 91, s. 41.

CECHY I RZEMIOSŁO: płóciennicy, ordynek, 1595, sygn. 87, s. 569; szewcy, ordynek, 1586, sygn. 87, s. 570.

3.2.15. DARŁOWO

USTRÓJ: zgromadzenia mieszkańców (*Bursprachen*), XVI–XVII w., sygn. 92, s. 35.

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, sygn. 90, s. 103; ratusz, sygn. 91, s. 77.

MENNICTWO: prawo bicia monety, 1398, sygn. 46, s. 58.

CŁA: przywileje, 1652, sygn. 8, s. 10.

CECHY I RZEMIOSŁO: ordynki cechowe, 1650, sygn. 87, s. 582; aptekarze, 1697, sygn. 149, s. 167; zamesznicy, rolle cechowe, 1652, sygn. 87, s. 582.

BRACTWO KURKOWE: 1664, 1693, sygn. 87, s. 553–554, sygn. 93, s. 35.

MANUFAKTURY I FABRYKI: garbarnia, 1780, sygn. 127, s. 242; młyn krupowy (Grütmühle), 1684, sygn. 127, s. 254; szkutnictwo, XVIII w., sygn. 127, s. 359; manufaktura tytoniu, 1711, sygn. 127, s. 254.

PRZEMYSŁ: stoczniowy, XIX w., sygn. 127, s. 359; manufaktura tekstylna i odzieżowa, XIX w., sygn. 127, s. 242.

ŻYCIE KULTURALNE: Lagebusch Joachim, poeta – M. Wehrmann, *Joachim Lagebusch, ein Rügenwalder Dichter*, „Ostpommersche Heimat. Beilage der Zeitung für Ostpommern” 1932, Nr. 22, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 145I, s. 141.

OPIEKA SPOŁECZNA I MEDYCYNĄ: zestawienia nazwisk lekarzy, 1407, 1557–1565, 1591, sygn. 149, s. 3, 13, 59, 72–73.

3.2.16. DĄBIE

USTRÓJ: XIII–XIV w., sygn. 88, s. 9.

CŁA: komora celna, 1480, 1524, sygn. 46, s. 6, sygn. 49, s. 341.

WIDOKI I PLANY: XVIII w., sygn. 89, s. 10.

URZĄDZENIA MIEJSKIE: mury obronne, 1277, sygn. 90, s. 49; ratusz, sygn. 91, s. 26.

CECHY I RZEMIOSŁO: młyn papierniczy, 1528, sygn. 127, s. 184; aptekarze, 1557, sygn. 149, s. 59; szewcy, 1543, sygn. 87, s. 571.

BRACTWO KURKOWE: 1595, sygn. 8, s. 546, sygn. 93, s. 9.

HANDEL: negocjacje ze Szczecinem w sprawie handlu solą, 1605–1614, sygn. 125, s. 94.

3.2.17. DEMMIN

WIDOKI I PLANY: XVIII w., sygn. 89, s. 10.

SKARBOWOŚĆ: orbara, 1322, sygn. 49, s. 329.

CŁA: wolność od opłaty cła, 1326, sygn. 46, s. 5.

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, sygn. 90, s. 66; ratusz, sygn. 91, s. 42.

CECHY I RZEMIOSŁO: sukiennicy, 1582, sygn. 87, s. 572; szkutnicy, XVIII w., sygn. 127, s. 361.

BRACTWO KURKOWE: 1699, sygn. 87, s. 547.

MANUFAKTURY I FABRYKI: cegielnia, XVIII–XIX w., sygn. 127, s. 245, 279.

PRZEMYSŁ: stoczniowy, XIX w., sygn. 127, s. 361.

3.2.18. DOBRA NOWOGARDZKA

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, sygn. 90, s. 65; ratusz, sygn. 91, s. 40.

BRACTWO KURKOWE: XVI–XVII w., sygn. 93, s. 9.

PRZEMYSŁ: XVIII–XIX w., sygn. 127, s. 245.

3.2.19. DOBRZANY

MŁYN MIEJSKI: 1579, sygn. 154, s. 151–152.

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, sygn. 90, s. 79; ratusz, sygn. 91, s. 56.

BRACTWO KURKOWE: 1682, sygn. 87, s. 552, sygn. 93, s. 23, 37–38.

POŻARY MIASTA: 1781, sygn. 154, s. 279.

3.2.20. DRAWSKO POMORSKIE

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, sygn. 90, s. 67; ratusz, sygn. 91, s. 43.

SKARBOWOŚĆ: orbara, 1371, sygn. 49, s. 329.

BRACTWO KURKOWE: sygn. 93, s. 35.

MANUFAKTURY I FABRYKI: mydlarnia, XVIII w., sygn. 127, s. 221.

3.2.21. FRANZBURG

URZĄDZENIA MIEJSKIE: ratusz, sygn. 91, s. 45.

MANUFAKTURY I FABRYKI: manufaktura sukna, 1588, sygn. 127, s. 253.

3.2.22. GARDNA WIELKA

USTRÓJ: XIII w., sygn. 88, s. 35.

3.2.23. GARTZ A. O.

DZIEJE: XV–XVII w., sygn. 87, s. 235–255; M. Wehrmann, *Aus der Geschichte der Stadt Gartz a. O.*, Gartz a. O., 16 I 1895, konspekt wykładu, rps, sygn. 87, s. 241–250; M. Wehrmann, *Gartz a. O. und Tangermünde*, „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde” 1936, Nr. 2, s. 17–20, nadbitka, sygn. 87, s. 236–239.

USTRÓJ: zgromadzenia mieszkańców (*Bursprachen*), XVI–XVII w., sygn. 92, s. 46.

SĄDOWNICTWO: 1499, sygn. 49, s. 73.

MENNICTWO: prawo bicia monety, 1340, sygn. 46, s. 58.

CŁA: wolność od opłaty cła, 1320, 1480, 1505, 1515, sygn. 46, s. 5, sygn. 49, s. 340–341.

SKARBOWOŚĆ: orbara, 1397, sygn. 49, s. 329.

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, sygn. 90, s. 70; ratusz, sygn. 91, s. 47.

CECHY I RZEMIOSŁO: przywileje cechu krawców, 1555/1557, 1584, sygn. 87, s. 573.

BRACTWO KURKOWE: 1599, sygn. 87, s. 548, sygn. 93, s. 9, 39.

MANUFAKTURY I FABRYKI: manufaktura tekstylna i odzieżowa, 1784, sygn. 127, s. 240.

SPOŁECZEŃSTWO I DEMOGRAFIA: spis mieszkańców, 1593, sygn. 87, s. 252–255.

SZKOLNICTWO: XIV–XVI w., sygn. 145I, s. 117.

POŻARY MIASTA: 1624, sygn. 87, s. 251.

3.2.24. GARZ/RÜGEN

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, sygn. 90, s. 71; ratusz, sygn. 91, s. 48.

3.2.25. GINGST

USTRÓJ: XIII–XIV w., sygn. 88, s. 36.

3.2.26. GOLCZEWO

DZIEJE: sygn. 87, s. 330–339, sygn. 88, s. 13–15, 39–40.

USTRÓJ: XIII–XIV w., sygn. 88, s. 9–11.

TOPOGRAFIA MIASTA: XVIII w., sygn. 88, s. 7.

CECHY I RZEMIOSŁO: aptekarze, 1738, sygn. 149, s. 166.

3.2.27. GOLENIÓW

DZIEJE: sygn. 87, s. 451–469; M. Wehrmann, *Aus Gollnows Vergangenheit*, Tł. 1–2 „Der Bote für Gollnow, Massow und Umgegend” 1899, Nr. 85, 86, wycinki prasowe, sygn. 87, s. 532–535.

CŁA: wolność od opłaty cła, 1339, sygn. 46, s. 5; przywileje celne, 1652, sygn. 8, s. 10.

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, sygn. 90, s. 72; ratusz, sygn. 91, s. 49.

CECHY I RZEMIOSŁO: przędzalnicy, 1681, sygn. 87, s. 574; rzeźnicy, 1583, sygn. 87, s. 575.

BRACTWO KURKOWE: 1614, sygn. 87, s. 549.

MANUFAKTURY I FABRYKI: hamernia, 1811, 1829, sygn. 127, s. 245, 279, 284; młyn papierniczy, 1479, 1699, 1819, sygn. 127, s. 183, 185, 205, 207; produkcja igieł i szpilek, 1829, sygn. 127, s. 245, 284.

HANDEL: ze Szczecinem, 1618, sygn. 87, s. 104.

3.2.28. GRAMZOW

DZIEJE: XV w., sygn. 154, s. 160.

3.2.29. GREIFSWALD

DZIEJE: XV–XVII w., sygn. 87, s. 308–316.

USTRÓJ: zgromadzenia mieszkańców (*Bursprachen*), 1569, 1592, sygn. 92, s. 37, 48.

BURMISTRZOWIE: Rubenow Heinrich, sygn. 12, s. 146–147; M. Wehrmann, *Greifswald und Heinrich Rubenow (15. Jahrhundert)*, Stargard, 21 II 1905, tekst wykładu, rps, sygn. 152, s. 32–38.

SKARBOWOŚĆ: orbara, 1331, sygn. 49, s. 329.

MENNICTWO: prawo bicia monety, 1325, sygn. 46, s. 58.

WIDOKI I PLANY: XVIII w., sygn. 89, s. 10.

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, XIII–XIV w., sygn. 90, s. 75–76; ratusz, XIV–XV w., sygn. 91, s. 52–53.

CECHY I RZEMIOSŁO: aptekarze, XVI w., sygn. 149, s. 91; drukarze, 1604–1617, 1703, sygn. 146, s. 48–49, 149; księgarze, 1544, 1551, 1680, sygn. 146, s. 164–166, 174, 212; szkutnicy, XVIII w., sygn. 127, s. 359.

BRACTWO KURKOWE: ordynki, 1536, 1634, sygn. 87, s. 551, sygn. 93, s. 11.

PRZEMYSŁ: stoczniowy, XIX w., sygn. 127, s. 359.

HANDEL: ze Szczecinem, 1571–1593, sygn. 87, s. 101.

SPOŁECZEŃSTWO I DEMOGRAFIA: Żydzi, sygn. 150, s. 16, 20.

SZKOLNICTWO: szkoła rady miasta, bursa szkolna, 1514, sygn. 95, s. 303.

OPIEKA SPOŁECZNA I MEDYCYNĄ: zestawienia nazwisk lekarzy, XV–XVIII w., sygn. 149, s. 11, 15, 111–112.

3.2.30. GRIMMEN

USTRÓJ: zgromadzenia mieszkańców (*Bursprachen*), sygn. 92, s. 34.

SĄDOWNICTWO: 1510, sygn. 49, s. 73.

SKARBOWOŚĆ: orbara, 1373, sygn. 49, s. 329.

WIDOKI I PLANY: XVIII w., sygn. 89, s. 10.

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, sygn. 90, s. 77; ratusz, sygn. 91, s. 54.

CECHY I RZEMIOSŁO: krojczy sukna, 1402, sygn. 87, s. 577.

3.2.31. GRISTOW (K. GREIFSWALDU)

USTRÓJ: XIII–XIV w., sygn. 88, s. 37.

3.2.32. GRYFICE

USTRÓJ: zgromadzenia mieszkańców (*Bursprachen*), XV–XVI w., sygn. 92, s. 38, 47.

WŁASNOŚĆ ZIEMSKA MIASTA: sygn. 80, s. 214–215.

CŁA: wolność od opłaty ceł, 1281, 1320, sygn. 46, s. 5.

WIDOKI I PLANY: XVIII w., sygn. 89, s. 7.

URZĄDZENIA MIEJSKIE: ratusz, XIV–XV w., sygn. 91, s. 50.

CECHY I RZEMIOSŁO: aptekarze, sygn. 149, s. 166; farbiarze, rolle cechowe, 1594, sygn. 96, s. 194.

BRACTWO KURKOWE: 1603, sygn. 87, s. 550, sygn. 93, s. 7–8.

MANUFAKTURY I FABRYKI: cegielnie, 1773, sygn. 79, s. 13; farbiarnia, 1754–1756, sygn. 127, s. 232; manufaktura tekstylna i odzieżowa, 1763–1770, sygn. 127, s. 232, 241.

PRZEMYSŁ: hamernia miedziana, 1829, sygn. 127, s. 285; huta szkła, sygn. 127, s. 245, 279.

SPOŁECZEŃSTWO I DEMOGRAFIA: Żydzi, sygn. 150, s. 21–22.

OPIEKA SPOŁECZNA I MEDYCYNĄ: Theodor Plattnerus – lekarz, sygn. 149, s. 170.

3.2.33. GRYFINO

DZIEJE: XV–XVII w., sygn. 87, s. 340–359; M. Wehrmann, *Aus Greifenhagens Vergangenheit*, Gryfino, 29 VIII 1897, 20 IV 1921, konspekty wykładów, sygn. 87, s. 335–341.

SĄDOWNICTWO: 1500, 1516, sygn. 49, s. 73–74.

WIDOKI I PLANY: XVIII w., sygn. 89, s. 7.

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, sygn. 90, s. 73–74; ratusz, sygn. 91, s. 51.

CECHY I RZEMIOSŁO: kowale, 1696, sygn. 87, s. 576.

BRACTWO KURKOWE: sygn. 93, s. 9.

MANUFAKTURY I FABRYKI: garbarnia, 1784, 1793, sygn. 127, s. 241; krochmalnia, 1786, sygn. 127, s. 241.

3.2.34. GÜTZKOW

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, sygn. 90, s. 78; ratusz, sygn. 91, s. 55.

3.2.35. IŃSKO

USTRÓJ: 1372, sygn. 154, s. 247.

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, sygn. 90, s. 91; ratusz, sygn. 91, s. 65.

SPOŁECZEŃSTWO I DEMOGRAFIA: Żydzi, sygn. 150, s. 21.

3.2.36. JARMEN

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, 1340, sygn. 90, s. 80.

3.2.37. KALISZ POMORSKI

WIDOKI I PLANY: XVIII w., sygn. 89, s. 10.

3.2.38. KAMIEŃ POMORSKI

PODGRODZIE: sygn. 154, s. 652–653.

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, 1274–1512, sygn. 90, s. 59; ratusz, XV w., sygn. 91, s. 20–21, 35, 92.

WIDOKI I PLANY: XVIII w., sygn. 89, s. 7, 10.

CECHY I RZEMIOSŁO: krawcy, 1522, sygn. 87, s. 566.

BRACTWO KURKOWE: sygn. 90, s. 120, sygn. 93, s. 9.

PRZEMYSŁ: huta szkła, 1829, sygn. 127, s. 285.

3.2.39. KARLINO

DZIEJE: sygn. 87, s. 206–234.

MIASTO REZYDENCJONALNE BISKUPÓW KAMIEŃSKICH: sygn. 57, s. 66, sygn. 59, s. 81, sygn. 87, s. 217–234.

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, sygn. 90, s. 62; ratusz, sygn. 91, s. 38, sygn. 145I, s. 123–124.

BRACTWO KURKOWE: 1609, 1690, sygn. 87, s. 545, sygn. 93, s. 9, 17.

MANUFAKTURY I FABRYKI: cegielnia, 1745, sygn. 127, s. 274; cukrownia, 1812, sygn. 127, s. 307; olejarnia, 1751–1770, sygn. 127, s. 274; papiernia, 1746–1806, sygn. 127, s. 274; manufaktura płócienna, 1720, sygn. 127, s. 274.

SPOŁECZEŃSTWO I DEMOGRAFIA: gmina francuska, 1698, sygn. 9, s. 175.

3.2.40. KOŁOBRZEG

DZIEJE: sygn. 87, s. 197–205, 407–438.

OBŁĘŻENIE MIASTA W CZASIE WOJNY SIĘDMIOLETNIEJ: sygn. 145I, s. 127–129.

USTRÓJ: zgromadzenia mieszkańców (*Bursprachen*), 1480, 1533, 1565, 1616, sygn. 92, s. 39, 45.

BURMISTRZOWIE: Heitke Laurentius (zm. 1662), sygn. 87, s. 162–177; Nettelbeck Joachim Christian (zm. 1824) – M. Wehrmann, *Colberg und Nettelbeck*, 14 II 1905, tekst wykładu, rps, sygn. 152, s. 69–97; M. Wehrmann, *Vom Bürger Nettelbeck*, „Stettiner Abendpost” 1924, Nr. 19, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 92.

PRZYNALEŻNOŚĆ DO HANZY: uczestnictwo w zjazdach w Lubece, 1498–1516, sygn. 46, s. 8–13.

KSIĘGI MIEJSKIE: 1595–1618, sygn. 87, s. 162–177.

CŁA: przywileje, 1652, sygn. 8, s. 10.

PRZENIESIENIE SĄDU NADWORNego DO KOŁOBRZEGU: 1653–1669, sygn. 8, s. 76.

WIDOKI I PLANY: XVIII w., sygn. 89, s. 10.

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, 1313, sygn. 90, s. 61; ratusz, XIV–XVI w., sygn. 91, s. 36.

CECHY I RZEMIOSŁO: aptekarze, 1363, 1658, sygn. 149, s. 93, 166; drukarze, 1644–1735, 1766/1767, sygn. 146, s. 3–8, 55, 68; organmistrzostwo, 1695, sygn. 127, s. 254; warzelnicy soli – informacje o księdze bractwa solnego (*Kotbuch*), 1473, sygn. 87, s. 158.

BRACTWO KURKOWE: 1593, 1693, sygn. 87, s. 543, sygn. 93, s. 9.

MANUFAKTURY I FABRYKI: 1776, sygn. 127, s. 239; fabryka mydła, 1699, sygn. 127, s. 254; manufaktura tytoniu, 1717, sygn. 127, s. 254.

PORT: 1408, 1537, sygn. 127, s. 264.

PRZEMYSŁ OKRĘTOWY: szkutnicy: 1781–1790, sygn. 127, s. 264; M. Wehrmann, *Vom alten Schiffbau in Kolberg*, „Monatsblätter des Kolberger Vereins für

Heimatkunde” 1931, Nr. 12, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 160–161; XIX w., sygn. 127, s. 359.

HANDEL: ze Szczecinem, XVII w., sygn. 87, s. 18–19.

RODY PATRYCJUSZOWSKIE: Braunschweig, sygn. 123, s. 31; Schlieffen, sygn. 12, 102, 104; Witte – M. Wehrmann, *Aus dem Testament des Konrad Witte vom Jahre 1329*, „Monatsblätter des Kolberger Vereins für Heimatkunde” 1925, Nr. 4, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 331.

ŻYCIE KULTURALNE: towarzystwo im. poety Karla Wilhelma Ramlera (1725–1798) – M. Wehrmann, *Der Ramlerverein*, „Monatsblätter des Kolberger Vereins für Heimatkunde” 1925, Nr. 2, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 95–96.

SZKOLNICTWO: XV–XVI w., sygn. 95, s. 302.

OPIEKA SPOŁECZNA I MEDYCYNĄ: ordynek dotyczący lekarzy (1529), sygn. 149, s. 135; zestawienie nazwisk lekarzy, XIV–XVII w., sygn. 149, s. 4, 85, 118, 134.

UZDROWISKO: sygn. 145II, s. 55.

3.2.41. KOSZALIN

DZIEJE: XIII–XVII w., sygn. 87, s. 386–406.

USTRÓJ: lokacja miasta, M. Wehrmann, *Deutsche Kultur in Pommern im 13. Jahrhundert. Die Städtegründung Köslins*, Tł. 1–4, „Fürstentümer Zeitung” 1921, Nr. 28, 34, 35, 38, wycinki prasowe, sygn. 87, s. 387–390.

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, XIII–XIV w., sygn. 90, s. 63–64; ratusz, sygn. 91, s. 39.

CECHY I RZEMIOSŁO: 1655, sygn. 149, s. 166; kapelusznicy, ordynek, 1650, sygn. 87, s. 567; krawcy, XVI w., sygn. 145I, s. 332–333; krojczy sukna, 1619, 1691, sygn. 87, s. 593; stolarze, XVII–XVIII w., sygn. 145II, s. 354–355.

BRACTWO KURKOWE: 1624, sygn. 87, s. 544, sygn. 93, s. 9.

MANUFAKTURY I FABRYKI: garbarnia, 1788–1811, sygn. 127, s. 239, 270; hamernia miedziana, 1759, 1763, sygn. 127, s. 272–273; krochmalnia, 1776, 1779, sygn. 127, s. 240, 270; mydlarnia, 1781, sygn. 127, s. 239, 266–269, 272; papiernia, 1779, sygn. 127, s. 179–182, 189–193, 205.

HANDEL: ze Szczecinem, 1571–1593, sygn. 87, s. 101.

SPOŁECZEŃSTWO I DEMOGRAFIA: rody patrycjuszowskie, sygn. 60, s. 204, 224, 327, 331, 368, sygn. 87, s. 392–393, sygn. 154, s. 258.

SZKOLNICTWO: XIV–XVI w., sygn. 154, s. 189; szkoła łacińska, 1696–1697, sygn. 145II, s. 357, 361.

TOWARZYSTWO CHARYTATYWNE: M. Wehrmann, *Eine sogen. Wohltätigkeitsgesellschaft in Kolberg von 1820*, „Monatsblätter des Kolberger Vereins für Heimatkunde” 1932, Nr. 9, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 126.

3.2.42. KRZYWNICA

DZIEJE: XIII–XV w., sygn. 85, s. 70, sygn. 88, s. 74–75, sygn. 138, s. 6, 18.

USTRÓJ: prawa lenne rodu Wedłów do miasta, 1433, sygn. 138, s. 18.

ZAMEK: dokument, 1450, odpis, sygn. 138, s. 6.

3.2.43. KUMMEROW

USTRÓJ: XIV w., sygn. 88, s. 26–33.

3.2.44. LASSAN

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, sygn. 90, s. 83; ratusz, sygn. 91, s. 58.

3.2.45. LEBAMÜNDE

DZIEJE: XIV–XV w., sygn. 88, s. 41, sygn. 145II, s. 90, 316.

3.2.46. LĘBORK

SĄDOWNICTWO: 1507, sygn. 49, s. 73.

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, sygn. 90, s. 84; ratusz, sygn. 91, s. 59.

CECHY I RZEMIOSŁO: XVI w., sygn. 87, s. 578.

POŻARY MIASTA: 1492, sygn. 12, s. 267.

3.2.47. LINDOW

DZIEJE: sygn. 88, s. 12, 42.

USTRÓJ: XIII–XIV w., sygn. 88, s. 9.

3.2.48. LIPIE

DZIEJE: sygn. 88, s. 13–14, 16–21, 23–25.

ZAMEK: sygn. 88, s. 23–25.

3.2.49. LOITZ

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, sygn. 90, s. 86; ratusz, sygn. 91, s. 60.

WIDOKI I PLANY: XVIII w., sygn. 89, s. 10.

CECHY I RZEMIOSŁO: XVII–XVIII w., sygn. 87, s. 579.

3.2.50. LÖCKNITZ

DZIEJE: sygn. 88, s. 43.

3.2.51. ŁEBA

USTRÓJ: prawa miejskie, 1357, sygn. 145II, s. 90, 316.

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, sygn. 90, s. 85.

3.2.52. ŁOBEZ

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, sygn. 90, s. 82; ratusz, sygn. 91, s. 57.

PRZEMYSŁ: hamernia miedzi, 1811, sygn. 127, s. 245, 281.

3.2.53. ŁUPAWA

DZIEJE: XIII–XIV w., sygn. 88, s. 44–46.

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, sygn. 90, s. 104; ratusz, sygn. 91, s. 78.

3.2.54. MASZEWO

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, sygn. 90, s. 87; ratusz, sygn. 91, s. 61.

BRACTWO KURKOWE: sygn. 93, s. 35.

3.2.55. MIASTKO

DZIEJE: sygn. 87, s. 317–318.

3.2.56. MIESZKOWICE

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, sygn. 90, s. 54.

3.2.57. NOWE WARPNO

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, sygn. 90, s. 90; ratusz, sygn. 91, s. 64.

PRZEMYSŁ: stoczniowy, XIX w., sygn. 127, s. 361.

3.2.58. NOWOGARD

DZIEJE: M. Wehrmann, *Aus Naugards Vergangenheit*, Tł. 1–2, „Kreisblatt für den Kreis Naugard” 1899, Nr. 15, 16, wycinki prasowe, sygn. 87, s. 518, 520–521.

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, sygn. 90, s. 88; ratusz, sygn. 91, s. 62.

BRACTWO KURKOWE: sygn. 93, s. 33.

MANUFAKTURY I FABRYKI: pończosznictwo (Strumpfweberei), 1753, sygn. 127, s. 271; manufaktura tekstylna i odzieżowa, 1778, sygn. 127, s. 241.

3.2.59. OKONEK

DZIEJE: sygn. 87, s. 319–328.

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, sygn. 90, s. 101; ratusz, sygn. 91, s. 74.

3.2.60. PASEWALK

DZIEJE: sygn. 87, s. 178–214.

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, sygn. 90, s. 92–93; ratusz, sygn. 91, s. 66.

CECHY I RZEMIOSŁO: drukarze, 1611, sygn. 146, s. 172.

BRACTWO KURKOWE: sygn. 93, s. 9.

MANUFAKTURY I FABRYKI: garbarnia, 1783, sygn. 127, s. 241; mydlarnia, 1783, sygn. 127, s. 272; manufaktura tytoniu, 1803, sygn. 127, s. 272.

SPOŁECZEŃSTWO I DEMOGRAFIA: gmina francuska, sygn. 87, s. 179–196; Żydzi, XVI–XVII w., sygn. 150, s. 16–17.

3.2.61. PENKUN

WIDOKI I PLANY: XVIII w., sygn. 89, s. 10–11.

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, sygn. 90, s. 94; ratusz, sygn. 91, s. 67.

3.2.62. PŁOTY

DZIEJE: sygn. 87, s. 376–379.

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, sygn. 90, s. 95; ratusz, sygn. 91, s. 68.

MANUFAKTURY I FABRYKI: mydlarnia, 1750–1853, sygn. 127, s. 224.

3.2.63. POLANÓW

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, sygn. 90, s. 97; ratusz, sygn. 91, s. 70.

3.2.64. POLICE

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, sygn. 90, s. 96; ratusz, sygn. 91, s. 69.

CECHY I RZEMIOSŁO: szkutnicy, XVIII w., sygn. 127, s. 361.

BRACTWO KURKOWE: XVII w., sygn. 93, s. 9.

PRZEMYSŁ: stoczniowy, XIX/XX w., sygn. 127, s. 361.

3.2.65. POŁCZYN ZDRÓJ

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, sygn. 90, s. 98; ratusz, sygn. 91, s. 71.

MANUFAKTURY I FABRYKI: garbarnia, 1780, 1791, sygn. 127, s. 242; manufaktura tytoniu, 1712, sygn. 127, s. 254.

3.2.66. PRENZLAU

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, sygn. 90, s. 125.

3.2.67. PRZYWODZIE

USTRÓJ: XIV w., sygn. 88, s. 34.

3.2.68. PYRZYCE

DZIEJE: sygn. 87, s. 235–299; M. Wehrmann, *Aus alten Beschreibungen der Stadt Pyritz*, „Pyritzer Kreisblatt. Heimat-Beilage des Pyritzer-Kreisblatt zur Förderung der Heimatpflege” 1933, Nr. 12, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 145I, s. 316–317.

PYRZYCE W CZASIE WOJNY POMORSKO-BRANDENBURSkiej, 1478–1479: M. Wehrmann, *Pyritz im Jahre 1478*, „Pyritzer Kreisblatt. Heimat-Beilage des Pyritzer-Kreisblatt zur Förderung der Heimatpflege” 1935, Nr. 21, s. 81–83, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 145I, s. 326–328.

USTRÓJ: zgromadzenia mieszkańców (*Bursprachen*), 1616, sygn. 92, s. 42.

HERB MIASTA: sygn. 87, s. 276–278.

SĄDOWNICTWO: 1505, sygn. 49, s. 2, 72–73.

SKARBOWOŚĆ: orbara, 1522, sygn. 49, s. 332.

CŁA: wolność od opłaty ceł, 1320, sygn. 46, s. 5; komora celna, 1505, sygn. 49, s. 341, 344.

SĄD ZAMKOWY: 1661, sygn. 8, s. 72, 76.

WIDOKI I PLANY: XVIII w., sygn. 89, s. 7, 11; M. Wehrmann, *Pyritz in der Merianschen Topographie von Pommern*, „Pyritzer Kreisblatt. Heimat-Beilage des Pyritzer-Kreisblatt zur Förderung der Heimatpflege” 1935, Nr. 38, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 145I, s. 350–352.

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, sygn. 90, s. 99; ratusz, XV w., sygn. 91, s. 72.

SPOŁECZEŃSTWO I DEMOGRAFIA: zestawienia nazwisk mieszczan, 1200–1700, sygn. 87, s. 261–272; Żydzi, XV w., sygn. 145I, s. 346–347.

CECHY I RZEMIOSŁO: cieśle, 1585, sygn. 87, s. 581; farbiarze, rolle cechowe, 1594, sygn. 87, s. 580, sygn. 96, s. 194.

BRACTWO KURKOWE: sygn. 93, s. 16.

MANUFAKTURY I FABRYKI: fabryka płótna żaglowego (Segeltuchfabrik), 1777, sygn. 127, s. 273.

3.2.69. RESKO

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, sygn. 90, s. 102; ratusz, sygn. 91, s. 75.

BRACTWO KURKOWE: sygn. 93, s. 9, 19.

MANUFAKTURY I FABRYKI: fabryka śrutu, 1781, sygn. 127, s. 242; manufaktura tytoniu, 1707, sygn. 127, s. 254.

3.2.70. SCHADEGARD

DZIEJE: XIII w., sygn. 88, s. 61.

3.2.71. SIANÓW

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, sygn. 90, s. 124; ratusz, sygn. 91, s. 96.

3.2.72. SŁAWNO

CŁA: komora celna, 1491, 1512, sygn. 49, s. 341, 343.

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, sygn. 87, s. 555, sygn. 90, s. 106; ratusz, sygn. 91, s. 79.

CECHY I RZEMIOSŁO: aptekarze, 1658, sygn. 149, s. 166; rękawicznicy, ordynek, 1622, sygn. 87, s. 583.

MANUFAKTURY I FABRYKI: manufaktura pończoch, 1734, 1750, sygn. 127, s. 271; przędzalnia, 1752, sygn. 127, s. 271.

3.2.73. SŁUPSK

DZIEJE: XIII–XVIII w., sygn. 87, s. 360–375.

USTRÓJ: zgromadzenia mieszkańców (*Bursprachen*), 1600–1646, sygn. 92, s. 42.

SĄDOWNICTWO: 1493, sygn. 49, s. 73.

SKARBOWOŚĆ: orbara, sygn. 46, s. 31.

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, XIV–XVI w., sygn. 90, s. 109; ratusz, sygn. 91, s. 82.

SĄD ZIEMSKI (Landgericht): 1661, sygn. 8, s. 72, 76.

CECHY I RZEMIOSŁO: apteki i aptekarze, 1671–1709, sygn. 149, s. 166.

BRACTWO KURKOWE: 1492/1493, sygn. 74, s. 56, sygn. 93, s. 12, 20; ordynki, 1680, 1693, 1701, sygn. 87, s. 559–560.

MANUFAKTURY I FABRYKI: garbarnia, 1804, sygn. 127, s. 243; papiernia, 1779, sygn. 127, s. 205; manufaktura tytoniu, 1711, sygn. 127, s. 254; szkutnictwo, XVIII–XIX w., sygn. 127, s. 359.

SZKOLNICTWO: Heyl Christopher (1534), profesor w Pedagogium, sygn. 99, s. 185, sygn. 149, s. 19.

POŻARY MIASTA: relacja, 1478, odpis, sygn. 151, s. 64.

3.2.74. STARE CZARNOWO

DZIEJE: sygn. 88, s. 7, 9–10, 12, 47–49.

USTRÓJ: XIII w., sygn. 88, s. 9, 48.

SPOŁECZEŃSTWO I DEMOGRAFIA: XVII w., sygn. 88, s. 49.

3.2.75. STEPNICA

USTRÓJ: XIII w., sygn. 88, s. 9, 38.

3.2.76. STRALOW

USTRÓJ: XIII w., sygn. 88, s. 62.

3.2.77. STRALSUND

DZIEJE: XIII–XV w., sygn. 77, s. 80–81, 208–310, 493.

USTRÓJ: średniowiecze, sygn. 46, s. 60, sygn. 77, s. 78–79; urząd wójta, 1265–1293, sygn. 46, s. 60; rada miasta, sygn. 46, s. 60; zgromadzenia mieszkańców (*Bursprachen*), sygn. 92, s. 49.

BURMISTRZOWIE: Steinwich Lambert, sygn. 77, s. 334; Wulflam Bertram (zm. 1393), sygn. 77, s. 212–226, sygn. 152, s. 39–68.

RADA MIASTA: spisy nazwisk burmistrzów, rajców, syndyków i sekretarzy, 1628, sygn. 77, s. 206–207.

HOMAGIA: 1504, 1511, sygn. 46, s. 59–83, sygn. 77, s. 84–107.

POLITYKA ZAGRANICZNA MIASTA: udział Stralsundu w wojnie Hanzy z Danią, 1505–1511, sygn. 46, s. 72–77, 81–83; konflikt z Danią, 1522/1523, sygn. 154, s. 499.

SĄDOWNICTWO: 1265–1293, 1488, sygn. 46, s. 60, sygn. 49, s. 73.

MENNICTWO: 1715–1815, sygn. 9, s. 98.

SKARBOWOŚĆ: orbara, 1273, 1486, sygn. 46, s. 67, sygn. 49, s. 329, 331.

PRAWO BRZEGOWE (Strandgerechtigkeit): 1516, sygn. 154, s. 501.

WIDOKI I PLANY: XVIII w., sygn. 89, s. 10.

URZĄDZENIA MIEJSKIE: XIV–XV w., sygn. 77, s. 243–245; budowle obronne, XIII–XV w., sygn. 90, s. 111–112; ratusz, XIV–XVII w., sygn. 91, s. 83–84; fotografia ratusza z początku XX w., sygn. 91, s. 23.

CECHY I RZEMIOSŁO: aptekarze, 1596, 1675, sygn. 149, s. 91, 182; cieśle okrętowi, XIII–XIV w., sygn. 77, s. 302–303.

PRZEMYSŁ: stoczniowy, XIX w., sygn. 77, s. 302–303, sygn. 127, s. 359–360.

HANDEL: uczestnictwo w zjazdach Hanzy w Lubece, 1498–1516, sygn. 46, s. 8–13; handel morski, XV w., sygn. 77, s. 290; konflikt ze Stargardem w sprawie handlu, M. Wehrmann, *Stargard und Stralsund von 1460 bis 1486*, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur” 1934, Nr. 194, wycinek prasowy, sygn. 95, s. 355–356.

SPOŁECZEŃSTWO I DEMOGRAFIA: rody patrycjuszowskie, Wulflam, M. Wehrmann, *Stralsund und die beiden Wulflam*, 1905, artykuł, rps, sygn. 152, s. 39–68; zestawienia rodów i nazwisk mieszkańców, XIV–XVII w., sygn. 77, s. 227–230, 292–293; Żydzi, XVI–XVII w., sygn. 150, s. 19.

OPIEKA SPOŁECZNA I MEDYCYNĄ: lekarze: ordynki i zarządzenia medyczne, 1675, sygn. 149, s. 182; zestawienia nazwisk lekarzy, XIII–XVII w., sygn. 149, s. 1–2, 12, 165.

3.2.78. STRZMIELE

USTRÓJ: sygn. 88, s. 10, sygn. 154, s. 246.

TOPOGRAFIA MIASTA: XVIII w., sygn. 88, s. 7.

ZAMEK: 1487–1502, 1551, sygn. 6, s. 44, sygn. 154, s. 246.

3.2.79. SUCHAŃ

DZIEJE: XVII–XVIII w., sygn. 78, s. 23–24, sygn. 154, s. 243–246.

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, sygn. 90, s. 123; ratusz, sygn. 91, s. 95.

CECHY I RZEMIOSŁO: rolle cechowe, 1711, sygn. 154, s. 243; browarnicy, 1590, sygn. 154, s. 243; młyn papierniczy, 1486, sygn. 127, s. 186.

BRACTWO KURKOWE: sygn. 87, s. 564, sygn. 93, s. 28, sygn. 154, s. 243.

SPOŁECZEŃSTWO I DEMOGRAFIA: zestawienie nazwisk mieszczan, 1595, sygn. 154, s. 243.

POŻARY MIASTA: 1557, 1597, sygn. 154, s. 243.

3.2.80. SZADZKO

TOPOGRAFIA MIASTA: XVIII w., sygn. 88, s. 7.

3.2.81. SZCZECINEK

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, sygn. 90, s. 89; ratusz, sygn. 91, s. 63.

CECHY I RZEMIOSŁO: aptekarze, 1703–1704, sygn. 149, s. 166.

BRACTWO KURKOWE: 1695, sygn. 87, s. 558, sygn. 93, s. 34.

MANUFAKTURY I FABRYKI: produkcja pasów (Leibbinden-Fabrik), 1778, sygn. 127, s. 211; manufaktura tytoniu, 1704, sygn. 127, s. 254.

SZKOLNICTWO: Gimnazjum, M. Wehrmann, *Schulfeiern am Neustettiner Gymnasium im 17. u. 18. Jahrhundert*, „Unser Heimat-Museum” 1927, Nr. 13, nadbitka, sygn. 145I, s. 266–267; seminarium nauczycielskie, M. Wehrmann, *Plan der Gründung eines Lehrerseminars in Neustettin*, „Norddeutsche Presse” 30 VII 1920, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 294–295.

OPIEKA SPOŁECZNA I MEDYCYNĄ: lekarze, 1537, 1630, sygn. 149, s. 48.

3.2.82. ŚWIDWIN

SKARBOWOŚĆ: orbara, 1350, sygn. 49, s. 329.

WIDOKI I PLANY: XVIII w., sygn. 89, s. 7, 10.

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, sygn. 90, s. 105.

3.2.83. ŚWINOUJŚCIE

URZĄDZENIA MIEJSKIE: ratusz, sygn. 91, s. 85.

PRZEMYSŁ: stoczniowy, XIX–XX w., sygn. 127, s. 361.

PORT: 1730–1816, sygn. 120, s. 4–5, sygn. 126, s. 5, 65–70.

TRANSPORT I KOMUNIKACJA: połączenie kolejowe Ducherow–Świnoujście, 1876, sygn. 119, s. 269.

UZDROWISKO: sygn. 145II, s. 55.

3.2.84. TORGELOW

DZIEJE: sygn. 88, s. 72.

CŁA: komora celna, 1480, sygn. 49, s. 341.

TOPOGRAFIA MIASTA: XVIII w., sygn. 88, s. 7.

3.2.85. TREBEN

DZIEJE: XIII–XIV w., sygn. 88, s. 73.

3.2.86. TRIBSEES

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, sygn. 90, s. 117; ratusz, sygn. 91, s. 89.

CECHY I RZEMIOSŁO: krawcy, 1590, sygn. 87, s. 587.

BRACTWO KURKOWE: sygn. 93, s. 25.

3.2.87. TRZEBIATÓW

WŁASNOŚĆ ZIEMSKA MIASTA: sygn. 80, s. 214.

SPORY I PROCESY: spór miasta z Manteufflami, 1448, sygn. 43, s. 23; konflikt z Gryficami, 1449/1450, sygn. 43, s. 28.

ORDYNKI POŻAROWE: 1834, sygn. 145I, s. 370–371.

WIDOKI MIASTA: XVII–XVIII w., sygn. 79, s. 98–101, sygn. 89, s. 7.

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, sygn. 90, s. 114–115; ratusz, sygn. 91, s. 87, sygn. 145I, s. 357.

CMENTARZ: 1363, sygn. 79, s. 93.

CECHY I RZEMIOSŁO: aptekarze, 1745, sygn. 149, s. 166; cieśle, 1586, 1622, sygn. 87, s. 584; krawcy, 1655, sygn. 87, s. 584.

BRACTWO KURKOWE: 1687, sygn. 87, s. 561, sygn. 93, s. 30.

MANUFAKTURY I FABRYKI: manufaktura tekstylna i odzieżowa, 1779, sygn. 127, s. 244; manufaktura wełniana, 1713–1774, sygn. 127, s. 229.

PRZEMYSŁ: stoczniowy, XIX w., sygn. 127, s. 359.

SZKOLNICTWO: nauczyciele, 1568, sygn. 71, s. 52; M. Wehrmann, *Von Bugenhagens Lehrtätigkeit in Treptow*, „Heimatklänge. Zeitschrift des Vereins für Heimatkunde und Heimatschutz Treptow a. Rega” 1935, Nr. 6, wycinek prasowy, sygn. 71, s. 13–14.

OPIEKA SPOŁECZNA I MEDYCYNĄ: chirurdzy, XVII–XVIII w., sygn. 145I, s. 31–37; lekarze, XVII–XVIII w., sygn. 145I, s. 31–37.

3.2.88. USEDOM

USTRÓJ: zgromadzenia mieszkańców (*Bursprachen*), XVI–XVII w., sygn. 92, s. 1–32.

WIDOKI I PLANY: XVIII w., sygn. 89, s. 11.

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, sygn. 90, s. 119; ratusz, sygn. 91, s. 91.

MANUFAKTURY I FABRYKI: włókiennictwo, 1784, sygn. 127, s. 244.

3.2.89. ÜCKERMÜNDE

SKARBOWOŚĆ: orbara, 1497, sygn. 49, s. 331, 333.

WIDOKI I PLANY: XVIII w., sygn. 89, s. 11.

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, sygn. 90, s. 118; ratusz, sygn. 91, s. 90.

CECHY I RZEMIOSŁO: garbarze, 1778, sygn. 127, s. 244; kowale, 1584, 1615, sygn. 87, s. 588–589; krawcy, 1584, 1673, sygn. 87, s. 588–589; piekarze, 1719, sygn. 87, s. 588; szewcy, 1697, sygn. 87, s. 588; szkutnicy, sygn. 127, s. 361.

3.2.90. VERCHEN

DZIEJE: sygn. 88, s. 76.

3.2.91. WAPNICA

DZIEJE: sygn. 85, s. 33, 44, 107–153, sygn. 88, s. 12, 51–53, sygn. 152, s. 117.

TOPOGRAFIA MIASTA: XVIII w., sygn. 88, s. 7.

3.2.92. WĘŁTYŃ

DZIEJE: XVI w., sygn. 88, s. 82–84, 85.

USTRÓJ: XIII–XIV w., sygn. 88, s. 9.

3.2.93. WĘGORZYNO

CECHY I RZEMIOSŁO: szewcy, 1626, sygn. 87, s. 590.

3.2.94. WIDUCHOWA

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, sygn. 90, s. 68; ratusz, sygn. 91, s. 44.

BRACTWO KURKOWE: sygn. 93, s. 9, 22.

MANUFAKTURY I FABRYKI: garbarnia, 1777, sygn. 127, s. 273.

3.2.95. WIERZBNO

DZIEJE: sygn. 88, s. 11–12, 14, 77–81.

USTRÓJ: sygn. 88, s. 77.

TOPOGRAFIA MIASTA: XVIII w., sygn. 88, s. 7.

BRACTWO KURKOWE: 1457, sygn. 93, s. 26–27.

3.2.96. WOLIN

DZIEJE: sygn. 87, s. 111–157.

USTRÓJ: zgromadzenia mieszkańców (*Bursprachen*), 1538, sygn. 92, s. 37, 50.

KSIĘGI MIEJSKIE: wypisy źródłowe, 1367–1583, sygn. 87, s. 110–142.

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, sygn. 90, s. 122; ratusz, sygn. 91, s. 94.

CECHY I RZEMIOSŁO: aptekarze, 1681, sygn. 149, s. 93; szkutnicy, sygn. 127, s. 361.

BRACTWO KURKOWE: sygn. 87, s. 563.

MANUFAKTURY I FABRYKI: garbarnia, 1784, sygn. 127, s. 272.

HANDEL: ze Szczecinem, 1618, sygn. 87, s. 104.

SZKOLNICTWO: XVI–XVII w., sygn. 87, s. 148–149.

3.2.97. WOŁOGOSZCZ

USTRÓJ: zgromadzenia mieszkańców (*Bursprachen*), XVI–XVII w., sygn. 92, s. 53.

CŁA: komora celna, 1498–1499, sygn. 49, s. 341.

WIDOKI I PLANY: XVIII w., sygn. 89, s. 11.

URZĄDZENIA MIEJSKIE: budowle obronne, sygn. 90, s. 121; ratusz, sygn. 91, s. 93.

CECHY I RZEMIOSŁO: krojczy sukna, 1602, sygn. 87, s. 592; murarze, 1587, sygn. 87, s. 591.

BRACTWO KURKOWE: sygn. 87, s. 562, sygn. 93, s. 41.

PRZEMYSŁ: stoczniowy, 1839, 1841–1842, sygn. 127, s. 231.

3.2.98. WULFSBERG

DZIEJE: sygn. 88, s. 66–71.

3.2.99. ZŁOCENIEC

WIDOKI I PLANY: XVIII w., sygn. 89, s. 10.

4. DZIEJE POSZCZEGÓLNYCH WSI I POWIATÓW

4.1. KOLONIZACJA FRYDERYCJAŃSKA

MATERIAŁY BIBLIOGRAFICZNE: XVII–XIX w., sygn. 147, s. 12–23, 25–43.

DZIEJE OSADNICTWA: sygn. 147, s. 1–58; liczba założonych wsi, dane statystyczne, 1740–1786, sygn. 147, s. 176.

KOLONIZACJA W ZIEMI ŁOBESKIEJ I RESKIEJ: M. Wehrmann, (brak tytułu), Łobez, 27 I 1928, tekst wykładu, rps, sygn. 147, s. 71–90.

ROZWÓJ OSADNICTWA WIEJSKIEGO W POWIATACH: koszalińskim, sygn. 147, s. 30; nowogardzkim, sygn. 87, s. 440; pyrzyckim, sygn. 147, s. 96; Randow, sygn. 147, s. 6, 161.

MELIORACJA RZEKI INY: sygn. 147, s. 91.

AKCJA KOLONIZACYJNA KSIĘCIA MAURYCEGO VON ANHALT-DESSAU (1712–1760) NA POMORZU: 1747–1754, sygn. 147, s. 22.

4.2. DZIEJE WSI I POWIATÓW

4.2.1. POWIAT CHOJNA (LANDKREIS KÖNIGSBERG Nm.)

MIEJSCOWOŚCI: Boleszkowice (Fürstenfelde), XV w., sygn. 154, s. 663.

4.2.2. POWIAT GRYFICE (KREIS GREIFENBERG)

POWIAT GRYFICE w publikacji *Atlas der Deutschen Volkskunde...*: sygn. 3, s. 11–12.

STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE: sygn. 79, s. 14–24.

BUDOWNICTWO WIEJSKIE: sygn. 79, s. 107–108.

DOBRA ZIEMSKIE SZLACHTY: XVIII w., sygn. 79, s. 8–10, 26–40.

WSIE: sygn. 79, s. 1–113, sygn. 80, s. 1–239.

CERKWICA (Zirkwitz): sygn. 80, s. 208–210, 237, sygn. 81, s. 11, 19, sygn. 83, s. 1, 4–7, 14–32, sygn. 145I, s. 298–300; M. Wehrmann, *Zirkwitz*, „Die Heimat. Blätter für Vorgeschichte und Volkstum zur Erkenntnis deutschen Wesens” 1934, Nr. 15, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 298–300.

KĘPA (Kamp): wypisy źródłowe, sygn. 80, s. 27, sygn. 82, s. 37–38, sygn. 145I, s. 337; rybołówstwo, 1591–1775, sygn. 82, s. 2–6, 27–36, 44–46; stosunki własnościowe, 1593, 1659–1663, 1735, sygn. 82, s. 10–13, 15–16, 37–38; spis mieszkańców, 1741, sygn. 82, s. 39; M. Wehrmann, *Aus der Geschichte des Dorfes Kamp. Mitteilungen aus den Akten*, „Heimatklänge. Zeitschrift des Vereins für Heimatkunde und Heimatschutz Treptow a. Rega” 1928, Nr. 10, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 217–219; M. Wehrmann, *Aus der Geschichte des Dorfes Kamp*, „Heimatklänge. Zeitschrift des Vereins für Heimatkunde und Heimatschutz Treptow a. Rega” 1928, Nr. 12, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 200–202.

MRZEŻYNO (Deep): sygn. 80, s. 47, sygn. 145I, s. 336; M. Wehrmann, *Das Greifenberger „Sellhaus” in Deep*, „Heimatklänge. Zeitschrift des Vereins für Heimatkunde und Heimatschutz Treptow a. Rega” 1927, Nr. 3, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 253–254; M. Wehrmann, *Zur Geschichte von Deep*, „Heimatklänge. Zeitschrift des Vereins für Heimatkunde und Heimatschutz Treptow a. Rega” 1927, Nr. 2, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 257–258; M. Wehrmann, *Bliicher in Deep*, „Heimatklänge. Zeitschrift des Vereins für Heimatkunde und Heimatschutz Treptow a. Rega” 1932, Nr. 7, s. 26, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 144.

PRUSZCZ (Prust): sygn. 80, s. 112; M. Wehrmann, *Das verschwundenen Dorf Prust bei Gützlaffshagen*, „Heimatklänge. Zeitschrift des Vereins für Heimatkunde und Heimatschutz Treptow a. Rega” 1927, Nr. 11, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 247.

TRZESZYN (Tressin): sygn. 80, s. 166, sygn. 145I, s. 258–259, 357–358; M. Wehrmann, *Aus der Geschichte des Dorfes Tressin*, „Heimatklänge. Zeitschrift des Vereins für Heimatkunde und Heimatschutz Treptow a. Rega” 1935, Nr. 12, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 357–358.

POZOSTAŁE MIEJSCOWOŚCI: Bagnica (Bruchhof), sygn. 80, s. 26; Barkowo (Barkow), sygn. 80, s. 10–11, 14; Baszewice (Batzwitz), sygn. 80, s. 16, 236, sygn. 81, s. 11, 16, 26; Bądkowo (Bandekow), sygn. 80, s. 236, sygn. 81, s. 16, 26; Białoboki (Belbuck), sygn. 80, s. 21; Bieczyno (Hagenow), sygn. 80, s. 71, sygn. 145I, s. 337; Bielikowo (Behlkow), sygn. 80, s. 19, 236, sygn. 81, s. 21, sygn. 145I, s. 336; Borzęcin (Borntin), sygn. 80, s. 23; Bogusławów (Gerthshof), sygn. 80, s. 52; Borzyszewo (Friedrichswill),

sygn. 80, s. 51; Brodniki (Gramhusen), sygn. 80, s. 54; Brojce (Broitz), sygn. 80, s. 24–26, 236, sygn. 81, s. 11, 31; Catharinenhof, sygn. 80, s. 31; Chełm Gryficki (Holm), sygn. 80, s. 83, sygn. 145I, s. 337; Chmielów (Oskarshof), sygn. 80, s. 108; Chomętowo (Gumtow), sygn. 80, s. 57, sygn. 145I, s. 337; Ciecierz (Zitzmar), sygn. 80, s. 207, 237, sygn. 81, s. 11; Cieszyce (Karolinenhof), sygn. 80, s. 31; Czaplice (Neu Zapplin), sygn. 80, s. 191; Dąbie (Woldenburg), sygn. 81, s. 29; Dargosław (Dargislauff), sygn. 80, s. 41–43, 237, sygn. 81, s. 11, 56, sygn. 145I, s. 127; Darzewo (Darsow), sygn. 80, s. 44, sygn. 145I, s. 336; Dobrzyń (Annashof), sygn. 80, s. 13; Drozdowo (Hohendrosedow), sygn. 80, s. 78–82, sygn. 145I, s. 337; Drozdówko (Krähenkrug), sygn. 80, s. 37; Duszyce (Heidehof), sygn. 80, s. 72; Dziadowo (Dadow), sygn. 80, s. 39; Eichenhof (nieistniejący folwark), sygn. 80, s. 49; Goławice (Gützelfitz), sygn. 80, s. 58; Gołańcz Pomorska (Glansee), sygn. 80, s. 52; Gorzysław (Arnsberg), sygn. 3, s. 12, sygn. 80, s. 13, sygn. 145I, s. 336; Gosław (Gützlaffshagen), sygn. 80, s. 59–69, 237, sygn. 81, s. 11, 20, sygn. 145I, s. 337; Gostyń (Gross Justin), sygn. 80, s. 237, sygn. 81, s. 16; Gościmierz (Gedde, *Jedde*), sygn. 80, s. 51; Górzycza (Görcke), sygn. 80, s. 53, 237, sygn. 81, s. 16, 22, 26; Grądy (Grandshagen), sygn. 80, s. 54; Grębocin (Adolfshof), sygn. 80, s. 12; Grochów (Gruchow), sygn. 80, s. 55; Karcino (Langenhagen), sygn. 80, s. 90–92, 237, sygn. 81, s. 8, 17, sygn. 145I, s. 337; Karnice (Karnitz), sygn. 80, s. 28, 237, sygn. 81, s. 11, 23, 73; Kłodkowo (Klätkow), sygn. 80, s. 33, sygn. 145I, s. 337; Kołomąc (Koldemanz), sygn. 80, s. 34–36, 237, sygn. 81, s. 32; Konarzewo (Kirchhagen/Wachholzhagen), sygn. 80, s. 31, 179, 237, sygn. 81, s. 9, 15, 34, 55; Koźle (Hinterkathen), sygn. 80, s. 77; Krakowice (Karlshoff), sygn. 80, s. 28; Kukań (Kukahnn), sygn. 80, s. 38; Kusin (Küssin), sygn. 80, s. 38, sygn. 145I, s. 337; Janikowice (Wilhelminenhof), sygn. 80, s. 182; Janowo (Johannesthal), sygn. 80, s. 89; Jasiel (Jatzel), sygn. 80, s. 88; Jawory (Hohenholz), sygn. 80, s. 83; Johannesfelde (dawny folwark), sygn. 80, s. 88; Lewice (Lewetzow), sygn. 80, s. 96; Lędzin (Lensin), sygn. 80, s. 95; Lubin (Lebbin), sygn. 80, s. 95; Lubieszewo (Lübsow), sygn. 80, s. 98; Łopianów (Loppnow), sygn. 80, s. 97; Malenino (Brägershof), sygn. 80, s. 26; Mierzyn (Heinrichshof), sygn. 80, s. 72; Miodowice (Medewitz), sygn. 80, s. 99; Mirosławice (Gumminshof), sygn. 80, s. 56; Modlimowo (Muddelmow), sygn. 80, s. 104; Mojszewo (Gross Moitzow), sygn. 80, s. 100; Mołstowo (Molstow), sygn. 80, s. 101–103; Mostówka (Neubruch), sygn. 80, s. 106; Natolewice (Natelfitz), sygn. 80, s. 237, sygn. 81, s. 16; Niechorze (Horst), sygn. 80, s. 85; Niedysz (Neides), sygn. 80, s. 105; Niekładz (Neklatz), sygn. 80, s. 105; Ninikowo (Ninikow), sygn. 80, s. 107; Nowielice (Neuhof), sygn. 80, s. 106; Ostrowo (Wüstrow), sygn. 80, s. 185; Otok (Woedtke), sygn. 80, s. 184; Paliczyno (Jungfernbrück), sygn.

80, s. 89; Paprotno (Parpart), sygn. 80, s. 109; Pogorzelica (Fischerkatzen), sygn. 80, s. 51; Potuliniec (Heydebreck), sygn. 81, s. 16, 27; Prusinowo (Rützwow), sygn. 80, s. 139; Przybiernów (Pribbernow), sygn. 80, s. 110–111; Pustkowo (Pustchow), sygn. 80, s. 113; Raclaw (Hermmanshof), sygn. 80, s. 77; Raduń (Radduhn), sygn. 80, s. 114, sygn. 81, s. 16, 27; Rajewo (Mittelhagen b. Langenhagen), sygn. 80, s. 100; Rewal (Rewahl), sygn. 80, s. 117; Roby (Robe), sygn. 80, s. 126, 237, sygn. 81, s. 10, 17; Rotnowo (Rottnow), sygn. 80, s. 100, 127–138; Rybokarty (Ribbekardt), sygn. 80, s. 118–125, sygn. 81, s. 11, 16, 28, 30; Rzędzice (Sülzhorst), sygn. 80, s. 166; Rzęsin (Rensin), sygn. 80, s. 116; Rzęskowo (Rensekow), sygn. 80, s. 115, sygn. 81, s. 11, 16, 27, 70; Sadlenko (Zedlinerberg), sygn. 80, s. 206; Sadlno (Zedlin), sygn. 80, s. 202–205, 237, sygn. 81, s. 11; Samowo (Zamow), sygn. 80, s. 186–190; Sarbia (Zarben), sygn. 80, s. 192–200, 237, sygn. 81, s. 11, 35; Sikory (Zicker), sygn. 80, s. 206; Skalin (Schellin), sygn. 80, s. 144, 147, sygn. 138, s. 8; Skalno (Eiersberg), sygn. 80, s. 50; Skowrony (Lerche), sygn. 80, s. 96; Skrobotowo (Schruptow), sygn. 80, s. 150–151; Smolećcin (Schmalentin), sygn. 80, s. 149, sygn. 81, s. 50; Sokołów (Dankelmannshof), sygn. 80, s. 40; Starkowo (Idashof), sygn. 80, s. 88; Stołąż (Stölitz), sygn. 80, s. 157; Strykocin (Streckentin), sygn. 80, s. 159; Śliwin (Schleffin), sygn. 80, s. 144–146; Świeszewo (Schwessow), sygn. 80, s. 153, sygn. 81, s. 11, 16; Tąpadły (Dummadel), sygn. 80, s. 49; Trzebusz (Trieb), sygn. 80, s. 167, sygn. 81, s. 11, 33; Trzyglów (Triglaff), sygn. 80, s. 169–171, sygn. 81, s. 11, 16, 28; Waniorowo (Vahnerow), sygn. 80, s. 172; Węgorzyn (Wangerin), sygn. 80, s. 180, 237; Wicimice (Witzmitz), sygn. 80, s. 237, sygn. 81, s. 29; Wilczkowo (Völschenhagen), sygn. 80, s. 176; Witno (Wittenfelde), sygn. 80, s. 183, sygn. 81, s. 14, 28, 52; Witomierz (Johannishof), sygn. 80, s. 89; Wlewo (Wefelow), sygn. 80, s. 181; Włodarka (Voigtshagen), sygn. 80, s. 174; Wołczyno (Völzin), sygn. 80, s. 177; Zagórcze (Eleonorenhof), sygn. 80, s. 50; Zaleszczyce (Stuthof), sygn. 80, s. 160; Zapole (Eckernfelde), sygn. 80, s. 49; Zapolice (Vockenhausen), sygn. 80, s. 173; Zielin (Sellin), sygn. 80, s. 154–156, sygn. 81, s. 11, 16, 28, 36; Żukowo (Sukowshof), sygn. 80, s. 160.

4.2.3. POWIAT GRYFINO (KREIS GREIFENHAGEN)

MIEJSCOWOŚCI: Żarczyn (Gross Schönfeld), regest dokumentu, 1472, sygn. 138, s. 13.

4.2.4. POWIAT KAMIEŃ POMORSKI (KREIS KAMMIN)

MIEJSCOWOŚCI: Camminerholz, sygn. 80, s. 26; Czarnogłowy (Zarnglaff), sygn. 147, s. 162.

4.2.5. POWIAT NOWOGARD (KREIS NAUGARD)

ZIEMIA NOWOGARDZKA I POWIAT: sygn. 87, s. 439–450, 470–535.

MIEJSCOWOŚCI: Bagna (Pagenkopf), sygn. 87, s. 445; Bielice (Wittenfelde), sygn. 87, s. 449; Błądkowo (Plantikow), sygn. 87, s. 445; Budzieszowce (Korkenhagen), sygn. 87, s. 441; Darż (Daarz), sygn. 87, s. 441; Dobra (Daber), sygn. 87, s. 441; Grzęzno (Weitenhagen), sygn. 87, s. 449; Karsk (Kartzig), sygn. 87, s. 441; Krzemienna (Kramonsdorf), sygn. 87, s. 441; Lestkowo (Gross Leistikow), sygn. 87, s. 443; Marszewo (Marsdorf), sygn. 87, s. 443; Maszewo (Massow), sygn. 87, s. 443; Maszkowo (Maskow), sygn. 87, s. 443; Miękowo (Münchendorf), sygn. 87, s. 443; Mokre (Schönwalde), sygn. 87, s. 445; Nastazin (Hermelsdorf), sygn. 87, s. 441; Nowogard (Naugard), sygn. 87, s. 443; Olchowo (Wolchow), sygn. 87, s. 449; Orzechowo (Düsterbeck), sygn. 87, s. 441; Ostrzyca (Bernhagen), sygn. 87, s. 441; Parlino (Parlin), sygn. 87, s. 445; Przemocze (Priemhausen), sygn. 87, s. 445; Redło (Pflugrade), sygn. 87, s. 445; Rożnowo Nowogardzkie (Rosenow), sygn. 87, s. 445; Sapolnica (Zampelhagen), sygn. 87, s. 449; Sikorki (Zickerke), sygn. 87, s. 449; Sokolniki (Falkenberg), sygn. 87, s. 441, 447; Stawno (Stevenhagen), sygn. 87, s. 445; Strzelewo (Strelowhagen), sygn. 87, s. 445; Tarnowo (Grossenhagen), sygn. 87, s. 441; Tarnówko (Lüttkenhagen), sygn. 87, s. 443; Tucze (Braunsberg), sygn. 87, s. 441; Węgorza (Fanger), sygn. 87, s. 441; Węgorzyce (Wangeritz), sygn. 87, s. 445; Wierzbiczin (Farbezin), sygn. 87, s. 441; Wołowiec (Döringshagen), sygn. 87, s. 441; Żabowo (Gross Sabow), sygn. 87, s. 445.

4.2.6. POWIAT PYRZYCE (KREIS PYRITZ)

OPRACOWANIE TEMATYCZNE: M. Wehrmann, *Der Kreis Pyritz*, „Pyritzer Kreisblatt. Heimat-Beilage des Pyritzer-Kreisblatt zur Förderung der Heimatpflege” 1936, Nr. 9, s. 34, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 145I, s. 343.

TOPONIMIA NAZW GEOGRAFICZNYCH I MIEJSCOWYCH: sygn. 154, s. 520–527.

MIEJSCOWOŚCI: Brzesko (Brietzig), M. Wehrmann, *Einige ältere Nachrichten über Brietzig*, „Pyritzer Kreisblatt. Heimat-Beilage des Pyritzer-Kreisblatt zur Förderung der Heimatpflege” 1935, Nr. 36, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 145I, s. 348; Kluczewo (Klützwow), sygn. 147, s. 167; Koszewo (Gross Küssow), sygn. 138, s. 8; Stary Przylep (Alt Prilipp), sygn. 65, s. 224–226; Witkowo (Wittichow), sygn. 147, s. 158–167.

4.2.7. POWIAT RANDOW (KREIS RANDOW)

MATERIAŁY BIBLIOGRAFICZNE: sygn. 145II, s. 67.

PRZEMYSŁ: statystyki gospodarcze, sygn. 127, s. 177; cegielnie, sygn. 127, s. 278; huty szkła, 1809/1811, 1829, sygn. 127, s. 245, 277, 286, sygn. 134, s. 84.

MIEJSCOWOŚCI: Krzekowo (Kreckow), M. Wehrmann, *Aus der Geschichte des Dorfes Kreckow*, „West Bote. Anzeiger für Ackermannshöhe, Braunsfelde, Neuwestend, Kreckow” 1930, Nr. 11, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 186–187; Pomorzany (Pommerensdorf), artykuły prasowe, sygn. 104, s. 55–56; Sommersdorf, wypisy źródłowe, 1423, sygn. 138, s. 38, 92.

4.2.8. POWIAT SZADZKO (KREIS SAATZIG)

GRODZISKA: M. Wehrmann, *Von den Burgwällen im Kreise Saatzig*, „Stargarder Zeitung” 1929, Nr. 173, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 296–297.

MIEJSCOWOŚCI: Biała (Ball), sygn. 85, s. 3, 29, 45; Białuń (Müggenhall), sygn. 85, s. 34; Błotno (Jacobsdorf), sygn. 47, s. 157, sygn. 85, s. 33; Brudzewice (Brüsewitz), sygn. 85, s. 32; Chlebówko (Sassenhagen), sygn. 85, s. 34; Ciemnik (Temnick), sygn. 85, s. 32, 39; Czerników (Zernickow), 1337–1628, sygn. 154, s. 268–272, 443–444; Czertyń (Zehrten), 1337–1564, sygn. 85, s. 33, sygn. 154, s. 275–276; Dalewo (Dahlow), sygn. 85, s. 294; Długie (Langenhagen), sygn. 85, s. 34; Gogolewo (Pegelow), sygn. 138, s. 15, sygn. 154, s. 249–250; Golina (Gollin), sygn. 32, s. 86; Grabowo (Buchholz), sygn. 85, s. 17, 26–27, 32, 53; Gronówko (Klein Grünow), 1491, 1564, 1718, sygn. 154, s. 489–490; Grzędzice (Seefeld), sygn. 85, s. 3, 9, 16–17, 26–27, 32, 45, 49; Kamienny Most (Steinhöfel), sygn. 85, s. 34; Kania (Kannenber), sygn. 85, s. 32, 68, sygn. 138, s. 9; Karkowo (Karkow), 1338–1862, sygn. 85, s. 34, 68, sygn. 154, s. 496–497; Kępno (Kempendorf), sygn. 85, s. 32, 41; Kicko (Kietzig), sygn. 85, s. 3, 7, 15, 17–18, 26–27, 32, 47, 54; Kiczarowo (Kitzerow), sygn. 47, s. 157, sygn. 85, s. 3, 18, 26–27, 32, 48, 54; Klępino (Klempin), sygn. 85, s. 2, 19, 26–27, 54; Krzemień (Cremmin), sygn. 85, s. 39, 41; Krzywica (Uchtenhagen), sygn. 85, s. 70, sygn. 88, s. 74–75, sygn. 138, s. 6, 18; Kunowo (Kunow), sygn. 85, s. 2, 7, 15, 17–18, 26–27, 48, 52; Linówko (Klein Lienichen), sygn. 85, s. 34; Lipnik (Lindenberg), sygn. 85, s. 32, sygn. 154, s. 256; Lisowo (Vossberg), sygn. 85, s. 34, 68; Lubowo (Lübow), sygn. 85, s. 2, 15, 17, 26–27, 48; Łęczyca (Lenz), sygn. 85, s. 34; Małkocin (Mulkenthin), sygn. 85, s. 8, 17, 26–27, 32, 47, sygn. 145I, s. 76; Marianowo (Marienfluss), sygn. 85, s. 32, 45; Mielno Stargardzkie (Gross Mellen), sygn. 85, s. 32; Modrzewo (Moderow), sygn. 85, s. 32, 41; Nosowo (Güntersberg), sygn. 85, s. 32, 41, 43; Nowa Dąbrowa (Neu Damerow), sygn. 85, s. 34, 70; Odargowo (Wudarge), sygn. 85, s. 36, 40, sygn. 138, s. 7, sygn. 154, s. 263–264; Ognica (Stolzenhagen), sygn. 85, s. 33, 41; Oświno (Marienhagen), sygn. 85, s. 33; Pężino (Pansin), sygn. 138, s. 1, 10–11;

Poczernin (Pützerlin), sygn. 85, s. 3, 15, 26–27, 32, 48–49, 52; Radowo (Wedelsdorf), sygn. 85, s. 33; Rogowo (Roggow), sygn. 85, s. 17, 26–27, 32, 48, 53–54; Rosowo (Rossow), sygn. 85, s. 34; Rybaki (Ziegenhagen), sygn. 85, s. 33; Sadłowo (Zadelow), 1229–1654, sygn. 85, s. 33, sygn. 154, s. 510–511; Sątyrz (Sadelberg-Zanthier), 1337–1862, sygn. 85, s. 34, sygn. 154, s. 259; Sicko (Altenwedel), sygn. 85, s. 33, 44; Słodkowo (Gross Schlatikow), sygn. 85, s. 29, 33; Słodkówko (Klein Schlatikow), sygn. 85, s. 33; Sokoliniec (Falkenwalde), sygn. 85, s. 33; Stara Dąbrowa (Alt Damerow), sygn. 85, s. 34, 68; Starzyce (Woltersdorf), 1478–1862, sygn. 85, s. 34, sygn. 154, s. 261–262; Storkowo (Alt Storkow), sygn. 85, s. 32, 52, sygn. 138, s. 5; Strachocin (Zartzig), 1229–1628, sygn. 85, s. 3, 19, 26–27, 32, 47, 53, sygn. 154, s. 273–274; Suchanówko (Schwanenbeck), sygn. 85, s. 33; Sulibórz (Gross Silber), sygn. 85, s. 32; Sulino (Goldbeck), sygn. 85, s. 29, 32, 45; Ścienne (Zeinicke), 1420–1862, sygn. 85, s. 34, sygn. 154, s. 277–279; Święte (Schwendt), sygn. 85, s. 3, 17, 19, 26–27, 32, 48–49, sygn. 138, s. 16; Tarnowo (Tornow), sygn. 85, s. 32; Trzebiatów (Treptow), sygn. 85, s. 33, 45; Tychowo (Hansfelde), 1350–1773, sygn. 422–423; Ulikowo (Wulkow), 1229–1862, sygn. 154, s. 259–260; Wapnica (Ravenstein), sygn. 85, s. 33, 44, 107–153, sygn. 152, s. 117; Ziemsko (Zamzow), 1337–1882, sygn. 85, s. 33, sygn. 154, s. 256–258; Żarowo (Saarow), sygn. 85, s. 3, 17, 26–27, 32; Żukowo (Sukow), sygn. 85, s. 33.

5. RUGIA

DZIEJE RUGII W ŚREDNIOWIECZU: sygn. 76, s. 1–60, sygn. 145II, s. 119; sygn. 154, s. 548, 674–675; M. Wehrmann, *Aus Rügens Geschichte*, „Der Rügensche Waffenmeister. Festschr. des Gaues Rügen z. 2. Landesthing d. Bismarckjugend Pommerns” 1923, s. 10–13, nadbitka, sygn. 145I, s. 82–85.

MEGALITY: sygn. 145II, s. 11.

RUGIJSKIE PRAWO KRAJOWE (Rugianische Landt-Recht): sygn. 76, s. 57.

CHRYSZTIANIZACJA: sygn. 76, s. 10.

ORGANIZACJA KOŚCIELNA: sygn. 76, s. 58–60.

SIEĆ PARAFIALNA W ŚREDNIOWIECZU: sygn. 76, s. 4, 6.

DZIESIĘCINY: 1300–1475, 1555, sygn. 76, s. 39, 50.

MAPY RĘKOPIŚMIENNE: XVI w., informacje bibliograficzne, sygn. 76, s. 3.

UZDROWISKA: XVIII–XIX w., sygn. 145II, s. 12.

WYBRZEŻA KLIFOWE (Steilküste): sygn. 145II, s. 38–39.

6. UZDROWISKA

OPRACOWANIE TEMATYCZNE: M. Wehrmann, *Vom Entstehen pommerscher Seebäder*, „Feierstunden. Unterhaltungsbeilage der Pommerschen Tagespost” 1924, Nr. 195, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 145I, s. 30–31.

UZDROWISKA MORSKIE NA POMORZU: Ahlbeck, Dziwnów, Heringsdorf, Hiddensee, Kołobrzeg, Koserow, Międzyzdroje, Sassnitz, Świnoujście, Zinnowitz, sygn. 145II, s. 12, 55.

ROZDZIAŁ XIV. STARGARD

Rozdział ten składa się z szesnastu haseł głównych:

1. Opracowania ogólne Martina Wehrmanna – w haśle zostały zestawione opracowania i teksty wykładów M. Wehrmanna poświęcone dziejom miasta.

2. Toponimia – zebrano tu informacje na temat pochodzenia i historycznych form zapisu nazwy miasta w średniowiecznych dokumentach oraz w źródłach opisowych.

3. Ustrój i władze – w haśle zostały zestawione materiały warsztatowe na temat wystawionego 12 VI 1243 r. przez księcia Barnima I dokumentu lokacyjnego miasta, regulaminów ratuszowych, ordynków, pieczęci miasta, przyjęć do prawa miejskiego, zestawienia nazwisk burmistrzów i rajców, a także formularzy rot przysięg członków magistratu. Osobno są prezentowane materiały dotyczące burmistrza Peter Gröninga (1561–1631) i jego czasów. Ponadto w haśle zamieszczono materiały na temat stosunków miasta z książętami (hołdy lenne i konfirmacje przywilejów).

4. Sądownictwo i spory – zgromadzono tu informacje dotyczące sądownictwa miejskiego w XVI i XVII stuleciu, a także sporów miasta z innymi pomorskimi ośrodkami miejskimi (Stralsundem i Szczecinem) oraz pomorskimi rodami szlacheckimi. Zestawiono tu także materiały dotyczące procesów o czary z przełomu XVI i XVII stulecia.

5. Porządek publiczny – hasło obejmuje informacje na temat ordynacji i zarządzeń policyjnych, budowlanych oraz przeciwpożarowych, a także przepisów regulujących ceremonie kościelno-rodzinne.

6. Majątek ziemski – w haśle tym zgromadzono informacje na temat zaplecza gospodarczego miasta. Są to m.in. wypisy źródłowe z matrykuł włócznych, akt wizytacji miejskich dóbr ziemskich oraz statystyki gospodarcze z XVII–XIX stulecia.

7. Cechy i rzemiosło – dotyczy miejskiego rzemiosła oraz organizacji cechowych w XVI i XVII w.

8. Handel – zawarto tu informacje na temat giełdy miejskiej oraz wolumenu towarów, handlu ze Szczecinem, wykorzystania i znaczenia rzeki Iny jako drogi handlowej.

9. Przemysł w XVIII–XIX w. – w haśle zostały zgromadzone dane na temat przemysłu Stargardu w XVIII i XIX stuleciu.

10. Transport i komunikacja – w haśle zostały zestawione informacje na temat budowy i uruchomieniu połączenia kolejowego ze Szczecinem w 1843 r., a także o poczcie i początkach komunikacji przy użyciu telegrafu.

11. Przestrzeń miasta – w haśle zostały zebrane materiały na temat dawnych planów i widoków miasta z XVIII wieku, a także wypisy bibliograficzne i źródłowe na temat budowli miejskich.

12. Pożary miasta – hasło obejmuje materiały dotyczące pożarów miasta w XVI i XVII stuleciu. Składają się na nie zestawienia bibliograficzne, opracowania tematyczne M. Wehrmanna oraz wypisy źródłowe.

13. Społeczeństwo i demografia – w tym miejscu zostały zestawione materiały dotyczące liczby mieszkańców oraz wykonywanych przez nich zawodów w XVI–XIX stuleciu. Ponadto znajdują się tu materiały na temat gminy reformowanej oraz ludności żydowskiej w XVII–XIX w.

14. Życie codzienne – wymieniono znajdujące się w zespole opracowania tematyczne M. Wehrmanna (wycinki prasowe), dotyczące rozmaitych aspektów życia codziennego mieszczan stargardzkich w XVI i XVII w. Całość uzupełnia odpis pracy Willhelma Engelkego (Engelke), pt. *Memorabilia so sich zu Stargardt in und außer der Stadt usw. zugetragen 1657–1675*, która dostarcza wiele wiadomości na temat kultury materialnej i życia codziennego mieszkańców w II poł. XVII stulecia.

15. Życie intelektualne i kulturalne – hasło dzieli się na dwa podhasła tematyczne. Pierwsze z nich jest wykazem materiałów do dziejów szkolnictwa, bibliotekarstwa oraz uczoności w epoce średniowiecza i nowożytnej. Drugie poświęcone jest tematowi prasy codziennej.

16. Opieka społeczna, medycyna i zwalczanie epidemii – znajdziemy tu informacje dotyczące opieki nad sierotami, wdowami, ubogimi i chorymi w średniowieczu oraz w okresie nowożytnym. Na szczególną uwagę zasługuje obszerny wykaz materiałów na temat epidemii i chorób zakaźnych w mieście XVI–XIX w.

1. OPRACOWANIA OGÓLNE MARTINA WEHRMANNA

Alte Pfingstfestlichkeiten in Stargard. Pfingsten 1128, „Pommersche Tagespost” 7 VI 1924, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 35–36.

Am Stargard 1731, Stargard, 11 II 1935, konspekt wykładu, rps, sygn. 94, s. 89–97.

Aus der Geschichte der Standorte Stargard in Pommern, „Die Zivilversorgung” 1925, Nr. 24, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 53–56.

Aus Stargards Geschichte, wycinek prasowy, opis bibliograficzny nieznanym, sygn. 95, s. 128–131.

[21] Einundzwanzig: *Der 21. Dezember 1909, ein Gedenktag für Stargard*, „Neues Pommersches Tageblatt” 1909, Nr. 297–298, wycinki prasowe, sygn. 95, s. 178–181.

Stargard in Pommern, „Die Brücke. Nachrichten von der Stabila Köslin” 1933, H. 4, s. 55–57, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 18–20.

Stargard vor 100 Jahren, „Freienwalder Zeitung” 1924, Nr. 93, wycinek prasowy, sygn. 95, s. 322–323.

Stargard vor 500 Jahren, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur”, Nr. 197, wycinek prasowy, sygn. 95, s. 354.

Zur ältesten Geschichte der Stadt Stargard, 1930, konspekt wykładu, mps, sygn. 95, s. 264–270.

Zur ältesten Geschichte der Stadt Stargard vom Jahre 1735, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur” 1931, Nr. 162, wycinek prasowy, sygn. 95, s. 176–177.

2. TOPONIMIA

NAZWA MIASTA: sygn. 95, s. 272, 275–286; M. Wehrmann, *Von Namen der Stadt Stargard*, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur” 1929, Nr. 141, wycinek prasowy, sygn. 95, s. 272.

NAZWA BASZTY MORZE CZERWONE: sygn. 95, s. 301.

3. USTRÓJ I WŁADZE

LOKACJA MIASTA: dokument lokacyjny, 12 VI 1243, sygn. 95, s. 38–56; M. Wehrmann, *Urkunde Herzog Barnims I. betr. die deutsche Stadt Stargard*, artykuł, mps, sygn. 95, s. 42–56.

PRAWO MIEJSKIE: zarządzenia, 1622, 1624, 1650, sygn. 92, s. 52, sygn. 96, s. 279–284.

REGULAMIN RATUSZOWY: 1650, odpis, sygn. 94, s. 54–57, sygn. 95, s. 210 i nn.

PIECZĘCIE MIEJSKIE: 1278–1324, sygn. 95, s. 32.

HOLDY LENNE I PRZYWILEJE MIASTA: przywileje, 1243, sygn. 95, s. 38–56; potwierdzenie przywilejów, 31 XII 1486, odpis, sygn. 95, s. 358–360; dokument księcia Bogusława X z 27 IV 1517, odpis, sygn. 95, s. 220–221; homagium, 1524, sygn. 95, s. 219; homagium, 1575, sygn. 96, s. 51–56, sygn. 97, s. 57; homagium, 1601, sygn. 96, s. 204; homagium, 1605, sygn. 96, s. 210–211, 222; M. Wehrmann, *Huldigung in Stargard im April 1605*, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur” 1934, Nr. 203, wycinek prasowy, sygn. 95, s. 222; homagia, 1618, 1621, sygn. 96, s. 249, 277.

ORDYNACJA O URZĘDZIE BURMISTRZA: 1624, sygn. 94, s. 49.

FORMULARZE PRZYSIĄG URZĘDNIKÓW: XVI w., odpis, sygn. 94, s. 61, 76; 1668–1727, sygn. 94, s. 57–58, 61.

BURMISTRZOWIE: Appelman Joachim (1577), sygn. 96, s. 58–59; Borcke Heinrich (1583), sygn. 96, s. 153; Brinck Lukas, sygn. 96, s. 41–45, 169–181; Greyn Hans (1515), sygn. 95, s. 371; Krüger Wilhelm (1583), sygn. 96, s. 152; Petersdorff Ernst (1602), sygn. 97, s. 57; Petersdorff Joachim (1640), sygn. 96, s. 285; Strellin Lukas (1583), sygn. 96, s. 154.

GRÖNING PETER (1561–1631) – BURMISTRZ: sygn. 96, s. 253, 255, sygn. 102, s. 1–168; testament, odpis, sygn. 102, s. 30–55; M. Wehrmann, *Peter Gröning und seine Zeit*, brak miejsca i daty wystąpienia, konspekt wykładu, mps, sygn. 102, s. 5–12; M. Wehrmann, *Stargard und Peter Gröning*, artykuł, rps, sygn. 102, s. 138–167.

RAJCY – ZESTAWIENIA NAZWISK: 1278, 1285, 1291, sygn. 95, s. 25, 345; 1300, 1320–1322, sygn. 95, s. 22, 346; 1514–1551, sygn. 95, s. 30–31; 1602, 1623, sygn. 96, s. 206, 285; 1640–1648, sygn. 94, s. 60; 1740–1780, sygn. 95, s. 234.

DOKUMENTY WYSTAWIONE PRZEZ MIASTO: 28 X 1283, odpis, sygn. 95, s. 367; 2 XI 1468, odpis, sygn. 95, s. 364; 28 X 1504, odpis, sygn. 95, s. 363; 26 II 1510, odpis, sygn. 95, s. 361; 25 XI 1515, odpis, sygn. 95, s. 371; 19 XI 1516, odpis, sygn. 95, s. 362.

4. SĄDOWNICTWO I SPORY

PROCESY: 1561–1566, sygn. 96, s. 29, 33–34; 1589, sygn. 96, s. 184–185; 1624–1627, sygn. 96, s. 299.

SPORY Z FLEMMINGAMI: dokumenty, 17 I, 16 III 1514, odpisy, sygn. 95, s. 372–377.

SPORY Z WEDŁAMI: M. Wehrmann, *Die Stadt Stargard und die Herren von Wedel 1579*,

„Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur” Nr. 127, wycinek prasowy, sygn. 95, s. 409.

SPORY Z WOPERSNOWAMI: dokumenty, 17 I, 16 III 1514, odpisy, sygn. 95, s. 372–377.

KONFLIKT ZE SZCZECINEM: 1458, sygn. 12, s. 133.

PROCESY O CZARY: 1595, sygn. 96, s. 197–198.

5. PORZĄDEK PUBLICZNY

ORDYNEK POLICYJNY: 1581, odpis, sygn. 96, s. 77–110.

POLICJA: organizacja, zarządzenia, 1813, sygn. 95, s. 150–151, 188.

TUMULTY: 1623, sygn. 96, s. 290–298.

ORDYNKI I ZARZĄDZENIA PRZECIWPOŻAROWE: 1669, 1719, 1754, sygn. 95, s. 145.

PRAWO I ZARZĄDZENIA BUDOWLANE: Stargard, 4 IV 1928, druk, sygn. 95, s. 112–127.

UROCZYSTOŚCI RODZINNE (POGRZEBY, WESELA, CHRZTY): ordynek, 1610, odpis, sygn. 96, s. 226–238; M. Wehrmann, *Vom Stargarder Bürgerleben des 17. Jahrhunderts. IV. Die Gilde der Gewandschneider von 1582*, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur” 1931, Nr. 164, wycinek prasowy, sygn. 96, s. 111–112.

6. MAJĄTEK ZIEMSKI

LASY I WRZOSOWISKA: ordynek i instrukcja, 12 XII 1721, sygn. 95, s. 203.

MAJĄTEK ZIEMSKI: 1609, 1666, sygn. 94, s. 62–63, sygn. 95, s. 329, sygn. 96, s. 215; matrykuła włóczna, 1628, sygn. 95, s. 247–248; wizytacja dóbr miejskich, 1643, sygn. 95, s. 217; lustracja gruntów miejskich, 1654, sygn. 95, s. 214–217; kataster ziemski, 1654–1834, sygn. 95, s. 218–220; statystyki gospodarcze, 1664, 1666, 1668–1674, sygn. 95, s. 246.

7. CECHY I RZEMIOSŁO

OPRACOWANIE TEMATYCZNE: M. Wehrmann, *Handwerksgilden in Stargard 1618 und 1624*, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur” 1933, Nr. 193, wycinek prasowy, sygn. 96, s. 287–288.

PRZEPISY I ZARZĄDZENIA: 1534, sygn. 96, s. 1–4; 1538, sygn. 96, s. 7; 1547, sygn. 96, s. 9; 1561–1571, sygn. 96, s. 5; 1723–1818, sygn. 94, s. 43.

ROLLE CECHOWE: 1534–1577, sygn. 96, s. 5; 1582, sygn. 96, s. 113–117; 1588, sygn. 96, s. 183; 1592, sygn. 96, s. 195; 1619, sygn. 96, s. 260–272; 1641, sygn. 96, s. 316.

- APTEKARZE: 1620, sygn. 96, s. 275; 1627, sygn. 96, s. 312; pieczęcie cechowe, 1618, 1624, sygn. 96, s. 250–251.
- BEDNARZE: 1577, sygn. 96, s. 5; pieczęć cechowa, 1618, sygn. 96, s. 250.
- BROWARNICY: pieczęć cechowa, 1618, sygn. 96, s. 250.
- BUŁECZNICY: 1561, sygn. 96, s. 5.
- CIEŚLE: pieczęć cechowa, 1624, sygn. 96, s. 251.
- DRUKARZE: sygn. 99, s. 136–139; przywileje, 1739–1809, sygn. 146, s. 31–32; zestawienia nazwisk, 1671–1798, sygn. 146, s. 15, 22, 24–26, 28, 30.
- FARBIARZE: rolle cechowe, 1592, 1594, sygn. 96, s. 194–195.
- GARNCARZE: pieczęć cechowa, 1618, sygn. 96, s. 250.
- INTROLIGATORZY: sygn. 95, s. 158.
- KAPELUSZNICZY: pieczęć cechowa, 1618, sygn. 96, s. 250.
- KOŁODZIEJE: XVI w., sygn. 95, s. 146, sygn. 96, s. 46, 316; pieczęć cechowa, 1618, sygn. 96, s. 250; rolle cechowe, 1641, sygn. 96, s. 316.
- KOWALE: pieczęć cechowa, 1618, sygn. 96, s. 250.
- KRAMARZE: sygn. 96, s. 111–112; rolle cechowe, 1534, 1605, 1618, sygn. 96, s. 1–5, 209, 250; M. Wehrmann, *Von einem Stargarder Kaufmann des 16. Jahrhunderts*, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur” 1931, Nr. 164, wycinek prasowy, sygn. 96, s. 111–112.
- KRAWCY: sygn. 95, s. 147; przywileje, 1583, odpis, sygn. 96, s. 128–132, 183; ordynek, 1586, sygn. 96, s. 183; pieczęć cechowa, 1618, sygn. 96, s. 250.
- KROJCZY SUKNA: 1538, sygn. 96, s. 7; rolle cechowe, 1582, odpis, sygn. 96, s. 113–127; przywileje, 1583, sygn. 96, s. 128; M. Wehrmann, *Vom Stargarder Bürgerleben des 17. Jahrhunderts. IV. Die Gilde der Gewandschneider von 1582*, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur” 1931, Nr. 164, wycinek prasowy, sygn. 96, s. 111–112.
- KUŚNIERZE: 1541, 1625, sygn. 96, s. 5, 302.
- MALARZE: sygn. 95, s. 147.
- MEYNARZE: sygn. 96, s. 6.
- MURARZE: sygn. 95, s. 146; pieczęć cechowa, 1624, sygn. 96, s. 251.
- PANTOFLARZE: pieczęć cechowa, 1624, sygn. 96, s. 251.
- PIEKARZE: sygn. 95, s. 148, sygn. 96, s. 5; pieczęcie, 1618, 1624, sygn. 96, s. 250–251.

POWROŹNICY: 1624, sygn. 96, s. 251.

PRZĘDZALNICY: przywileje, 1564, 1619, sygn. 96, s. 254; pieczęć cechowa, 1618, sygn. 96, s. 250.

RYMARZE: 1619, sygn. 95, s. 147, sygn. 96, s. 256.

RZEŹNICY: sygn. 95, s. 148.

STOLARZE: pieczęć cechowa, 1618, sygn. 96, s. 250.

SUKIENNICY: 1622/1623, sygn. 96, s. 5, 278.

SZEWCY: rolle cechowe, 1561, sygn. 95, s. 146, sygn. 96, s. 5; pieczęć cechowa, 1618, sygn. 96, s. 250.

SZKLARZE: pieczęć cechowa, 1618, sygn. 96, s. 250.

TKACZE: rolle cechowe, 1584, sygn. 96, s. 5.

TOKARZE: pieczęć cechowa, 1618, sygn. 96, s. 250.

WYSZYŃK WINA: koncesje, 1619, sygn. 96, s. 279–280; M. Wehrmann, *Privileg über die Weinschank für den Rat zu Stargard von 1619*, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatische Geschichte und Kultur” 1928, Nr. 131, wycinek prasowy, sygn. 96, s. 273–274.

ŻEGLARZE: spis członków Gildii Żeglarza (*Segler Gilde*), 1571, sygn. 96, s. 47–48, 255, 260–272, sygn. 154, s. 505; pieczęć, 1618, sygn. 96, s. 250; rolle cechowe, 1619, odpis, sygn. 96, s. 255, 260–272; procesy, 1619, sygn. 96, s. 256; M. Wehrmann, *Die Stargarder Seglergilde*, „1. Stargarder Verkehrstag am 28./29. September 1929. Sondernummern der Stargarder Zeitung”, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 95, s. 109–110.

BRACTWO KURKOWE: sygn. 93, s. 32, sygn. 95, s. 169; ordynek, 1580, sygn. 95, s. 169, sygn. 96, s. 62, 133–151; ordynek, 1617, sygn. 87, s. 556; przywileje, 1582, odpis, sygn. 96, s. 133–150.

8. HANDEL

HANDEL ZE STRALSUNDEM: M. Wehrmann, *Stargard und Stralsund von 1460 bis 1486*, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatische Geschichte und Kultur” 1934, Nr. 194, wycinek prasowy, sygn. 95, s. 355–356.

HANDEL ZE SZCZECINEM: 1571–1593, sygn. 87, s. 101, sygn. 95, s. 157; 1618, sygn. 87, s. 104; XVII w., sygn. 8, s. 74; konflikt Szczecina i Stargardu w sprawie handlu, XVII w., sygn. 8, s. 74, sygn. 95, s. 159.

HANDEL KSIĄŻKAMI: sygn. 99, s. 136–139.

HANDEL SUKNIEM: spór sukienników z Gildią Żeglarza w sprawie handlu sukniem, 1622/1623, sygn. 96, s. 278.

HANDEL WINEM: 1619, sygn. 96, s. 257–259.

GIEŁDA: XVIII–XIX w., sygn. 95, s. 271.

ŻEGLUGA NA INIE: 1618, sygn. 96, s. 252.

9. PRZEMYSŁ W XVIII–XIX W.

OPRACOWANIE TEMATYCZNE: M. Wehrmann, *Die Wirtschafts Stargards. Ihre Entwicklung und ihre gegenwärtige Struktur*, „Neues Pommersches Tageblatt” 1922, Nr. 222, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 99.

WŁÓKIENICTWO: 1778, sygn. 127, s. 243.

TORFIARNIA: sygn. 127, s. 182.

10. TRANSPORT I KOMUNIKACJA

LINIA KOLEJOWA SZCZECIN-STARGARD: 1843, sygn. 99, s. 83, sygn. 119, s. 268.

POCZTA I TELEGRAF: sygn. 95, s. 155–158.

11. PRZESTRZEŃ MIASTA

HISTORYCZNE OPISY MIASTA: M. Wehrmann, *Von älteren Beschreibungen der Stadt Stargard*, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur”, Nr. 95, wycinek prasowy, sygn. 95, s. 172–173.

WIDOKI I PLANY: XVIII w., sygn. 89, s. 7, sygn. 95, s. 249.

URZĄDZENIA MIEJSKIE: materiały bibliograficzne, sygn. 95, s. 312–321; baszta Morza Czerwonego, sygn. 95, s. 301; Brama Młyńska, sygn. 95, s. 110–111; Brama Pyrzycka, sygn. 95, s. 110–111; mury obronne, sygn. 90, s. 107–108; M. Wehrmann, *Stargards mittelalterliche Wehrbauten*, Stargard, 19 II 1931, konspekt wykładu, mps, sygn. 95, s. 304–312; ratusz, XV–XVII w., sygn. 91, s. 80–81, sygn. 95, s. 320; wieża ciśnień, sygn. 95, s. 110–111.

12. POŻARY MIASTA

POŻARY MIASTA: sygn. 95, s. 144–145, 331–336, sygn. 154, s. 565; M. Wehrmann, *Von älteren Feuersbrünsten in Stargard*, „Unser Pommernland. Beilage zur Stargarder Zeitung” 2 XII 1924, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 95, s. 331, sygn. 154, s. 565; pożary, 1552, 1556, sygn. 96, s. 26–27; pożar, 1580, sygn. 96, s. 80–81; relacja dotycząca pożaru miasta w 1635, odpis, sygn. 94,

s. 110–117, 154; M. Wehrmann, *Der 7. Oktober 1635, ein Schenkentag für Stargard*, Stargard, 11 III 1935, konspekt wykładu, rps, sygn. 94, s. 90–97.

OCHOTNICZA STRAŻ POŻARNA (Freiwillige Feuerwehr): 1913, sygn. 95, s. 144.

13. SPOŁECZEŃSTWO I DEMOGRAFIA

ZESTAWIENIA NAZWISK I ZAWODÓW MIESZCZAN: 1592–1616, sygn. 97, s. 65–66; 1616–1648, sygn. 84, s. 64–76, sygn. 95, s. 247–248, sygn. 96, s. 301–302, sygn. 97, s. 64; 1640–1668, sygn. 94, s. 48–50; 1641–1809, sygn. 94, s. 64–74, sygn. 95, s. 232, 234; 1664, 1666, 1668–1674, sygn. 95, s. 238–239, 246; 1696, sygn. 95, s. 237, 240–245, sygn. 97, s. 32; 1714, 1735, sygn. 97, s. 48; 1808, 1811, sygn. 94, s. 51, sygn. 95, s. 166; 1900, sygn. 95, s. 234.

KSIĘGI METRYKALNE: XVIII–XIX w., wypisy źródłowe, sygn. 85, s. 68.

GMINA REFORMOWANA: 1692–1730, sygn. 9, s. 175; M. Wehrmann, *Reformierte Gemeinde in Stargard in Pommern*, artykuł, mps, sygn. 99, s. 145–178.

ŻYDZI: 1688, sygn. 94, s. 31; 1694–1696, sygn. 95, 160–161; XIX/XX w., sygn. 95, s. 142–143, sygn. 150, s. 16–19; edykt, 1694, sygn. 95, 160–161; M. Wehrmann, *Die Israeliten in Stargard in alter Zeit*, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur” 1931, Nr. 162, wycinek prasowy, sygn. 95, s. 177.

14. ŻYCIE CODZIENNE

OPRACOWANIA TEMATYCZNE: M. Wehrmann, *Aus dem Stargarder Bürgerleben des 16. Jahrhunderts*, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur”, 1930, Nr. 159, wycinek prasowy, sygn. 96, s. 78–79; M. Wehrmann, *Von dem Stargarder Bürgerleben des 16. und 17. Jahrhunderts. II. Des Rats zu Stargard, Hochzeits-, Kindtauf- und Begräbnis-Ordnung von 1610*, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur” 1930, Nr. 160, wycinek prasowy, sygn. 96, s. 224–225; M. Wehrmann, *Vom Stargarder Bürgerleben des 17. Jahrhunderts. IV. Die Gilde der Gewandschneider von 1582*, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur” 1931, Nr. 164, wycinek prasowy, sygn. 96, s. 111–112.

ENGELKE W., *Memorabilia so sich zu Stargardt in und ausser der Stadt usw. zugetragen 1657–1675*, odpis pracy, sygn. 98, s. 22–113.

TOWARZYSTWO GIMNASTYCZNE: materiały z 1860, dotyczące 70-lecia istnienia Towarzystwa, sygn. 99, s. 181–184.

15. ŻYCIE INTELEKTUALNE I KULTURALNE MIASTA

15.1. SZKOLNICTWO

MATERIAŁY BIBLIOGRAFICZNE: sygn. 95, s. 347–353.

STUDENCI ZE STARGARDU: M. Wehrmann, *Stargarder auf Universitäten u. Hohenschulen*, przy współudziale M. Hasenjäger, książka, mps, sygn. 103, s. 1–140.

SZKOŁA PRZY KOŚCIELE NMP: rektor Thomas Raddemer (1608/1609), sygn. 96, s. 216.

15.1.1. KOLEGIUM GROENINGIANA I GIMNAZJUM MIEJSKIE (KÖNIGLICHES UND GRÖNINGSCHES STADTGymNASIUM)

OPRACOWANIA TEMATYCZNE: M. Wehrmann, *Das Collegium Groeningianum*, „Neues Pommersches Tageblatt” 1931, Nr. 59, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 176; M. Wehrmann, *Die Stiftung Eröffnung des Collegium Groeningianum*, „Neues Pommersches Tageblatt” 11 III 1931, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 175.

REKTORZY: Praetorius Christoph, sygn. 102, s. 107–111.

PEDAGODZY: Hering Johann Samuel (1683–1752), sygn. 95, s. 185, 189–190; Herlicius David (1557–1636), sygn. 30, s. 246, sygn. 96, s. 200–203, 275, sygn. 141, s. 1–136.

PROFESOR MEDYCYNY PRZY KOLEGIUM GROENINGIANA (1714): sygn. 149, s. 173.

KSIĘGOZBIÓR: sygn. 94, s. 48, sygn. 99, s. 50–68, 75–81; M. Wehrmann, *Vom Buchwesen Stargards in älterer Zeit*, „Neues Pommersches Tageblatt” 1 X 1927, wycinek prasowy, sygn. 99, s. 138–139.

15.2. PRASA

OPRACOWANIA TEMATYCZNE: P. Ricker, *Zur Geschichte des Stargarder Buchdruck- und Zeitungswesens sowie des Buchhandels*, „Neues Pommersches Tagesblatt” 1927, wycinek prasowy, sygn. 99, s. 136–137; M. Wehrmann, *Vom Stargarder Wochenblatt*, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur” 1932, Nr. 176, wycinek prasowy, sygn. 99, s. 69; M. Wehrmann, *Zeitungen in Schulen Pommerns*, „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde” 1927, s. 82–85, nadbitka, sygn. 99, s. 134–135.

16. OPIEKA SPOŁECZNA, MEDYCYNĄ I ZWALCZANIE EPIDEMII

OPIEKA SPOŁECZNA: XIII–XVI w., sygn. 95, s. 7–17, 222–223; XVII w., sygn. 95, s. 289, 385–387, 415, sygn. 97, s. 57, sygn. 99, s. 105, 144; 1795, sygn. 96, s. 80; 1811, sygn. 95, s. 166.

EPIDEMIE DŻUMY: 1584, sygn. 95, s. 337; 1623–1625, sygn. 96, s. 300; 1635, sygn. 94, s. 89 i nn.; 1682, sygn. 149, s. 148; 1708, 1710, sygn. 149, s. 147–148, 150, 185; 1831, 1837, 1848, sygn. 149, s. 142–143, 146.

ROZDZIAŁ XV. SZCZECIN

Rozdział ten składa się z szesnastu haseł głównych:

1. Ustrój i władze – zawiera informacje na temat materiałów warsztatowych dotyczących elementów ustroju miasta: m.in. regulaminów ratuszowych, ordynacji oraz zarządzeń administracyjnych z XV–XIX stulecia, struktury władz miasta i zgromadzeń wiecowych mieszczan. Całość uzupełniają zestawienia nazwisk urzędników miejskich, m.in. burmistrzów, rajców, ławników, a także informacje na temat służb i funkcjonariuszy miejskich. W haśle zamieszczone zostały także materiały na temat stosunku prawnego miasta do władz państwowych w średniowieczu i w epoce nowożytnej.

2. Sądownictwo i spory – zostały tu zebrane materiały badawcze na temat sądownictwa ławniczego oraz Sądu Łasztowni w XV i XVI stuleciu, sporów miasta z książętami, szlachtą, duchownymi oraz innymi miastami.

3. Porządek publiczny – zawiera wykaz materiałów warsztatowych dotyczących ordynacji i zarządzeń policyjnych oraz organizacji policji w XVII–XIX w., a także zarządzeń przeciwpożarowych oraz budowlanych.

4. Skarbowość – hasło obejmuje informacje na temat podstaw materialnych miasta, mennictwa i spraw celnych w średniowieczu oraz w epoce nowożytnej. Zebrano tu także wiadomości na temat danin oraz podatków na rzecz władz książęcych w XIV–XVI stuleciu.

5. Gospodarka – zestawiono tu materiały dotyczące m.in. jurydyk miejskich, dóbr ziemskich miasta, statystyk gospodarczych oraz wypisów z matrykuł ziemskich.

6. Cechy i rzemiosło – zawiera informacje na temat blisko 70 cechów rzemieślniczych i wolnych rzemieślników prowadzących działalność w Szczecinie w średniowieczu i w okresie nowożytnym.

7. Przemysł i rzemiosło w XVIII w. – materiały zgrupowane w tym haśle głównym uzupełniają informacje o szczecińskiej wytwórczości rzemieślniczej zebrane we wcześniejszym haśle. Składają się na nie pomoce bibliograficzne, zarządzenia administracyjne, sprawozdania statystyczne o manufakturach oraz fabrykach.

8. Przemysł w okresie industrialnym – zawiera wykaz pomocy bibliograficznych i opracowań tematycznych autorstwa M. Wehrmanna, sprawozdania administracyjne oraz materiały na temat poszczególnych gałęzi przemysłu na przełomie XIX i XX w.

9. Przemysł okrętowy – znajdują się tu pomoce bibliograficzne, nadbitki opracowań tematycznych M. Wehrmanna, ordynacje oraz zarządzenia administracyjne dotyczące budowy jednostek w XVII i XVIII stuleciu, zestawienia nazwisk skutników, dane na temat jednostek wybudowanych w Szczecinie w XVI–XIX w. oraz materiały o przemyśle stoczniowym w początkach epoki industrialnej.

10. Handel – składa się z sześciu haseł zbiorczych: **10.1. Szczecin a Związek Hanzeatycki** – dotyczy udziału miasta w zjazdach Hanzy oraz w wojnie Hanzy z Królestwem Danii w latach 1505–1511. **10.2. Organizacja handlu** – zgrupowano tu materiały dotyczące przepisów i zarządzeń administracyjnych oraz uchwał sejmów Prowincji Pomorze, instytucji zarządzających handlem, a także sprawozdań i statystyk na temat handlu. Znajdziemy tu także informacje o szczecińskim kupiectwie, korporacjach oraz kompaniach kupieckich, rynkach i jarmarkach w średniowieczu oraz w epoce nowożytnej. **10.3. Wolumen towarów** – zawiera wykaz informacji źródłowych na temat towarów będących przedmiotem wymiany handlowej. W hasłach **10.4. Wymiana handlowa z miastami pomorskimi** i **10.5. Handel z zagranicą** zostały zestawione informacje o wymianie handlowej Szczecina na rynku krajowym oraz zagranicznym. **10.6. Handel warciańsko-odrzański** – dotyczy wykorzystania Odry i Warty jako szlaku handlowego, a także konfliktów oraz układów pomorsko-brandenburskie w sprawie wymiany handlowej w XVI–XVII w.

11. Żegluga i port – zawiera materiały na temat organizacji żeglugi, szyprów, toru wodnego Świnoujście-Szczecin, żeglugi parowej na Odrze, a także portu oraz jego urządzeń.

12. Transport i komunikacja – dotyczy powołania Komitetu Budowy Kolei Berlińsko-Szczecińskiej w 1836 r., uruchomienia tego połączenia w 1843 r., a także linii kolejowych Szczecin-Stargard (1843), Szczecin-Chojna (1877), Szczecin-Jasienica (1888). Zebrano tu także materiały na temat stałego kursu pocztowego Hamburg-Szczecin-Królewiec.

13. Przestrzeń miasta – znajdują się tu materiały o poszczególnych budynkach oraz przestrzeni miasta. Składają się na nie wypisy źródłowe oraz opracowania tematyczne, a także materiały ilustracyjne, w postaci przede wszystkim w formie wycinków prasowych oraz nadbitek czasopism. Na uwagę zasługuje wykona przez M. Wehrmanna kopia planu przedstawiającego rzut poziomy kościoła NMP z 1830 r. Osobno zostały ujęte materiały warsztatowe na temat Zamku Książąt Szczecińskich.

14. Demografia i stosunki społeczne – zawiera wypisy z ksiąg metrykalnych, dane o liczbie mieszkańców i budynków w XVII–XX w. Ponadto zgrupowano w tym hasle informacje na temat materiałów dotyczących stosunków społecznych w Szczecinie w średniowieczu oraz w czasach nowożytnych.

15. Szkolnictwo i życie kulturalne – hasło obejmuje materiały dotyczące szczecińskiego szkolnictwa w średniowieczu i w okresie nowożytnym. Składają się na nie materiały na temat m.in. szkoły rady miasta, kolegium Jageteuffla (Jageteuffelsche Kollegium), a także Pedagogium Książęcego oraz Gimnazjum Mariackiego (Marienstift) w XIV–XIX w. Ponadto w hasło zostały ujęte materiały na temat teatru, koncertów muzycznych oraz prasy.

16. Opieka społeczna, medycyna i zwalczanie epidemii – zawiera materiały dotyczące szpitali, lazaretów i instytucji medycznych, lekarzy, chirurgów i okulistów w XV–XIX w., a także informacje o występowaniu i zwalczaniu chorób zakaźnych w średniowieczu i w okresie nowożytnym.

1. USTRÓJ I WŁADZE

USTRÓJ MIASTA: XIII–XVI w., sygn. 157, s. 1–8.

ZGROMADZENIA MIESZKAŃCÓW (tzw. *Bursprachen*): 1411–1480, sygn. 92, s. 54–168; 1574, sygn. 92, s. 169–170; 1603, 1624, sygn. 92, s. 171–173.

POROZUMIENIA I UKŁADY MIASTA Z WŁADZAMI KSIĄŻĘCYMI: 1491, odpis, sygn. 46, s. 46–48; 1520, odpis, sygn. 46, s. 45.

STOSUNKI SZCZECINA ZE SZWEDZKIMI WŁADZAMI PAŃSTWOWYMI: 1660, 1663–1666, 1671–1681, sygn. 136, s. 64–65, 67–69.

PIECZĘCIE MIASTA: sygn. 106, s. 27–28.

REGULAMINY RATUSZOWE: 1723, sygn. 107, s. 99–111; 1742, sygn. 136, s. 58.

ZARZĄDZENIA ADMINISTRACYJNE W OKRESIE OKUPACJI FRANCUSKIEJ: 1807–1812, sygn. 134, s. 102, 108–111, 123–124, 142–152, 154.

PRUSKA ORDYNACJA MIEJSKA, 1808: M. Wehrmann, *Die Einführung der Städteordnung vom 19. November 1808 in Stettin*, „Ostsee-Zeitung und Neue Stettiner Zeitung” 1908, Nr. 549, wycinek prasowy, sygn. 136, s. 3.

INSTRUKCJE DLA MAGISTRATÓW MIEJSKICH: 1835, sygn. 136, s. 43.

RADA MIEJSKA: XV–XVI w., sygn. 157, s. 5–7.

ZESTAWIENIA BURMISTRZÓW: 1504–1545, sygn. 46, s. 44–52, sygn. 73, s. 53, sygn. 123, s. 12–18, 31, 71; 1806–1808, sygn. 134, s. 367.

WYBÓR I USTANOWIENIE URZĘDU RADCY ZIEMSKIEGO (Landrat) I BURMISTRZA: 1681, sygn. 136, s. 61–62; 1686, sygn. 136, s. 66; 1719–1721, sygn. 136, s. 37–38; 1726–1727, 1757, sygn. 136, s. 35–36; 1769, 1772, 1791, 1796, 1799, sygn. 136, s. 32, 49–50; 1804, 1807, sygn. 136, s. 51.

WÓJT NA WIKU (Schulze auf d. Wieck): 1560, sygn. 136, s. 75, 80.

POSIEDZENIA RADY MIASTA: 1603–1605, sygn. 136, s. 39.

URZĄD RAJCY: 1539, sygn. 136, s. 82; 1653, sygn. 136, s. 29.

WYBÓR I USTANAWIANIE RAJCÓW: 1539, sygn. 136, s. 82; 1717, sygn. 136, s. 71; 1722, sygn. 136, s. 60; 1725, sygn. 136, s. 70; 1751, sygn. 136, s. 56.

RAJCY: zestawienia nazwisk, XVI–XIX w., sygn. 73, s. 52, sygn. 104, s. 221, sygn. 123, s. 12, sygn. 134, s. 367, sygn. 136, s. 6–28, 82.

KAMERARIUSZE: ordynacje, 1583, 1589, sygn. 136, s. 40; zestawienia nazwisk, XVI–XIX w., sygn. 73, s. 53, sygn. 134, s. 367, sygn. 136, s. 33–34, 61–62.

MAGISTRAT: zestawienia nazwisk, 1806–1808, sygn. 134, s. 227–239, 367.

URZĄD SYNDYKA W MAGISTRACIE (Syndikus im Magistrat): 1791–1792, 1802, sygn. 136, s. 46; 1803–1804, sygn. 136, s. 54; 1806–1808, sygn. 134, s. 367.

PISARZ MIEJSKI: 1630–1631, sygn. 136, s. 83.

UPOSAŻENIE CZŁONKÓW RADY I FUNKCJONARIUSZY MIASTA: 1742, sygn. 136, s. 58; 1771, sygn. 136, s. 53.

ARCHIWUM MIASTA: 1746, 1773, 1775, 1801, sygn. 136, s. 47–48.

SŁUŻBY MIASTA: ordynek, 1569, sygn. 136, s. 79.

BRAMNY: 1560, sygn. 136, s. 76, 80.

CELNIK NA GROBLI (Zöllner auf dem Damm): 1560, sygn. 136, s. 75, 80.

CIEŚLA MIEJSKI (Stadt Zimmermann): 1560, sygn. 136, s. 76, 80.

DOZORCA TARGOWY (Marktmeister): 1560, sygn. 136, s. 75, 80.

KAMIENIARZ MIEJSKI (Stadt Steinbrügger): 1560, sygn. 136, s. 76, 80.

LEKARZ MIEJSKI (Stadtarzt): 1560, sygn. 136, s. 75, 80.

MUZYKANT MIEJSKI (Stadt pfeifer): 1572, sygn. 136, s. 81; 1619, sygn. 127, s. 35.

STAJENNY: 1560, sygn. 136, s. 76, 80.

WAGOWY: 1560, sygn. 136, s. 76, 80.

WINIARZ MIEJSKI: M. Wehrmann, *Bestallung für den Stadtweinkellermeister in Stettin von 1575*, artykuł, rps, sygn. 136, s. 73–74 [opublikowany w „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde” 1909, Nr. 7/8, s. 121–122].

2. SĄDOWNICTWO I SPORY

SĄDOWNICTWO ŁAWY MIASTA: XV w., sygn. 157, s. 8.

SĄD NA ŁASZTOWNI: 1593, 1598, sygn. 127, s. 36–37.

PROCESY MIASTA: z członkami rodu von Borcke, 1413–1426, sygn. 136, s. 66–99; z Janem, opatem benedyktynów z Michaelsberg k. Bambergu, w sprawie naruszenia ich praw patronackich wobec kościoła św. Jakuba, 1531/1532, sygn. 73, s. 91–107.

3. PORZĄDEK PUBLICZNY

ORDYNKI POLICYJNE: M. Wehrmann, *Aus der Policy-Ordnung von Alten-Stettin vom Jahre 1681*, „Neue Stettiner Zeitung” 1891, Nr. 429, wycinek prasowy, sygn. 104, s. 142.

POLICJA W SZCZECINIE: organizacja, reglamente, instrukcje, etaty, 1740–1761, 1809–1810, 1823, sygn. 136, s. 174–185.

POLICJA OBYCZAJOWA (Sittenpolizei): zarządzenia, 1799, sygn. 136, s. 178.

ZARZĄDZENIA DOTYCZĄCE CZELADZI (Gesinde-Ordnung): 1766, 1803–1805, sygn. 136, s. 179.

ZARZĄDZENIA PRZECIWOŻAROWE: 1806, sygn. 136, s. 180.

PRAWO I ZARZĄDZENIA BUDOWLANE: M. Wehrmann, *Aus alten Stettiner Bau- und Straßenordnungen. Vortrag des Dr. M. Wehrmann, gehalten im Stettiner Grundbesitzer Verein*, Tł. 1–2, „Neue Stettiner Zeitung” 1892, Nr. 19, 21, wycinki prasowe, sygn. 136, s. 1–2.

ZARZĄDZENIA DOTYCZĄCE LEKKICH KONSTRUKCJI BUDOWLANYCH: 1738, sygn. 136, s. 175; 1746, 1749, 1825, sygn. 136, s. 173–174.

4. SKARBOWOŚĆ

DOCHODY MIASTA: XV w., sygn. 157, s. 46–47.

MENNICTWO: 1500, sygn. 49, s. 352; 1511–1521, sygn. 73, s. 63; 1593, 1673, 1696, 1700–1752, sygn. 107, s. 20, sygn. 108, s. 33.

KOMORA CELNA NA GROBLI: 1480, sygn. 49, s. 341; 1524, sygn. 46, s. 6; 1531, sygn. 106, s. 56; 1560, sygn. 136, s. 75, 80.

WAGA MIEJSKA: 1531, sygn. 106, s. 56.

ORBARA: 1307, sygn. 49, s. 329; 1450, sygn. 49, s. 331; 1490–1492, sygn. 46, s. 46–47, sygn. 49, s. 331, 351; 1501–1518, sygn. 46, s. 53, sygn. 49, s. 332; 1527, sygn. 49, s. 332.

SZOS (Landschoss): 1501–1502, 1506–1507, 1509–1518, sygn. 46, s. 53; 1559, sygn. 107, s. 71.

KASA KAMERY MIASTA: 1723, sygn. 136, s. 120; 1736, sygn. 136, s. 123; 1804–1810, sygn. 136, s. 121.

WYCIĄGI FINANSOWE Z KASY KAMERY MIASTA: 1723–1810, sygn. 136, s. 124–125; 1738–1749, sygn. 136, s. 122; 1722–1861, sygn. 136, s. 128–137; 1811, sygn. 134, s. 125.

SYTUACJA FINANSOWA MIASTA: sprawozdanie magistratu, 6 IV 1811, sygn. 134, s. 117–118.

5. GOSPODARKA

JURYDYKI MIEJSKIE: 1560, sygn. 127, s. 38–39, sygn. 136, s. 75, 80.

DOBRA ZIEMSKIE: XV w., sygn. 157, s. 46–47; statystyki, 1722–1811, sygn. 136, s. 153–155, 158, 160–163, 169; *Statistische Nachrichten über Stettin aus dem 18. Jahrhundert*, „Ostsee-Zeitung und Neue Stettiner Zeitung” 15 VIII 1908, wycinek prasowy, sygn. 136, s. 147.

MATRYKULEY WŁÓCZNE: 1628, 1667, 1703, 1718, sygn. 107, s. 36.

LUSTRACJE WŁASNOŚCI MIEJSKICH (m.in. młynów, karczm, pól uprawnych, pastwisk): 1657/1659, sygn. 107, s. 65–66; 1664, sygn. 107, s. 641; 1706, 1722/1723, sygn. 107, s. 17, 54–59.

6. CECHY I RZEMIOSŁO

RZEMIOSŁO: G. Gottberg, *Stettins Handwerk in alter Zeit*, „Amtliches Nachrichtenblatt des Stettiner Verkehrsverein G.m.b.H.” 1933, Nr. 20, nadbitka, sygn. 127, s. 1–4.

ORDYNKI, PRZEPISY I ZARZĄDZENIA: 1357, sygn. 127, s. 167; 1543–1545, sygn. 39, s. 7, 29, sygn. 149, s. 50–55; 1562–1570, sygn. 39, s. 30, sygn. 127, s. 47–48; 1587, sygn. 127, s. 95, 98, 102; 1602–1608, sygn. 127, s. 47–48, 69, 95, 98, 102; 1622–1632, sygn. 122, s. 57–59, sygn. 146, s. 45, 56; sygn. 149, s. 101; 1648, sygn. 149, s. 101; 1672, 1681–1682, sygn. 87, s. 35–39, 46–54, sygn. 127, s. 362, 364, sygn. 146, s. 45, 56; 1692, 1694, sygn. 127, s. 42, sygn. 149, s. 101; 1722, 1728–1733, sygn. 127, s. 29, 42, sygn. 149, s. 101; 1780/1781, sygn. 146, s. 45, 56.

USTAWA O WOLNOŚCI PRZEMYSŁOWEJ: 1810, sygn. 127, s. 26.

ROTY PRZYSIĄG CECHOWYCH: 1550, 1563, 1722, 1793, sygn. 121, s. 159–160.

SPORY CECHÓW Z RADĄ MIASTA: 1589–1591, sygn. 127, s. 41.

NADZÓR MIASTA NAD CECHAMI: 1694, sygn. 127, s. 43.

APTEKARZE: przywileje i ordynacje: 1545, 1632, 1648, 1692, 1694, 1728, sygn. 149, s. 50–55, 101; wypisy źródłowe o aptekarzach i zestawienia nazwisk, XIV–XVII w., sygn. 149, s. 7–8, 23, 46, 50–55, 58–59, 61–70, 92, 100, 154.

BALWIERZE: 1509–1523, sygn. 73, s. 83; 1531–1597, 1610–1629, 1735, sygn. 127, s. 12, 50–51; przywileje: 1619, 1681, sygn. 127, s. 35, sygn. 149, s. 47.

BEDNARZE: 1473, 1561–1608, 1738, sygn. 127, s. 18, 33, 56.

BLACHARZE: 1687–1842, sygn. 127, s. 5, 18, 94; przywileje, 1682, sygn. 127, s. 35.

BROWARNICY: 1588–1619, sygn. 124, s. 13–15, 26–27.

BUŁECZNICY (Losbäcker, Weißbäcker): 1533–1620, 1735, sygn. 127, s. 12, 40–47; ordynki, 1562, 1604, 1608, sygn. 127, s. 47–48; przywileje, 1533, 1543, sygn. 127, s. 48–49.

CIEŚLE: 1611–1811, sygn. 127, s. 20, 22, 173–174, 176; przywileje, 1682, sygn. 127, s. 35.

DRUKARZE: 1526–1528, sygn. 146, s. 38–43; 1569–1616, sygn. 146, s. 44, 50–52, 226; 1655–1692, sygn. 146, s. 58–59, 63; 1701–1763, sygn. 146, s. 46–47, 53, 57–64, 66, 82; ordynki i zarządzenia, 1622, 1672, 1780/1781, sygn. 146, s. 45, 56; przywileje: 1569, 1614, 1633, 1688, 1763, sygn. 146, s. 50–53, 61, 65, 226.

FARBIARZE: 1306–1352, sygn. 127, s. 84; 1749, sygn. 127, s. 72; rolle cechowe, 1594, sygn. 96, s. 194.

GARBARZE: 1583–1604, sygn. 127, s. 31, 76; 1738–1786, sygn. 127, s. 18, 77, sygn. 128, s. 16, 27, 243; 1801–1810, sygn. 128, s. 17, 77.

GARNCARZE (Töpfer): przywileje: 1581, 1630, 1735/1739, sygn. 127, s. 12, 31, 35, 165.

GUZIKARZE (Knopfmacher): przywileje, 1737, sygn. 127, s. 103.

HARAŚNICY (Zeug u. Raschmacher): 1741–1763, sygn. 128, s. 18, 22; 1770–1777, sygn. 128, s. 15–16, 27; 1801, 1810, sygn. 128, s. 17, 77.

IGLARZE (Nadler): 1619, 1738, sygn. 127, s. 121–122.

INTROLIGATORZY (Buchbinder): 1739, sygn. 127, s. 18; przywileje, sygn. 127, s. 35.

KAPELUSZNICY (Hutmacher): 1682, sygn. 127, s. 31, 35; 1738–1777, sygn. 128, s. 15–16, 18, 27; 1801, 1810, sygn. 128, s. 77.

KOŁODZIEJE I STELMACHOWIE (Stell- u. Rademacher): 1619–1744, sygn. 127, s. 18, 155–156; przywileje, 1682, sygn. 127, s. 35.

KOSZYKARZE (Korbmacher): 1613–1618, sygn. 127, s. 105; przywileje, 1681, 1750, sygn. 127, s. 19, 35, 104, 106.

KOTLARZE (Kesselböter): 1582, sygn. 127, s. 93.

KOWALE: 1313, sygn. 127, s. 139; 1552–1592, sygn. 127, s. 10, 139; 1656, sygn. 127, s. 141; 1783, sygn. 127, s. 140; ordynek, 1570, sygn. 39, s. 30; przywileje, sygn. 127, s. 31.

- KRAMARZE (Krämer): 1421, 1454, sygn. 122, s. 94; 1654–1809, sygn. 127, s. 19, 22, 26, 35, sygn. 129, s. 2–6; ordynek, 1545, sygn. 39, s. 7; przywileje: 1440, 1444, 1500, 1583, 1759, sygn. 127, s. 31, sygn. 129, s. 10; rolle cechowe, 1648, 1676, 1700, 1722, 1746, sygn. 129, s. 4–6, 16, 35; zestawienia nazwisk, 1509–1523, sygn. 73, s. 83.
- KOMPANIA KRAMARZY (Krämer-Compagnie): 1577–1600, sygn. 87, s. 64–87; 1648–1681, sygn. 87, s. 28–35, sygn. 129, s. 8–9, 14, 16–17; 1759–1763, sygn. 129, s. 10–11.
- KRAWCY (Schneider): 1533–1589, sygn. 127, s. 10, 31, 143; 1609–1682, sygn. 123, s. 142, sygn. 127, s. 35; 1738, sygn. 127, s. 144; zestawienia nazwisk, 1509–1523, sygn. 73, s. 83.
- KUŚNIERZE (Kürschner): 1350, 1556–1632, 1738, sygn. 127, s. 10, 18, 33, 110; przywileje, 1489, 1619–1739, sygn. 127, s. 31, 35, 109.
- LUDWISARZE (Glockengießer): 1593, 1614–1629, sygn. 127, s. 80–81.
- MALARZE: 1619–1781, sygn. 127, s. 114–115.
- MECHANICY: 1802–1805, sygn. 127, s. 6.
- MIEDZIENNIK (Kupferschmiede): 1624, 1748, sygn. 127, s. 107–108.
- MŁYNARZE: 1635, 1748, sygn. 127, s. 19, 120.
- MURARZE: 1380, sygn. 127, s. 33; 1582, sygn. 127, s. 117–118; 1651, sygn. 127, s. 116; 1738, 1811, sygn. 127, s. 18, 22; przywileje, 1552, 1712, sygn. 127, s. 31–35; zarządzenie dotyczące wysokości stawki dziennej, 1808, sygn. 134, s. 31.
- MUZYCZY (Spielleute): 1546–1619, sygn. 127, s. 35, 152–153.
- MUZYKANT (Kunstpfeifer): 1619, sygn. 127, s. 35.
- MYDLARZE (Seifensieder): 1721–1801, sygn. 128, s. 16–17, 27, 56–57.
- PANTOFLARZE: 1744, 1787, sygn. 127, s. 18, 126; przywileje, 1682, 1744, sygn. 127, s. 35, 124.
- PAPIERNIE: 1570, 1574, 1579, sygn. 127, s. 194, 196, 198; 1585, 1588, 1590–1593, sygn. 127, s. 195–197; 1611, 1619, 1626, 1628, sygn. 127, s. 195, 199–200; 1673, 1722, sygn. 127, s. 201, sygn. 128, s. 63.
- PARTACZE (Altflicker): przywileje, 1648, sygn. 127, s. 44.
- PERUKARZE (Perrückenmacher): 1712–1771, sygn. 127, s. 35, 126–127.
- PIEKARZE (Bäcker): 1589, 1682, 1735, 1740, 1788, sygn. 127, s. 10, 12, 18, 45, 111–112; przywileje, 1421, 1503, 1552, 1682, sygn. 127, s. 31, 35; ordynki, 1570, sygn. 39, s. 30.

- PEŁÓCIENNICY (Leinweber): 1538, 1604, 1728, sygn. 127, s. 111–112; przywileje, 1538, sygn. 127, s. 31.
- POWROŹNICY (Reifschläger): 1748, sygn. 127, s. 19, 130; przywileje, 1762, 1768, sygn. 127, s. 150.
- PRZĘDZALNICY (Garnweber): 1745, sygn. 127, s. 75.
- RĘKAWNICY (Beutler u. Handschuhmacher): 1744, sygn. 127, s. 18, 53; ordynek, 1576, sygn. 127, s. 52.
- RYBACY: 1312–1453, sygn. 127, s. 34, 60, 66; 1512–1578, sygn. 127, s. 61, 63, 67; 1748, sygn. 127, s. 19; przywileje, 1584, 1712, 1752, sygn. 127, s. 35, 64–65; ordynek, 1602, sygn. 127, s. 69.
- RYMARZE: 1590, sygn. 127, s. 132; przywileje, 1545, 1739, sygn. 127, s. 18, 31, 131.
- RZEŹNICY (Fleischer-Innung): 1312–1420, sygn. 127, s. 2, 68, 70; 1540–1567, 1574–1624, sygn. 127, s. 70, 90, 99–101; 1684, 1696, sygn. 127, s. 124, 133; 1739–1793, sygn. 127, s. 18–19, 137, sygn. 129, s. 2; przywileje, 1548, 1739, sygn. 127, s. 31, 135; ordynki, 1587, 1608, sygn. 127, s. 95, 98, 102.
- SALETRNICY: 1589, 1617, sygn. 128, s. 5.
- SREBRNICY: 1735, sygn. 127, s. 12.
- STOLARZE: 1572–1573, 1620, sygn. 127, s. 2, 162; przywileje, 1548, 1739, sygn. 127, s. 163–164.
- SUKIENNICY: 1357, sygn. 127, s. 169; 1581–1589, sygn. 127, s. 10, 169; 1723–1777, sygn. 127, s. 9, 19, sygn. 128, s. 15–16, 22, 27; 1801, 1810, sygn. 128, s. 17, 77; przywileje, 1681, 1749, sygn. 127, s. 35, 166.
- SZCZOTKARZE (Bürstenbinder): 1604, sygn. 127, s. 58.
- SZEWCY: 1535–1589, sygn. 127, s. 10, 31, 144; 1616–1617, sygn. 127, s. 144; 1738–1810, sygn. 128, s. 14, 16–17, 77; przywileje, 1535, sygn. 127, s. 31; fundacje i ławy w kościele św. Jakuba, 1449, sygn. 122, s. 68–69, sygn. 127, s. 1.
- SZKLARZE: 1548, 1596, sygn. 127, s. 78, 82; 1616–1624, 1740, sygn. 127, s. 18, 79, 83; przywileje, 1682, sygn. 127, s. 35.
- SZMUKLERZE: 1620, 1744–1801, sygn. 18, s. 26, sygn. 127, s. 128–129, sygn. 128, s. 16–17.
- ŚLUSARZE: 1625–1627, sygn. 127, s. 138; 1735, 1769, sygn. 127, s. 12, 19.
- ŚWIECARZE (Lichtzieher): przywileje, 1767, sygn. 127, s. 148.
- TKACZE WELNIANYCH MATERIAŁÓW (Wollweber): 1357, 1364, 1625, sygn. 127, s. 33, 167.

TOKARZE: 1598, 1613, 1622, 1735, sygn. 127, s. 12, 59; przywileje, 1741, sygn. 127, s. 73.

TRAGARZE: ordynki i przywileje, 1619/1620, 1622, sygn. 126, s. 39, 41.

TUTUNIARZE (Tabakspinner): 1711, 1740, 1745, sygn. 127, s. 18, 160, sygn. 128, s. 28–30; przywileje, 1712, 1743, sygn. 127, s. 35, 161.

WARZELNICY SOLI: sygn. 127, s. 31.

WOLNI RZEMIEŚLNICY: 1618, 1640, 1686, sygn. 127, s. 11, 30.

WOŹNICE: zestawienia nazwisk, 1509–1523, sygn. 73, s. 83.

ZAMESZNICY: 1753, sygn. 128, s. 19.

ZEGARMISTRZOWIE: 1755, 1794, sygn. 127, s. 169, sygn. 128, s. 23.

ZŁOTNICY: 1416, sygn. 127, s. 85; 1538, 1576, 1590, sygn. 127, s. 88; przywileje, 1549, sygn. 127, s. 31; koncesje, 1618, 1682, 1735, 1746, 1787, sygn. 127, s. 12, 19, 30, 91–92, 96.

BRACTWO KURKOWE: 1561–1767, sygn. 87, s. 557, sygn. 93, s. 21, sygn. 136, s. 100–118, 150–151.

7. PRZEMYSŁ I RZEMIOSŁO W XVIII W.

MATERIAŁY BIBLIOGRAFICZNE: sygn. 128, s. 2.

OPRACOWANIE TEMATYCZNE: M. Wehrmann, *Stettins Handel u. Industrie in 18. Jahrhundert*, „Ostsee-Zeitung und Neue Stettiner Zeitung” 1908, Nr. 575, wycinek prasowy, sygn. 122, s. 17–18.

POLITYKA FRYDERYKA WIELKIEGO W SPRAWIE HANDLU I PRZEMYSŁU SZCZECINA: sygn. 119, s. 232–262, 271–292; program dotyczący organizacji handlu i przedsiębiorstw, 1749, odpis, sygn. 128, s. 6, 11.

ZARZĄDZENIA DOTYCZĄCE FABRYK I MANUFAKTUR: 1746, 1754, 1763–1786, sygn. 128, s. 8, 20.

FUNKCJA INSPEKTORA FABRYK: 1743–1747, sygn. 128, s. 9, 12–14.

ORGANIZACJA I DZIAŁANIE FABRYK: instrukcja, 1747, sygn. 128, s. 9.

SPRAWOZDANIA STATYSTYCZNE NA TEMAT DZIAŁALNOŚCI FABRYK I MANUFAKTUR: 1769, 1770, 1771, 1801, odpisy, sygn. 128, s. 15–17.

HANDEL I RZEMIOSŁO W SZCZECINIE W CZASIE OKUPACJI FRANCUSKIEJ: 1808, sygn. 134, s. 23–24, 26–27.

ADAMASZEK: 1786, sygn. 127, s. 243.

MANUFAKTURY BAWELNIANE: 1755–1786, 1801–1810, sygn. 119, s. 174, sygn. 127, s. 243, sygn. 128, s. 15–17, 21, 27, 77.

BROWARNICTWO: 1750, sygn. 127, s. 326.

CORDURA: 1747–1755, 1801, 1810, sygn. 128, s. 17, 20–21, 23, 77.

CUKROWNIE: 1720–1810, sygn. 127, s. 7, 306, 311–313, sygn. 128, s. 7, 17, 35–37, 77.

GARBARNIE: 1771–1811, sygn. 119, s. 174, sygn. 128, s. 7, 16–17, 23, 26, 60.

FARBIARNIA NA ŁASZTOWNI: 1756, sygn. 128, s. 42.

PRZEMYSŁ JEDWABNY: 1745–1810, sygn. 119, s. 174, sygn. 128, s. 7, 15, 17, 21, 26–27, 45–47, 77.

FABRYKI KAPELUSZY: sygn. 119, s. 174.

FABRYKA KORKÓW (Korkfabrik): 1799–1810, sygn. 128, s. 17, 67, 77.

FABRYKA KOTWIC: 1777–1843, sygn. 127, s. 245, 280, 283, 322, sygn. 128, s. 27, 70–71, 77.

LIKIER: 1778–1810, sygn. 119, s. 175, sygn. 127, s. 243, sygn. 128, s. 37–41, 77.

FABRYKI I MANUFAKTURY LNIANE: 1755–1771, sygn. 128, s. 15–16, 26, 55; 1784–1801, sygn. 119, s. 174, sygn. 128, s. 17.

PLANTACJE MORW: 1850, sygn. 128, s. 24.

FABRYKA NAPARSTKÓW (Fingerhutfabrik): 1775, sygn. 128, s. 23.

FABRYKA OCTU WINNEGO (Weinessigfabrik): 1801, sygn. 119, s. 174, sygn. 128, s. 17, 61.

OLEJARNIE: 1775–1810, sygn. 128, s. 17, 44, 62, 77.

FABRYKI PAPIERU: 1760–1777, sygn. 119, s. 174, sygn. 127, s. 205, sygn. 128, s. 15, 17, 27, 77.

FABRYKA PŁÓTNA ŻAGLOWEGO (Flaggentuchfabrik; Segeltuch-Fabrik): 1777–1785, sygn. 127, s. 242, sygn. 128, s. 23, 43.

FABRYKA POŃCZOCH: 1765–1810, sygn. 128, s. 15–17, 24, 26–27, 77.

PRODUKCJA SALETRY: 1748, sygn. 128, s. 66.

FABRYKA SKROBI (Stärke-Fabrik): 1750, sygn. 128, s. 42.

HUTY SZKŁA: 1811, sygn. 127, s. 245, 280, sygn. 128, s. 75; huta Friedricha Krügera, 1809, sygn. 134, s. 84.

TARTAKI: 1751–1754, sygn. 128, s. 68, 75.

FABRYKI TYTONIU: 1733–1810, sygn. 119, s. 20, sygn. 121, s. 196, sygn. 128, s. 11, 17, 27, 31–35, 77.

WAPIARNIE: 1811–1834, sygn. 127, s. 280, sygn. 128, s. 82.

FABRYKI I MANUFAKTURY WEŁNIANE: 1720–1803, sygn. 119, s. 174, sygn. 128, s. 48 i nn.

WINO: 1778, sygn. 127, s. 243.

WODA MINERALNA: 1801, 1810, sygn. 128, s. 17, 77.

WYBIELACZE: 1755, sygn. 128, s. 21.

8. PRZEMYSŁ W OKRESIE INDUSTRIALNYM

MATERIAŁY BIBLIOGRAFICZNE: sygn. 127, s. 177.

OPRACOWANIA TEMATYCZNE: D. Berger, *Die Stettiner Industrie*, „Amtliches Nachrichtenblatt des Stettiner Verkehrsvereins G.m.b.H.” 1930, Nr. 21, nadbitka, sygn. 127, s. 292–298; M. Wehrmann, *Statistische Nachrichten über Stettin aus dem 18. Jahrhundert*, „Ostsee-Zeitung” 15 VIII 1908, wycinek prasowy, sygn. 136, s. 147; M. Wehrmann, *Stettins Handel und Gewerbe vor 100 Jahre*, „Pommersche Tagespost” 1924, Nr. 132, s. 1–2, wycinek prasowy, sygn. 119, s. 23–24, 164–165; M. Wehrmann, *Von der Industrie Stettins vor 50 Jahren*, Tł. 1–3, „Ostsee-Zeitung und Neue Stettiner Zeitung” 1908, Nr. 441, 483, 501, wycinki prasowe, sygn. 127, s. 303–305.

SPRAWOZDANIA ADMINISTRACYJNE O RZEMIOŚLE: 1810–1859, sygn. 121, s. 224–231, 284, 290, 292, 295, 297, 299–301, 303, 305, 313–320, 322–327, 329–332, 334–336, 338, 340–350.

CEGIELNIE: 1873, sygn. 128, s. 79.

FABRYKA CEMENTU: 1854–1873, sygn. 128, s. 79, 84, 329.

CUKROWNIE: 1817–1857, sygn. 127, s. 315, 317, 319, 324–326, 329–331, sygn. 128, s. 79.

FABRYKA CZEKOLADY: 1873, sygn. 128, s. 7.

ELEKTROWNIE CIEPLNE: 1857–1882, sygn. 127, s. 258, 316.

PRZEMYSŁ CHEMICZNY: 1851–1852, sygn. 127, s. 303, 327.

FABRYKI CHEMICZNE: Drzetowo, 1841–1873, sygn. 127, s. 320–321, 325–326, 328–330; Pomorzany, 1856, 1859, sygn. 127, s. 330, 333.

FABRYKI KWASU SIARKOWEGO: Drzetowo, 1856–1859, sygn. 127, s. 330–331, 333.

MYDLARNIE: 1786, 1849–1859, sygn. 127, s. 221, 326, 331–332.

OLEJARNIE: 1843, sygn. 119, s. 174, sygn. 127, s. 322; Drzetowo, 1855, sygn. 127, s. 329; Gołęcin, 1855, sygn. 127, s. 329; Górny Wik (Oberwieck), 1855, sygn. 127, s. 329.

TARTAKI: Grabowo, 1855, sygn. 127, s. 329.

MEYNY PAROWE: Gołęcin, 1855, sygn. 127, s. 329; Żelechowa, 1855, 1857, sygn. 127, s. 329–331.

9. PRZEMYSŁ OKRĘTOWY

MATERIAŁY BIBLIOGRAFICZNE: sygn. 127, s. 334, 351–352, 357–360, 370–377.

OPRACOWANIE TEMATYCZNE: M. Wehrmann, *Zur Geschichte des Schiffsbau in Stettin*, „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde” 1909, Nr. 2, s. 21–28, nadbitka, sygn. 127, s. 370–377.

PATENTY KRÓLEWSKIE, RESKRYPTY I ZARZĄDZENIA DOTYCZĄCE BUDOWY STATKÓW: 1719–1764, sygn. 127, s. 335, 337–344.

ORDYNACJA I PRZYWILEJE DLA SZKUTNIKÓW: ordynacja, 1682, sygn. 127, s. 362, 364; przywileje, 1768, sygn. 127, s. 361.

OBCIĄŻENIE KONTRYBUCJAMI: 1806–1808, sygn. 134, s. 58–59.

WYSOKOŚCI STAWKI DZIENNEJ DLA SZKUTNIKÓW: 1808, sygn. 134, s. 31.

SZKUTNICY: 1528–1529, sygn. 127, s. 351; 1557–1561, sygn. 127, s. 375–377; 1720–1765, sygn. 127, s. 338–341, 355; zestawienie nazwisk, 1466, sygn. 127, s. 351.

BUDOWANE JEDNOSTKI: 1557–1559, 1561, sygn. 127, s. 375–377; 1719–1792, sygn. 119, s. 159–161, sygn. 127, s. 338–345, 349, 364, 366–369.

WARSZTATY BUDOWY MASZYN I OKRĘTÓW NA DRZETOWIE: 1856–1857, sygn. 127, s. 330–331; od 1857 r. stocznia Stettiner Maschinenbau-Aktien-Gesellschaft „Vulkan”, sygn. 127, s. 363.

ZAKŁADY STETTINER ODERWERKE NA GRABOWIE: 1838, sygn. 108, s. 145–146.

10. HANDEL

OPRACOWANIA TEMATYCZNE: M. Wehrmann, *Statistische Nachrichten über Stettin aus dem 18. Jahrhundert*, „Ostsee-Zeitung und Neue Stettiner Zeitung” 15 VIII 1908, wycinek prasowy, sygn. 136, s. 147; M. Wehrmann, *Stettins Handel und Gewerbe vor 100 Jahre*, „Pommersche Tagespost” 1924, Nr. 132, s. 1–2, wycinek prasowy, sygn. 119, s. 23–24, 164–165; M. Wehrmann, *Stettins Handel u. Industrie in 18. Jahrhundert*, „Ostsee-Zeitung” 1908, Nr. 575,

wycinek prasowy, sygn. 122, s. 17–18; M. Wehrmann, *Von Stettiner Handel vor 100 Jahren*, „Ostsee-Handel” 1927, Nr. 11, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 171; M. Wehrmann, *Zur Geschichte der Stettiner Schifffahrt im 16. und 17. Jahrhundert*, „Ostsee-Zeitung und Neue Stettiner Zeitung” 1907, Nr. 505, wycinek prasowy, sygn. 122, s. 51–52.

POLITYKA FRYDERYKA WIELKIEGO W SPRAWIE HANDLU SZCZECINA: sygn. 119, s. 232–262, 271–292.

MERKANTYLIZM PRUSKI: sygn. 119, s. 326–333.

KRYZYS HANDLOWY I ZAŁAMANIE SIĘ RYNKU FINANSOWEGO W LATACH 20. XIX W.: sygn. 121, s. 16–63, 70–86.

HANDEL W SZCZECINIE W CZASIE OKUPACJI FRANCUSKIEJ: sygn. 121, s. 13–16, 223, sygn. 134, s. 23–24, 26–27.

10.1. SZCZECIN A ZWIĄZEK HANZEATYCKI

UDZIAŁ SZCZECINA W ZJAZDACH HANZY W LUBECE: 1572, 1579, 1591, sygn. 122, s. 49; 1597–1598, 1602–1603, sygn. 122, s. 50; 1605–1614, 1616–1618, sygn. 122, s. 51–53; M. Wehrmann, *Stettin als Hansestadt*, Szczecin, 9 XII 1931, tekst wykładu, mps, sygn. 122, s. 1–12.

SZCZECIN W CZASIE WOJNY HANZY Z DANIĄ (1505–1511): sygn. 46, s. 72–77, 81–83.

10.2. ORGANIZACJA HANDLU

10.2.1. ORDYNKI, PRZEPISY I ZARZĄDZENIA

ORDYNKI, PRZEPISY I ZARZĄDZENIA: 1614, sygn. 146, s. 211; 1628, sygn. 122, s. 57–59; 1681, sygn. 87, s. 35–39; 1682, sygn. 87, s. 46–54; 1760, sygn. 136, s. 176; 1790–1792, sygn. 129, s. 22–24; 1811, sygn. 134, s. 120.

UCHWAŁY SEJMÓW PROWINCJI POMORZE W SPRAWACH ORGANIZACJI HANDLU: 1828–1831, odpisy, sygn. 121, s. 17–62.

KUPIECKI SĄD ROZJEMCZY (Kaufmannische Schiedsgericht zu Stettin): powołanie, 1846, sygn. 121, s. 111.

SZKOŁA HANDLOWA W SZCZECINIE (Handelslehranstalt): 1843, sygn. 121, s. 117.

10.2.2. SPRAWOZDANIA I STATYSTYKI

SPRAWOZDANIE RADY SZCZECINA NA TEMAT HANDLU MIASTA: 1720, sygn. 121, s. 152.

WYMIANA TOWAROWA: sprawozdania i statystyki Kolegium Handlowego, 1750–1805, odpisy, sygn. 119, s. 51–99; eksport – statystyki, 1806–1814, sygn.

- 121, s. 16, 63; import – statystyki, 1806–1814, sygn. 121, s. 16, 63–64.
- STATYSTYKI NA TEMAT STATKÓW WYCHODZĄCYCH Z PORTU: 1754–1805, sygn. 119, s. 100–140.
- STATYSTYKI NA TEMAT STATKÓW WCHODZĄCYCH DO PORTU: 1750–1805, sygn. 119, s. 51–99.
- OBROTY PORTU W PIENIĄDZU: 1823–1846, sygn. 119, s. 121.
- SPRAWOZDANIA ADMINISTRACYJNE O HANDLU, RZEMIOŚLE I ŻEGLUDZE: 1701–1795, sygn. 119, s. 190–207, 232–261, sygn. 121, s. 155–157, 208–216, sygn. 131, s. 1–64; 1810–1859, sygn. 121, s. 224–231, 284, 290, 292–294, 299–315, 317–327, 329–332, 334–338, 340–350; 1926, sygn. 121, s. 1.
- PRZEDSTAWICIELE SZCZECIŃSKIEGO KUPIECTWA PRZY MAGISTRACIE: 1825, sygn. 121, s. 94.
- PRZEDSTAWICIELE SZCZECIŃSKIEGO KUPIECTWA PRZY REJENCJI W SPRAWIE USPRAWNIENIA HANDLU NA ODRZE: 1827–1828, sygn. 121, s. 94–97; 1843, sygn. 121, s. 104.

10.2.3. KUPIECTWO

- KUPIECTWO: P. Niessen, *Die Stettiner Kaufmannschaft und ihre Umgestaltung zur Handelskammer*, Tl. 1–2, „Pommersche Tagespost” 1926, Nr. 78, 79, wycinki prasowe, sygn. 121, s. 133–134.
- MEMORIAŁ KUPCÓW DO KRÓLA W SPRAWIE HANDLU: 1740, odpis, sygn. 119, s. 232–261.
- AUDIENCJA SZCZECIŃSKIEJ DELEGACJI KUPCÓW U KRÓLA: sprawozdanie, 22 XII 1764, odpis, sygn. 121, s. 217–220.
- NAŁOŻENIE KONTRYBUCJI NA KUPCÓW: 1806, sygn. 134, s. 51–52, 54, 58; 1807, sygn. 134, s. 53, 57; 1808, sygn. 134, s. 55–56.
- KAPLICE, OŁTARZE I FUNDACJE KOŚCIELNE GILDII KUPIECKICH: 1332–1401, sygn. 122, s. 68, 72, 93–95; 1421–1499, sygn. 122, s. 68–69, 94; 1560, sygn. 122, s. 321; 1642–1643, sygn. 122, s. 29–31.

10.2.3.1. GILDIE I KOMPANIE KUPIECKIE

- GILDIA KUPCÓW DALEKOSIĘŻNYCH (*fraternitas mercatorum*): 1245–1443, sygn. 122, s. 96–98.
- KOMPANIA KUPIECKA DRAKERA: ordynek, 1628, odpis, sygn. 122, s. 57–59; zarządzenia, 1739, sygn. 122, s. 25; przywileje: 1665, 1740, sygn. 119, s. 247–249, sygn. 122, s. 77; starszyzna cechowa, 1470–1533, 1642, 1701, 1739–1758, sygn. 122, s. 19, 21, 25–26, sygn. 124, s. 28.

KOMPANIA KUPIECKA ELLBOGEN: przywileje, 1665, 1740, sygn. 119, s. 247–249, sygn. 122, s. 77; działalność: 1461, sygn. 122, s. 20; 1632–1709, sygn. 122, s. 23, 79; rejestr finansowy, 1462–1486, sygn. 122, s. 19; rejestry finansowe, 1651–1732, sygn. 122, s. 85; fundacje w kościele św. Jakuba, 1448, sygn. 122, s. 68.

KOMPANIA KUPIECKA FALSTERBO: 1352, sygn. 122, s. 68; 1632–1709, sygn. 122, s. 23; 1740–1764, sygn. 122, s. 62, 64; przywileje: 1665, sygn. 122, s. 77; 1740, sygn. 119, s. 247–249; rejestry finansowe, 1642–1717, sygn. 122, s. 86; fundacje w kościele św. Jakuba, 1352, sygn. 122, s. 68.

KOMPANIA KUPIECKA DO HANDLU Z BORNHOLMEM: 1499, sygn. 122, s. 68–69.

10.2.3.2. KORPORACJA KUPIECKA PRZY DOMU ŻEGLARZA

STATUTY: 1472, sygn. 124, s. 5.

KRÓLEWSKIE LISTY OCHRONNE: 1722, odpis, sygn. 124, s. 2–3.

WSTĘPOWANIE DO KORPORACJI: procedura wyboru, przysięga, 1667, sygn. 124, s. 18; wybory nowych członków, 1740–1743, sygn. 121, s. 187–189.

POSIEDZENIA, PROTOKOŁY I UCHWAŁY: 1740, sygn. 119, s. 256–261.

DZIAŁALNOŚĆ: 1681–1696, sygn. 129, s. 8, 14–16, sygn. 131, s. 5–12; 1701–1795, sygn. 119, s. 190–207; 1740, sygn. 119, s. 249–250; 1793–1794, sygn. 127, s. 350; 1805/1806, sygn. 134, s. 158; 1822, sygn. 121, s. 288–289.

RACHUNKI I SPRAWOZDANIA FINANSOWE: 1588/1589–1599, sygn. 124, s. 7, 10, 24, 26, 212–213; 1610–1624, sygn. 124, s. 7–8, 10, 17, 29; 1694, 1696–1702, sygn. 124, s. 7, 10–11.

MAJĄTEK: inwentarz, 1624, odpis, sygn. 124, s. 12.

KSIĘGOZBIÓR: inwentarz, 1624, sygn. 124, s. 19–20.

DOM ŻEGLARZA: akwarela, 1830, wycinek prasowy, sygn. 124, s. 1.

LIKWIDACJA KORPORACJI: 1821/1822, sygn. 121, s. 289.

10.2.3.3. TECHNICZNA KOMISJA HANDLOWA

POWOŁANIE: 1808, sygn. 121, s. 252–253.

DZIAŁALNOŚĆ: 1809–1811, sygn. 121, s. 223, 260–265.

SPRAWOZDANIA ADMINISTRACYJNE Z DZIAŁALNOŚCI TECHNICZNEJ KOMISJI HANDLOWEJ: 1816, sygn. 121, s. 301.

SKŁAD OSOBOWY: 1821, sygn. 121, s. 254.

10.2.3.4. KORPORACJA KUPIECKA, 1821/1822 R.

PROJEKTY UTWORZENIA KORPORACJI: 1809–1811, sygn. 121, s. 222.

NEGOCJACJE KUPIECTWA Z NADPREZYDENTEM I MAGISTRATEM W SPRAWIE ORGANIZACJI HANDLU SZCZECIŃSKIEGO I POWOŁANIA KORPORACJI: 1810, sygn. 121, s. 255–258; 1815/1816, sygn. 121, s. 249–251; 1816–1825, sygn. 121, s. 232–248, 265–278, 292.

UTWORZENIE KORPORACJI: 1809/1821–1825, sygn. 121, s. 221–292.

STATUTY: 15 XI 1821, sygn. 121, s. 281; 14 III 1871, sygn. 121, s. 455–479; 21 XI 1913, sygn. 121, s. 480–502.

PRZEJĘCIE NIERUCHOMOŚCI DOMU ŻEGLARZA I KOMPANII KUPIECKICH (Falsterbo, Ellenbogen i Drakera): 1822, sygn. 121, s. 289.

PRZEWODNICZĄCY: 1822, sygn. 121, s. 290–291.

CZŁONKOWIE: 1822, sygn. 121, s. 284.

SPRAWOZDANIA ROCZNE: 1823–1913, odpisy, sygn. 121, s. 357–454.

SPRAWOZDANIA ADMINISTRACYJNE Z DZIAŁALNOŚCI KORPORACJI: 1822, sygn. 121, s. 290–291.

DEPUTACJA KUPCÓW SZCZECIŃSKICH W BERLINIE W CELU USPRAWNIENIA HANDLU, 1822: sygn. 121, s. 70–86.

10.2.4. KOLEGIUM HANDLOWE

UTWORZENIE: 1747/1755, sygn. 130, s. 1–35.

SPRAWOZDANIA Z DZIAŁALNOŚCI: 1755–1778, sygn. 119, s. 20; 1764–1765, sygn. 119, s. 29; 1750–1805, sygn. 119, s. 50–99; 1754–1805, sygn. 119, s. 100–140.

10.2.5. IZBA HANDLOWA

IZBA HANDLOWA: 1848, sygn. 121, s. 116.

KONSPEKT WYKŁADU: M. Wehrmann, *Industrie- u. Handelskammer zu Stettin*, Szczecin, 29 XI 1926, rps, sygn. 126, s. 2–12.

OPRACOWANIE TEMATYCZNE: P. Niessen, *Die Stettiner Kaufmannschaft und ihre Umgestaltung zur Handelskammer*, Tł. 1–2, „Pommersche Tagespost” 1926, Nr. 78, 79, wycinki prasowe, sygn. 121, s. 133–134.

10.2.6. KOMPANIE HANDLOWE

KOMPANIA HANDLU DREWNIEM (Die Holzhandlungs-Compagnie): 1765, sygn. 121, s. 204–205.

KOMPANIA HANDLOWA: projekt powołania, 1724, sygn. 119, s. 37, sygn. 121, s. 139–143, 167–168; powołanie, sygn. 119, s. 37, sygn. 121, s. 139–143.

ROSYJSKA KOMPANIA HANDLOWA: 1726, sygn. 121, s. 170–177; 1766, sygn. 121, s. 195.

KOMPANIA KRAMARZY (Kleinhändler-Compagnie): 1577–1600, sygn. 87, s. 64–87; 1648–1650, sygn. 87, s. 29, sygn. 129, s. 8, 16–17; 1662, 1669, sygn. 87, s. 34, sygn. 129, s. 9; 1676–1681, sygn. 87, s. 28, 35–39, sygn. 129, s. 9, 14, 16; 1759, 1763, sygn. 129, s. 10–11; 1784, sygn. 129, s. 7; 1788, sygn. 129, s. 5.

PRUSKA MORSKA KOMPANIA ASEKURACYJNA (Preußische See-Assekuranz-Compagnie): 1821, sygn. 121, s. 65.

KOMPANIA ASEKURACYJNA W BERLINIE: 1753–1765, sygn. 121, s. 200.

10.2.7. BANKI, KANTORY I GIEŁDY

GIEŁDA: 1754, sygn. 119, s. 31, sygn. 131, s. 15–64.

KANTOR BANKU KRÓLEWSKIEGO (Banco-Comptoirs): 1821–1876, sygn. 121, s. 66 i nn.

POMORSKI RYCERSKI BANK (Die Pommersche Ritterschaftliche Privatbank): 1877, sygn. 119, s. 266–268.

GIEŁDY HANDLOWE: XVIII–XIX w., sygn. 131, s. 1–64.

MAKLER MIEJSKI (Stadtmakler Dienst): 1622–1774, sygn. 87, s. 11.

WAGA MIEJSKA: XVI w., sygn. 106, s. 56; budowa wagi miejskiej, 1729, sygn. 126, s. 25.

10.2.8. RYNKI I JARMARKI

REGULACJE PRAWNE: 1760, sygn. 136, s. 176; 1790–1792, sygn. 129, s. 22–24; 1811, sygn. 134, s. 120.

POLICJA TARGOWA: 1790, sygn. 129, s. 22.

JARMARKI: 1777, sygn. 129, s. 19; 1787–1788, sygn. 129, s. 18, 20; 1801, sygn. 129, s. 19.

TARG KOŃSKI (Rossmarkt): 1788, 1798, sygn. 129, s. 20–21.

RYNEK WARZYWNY (Krautmarkt): 1762–1764, sygn. 106, s. 146–148.

ŁAWY MIĘSNE (Fleischscharren): wypisy źródłowe i plan sytuacyjny, 1829, sygn. 106, s. 91.

10.3. WOLUMEN TOWARÓW

CUKIER: 1755–1867, sygn. 119, s. 103–112, sygn. 121, s. 364, 378, 408.

CYNK: 1825–1831, sygn. 121, s. 363–365, 367, 369.

DREWNO: 1554–1613, sygn. 87, s. 103, sygn. 119, s. 45, 47–48; 1735–1765, sygn. 119, s. 18–19, 35–36, 44–45, sygn. 121, s. 183; 1782–1797, sygn. 119, s. 28, 46, 99; 1825–1829, sygn. 121, s. 363–365, 367; 1838–1871, sygn. 119, s. 128–129, 379, 408, sygn. 121, s. 408; koncesje na handel drewnem, 1746–1747, sygn. 121, s. 190.

HERBATA: 1755–1805, 1867, sygn. 119, s. 103–112, sygn. 121, s. 408.

KAWA: 1755–1805, 1840, sygn. 119, s. 103–112, sygn. 121, s. 378.

KSIĘGARSTWO: 1496–1869, sygn. 146, s. 188–233; ordynek, 1614, sygn. 146, s. 211; koncesje, 1592–1765, sygn. 146, s. 185, 187–189, 191–193, 200–201, 224–225, 228–229; M. Wehrmann, *Vom Stettiner Buchhandel in ältere Zeit*, „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde“ 1913, Nr. 9, s. 132–136, nadbitka, sygn. 146, s. 180–184.

OWOCE: 1618–1624, sygn. 87, s. 3.

PIWO: 1571–1593, sygn. 87, s. 101.

SÓL: 1562–1682, sygn. 7, s. 141, sygn. 87, s. 7, 102, sygn. 123, s. 57, sygn. 125, s. 94, 146; 1684–1805, sygn. 87, s. 9, 382, sygn. 119, s. 103–112, 209, 218; 1826–1831, sygn. 121, s. 364–365, 367, 369.

SUKNO: 1435–1436, sygn. 122, s. 108; 1571–1621, sygn. 87, s. 101, 103.

ŚLEDZIE: sygn. 87, s. 14; 1533, 1537, sygn. 125, s. 43–45; 1571–1593, sygn. 87, s. 101; 1601–1674, sygn. 87, s. 103, 380; 1755–1827, sygn. 119, s. 103–112, sygn. 121, s. 363–365.

HANDEL TOWAROWY (Warenhandel): 1825–1840, sygn. 121, s. 363–365, 367, 369, 378.

TYTOŃ: 1694, sygn. 87, s. 8, 103; 1710, 1733–1778, sygn. 119, s. 20, 32–33, 210, sygn. 121, s. 191–192, 195; 1825–1831, sygn. 121, s. 363, 365, 367, 369; 1840–1841, sygn. 121, s. 378–379; 1867, sygn. 121, s. 408.

WEŁNA: 1825–1831, sygn. 121, s. 363–365, 367, 369; 1840, sygn. 121, s. 378; 1867, sygn. 121, s. 408.

WINO: XV/XVI w., sygn. 147, s. 151–156; 1533, 1537, sygn. 125, s. 43–45; 1577, 1585, sygn. 119, s. 48; 1595–1617, sygn. 87, s. 103, sygn. 147, s. 157; 1619–

1697, sygn. 87, s. 19–20, 26, 103, 107, sygn. 119, s. 94; 1705–1723, sygn. 119, s. 96, 161, 223; 1755–1805, sygn. 119, s. 95, 103–112; 1825–1831, sygn. 121, s. 363–365, 369; 1840–1841, sygn. 121, s. 379–380; 1867, sygn. 121, s. 408.

ZBOŻE: 1519, sygn. 46, s. 24; 1583, sygn. 87, s. 100; 1600–1746, sygn. 119, s. 138; 1684, sygn. 87, s. 6; 1697, sygn. 87, s. 5, 21–23; 1720, 1723/1724, sygn. 121, s. 151, 165, 186; 1740, sygn. 119, s. 240–242; 1750–1805, sygn. 119, s. 51–99; 1825, sygn. 121, s. 363; 1826–1831, sygn. 121, s. 363–365, 369; 1838–1871, sygn. 119, s. 128–129, sygn. 121, s. 363, 378–379, 408; ceny zboża w pieniądzu, 1520, 1600–1700, 1705–1746, sygn. 46, s. 7, sygn. 87, s. 4; taksy zbożowe (Taxkorn), 1583, sygn. 87, s. 100; M. Wehrmann, *Zur Geschichte des Stettiner Getreidehandels*, „Ostsee-Zeitung und Neue Stettiner Zeitung” 1901, Nr. 575, wycinek prasowy, sygn. 119, s. 38.

10.4. WYMIANA HANDLOWA Z MIASTAMI POMORSKIMI

ANKLAM: 1571–1593, sygn. 87, s. 101.

GOLENIÓW: 1618, sygn. 87, s. 104.

GREIFSWALD: 1571–1593, sygn. 87, s. 101.

KOŁOBRZEG: XVII w., sygn. 87, s. 18–19.

KOSZALIN: 1571–1593, sygn. 87, s. 101.

STARGARD: 1571–1593, sygn. 87, s. 101, sygn. 95, s. 157; XVII w., sygn. 8, s. 74, sygn. 87, s. 104.

WOLIN: 1618, sygn. 87, s. 104.

10.5. HANDEL Z ZAGRANICĄ

JEDNOSTKI POMORSKIE PRZECHODZĄCE PRZEZ SUND: wypisy źródłowe, 1497–1660, sygn. 122, s. 35–43.

KONSULATY W SZCZECINIE: XVIII–XIX w., sygn. 119, s. 226–229.

ANGLIA: 1557–1590, sygn. 122, s. 37; 1591, 1618–1657, sygn. 122, s. 36, 39–40; 1694, sygn. 126, s. 45; 1782, 1805–1806, sygn. 119, s. 28, sygn. 134, s. 158.

BLISKI WŚCHÓD: 1764–1789, sygn. 119, s. 13–19.

BRANDENBURGIA: 1501–1529, sygn. 44, s. 107–115, sygn. 46, s. 6, 14–24; 1533–1557, sygn. 125, s. 37, 43–45, 47–48, 50; 1561–1562, sygn. 125, s. 51–60; 1572–1575, sygn. 125, s. 62–68, 70; 1606–1623, sygn. 125, s. 95; 1678, sygn. 125, s. 91–93; 1723–1731, sygn. 125, s. 86–88; 1750–1752, sygn. 125,

- s. 77–83; zestawienia nazwisk brandenburskich faktorów w Szczecinie, 1642–1699, sygn. 87, s. 106.
- DANIA: 1750, 1782, sygn. 119, s. 25, 44.
- DORTMUND: sygn. 122, s. 12.
- DREZNO: 1571–1593, 1687, sygn. 87, s. 37, 101.
- ELBLĄG: 1514, sygn. 46, s. 24.
- FRANCJA: 1694–1695, sygn. 126, s. 45; 1747–1777, sygn. 119, s. 27.
- FRANKFURT A. O.: 1669–1733, sygn. 87, s. 18–19, 36, 383, 385, sygn. 125, s. 91–93.
- GDAŃSK: 1491, 1523–1524, sygn. 46, s. 22, 24; 1557–1657, sygn. 122, s. 36–37, 39–40; 1797, sygn. 119, s. 49.
- HAMBURG: 1557–1700, sygn. 87, s. 2, sygn. 122, s. 16–17, 36–37, 39–40.
- HISZPANIA: 1577, 1756, sygn. 119, s. 24, 48.
- HOLSZTYN: 1585, sygn. 119, s. 48.
- KRÓLEWIEC: 1557–1657, sygn. 122, s. 37, 39–40.
- LIPSK: 1571–1593, 1671, sygn. 87, s. 37, 101.
- LUBEKA: 1571–1593, sygn. 87, s. 101.
- NIDERLANDY: 1557–1657, 1694, sygn. 122, s. 36–37, 39, sygn. 126, s. 45.
- POLSKA: 1486, 1506, 1519, sygn. 46, s. 22, 24, 26–27; 1720–1721, sygn. 121, s. 151, 153; 1734–1735, 1740, sygn. 119, s. 235–237, 240–242, sygn. 121, s. 181–183.
- PORTUGALIA: 1557–1612, sygn. 119, s. 48, sygn. 122, s. 36–37; 1618–1657, sygn. 122, s. 39–40; 1756, sygn. 119, s. 24.
- RYGA: 1557–1657, sygn. 122, s. 36–37, 39–40.
- SOEST: sygn. 122, s. 12.
- STANY ZJEDNOCZONE AMERYKI PÓŁNOCNEJ: 1797, sygn. 119, s. 136.
- SZWECJA: 1738, 1805–1806, sygn. 119, s. 26, sygn. 134, s. 18.
- WROCLAW: 1571–1593, sygn. 87, s. 101; 1670–1678, sygn. 87, s. 37, 383, sygn. 125, s. 36, 91–93.

10.6. HANDEL WARCIAŃSKO-ODRZAŃSKI

ŻEGLUGA NA ODRZE I WARCIE, PRZEWÓZ TOWARÓW, SPORY SZCZECINA Z FRANKFURTEM I INNYMI MIASTAMI BRANDENBURGII, XV/XVI w.: sygn. 7, s. 230, sygn. 46, s. 6, 14–26, sygn. 122, s. 16, sygn. 125, s. 1–109.

WOJNY HANDLOWE Z BRANDENBURIĄ: 1511–1529, sygn. 46, s. 14–21, 28.

ZJAZD WE WSCHOWIE, 1512: sygn. 46, s. 14–21; M. Wehrmann, *Die Fraustädter Verhändlung 1512*, „Historische Monatsblätter für die Provinz Posen” 1902, Nr. 4, s. 49–55, nadbitka, sygn. 44, s. 107–115, sygn. 46, s. 14–21.

BLOKADY HANDLOWE: 1511–1512, 1551–1591, sygn. 46, s. 14–21, sygn. 125, s. 1–25, 32, 35–36, 51, 62–63.

NEGOCJACJE POMORSKO-BRANDENBURSKE W SPRAWIE HANDLU WARCIAŃSKO-ODRZAŃSKIEGO: 1539, sygn. 125, s. 46; 1543–1545, 1551, sygn. 125, s. 47; 1561–1562, sygn. 125, s. 51–60; 1572–1577, sygn. 125, s. 63–67, 70.

NEGOCJACJE SZCZECINA Z FRANKFURTEM W SPRAWIE MIAR, HANDLU ŚLEDZIAMI, WINEM I SOLĄ: 1533, 1537, sygn. 125, s. 43–45; 1545, sygn. 125, s. 48; 1556/1558, sygn. 125, s. 50; 1575, sygn. 125, s. 67–68.

PROCESY SZCZECINA Z FRANKFURTEM: 1552, 1606, 1608, 1623, sygn. 125, s. 50, 95.

HANDEL Z FRANKFURTEM: 1566–1577, sygn. 125, s. 61–72; 1713–1740, sygn. 9, s. 155.

UKŁADY SZCZECINA Z FRANKFURTEM W SPRAWIE HANDLU: 1731, sygn. 125, s. 88.

UKŁAD O WYMIANIE TOWAROWEJ MIĘDZY SZCZECINEM, FRANKFURTEM I WROCŁAWIEM, 1678 r.: sygn. 125, s. 91–93.

OTWARCIE HANDLU NA ODRZE I WARCIE: 1641, sygn. 7, s. 141.

KOMORY CELNE: Kostrzyn, 1534, 1547, 1557, sygn. 125, s. 37; Schwedt, 1505–1518, 1740, sygn. 46, s. 6, 24, sygn. 119, s. 235–237, 239.

USTANOWIENIE WOLNEGO TRANZYTU TOWARÓW: reces, 1723, sygn. 125, s. 87–89; reces, 1728/1729, sygn. 125, s. 86–87; uchylene recesu, 1752, sygn. 125, s. 78–83.

SPORY O PRAWO SKŁADU Z BRANDENBURIĄ/FRANKFURTEM: sygn. 46, s. 14–21; 1678, sygn. 125, s. 91–93; 1715, sygn. 121, s. 139–143; 1740, sygn. 119, s. 236–237.

ZNIESIENIE PRAWA SKŁADU: Frankfurt, 1750, sygn. 125, s. 77; Szczecin, 1752, sygn. 125, s. 78, 81–82.

NEGOCJACJE POMORSKO-POLSKIE W SPRAWIE ŻEGLUGI PO WARCIE: 1562, sygn. 125, s. 60; 1740, sygn. 119, s. 243, 252–253.

HANDEL SZCZECINA Z WIELKOPOLSKĄ: 1740, sygn. 119, s. 235–237, 240–242.

11. ŻEGLUGA I PORT

11.1. OPRACOWANIE TEMATYCZNE

Bethe H., *Altstettin als Fisch-, Wein-, und Bier- Haus*, „Amtliches Nachrichtenblatt des Stettiner Verkehrsverein G.m.b.H.” 1936, Nr. 8, s. 1–6, nadbitka, sygn. 120, s. 101–106.

Fabricius E., *Der Stettiner Hafen*, „Amtliches Nachrichtenblatt des Stettiner Verkehrsverein G.m.b.H.” 1929, Nr. 19, s. 1–5, nadbitka, sygn. 120, s. 83–87.

Mayer-Haenel G., *Der schaffenden Mensch im Grosshafen Stettin*, „Amtliches Nachrichtenblatt des Stettiner Verkehrsverein G.m.b.H.” 1936, Nr. 9, s. 2–7, nadbitka, sygn. 120, s. 11–16.

Oldenburg E., *Kreuz und quer durch Stettiner Hafen*, „Amtliches Nachrichtenblatt des Stettiner Verkehrsverein G.m.b.H.” 1932, Nr. 12, s. 1–4, nadbitka, sygn. 120, s. 66–68.

Oldenburg E., *Der Stettiner Hafen. Deutschlands grosser See- und Binnenschiffahrtshafen an der Ostsee*, „Amtliches Nachrichtenblatt des Stettiner Verkehrsverein G.m.b.H.”, s. 5–8, nadbitka, sygn. 120, s. 89–92.

Oldenburg E., *Unser Hafen das Kernstück der ostdeutschen Verkehrswirtschaft*, Tl. 1–2, „Amtliches Nachrichtenblatt des Stettiner Verkehrsverein G.m.b.H.” 1932, Nr. 20, s. 1–4, 1934, Nr. 6, s. 1–5, nadbitki, sygn. 120, s. 74–82.

Wehrmann M., *Die neuen Hafen-Anlagen in Stettin*, Tl. 1–2, „Neue Stettiner Zeitung” 1898, Nr. 442–443, wycinki prasowe, sygn. 120, s. 2–4.

Wehrmann M., *Zur Geschichte der Stettiner Schifffahrt im 16. und 17. Jahrhundert*, „Ostsee- Zeitung und Neue Stettiner Zeitung” 1907, Nr. 505, wycinek prasowy, sygn. 122, s. 51–52.

11.2. SZYPRZY

KOMPANIA SZYPRÓW (Schiffercompagnie): 1756–1799, sygn. 126, s. 9–10, sygn. 127, s. 336, 350; zarządzenia, 1684, 1704, sygn. 126, s. 7, 43.

SZYPRZY: 1509–1523, sygn. 73, s. 83; 1680, sygn. 126, s. 49–50; 1685, sygn. 126, s. 53; 1692, sygn. 126, s. 54; 1697, sygn. 126, s. 53; 1704, sygn. 126, s. 51–52; 1708, sygn. 126, s. 55.

SPECYFIKACJE SZCZECIŃSKICH JEDNOSTEK: 1680–1708, sygn. 126, s. 49–54.

PASZPORTY OKRĘTOWE: 1696–1711, sygn. 126, s. 59–60.

11.3. TOR WODNY ŚWINOUJŚCIE-SZCZECIN

OPRACOWANIA TEMATYCZNE: Fähndrich A., *Die Wasserstrasse Stettin-Swinemünde*, „Ostsee-Zeitung” 1922, Nr. 461, nadbitka, sygn. 120, s. 4–5.

TOR WODNY NA ŚWINIE I BUDOWA PORTU W ŚWINOUJŚCIU: 1730–1816, sygn. 126, s. 5, 65–70; 1740, sygn. 119, s. 246.

RUCH STATKÓW MIĘDZY SZCZECINEM A ŚWINOUJŚCIEM: 1754–1805, sygn. 119, s. 5–12; 1827–1872, sygn. 119, s. 87, 139–140.

11.4. ŻEGLUGA PAROWA

MATERIAŁY BIBLIOGRAFICZNE: sygn. 126, s. 4–7.

ŻEGLUGA PAROWA MIĘDZY SZCZECINEM A ŚWINOUJŚCIEM: 1824–1827, sygn. 121, s. 87.

SPOŁKA HOLOWNIKÓW PAROWYCH (Dampfbugsiergesellschaft): 1842, sygn. 126, s. 7.

ROSYJSKIE PAROWCE W SZCZECINIE: 1838, sygn. 126, s. 7.

SZCZECIŃSKIE PAROWCE: „Borussia”, 1842, sygn. 126, s. 7; „Cammin”, 1843, sygn. 126, s. 7; „Kronprinzessin Elisabeth”, 1826–1840, sygn. 126, s. 7; „Matador”, 1840, sygn. 126, s. 7; „Prinz Preussen”, 1844, sygn. 126, s. 7; „Regenbogen”, 1840, sygn. 126, s. 7; „Sykkebye”, 1844, sygn. 126, s. 7; „Victoria”, sygn. 126, s. 82; „Wollin”, 1842, sygn. 126, s. 7.

11.5. PORT I URZĄDZENIA PORTOWE

ORDYNKI PORTOWE I ZARZĄDZENIA: 1640, sygn. 87, s. 27; 1664, sygn. 87, s. 30–33; 1669, sygn. 87, s. 35; 1726, sygn. 126, s. 15; 1739, sygn. 126, s. 17.

ZARZĄDZENIA O ZABEZPIECZENIU WRAKÓW I TOWARÓW: 1756–1781/1782, sygn. 126, s. 13.

KŁODY WODNE: 1736–1738, 1765, sygn. 126, s. 37–38.

BULWAR PIASTOWSKI (Bollwerk): 1755–1820, sygn. 121, s. 108, sygn. 126, s. 27–32, 35.

SKŁAD TOWARÓW NA ŁASZTOWNI (Packhof): 1723–1726, sygn. 121, s. 162.

RYUNKI I FOTOGRAFIE PORTU, URZĄDZEŃ PORTOWYCH I JEDNOSTEK PŁYWAJĄCYCH (wycinki prasowe): Basen Górniczy, sygn. 120, s. 18, 32–33, 40; Bulwar Piastowski (Bollwerk), sygn. 120, s. 20, 23, 26–27, 58–60; elewatory zbożowe, sygn. 120, s. 20; holowniki, sygn. 126, s. 77; lodołamacze, sygn.

120, s. 34, sygn. 126, s. 75; Nabrzeże Katowickie, sygn. 120, s. 18, 32–33, 40; Port Wolnościowy (Stettiner Freibezirk), sygn. 120, s. 22, 28, 30–31, 38–39, 43–44, 48–49, 51–56, 61–63, sygn. 126, s. 75, 77, 83–84; „Rose” – statek towarowy, sygn. 126, s. 81; statki pełnomorskie, sygn. 120, s. 42, 44–45, 48, 57; statki żeglugi śródlądowej, sygn. 120, s. 46–47; Stocznia Stettiner Oderwerke A.G., sygn. 126, s. 82; „Victoria” – parowiec, sygn. 126, s. 82.

12. TRANSPORT I KOMUNIKACJA

KOLEJ POSPIESZNA: powstanie i rozwój, XIX/XX w., sygn. 145II, s. 60–61, 358.

KOLEJ W SZCZECINIE: F. Lommatzsch, *Von den Anfängen der Stettiner Eisenbahn. Zum Jubiläum „100 Jahre Deutsche Eisenbahnen*, „Nachrichtenblatt des Stettiner Verkehrsverein G.m.b.H.” 1935, Nr. 23, s. 1–6, nadbitka, sygn. 120, s. 95–100.

LINIA KOLEJOWA SZCZECIN-BERLIN: M. Wehrmann, *Von Berlin nach Stettin – vor 100 Jahren*, „Pommersche Tagespost” 1928, Nr. 20, wycinek prasowy, sygn. 104, s. 21; powołanie Komitetu Budowy Kolei Berlińsko-Szczecińskiej i skład dyrektorium, 1843, sygn. 121, s. 106; materiały dotyczące budowy linii, 1835–1843, sygn. 121, s. 99, 106–107; wypisy źródłowe na temat połączenia kolejowego, 1851, sygn. 104, s. 20–21, sygn. 119, s. 268.

LINIA KOLEJOWA SZCZECIN-CHOJNA: 1877, sygn. 119, s. 269.

LINIA KOLEJOWA SZCZECIN-JASZENICA: 1888, sygn. 119, s. 269.

LINIA KOLEJOWA SZCZECIN-STARGARD: 1843, sygn. 99, s. 83, sygn. 119, s. 268.

KURS POCZTOWY HAMBURG-SZCZECIN-KRÓLEWIEC: 1724, sygn. 107, s. 85–88.

13. PRZESTRZEŃ MIASTA

13.1. BUDYNKI I OBIEKTY

ARCHITEKCI: Braunsberg Heinrich (1350–1428), sygn. 106, s. 75–77; Gilly Friedrich (1772–1800), sygn. 106, s. 103–104.

ARCHITEKTURA MIEJSKA: XIII–XVIII w., sygn. 90, s. 4–44, sygn. 123, s. 3–6.

BASZTY: 1595, sygn. 90, s. 32–33, sygn. 106, s. 2, 62, 102, 144–145, 155–156.

BRAMY MIEJSKIE: 1591, sygn. 90, s. 36, sygn. 106, s. 136; 1619–1664, sygn. 90, s. 38–40; 1741–1798, sygn. 90, s. 40–43.

BRAMA KRÓLEWSKA (Berliner Tor): sygn. 106, s. 36–44; fotografie, wycinki prasowe, sygn. 106, s. 5, 8, 35; rycina z widokiem Bramy Królewskiej, 1740, wycinek prasowy, sygn. 105, s. 20, 22.

BRAMA MEYŃSKA (Mühlentor): sygn. 105, s. 36.

BRAMA PANIEŃSKA (Frauentor): sygn. 105, s. 36.

BRAMA PARNICKA (Parnitztor): fotografia, wycinek prasowy, sygn. 106, s. 8.

BRAMA PASSAWSKA (Passauertor): ryciny, XVII w., wycinki prasowe, sygn. 105, s. 20, 36.

BRAMA ŚW. DUCHA (Heilige-Geist-Tor): ryciny, wycinki prasowe, sygn. 105, s. 36.

CMENTARZ CENTRALNY: sygn. 104, s. 37–41.

CMENTARZ KOMUNALNY NA GRABOWIE: fotografia, wycinek prasowy, sygn. 105, s. 7.

DOM OPATA (Abtshof): 1302, 1344, 1540, sygn. 106, s. 127–131.

DOM ŻEGLARZA: akwarela, 1830, wycinek prasowy, sygn. 124, s. 1.

DOMKI PROFESORSKIE: rysunki i zdjęcia, wycinki prasowe, sygn. 106, s. 221–222.

IZBA CELNA: fotografia, wycinek prasowy, sygn. 106, s. 7.

ŁASZTOWNIA: sygn. 106, s. 9–10; fotografie, wycinki prasowe, sygn. 106, s. 81.

KAMIENICA LOITZÓW: 1604, sygn. 106, s. 93.

KAZAMATY PRZY PLACU PARAD: sygn. 106, s. 95.

KOLEGIUM JAGETEUFFLA: 1732–1773/1774, sygn. 106, s. 97.

KOSZARY KRÓLEWSKIEGO REGIMENTU W SZCZECINIE: sygn. 106, s. 109.

KOŚCIÓŁ NMP: rysunki i rzuty kościoła z zaznaczonymi kaplicami i ołtarzami, sygn. 9, s. 79, sygn. 106, s. 82, 87, 221–222.

MOSTY: 1299, 1339–1480, sygn. 90, s. 23–25, sygn. 145II, s. 239–241.

MOST DŁUGI: 1762, sygn. 106, s. 16; plan techniczny, 1737 – odrysowany przez M. Wehrmanna, sygn. 106, s. 105.

MOST DWORCOWY: sygn. 106, s. 119.

MOST KŁODNY: 1730, 1753, sygn. 106, s. 17, 19.

MOST NA PARNICY: 1754, sygn. 106, s. 18.

MURY MIEJSKIE: XIII–XVII w., sygn. 90, s. 4–17, 32–33.

MUZEUM NARODOWE W SZCZECINIE: sygn. 104, s. 153–154, sygn. 106, s. 152.

PAŁAC POD GLOBUSEM: 1727–1731, sygn. 106, s. 70–74, 112–116; fotografie, wycinki prasowe, sygn. 105, s. 2, sygn. 106, s. 67.

PAŁAC SEJMU STANÓW POMORSKICH: sygn. 106, s. 120–126.

- PAŁAC RODZINY TILEBEIN: sygn. 106, s. 217–220.
- PARKI MIEJSKIE: sygn. 104, s. 45–48.
- PLAC ORŁA BIAŁEGO: plan sytuacyjny z 1731, odrysowany przez M. Wehrmanna, sygn. 106, s. 3–4; wykaz budynków i ich właścicieli, 1721–1793, sygn. 106, s. 67–74.
- POMNIK FRYDERYKA WIELKIEGO: sygn. 106, s. 32.
- RATUSZ (na Podzamczu): sygn. 90, s. 16–17, sygn. 91, s. 1, 4.
- RYNEK SIENNY (Heumarkt): rysunki frontów kamienic, sygn. 106, s. 216; widok rynku w XVIII w., wycinek prasowy, sygn. 105, s. 20.
- RYNEK WARZYWNY (Krautmarkt): 1762–1764, sygn. 106, s. 146–148.
- RYNEK WĘGLOWY (Kohlmarkt): sygn. 106, s. 22; rysunki frontów kamienic, wycinki prasowe, sygn. 106, s. 216.
- ULICA GRODZKA: rysunki frontów kamienic, wycinki prasowe, sygn. 106, s. 215.
- ULICA KURKOWA (Schweizerhof): 1782–1783, sygn. 106, s. 107.
- ULICA MARIACKA (Kl. Domstraße): rysunki frontów kamienic, sygn. 106, s. 215.
- ULICA MNISZA (Mönchenstraße): rysunek frontu jednej z kamienic, sygn. 106, s. 22.
- ULICA ŚWIĘTEGO DUCHA: projekt budowy nowej zakrystii, 1734, sygn. 106, s. 108.
- ULICA ZAŁOGI ORŁA (*Zachariasgang*): sygn. 106, s. 57.
- WIELKA KAMIENNA GROBLA (Gross Stein Damm): 1735–1769, sygn. 106, s. 12–15; 1785–1805, sygn. 106, s. 21.
- WODOCIĄGI: I poł. XIX w., sygn. 134, s. 140.
- TEATR MIEJSKI: E. Ross, *Pläne Friedrich Gillys für ein Theater in Stettin*, „Stettiner General-Anzeiger/Ostsee-Zeitung” 1937, Nr. 6, s. 10, wycinek prasowy, sygn. 106, s. 22.
- TWIERDZA SZCZECIN (Festung Stettin): 1862–1873, sygn. 106, s. 45–52, 102; M. Wehrmann, *Der Stettiner Festungsbau vor 200 Jahren*, „Stettiner Abendpost” 1924, Nr. 193, wycinek prasowy, sygn. 106, s. 11; M. Wehrmann, *Aus Stettins Festungszeit*, Tl. 1–2, „Stettiner Abendpost” 1928, Nr. 284, 291, wycinki prasowe, sygn. 104, s. 18–19; M. Wehrmann, *Aus der Geschichte der Festung Stettin*, Szczecin, 27 XI 1933, konspekt wykładu, rps, sygn. 104, s. 63–72.
- ZAMEK KSIĄŻĘCY NA GRABOWIE (tzw. Oderburg): sygn. 106, s. 155–206, 223.

13.1.1. ZAMEK KSIĄŻĄT POMORSKICH

MATERIAŁY BIBLIOGRAFICZNE: sygn. 108, s. 14–15, 19–20, 92, 171.

OPRACOWANIA TEMATYCZNE: M. Wehrmann, *Die Schlosskirche in Stettin*, Tł. 1–2, „Evangelische Rundschau für Pommern” 1909, Nr. 20, 21, wycinki prasowe, sygn. 108, s. 6–11; M. Wehrmann, *Ein Einbruchsdiebstahl im Stettiner Schloss vor 350 Jahren*, „Stettiner Abendpost” 1924, Nr. 247, wycinek prasowy, sygn. 104, s. 25. Pozostałe opracowania tematyczne: sygn. 95, s. 331, sygn. 108, s. 93–98, 123–133, 137–143, 145–146, 157–170.

PRACE ARCHEOLOGICZNE NA WZGÓRZU ZAMKOWYM: I poł. XX w., sygn. 108, s. 129, 160–161.

PRZEBUDOWA ZAMKU PRZEZ JANA FRYDERYKA: 1575/1577, sygn. 108, s. 16–18, 93–98, 162–163; dokument książęcy, 1577, odpis, sygn. 108, s. 172–173.

REMONTY I MODERNIZACJE: 1730–1754, sygn. 108, s. 30, 32; 1766, 1787, sygn. 108, s. 33–34; 1820–1821, sygn. 108, s. 38–39, sygn. 120, s. 36; 1824, 1827, sygn. 108, s. 39.

PLANY BUDOWY NOWEGO ZAMKU: 1688, sygn. 108, s. 24–26.

INWENTARZE ZAMKOWE: 1600, sygn. 139, s. 58; 1637, sygn. 154, s. 45–51.

RACHUNKI I FINANSE: 1695–1735, sygn. 108, s. 27, 42.

WIEŻA DZWONÓW: 1730–1766, sygn. 108, s. 32–33.

WIEŻA WIĘZIENNA: sygn. 108, s. 164–168; fotografia, wycinek prasowy, sygn. 108, s. 154, 156.

WIEŻA ZEGAROWA: sygn. 108, s. 131–134, 160.

DZIEDZINIEC GŁÓWNY: fotografie, wycinki prasowe, sygn. 108, s. 149, 151, 155.

DZIEDZINIEC MENNICZY: fotografia, wycinek prasowy, sygn. 105, s. 10.

MENNICA: 1650, 1752, sygn. 108, s. 31, 33.

SALA BOGUSŁAWA X: sygn. 108, s. 169; fotografia wykonana przez Seeliga, wycinek prasowy, sygn. 108, s. 153.

SALA TRONOWA: fotografia, wycinek prasowy, sygn. 108, s. 159.

PEYTA EREKCYJNA BARNIMA IX: sygn. 108, s. 158.

WIDOKI, PLANY, FOTOGRAFIE I RYCINY: wycinki prasowe, sygn. 89, s. 11, sygn. 105, s. 8, 32, sygn. 108, s. 23, 152.

PLANY SYTUACYJNE: rękopiśmienny plan sytuacyjny zamku, ukazujący usytuowanie kościoła zamkowego, XVII w. – kopia sporządzona przez

M. Wehrmanna, sygn. 108, s. 22; plan sytuacyjny ulic otaczających zamek z 1739, odrysowany przez M. Wehrmanna, kalka, sygn. 108, s. 147.

13.2. DAWNE PLANY I WIDOKI MIASTA

OGÓLNE INFORMACJE O DAWNYCH WIDOKACH I PLANACH: XVII–XVIII w., sygn. 89, s. 2–6, 10–11, 19.

PLANY MIASTA UKAZUJĄCE ROZMIESZCZENIE PRUSKICH FORTYFIKACJI: XIX w., wycinek prasowy, sygn. 105, s. 5–6, 25.

OTTON Z BAMBERGU NA TLE WIDOKU MIASTA – obraz, 1620, fotografia, sygn. 105, s. 9.

WIDOK NA ODRĘ I STARE MIASTO Z ŁASZTOWNI – wycinek prasowy, sygn. 105, s. 1.

WIDOK NA ODRĘ I MIASTO Z ŁASZTOWNI – drzeworyt z Paula Friedeborna, *Descriptio urbis Stetinensis...*, 1624, wycinek prasowy, sygn. 105, s. 21, 28.

OBLĘŻENIE MIASTA – litografia, 1659, wycinek prasowy, sygn. 105, s. 30–31.

WIDOK MIASTA OD POŁUDNIA – rycina, 1659, wycinek prasowy, sygn. 105, s. 19.

WIDOK PRZEDSTAWIAJĄCY OBLĘŻENIE MIASTA – 1677, wycinek prasowy, sygn. 105, s. 33.

WIDOK MIASTA Z PÓŁNOCY – rycina, 1678, wycinek prasowy, sygn. 105, s. 3.

WIDOK MIASTA – sztych M. Seuttera, 1735, fotografia, sygn. 105, s. 34.

WIDOK MIASTA – 1840, wycinek prasowy, sygn. 105, s. 4.

WIDOK NA PODZAMCZE I ZAMEK – obraz Ludwiga Hermanna, 1839, wycinek prasowy, sygn. 105, s. 32.

WIDOK Z DRZETOWA-GRABOWA NA FORT LEOPOLDA I MIASTO – litografia, 1840, wycinek prasowy, sygn. 105, s. 29.

WIDOK NA BULWAR PIASTOWSKI (Bollwerk) – akwarela Felixa Tredera, 1880, wycinek prasowy, sygn. 105, s. 24.

WIDOK MIASTA Z GOŁĘCINA – obraz Karla Friedricha Schinkela, wycinek prasowy, sygn. 105, s. 35.

WIDOKI MIASTA NA MEDALACH MIEJSKICH Z XVII w., wycinki prasowe, sygn. 105, s. 11–18, 27.

14. DEMOGRAFIA I STOSUNKI SPOŁECZNE

14.1. DEMOGRAFIA

KSIĘGI METRYKALNE SZCZECINA: wypisy z ksiąg chrztów, 1603–1722, sygn. 137, s. 120–124; wypisy z ksiąg małżeństw, 1675–1769, sygn. 137, s. 114–115; wypisy z ksiąg zmarłych, 1603–1723, s. 116–119.

LICZBA MIESZKAŃCÓW: 1658/1659, sygn. 107, s. 22; 1709–1720, sygn. 107, s. 90–98; 1722–1753, sygn. 107, s. 18; 1759, sygn. 107, s. 29; 1769, sygn. 107, s. 47–48; 1770–1796, sygn. 107, s. 37; 1816–1905, sygn. 107, s. 30–31, 126–127.

BUDYNKI MIESZKALNE (domy, budy, piwnice): 1559, sygn. 107, s. 71; 1605, sygn. 107, s. 70; 1623, sygn. 107, s. 23–28; 1626–1627, sygn. 107, s. 45, 70; 1630, sygn. 107, s. 34; 1657, sygn. 107, s. 66; 1658/1659, sygn. 107, s. 22, 45; 1681, sygn. 107, s. 61–62; 1706, sygn. 107, s. 46; 1709–1720, sygn. 107, s. 90–98; 1729, sygn. 107, s. 52; 1735, sygn. 107, s. 40; 1737–1793, sygn. 107, s. 49–50; 1742–1810, sygn. 136, s. 142–147; 1759, sygn. 107, s. 29.

FRANCUSKA GMINA REFORMOWANA: dane demograficzne, 1740, sygn. 136, s. 141.

STATYSTYKI DEMOGRAFICZNE: XVIII w., sygn. 136, s. 147.

14.2. STOSUNKI SPOŁECZNE

14.2.1. MIESZCZAŃSTWO

OPRACOWANIE TEMATYCZNE: P. Niessen, *Der Anteil des Bauernstandes an der Bürgerschaft des alten Stettin*, „Feierstunden. Unterhaltungsbeilage der Pommerschen Tagespost” 1925, Nr. 150, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 104, s. 147.

MIESZCZAŃSTWO: XV w., sygn. 157, s. 8.

14.2.1.1. PATRYCJAT

RODY PATRYCJUSZOWSKIE: Blenno, sygn. 145II, s. 169, 222; Braunschweig, sygn. 123, s. 31; Cramer, sygn. 9, s. 55, sygn. 145II, s. 169, 215; Dolgemann, sygn. 73, s. 33; Friedeborn, sygn. 145II, s. 169, 210–211; Glinde, sygn. 145II, s. 169, 205; Glineke, sygn. 73, s. 33, sygn. 123, s. 49; Halle, sygn. 145II, s. 169, 206; Jageteuffel, sygn. 104, s. 93, sygn. 133, s. 10, 28–45; Kandsdorf, sygn. 145II, s. 169, 214; Kielman, sygn. 145II, s. 169, 230; Loitz, sygn. 73, s. 32–46, 201–219, sygn. 123, s. 1–86, sygn. 145II, s. 234–236; Lubbeke, sygn. 73, s. 33–35; Micraelius, sygn. 145II, s. 203–204, 224–227; Otto, sygn. 73, s. 33; Quade, sygn. 145II, s. 169, 216; Reutz, sygn. 145II,

s. 169, 207; Runge, sygn. 145II, s. 169, 191–202; Sasse, sygn. 73, s. 33; Schmidt (*Faber, Fabricius*), sygn. 145II, s. 169, 208, 213, 237; Stellmacher, sygn. 73, s. 203, 212–216, 220, 243–251; Stoppelberg, sygn. 73, s. 33, 38, 201–210, 212–218, 220–221, 243–251, sygn. 123, s. 12, 14; Treder, sygn. 145II, s. 169, 228–229; Wulsten, sygn. 134, s. 367.

15. SZKOLNICTWO I ŻYCIE KULTURALNE

15.1. SZKOŁA RADY MIASTA

SZKOŁA RADY MIASTA (Rathschule): XV–XVI w., sygn. 90, s. 16.

BAKAŁARZE: 1570–1798, sygn. 133, s. 28–30.

15.2. KOLEGIUM JAGETEUFFLA

FUNDACJA: 1399–1412, sygn. 133, s. 3–6, 36–45.

ORDYNKI I STATUTY: sygn. 132, s. 28–35; statuty, 1597, odpis, sygn. 132, s. 6–10.

ZAPLECZE MATERIALNE: sygn. 132, s. 2–5.

BUDYNKI I NIERUCHOMOŚCI: 1732–1773/1774, sygn. 106, s. 97.

PROWIZORZY: 1597, sygn. 132, s. 40.

DONACJE NA RZECZ SZKOŁY: 1400–1595, sygn. 132, s. 10–12, 23–25, sygn. 133, s. 7–27.

WIZYTACJE I MATRYKUŁY: matrykuła, 1564, odpis, sygn. 132, s. 27–36; wizytacja, 1568/1573, odpis, sygn. 132, s. 17–25; zarządzenia powizytacyjne, 1584, odpis, sygn. 132, s. 27; matrykuła, 1596/1597, odpis, sygn. 132, s. 2–16, 36–40.

NAUCZYCIELE: sygn. 132, s. 8–10.

UCZNIOWIE: 1596/1597, sygn. 132, s. 37–38.

INFORMACJE O KOLEGIUM W KSIĘGACH SĄDOWYCH SZCZECINA (*liber querelarum*): 1400–1426, odpisy, sygn. 133, s. 7–27.

15.3. PEDAGOGIUM KSIĄŻĘCE I FUNDACJA MARIACKA

ORDYNKI: 1559, sygn. 39, s. 23.

IMMUNITET SĄDOWY: 1798, sygn. 9, s. 71–72.

NAUCZYCIELE: Stymmel Christoph (1556–1558), sygn. 65, s. 54.

MAJĄTEK I DOCHODY: 1551–1768, 1798, sygn. 9, s. 71–73, sygn. 158, s. 1–11.

INWENTARZE NIERUCHOMOŚCI I RUCHOMOŚCI: 1567, 1579, 1596, 1601, 1624, odpisy, sygn. 9, s. 36–44.

BUDOWA NOWEGO GMACHU GIMNAZJUM MARIACKIEGO: 1813–1842, sygn. 9, s. 74–77.

SALA WYKŁADOWA PRZY DZIEDZIŃCU WAPIENNYM (Hörsaal nach dem Kalkhofe): 1790–1791, sygn. 9, s. 64; 1805–1818, sygn. 9, s. 50, 69.

Gabinet historii naturalnej (Naturalienkabinett): 1818, sygn. 9, s. 50.

SALA ZEBRAŃ (Konferenzzimmer): 1818, sygn. 9, s. 50.

ZABUDOWANIA: wykaz, 1798, sygn. 9, s. 72–73; modernizacje i remonty, 1678–1679, 1681, 1683, sygn. 9, s. 21–23.

BUDYNEK EKONOMII (Ökonomie): 1681–1819, sygn. 9, s. 23, 50, 58.

WIELKIE AUDYTORIUM (Auditorium): 1681, sygn. 9, s. 23; 1764, sygn. 9, s. 58; 1799–1819, sygn. 9, s. 50.

MAŁE AUDYTORIUM (Kleinen Auditorium): 1796–1813, sygn. 9, s. 59.

KURIE PROFESORÓW: 1605–1606, sygn. 9, s. 55; 1728–1779, sygn. 9, s. 15–18, 65–67; 1783–1828, sygn. 9, s. 56–58; 1812–1831, sygn. 9, s. 50–51, sygn. 28, s. 52.

BUDYNEK BRAMNY (Kalckhaus): 1790–1791, 1805, 1818, sygn. 9, s. 50, 64, 69.

SPICHLERZ: 1805, sygn. 9, s. 69.

MEYN: 1798, sygn. 9, s. 71.

STAJNIE: 1796–1813, sygn. 9, s. 59.

15.4. INNE SZKOŁY

SZKOŁA PISANIA (Schreibschule): 1539, sygn. 72, s. 16.

SZKOŁA DLA PANIEN (*Jungfrauen Schule*): 1539, sygn. 72, s. 16.

SZKOŁA MNISIA (*Münch-Schule*): 1685, sygn. 146, s. 369.

15.5. TEATR I MUZYKA

KONCERTY MUZYCZNE: sygn. 134, s. 29.

TEATR: sygn. 134, s. 29.

15.6. PRASA

DZIEJE PRASY SZCZECIŃSKIEJ: I poł. XIX w., sygn. 134, s. 29, 39–40, sygn. 140, s. 1–3, sygn. 154, s. 721–722.

16. OPIEKA SPOŁECZNA, MEDYCYNĄ I ZWALCZANIE EPIDEMII

16.1. LEKARZE, CHIRURDZY I OKULIŚCI

LEKARZE: Albinus Christopher (1637), sygn. 149, s. 192; Bell Erhart (1530), sygn. 149, s. 130; Birckhamer Conrad (1540–1543), sygn. 149, s. 75, 123; Blancke Balthasar (1649), sygn. 149, s. 190; Brodtkorbt Heinrich (1627), sygn. 149, s. 189; Chemnitius Franciscus (1652), sygn. 149, s. 191; Curio Georg (1548–1553), sygn. 149, s. 71, 74; Descasel Jacques (1722), sygn. 149, s. 157; Drake Jorgen (1571), sygn. 149, s. 136; Eickstedt Laurentius (1624–1645), sygn. 149, s. 81, 121, 189; Engell Franz (1647), sygn. 149, s. 192; Faber Jakob (1638), sygn. 149, s. 192; Gerdes Johannes (1682), sygn. 149, s. 190; Giese Johannes (1638), sygn. 149, s. 192; Hercker Georg (1565), sygn. 149, s. 136; Heyne Johannes (1567–1577), sygn. 149, s. 136, 138; Hintzius Johannes (1637), sygn. 149, s. 191; Horn Friderik (1522), sygn. 149, s. 129; Immermann J. F. (1785), sygn. 149, s. 199; magister Jakob (1420), sygn. 149, s. 6; Kieselbach Johannes (1654), sygn. 149, s. 190; Kirstenius Georg (1655), sygn. 149, s. 191; Lehmann Joh. Christoph (1779), sygn. 149, s. 199; Liebe Georg (1692), sygn. 149, s. 192; Mark Benedikt (1586), sygn. 149, s. 114–116; Meyer Gerhardus (1682), sygn. 149, s. 76; Mollerus Friedrich (1648), sygn. 149, s. 190; Müller E.H. (1843), sygn. 149, s. 141; Nathanel Schwabe (1663), sygn. 149, s. 190; Oeseler Christoph Otto, (1651), sygn. 149, s. 191; Oesler Constantinus (1627), sygn. 149, s. 192; Oesler Philipp (1686), sygn. 149, s. 191; Pirnei Michael (1614), sygn. 149, s. 79, 129; Pontanus Johannes (1559), sygn. 149, s. 77; Rhades Franz Heinrich (1796), sygn. 149, s. 199; Richter Christopher (1682), sygn. 149, s. 185; Rubachius Adamus (1632), sygn. 149, s. 189; Runge Johannes (1577), sygn. 149, s. 136; Schulz Nikolaus (1638), sygn. 149, s. 189; Schwallenberg Hans (1530), sygn. 149, s. 129; Strick Hinrick (1514), sygn. 149, s. 129; Thidericus (1352), sygn. 149, s. 10, 14; Thomae Marten (1665), sygn. 149, s. 190; Tydekini (1345), sygn. 149, s. 10, 14; Zander Johannes (1655), sygn. 149, s. 76, 191.

FIZYK MIEJSKI (Stadtphysicus): XVIII w., sygn. 149, s. 193–194.

CHIRURG MIEJSKI: 1723, sygn. 149, s. 196; 1762, sygn. 149, s. 186; 1785, sygn. 149, s. 159; 1810, sygn. 149, s. 163; przywileje, 1671, 1780, sygn. 149, s. 163.

CHIRURDZY: Delbrück Carl Ludwig (1783), sygn. 149, s. 158; Rhades Joachim Jakob (1762), sygn. 149, s. 186, 199; Superville Daniel de (1726), sygn. 149, s. 197.

OKULIŚCI: 1555, sygn. 149, s. 83; Bremer Hans (1633), sygn. 149, s. 187; Fabricius Johannes (1626), sygn. 149, s. 187.

STOWARZYSZENIE NAUKOWE LEKARZY (Wissenschaftl. Verein d. Ärzte): 1858, sygn. 149, s. 180.

16.2. SZPITALA

LAZARET MIEJSKI (Stadtlazareth): 1733–1735, sygn. 149, s. 152–153; 1772, sygn. 149, s. 139.

INSTYTUT POŁOŻNICTWA (Hebammen Institut), 1800, sygn. 149, s. 140.

16.3. CHOROBY I EPIDEMIE

ORDYNKI RADY MIASTA W SPRAWIE DŻUMY (Pestordnung): 1549, sygn. 149, s. 31; 1565, 1566, sygn. 149, s. 21–22, 29, 33–34; 1567, sygn. 149, s. 30, 35; 1577–1578, sygn. 149, s. 36; 1586, sygn. 149, s. 26; 1591, sygn. 149, s. 27, 32, 94; 1602, sygn. 149, s. 38; 1613, sygn. 149, s. 41; 1625, sygn. 149, s. 40; 1656, sygn. 149, s. 57; 1709, sygn. 149, s. 147.

DŻUMA W SZCZECINIE: 1549–1565, sygn. 149, s. 21–22; 1577–1578, sygn. 149, s. 36; 1581, sygn. 149, s. 37; 1602, sygn. 149, s. 38; 1605, sygn. 149, s. 42; 1682, sygn. 149, s. 148; 1708, sygn. 149, s. 148; 1709/1710, sygn. 149, s. 147, 150, 185; 1831, 1837, 1848, sygn. 149, s. 142–143, 146.

DOKTOR PLAGI (Pestarzt, Pestdoktor): 1625–1709, sygn. 149, s. 104.

SZPITAL ŚW. GERTRUDY: 1565, sygn. 149, s. 21–22.

DOMY ZARAŻY (Pesthauses): wypisy źródłowe, 1666, 1668, 1677, 1681–1682, 1709, sygn. 149, s. 43.

DYZENTERIA: 1756, sygn. 149, s. 144.

ROZDZIAŁ XVI.

PAŃSTWO BRANDENBURSKO-PRUSKIE I KRÓLESTWO PRUS

Rozdział ten składa się z trzech haseł głównych:

1. Państwo brandenbursko-pruskie w XVII w. – zawiera materiały do biografii elektora brandenburskiego i księcia pruskiego Fryderyka Wilhelma (1620–1688) oraz o pruskiej polityce wobec Rzeczypospolitej, w tym o zawarciu traktatów welawsko-bydgoskich w 1657 r.

2. Królestwo Prus w XVIII–XIX w. – znajdują się tu wykazy materiałów bibliograficznych oraz opracowanie tematyczne M. Wehrmanna. W haśle zbiorczym **2.1. Władcy** zebrano informacje do biografii i rządów Fryderyka Wilhelma I (1713–1740), Fryderyka II Wielkiego (1740–1786) i Fryderyka Wilhelma III (1797–1840).

3. Politycy, dowódcy i armia – składa się z dwóch haseł zbiorczych. W haśłach **3.1. Blücher Gebhard Leberecht von (1742–1819)** i **3.2. Gneisenau August Neidhardt von (1760–1831)** zostały zestawione informacje do biografii tych postaci i ich związków z Pomorzem. Hasło **3.3. Armia** dzieli się na dwa hasła szczegółowe. W pierwszym z nich, **3.3.1. Reformy armii pruskiej w latach 1807–1814** zamieszczono informacje dotyczące organizacji armii oraz jej reform przeprowadzanych w latach 1807–1814 (Preußische Heeresreform). W drugim, **3.3.2. Jednostki wojskowe na Pomorzu i ich dowódcy w XVII–XIX w.** znajdują się materiały na temat pruskich jednostek wojskowych, dowódców oraz oficerów na Pomorzu.

1. PAŃSTWO BRANDENBURSKO-PRUSKIE W XVII W.

FRYDERYK WILHELM (1620–1688): testament, 6 I 1686, sygn. 8, s. 16; M. Wehrmann, *Zum 300. Geburtstage des Grossen Kurfürsten*, „Pommersche Tagespost” 1920, Nr. 46, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 57.

SOJUSZ ZE SZWECJĄ PRZECIWKO POLSCE: 1655, sygn. 8, s. 17.

TRAKTATY WELAWSKO-BYDGOSKIE (1657): sygn. 8, s. 7.

2. KRÓLESTWO PRUS W XVIII–XIX W.

MATERIAŁY BIBLIOGRAFICZNE: sygn. 19, s. 13–14, 30–35, 40, 53, 55, 64–66, sygn. 20, s. 1–3, 43–49, 53–55.

WYDATKI NA PROWADZENIE WOJEN: M. Wehrmann, *Kriegsanleihen in älterer Zeit*, „Pommersche Tagespost” 1918, Nr. 101, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 59.

2.1. WŁADCY

2.1.1. FRYDERYK WILHELM I (1713–1740)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 9, s. 111–160.

2.1.2. FRYDERYK II WIELKI (1740–1786)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 18, s. 1–46.

FRYDERYK II WIELKI A POMORZE: M. Wehrmann, *Friedrich d. Gr. u. Stettin*, Szczecin, 10 I 1912, konspekt wykładu, rps, sygn. 119, s. 277–288; M. Wehrmann, *Friedrichs d. Gr. Friedenstätigkeit*, Szczecin, 6 I, 3 II 1912, konspekty wykładów, rps, sygn. 18, s. 23–40.

REFORMY SĄDOWNICTWA: sygn. 18, s. 30; Cocceji Samuel von (1679–1755), minister sprawiedliwości, sygn. 18, s. 30, sygn. 154, s. 747; *Corpus Iuris Fridericianum...*, sygn. 18, s. 30, sygn. 154, s. 747; Sąd Kameralny w Berlinie, ordynacja sądowa, 1687, sygn. 8, s. 89.

REFORMY ADMINISTRACJI: sygn. 18, s. 33–34.

REFORMY SKARBOWE: sygn. 18, s. 36.

REFORMY HANDLOWE: sygn. 8, s. 57, sygn. 18, s. 36–39.

SPRAWY RELIGIJNE: sygn. 18, s. 11–12.

KOLONIZACJA FRYDERYCJAŃSKA: sygn. 18, s. 35, sygn. 147, s. 1–58.

2.1.3. FRYDERYK WILHELM III (1797–1840)

- PODRÓŻ FRYDERYKA WILHELMA III PRZEZ POMORZE (1806): sygn. 134, s. 312–316.
- LUIZA PRUSKA (1776–1810) A POMORZE: opis pobytu w Szczecinie, 1806, sygn. 95, s. 207–208, sygn. 134, s. 240–268, 312–313, 339–340, 348–351; pobyt w Stargardzie, 1806, M. Wehrmann, *Die Königin Luise in Stargard*, Stargard, 10 III 1922, konspekt wykładu, rps, sygn. 95, s. 194–201.
- BERLIN W OKRESIE WOJEN NAPOLEOŃSKICH: sygn. 19, s. 1–12; M. Wehrmann, *Berlin im Oktober 1806. Nach einer Reisebeschreibung (von Dr. Joh. Christian Fick)*, „Mitteilungen d. Vereins für die Geschichte Berlin” 1926, s. 44–47, nadbitka, sygn. 145I, s. 232–235.
- BITWA POD JENĄ: sygn. 19, s. 21–26, 50–63, sygn. 20, s. 41, 44.
- STOSUNKI DYPLOMATYCZNE Z FRANCJĄ: 1795–1807, sygn. 19, s. 64.
- WOJNA Z FRANCJĄ (1806–1807): sygn. 19, s. 44–63, 66–72.
- REFORMY W KRÓLESTWIE PRUS: 1807–1813, materiały bibliograficzne, sygn. 19, s. 16–17, sygn. 20, s. 1–3, 43–45.
- REFORMY STEINA: 1807–1813, sygn. 19, s. 16–19, sygn. 20, s. 42.
- PRUSKA ORDYNACJA MIEJSKA: 1808, sygn. 136, s. 3, sygn. 154, s. 685–711, 756.
- POWSZECHNA ORDYNACJA SĄDOWA: 1793, sygn. 154, s. 747.

3. POLITYCY, DOWÓDCY I ARMIA W XVIII–XIX w.

- BISMARCK OTTO VON (1815–1898): sygn. 5, s. 187–200.
- MARWITZ FRIEDRICH AUGUST LUDWIG VON DER (1777–1837): sygn. 24, s. 64, 300.

3.1. BLÜCHER GEBHARD LEBERECHT VON (1742–1819)

- MATERIAŁY BIBLIOGRAFICZNE: sygn. 24, s. 3, 13, 20, 98, 115, 142, 179–188.
- MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 24, s. 171–203, 249–252, 396–397.
- BLÜCHER A POMORZE: M. Wehrmann, *Blücher in Pommern. Ein Beitrag zur Geschichte der Franzosenzeit in Pommern*, książka, mps, sygn. 23, s. 1–264; M. Wehrmann, *Blücher in Deep*, „Heimatklänge. Zeitschrift des Vereins für Heimatkunde und Heimatschutz Treptow a. Rega” 1932, Nr. 7, s. 26, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 144; M. Wehrmann, *Blücher in Pommern*, Stargard, 20 III 1929, konspekt wykładu, rps, sygn. 24, s. 118–125; M. Wehrmann, *Blücher in Pommern*, Słupsk, 15 XI 1930, konspekt wykładu, rps, sygn. 24, s. 126–134.
- SŁUŻBA W 5. POMORSKIM PUŁKU HUZARÓW: sygn. 24, s. 102–103, 143, 172–176, 179, 240–241, 395.

DOBRA ZIEMSKIE: Chlebówko (Sassenhagen), sygn. 24, s. 143–144; Grąbkowo (Grumbkow), 1797–1804, sygn. 24, s. 143; Niewierowo (Nipnow), 1798–1801, sygn. 24, s. 136–138, 140–141; Radowo Wielkie (Gross Radow), sygn. 24, s. 146–171; Role (Grünwalde), sygn. 24, s. 143; Żabno (Saben), sygn. 24, s. 143.

DOM W SŁUPSKU: sygn. 24, s. 143.

UDZIAŁ W WOJNIE SIĘDMIOLETNIEJ (1756–1763): sygn. 24, s. 270–298.

UDZIAŁ W DZIAŁANIACH ZBROJNYCH NA POMORZU: 1806–1807, sygn. 24, s. 21–23, 37–38, 47, 123, 132, 395.

DOWÓDZTWO W KAMPANII WOJENNEJ NA POMORZU SZWEDZKIM: 1807, sygn. 24, s. 257–269, 299–356; M. Wehrmann, *Blüchers Heerfahrt nach Schwedisch Pommern 1807*, Greifswald, 2 XII 1927, konspekt wykładu, mps, sygn. 24, s. 301–322.

GENERALNY GUBERNATOR POMORZA I NOWEJ MARCHII (Generalgouverneur in Pommern und der Neumark): 1807, sygn. 24, s. 204–236, 299–356.

GENERAL KAWALERII: sygn. 24, s. 204–236.

SŁUŻBA WOJSKOWA W STARGARDZIE: 1808–1811/1812, sygn. 24, s. 2, 20, 24, 48–49, 98–99, 110, 124, 134, 359–390; M. Wehrmann, *Blücher in Stargard*, brak miejsca i daty wystąpienia, konspekt wykładu, rps, sygn. 24, s. 359–368.

SŁUŻBA WOJSKOWA W KOŁOBRZEGU: 1810, sygn. 24, s. 106, 210–211.

DOWÓDZTWO W CZASIE WOJNY WYZWOLEŃCZEJ: sygn. 24, s. 204–236, 256.

FELDMARSZAŁEK (Generalfeldmarschall): 1813, sygn. 24, s. 184, 189–203.

KONTAKTY Z FRIEDRICHEM EISENHARTEM (1769–1839): sygn. 24, s. 246–248.

KORESPONDENCJA:

Z EDUARDEM W.L. V. BONINEM (1793–1865): 1809, odpis, sygn. 24, s. 53–54; 1810, odpisy, sygn. 24, s. 69, 84; 1811, odpis, sygn. 24, s. 85; 1813–1815, odpisy, sygn. 24, s. 39–40, 54–55, 60–62;

Z HERMANNEM V. BOYEN (1771–1848): 1810, odpisy, sygn. 24, s. 80–81, 84; 1811, odpis, sygn. 24, s. 88.

Z AMALIA V. COLOMB (1772–1850): 1815, sygn. 24, s. 36.

Z J.W. V. CZARNOWSKIM, PODPUŁKOWNIK: 1810, odpis, sygn. 24, s. 82–83.

Z FRIEDRICHEM V. EISENHARTEM (1769–1839): 1810–1813, sygn. 24, s. 41, 70, 75; 6 VI 1810, odpis, sygn. 24, s. 71; 14 VI 1810, odpis, sygn. 24, s. 76; 15 VII 1810, odpis, sygn. 24, s. 77; 22 VII 1810, odpis, sygn. 24, s. 78–79; 10 IX 1810, sygn. 24, s. 80; 11 XI 1810, sygn. 24, s. 84; 1811, sygn. 24, s. 85.

- z Fryderykiem Franciszkiem (1756–1837), książę meklemburski: 1788–1789, sygn. 24, s. 35.
- z Fryderykiem Augustem Hanowerskim (1763–1827): 1811, sygn. 24, s. 83.
- z Fryderykiem Wilhelmem III (1770–1840): 1806, sygn. 24, s. 323; 1808, sygn. 24, s. 48–49; 1809, sygn. 24, s. 23, 51–52, 58, 67.
- z Karlem Fr.H. v. d. Goltz (1775–1822): 1809, sygn. 24, s. 23, 50, 55, 57, 59, 65; 4 IV 1809, odpis, sygn. 24, s. 72–73.
- z Karlem Augustem Hardenbergiem (1750–1822): 1807, sygn. 24, s. 300, 336.
- z Christianem Friedrichem Haese (1728–1789): 14 VIII 1787, odpis, sygn. 24, s. 4–7, 42–43.
- z Georgiem Friedrichem Haese (1763–1843): 30 I 1787, odpis, sygn. 24, s. 8–12; 1787–1799, odpisy, sygn. 24, s. 24–34, 44–46.
- z Augustem v. Gneisenau (1760–1831): 1807, sygn. 24, s. 300; 1808, odpis, sygn. 24, s. 37–38; 1809, odpisy, sygn. 24, s. 23, 55–56; 1812, sygn. 24, s. 92.
- z Andreasem G.Fr. v. Katzlerem (1764–1834): 1810, sygn. 24, s. 74.
- z Kutscherem: 1818, sygn. 24, s. 138–139.
- z Friedrichem A.L. v. d. Marwitzem (1777–1837): 1807, 1809, sygn. 24, s. 64, 300.
- z Jeanem Rappem (1771–1821): 1808, odpis, sygn. 24, s. 47.
- z Heinrichem Fr.K. v. Steinem (1757–1831): 1807, sygn. 24, s. 300.

3.2. GNEISENAU AUGUST NEIDHARDT VON (1760–1831)

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 5, s. 232, sygn. 20, s. 41–42.

KORESPONDENCJA:

z BLÜCHEREM: 1807, sygn. 24, s. 300; 1808, odpis, sygn. 24, s. 37–38; 1809, odpisy, sygn. 24, s. 23, 55–56; 1812, sygn. 24, s. 92.

z EGMONTEM VON CHASOT (1716–1797): sygn. 24, s. 233–234.

GNEISENAU A POMORZE: M. Wehrmann, *Gneisenau und Pommern*, „Stettiner General-Anzeiger” 1931, Nr. 233, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 180.

3.3. ARMIA

3.3.1. REFORMY ARMII PRUSKIEJ W LATACH 1807–1814

REFORMY: materiały bibliograficzne, sygn. 20, s. 1–3, 43–55; materiały warsztatowe, sygn. 20, s. 1–40, 44–62, 67–96.

KORPUS OFICERSKI: 1806, sygn. 19, s. 41–42.

LEGION PRUSKI (Preußischen Legion): 1809–1811, sygn. 19, s. 27–29.

LANDWEHRA: UTWORZENIE, 1814, odpis, sygn. 20, s. 80–83.

KLAUSEWITZ KARL (1780–1831): reformy wojskowe, sygn. 20, s. 43–44, 47–51.

POBÓR POWSZECHNY: M. Wehrmann, *Von der allgemeinen Wehrpflicht*, Gryfice, 3 IX 1914, tekst wykładu, rps, sygn. 20, s. 4–40.

3.3.2. JEDNOSTKI WOJSKOWE NA POMORZU I ICH DOWÓDCY

2. PUŁK GRENADIERÓW IM. KRÓLA FRYDERYKA WILHELMA IV (1 POMORSKI): sygn. 148, s. 1–18.

5. POMORSKI PUŁK HUZARÓW W SŁUPSKU: sygn. 24, s. 102–103, 143, 172–176, 179, 240–241, 395.

BAEHR NIKOLAUS ALBRECHT VON (1717–1797): M. Wehrmann, *Von einem pommerschen Offizier Friedrich des Grossen*, „Unterhaltungsbeilage zur Pommerschen Tagespost” 1912, Nr. 14, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 145I, s. 97.

FLEMMING HEINO HEINRICH VON (1632–1706): sygn. 148, s. 6.

KROCKOW ANTON VON (1714–1778): sygn. 145II, s. 48–49.

PODEWILS HEINRICH VON (1615–1696): sygn. 148, s. 6.

QUISTORP THEODOR VON (1795–1876): sygn. 148, s. 6.

ZASTROW LUDWIG VON (1680–1750): sygn. 148, s. 6.

ROZDZIAŁ XVII. DZIEJE KOŚCIOŁA

Rozdział składa się z dwóch haseł głównych:

1. Kościół powszechny – zebrano tu materiały na temat powstania i rozwoju terytorialnego Państwa Kościelnego, dziejów papieżstwa, papieskich pontyfikatów, sporów o inwestyturę, niewoli awiniońskiej papieża (1309–1377), wielkiej schizmy w Kościele zachodnim (1378–1417), soborów, konkordatów z tzw. „nacją niemiecką”. W haśle tym zostały zestawione także materiały na temat struktur administracyjnych Kościoła w Rzeszy w średniowieczu i w okresie nowożytnym. Ponadto znajdują się tu pomoce bibliograficzne do dziejów architektury sakralnej.

2. Kościół pomorski – hasło składa się z jedenastu haseł szczegółowych:

2.1. Początki organizacji diecezjalnej – wykazane zostały tu materiały dotyczące początków organizacji kościelnej na Pomorzu oraz działalności misyjnej biskupa Ottona z Bambergu w 1124/1125 i 1128 r.

2.2. Ustrój i organizacja diecezji kamieńskiej do 1535 r. – zawiera informacje na temat granic diecezji kamieńskiej i jej przynależności metropolitarnej, urzędu biskupa ordynariusza, procedury jego wyboru, ustanawiania i wprowadzania na urząd, posiadanej władzy kościelnej oraz świeckiej. Zostały tu także wykazane materiały do biografii i rządów biskupów ordynariuszy, biskupów koadiutorów oraz biskupów pomocniczych. Kolejne hasła dotyczą działalności uchwałodawczej synodów generalnych, organów zarządzania diecezją: oficjalatów generalnych, archidiaconatów i prepozytur, a także kapituł katedralnej w Kamieniu Pomorskim oraz kolegiackich w przy kościołach św. Mikołaja w Greifswaldzie, św. Cecylii w Güstrow, NMP w Kołobrzegu, NMP w Szczecinie i św. Ottona w Szczecinie.

2.3. Władztwo biskupów kamieńskich – w haśle tym zostały zebrane informacje na temat świeckiego dominium biskupiego na terenie ziemi kołobrzесьkiej (od 1248), koszalińskiej oraz bobolickiej, które zostało utworzone za pontyfikatu biskupa kamieńskiego Hermanna von Gleichena (1251–1288). Uzupełniają je materiały na temat jego statusu lennego wobec Pomorza oraz Rzeszy, ustroju i administracji oraz wasalów biskupich.

2.4. Kontakty ze Stolicą Apostolską – znajdują się tu wiadomości dotyczące kontaktów władz diecezjalnych, a także poszczególnych duchownych z Kurią Rzymską w II poł. XV w. oraz w I poł. XVI w.

2.5. Klasztory i zakony – zawiera wykaz materiałów warsztatowych do dziejów poszczególnych klasztorów i zakonów na Pomorzu. Informacje w obrębie tego hasła zostały zestawione w porządku alfabetycznym.

2.6. Kościoły i inne obiekty sakralne w miastach – zawiera informacje na temat obiektów sakralnych oraz życia kościelno-religijnym w miastach pomorskich. Wykazowi materiałów został nadany układ alfabetyczny według nazw miast.

2.7. Kościoły i parafie w poszczególnych synodach – znajdują się tu materiały dotyczące kościołów parafii wiejskich. Dane na temat poszczególnych z nich zostały przyporządkowane do synodów, w skład których wchodziły. W obrębie synodów zostały ułożone w porządku alfabetycznym według nazw parafii.

2.8. Szpitale i bractwa pomocy ubogim – zebrane zostały tutaj informacje na temat pomorskich kaplic i szpitali św. Ducha, św. Gertrudy oraz św. Jerzego. Hasło obejmuje także materiały dotyczące bractw pomocy ubogim (Elendenbruderschaft) do czasu reformacji.

2.9. Gminy reformowane – dotyczy emigracji kalwinów do państwa brandenbursko-pruskiego za rządów Fryderyka Wilhelma (1640–1688) w latach osiemdziesiątych XVII stulecia oraz zawiązaniu się na przełomie XVII i XVIII w. gmin reformowanych w Karlinie, Pasewalku, Stargardzie i w Szczecinie.

2.10. Pietyzm – w hasle zebrano informacje o pojawieniu się i rozwoju tego nurtu religijnego w luteranizmie na Pomorzu na przełomie XVII i XVIII stulecia.

2.11. Kościół katolicki na Pomorzu w XVII–XIX w. – hasło obejmuje materiały na temat polityki elektorów brandenburskich wobec Kościoła katolickiego na Pomorzu, podporządkowania jego Apostolskiemu Wikariatowi Północy (1699), a także katolickich struktur kościelnych oraz liczby wiernych na Pomorzu w XVII–XIX stuleciu.

1. KOŚCIÓŁ POWSZECHNY

1.1. PAPIESTWO

PAŃSTWO KOŚCIELNE: powstanie i rozwój terytorialny, 754–1626, sygn. 1, s. 2, sygn. 4, s. 48, 207.

SPORY O INWESTYTURĘ: sygn. 4, s. 48, 61, 89, 130–132; konklawe, 1303, sygn. 4, s. 158–159.

NIEWOLA AWINIOŃSKA: sygn. 4, s. 158–159.

WIELKA SCHIZMA ZACHODNIA: sygn. 4, s. 158–159.

SOBORY: Piza (1409), sygn. 4, s. 158; Konstancja (1414–1418), sygn. 4, s. 84, 105, 158–159.

KONKORDATY: konkordat wiedeński (1448), sygn. 4, s. 92, 105.

PAPIEŻE: Benedykt XII (1334–1342), sygn. 4, s. 158; Grzegorz IX (1227–1241), sygn. 154, s. 158; Jan XXII (1316–1334), sygn. 4, s. 158; Klemens V (1305–1314), sygn. 4, s. 158.

1.2. OBIEKTY SAKRALNE

MATERIAŁY BIBLIOGRAFICZNE DO DZIEJÓW ARCHITEKTURY I SZTUKI SAKRALNEJ: sygn. 162, s. 1–1907.

1.3. ARCHIDIECEZJE I DIECEZJE NIEMIECKIE

DZIEJE ARCYBISKUPSTW I BISKUPSTW: sygn. 4, s. 23, 65, 165.

ARCYBISKUPSTWA: Brema-Hamburg, sygn. 4, s. 165, 174; Kolonia, sygn. 4, s. 165; Magdeburg, sygn. 4, s. 165, 174; Moguncja, sygn. 4, s. 165; Salzburg, sygn. 4, s. 165; Trewir, sygn. 4, s. 165.

BISKUPSTWA: sygn. 4, s. 23, 65, 165, 174; Bamberg, sygn. 4, s. 165; Hildesheim, sygn. 4, s. 234; lubuskie, 1450, sygn. 154, s. 545; Metz, sygn. 4, s. 65; Oldenburg, sygn. 4, s. 257; Toul, sygn. 4, s. 65; Verden, sygn. 4, s. 65.

2. KOŚCIÓŁ POMORSKI

2.1. POCZĄTKI ORGANIZACJI DIECEZJALNEJ

DZIAŁALNOŚĆ MISYJNA OTTONA Z BAMBERGU (1060–1139): 1124, 1128, sygn. 154, s. 306–330, 680–683; M. Wehrmann, *Ein Besuch in Bamberg*, Tł. 1–2, „Stettiner Zeitung” 1890, Nr. 380, 381, wycinki prasowe, sygn. 145II,

s. 294–295; M. Wehrmann, *Alte Pfingstfestlichkeiten in Stargard. Pfingsten 1128*, „Pommersche Tagespost” 7 VI 1924, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 35–36.

2.2. USTRÓJ I ORGANIZACJA DIECEZJI KAMIEŃSKIEJ DO 1535 R.

2.2.1. GRANICE I PRZYNALEŻNOŚĆ METROPOLITARNA

GRANICE DIECEZJI: XIII–XVI w., sygn. 59, s. 54, sygn. 154, s. 134–149, 557, 662–663.

PRZYNALEŻNOŚĆ METROPOLITARNA DIECEZJI: sygn. 57, s. 161–163.

2.2.2. BISKUPI ORDYNARIUSZE

URZĄD BISKUPI: sygn. 59, s. 403–408, sygn. 64, s. 231–234.

WYBÓR I USTANOWIENIE BISKUPA: przepisy prawa kanonicznego, dekrety papieskie i konkordat wiedeński (1448), sygn. 52, s. 26–31, 57–117, sygn. 55, s. 1–15.

SAKRA BISKUPIA: 1498, sygn. 59, s. 507.

INTRONIZACJA W KATEDRZE: 1545, sygn. 58, s. 359–398; 1549, 1552, sygn. 59, s. 528–532, sygn. 87, s. 225.

SERWICJA BISKUPIE: 1498, sygn. 59, s. 516; 1519, sygn. 58, s. 285–321, 351.

WYBORY I USTANAWIANIE BISKUPÓW KAMIEŃSKICH: XIII–XVI w., sygn. 58, s. 359–398, sygn. 59, s. 89–132, 146–152, 171–174, 191, 212–215, 349, 360–365, 427–440, 460, 475, 528–532, sygn. 71, s. 43, sygn. 87, s. 225, sygn. 161, s. 30–38.

ROSZCZENIA KSIĄŻĄT W ZAKRESIE WYBORU ORDYNARIUSZY: 1436, sygn. 59, s. 403–408; II poł. XVI w., sygn. 161, s. 15–21.

SĄDOWNICTWO BISKUPIE: 1488, sygn. 64, s. 166; XVI w., sygn. 161, s. 22–23.

SUBSIDIUM CHARITATIVUM: sygn. 161, s. 20–22.

MAJĄTEK I DOCHODY: dobra stołowe, XVI w., sygn. 161, s. 26–28; dziesięciny, XVI w., sygn. 161, s. 21–23; episkopalia z Nowej Marchii, meklemburskiej części diecezji kamieńskiej, XVI w., sygn. 161, s. 20–25; episkopalia z ziemi bytowskiej i lęborskiej, sygn. 161, s. 21–23; układy z lennikami w sprawie zwolnienia z powinności finansowych, 1549–1556, sygn. 161, s. 24.

REZYDENCJE BISKUPÓW: Golczewo, sygn. 43, s. 27, sygn. 58, s. 125, sygn. 87, s. 330–339; Karlino, sygn. 57, s. 66, sygn. 59, s. 81, sygn. 87, s. 217–234; Kołobrzeg, 1459, 1461, 1464, sygn. 43, s. 19, sygn. 59, s. 139; Łekno (Bast), 1555, sygn. 65, s. 186–187.

SPORY Z KAPITUŁAMI KAMIEŃSKĄ I KOŁOBRZESKĄ: XVI w., sygn. 161, s. 25.

2.2.2.1. BISKUPI ORDYNARIUSZE – MATERIAŁY BIOGRAFICZNE

- ADALBERT (1139–1160/1164): sygn. 58, s. 1–54.
- KONRAD I (1161/1164–1186): sygn. 30, s. 252–254, sygn. 58, s. 55–77, sygn. 60, s. 114–115.
- SIEGFRIED I (1186–1191): sygn. 59, s. 1–12.
- SIGWIN (1191–1219): sygn. 59, s. 13–25.
- KONRAD II (1219–1233): sygn. 58, s. 78–98.
- KONRAD III (1233–1241): sygn. 58, s. 99–109.
- WILHELM (1244–1251/1253): sygn. 59, s. 190–200.
- HERMANN VON GLEICHEN (1251/1254–1288): sygn. 14, s. 31, 37, sygn. 59, s. 26–95; M. Wehrmann, *Zur Geschichte des Grafen Hermann von Gleichen, Bischofs zu Cammin*, „Mitteilungen des Vereins für Geschichte und Altertumskunde von Erfurt“ 1899, s. 1–6, nadbitka, sygn. 59, s. 89–94.
- JAROMAR (1289–1294): sygn. 11, s. 69, sygn. 59, s. 96–144; M. Wehrmann, *Jaromar von Rügen als Elektus von Kammin (1289–1294)*, „Pommersche Jahrbücher“ 1920, s. 123–139, nadbitka, sygn. 59, s. 97–114.
- WIZLAW (1294–1296): sygn. 59, s. 145–153.
- PETRUS (1296–1299/1300): sygn. 59, s. 154–165.
- HEINRICH (1301–1317): sygn. 58, s. 110–136, sygn. 87, s. 226.
- KONRAD IV (1317–1324): sygn. 11, s. 101, sygn. 58, s. 137–156.
- ARNOLD (1324–1330): sygn. 11, s. 109–110, 116, sygn. 58, s. 157–226.
- FRIEDRICH (1330–1343): sygn. 11, s. 128–129, sygn. 59, s. 166–189, sygn. 87, s. 232.
- JOHANN I (1343–1370): sygn. 59, s. 201–247.
- PHILIPP (1370–1385): sygn. 14, s. 89–90, sygn. 59, s. 248–265, sygn. 87, s. 232.
- JOHANN II (1385–1386): sygn. 59, s. 266–299; M. Wehrmann, *Johann Willekini, Bischof von Camin. 1385–1386*, „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde“ 1896, Nr. 12, s. 177–181, nadbitka, sygn. 59, s. 268–271; M. Wehrmann, *Das Camminer Bisthum in den Jahren 1385–1395*, „Beiträge zur Geschichte und Alterthumskunde Pommerns“, Stettin 1898, nadbitka, sygn. 59, s. 272–281.
- BOGUSŁAW VIII (1386): sygn. 59, s. 321–325.

JOHANN III (1386–1394): sygn. 59, s. 300–325.

JOHANN IV (1394–1398): sygn. 59, s. 326–341; M. Wehrmann, *Johann Herzog von Oppeln als Bischof von Cammin*, „Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens” 1897, s. 225–230, nadbitka, sygn. 59, s. 327–333.

NIKOLAUS (1398–1409): sygn. 59, s. 342–376.

MAGNUS (1410–1424): sygn. 12, s. 42, 66–67, sygn. 59, s. 377–396.

SIEGFRIED II (1424–1446): sygn. 12, s. 158, sygn. 14, s. 118, sygn. 59, s. 397–408.

HENNING VON IVEN (1446–1469): sygn. 12, s. 111, 159, 172, sygn. 58, s. 229–253, sygn. 87, s. 230.

LUDWIG VON EBERSTEIN (1469–1480): sygn. 45, s. 55, sygn. 59, s. 459–481.

MARINUS DE FREGANO (1479–1482): sygn. 12, s. 234–240, sygn. 59, s. 409–458; M. Wehrmann, *Bischof Marinus von Kammin. Ein Italiener auf dem Kamminer Bischofsstuhle*, „Baltische Studien” 1914, s. 118–160, nadbitka, sygn. 45, s. 89–132.

BENEDYKT VON WALDSTEIN (1486–1498): sygn. 12, s. 250, 255, sygn. 45, s. 26–28, sygn. 58, s. 254–272.

MARTIN KARITH (1498–1521): sygn. 59, s. 482–521, sygn. 64, s. 142–144.

ERASMUS VON MANTEUFFEL (1521–1544): sygn. 58, s. 273–383.

JOHANNES BUGENHAGEN (1544): sygn. 71, s. 43.

BARTHOLOMÄUS SUAWE (1545–1549): sygn. 58, s. 384–400.

MARTIN VON WEIHER (1549–1556): sygn. 59, s. 522–533.

JAN FRYDERYK (1556–1573): sygn. 59, s. 535–540.

2.2.3. BISKUPI KOADIUTORZY

GEORG PUTTKAMER (1498): sygn. 45, s. 28.

MARTIN KARITH (1498): sygn. 45, s. 28, sygn. 59, s. 518.

ERASMUS VON MANTEUFFEL (1519): sygn. 45, s. 28, sygn. 58, s. 285–321.

2.2.4. BISKUPI POMOCNICZY

FUNKCJE I OBOWIĄZKI: sygn. 59, s. 15, sygn. 61, s. 1–6, 8, 19, 23–24; M. Wehrmann, *Kamminer Weihbischöfe*, „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde” 1936, Nr. 6, s. 97–101, nadbitka, sygn. 61, s. 2–5.

2.2.4.1. BISKUPI POMOCNICZY – MATERIAŁY BIOGRAFICZNE

- FRIEDRICH VON HASELDARTZ (1268): sygn. 61, s. 20.
INCELERIUS BUDUEN (1280, 1292): sygn. 61, s. 7, 9.
FRATER CONO (1335): sygn. 61, s. 10.
HENRICUS DE APPOLDIA (1342): sygn. 61, s. 11, 18.
JOHANNES WINKLER (1406): sygn. 61, s. 12, 18.
GOTTFRIDUS DREYER (1413–1423): sygn. 61, s. 14.
GERHARD VON RUEPEN (1426): sygn. 61, s. 13, 18.
HENRICUS VENGERSCH (Weggersin) (1435–1440): sygn. 61, s. 7, 18, 21.
JOHANNES (1447): sygn. 61, s. 18, 27.
WICHMANN (1448–1449): sygn. 61, s. 18.
ALBERTUS DE SIDONIA (1456–1457): sygn. 61, s. 26.
JOHANNES GARDENSIS EPISCOPUS (1489): sygn. 61, s. 18, 28.
JOHANNES WILDE (1495): sygn. 61, s. 7, 16–18.

2.2.5. DZIAŁALNOŚĆ USTAWODAWCZA. SYNODY GENERALNE

SYNODY GENERALNE W METROPOLII GNIEŹNIEŃSKIEJ: sygn. 57, s. 48–52.

SYNODY I USTAWODAWSTWO SYNODALNE W DIECEZJI KAMIENSKIEJ: sygn. 57, s. 41–42, 53, 58, 120–138, 160, sygn. 64, s. 164; M. Wehrmann, *Von Synoden und Synodalstatuten der Camminer Diocese*, „Blätter für Kirchengeschichte Pommerns” 1932, nadbitka, sygn. 57, s. 120–135; statuty, 1266, sygn. 57, s. 161–163; synod, 1344, sygn. 57, s. 72; statuty, 1454, sygn. 43, s. 27, sygn. 57, s. 47, 141–158, sygn. 64, s. 164; synod, 1480, sygn. 45, s. 24, sygn. 57, s. 43, 61; synod w Stargardzie, 1492, sygn. 57, s. 45, 56–57; synod w Szczecinie, 1500, sygn. 45, s. 25, sygn. 57, s. 166–169; synod w Stargardzie, 1525, sygn. 95, s. 419–420.

2.2.6. STRUKTURY ORGANIZACYJNE DIECEZJI

2.2.6.1. OFICJALATY GENERALNE

STRUKTURY ADMINISTRACYJNE: sygn. 63, s. 1–75.

OFICJALAT CHOSZCZEŃSKI: sygn. 63, s. 20, 31, 58, 70.

OFICJALAT GREIFSWALDZKI: sygn. 63, s. 7–8, 11, 13, 16, 19, 23–26, 31–32, 35–36,

42–43, 47–48, 52–53, 55–60, 64, 71–73, 75; funkcje i prerogatywy prawne, sygn. 63, s. 42–43; granice dystryktu, sygn. 63, s. 42; rejestr finansowy, 1512–1513, sygn. 63, s. 23, 25.

OFICJALAT KAMIEŃSKI (*curie Caminensis principalis*): sygn. 63, s. 5, 10–11, 14, 16, 18–19, 29–30, 33–34, 36, 40, 42–43, 55–57, 67.

OFICJALAT KARLIŃSKI: sygn. 63, s. 12, 28–29, 31, 55–58, 62–64.

OFICJALAT SZCZECIŃSKI: sygn. 63, s. 12, 26, 57–59, 69, 74.

2.2.6.2. ARCHIDIAKONATY I PREPOZYTURY

2.2.6.2.1. ARCHIDIAKONATY

URZĄD ARCHIDIAKONA: sygn. 62, s. 133–138; M. Wehrmann, *Kamminer Archidiakonate (bis 1303)*, artykuł, rps, sygn. 62, s. 4, 17, 81.

ARCHIDIAKONAT ANKLAMSKI: sygn. 62, s. 36; oficjał, sygn. 63, s. 17, 54.

ARCHIDIAKONI ANKLAMSCY: archidiakoni: Kerkow Hinricus (1334–1345), sygn. 60, s. 110; oficjał, sygn. 63, s. 17, 54.

ARCHIDIAKONAT CHOSZCZEŃSKI: dystrykt, sygn. 62, s. 4, 44.

ARCHIDIAKONI CHOSZCZEŃSCY: Bernardi Johannes (1392), sygn. 60, s. 81; Kuckuk David (1498), sygn. 60, s. 230; Radduge Paul (1456), sygn. 60, s. 305; Wendtlandt Peter (1510), sygn. 60, s. 300.

ARCHIDIAKONAT CZELIŃSKI: sygn. 62, s. 4, 17.

ARCHIDIAKONAT DYMIŃSKI: sygn. 62, s. 32–34, 52–55, 122; granice dystryktu, sygn. 63, s. 44; oficjał, sygn. 63, s. 11, 13, 30, 38, 44, 49, 55, 61.

ARCHIDIAKONI DYMIŃSCY: Borkow Andreas (1449–1462), sygn. 60, s. 262; Brun Nikolaus (1534), sygn. 60, s. 378; Fedius Johannes (1308–1312), sygn. 60, s. 7; Güntersberg Walther (1329–1345), sygn. 60, s. 28; Kynd Werner (1385), sygn. 60, s. 122; Lipzik Conradus (1356), sygn. 60, s. 62; Lyndwendkoper Johannes (1394–1419), sygn. 60, s. 66; Peine Henning (1466–1488), sygn. 60, s. 206; Putbus Waldemar (1361–1370), sygn. 60, s. 137; Reberch Philipp (1346–1358), sygn. 60, s. 139; Schönning Tammo (1490–1501), sygn. 60, s. 209; Slotheko (1313), sygn. 60, s. 159; Stalberg Friedrich (1321), sygn. 60, s. 157; Tralow Marquard (1343–1374), sygn. 60, s. 174; Wachholtz Eggardus (1301–1302), sygn. 60, s. 186.

ARCHIDIAKONAT GORZOWSKI: wypisy źródłowe, sygn. 62, s. 4, 17, 20, 22–23.

ARCHIDIAKONI GORZOWSCY: Berlingkhoff Johannes (1415), sygn. 59, s. 380;

- Darsow Nikolaus (1398), sygn. 59, s. 355; Schomaker Johannes (1427), sygn. 60, s. 313.
- ARCHIDIAKONAT KAMIEŃSKI: prerogatywy prawne i granice dystryktu, sygn. 57, s. 59–60; oficjał prepozyta (archidiakona) kamieńskiego, sygn. 63, s. 3, 12–13, 15, 27, 32, 41, 46, 60–61, 63, 65–66.
- ARCHIDIAKONAT MYŚLIBORSKI: dystrykt, sygn. 62, s. 4, 17, 81; oficjał, sygn. 63, s. 11, 34.
- ARCHIDIAKONI MYŚLIBORSCY: Stegelitz Friedrich (1344), sygn. 60, s. 149.
- ARCHIDIAKONAT PASEWALSKI: sygn. 62, s. 8–9, 16, 63; oficjał, sygn. 63, s. 13, 57.
- ARCHIDIAKONI PASEWALSCY: Betekinus (1364), sygn. 60, s. 85; Gosler Wernerus (1440), sygn. 60, s. 370; Griper Werner (1435–1444), sygn. 60, s. 276; Holsten Bertramus (1363), sygn. 60, s. 41; Horn Lubbertus (1372–1376), sygn. 60, s. 42; Lullewitz Hermann (1375–1383), sygn. 60, s. 65; Manteuffel Erasmus, sygn. 58, s. 283, 351, 354–355; Vrigsmidt Lambertus (1434), sygn. 60, s. 372; Wene Jacobus (1395), sygn. 60, s. 189; Wopersnow Johannes (1482–1491), sygn. 60, s. 205.
- ARCHIDIAKONAT PYRZYCKI: dystrykt, sygn. 62, s. 58–59, 63; oficjał, sygn. 63, s. 13.
- ARCHIDIAKONI PYRZYCCY: dystrykt, sygn. 62, s. 58–59, 63; archidiakoni: Behr Heinrich (1361), sygn. 60, s. 82; Bock Siegfried (1417–1420), sygn. 60, s. 374; Bramstede Johannes (1423), sygn. 60, s. 375; Brink Roger (1438–1444), sygn. 60, s. 354; Eickstedt Johannes (1385–1397), sygn. 60, s. 5; Glasenapp Henning (1344), sygn. 60, s. 20; Glasenapp Johannes (1336–1342), sygn. 60, s. 19; Gudentow Albertus (przed 1503), sygn. 60, s. 330; Heyse Laurentius (1444), sygn. 60, s. 290; Manteuffel Erasmus (1508), sygn. 58, s. 348; Pritze Peter (1518–1545), sygn. 60, s. 214.
- ARCHIDIAKONAT STARGARDZKI: XIII–XVI w., sygn. 62, s. 7, 15, 63, 115, sygn. 95, s. 5–17; oficjał, sygn. 63, s. 4, 12–13, 34.
- ARCHIDIAKONI STARGARDZCY: Berenhagen Gerhardus (1385–1395), sygn. 60, s. 83; Brunsow Marquard (1361), sygn. 60, s. 99; Brussewitz Heinrich (1368–1370), sygn. 60, s. 100; Eberstein Wislaus (1431), sygn. 60, s. 304; Gristow Dubbeslaus (1322), sygn. 60, s. 26; Güntersberg Heinrichus (1520–1525), sygn. 60, s. 364; Heidebrecke Gerhard, sygn. 60, s. 35; Kleist Georg (1483), sygn. 60, s. 261; Levin Heinrich (1494–1512), sygn. 60, s. 226; Nikolaus (1338), sygn. 60, s. 56; Olberhausen Bernhard (1494), sygn. 60, s. 267; Poltzenhagen Heinrich (1370–1377), sygn. 60, s. 133; Schonenvelt Peter (1477–1480), sygn. 45, s. 4, sygn. 60, s. 338; Schulenburg Theodoricus (1483–1494), sygn. 60, s. 339; Starz Johannes (1313–1314), sygn. 60,

- s. 164; Voghe Oltmannus (1431), sygn. 60, s. 347; Vrigsmidt Lambertus (1434), sygn. 60, s. 372.
- ARCHIDIAKONAT STOLPECKI (Stolpe): sygn. 62, s. 5–6, 49, 64, 70, 80, 82–85; dys-trykt, sygn. 62, s. 36; oficjał, sygn. 63, s. 9, 11, 31, 37, 45, 50–51, 56–57.
- ARCHIDIAKONI STOLPECCY: Bartholdi Bartholdus (1408–1410), sygn. 60, s. 77; Borko (*de Labese*) (1361–1364), sygn. 60, s. 94; Bramstede Johannes (1434), sygn. 60, s. 375; Braunschweig David (1534), sygn. 60, s. 291; Crammon Henning (1467), sygn. 60, s. 270; Czorges Johannes (1444–1445), sygn. 60, s. 359; Dollenus Engelbrecht (1344–1357), sygn. 60, s. 128; Eickstedt Bertramus (1347–1358), sygn. 60, s. 6; Goltbeke Witzekinus (Wizlaus) (1362), sygn. 60, s. 23; Güntersberg Kaspar (1490–1508), sygn. 60, s. 294; Johannes (1314), sygn. 60, s. 51; Kerkow Hinricus (1344–1347), sygn. 60, s. 110; Manteuffel Eggard (1364–1375), sygn. 60, s. 248–249; Meseritz Martin (1534), sygn. 60, s. 329; Moltzan Berndt (1428–1448), sygn. 60, s. 233; Moltzan Joachim (1414–1427), sygn. 60, s. 234; Neuenkirchen Conradus (1320–1334), sygn. 60, s. 69; Trechow Siegfried (1304–1308), sygn. 60, s. 181; Wedel Matthias (1456–1465), sygn. 60, s. 253.
- ARCHIDIAKONAT STRZELECKI: sygn. 62, s. 4, 17.
- ARCHIDIAKONI STRZELECCY: Dolle Christian (1330), sygn. 60, s. 127; Quast Christian (1498–1499), sygn. 60, s. 264.
- ARCHIDIAKONAT SZCZECIŃSKI: dystrykt, sygn. 62, s. 16, 21, 63, sygn. 63, s. 14.
- ARCHIDIAKONI SZCZECIŃSCY: Carvitz Wislaus (1322), sygn. 60, s. 105; Eickstedt Friedrich (1307), sygn. 60, s. 129; Luchentin Jakob (1464–1467), sygn. 60, s. 221.
- ARCHIDIAKONAT TRIBSEES: sygn. 62, s. 95, sygn. 154, s. 650.
- ARCHIDIAKONI TRIBSEES: Ronnegarwe Gerwin (1500–1501), sygn. 60, s. 344.
- ARCHIDIAKONAT UZNAMSKI: sygn. 62, s. 11–12, 47, 49, 56–57, 64; dysstrykt, sygn. 62, s. 38; oficjał, sygn. 63, s. 9.
- ARCHIDIAKONI UZNAMSCY: Banis Reymarus (1336–1350), sygn. 60, s. 76; Behr Lippold (1308–1326), sygn. 60, s. 80; Dabermann Henning (1467–1474), sygn. 60, s. 289; Fridericus (1302), sygn. 60, s. 12; Helpte Philippus (1376–1397), sygn. 60, s. 37, sygn. 138, s. 2, 5; Manteuffel Eggard (1467), sygn. 60, s. 222; Neveling Nicolaus (1449–1451), sygn. 60, s. 71; Ronnegarwe Gerwin (1501), sygn. 60, s. 344; Stegelitz Friedrich (1333–1336), sygn. 60, s. 149; Steinwehr Hippolitus (1520–1527), sygn. 60, s. 292, sygn. 73, s. 48–49; Zwina Gotfridus (1456–1458), sygn. 60, s. 318.

2.2.6.2.2. PREPOZYTURY

PREPOZYTURA KALISKA: sygn. 62, s. 31.

PREPOZYTURA KOŁOBRZESKA: sygn. 63, s. 12–14, 29.

PREPOZYTURA KOSZALIŃSKA: oficjał, sygn. 63, s. 12, 63; rejestr finansowy, 1518–1519, sygn. 63, s. 68.

PREPOZYTURA LEVIN: sygn. 60, s. 295.

PREPOZYTURA SŁUPSKA: sygn. 63, s. 39.

2.2.6.3. KAPITUŁY KATEDRALNE I KOLEGIACKIE

OBSADA PRAŁATUR I KANONIKATÓW: papieskie przywileje łaski dotyczące obsady prałatury prepozyta w kolegiach kanonicznych, 1498, 1505, 1515, sygn. 45, s. 30–31.

2.2.6.3.1. KAPITUŁA KATEDRALNA

STATUTY KAPITULNE: 1380, sygn. 57, s. 68–71; 1574/1578, odpis, sygn. 57, s. 73–119, sygn. 161, s. 8–14.

PIECZĘCIE KAPITULNE: sygn. 57, s. 36.

FUNKCJE LITURGICZNE I DUSZPASTERSKIE: sygn. 64, s. 98.

KSIĘGI LITURGICZNE: mszały i brewiarze, XV–XVI w., sygn. 57, s. 39–40, sygn. 64, s. 107–112.

KAZNODZIEJE I PROBOSZCZOWIE KATEDRY: 1525–1561, sygn. 68, s. 5–13.

FUNDUSZ MEMORIAE I KONSOLACJE: rejestry, 1491, 1523, 1539, sygn. 64, s. 2; rejestr, 1482–1502, sygn. 64, s. 45; operacje finansowe, 1345–1502, sygn. 159, s. 1–193; operacje finansowe, 1503–1523, sygn. 160, s. 1–133.

FUNDACJE POBOŻNE: 1345–1502, sygn. 159, s. 1–193; 1488–1524, sygn. 64, s. 46–49; 1503–1523, sygn. 160, s. 1–133.

NEKROPOLIA KSIĄŻĘCA W KATEDRZE: sygn. 41, s. 23.

WYPOSAŻENIE KATEDRY: dzwony, 1479, sygn. 64, s. 239, 243–244; księgozbiór, 1337, 1464, sygn. 146, s. 272–273; relikwie, sygn. 64, s. 86–88, 91; skarbiec, sygn. 64, s. 90, sygn. 95, s. 141.

DOBRA ZIEMSKIE: XIII–XVI w., sygn. 65, s. 225–226, sygn. 80, s. 38, 51, 56–59, 85, 95, 99, 107, 115, 117, 144–146, 154–156, 206, 208–210, 214, 217, 221, 237, sygn. 81, s. 11, 19–20, 26–27, 36–37, 70, sygn. 83, s. 1–7, 14–32, sygn. 145I, s. 298–300, 348, sygn. 154, s. 248, 266–267, 500; 1811/1818, sygn. 57, s. 67; dobra ziemskie prepozyta, 1628, sygn. 57, s. 34.

WIZYTACJE MAJĄTKU ZIEMSKIEGO KAPITUŁY: matrykuła, 1572, odpis, sygn. 57, s. 1–33, 37; matrykuła, 1630, sygn. 57, s. 63.

PODATKI NA RZECZ PAŃSTWA: szos, 1500–1523, sygn. 45, s. 27, 75, sygn. 49, s. 331–332, 351, sygn. 58, s. 282.

REFORMACJA: sygn. 57, s. 1–33, 37, 73–119, sygn. 58, s. 273–400, 522–533, 540, sygn. 68, s. 5–13.

PREPOZYCI: Behr Bernhard (1300–1336), sygn. 60, s. 78; Blankenburg Johannes (1448), sygn. 60, s. 365; Conradus (1176–1216), sygn. 30, s. 252–254, sygn. 58, s. 55–77, sygn. 60, s. 114–115; Conradus (1241–1249), sygn. 60, s. 113; Cossebade Henning (1472–1478), sygn. 60, s. 204, 368; Eberstein Georg Caspar (1586), sygn. 60, s. 279; Eberstein Ludwig (1534–1586), sygn. 60, s. 250; Eberstein Wolfgang (1530–1534), sygn. 60, s. 284; Eggebrecht Bernhard (1484–1522), sygn. 60, s. 197–198; Florentius (1235–1248), sygn. 60, s. 9; Gripeswoldt Conradus (1333–1336), sygn. 60, s. 25; Heinricus (1277–1278), sygn. 60, s. 33; Helpte Philippus (1400–1406), sygn. 60, s. 37, sygn. 138, s. 2; Hildebrandus (1303–1315), sygn. 60, s. 39; Johannes (1297–1302), sygn. 60, s. 48; Johannes (1397), sygn. 60, s. 49; Lambertus (1288–1298), sygn. 60, s. 53; Petra Johannes (1486), sygn. 60, s. 265; Pribizlaus (1224–1232), sygn. 60, s. 134; Rammin Wedego (1448–1460), sygn. 60, s. 210–211; Reimarus, sygn. 58, s. 226; Sigfridus (1175–1176), sygn. 60, s. 155; Stalberg Friedrich (1326–1327), sygn. 60, s. 157; Thietmarus (1222), sygn. 60, s. 178; Wachholtz Reimerus (1317–1323), sygn. 60, s. 176; Werle Barnim, sygn. 58, s. 195–202, sygn. 59, s. 184–186, sygn. 60, s. 177; Westfal Johannes (1408–1448), sygn. 60, s. 316–317.

DZIEKANI: Berlinghoff Johannes (1431), sygn. 60, s. 377; Bolentis Johannes (1332–1351), sygn. 60, s. 91; Bramstede Johannes (1429), sygn. 60, s. 375; Colner Luderus (1368), sygn. 60, s. 112; Conradus (1310–1317), sygn. 58, s. 134, sygn. 60, s. 183; Eberstein Wolfgang (1525–1534), sygn. 60, s. 284; Eggebrecht Martin (1522), sygn. 60, s. 256; Eickstedt Jasper (1434–1435), sygn. 60, s. 283; Florentius (1222–1233), sygn. 60, s. 9; Garin Peter (1448–1464), sygn. 12, s. 160, sygn. 60, s. 288; Ghiso (1311–1336), sygn. 60, s. 17–18; Goltbeke Witzekinus (1368–1389), sygn. 60, s. 23; Goltingen Johannes (1319–1322), sygn. 60, s. 24; Gustrow Hermann (1416), sygn. 60, s. 29; Johannes (1308), sygn. 60, s. 50; Kleist Jakob (1584), sygn. 60, s. 311; Kleist Pribeslaus (1534–1541), sygn. 60, s. 201–202; Lambertus (1301–1305), sygn. 60, s. 52; Lichtevoth Johannes (1488–1521), sygn. 60, s. 384–385; Melsholt Valentin (1424–1425), sygn. 60, s. 236; Neuenkirchen Hermannus (1354), sygn. 60, s. 70; Palborn Heinrich (1408–1411), sygn. 60, s. 244; Rammin Johannes (1533), sygn. 60, s. 346; Rammin Otto

(1592), sygn. 60, s. 345; Rammin Wedego (1434), sygn. 60, s. 210–211; Schönnenbecke Michael (1534), sygn. 60, s. 259; Trechow Siegfried (1309–1312), sygn. 60, s. 181; Treptow Conradus (1315), sygn. 60, s. 182; Westfal Vrolicus (1472), sygn. 12, s. 257, sygn. 60, s. 386–387; Zalow Berser (1392–1400), sygn. 60, s. 238.

KANTORZY: Allenkerken Hermann (1308–1313), sygn. 60, s. 75; Bandemer Georgius (1441–1456), sygn. 60, s. 379; Behr Heinrich (1377), sygn. 60, s. 82; Borko (*de Labese*) (1361–1364), sygn. 60, s. 94; Conradus (1333–1335), sygn. 60, s. 116; Heyso (1314–1326), sygn. 60, s. 36; Johannes (1297–1302), sygn. 60, s. 44; Johannes (1304, 1310), sygn. 60, s. 50; Kleist Pribeslaus (1509–1534), sygn. 60, s. 201–202; Krakewitz Hans (1601), sygn. 60, s. 263; Lockstedt Peter (1422), sygn. 60, s. 63; Mirow Christian (1460–1481), sygn. 60, s. 203; Natzmer Wilhelm (1534–1546), sygn. 60, s. 285–286; Puttkamer Georg (1487–1509), sygn. 60, s. 199–200; Rambow Arnd (1418–1428), sygn. 60, s. 287; Scorlubbe Rudolph (1336–1356), sygn. 60, s. 150; Specke Christianus (1358), sygn. 60, s. 314; Stegelitz Friedrich (1331), sygn. 60, s. 149; Wakenitz Albert (1626), sygn. 60, s. 195; Weiher Martin (1548), sygn. 60, s. 310; Westfal Vrolicus (1462), sygn. 60, s. 386–387.

SCHOLASTYCY: Bartholdi Bartholdus (1398), sygn. 60, s. 77; Blankenburg Johannes (1444), sygn. 60, s. 365; Borcke Jakob (1495–1519), sygn. 60, s. 382; Borcke Johannes (1464), sygn. 60, s. 307; Conradus (1333–1339), sygn. 60, s. 117; Crammon Henning (1478–1482), sygn. 60, s. 270; Crummenhausen Lukas (1526–1541), sygn. 60, s. 208; Damitz Nikolaus (1467), sygn. 60, s. 281; Dosse Henning (1419–1423), sygn. 12, s. 99, sygn. 60, s. 277; Ghiseler Siegfried (1331–1332), sygn. 60, s. 16; Glasenapp Henning (1363), sygn. 60, s. 20; Goltbeke Witzekinus (1361), sygn. 60, s. 23; Hamborg Bernard (1394), sygn. 60, s. 247; Hammis Hartwicus (1371–1378), sygn. 60, s. 31; Krakewitz Hans (1601), sygn. 60, s. 263; Küssow Erasmus (1626), sygn. 60, s. 358; Lewenhagen Johannes (1387), sygn. 60, s. 59; Pruse Johannes (1304–1326), sygn. 60, s. 136; Scuver Conradus (1336–1351), sygn. 60, s. 152; Sum Detlevus (1425), sygn. 60, s. 380; Wartislaw (1361), sygn. 60, s. 240; Wasmud Johannes (1412), sygn. 60, s. 241; Wolde Balthasar (1540), sygn. 60, s. 301.

TESAURARIUSZE: Berser Berntrand (1364–1402), sygn. 60, s. 84; Brink Roger (1436), sygn. 60, s. 354; Gerlitz Johannes (1485–1490), sygn. 60, s. 225; Glasenapp Lubbert (1336–1356), sygn. 60, s. 21; Gosler Wernerus (1425), sygn. 60, s. 370; Griper Werner (1424–1434), sygn. 60, s. 276; Güntersberg Heinrich (1545), sygn. 60, s. 269, 364; Hamborg Bernard (1408), sygn. 60, s. 247; Kemmerer Johannes (1431), sygn. 60, s. 356; Levin Heinrich (1492–

1512), sygn. 60, s. 226; Mirow Christian (1462–1463), sygn. 60, s. 203; Mundt Heinrich (1466–1470), sygn. 60, s. 266; Ramel Jürgen (1575–1587), sygn. 60, s. 340; Scorlubbe Rudolph (1330–1335), sygn. 60, s. 150; Slupwachter Hermann (1455–1458), sygn. 60, s. 381; Stalberg Friedrich (1302–1322), sygn. 60, s. 157; Thietmarus (1222), sygn. 60, s. 178.

VICEDOMINI: Behr Bernhard (1334), sygn. 60, s. 78; Borcke Ernst (1535), sygn. 60, s. 309; Bruckmann Nikolaus (1456–1471), sygn. 45, s. 4, sygn. 60, s. 218; Damitz Moritz (1534), sygn. 60, s. 278; Demmin Johannes (1376–1385), sygn. 60, s. 126; Dolle Christian (1332), sygn. 60, s. 127; Dosse Henning (1436–1437), sygn. 60, s. 277; Eickstedt Friedrich (1323–1330), sygn. 60, s. 129, sygn. 155, s. 1–107; Eickstedt Jasper (1440–1454), sygn. 60, s. 283; Fridericus (1303–1308), sygn. 60, s. 13; Garzedow Johannes (1386–1387), sygn. 60, s. 14; Glasenapp Henning (1350–1353), sygn. 60, s. 20; Güntersberg Borchard (1425), sygn. 60, s. 373; Kleist Jakob (1575), sygn. 60, s. 311; Lewenhagen Johannes (1387), sygn. 60, s. 59; Reberch Philipp (1356), sygn. 60, s. 139; Stegelitz Friedrich (1336–1344), sygn. 60, s. 149; Suawe Bartholomäus (1528), sygn. 60, s. 334; Suawe Johannes (1533), sygn. 60, s. 213, 260, sygn. 146, s. 331; Wachholtz Reimerus (1308–1314), sygn. 60, s. 176.

KANONICY: Allenkerken Hermann (1304–1310), sygn. 60, s. 75; Banis Reymarus (1336–1350), sygn. 60, s. 76; Behr Heinrich (1361–1374), sygn. 60, s. 82; Behr Lippold (1308–1326), sygn. 60, s. 80; Berenhagen Gerhardus (1385–1395), sygn. 60, s. 83; Bernardi Johannes (1392), sygn. 60, s. 81; Berser Bertrand (1364), sygn. 60, s. 84; Beseke Wilkinus (1457), sygn. 60, s. 308; Bevenhusen Conradus (1308–1315), sygn. 60, s. 87; Bevenhusen Conradus (1380–1388), sygn. 60, s. 86; Billerbecke Walther (1373), sygn. 60, s. 88; Blanckenburg Johannes (1363), sygn. 60, s. 89; Blide Michael (1409), sygn. 60, s. 242; Bock Siegfried (1417–1420), sygn. 60, s. 374; Bokemann Gerhardus (1329), sygn. 60, s. 90; Bolentis Johannes (1332), sygn. 60, s. 91; Bolte Thidler (1327), sygn. 60, s. 92; Bonin Tesmarus (1336), sygn. 60, s. 93; Bonow Sanderus (1419), sygn. 60, s. 351; Borko (*de Labese*) (1361–1364), sygn. 60, s. 94; Borkow Andreas (1449–1462), sygn. 60, s. 262; Braunschweig David (1534), sygn. 60, s. 291; Briesen Christian (1509), sygn. 60, s. 306; Bringehane Nikolaus (1431), sygn. 60, s. 355; Brink Roger (1431–1444), sygn. 60, s. 354; Bronekowe Henricus (1362), sygn. 60, s. 96; Brossow Johannes (1304), sygn. 60, s. 97; Brun Nikolaus (1521–1545), sygn. 60, s. 378; Brunsow Marquard (1361), sygn. 60, s. 99; Brussewitz Heinrich (1368–1370), sygn. 60, s. 100; Bugenhagen Wedego (1368), sygn. 60, s. 101; Bulgrin Henning (1493), sygn. 60, s. 303; Busler (1402), sygn. 60, s. 102; Czorges Johannes (1444–1445), sygn. 60, s. 359;

Dabermann Heinrich (1449–1451), sygn. 60, s. 362; Dabermann Henning (1467–1474), sygn. 60, s. 289; Dametz Johannes (1513–1519), sygn. 60, s. 229; Dargatze Johannes (1444), sygn. 60, s. 376; Darsow Lambertus (1366–1387), sygn. 60, s. 124; Dartzow Heinricus (1329–1331), sygn. 60, s. 123; Demin Arnoldus Johannes (1347), sygn. 60, 125; Demmin Johannes (1371–1374), sygn. 60, s. 126; Dene Johannes (1518), sygn. 60, s. 280; Dersekow Ludolfus (1427), sygn. 60, s. 361; Dolle Christian (1330), sygn. 60, s. 127; Dollenus Engelbrecht (1344–1357), sygn. 60, s. 128; Eggebrecht Jakob (1509–1533), sygn. 60, s. 251; Eickstedt Bertram (1347–1358), sygn. 60, s. 6; Eickstedt Friedrich (1308–1315), sygn. 60, s. 129; Eickstedt Friedrich (1326–1364), sygn. 60, s. 4; Eickstedt Jasper (1428), sygn. 60, s. 283; Eickstedt Johannes (1385–1397), sygn. 60, s. 5; Fedius Johannes (1308–1312), sygn. 60, s. 7; Fincke Detlev (1459), sygn. 60, s. 343; Fisbeke Heinrich (1326–1329), sygn. 60, s. 8; Flemming Thymo (1400), sygn. 60, s. 337; Franciscus (1368–1379), sygn. 60, s. 10; Fredebern Reimar (1326), sygn. 60, s. 11; Fridericus (1302), sygn. 60, s. 12; Garzedow Johannes (1319), sygn. 60, s. 15; Ghiseler Siegfried (1329), sygn. 60, s. 16; Glasenapp Henning (1344), sygn. 60, s. 20; Glasenapp Johannes (1336–1342), sygn. 60, s. 19; Glasenapp Lubbert (1332–1334), sygn. 60, s. 21; Glinde Henning (1491), sygn. 60, s. 258; Goltbeke Witzekinus (1362), sygn. 60, s. 23; Gosler Wernerus (1440–1444), sygn. 60, s. 370; Griper Werner (1435–1444), sygn. 60, s. 276; Gripeswoldt Conradus (1330), sygn. 60, s. 25; Gristow Dubbeslaus (1322), sygn. 60, s. 26; Gruningen Bernard (1357–1364), sygn. 60, s. 27; Gutzekow Nikolaus (1308–1313), sygn. 60, s. 30; Güntersberg Borchard (1478–1484), sygn. 60, s. 363; Güntersberg Eggardus (1408–1427), sygn. 60, s. 373; Güntersberg Gerhardus (1428), sygn. 60, s. 352; Güntersberg Kaspar (1490–1508), sygn. 60, s. 294; Güntersberg Walther (1329–1345), sygn. 60, s. 28; Hamborg Bernard (1393–1400), sygn. 60, s. 247; Heidebrecke Gerhard, sygn. 60, s. 35; Herdeghen Herbordus (1335), sygn. 60, s. 32; Hermannus (1334), sygn. 60, s. 34; Heyse Laurenz (1429), sygn. 60, s. 246, 290; Hogedorp Holk Vincentius (1419), sygn. 60, s. 232; Holste Johannes (1478–1479), sygn. 60, s. 217; Holsten Bertramus (1363), sygn. 60, s. 41; Horn Lubbertus (1372–1376), sygn. 60, s. 42; Hungherstorp Dominicus (1431), sygn. 60, s. 360; Iven Henning (1443), sygn. 12, s. 111, sygn. 60, s. 231; Johannes (1303), sygn. 60, s. 44; Johannes (1313–1315), sygn. 60, s. 45, 51; Johannes dux Saxoniae (1343), sygn. 60, s. 46; Johannes (1351), sygn. 60, s. 47; Johannes (1422), sygn. 60, s. 245; Johannis Petrus (1361), sygn. 60, s. 43; Jorden Joachim (1492–1503), sygn. 60, s. 219; Kalisch Christian (1329), sygn. 60, s. 104; Karvitz Wislaus (1313–1332), sygn. 60, s. 105; Kerkow Hinricus (1334–1345), sygn. 60, s. 110; Kleist Georg (1483), sygn. 60, s. 261; Klemptzen Nikolaus (1545),

sygn. 60, s. 366; Kleüestern Simon (1425), sygn. 60, s. 357; Kolner Arnoldus (1389), sygn. 60, s. 111; Kolner Luderus (1364), sygn. 60, s. 112; Konradus (1301–1332), sygn. 60, s. 118; Kopman Heinricus (1482), sygn. 60, s. 367; Kotzke Paul (1495–1503), sygn. 60, s. 215; Krusse Nikolaus (1486–1488), sygn. 60, s. 212; Kuckuk David (1498), sygn. 60, s. 230; Kule Nikolaus (1389), sygn. 60, s. 119; Kunow Gottfried (1366), sygn. 60, s. 120; Kyl Conradus (1341), sygn. 60, s. 121; Kynd Werner (1385), sygn. 60, s. 122; Lambertus (1257–1287), sygn. 60, s. 53; Lanken Rykmannus (1364), sygn. 60, s. 58; Lichtenow Johannes (1370), sygn. 60, s. 60; Lippoldus (1327), sygn. 60, s. 61; Lipzik Conradus (1356), sygn. 60, s. 62; Luchentin Jakob (1464–1467), sygn. 60, s. 221; Lullewitz Hermann (1375–1383), sygn. 60, s. 65; Lustre Paulus (1503), sygn. 60, s. 332; Lyndwendkoper Johannes (1394–1419), sygn. 60, s. 66; Maltzan Berndt (1428–1448), sygn. 60, s. 233; Manow Matthaus (1492), sygn. 60, s. 224; Manow Otto (1536–1545), sygn. 60, s. 327; Manow Ulrich (1508), sygn. 60, s. 331; Manteuffel Eggard (1354–1385), sygn. 60, s. 248–249; Manteuffel Eggard (1467), sygn. 60, s. 222; Manteuffel Erasmus (1518), sygn. 60, s. 223; Manteuffel Heinrich (1406–1410), sygn. 60, s. 235; Manteuffel Markus (1534–1545), sygn. 60, s. 328; Marcellinis Balthasar (1353), sygn. 60, s. 67; Mentzerken Conradus (1323), sygn. 60, s. 68; Meseritz Martin (1534), sygn. 60, s. 329; Moltzan Joachim (1414–1427), sygn. 60, s. 234; Neuenkirchen Conradus (1320–1334), sygn. 60, s. 69; Neuenkirchen Hermannus (1350–1366), sygn. 60, s. 70; Neveling Nicolaus (1449–1451), sygn. 60, s. 71; Nikolaus (1297–1302), sygn. 60, s. 55; Nikolaus (1338), sygn. 60, s. 56; Nordow Dietrich (1436), sygn. 60, s. 237; Normann Heinrich (1563), sygn. 60, s. 326; Osten Alexander (1544), sygn. 60, s. 325; Osten Antonius (1367), sygn. 60, s. 72; Otto Johannes (1502–1506), sygn. 60, s. 216; Papendorp Johannes (1392–1398), sygn. 60, s. 220; Parchim Godtfridus (1346), sygn. 60, s. 73; Parchim Heinrich (1332), sygn. 60, s. 131; Parleberg Johannes (1472), sygn. 60, s. 274; Payne Henning (1466–1488), sygn. 60, s. 206–207; Plate Jakob (1411–1419), sygn. 60, s. 243; Plate Joachim (1516), sygn. 60, s. 324; Plateman Heinrich (1466), sygn. 60, s. 268; Polonus Johannes (1317), sygn. 60, s. 132; Poltzenhagen Heinrich (1370–1377), sygn. 60, s. 133; Pomerania Christopher (1501–1508), sygn. 60, s. 369; Pomerania Joachim (1531–1533), sygn. 60, s. 342; Primzlvia Johannes (1330), sygn. 60, s. 135; Pritze Peter (1518–1545), sygn. 60, s. 214; Pruse Johannes (1304–1326), sygn. 60, s. 136; Putbus Waldemar (1356–1374), sygn. 60, s. 137; Puttkamer Erasmus (1505–1510), sygn. 60, s. 323; Puttkamer Jakob (1534–1545), sygn. 60, s. 320; Puttkamer Johannes (1509), sygn. 60, s. 321; Puttkamer Markus (1534), sygn. 60, s. 341; Quast Christian (1498–1499), sygn. 60, s. 264; Radatz Henning (1401), sygn. 60, s. 138; Reberch Philipp

(1346, 1358), sygn. 60, s. 139; Reper Peter (1460), sygn. 60, s. 271; Reymer (1334–1336), sygn. 60, s. 140; Reytz Albertus (1434), sygn. 60, s. 312; Rocke Johannes (1326–1329), sygn. 60, s. 141; Rohr Bernhard (1486), sygn. 60, s. 273; Rubenow Johannes (1350), sygn. 60, s. 142; Ruden Heinrich (1373), sygn. 60, s. 143; Runge Ludwig (1471), sygn. 60, s. 272; Salvelt Johannes (1363), sygn. 60, s. 146; Sanne Arnoldus (1304–1305), sygn. 60, s. 147; Scantze Harneydus (1444–1451), sygn. 60, s. 148; Schomaker Johannes (1427–1447), sygn. 60, s. 313; Schönning Peter (1472), sygn. 60, s. 228; Schönning Tammo (1490–1501), sygn. 60, s. 209; Suawe Bartholomäus (1528), sygn. 60, s. 334; Schunemann Heinrich (1411), sygn. 60, s. 239; Scriver Johannes (1364–1368), sygn. 60, s. 153; Scupellenberch Conradus (1351), sygn. 60, s. 151; Scuver Conradus (1329–1358), sygn. 60, s. 152; Slotheko (1313), sygn. 60, s. 159; Slupwachter Hermann (1473), sygn. 60, s. 381; Sluter Heinrich (1510), sygn. 60, s. 257; Snelle Andreas (1515), sygn. 60, s. 319; Soltin Nicolaus (1363–1365), sygn. 60, s. 162; Specke Christianus, de (1344–1358), sygn. 60, s. 314; Stalberg Friedrich (1321), sygn. 60, s. 157; Starke Christian (1487), sygn. 60, s. 335; Starke Friedrich (1313), sygn. 60, s. 163; Starz Johannes (1304–1313), sygn. 60, s. 164; Stegelitz Friedrich (1331–1345), sygn. 60, s. 149; Steinwehr Henning (1492–1506), sygn. 60, s. 322, sygn. 73, s. 48–49; Steinwehr Hippolit (1520–1527), sygn. 60, s. 292, sygn. 73, s. 48–49, sygn. 77, s. 1–78; Steinwehr Johannes (1326), sygn. 60, s. 166; Stendal Henricus (1316), sygn. 60, s. 165; Stephan Johannes (1505), sygn. 60, s. 336; Sterneberch Georgius (1408), sygn. 60, s. 167; Stolberg Henricus (1327), sygn. 60, s. 169; Stormer Detlevus (1360), sygn. 60, s. 168; Strack Heiso (1312), sygn. 60, s. 170; Swanebeke Johannes (1321), sygn. 60, s. 172; Swanebeke Nikolaus (1313–1315), sygn. 60, s. 173; Tagge Johannes (1519), sygn. 60, s. 296; Tesmer Paul (1518), sygn. 60, s. 297; Theodericus Johannes (1327), sygn. 60, s. 179; Thietmarus (1222), sygn. 60, s. 178; Thorn Dithard (1320), sygn. 60, s. 180; Tralow Marquard (1343–1374), sygn. 60, s. 174; Trechow Siegfried (1304–1308), sygn. 60, s. 181; Treptow Conradus (1310), sygn. 60, s. 182; Trost Arnoldus (1329), sygn. 60, s. 184; Ventzeslai Wizkinus (1358), sygn. 60, s. 185; Verchemin Vincenz (1480), sygn. 60, s. 255; Vertcze Thomas (1512), sygn. 60, s. 293; Voghe Oltmannus (1431), sygn. 60, s. 347; Volrath Erasmus (1494), sygn. 60, s. 349; Vrigsmyd Lambertus (1425–1434), sygn. 60, s. 372; Wachholtz Eggard (1301–1302), sygn. 60, s. 186; Wachholtz Eggard (1368), sygn. 60, s. 186; Wachholtz Henning (1326), sygn. 60, s. 188; Wachholtz Johannes (1308–1326), sygn. 60, s. 196; Walter Georg (1469), sygn. 60, s. 282; Wedel Johannes (1487), sygn. 60, s. 254; Wedel Johannes (1508–1545), sygn. 60, s. 298; Wedel Matthias (1456–1465), sygn. 60, s. 253; Wend Theodoricus (1442–1451),

sygn. 60, s. 252; Wendtlandt Peter (1510), sygn. 60, s. 300; Wene Jacobus (1395), sygn. 60, s. 189; Westfal Heinrich (1332), sygn. 60, s. 191; Westfal Jakob (1430), sygn. 60, s. 275; Westfal Johannes (1533), sygn. 60, s. 299; Wicen Pribeslaus (1364), sygn. 60, s. 193; Wilde Conrad (1508), sygn. 60, s. 302; Wilkini Johannes (1372–1385), sygn. 60, s. 193; Wilkini Nikolaus (1432–1442), sygn. 60, s. 371; Wizlaus (1322–1335), sygn. 60, s. 194; Wolterus (1334–1344), sygn. 60, s. 192; Wopersnow Johannes (1482–1491), sygn. 60, s. 205; Wulfardi Johannes (1422), sygn. 60, s. 315; Zukow Theodoricus (1456), sygn. 60, s. 383; Zwina Gotfridus (1456–1458), sygn. 60, s. 318.

2.2.6.3.2. KAPITUŁY KOLEGIACKIE

2.2.6.3.2.1. KAPITUŁA KOLEGIACKA ŚW. MIKOŁAJA W GREIFSWALDZIE

PREPOZYCI: Kartih Martin (1491–1493), sygn. 59, s. 491; Louesten Simon (1428), sygn. 60, s. 64.

2.2.6.3.2.2. KAPITUŁA KOLEGIACKA ŚW. CECYLII W GÜSTROW

STATUTY: 1338, sygn. 57, s. 160; 1443, sygn. 154, s. 546.

2.2.6.3.2.3. KAPITUŁA KOLEGIACKA NMP W KOŁOBRZEGU

KSIĘGOZBIÓR: 1435, sygn. 146, s. 302; 1509, sygn. 146, s. 276.

PREPOZYCI: zestawienia duchownych, sygn. 45, s. 41, sygn. 60, s. 44, 129, 218, 243.

DZIEKANI: zestawienia duchownych, sygn. 59, s. 482–521, sygn. 60, s. 10.

2.2.6.3.2.4. KAPITUŁA KOLEGIACKA NMP W SZCZECINIE

SĄDOWNICTWO: sygn. 110, s. 8.

PREPOZYCI: zestawienia duchownych, sygn. 58, s. 117, 128, 195–202, sygn. 59, s. 184–186, 488, sygn. 60, s. 89, 140, 177, 244, sygn. 109, s. 4–5, 7, 14–17, 25–27, 30–31, 38–39, 46–47, 51–52, 59–61, 66–67, 69, 71, 84, 89, 92, 96, 98, 101–103, 125.

DZIEKANI: zestawienia duchownych, sygn. 109, s. 4–6, 14–17, 25–26, 30, 44–47, 55, 60–61, 68–70, 79, 91, 105.

KANTORZY: zestawienia duchownych, sygn. 109, s. 3, 5, 14, 16, 18, 23, 25–26, 46–47, 53, 56, 69, 95, 112.

SCHOLASTYCY: zestawienia duchownych, sygn. 109, s. 4–5, 14, 25–26, 60–61, 83, 90, 104, 106, 117, 119–120.

TEZAUZARIUSZE: zestawienia duchownych, sygn. 109, s. 2–3, 5, 14, 16, 25–26, 46–47, 60–61, 81, 86, 94.

KANONICY: zestawienia duchownych, sygn. 109, s. 8–14, 25–26, 35–37, 40–43, 46, 54, 58, 60, 80, 85, 87–88, 97, 99–100, 107–108, 110.

PRAŁACI I KANONICY JAKO NOTARIUSZE KSIĄŻĘCY: sygn. 109, s. 62–65.

WIKARIUSZE: zestawienia duchownych, sygn. 109, s. 24–25, 32–33, 71–72, 115–116, 124.

2.2.6.3.2.5. KAPITUŁA KOLEGIACKA ŚW. OTTONA W SZCZECINIE

DZIEKANI: zestawienia duchownych, sygn. 60, s. 258.

DZWONY: dokument, 1476, odpis, sygn. 108, s. 112–116.

2.3. WŁADZTWO BISKUPÓW KAMIENSKICH

DZIEJE WŁADZTWA: sygn. 59, s. 97–114, sygn. 65, s. 185–193.

STATUS PRAWNY: układ kapituły z książętami w sprawie władztwa, 1436, sygn. 59, s. 403–408; przywileje, 1490, sygn. 45, s. 26, 51, sygn. 161, s. 15–21.

POTWIERDZENIE PRZYWILEJÓW: dokument książęcy, 4 IX 1490, odpis, sygn. 45, s. 51–54.

POLITYKA BOGUSŁAWA XI I JEGO NASTĘPCÓW WOBEC WŁADZTWA: 1474–1556, sygn. 43, s. 43, sygn. 45, s. 26–28, 37–38, 51, sygn. 59, s. 403–408.

HOŁDY LENNE BISKUPÓW SKŁADANE KSIĄŻĘTOM POMORSKIM: XVI w., sygn. 161, s. 49–54.

STOSUNEK LENNY WŁADZTWA BISKUPIEGO WOBEC RZESZY: 1489–1501, 1521–1522, sygn. 45, s. 23–25.

ZARZĄDZANIE WŁADZTWEM: 1449, sygn. 43, s. 23.

NAMIESTNIK WŁADZTWA (Statthalter): sygn. 57, s. 65.

KANCLERZE: Kleist Pribeslaus (1523–1524), sygn. 58, s. 361; Puttkamer Jakob (1525–1527), sygn. 58, s. 361.

SEJM KRAJOWY: 1508, sygn. 45, s. 28; 1544–1628, sygn. 161, s. 39–40.

STAN PRAŁATÓW (Prälatenstand): 1493, sygn. 49, s. 95.

WASALE BISKUPI: 1488, sygn. 45, s. 28, sygn. 57, s. 64; 1547, sygn. 59, s. 540; 1552, sygn. 59, s. 528; 1557, sygn. 59, s. 535–539; M. Wehrmann, *Das Bisthum Cammin und die Grafen von Eberstein*, Tl. 1–2, „Beilage zu Kreisblatt für

- den Kreis Naugard” 1897, Nr. 15, 18, dodatki do lokalnej gazety, sygn. 87, s. 513–517.
- STOSUNKI BISKUPÓW Z MIASTAMI: Kołobrzeg, 1459, 1461, 1464, 1521, 1548, sygn. 43, s. 19, sygn. 161, s. 110–115; Koszalin, XVI–XVII w., sygn. 65, s. 197–208, sygn. 161, s. 78–80.
- SPORY Z LENNIKAMI: z Wedłami, XVI–XVII w., sygn. 161, s. 115–118.
- POWINNOŚCI WOJSKOWE LENNIKÓW (Rossdienst): 1544, sygn. 161, s. 42.
- SPRAWY GRANICZNE: XVI–XVII w., sygn. 161, s. 58–118.
- SKARBOWOŚĆ: XVI–XVII w., sygn. 161, s. 47–48.
- DOMENY SKARBOWE: XVI–XVII w., sygn. 161, s. 48–49, 58–109.
- PODATEK WOJSKOWY NA RZECZ RZESZY: XVI w., sygn. 161, s. 42–47.
- MENNIC TWO: XVI w., sygn. 161, s. 55.
- PORZĄDEK PUBLICZNY: ordynacje, edykty, zarządzenia, XVI–XVII w., sygn. 161, s. 55–58.
- PODRÓŻE KSIĄŻĄT Z RZESZY PRZEZ TERYTORIUM WŁADZTWA: XVI–XVII w., sygn. 161, s. 41–42.
- REFORMACJA: sygn. 58, s. 273–382, 384–400, sygn. 59, s. 522–533, 535–540, sygn. 65, s. 65, 67, 178, 185–193, 217–220.
- WIZYTACJE KOŚCIELNE: 1552–1620, sygn. 65, s. 185–196, 218–220, sygn. 161, s. 122–123.

2.4. KONTAKTY ZE STOLICĄ APOSTOLSKĄ

- KONTAKTY Z KURIĄ RZYMSKĄ: 1476–1477, sygn. 45, s. 4; 1498, 1519, sygn. 58, s. 285–321, 351, sygn. 59, s. 516; M. Wehrmann, *Bericht über die Camminer Kirche vom Jahre 1519*, „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde” 1901, Nr. 9, nadbitka, s. 137–140, sygn. 58, s. 274–277.
- LEGACI PAPIESCY W DIECEZJI KAMIEŃSKIEJ: Marinus de Fregano, sygn. 59, s. 427–440; M. Wehrmann, *Bischof Marinus von Kammin. Ein Italiener auf dem Kamminer Bischofsstuhle*, „Baltische Studien” 1914, s. 118–160, nadbitka, sygn. 45, s. 89–132; Raimund, legat kardynalski, 1502, sygn. 45, s. 3.
- POMORZANIE W BRACTWIE SANTA MARIA DELL’ ANIMA W RZYMIE, sygn. 145II, s. 321–324.

2.5. KLASZTORY I ZAKONY

2.5.1. KLASZTORY

MONASTYCYZM: sygn. 4, s. 235–237.

KLASZTORY POLNE (Feldklöster): sygn. 51, s. 1–103, sygn. 56, s. 242–243.

WŁASNOŚĆ ZIEMSKA KLASZTORÓW: sygn. 95, s. 140.

POLITYKA BOGUSŁAWA X WOBEC KLASZTORÓW: sygn. 45, s. 25; uchylene prawa składu klasztorom, 1494, 1510, 1511, sygn. 45, s. 72.

KLASZTORY W PRZEDEDNIU REFORMACJI: sygn. 64, s. 50–74, 97–99.

INWENTARZE KLEJNOTÓW KLASZTORNYCH: odpisy inwentarzy, 1523–1539/1542, sygn. 51, s. 1–103, sygn. 56, s. 247, 254–255, sygn. 65, s. 7, 9, sygn. 73, s. 87, sygn. 74, s. 39, sygn. 154, s. 154–157.

WIZYTACJE KLASZTORÓW: Bergen, sygn. 65, s. 245–247; Białoboki, sygn. 51, s. 73–74, sygn. 65, s. 4, 153, sygn. 71, s. 46–47, 51, 53, 65–68, 91–92, 97, 110, sygn. 81, s. 54, sygn. 145I, s. 335–336, sygn. 155, s. 1; Eldena, 1535, sygn. 71, s. 102; Gartz a. O., sygn. 65, s. 7; Grabowo pod Szczecinem, sygn. 65, s. 112–114; Greifswald, dominikanie, sygn. 146, s. 256–259; Neuenkamp, sygn. 65, s. 16, 52–56, 67–85; Słupsk, dominikanie, 1539, sygn. 74, s. 34, 39; Szczecin, cysterki, sygn. 118, s. 3, 20–21, sygn. 123, s. 82; Szczecin, franciszkanie, sygn. 73, s. 87, 199, sygn. 116, s. 17, sygn. 154, s. 154–157.

2.5.2. KONWENTY KLASZTORNE I ZAKONNE

2.5.2.1. AUGUSTIANIE

KONWENTY AUGUSTIANÓW W PRZEDEDNIU REFORMACJI: sygn. 64, s. 51–52.

ANKLAM: sygn. 12, s. 64, sygn. 51, s. 70–72, sygn. 56, s. 180–181; księgozbiór, 1415, 1493, sygn. 146, s. 302; organy, 1510, sygn. 64, s. 60, sygn. 100, s. 12; reformacja, 1525, sygn. 65, s. 177, sygn. 146, s. 286–287; rejestr finansowy, 1545, sygn. 146, s. 286–287.

CHOJNA: sygn. 56, s. 215–216.

GARTZ A. O.: sygn. 51, s. 91–92, sygn. 56, s. 191, sygn. 100, s. 13; inwentarz klejnotów, 1533, sygn. 65, s. 7; reformacja, sygn. 65, s. 7.

GORZÓW WIELKOPOLSKI: sygn. 56, s. 227 i nn.

JASZENICA: sygn. 51, s. 9, 75, sygn. 56, s. 29–80; kaznodzieja, sygn. 68, s. 101, sygn. 108, s. 88, 117–119; księgozbiór, inwentarz, 1538, odpis, sygn. 144, s. 3–11.

PYRZYCE: sygn. 56, s. 103–104, sygn. 87, s. 257–260, sygn. 145I, s. 363; liturgia, sygn. 64, s. 53.

STARGARD: sygn. 56, s. 187–188, sygn. 94, s. 37, sygn. 95, s. 5–17, sygn. 100, s. 1–36; fundacja, 1199, sygn. 14, s. 7, sygn. 100, s. 17–19, 26–29; majątek i dochody, sygn. 100, s. 31–32, sygn. 138, s. 15; przeorzy, 1310–1522, sygn. 100, s. 30; M. Wehrmann, *Das Augustinerkloster zu Stargard i. P.*, brak miejsca i daty wystąpienia, konspekt wykładu, rps, sygn. 100, s. 5–10; M. Wehrmann, *Vom Augustinerkloster in Stargard*, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur” 1935, Nr. 209, wycinek prasowy, sygn. 71, s. 8–9.

STRZELCE KRAJEŃSKIE: sygn. 56, s. 234–235, sygn. 100, s. 12.

SZCZECINEK: sygn. 41, s. 33, 76, sygn. 56, s. 201–202.

2.5.2.2. BENEDYKTYNI

KLATZOW A. D. TOLLENS: sygn. 56, s. 129.

KOŁOBRZEG: sygn. 56, s. 101–102; dochody klasztoru, sygn. 64, s. 61.

PRENZLAU: sygn. 56, s. 218–219.

STOLPE A. D. PEENE: sygn. 41, s. 60, 75, sygn. 51, s. 13–14, 18–21, sygn. 56, s. 99–100.

VERCHEN: sygn. 41, s. 64, 82, sygn. 51, s. 32–36, sygn. 56, s. 130–135.

2.5.2.3. CYSTERKI

BERGEN: majątek i dochody, sygn. 51, s. 79–80, 93–96, sygn. 56, s. 172–177, sygn. 76, s. 7, 9–11; reformacja, 1529–1530, sygn. 65, s. 245–247.

BOITZENBURG I. D. ÜCKERMARK: sygn. 56, s. 211 i nn.

CEDYNIA: sygn. 56, s. 220–221, 240.

GARTZ A. O.: sygn. 56, s. 91–94.

IVENACK: sygn. 56, s. 217.

KOSZALIN: sygn. 56, s. 81–84, sygn. 59, s. 87; inwentarz klejnotów, 1531, sygn. 65, s. 9; opracowania tematyczne różnych autorów, wycinki prasowe, sygn. 59, s. 86–88; prepozyci, sygn. 59, s. 289–293, sygn. 60, s. 303.

KRUMMIN: sygn. 56, s. 178–179, sygn. 64, s. 240; nekropolia książęca, sygn. 41, s. 26, 77.

MARIANOWO: sygn. 51, s. 87–88, sygn. 56, s. 113–116.

PEŁCZYCE: sygn. 56, s. 232–233.

RECZ: sygn. 56, s. 228–229.

SZCZECIN: sygn. 56, s. 85–90, sygn. 118, s. 1–23; fundacja i przywileje, sygn. 118, s. 4–8, 14–15, 17–18; prepozyci, sygn. 118, s. 10, 18–19, 21; przeorzyce, sygn. 118, s. 12, sygn. 123, s. 82; reformacja, sygn. 118, s. 3, 20–21, sygn. 123, s. 82; życie klasztorne, sygn. 64, s. 57.

2.5.2.4. CYSTERSI

DZIEJE CYSTERSÓW: sygn. 4, s. 19–20.

REGUŁA KLASZTORNA: 1513, sygn. 64, s. 63.

BIERZWNIK: sygn. 56, s. 209–210.

BUKOWO MORSKIE: sygn. 51, s. 99, sygn. 56, s. 154–159.

DARGUN: sygn. 56, s. 213–214; księgozbiór, 1240, sygn. 146, s. 275; majątek ziemski, sygn. 145II, s. 1–4; opaci, sygn. 60, s. 295.

ELDENA: sygn. 14, s. 20, sygn. 51, s. 22–31, 59–69, 81–84, 103, sygn. 56, s. 198–200; funkcje liturgiczne i duszpasterskie, 1510, sygn. 64, s. 64; księgozbiór, 1323, 1489, sygn. 146, s. 270, 289; majątek ziemski, 1490, sygn. 64, s. 66; nekropolia książęca, sygn. 41, s. 12–14, 108; wizytacja kościelna, 1535, sygn. 71, s. 102.

HIDDENSEE: sygn. 51, s. 53–58, 77–79, sygn. 56, s. 111–112, sygn. 76, s. 5, sygn. 154, s. 498; księgozbiór, 1424, sygn. 146, s. 303.

KOŁBACZ: sygn. 51, s. 85–86, sygn. 56, s. 136–145, sygn. 88, s. 84, sygn. 154, s. 183, 466–467, 470; bractwo kalendowe, sygn. 154, s. 183; księgozbiór, 1403, 1407, sygn. 146, s. 273, 302; nekropolia książęca, sygn. 41, s. 25, 79.

MIRONICE: sygn. 56, s. 236–237.

NEUENKAMP: sygn. 51, s. 37–52, sygn. 56, s. 162–171; księgozbiór, 1542, sygn. 146, s. 241; nekropolia książęca, sygn. 41, s. 14, 35, 81; opaci, sygn. 65, s. 16; sekularyzacja klasztoru, sygn. 65, s. 16, 52–56, 67–85.

2.5.2.5. DOMINIKANIE

GREIFSWALD: sygn. 56, s. 205–206, 246; księgozbiór, 1558, sygn. 146, s. 256, 259; reformacja, sygn. 146, s. 256–259.

IŃSKO: sygn. 56, s. 192–193.

KAMIEŃ POMORSKI: sygn. 51, s. 76, sygn. 56, s. 160–161; księgozbiór, sygn. 146, s. 236.

MYŚLIBÓRZ: sygn. 45, s. 3, sygn. 56, s. 230–231.

PASEWALK: sygn. 51, s. 8, sygn. 56, s. 196–197, sygn. 87, s. 199–200, 205, sygn. 154, s. 184; księgozbiór, inwentarz, 1562, odpis, sygn. 144, s. 2, sygn. 146, s. 242–249.

PRENZLAU: sygn. 45, s. 3, sygn. 56, s. 223–225.

SŁUPSK: sygn. 56, s. 194–195, sygn. 74, s. 34; fundacja klasztoru, sygn. 74, s. 57; inwentarze klejnotów, 1523, 1529, sygn. 74, s. 39; księgozbiór, 1590, sygn. 146, s. 303; nekropolia książęca, sygn. 41, s. 61, 74, sygn. 51, s. 97–98; sprawa przynależności do prowincji polskiej, 1539, sygn. 74, s. 34.

STRALSUND: sygn. 41, s. 75.

2.5.2.6. FRANCISZKANIE

FRANCISZKANIE NA POMORZU: M. Wehrmann, *Die Franziskaner in Pommern*, „Heimatbeilage der Schlawer Zeitung” 1927, Nr. 26, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 145I, s. 263.

CHOSZCZNO: sygn. 56, s. 226.

DRAWSKO POMORSKIE: sygn. 56, s. 189.

GREIFSWALD: sygn. 41, s. 20, sygn. 56, s. 8–28.

GRYFICE: sygn. 56, s. 110–112.

LĘBORK: sygn. 56, s. 238–239.

PYRZYCE: sygn. 56, s. 105–106.

STRALSUND: sygn. 64, s. 67–68, 70, 74.

SZCZECIN: sygn. 56, s. 117–120, sygn. 116, s. 1–38; instrukcje Paula vom Rode dotyczące przekształcenia klasztoru w szpital dla chorych i ubogich, 1539, sygn. 73, s. 8; inwentarze klejnotów, odpisy, sygn. 154, s. 154–157; inwentarz majątku, 1527, sygn. 73, s. 87; matrykuła, 1540, sygn. 73, s. 199; matrykuła, 1557, sygn. 116, s. 17.

2.5.2.7. JOANNICI

STARGARD: sygn. 95, s. 230.

SUCHAŃ: 1444, sygn. 138, s. 17.

2.5.2.8. KARMELICI

SZCZECIN: sygn. 56, s. 184–186, sygn. 64, s. 71, sygn. 117, s. 1–8.

2.5.2.9. KARTUZI

DARŁOWO: sygn. 51, s. 10–12, 100–101, sygn. 56, s. 95–96, sygn. 64, s. 59; księgozbiór, 1406, sygn. 146, s. 251.

GRABOWO POD SZCZECINEM: sygn. 56, s. 182–183; księgozbiór, sygn. 144, s. 1, sygn. 146, s. 303, 352–353; nekropolia książęca, sygn. 33, s. 135, sygn. 41, s. 31–32, 78; reformacja, sygn. 65, s. 112–114.

ŚWIDWIN: sygn. 56, s. 8–28.

2.5.2.10. NORBERTANIE

BIAŁOBOKI: materiały bibliograficzne, sygn. 70, s. 1, 63; fundacja klasztoru, sygn. 56, s. 125–128, 146–151, sygn. 70, s. 93, sygn. 145I, s. 335–336; majątek ziemski, 1180–1236, sygn. 70, s. 93–98; księgozbiór, 1525, sygn. 146, s. 278; zakonnicy, sygn. 70, s. 1–116, sygn. 145I, s. 335–336; kolegium biblijne, sygn. 71, s. 13–14; księga sądowa klasztoru, wypisy źródłowe, sygn. 70, s. 74–75; reformacja i sekularyzacja klasztoru, sygn. 6, s. 4, sygn. 51, s. 73–74, sygn. 65, s. 153, sygn. 71, s. 46–47, 51, 53, 65–68, 91–92, 97, 110, sygn. 81, s. 54, sygn. 145I, s. 335–336, sygn. 155, s. 1; stosunki klasztoru z okoliczną szlachtą – M. Wehrmann, *Die Wächholz und das Kloster Belbuck*, „Heimatklänge. Zeitschrift des Vereins für Heimatkunde und Heimatschutz Treptow a. Rega” 1931, Nr. 10, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 167–168; nekropolia książęca, sygn. 41, s. 7, 80.

PUDAGLA: sygn. 51, s. 15–17, 89–90, sygn. 87, s. 203; nekropolia książęca, sygn. 41, s. 18, 38, 63, 76–77.

2.5.2.11. NORBERTANKI

SŁUPSK: sygn. 56, s. 121–122; wizytacja klasztoru, 1520, sygn. 64, s. 56, 62.

TRZEBIATÓW: sygn. 56, s. 123–124; nekropolie książęce, sygn. 41, s. 62, 78.

2.5.2.12. TEMPLARIUSZE

DZIEJE ZAKONU: sygn. 4, s. 10–18.

2.6. KOŚCIOŁY I INNE OBIEKTY SAKRALNE W MIASTACH

2.6.1. ANKLAM

KAPLICA I SZPITAL ŚW. DUCHA: paramenty liturgiczne, sygn. 47, s. 158; szpital w czasie wojny trzydziestoletniej, sygn. 154, s. 176–178.

KOŚCIÓŁ ŚW. MIKOŁAJA: inskrypcje, sygn. 152, s. 98–99; płyty nagrobne, sygn. 47, s. 158.

KOŚCIÓŁ NMP: płyty nagrobne, sygn. 47, s. 158.

2.6.2. BANIE

KAPLICA I SZPITAL ŚW. JERZEGO: 1407, 1417, 1526, 1570, sygn. 154, s. 190.

2.6.3. BARTH

KAPLICA I SZPITAL ŚW. DUCHA: 1309, sygn. 154, s. 191.

KAPLICA I SZPITAL ŚW. JERZEGO: 1322, 1398, 1502–1503, sygn. 154, s. 191.

KOŚCIÓŁ NMP: księgozbiór, sygn. 144, s. 1; nekropolia książęca, sygn. 41, s. 71, 90.

2.6.4. BERGEN

KAPLICA ŚW. GERTRUDY: 1521, sygn. 154, s. 168.

KAPLICA ŚW. JERZEGO: 1488–1787, sygn. 154, s. 168.

KOŚCIÓŁ NMP: sygn. 65, s. 184, sygn. 76, s. 4, 6, 8; nekropolia książęca, sygn. 41, s. 8, 80.

BRACTWO KALENDOWE: sygn. 154, s. 168.

BRACTWO POMOCY UBOGIM: sygn. 154, s. 80, 82, 168.

2.6.5. BIAŁOGARD

KAPLICE I SZPITALA: XV–XVI w., sygn. 154, s. 169.

KOŚCIÓŁ NMP: inskrypcje kościelne, sygn. 152, s. 101–103.

BRACTWO POMOCY UBOGIM: XIV–XV w., sygn. 154, s. 173.

REFORMACJA: kaznodzieja, 1529, sygn. 65, s. 178.

2.6.6. BYTÓW

KAPLICA I SZPITAL ŚW. JERZEGO: sygn. 154, s. 166.

INSKRYPCJE KOŚCIELNE: sygn. 152, s. 106.

BRACTWO KALENDOWE: sygn. 154, s. 166.

2.6.7. CHOSZCZNO

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY: 1492, sygn. 154, s. 257.

2.6.8. CZAPLINEK

KAZNODZIEJE I PASTORZY: 1673, sygn. 7, s. 225.

PARAFIA KATOLICKA: 1625–1669/1673, sygn. 7, s. 224–225.

2.6.9. DARŁOWO

KOŚCIÓŁ NMP: 1490, 1492, sygn. 154, s. 1; nekropolia książęca, sygn. 41, s. 41–42.

DUCHOWIEŃSTWO: Henning, proboszcz, 1369, sygn. 154, s. 158–159; Nikolaus Brugehane – M. Wehrmann, *Nikolaus Brugehane. Ein mittelalterlicher Pfarrer zu Rügenwalde*, „Heimatbeilage der Schlawer Zeitung” 1929, Nr. 306, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 145I, s. 222.

2.6.10. DĄBIE (ALTDAMM)

OLETARZE: sygn. 154, s. 488.

BRACTWO POMOCY UBOGIM: sygn. 154, s. 76, 164.

2.6.11. DEMMIN

KOŚCIÓŁ ŚW. BARTŁOMIEJA: inskrypcje, odpisy, sygn. 152, s. 108.

2.6.12. DOBRZANY

WIZYTACJE KOŚCIELNE: 1576, sygn. 154, s. 153.

2.6.13. GOLENIÓW

KAPLICE I SZPITALA: sygn. 87, s. 466–469, sygn. 154, s. 162–163; M. Wehrmann, *Mittelalterliche Nachrichten von der Kirche und Hospitälern in Gollnow*, „Heimatgarten der Gollnower Zeitung” 1922, Nr. 4, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 87, s. 451.

REFORMACJA: 1541, sygn. 65, s. 35.

2.6.14. GREIFSWALD

BRACTWO POMOCY UBOGIM: sygn. 154, s. 77.

2.6.15. GRIMMEN

KAPLICE I SZPITALA: sygn. 154, s. 188.

2.6.16. GRISTOW (K. GREIFSWALDU)

KOŚCIÓŁ I PARAFIA: XIV w., sygn. 88, s. 3, 37.

2.6.17. IŃSKO

KAPLICA I SZPITAL ŚW. DUCHA: 1396–1397, sygn. 154, s. 173.

KAPLICA I SZPITAL ŚW. JERZEGO: 1388, 1433, sygn. 154, s. 173.

BRACTWO POMOCY UBOGIM: XIV–XV w., sygn. 154, s. 173.

2.6.18. KARLINO

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY: sygn. 87, s. 217–224.

2.6.19. KOŁOBRZEG

KAPLICE I SZPITALA: 1493, 1555, sygn. 65, s. 10, sygn. 72, s. 30.

BRACTWO KALENDOWE: 1503, sygn. 65, s. 10.

BRACTWO POMOCY UBOGIM: sygn. 154, s. 81.

2.6.20. KOSZALIN

KOŚCIÓŁ NMP: zestawienia duchownych, sygn. 60, s. 303.

KAPLICE I SZPITALA: 1555, sygn. 65, s. 10.

BRACTWO KALENDOWE: 1555, sygn. 65, s. 10.

2.6.21. LĘBORK

KAPLICA I SZPITAL ŚW. JERZEGO: 1409, sygn. 154, s. 192.

BRACTWO POMOCY UBOGIM: sygn. 154, s. 192.

2.6.22. LIPIE

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY: sygn. 88, s. 17–18.

2.6.23. ŁOBEZ

KAPLICA I SZPITAL ŚW. JERZEGO: sygn. 154, s. 179.

BRACTWO KALENDOWE: sygn. 154, s. 487.

2.6.24. MASZEWO

BRACTWO KALENDOWE: 1321–1490, sygn. 154, s. 181–182.

2.6.25. MIESZKOWICE

KAPLICA: 1482, sygn. 154, s. 174.

2.6.26. NOWOGARD

KAPLICA I SZPITAL ŚW. JERZEGO: 1387, 1491, sygn. 154, s. 180.

BRACTWO POMOCY UBOGIM: sygn. 154, s. 79.

2.6.27. PASEWALK

KAPLICA I SZPITAL ŚW. DUCHA: sygn. 157, s. 19.

KAPLICA I SZPITAL ŚW. GERTRUDY: 1492–1493, sygn. 157, s. 19–20.

KAPLICA I SZPITAL ŚW. JERZEGO: 1479–1491, sygn. 157, s. 19–20.

BRACTWO KALENDOWE: statuty, 1514, sygn. 154, s. 184, sygn. 157, s. 19.

3.6.28. PYRZYCE

KOŚCIOŁY I INNE OBIEKTY SAKRALNE: sygn. 87, s. 274–275; M. Wehrmann, *Von Kirchen im Pyritzer Kreise in den Jahren 1489–1494*, „Pyritzer Kreisblatt. Heimat-Beilage des Pyritzer-Kreisblatt zur Förderung der Heimatpflege” 1935, Nr. 44, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 145I, s. 363–364.

2.6.29. RESKO

DUCHOWIEŃSTWO: proboszcz Henning, 1369, sygn. 154, s. 487.

2.6.30. SŁUPSK

MATERIAŁY BIBLIOGRAFICZNE: sygn. 74, s. 1–2.

KOŚCIÓŁ NMP: sygn. 74, s. 56–58.

KAPLICA I SZPITAL ŚW. DUCHA: XIII–XV w., sygn. 74, s. 55.

BRACTWO KALENDOWE: 1511, sygn. 154, s. 161.

2.6.31. STARE CZARNOWO

OBIEKTY SAKRALNE: sygn. 88, s. 8.

2.6.32. STARGARD

BENEFICJA KOŚCIELNE: XIII–XVI w., sygn. 95, s. 5–17, 169.

BRACTWA KOŚCIELNE: Bożego Ciała, 1525, sygn. 95, s. 16–17; kalendowe, sygn. 95, s. 16–17.

DUCHOWIEŃSTWO: zestawienia biograficzne, 1420–1521, sygn. 94, s. 1–15; 1567–1591, sygn. 96, s. 155.

2.6.32.1. KOŚCIÓŁ I SZPITAL ŚW. DUCHA

DZIEJE KOŚCIOŁA: XIV–XVII w., sygn. 95, s. 289, sygn. 99, s. 144; M. Wehrmann, *Aus der Geschichte Heilig-Geist-Kirche in Stargard*, Stargard, 12 XII 1896, konспект wykładu, rps, sygn. 99, s. 105.

DUCHOWIEŃSTWO: Freder Jakob (1559), sygn. 96, s. 28; Ricke Johannes (1560–1572), sygn. 95, s. 385–387, 415; Volrath Peter (1577–1612), sygn. 95, s. 415, sygn. 97, s. 57.

KAZANIA: odpis tekstu kazania, 1632, sygn. 97, s. 35–36.

PROCESY: 1561, 1565–1566, 1624–1627, sygn. 96, s. 29, 33–34, 299.

2.6.32.2. KOŚCIÓŁ ŚW. JANA

DZIEJE KOŚCIOŁA: XIII–XVI w., sygn. 95, s. 5–17, 289–296, sygn. 96, s. 20; 1629, sygn. 97, s. 70–76.

DUCHOWIEŃSTWO: Angelus (Engelke) Georg (1567–1599), sygn. 95, s. 414; Balcke Joachim (1582), sygn. 97, s. 57; Crüger Friedrich (1626–1630), sygn. 95, s. 414, sygn. 97, s. 56, 70–76; Ricke Hermann (1556–1567), sygn. 95, s. 414; Trojanus Friedrich (1612–1625), sygn. 95, s. 414.

OLETARZE: sygn. 95, s. 291–296, sygn. 99, s. 88.

PEŁTY NAGROBNE: inskrypcje, odpisy, sygn. 99, s. 89, sygn. 152, s. 120.

DZWONY: sygn. 95, s. 295.

2.6.32.3. KAPLICA I SZPITAL ŚW. JERZEGO

DZIEJE KAPLICY: XIII–XVI w., sygn. 95, s. 7–17, 222–223.

2.6.32.4. KOŚCIÓŁ NMP

DZIEJE KOŚCIOŁA: XII–XVII w., sygn. 95, s. 5–17, 260, 288, sygn. 96, s. 276, sygn. 97, s. 77.

PASTORZY: Bredenbach Conrad (1589–1594), sygn. 95, s. 413; Remmelding Anton (1556–1584), sygn. 95, s. 388, 399, 413, sygn. 96, s. 169; Stigge Joachim, sygn. 154, s. 506; Stigge Petrus (1575–1595), sygn. 99, s. 84; Zander Otto (1585–1588), sygn. 95, s. 413.

DIAKONI: Engelke Wilhelm (1608–1683), sygn. 98, s. 3–6.

MAJĄTEK I DOCHODY: dokument, 1407, odpis, sygn. 138, s. 16; dokument, 1472, regest, sygn. 138, s. 9; rejestr dochodów, XVI w., odpis, sygn. 96, s. 12–18; księga rachunkowa, 1608–1614, odpis, sygn. 96, s. 216–222; M. Wehrmann, *Aus einem alten Ausgabebuch der Marienkirche in Stargard*, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur” 1930, Nr. 154, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 184.

KAPLICE I OŁTARZE: sygn. 95, s. 169, 173.

DZWONY: 1614, sygn. 95, s. 314.

INSKRYPCJE: sygn. 99, s. 89.

KSIĘGOZBIÓR: sygn. 94, s. 48, sygn. 99, s. 49–68, 123–129, sygn. 144, s. 1, sygn. 146, s. 27, 33, 234, 301; M. Wehrmann, *Vom Buchwesen Stargards in älterer Zeit*, „Neues Pommersches Tageblatt” 1 X 1927, wycinek prasowy, sygn. 99, s. 138–139.

KSIĘGI METRYKALNE: sygn. 151, s. 3–28; chrztów, 1616–1648, sygn. 96, s. 301–302.

2.6.33. STRALSUND

KOŚCIOŁY I INSTYTUCJE SAKRALNE: sygn. 12, s. 282, sygn. 77, s. 233–234, 239–240.

DUCHOWIEŃSTWO: Bonow Konrad, sygn. 12, s. 18–20, 46; Steinwehr Hippolit (1521–1529), sygn. 77, s. 1–77; Wardenberg Zutfeld, oficał szweryński (1513–1515), sygn. 77, s. 26–32.

KOŚCIÓŁ I SZPITAL ŚW. DUCHA: sygn. 54, s. 38–47; inskrypcje, odpisy, sygn. 152, s. 124; prowizorzy, sygn. 54, s. 19; rejestry finansowe, 1769–1770, odpisy, sygn. 54, s. 70–71.

BRACTWO POMOCY UBOGIM: sygn. 154, s. 74–75, 84.

2.6.34. STRZMIELE

INSKRYPCJE KOŚCIELNE: sygn. 152, s. 125.

2.6.35. SZCZECIN

2.6.35.1. KOŚCIÓŁ ŚW. ANNY

DZIEJE KOŚCIOŁA: sygn. 56, s. 184–186, sygn. 64, s. 71, sygn. 117, s. 1–8.

2.6.35.2. KAPLICA ŚW. DUCHA

DZIEJE KAPLICY: fundacja, sygn. 113, s. 11–14; opis kościoła i szpitala, 1535, sygn. 73, s. 20–28.

2.6.35.3. KAPLICA ŚW. GERTRUDY

DZIEJE KAPLICY: sygn. 112, s. 1–9, 90–106.

DZWONY I INSKRYPCJE: sygn. 104, s. 102, 104.

DUCHOWIEŃSTWO: sygn. 68, s. 101, sygn. 108, s. 88, 117–119.

KSIĘGI METRYKALNE: chrztów, 1603–1722, sygn. 137, s. 120–124; małżeństw, 1675–1769, sygn. 137, s. 114–115; zmarłych, 1603–1723, sygn. 137, s. 116–119.

2.6.35.4. KOŚCIÓŁ ŚW. JAKUBA

DZIEJE KOŚCIOŁA: sygn. 114, s. 1–214.

PRZEORAT: sygn. 73, s. 154, sygn. 114, s. 44–49.

PARAFIA I KOŚCIOŁY FILIALNE: sygn. 114, s. 32–33.

KSIĘGI METRYKALNE: chrztów, 1618–1716, sygn. 137, s. 90–113.

CMENTARZ: sygn. 114, s. 49.

BENEFICJA: 1539, sygn. 73, s. 13–14; rejestr beneficjów, 1596, sygn. 114, s. 27–29; wypisy źródłowe o wikariach, ołtarzach i kaplicach, sygn. 114, s. 92–214.

OŁTARZE: 1424, sygn. 122, s. 73–74.

ŁAWY KOŚCIELNE: ławy cechu kupców, 1560, 1642, sygn. 122, s. 29, 31, 321.

PARAMENTY LITURGICZNE: inwentarz, 1534, sygn. 73, s. 30; inwentarz, 1696, sygn. 114, s. 60.

DZWONY: sygn. 104, s. 94, 100, sygn. 114, s. 60.

NEKROPOLIA KSIĄŻĘCA: sygn. 41, s. 48, sygn. 106, s. 196.

INSKRYPCJE: sygn. 104, s. 86, 116.

KSIĘGOZBIÓR: 1710, sygn. 114, s. 51.

DUCHOWIEŃSTWO: zestawienia duchownych, sygn. 114, s. 92–214; pastorzy, 1618–1729, sygn. 114, s. 57, sygn. 137, s. 73–89; archidiakoni, 1720, sygn. 114, s. 57.

FUNDACJE GILDII CECHOWYCH: ołtarz św. Mikołaja, gildii żeglarzy, 1332, sygn. 122, s. 93–95; ołtarz św. Erazma, gildii kramarzy, 1421, 1454, sygn. 122, s. 94; ołtarz św. Anny, cechu szewców, 1449, sygn. 122, s. 68–69.

MAJĄTEK I DOCHODY: donacje na rzecz kościoła, 1433–1608, sygn. 114, s. 34–35; rejestry finansowe, 1535–1596, sygn. 114, s. 30; matrykuła kasy kościelnej, 1540, sygn. 73, s. 198; wypisy z matrykuły, 1568, sygn. 114, s. 21; wypisy z matrykuły, 1573, sygn. 114, s. 10–18; wypisy z matrykuły, 1596, sygn. 114, s. 23–29.

NIERUCHOMOŚCI, BUDYNKI, PARCELE W MIEŚCIE: sygn. 114, s. 29, 37–41, 44–49, 63.

REFORMACJA: sygn. 73, s. 30, 198, sygn. 114, s. 10–18, 30–31, 36, 44–49, 58.

WIZYTACJE KOŚCIELNE: 1535, 1540, sygn. 73, s. 200, sygn. 114, s. 46–47.

DUCHOWIEŃSTWO LUTERAŃSKIE: XVI w., sygn. 73, s. 8, 10, 12–13.

SPORY I PROCESY: spór z kościołem NMP o prawa do udzielania posług kościelnych na Łasztowni (1384), sygn. 114, s. 3–6.

BRACTWO POMOCY UBOGIM: 1306–1395, sygn. 154, s. 88–95.

JUBILEUSZ 700-LECIA KOŚCIOŁA ŚW. JAKUBA, 1887: sygn. 114, s. 66–91; M. Wehrmann, *Das siebenhundertjährige Jubiläum der St. Jakobikirche in Stettin*, „Neue Stettiner Zeitung” 8 V 1887, wycinek prasowy, sygn. 114, s. 86; M. Wehrmann, *Der Jakobustag ein Erinnerungstag*, „Ostsee Zeitung” 1887, Nr. 340, wycinek prasowy, sygn. 114, s. 84.

2.6.35.5. KOŚCIOŁ ŚW. JANA

DZIEJE KOŚCIOŁA: sygn. 116, s. 1–38.

MAJĄTEK I DOCHODY: matrykuły, 1540, 1557, sygn. 73, s. 199, sygn. 116, s. 17.

ARCHITEKTURA: sygn. 116, s. 4–8, 20–23.

ZAKRYSTIA: projekt budowy nowej zakrystii, 1734, sygn. 106, s. 108.

KAPLICE: fundacja kaplicy cechu tragarzy, 1401, sygn. 122, s. 72.

DZWONY: 1338, sygn. 104, s. 89.

INSKRYPCJE KOŚCIELNE: odpisy, sygn. 104, s. 74, 89, 91, 93.

PEŁTY NAGROBNE: sygn. 104, s. 95, 97, 99, 101, 103–104, 108–110.

2.6.35.6. KAPLICA ŚW. JERZEGO

DZIEJE KAPLICY: sygn. 73, s. 20–28, sygn. 111, s. 1–15.

MAJĄTEK I DOCHODY: prowizorzy, sygn. 113, s. 2, 7–15; dochody, 1525, sygn. 73, s. 67; rejestr finansowy, 1526–1534, sygn. 73, s. 30–31.

WIZYTACJE KOŚCIELNE: zalecenia powizytacyjne, 1535, odpis, sygn. 73, s. 20–28.

2.6.35.7. KOŚCIÓŁ ŚW. KATARZYNY

MATERIAŁY WARSZTATOWE: sygn. 106, s. 86, sygn. 118, s. 1–23.

NEKROPOLIA KSIĄŻĘCA: sygn. 41, s. 52, 74.

2.6.35.8. KOŚCIÓŁ ŚW. MIKOŁAJA

PARAFIA: granice parafii, XVIII w., sygn. 106, s. 54; spór z kościołem św. Piotra i Pawła o granice parafii (1787), sygn. 106, s. 54.

KSIĘGI METRYKALNE: chrztów, 1618–1743, sygn. 137, s. 125–137; małżeństw, 1618–1782, sygn. 137, s. 138–141.

BENEFICJA: sygn. 123, s. 22–23.

PASTORAT: urząd, funkcje i dochody, 1539, sygn. 73, s. 8.

KAZNODZIEJE: Hovesh (Hofe) Nikolaus (1530–1535), sygn. 73, s. 61, 64–66, 107, 200; Strochsneider Bernhard, sygn. 68, s. 101, sygn. 108, s. 88, 117–119.

KAPELAN: funkcje i dochody, 1539, sygn. 73, s. 8.

ZAKRYSTIAN: funkcje i dochody, 1539, sygn. 73, s. 8.

ORGANISTA: 1539, sygn. 73, s. 8; 1657–1738, sygn. 122, s. 24.

DOM PASTORA: 1539, sygn. 73, s. 9.

INSKRYPCJE: odpisy, sygn. 104, s. 98.

WIZYTACJA KOŚCIELNA: 1540, sygn. 73, s. 200.

2.6.35.9. KOŚCIÓŁ NMP

PRZYWILEJE I BULLE PAPIESKIE: sygn. 9, s. 19, sygn. 110, s. 92–97.

IMMUNITETY: sygn. 110, s. 8, 220.

PARAFIA: sygn. 110, s. 17–19.

KSIĘGI METRYKALNE: chrztów, 1614–1689, sygn. 137, s. 21–39; małżeństw, 1614–1750, sygn. 137, s. 13–20; zmarłych, 1617–1704, sygn. 137, s. 7, 41–58.

CMENTARZ PRZYKOŚCIELNY: sygn. 110, s. 62–63; 1585, sygn. 9, s. 28; 1704, sygn. 9, s. 29–30; 1738, sygn. 9, s. 29.

BRACTWO POMOCY UBOGIM: 1539, sygn. 73, s. 11.

BUDYNEK KOŚCIOŁA: rysunki i zdjęcia, sygn. 106, s. 221–222; rzut kościoła z zaznaczonymi kaplicami i ołtarzami, sygn. 106, s. 82, 87; rzut poziomy, 1830, rysunek na kalce, sygn. 9, s. 79; kaplica mariacka, rzuty poziome, sygn. 106, s. 82.

BUDOWA I MODERNIZACJE: 1272–1740, sygn. 9, s. 9–12; 1632–1817, sygn. 9, s. 29; 1647, sygn. 9, s. 34; 1678–1679/1681, sygn. 9, s. 21–22; 1692–1707, sygn. 9, s. 30; 1698–1789, sygn. 9, s. 32; 1729–1732, sygn. 9, s. 27.

PREZBITERIUM: 1706, sygn. 9, s. 29.

KAPLICE: kaplica mariacka, sygn. 106, s. 82; kaplica rodu von Mellin, 1705, sygn. 9, s. 29.

OLTARZE: sygn. 110, s. 92–97; 1693, 1698, sygn. 9, s. 30, 35.

AMBONA: 1647, sygn. 9, s. 35.

INSKRYPCJE: sygn. 104, s. 75, 79, 81.

ŁAWY KOŚCIELNE: ławy kupców, 1643, sygn. 122, s. 30; ławy rajców, 1630, sygn. 9, s. 29; 1686, sygn. 9, s. 30.

ORGANY: 1647, sygn. 9, s. 34.

WIEŻA KOŚCIELNA: 1579, 1680–1698, 1733–1750, 1772–1789, sygn. 9, s. 32, 34, 36.

DZWONY: 1619, 1647, sygn. 9, s. 35, 46.

KSIĘGOZBIÓR: 1562, 1579, 1619, 1681, sygn. 9, s. 23, 45, 49.

NEKROPOLIE KSIĄŻĘCE: sygn. 41, s. 49–51.

FUNDACJE I NADANIA KSIĄŻĘCE: XIII–XIV w., sygn. 9, s. 19, sygn. 110, s. 92–97.

REJESTRY BENEFICJÓW: sygn. 110, s. 168, 170–171; 1567, 1579, 1596, 1601, 1624, odpisy, sygn. 9, s. 36–44.

WŁASNOŚĆ ZIEMSKA, CZYNSZE I DZIESIĘCINY: Bezzecze (Brunn), sygn. 110, s. 48, 156, 159; Brzesko (Brietzig), sygn. 110, s. 124, 145–147, 175, 179; Casekow, sygn. 110, s. 136, 162–163, 166–167, 169, 171, 210, 268; Cedynia (Zehden), sygn. 110, s. 217, 222, 228, 230; Dobra Szczecińska (Daber), sygn. 110, s. 234; Dołuje (Neuenkirchen), sygn. 110, s. 179, 181; Gartz a. O., sygn. 110, s. 200, 223, 253; Gellin, sygn. 110, s. 177; Głębokie (Glambecksee), jezioro, sygn. 110, s. 195, 218; Jasienica (Jasenitz), sygn. 110, s. 143; Kesow, sygn. 110, s. 54, 193, 207–208, 224; Kunowo (Cunow), sygn. 110, s. 124,

138; Lassań, sygn. 110, s. 153; Linki (Linken), sygn. 110, s. 123, 171, 173, 256; Luckow, sygn. 110, s. 104, 107, 109, 111, 139, 141, 238, 240, 244, 250; Łasztownia (Lastadie), sygn. 110, s. 99, 141, 155, sygn. 114, s. 3–6; Moczyły (Schillersdorf), sygn. 110, s. 126, 175, 191; Pargowo (Pargow), sygn. 110, s. 262, 264, 266; Petersdorf, sygn. 110, s. 108; Pomorzany (Pommerensdorf), sygn. 110, s. 245; Rokita (Rackitt), sygn. 110, s. 147, 179; Rzepnowo (Repenow), sygn. 110, s. 10–15, 32, 265, sygn. 154, s. 69; Skarbimierzyce (Sparrenfelde), sygn. 110, s. 254; Sommersdorf, sygn. 110, s. 134, 186; Stare Chrapowo (Alt Grape), sygn. 110, s. 119, 129, 184, 197, 226, 234; Stare Leśno (Alt Leese), sygn. 110, s. 248; Stepnica (Stepenitz), sygn. 110, s. 113; Stowno (Stöwen), sygn. 110, s. 236; Szczecin (Stettin), sygn. 110, s. 152, 157, 255; Święta (Krampe), rzeka, sygn. 110, s. 206, 214; Turzyn (Tourney), sygn. 110, s. 64–71; Warzymice (Klein Reinkendorf), sygn. 110, s. 40, 183, 212, 216, 231–232, 235, 259; Wełtyń (Woltin), sygn. 110, s. 258, 260; Wik Dolny (Unterwiek), sygn. 110, s. 125, 165; Żabów (Sabow), sygn. 110, s. 149, 174, 247, 259; Zelechowa (Züllchow), sygn. 110, s. 116, 121, 132.

FABRYKA KOŚCIOŁA: 1314, sygn. 9, s. 19.

KURATORZY: sygn. 9, s. 48, 58, sygn. 109, s. 29.

KSIĘGI RACHUNKOWE: zestawienie dochodów i rozchodów kościoła, 1551–1768, sygn. 158, s. 1–11.

HANDEL RENTĄ FEUDALNĄ: sygn. 110, s. 188, 219, 229, 237, 239, 241, 243, 250–251.

RYBOŁÓWSTWO: sygn. 110, s. 220.

KURIE KANONICKIE: 1535, 1554, 1572, 1585, 1593, 1606, 1683 r, sygn. 9, s. 1–18, 23, 28, 47; rysunki i zdjęcia, wycinki prasowe, sygn. 106, s. 221–222.

KURIE WIKARIUSZY: 1469, 1554, sygn. 9, s. 19, 47.

KURIA PASTORA: 1803–1828, sygn. 9, s. 30, 53; dom Daniela Cramera, 1605–1606, sygn. 9, s. 55.

DOM KAPITUŁY NMP (*Marienstiftshaus*, zwany także *Bischofshof*, stojący przy Kl. Domstraße 26/Mariacka 26): XV–XVII w., sygn. 9, s. 1–14.

KURIA KAZNODZIEI: 1783, sygn. 9, s. 56.

STUDNIA: 1692, sygn. 9, s. 30.

PASTORAT: sygn. 73, s. 8, sygn. 109, s. 28, 48–50, 74–75.

PASTORZY: zestawienia biograficzne, 1614–1675, sygn. 137, s. 154–156; Cramer Daniel (1595–1637), sygn. 9, s. 55, sygn. 145II, s. 169, 215; Faber (Fabricius) Jakob (1641–1657), sygn. 68, s. 122–136, sygn. 109, s. 48–49, sygn. 145II,

s. 169; Glambecke Martin (1593–1595), sygn. 9, s. 1–14, sygn. 108, s. 50; Stymmel Christoph (1556), sygn. 65, s. 54.

KAZNODZIEJE: 1539, 1783, sygn. 9, s. 56, sygn. 73, s. 10.

ARCHIDIAKONI: sygn. 109, s. 28, 48, 50.

ZAKRYSTIANIE: sygn. 109, s. 28, 48, sygn. 137, s. 3–5.

ORGANIŚCI: sygn. 109, s. 48, 73; zestawienia nazwisk, 1640–1730, sygn. 137, s. 3–5.

SPORY I PROCESY: spory z miastem, sygn. 110, s. 21.

2.6.35.10. KOŚCIÓŁ ŚW. OTTONA

MATERIAŁY BIBLIOGRAFICZNE: sygn. 108, s. 6–8, 14–15, 19–20, 92, 171.

OPRACOWANIE TEMATYCZNE: M. Wehrmann, *Die Schlosskirche in Stettin*, Tł. 1–2, „Evangelische Rundschau für Pommern” 1909, Nr. 20, 21, wycinki prasowe, sygn. 108, s. 6–11.

PLAN SYTUACYJNY KOŚCIOŁA: XVII w. (?) – kopia wykonana przez M. Wehrmanna, sygn. 108, s. 22.

BUDOWY I MODERNIZACJE: 1576–1577, sygn. 108, s. 16–18, 93–99, 103–104; 1607, sygn. 108, s. 21; 1637, sygn. 108, s. 103–104; plany budowy nowego kościoła, 1688, sygn. 108, s. 24–26; rozbudowa i remonty, 1688–1690, sygn. 108, s. 24–25; remonty, 1740–1809, sygn. 108, s. 32–34, 54, 56–57, 64; modernizacje, 1810–1838, sygn. 108, s. 37, 39, 93.

CHÓR: 1787, 1820, sygn. 108, s. 34, 36.

ORGANY: 1600, sygn. 108, s. 14; 1750–1798, 1820, sygn. 108, s. 32, 36, 45, 54, 56, 84.

WIEŻA: 1730, 1741, 1750, 1766, sygn. 108, s. 32–33.

DZWONY: inskrypcja, 1473, odpis, sygn. 104, s. 76; dokument, 1476, odpis, sygn. 108, s. 112–116; wypisy źródłowe na temat dzwonów, 1730, 1741, 1746, sygn. 108, s. 32; M. Wehrmann, *Von einer 400jähr. Kirchenglocke in Stettin*, „Stettiner Abendpost” 1924, Nr. 100, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 90.

PARAMENTY LITURGICZNE: sygn. 104, s. 82.

PEŁTY NAGROBNE: M. Wehrmann, *Ein mittelalterlichen Grabstein in der Stettiner Schlosskirchen*, „Amtliches Nachrichtenblatt des Stettiner Verkehrsvereins” 1933, Nr. 8, nadbitka, sygn. 145I, s. 302–303.

NEKROPOLIA KSIĄŻĘCA: sygn. 41, s. 53–58, 109, sygn. 104, s. 83, 111, 113–114.

MAJĄTEK I DOCHODY: 1695–1735, sygn. 108, s. 27; 1704, 1723, 1747, sygn. 108, s. 55, 70; 1754, 1759, 1775–1785, odpis, sygn. 108, s. 52–53, 55–56, 71; 1793–1799, odpis, sygn. 108, s. 54.

NABOŻEŃSTWA: 1721, sygn. 108, s. 62.

KAZNODZIEJE DWORSZY: Bollhagen Lorenz David (1710), sygn. 108, s. 58, 89; Brüggemann Ludwig Wilhelm (1773–1817), sygn. 108, s. 68; Decenius Matthias (1641), sygn. 108, s. 89; Faber Christoph (1698), sygn. 108, s. 89; Glambcke Martin (1595), sygn. 108, s. 50; Hornejus Johann Gottfried (1726), sygn. 108, s. 76; Reutz David (1601), sygn. 108, s. 89; Schiffmann Ch. Sigismund (1738–1772), sygn. 108, s. 68, 71, 82–84; Stroschneider Berndt (1545, 1554, 1562), sygn. 68, s. 101, sygn. 108, s. 88, 117–119; Thymaeus Fabianus (1577), sygn. 108, s. 59.

DIAKONI: Bartel Johann Christian (1704), sygn. 108, s. 51, 90; Bendel Bartholomäus, (1675), sygn. 108, s. 89; Erythäus Joachim (1676–1688), sygn. 108, s. 89–90; Hinsche Johann (1702), sygn. 108, s. 90; Müller Joachim (1699), sygn. 108, s. 90; Nitschmann Johannes Friedrich (1795), sygn. 108, s. 48, 60; Wolff Christian Michael (1675), sygn. 108, s. 89.

ZAKRYSTIANIE: Eckerdt C.W. (1777), sygn. 108, s. 48; Haendel Gottlieb Christopher Samuel (1746), sygn. 108, s. 60, 70–71; Mangel Georg Ernst (1750–1759), sygn. 108, s. 71; Wissmer Gottfried (1757), sygn. 108, s. 87; Wittcke Johann Kaspar (1748), sygn. 108, s. 60, 71.

ORGANISTA: funkcja i dochody, 1718–1720, 1724–1766, sygn. 108, s. 42–43, 67–68.

ORGANIŚCI: Ramnitz Johann Friedrich (1728–1743), sygn. 108, s. 40–43, 67.

PRECENTORZY: Bredow Heinrich (1714), sygn. 108, s. 87; Haendel Johann David (1721), sygn. 108, s. 87; Mangel Georg Ernst (1748), sygn. 108, s. 87; Wolff Nikolaus Gottfried (1745), sygn. 108, s. 68, 87.

DOM KAZNODZIEI: 1739–1804, 1810–1838, sygn. 108, s. 37, 57.

DOM ZAKRYSTIANA: 1612, 1683–1704, 1810–1838, sygn. 108, s. 37, 49, 57.

KOŚCIÓŁ ŚW. OTTONA ŚWIĄTYNIĄ GMINY REFORMOWANEJ: 1721/1722, sygn. 108, s. 62–63, 87.

KAPLICA KATOLICKA: 1754, sygn. 108, s. 30.

2.6.35.11. KOŚCIÓŁ ŚW. PIOTRA I PAWŁA

DZIEJE KOŚCIOŁA: sygn. 115, s. 1–107.

PARAFIA: sygn. 137, s. 60; granice parafii, 1787, sygn. 106, s. 54; spór z kościołem św. Mikołaja w sprawie granic parafii, 1787, sygn. 106, s. 54.

KSIĘGI METRYKALNE: chrztów, 1619–1717, sygn. 137, s. 61–72.

CMENTARZ: plan sytuacyjny cmentarza z 1793, kopia wykonana przez M. Wehrmanna, sygn. 106, s. 101.

MAJĄTEK I DOCHODY: sygn. 115, s. 106–107.

PROWIZORZY I KASA KOŚCIELNA: sygn. 115, s. 91.

KAZNODZIEJE I DIAKONI: sygn. 115, s. 91.

OLETARZE, KAPLICE, BENEFICJA I WYPOSAŻENIE: sygn. 115, s. 90, sygn. 123, s. 24.

ORGANY: sygn. 115, s. 93.

DZWONY: sygn. 104, s. 106.

INSKRYPCJE: odpisy, sygn. 104, s. 106.

2.6.36. TRZEBIATÓW

KOŚCIÓŁ NMP: sygn. 81, s. 38–39, 45; nekropolia książęca, sygn. 41, s. 62; M. Wehrmann, *Ältere Nachrichten von den Treptower Kirchen*, Tl. 1–2, „Heimat-Klänge. Zeitschrift des Vereins für Heimatkunde und Heimatschutz Treptow a. Rega” 1931, Nr. 5, 6, wycinki prasowe, sygn. 81, s. 38–39, 45.

DUCHOWIEŃSTWO: zestawienia duchownych, XV–XVI w., sygn. 70, s. 1–106, sygn. 79, s. 102.

2.6.37. ÜCKERMÜNDE

INSKRYPCJE KOŚCIELNE: sygn. 152, s. 127.

2.6.38. WIERZBNO

KOŚCIÓŁ I PARAFIA: sygn. 88, s. 8.

2.6.39. WOLIN

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY ŚW. MIKOŁAJA: inskrypcje, sygn. 152, s. 128.

BRATWO POMOCY UBOGIM: sygn. 154, s. 78.

WIZYTACJE KOŚCIELNE: wypisy z matrykuły, 1594, sygn. 87, s. 150.

2.6.40. WOŁOGOSZCZ

BRACTWO KALENDOWE: 1408, 1491–1505, sygn. 154, s. 483.

NEKROPOLIA KSIĄŻĘCA: sygn. 41, s. 67–69.

2.7. KOŚCIOŁY I PARAFIE W POSZCZEGÓLNYCH SYNODACH

2.7.1. SYNOD ALTENTREPTOW

KOŚCIOŁY I PARAFIE: Altenhagen, sygn. 47, s. 157; Altentreptow, sygn. 47, s. 157; Grapzow, sygn. 47, s. 157; Kessin, sygn. 47, s. 157; Werder, sygn. 47, s. 157.

2.7.2. SYNOD ANKLAM

KOŚCIOŁY I PARAFIE: Bugewitz, sygn. 152, s. 105; Ducherow, sygn. 47, s. 157; Gramzow, sygn. 56, s. 222; Rathebur, sygn. 152, s. 116; Rossin, sygn. 47, s. 157; Steinmocker, sygn. 47, s. 157; Wusseken, sygn. 56, s. 241.

2.7.3. SYNOD BARTH

KOŚCIOŁY I PARAFIE: Kenz, sygn. 41, s. 24, 83–88, sygn. 52, s. 22.

2.7.4. SYNOD BERGEN

MATERIAŁY BIBLIOGRAFICZNE: sygn. 76, s. 58–60.

SIEĆ PARAFIALNA W ŚREDNIOWIECZU: sygn. 8, s. 82, sygn. 65, s. 37, sygn. 76, s. 4, 6, 47, 50–51.

DZIESIĘCINY KOŚCIELNE: 1555, sygn. 76, s. 39.

KOŚCIOŁY I PARAFIE: Bergen, sygn. 76, s. 4, 6, 8; Bobbin, sygn. 45, s. 25; Neuenkirchen, sygn. 65, s. 13; Ummanz, sygn. 54, s. 48–56, 60–69, 73, 81; probostwo, sygn. 54, s. 50, 61; rejestry finansowe, 1753–1821, sygn. 54, s. 60; matrykuła, 1754, sygn. 54, s. 66–68; dzwony, sygn. 54, s. 69.

2.7.5. SYNOD CHOCIWEL

WIZYTACJE KOŚCIELNE: sygn. 85, s. 82–137, 142–153; wizytacja generalna, 1576 – M. Wehrmann, *Eine Visitation pommerscher Kirchen im Jahre 1576*, „Blätter für Kirchengeschichte Pommerns” 1931, s. 39–63, nadbitka, sygn. 85, s. 82–106.

KSIĘGI METRYKALNE: sygn. 85, s. 68–70.

KOŚCIOŁY I PARAFIE: Chociwel (Freienwalde), sygn. 85, s. 34, 68; Cieszyno (Teschendorf), sygn. 85, s. 34; Dalewo (Dahlow), sygn. 85, s. 294; Dzwonowo (Schönebeck), sygn. 85, s. 34, 68; Gogolewo (Pegelow), 1405, sygn. 138, s. 15; Kamienny Most (Steinhöfel), sygn. 85, s. 34; Kania (Kannenbergl), sygn. 85, s. 32, 68; Krzywnica (Uchtenhagen), sygn. 85,

s. 70, sygn. 88, s. 74–75, sygn. 138, s. 6, 18; Parlino (Parlin), sygn. 85, s. 34; Stara Dąbrowa (Alt Damerow), sygn. 85, s. 34, 68; Ścienne (Zeinicke), sygn. 85, s. 34; Tolcz (Tolz), dom dla ubogich, 1504–1549, sygn. 95, s. 34; Ulikowo (Wulkow), 1229–1862, sygn. 85, s. 34, sygn. 154, s. 259–260.

2.7.6. SYNOD DEMMIN

KOŚCIOŁY I PARAFIE: Lindenberg, sygn. 47, s. 157; Verchen, sygn. 147, s. 160.

2.7.7. SYNOD DOBRA NOWOGARDZKA

WIZYTACJE KOŚCIELNE: 1576 – M. Wehrmanna, *Eine Visitation pommerscher Kirchen im Jahre 1576*, „Blätter für Kirchengeschichte Pommerns” 1931, s. 39–63, nadbitka, sygn. 85, s. 82–106.

KOŚCIOŁY I PARAFIE: Błądkowo (Plantikow), sygn. 47, s. 157; Dobra (Daber), sygn. 85, s. 33; Dobropole (Breitenfelde), sygn. 85, s. 33; Ostrzyca (Bernhagen), sygn. 47, s. 157, sygn. 152, s. 104.

2.7.8. SYNOD DOBRZANY

SYNOD: 1769–1781, sygn. 154, s. 491.

WIZYTACJE KOŚCIELNE: matrykuła, 1576, odpis, sygn. 85, s. 107–153; M. Wehrmann, *Eine Visitation pommerscher Kirchen im Jahre 1576*, „Blätter für Kirchengeschichte Pommerns” 1931, s. 39–63, nadbitka, sygn. 85, s. 82–106; wizytacja generalna, 1593, sygn. 85, s. 73; wizytacja generalna, 1601, sygn. 85, s. 74–81.

KOŚCIOŁY I PARAFIE: Brudzewice (Brüsewitz), sygn. 85, s. 29, 32; Dobrzany (Jacobshagen), sygn. 85, s. 32, 41, sygn. 154, s. 153; Ińsko (Nörenberg), sygn. 85, s. 32; Krąpiel (Schöneberg), sygn. 85, s. 68; Krzemień (Cremmin), sygn. 85, s. 39, 41; Lutkowo (Rehwinkel), sygn. 85, s. 46; Mielno Stargardzkie (Gross Mellen), sygn. 85, s. 32, sygn. 138, s. 9; Nosowo (Güntersberg), sygn. 85, s. 32, 41, 43; Odargowo (Wudarge), XV–XVII w., sygn. 85, s. 36, 40, sygn. 138, s. 7, sygn. 154, s. 263–264; Pełknica (Rahnwerder), sygn. 85, s. 32, sygn. 154, s. 275–276; Pęczino (Pansin), XV w., sygn. 32, s. 86, sygn. 138, s. 10–11; Rybaki (Ziegenhagen), sygn. 85, s. 33; Sokoliniec (Falkenwalde), sygn. 85, s. 33; Suchanówko (Schwanenbeck), sygn. 85, s. 33; Suchań (Zachan), 1545, sygn. 78, s. 1–18, sygn. 85, s. 33; Wapnica (Ravenstein), sygn. 85, s. 33, 44, 107–153; Wiechowo (Büche), sygn. 85, s. 29, 32, 45; Żukowo (Suchow), sygn. 85, s. 33.

2.7.9. SYNOD DRAWSKO

KOŚCIOŁY I PARAFIE: Jankowo (Janikow), sygn. 85, s. 33.

2.7.10. SYNOD GARZ/RÜGEN

MATERIAŁY BIBLIOGRAFICZNE: sygn. 76, s. 58–60.

SIEĆ PARAFIALNA W ŚREDNIOWIECZU: sygn. 76, s. 4, 6, 50–51.

KOŚCIOŁY I PARAFIE: Altefähr, sygn. 76, s. 17–25; Garz/Rügen, 1318, sygn. 76, s. 50; Ramin, XIV w., sygn. 76, s. 2, 50.

2.7.11. SYNOD GRYFICE

DZWONY: materiały źródłowe i wycinki prasowe, sygn. 81, s. 77–108; M. Wehrmann, *Von den Glocken der Synode Greifenberg*, „Evangelischer Gemeindebote. Monatsblatt der Synode Greifenberg” 1917, Nr. 8, 9, wycinki prasowe, sygn. 81, s. 82–89.

KOŚCIOŁY I PARAFIE: Baszewice (Batzwitz), sygn. 80, s. 236–237, sygn. 81, s. 11, 16, 26, 32; Bądkowo (Bandekow), sygn. 80, s. 236, sygn. 81, s. 16, 26, 50; Brojce (Broitz), sygn. 80, s. 236, sygn. 81, s. 11, 31; Dąbie (Woldenburg), sygn. 81, s. 11, 29, 51; Górzycyca (Görke), sygn. 80, s. 237, sygn. 81, s. 16, 22, 26, 103–104; Ościęcín (Woistenthin), sygn. 81, s. 11, 16; Płoty (Plathe), sygn. 81, s. 16, 27; Raduń (Radduhn), sygn. 81, s. 16, 27; Rybokarty (Ribbekardt), sygn. 81, s. 11, 16, 28, 30, 103–104; Rzęskowo (Rensekow), sygn. 81, s. 11, 16, 27, 70; Trzyglów (Triglaff), sygn. 81, s. 11, 16, 28; Wicimice (Witznitz), sygn. 80, s. 237, sygn. 81, s. 16, 29; Witno (Wittenfelde), sygn. 81, s. 14, 28, 52, 76; Zielin (Sellin), sygn. 81, s. 11, 16, 28, 36.

2.7.12. SYNOD KAMIEN POMORSKI

SYNOD: sygn. 145I, s. 308–309, sygn. 154, s. 248, 266–267, 500.

CERKWICA (ZIRKWITZ) – KOŚCIÓŁ PARAFIALNY: wypisy źródłowe, XIV–XVII w., sygn. 80, s. 208–210, 237, sygn. 81, s. 11, 19, sygn. 83, s. 1, 4–7, 14–32, sygn. 145I, s. 298–300; matrykuły kościelne, 1594, 1616, sygn. 83, s. 1, 5–7; wizytacja, 1594, sygn. 83, s. 5–6; wizytacja, 1616, sygn. 83, s. 4; proboszczowie, sygn. 70, s. 64; studnia św. Ottona (Ottobrunnen), sygn. 83, s. 14, 18; M. Wehrmann, *Zirkwitz*, „Die Heimat. Blätter für Vorgeschichte und Volkstum zur Erkenntnis deutschen Wesens” 1934, Nr. 15, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 298–300.

POZOSTAŁE KOŚCIOŁY I PARAFIE: Gostyń (Gross Justin), sygn. 80, s. 237, sygn. 81, s. 16; Kamień Pomorski (Cammin i. Pom.), kościół św. Mikołaja, 1291–

1432, sygn. 154, s. 248, 266–267; Trzebieszewo (Tribosow), 1385–1467, sygn. 154, s. 500; Trzęsacz (Hoff), sygn. 80, s. 237, sygn. 81, s. 11, 37, sygn. 145I, s. 122–123.

2.7.13. SYNOD KOŁBACZ

KOŚCIOŁY I PARAFIE: Stary Przylep (Alt Prilipp), sygn. 65, s. 224–226.

2.7.14. SYNOD KOŁOBRZEG

KOŚCIOŁY I PARAFIE: Kłopotowo (Klaptow), 1529–1549, sygn. 65, s. 185; Rzesznikowo (Reselkow), sygn. 154, s. 445; Wrzosowo (Fritzow), sygn. 145I, s. 38.

2.7.15. SYNOD KOSZALIN

KOŚCIOŁY I PARAFIE: Łekno (Bast), 1555, sygn. 65, s. 186–187; Manowo (Manow), 1555, sygn. 65, s. 187; Osieki (Wusseken), sygn. 147, s. 163, sygn. 151, s. 176–179.

2.7.16. SYNOD ŁĘBORK

KOŚCIOŁY I PARAFIE: Nowęcín (Neuhof), inskrypcje, sygn. 152, s. 113.

2.7.17. SYNOD ŁOBEZ

KOŚCIOŁY I PARAFIE: Ginawa (Gienow), inskrypcje, sygn. 85, s. 34, sygn. 152, s. 109; Łobez (Labes), sygn. 85, s. 34, sygn. 154, s. 179, 487.

2.7.18. SYNOD NOWOGARD

KOŚCIOŁY I PARAFIE: Czarnogłowy (Zarnglaff), sygn. 147, s. 162.

2.7.19. SYNOD PASEWALK

KOŚCIOŁY I PARAFIE: Dargitz, sygn. 47, s. 157; Stolzenburg, sygn. 47, s. 157.

2.7.20. SYNOD PYRZYCE

SYNOD: sygn. 87, s. 296–299; M. Wehrmann, *Von Kirchen im Pyritzer Kreise in den Jahren 1489–1494*, „Pyritzer Kreisblatt. Heimat-Beilage des Pyritzer-Kreisblatt zur Förderung der Heimatpflege” 1935, Nr. 44, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 145I, s. 363–364; M. Wehrmann, *Von der Kirche zu Pyritz*, „Pyritzer Kreisblatt. Heimat-Beilage des Pyritzer-Kreisblatt zur Förderung der Heimatpflege” 1936, Nr. 7, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 145I, s. 366–367.

WIZYTACJE KOŚCIELNE: 1703, sygn. 87, s. 297.

KOŚCIOŁY I PARAFIE: Barnim (Barnimskunow), sygn. 145I, s. 362; Brzesko (Brietzig), sygn. 145I, s. 348, 362; Lipiany (Lippelne), sygn. 145I, s. 363.

2.7.21. SYNOD RESKO

KOŚCIOŁY I PARAFIE: Ługowina (Lowin), inskrypcje, sygn. 152, s. 110; Resko (Regenwalde), proboszcz, 1369, sygn. 154, s. 487; Strzmiel (Stramehl), inskrypcje, sygn. 152, s. 125.

2.7.22. SYNOD SŁAWNO

SYNOD: M. Wehrmann, *Von der pommerschen Provinzialsynode*, „Gemeindebote für den Kirchenkreis Schlawe” 1929, Nr. 46, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 207–208.

KOŚCIOŁY I PARAFIE: Pieszcz (Peest), M. Wehrmann, *Von einem alten Pastor in Peest und Pollnow*, „Heimatbeilage der Schlawer Zeitung” 1928, Nr. 32, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 145I, s. 192–193; Polanów (Pollnow), sygn. 145I, s. 192–193.

2.7.23. SYNOD STARGARD

SYNOD: wypisy źródłowe, XVI–XVIII w., sygn. 85, s. 2–25; M. Wehrmann, *Der Kirchenkreis Stargard vom Mittelalter bis zur Gegenwart*, Tł. 1–3 „Evangelisches Gemeindeblatt für den Kirchenkreis Stargard” 1930, Nr. 23–25, wycinki prasowe, sygn. 85, s. 60–63.

STATUTY SYNODU: 1574, sygn. 85, s. 11.

SUPERINTENDENCI: sygn. 85, s. 11–12.

WIZYTACJE KOŚCIELNE: 1535/1539, 1576, sygn. 85, s. 20, M. Wehrmann, *Eine Visitation pommerscher Kirchen im Jahre 1576*, „Blätter für Kirchengeschichte Pommerns” 1931, s. 39–63, nadbitka, sygn. 85, s. 82–106; 1601, sygn. 85, s. 26–27; 1685, 1695, sygn. 85, s. 28–29; 1773, sygn. 85, s. 2–4.

WYPOSAŻENIE KOŚCIOŁÓW: ambony i ołtarze, sygn. 85, s. 48; chrzcielnice, sygn. 85, s. 85; dzwony, sygn. 85, s. 54; inskrypcje kościelne, sygn. 85, s. 51, sygn. 152, s. 117; obrazy, sygn. 85, s. 47, 49; paramenty liturgiczne, sygn. 85, s. 53.

KSIĘGI METRYKALNE: sygn. 85, s. 68.

CMENTARZE: sygn. 85, s. 50.

KOŚCIOŁY I PARAFIE: Grzędzice (Seefeld), sygn. 85, s. 3, 9, 16–17, 26–27, 32, 45, 49; Kicko (Kietzig), sygn. 85, s. 3, 7, 15, 17–18, 26–27, 32, 47, 54; Kiczarowo

(Kitzerow), sygn. 47, s. 157, sygn. 85, s. 3, 18, 26–27, 32, 48, 54; Kunowo (Kunow), sygn. 85, s. 2, 7, 15, 17–18, 26–27, 48, 52, sygn. 138, s. 4, 144; Małkocin (Mulkenthin), sygn. 85, s. 8, 17, 26–27, 32, 47, sygn. 138, s. 12; Poczernin (Pützerlin), sygn. 85, s. 3, 15, 26–27, 32, 48–49, 52; Przemocze (Priemhausen), sygn. 85, s. 3, 8, 15, 17, 26–27, 49; Tychowo (Hansfelde), sygn. 85, s. 2, 7, 15, 18–19, 26–27, 48, 53.

2.7.24. SYNOD TRZEBIATÓW

SYNOD: M. Wehrmann, *Ältere Nachrichten von den Kirchen des Kirchenkreises Treptow a. R.*, Tl. 1–2, „Heimatklänge. Kirchen Kreis Treptow a. Rega” 1921, Nr. 3, 4, wycinki prasowe, sygn. 81, s. 62–69; M. Wehrmann, *Ältere Nachrichten von den Treptower Kirchen*, Tl. 1–2, „Heimat-Klänge. Zeitschrift des Vereins für Heimatkunde und Heimatschutz Treptow a. Rega” 1931, Nr. 5, 6, wycinki prasowe, sygn. 81, s. 38–39, 45; M. Wehrmann, *Von den Kirchen der Treptower Amtsdörfer im Jahre 1783*, „Heimatklänge. Zeitschrift des Vereins für Heimatkunde und Heimatschutz Treptow a. Rega” 1927, Nr. 6, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 261–262.

BIELIKOWO (BEHLKOW) – KOŚCIÓŁ PARAFIALNY: sygn. 80, s. 236, sygn. 81, s. 21; pastor Joachim Belinck (1556–1597), sygn. 71, s. 81; M. Wehrmann, *Der erste evangelische Pastor in Behlkow*, „Heimatklänge. Zeitschrift des Vereins für Heimatkunde und Heimatschutz Treptow a. Rega” 1934, Nr. 3, wycinek prasowy, sygn. 71, s. 81.

POZOSTAŁE KOŚCIOŁY I PARAFIE: Ciecierz (Zitzmar), sygn. 80, s. 237, sygn. 81, s. 11; Dargosław (Dargislauff), sygn. 80, s. 237, sygn. 81, s. 11, 56; Gosław (Gutzlauffshagen), sygn. 80, s. 237, sygn. 81, s. 11, 20; Karnice (Karnitz), sygn. 80, s. 237, sygn. 81, s. 11, 23, 73; Kłodkowo (Klätkow), sygn. 80, s. 237; Konarzewo (Kirchhagen/Wachholzhausen), sygn. 80, s. 31, 237, sygn. 81, s. 9, 15, 34, 55; Roby (Robe), sygn. 80, s. 237, sygn. 81, s. 10, 17; Sadlno (Zedlin), sygn. 80, s. 237, sygn. 81, s. 11; Sarbia (Zarben), sygn. 80, s. 237, sygn. 81, s. 11, 35; Trzebusz (Trieb), sygn. 81, s. 11, 33.

2.7.25. SYNOD WIERZBNO

KOŚCIOŁY I PARAFIE: Boguszyny (Gottberg), sygn. 145I, s. 362; Brzezina (Falkenberg), sygn. 145I, s. 362; Dębica (Damnitz), sygn. 145I, s. 362; Dobropole (Dobberphul), sygn. 145I, s. 362; Dolice (Dölitz), sygn. 145I, s. 362; Kłęby (Klemmen), sygn. 145I, s. 362; Koszewko (Kleis Küssow), sygn. 145I, s. 362; Koszewo (Gross Küssow), sygn. 145I, s. 363; Morzyca (Blumberg), sygn. 145I, s. 362; Moskorzyn (Muscherin), sygn. 145I, s. 363; Warnice (Warnitz), sygn. 145I, s. 363; Wierzbno (Werben), sygn.

88, s. 8, sygn. 145I, s. 363; Witkowo (Wittichow), 1381–1513, sygn. 147, s. 159–160; Żalęcino (Sallentin), sygn. 145I, s. 363.

2.7.26. SYNOD ÜCKERMÜNDE

KOŚCIOŁY I PARAFIE: Leipgarten, kościół, sygn. 47, s. 157.

2.7.27. SYNOD USEDOM

REFORMACJA: sygn. 56, s. 107–109.

2.8. SZPITALA I BRACHTWA POMOCY UBOGIM

SZPITALA W ŚREDNIOWIECZNEJ RZESZY: sygn. 86, s. 193–200.

2.8.1. SZPITALA I KAPLICE ŚWIĘTEGO DUCHA

SZPITALA I KAPLICE ŚWIĘTEGO DUCHA: Anklam, sygn. 154, s. 158, 176–178; Barth, 1309, sygn. 154, s. 191; Białogard, sygn. 154, s. 169; Dąbie (Altdamm), sygn. 154, s. 164; Grimmen, sygn. 154, s. 188; Ińsko, 1396–1397, sygn. 154, s. 173; Kołobrzeg, 1493, sygn. 72, s. 30; 1555, sygn. 65, s. 10; Pasewalk, sygn. 157, s. 19; Słupsk, 1243, 1311, 1391, 1426, 1485/1493, sygn. 74, s. 55.

2.8.2. SZPITALA I KAPLICE ŚW. GERTRUDY

SZPITALA I KAPLICE ŚW. GERTRUDY: Bergen, 1521, sygn. 154, s. 168; Grimmen, sygn. 154, s. 188; Kołobrzeg, 1555, sygn. 65, s. 10; Pasewalk, 1492–1493, sygn. 157, s. 19–20; Szczecin, XIV–XVI w., sygn. 104, s. 102, 104, sygn. 112, s. 1–9, 90–106, sygn. 149, s. 21–22.

2.8.3. SZPITALA I KAPLICE ŚW. JERZEGO

SZPITALA I KAPLICE ŚW. JERZEGO: Banie, 1407, 1417, 1526, 1570, sygn. 154, s. 190; Barth, 1322, 1398, 1502–1503, sygn. 154, s. 191; Bergen, 1488–1787, sygn. 154, s. 168; Białogard, 1429, sygn. 154, s. 169; Bytów, sygn. 154, s. 166; Dąbie (Altdamm), sygn. 154, s. 164; Goleniów, sygn. 87, s. 451–452, 466–469, sygn. 154, s. 162–163; Grimmen, sygn. 154, s. 188; Ińsko, 1388, 1433, sygn. 154, s. 173; Kołobrzeg, 1555, sygn. 65, s. 10; Lębork, 1409, sygn. 154, s. 192; Łobez, sygn. 154, s. 179; Nowogard, 1387, 1491, sygn. 154, s. 180; Pasewalk, 1479–1491, sygn. 157, s. 19–20; Rambin, sygn. 76, s. 2; Stargard, sygn. 95, s. 7–17, 222–223; Szczecin, sygn. 73, s. 20–28, 30–31, sygn. 111, s. 1–15, sygn. 113, s. 2, 11, sygn. 154, s. 56–68.

2.8.4. ZAKŁADY I BRACTWA DLA UBOGICH

OPRACOWANIE TEMATYCZNE: M. Wehrmann, *Von pommerschen Elendshäusern*, „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde” 1920, Nr. 3, 4, s. 10–17, nadbitka, sygn. 154, s. 71–80.

BRACTWA UBOGICH W POSZCZEGÓLNYCH MIEJSCOWOŚCIACH: Altenkirchen/Rugia, sygn. 154, s. 80, 82, 168; Bergen, sygn. 154, s. 80, 82, 168; Białogard, XIV–XV w., sygn. 154, s. 173; Dąbie (Altdamm), sygn. 154, s. 76, 164; Greifswald, sygn. 154, s. 77; Ińsko, XIV–XV w., sygn. 154, s. 173; Kołobrzeg, sygn. 154, s. 81; Lębork, sygn. 154, s. 192; Nowogard, sygn. 154, s. 79; Richtenberg, sygn. 154, s. 73; Stralsund, sygn. 154, s. 74–75, 84; Szczecin, 1306–1395, sygn. 154, s. 88–95; Tolcz (Tolz), 1504–1549, sygn. 95, s. 426–429; Wick/Rugia, sygn. 154, s. 80; Wolin, sygn. 154, s. 78.

2.9. GMINY REFORMOWANE

2.9.1. GMINY REFORMOWANE NA POMORZU

EMIGRACJA FRANCUSKICH KALWINÓW DO NIEMIEC: M. Wehrmann, *Der Französische Feind im Deutschen Land*, brak miejsca i daty wystąpienia, konspekt, rps, sygn. 1, s. 64–78.

KARLINO: 1698, sygn. 9, s. 175.

PASEWALK: sygn. 87, s. 179–196.

STARGARD: 1692–1730, sygn. 9, s. 175; M. Wehrmann, *Reformierte Gemeinde in Stargard in Pommern*, artykuł, mps, sygn. 99, s. 145–178.

2.9.2. GMINA REFORMOWANA W SZCZECINIE

MATERIAŁY BIBLIOGRAFICZNE: sygn. 108, s. 66.

EDYKTY KRÓLEWSKIE: 1726, odpis, sygn. 108, s. 76–77, 79–80; edykty, 1727, 1734, sygn. 108, s. 81.

UTWORZENIE GMINY: 1721, sygn. 108, s. 62–63.

DZIEJE GMINY: sygn. 115, s. 3–66.

KOŚCIÓŁ ŚW. OTTONA: 1721–1722, sygn. 108, s. 62–63, 87.

KOŚCIÓŁ ŚW. JANA: 1721–1722, sygn. 108, s. 61.

DUCHOWNI: 1721–1805, sygn. 108, s. 48, 61, 63, 88.

KAZNODZIEJE DWORSZY: Brunn Carl Wilhelm (1781), sygn. 108, s. 63; Landau

Friedrich (1721–1722), sygn. 108, s. 61, 87–88; Scholtz Christian (1735–1737), sygn. 108, s. 63; Wessel Jakob (1737), sygn. 108, s. 63; Wiedekind (1724–1735), sygn. 108, s. 46, 63.

ORGANIŚCI: 1735–1767, sygn. 108, s. 67–68.

PRECENTORZY: 1714–1757, sygn. 108, s. 87.

ZAKRYSTIANIE: 1723–1777, sygn. 108, s. 70–71.

2.10. PIETYZM

PIETYZM NA POMORZU: sygn. 99, s. 92–93, sygn. 112, s. 10–71; M. Wehrmann, *Der Pietismus in Stargard*, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur” 1929, Nr. 139, wycinek prasowy, sygn. 99, s. 92–93; M. Wehrmann, *Vom Pietismus in Pommern*, „Pommersche Tagespost” 1925, Nr. 296, wycinek prasowy, sygn. 112, s. 60.

ZIEROLD JOHANN WILHELM, kaznodzieja w Stargardzie: sygn. 99, s. 94–104.

2.11. KOŚCIÓŁ KATOLICKI NA POMORZU W XVII–XIX W.

APOSTOLSKI WIKARIAT PÓŁNOCNYCH NIEMIEC: 1669–1709, sygn. 9, s. 202.

ZAKAZ ELEKTORSKI NAUCZANIA RELIGII KATOLICKIEJ: 1684, sygn. 8, s. 68.

KOŚCIÓŁ KATOLICKI NA POMORZU: 1625, 1692–1746, sygn. 7, s. 224, sygn. 8, s. 70, sygn. 9, s. 196–204.

KATOLICY NA POMORZU: dane liczbowe, 1825, sygn. 104, s. 264.

DUCHOWIEŃSTWO I PARAFIE KATOLICKIE: Bytów, 1824, sygn. 104, s. 264; Czaplinek, 1625–1668, sygn. 7, s. 224; 1821, 1824, sygn. 104, s. 264; Lębork, 1821, 1824, sygn. 104, s. 264; Stralsund, 1821, 1824, sygn. 104, s. 264; Szczecin, 1754, sygn. 108, s. 30; 1821, 1824, sygn. 104, s. 264; Ugoszcz (Bernsdorf), 1824, sygn. 104, s. 264.

STOSUNKI WYZNANIOWE I ORGANIZACJA KOŚCIELNA W STAROSTWIE DRAHIMSKIM: 1625–1673, sygn. 7, s. 224–225; 1692–1745, sygn. 9, s. 196–209.

KOŚCIÓŁ KATOLICKI W ZIEMI LĘBORSKIEJ I BYTOWSKIEJ: 1745, sygn. 9, s. 204; 1821, 1824, sygn. 104, s. 264–265.

ROZDZIAŁ XVIII. REFORMACJA

Rozdział składa się z trzech haseł głównych:

1. Reformacja w Rzeszy – hasło zawiera wykaz materiałów dotyczących m.in. stanu Kościoła w Rzeszy w przededniu wystąpienia Martina Lutra w 1517 r., tematyki religijnej i kościelnej poruszanej na Sejmach Rzeszy (do 1556), Konfesji Augsburskiej (1530), konfliktów zbrojnych na tle religijnym w państwach niemieckich, w tym przede wszystkim wojen szmalkaldzkich (1546–1547, 1551–1552). Ponadto zostały tu zebrane materiały do biografii i działalności poszczególnych reformatorów, m.in. Martina Lutra (1483–1546) i Filipa Melanchtona (1497–1560).

2. Reformacja w Księstwie Pomorskim – składa się z czterech haseł zbiorczych:

2.1. Kościół pomorski w przededniu reformacji – zostały tu zestawione informacje o różnych formach życia religijnego w diecezji kamieńskiej: bractwach kościelnych, ruchu pielgrzymkowym, fundacjach i donacjach pobożnych, duszpasterstwie, udziale wiernych w nabożeństwach, a także o odpustach oraz polityce odpustowej.

2.2. Reformacja i przebudowa stosunków kościelnych – składają się na nie materiały dotyczące transmisji i recepcji idei reformacyjnych na Pomorzu, stosunku władz kościelnych i państwowych wobec ruchu reformacyjnego, tematów wyznaniowych i kościelnych omawianych na Sejmach Krajowych, problemu przejęcia i sekularyzacji majątków ziemskich klasztorów oraz o generalnych wizytacjach kościelnych. Znalazły się tu także informacje dotyczące procesu formowania się struktur luterańskiego Kościoła Krajowego: konsystorz, superintendenci generalni, synody generalne, prepozyci oraz synody okręgowe.

2.3. Przeobrażenia kościelne i religijne w miastach zostały tu zestawione informacje na temat przeobrażeń kościelnych i religijnych w poszczególnych miastach pomorskich.

Hasło **2.4. Bugenhagen Johannes** zawiera wykaz materiałów warsztatowych do biografii i działalności Johannesesa Bugenhagena (1485–1558).

3. Jubileusze reformacji – znajdują się tu materiały na temat pomorskich obchodów jubileuszy reformacji w 1585, 1617, 1717 i 1813 r.

1. REFORMACJA W RZESZY

1.1. REFORMACJA

MATERIAŁY BIBLIOGRAFICZNE: sygn. 65, s. 1, 182–183, sygn. 66, s. 69–72, 121–128, 136–198, 275–278.

KOŚCIÓŁ W PRZEDEDNIU REFORMACJI: sygn. 64, s. 8–26.

ODPUSTY: sygn. 66, s. 278; w północnych Niemczech, 1490–1517, sygn. 45, s. 78–88.

TEMATYKA RELIGIJNA I KOŚCIELNA NA SEJMACH RZESZY: Wormacja (1521), sygn. 4, s. 105, sygn. 43, s. 56–57, 71, sygn. 44, s. 33, 47–54, 183, 204, 221–222, sygn. 47, s. 201–208, sygn. 154, s. 3, 18, 194, sygn. 157, s. 11–12; Norymberga (1522/1523), sygn. 44, s. 49, sygn. 154, s. 6; Spira (1526, 1529), sygn. 154, s. 4–6, 8, 10, 193; M. Wehrmann, *Der Reichstag zu Speyer 1529*, „Stargarder Kirchenblatt” 1929, Nr. 15, s. 116–117, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 72–73; Augsburg (1530), sygn. 154, s. 7, 9–10, 16, 195–206, 516–517; Spira (1542), sygn. 154, s. 2, 10, 12–13, 15; Augsburg (1555), sygn. 6, s. 21, 25; Ratzbona (1556/1557), sygn. 6, s. 21, 26.

DYSPUTA LIPSKA (1519): sygn. 65, s. 162–164.

EDYKT WORMACKI (1521): sygn. 154, s. 3, 18, 194, sygn. 157, s. 11–12.

KONFESJA AUGSBURSKA (1530): sygn. 66, s. 220–244, sygn. 154, s. 195–206, 516–517.

ARTYKUŁY TORGAWSKIE (1530): sygn. 161, s. 14.

WOJNA CHŁOPIŃSKA (1525–1526): sygn. 5, s. 89, 177.

ZWIĄZEK SZMALKALDZKI: 1536–1547, 1549, sygn. 65, s. 87–101, sygn. 154, s. 21–44, 213.

JEZUICI W NIEMCZECH W XVI–XVII W.: M. Wehrmann, *Die Ersten Jesuiten in Deutschland*, Gryfice, 8 V 1913, konspekt wykładu, rps, sygn. 66, s. 53–68.

JUBILEUSZE REFORMACJI W NIEMCZECH: 1917, sygn. 66, s. 88–112, 152–153.

1.2. REFORMATORY

1.2.1. HUTTEN ULRICH VON

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 66, s. 193; M. Wehrmann, *Ulrich von Hutten in Pommern*, „Feierstunden. Unterhaltungsbeilage der Pommerschen Tagespost” 1923, Nr. 205, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 145I, s. 87.

1.2.2. JONAS JUSTUS

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: 1535, sygn. 65, s. 67.

1.2.3. LUTER MARTIN

MATERIAŁY BIBLIOGRAFICZNE: sygn. 66, s. 138–139, 214–215, sygn. 71, s. 119, 121.

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 66, s. 4–52, 73–88, 113–128, 187–190, 195, 199–213, 215–264, sygn. 71, s. 118–141, 167–173; M. Wehrmann, *Vom jungen Luther*, Szczecin, 10 XI 1927, konspekt wykładu, mps, sygn. 66, s. 21–22; M. Wehrmann, *Vom jungen Luther*, Kołobrzeg, 10 XI 1928, tekst wykładu, mps, sygn. 66, s. 5–20; *Zu Luthers Gedächtnis*, Stargard, 9 XI 1933, konspekt wykładu, rps, sygn. 71, s. 122–133.

KONTAKTY Z POMORZEM: M. Wehrmann, *Briefe Martin Luthers nach Pommern*, „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde” 1933, Nr. 11, s. 162–169, nadbitka, sygn. 71, s. 118–119, 167–173; M. Wehrmann, *Martin Luthers Beziehungen zu Pommern*, Szczecin, 20 XI 1933, konspekt wykładu, rps, sygn. 71, s. 134–141; M. Wehrmann, *Peter Swawe, ein Freund Luthers*, „Neues Pommersche Tageblatt” 1933, Nr. 273, wycinek prasowy, sygn. 68, s. 33.

RECEPCJA NAUKI LUTRA NA POMORZU: sygn. 70, s. 83.

TWÓRCZOŚĆ: kazania, sygn. 65, s. 33.

KORRESPONDENCJA: list M. Lutra i J. Bugenhagena do książąt pomorskich, 6 IV 1537, w sprawie obsady stanowisk kaznodziejów w Szczecinie, odpis, sygn. 71, s. 143–147; list do Nikolausa von Sastrowa, burmistrza Stralsundu, 14 IV 1540, odpis, mps, sygn. 71, s. 148–150.

1.2.4. MAURYCY SASKI

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 66, s. 166–168.

1.2.5. MELANCHTON FILIP

KONTAKTY Z POMORZEM: M. Wehrmann, *Philipp Melancthons Beziehungen zu Pommern*, „Pyritzer Kreisblatt. Heimat-Beilage des Pyritzer-Kreisblatt zur Förderung der Heimatpflege” 1934, Nr. 44, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 68, s. 1–2, sygn. 145I, s. 318–319.

KORRESPONDENCJA: list do księcia Filipa I, 20 XII 1550, odpis, sygn. 65, s. 175.

TWÓRCZOŚĆ: *Oratio de vita Bugenhagii...*, 1558, odpis fragmentu, sygn. 70, s. 83.

1.2.6. MURMELIUS JOHANNES

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE: sygn. 70, s. 63, sygn. 71, s. 45.

2. REFORMACJA W KSIĘSTWIE POMORSKIM

2.1. KOŚCIÓŁ POMORSKI W PRZEDEDNIU REFORMACJI

2.1.1. KOŚCIÓŁ A WŁADZE PAŃSTWOWE

KOŚCIÓŁ A WŁADZE PAŃSTWOWE: sygn. 45, s. 2, 5, 8, 33–36, 48, 73–74.

POLITYKA KSIĄŻĘCA WYNAGRADZANIA URZĘDNIKÓW BENEFICJAMI KOŚCIELNYMI: 1514–1521, sygn. 45, s. 57–71.

SĄDOWNICTWO KOŚCIELNE: 1488–1523, sygn. 64, s. 152–165.

2.1.2. OBRAZ KOŚCIOŁA I DUCHOWIEŃSTWA

MATERIAŁY BIBLIOGRAFICZNE: sygn. 66, s. 69–70.

KOŚCIÓŁ POMORSKI W PRZEDEDNIU REFORMACJI: sygn. 64, s. 1–255; obraz duchowieństwa, XV–I poł. XVI w., sygn. 64, s. 183–235.

WYSTĘPKI DUCHOWIEŃSTWA: pijaństwo, 1509–1510, sygn. 45, s. 25.

2.1.3. ŻYCIE RELIGIJNE

2.1.3.1. LITURGIA I DUSZPASTERSTWO

DUSZPASTERSTWO: 1510, 1525–1561, sygn. 64, s. 64, sygn. 68, s. 5–13, sygn. 70, s. 77.

MSZAŁY I BREWIARZE: XV/XVI w., sygn. 57, s. 39–40, sygn. 64, s. 107–112, sygn. 154, s. 485.

ŚPIEW KOŚCIELNY: Banie, 1498, sygn. 64, s. 100; Kołobrzeg, 1482, sygn. 64, s. 100.

PROCESJE: Kołobrzeg, 1480, 1529, sygn. 64, s. 81.

2.1.3.2. ODPUSTY

POLITYKA ODPUSTOWA (Ablasspolitik): sygn. 64, s. 28, 38, sygn. 66, s. 278.

ODPUSTY W KSIĘSTWIE POMORSKIM: 1490/1492–1517, sygn. 45, s. 78–88, sygn. 64, s. 29–37, 39–42.

2.1.3.3. BRACHTWA KOŚCIELNE

BRACHTWA KOŚCIELNE: XV–I poł. XVI w., sygn. 64, s. 4, 89, 105, 187–188.

BRACHTWA KALENDOWE: Bergen, sygn. 154, s. 168; Bytów, sygn. 154, s. 166; Kołbacz, sygn. 154, s. 183; Kołobrzeg, 1503, sygn. 65, s. 10; Koszalin, 1555, sygn. 65, s. 10; Łobez, sygn. 154, s. 487; Maszewo, 1321–1490, sygn. 154, s. 181–182; Pasewalk, 1514, sygn. 154, s. 184, sygn. 157, s. 19; Słupsk, 1511, sygn. 154, s. 161; Stargard, sygn. 95, s. 16–17; Szczecin, 1318–1514, 1525, sygn. 73, s. 67, sygn. 154, s. 56–68; Wołogoszcz, 1408/1491–1492/1505, sygn. 154, s. 483.

BRACHTWA BOŻEGO CIAŁA: Stargard, 1525, sygn. 95, s. 16–17.

INNE BRACHTWA KOŚCIELNE: Bobbin/Rugia, 1510, sygn. 45, s. 25.

2.1.3.4. PIELGRZYMOWANIE

PIELGRZYMKI: sygn. 52, s. 13, 51, sygn. 64, s. 75–78.

MIEJSCA PIELGRZYMEK POMORZAN W KSIĘSTWIE POMORSKIM: Góra Chełmska, sygn. 52, s. 10, sygn. 64, s. 75–76; Góra Polanowska, sygn. 52, s. 15, sygn. 64, s. 75; Kenz, sygn. 52, s. 22; Osieki Koszalińskie (Wusseken), sygn. 52, s. 3; Rowokół, sygn. 52, s. 18, sygn. 64, s. 75; Schaprode/Rugia, sygn. 52, s. 24; Żabowo (Gross Sabow), sygn. 52, s. 14.

MIEJSCA PIELGRZYMEK POMORZAN POZA KSIĘSTWEM: Akwizgran, sygn. 52, s. 50–51, sygn. 64, s. 75; Blomberg, sygn. 52, s. 51; Bad Wilsnack, sygn. 45, s. 29, sygn. 52, s. 24, 50; Santiago de Compostella, sygn. 52, s. 11, sygn. 64, s. 75; Düren, sygn. 64, s. 75; Gettorf, sygn. 52, s. 51; Grabow/Meklemburgia, sygn. 52, s. 13, 51, sygn. 64, s. 75; Gran Canaria, sygn. 52, s. 52; Königs-lutter am Elm, sygn. 52, s. 21; Loreto, sygn. 52, s. 17, 50; Maastricht, sygn. 52, s. 16, sygn. 64, s. 75; Rakow (k. Grimmen), sygn. 52, s. 23, sygn. 64, s. 76; Rzym, sygn. 48, s. 1–197, sygn. 52, s. 9, 51–52; Sternberg/Meklemburgia, sygn. 52, s. 1, sygn. 64, s. 75; Stromberg, sygn. 52, s. 18, 50, sygn. 64, s. 75; Trewir, sygn. 52, s. 12; Werben nad Elbą, sygn. 52, s. 51; Ziemia Święta, sygn. 48, s. 1–197, sygn. 52, s. 20, 32–44, sygn. 64, s. 76.

2.1.3.5. FUNDACJE POBOŻNE

FUNDACJE OŁTARZY, BENEFICJÓW, NABOŻEŃSTW I LEGATY TESTAMENTOWE: 1482–1524/1539, sygn. 64, s. 2, 45–49, 115–116, 240.

ORGANY: Anklam, 1510–1511, sygn. 64, s. 60, 238.

FUNDACJE KLASZTORÓW I KAPITUŁ: Greifswald, 1456, sygn. 64, s. 71; Szczecin, karmelici, 1450, sygn. 64, s. 71; Świdwin, kartuzi, 1442, sygn. 64, s. 71.

2.2. REFORMACJA I PRZEBUDOWA STOSUNKÓW KOŚCIELNYCH

2.2.1. OPRACOWANIA TEMATYCZNE I TEKSTY WYKŁADÓW TWÓRCY SPUŚCIZNY

Aus der Reformationszeit, „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde” 1932, Nr. 6, s. 89–92, nadbitka, sygn. 65, s. 209–212.

Aus der Zeit der Reformation, „Evangelischer Gemeindebote. Monatsblatt der Synode Greifenberg” 1927, Nr. 3, wycinek prasowy, sygn. 81, s. 46–49.

Die Reformation in Pommern, „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde” 1917, Nr. 10, s. 73–76, nadbitka, sygn. 65, s. 221–224.

Von der Reformation in Pommern, Świnoujście, 16 II 1920, tekst wykładu, mps, sygn. 65, s. 20–32.

2.2.2. POCZĄTKI LUTERANIZMU NA POMORZU

2.2.2.1 PRZENIKANIE IDEI REFORMACYJNYCH NA POMORZE

MATERIAŁY WARSZTATOWE: sygn. 65, s. 229–236; relacje w źródłach narracyjnych, sygn. 65, s. 102–153, 158–161, 251–254; M. Wehrmann, *Pommersche aus dem Jahre 1517*, „Pommersche Tagespost” 1925, Nr. 258, wycinek prasowy, sygn. 64, s. 145.

POMORZANIE NA UNIWERSYTECIE W WITTENBERDZE: 1503–1534, sygn. 64, s. 213, sygn. 71, s. 65, sygn. 73, s. 50.

2.2.2.2. WYSTĄPIENIA ANTYKOŚCIELNE

RABUNKI KOŚCIOŁÓW: 1500–1528, sygn. 64, s. 121–128.

TUMULTY SPOŁECZNE NA PODŁOŻU RELIGIJNYM: Greifswald, 1481, sygn. 64, s. 169; Szczecin, 1525/1526, sygn. 73, s. 79–84; M. Wehrmann, *1525, das Jahr des Sturmes und Dranges in der Zeit der Reformation in Pommern*, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur” 1928, Nr. 127, wycinek prasowy, sygn. 95, s. 409–410.

2.2.2.3. PIERWSI KAZNODZIEJE PROTESTANCCY

ZESTAWIENIA NAZWISK: 1525–1560, sygn. 2, s. 2–22, sygn. 65, s. 149–150, 177–181, sygn. 68, s. 5–7, 14–66, 107, 173–178, sygn. 70, s. 77–78, sygn. 72, s. 27–28, 37–40, sygn. 74, s. 8–9, 33, 43–48, 249–301, sygn. 77, s. 108–137.

LISTY ŻELAZNE DLA DUCHOWNYCH: 1525–1549, sygn. 65, s. 168, sygn. 68, s. 2–4.

2.2.3. WŁADZE KOŚCIELNE I ŚWIECKIE WOBEC LUTERANIZMU

BISKUPI KAMIEŃSCY WOBEC LUTERANIZMU: sygn. 65, s. 65, 67.

BOGUSŁAW X WOBEC NAUK LUTRA: sygn. 45, s. 9–22; stosunek do jego nauczania, sygn. 45, s. 9–12; kontakty Bogusława X z Pauliem vom Rode, sygn. 45, s. 9–10; udział księcia Barnima IX w dyspucie lipskiej, 1519, sygn. 65, s. 162–164.

EDYKT WORMACKI, 1521: sygn. 154, s. 3, 18, 194, sygn. 157, s. 11–12.

UNIwersytet w GREIFSWALDZIE w DOBIE REFORMACJI: 1548–1552, sygn. 65, s. 169.

KWESTIE WYZNANIOWE I KOŚCIELNE TEMATEM DEBAT SEJMÓW: Trzebiatów, 1534, sygn. 65, s. 16, 52–56, 67–85, 248; M. Wehrmann, *Ein Brief des Reformators D. Johann Bugenhagen vor 400 Jahren, vom 9 November 1534*, „Pyritzer Kreisblatt. Heimat-Beilage des Pyritzer Kreisblatt zur Förderung der Heimatpflege” 1934, Nr. 43, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 71, s. 85–86; M. Wehrmann, *Der Landtag zu Treptow a. R. 1534*, „Grimmer Kreis-Zeitung” 1934, Nr. 144, wycinek prasowy, sygn. 65, s. 75–76; M. Wehrmann, *Vom Landtage zu Treptow 1534*, „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde” 1934, Nr. 12, s. 169–175, nadbitka, sygn. 65, s. 77–83.

2.2.4. WIZYTACJE KOŚCIELNE

OPRACOWANIA TEMATYCZNE: M. Wehrmann, *Eine Visitation pommerscher Kirchen im Jahre 1576*, „Blätter für Kirchengeschichte Pommerns” 1931, s. 39–63, nadbitka, sygn. 85, s. 82–106; M. Wehrmann, *Von Kirchenvisitationen älterer Zeit in Stargard*, „Stargarder Zeitung” 1930, Nr. 115, wycinek prasowy, sygn. 85, s. 20.

WIZYTACJE KOŚCIELNE W POSZCZEGÓLNYCH MIEJSCOWOŚCIACH: Barth, 1536, sygn. 68, s. 201, 245–247; Gryfice, 1535, 1594, sygn. 65, s. 39–47, sygn. 81, s. 53; Kamień Pomorski, 1594, 1616, sygn. 9, s. 194, 204, sygn. 83, s. 4–6; Słupsk, 1535, 1539, 1590, sygn. 74, s. 4–5, 32, 35–36, 39; Stargard, 1535, 1568, 1596, 1601, sygn. 85, s. 17, 20, 26–27, 74–81, sygn. 96, s. 35, 38, 57, 156, 199, sygn. 97, s. 57; Suchań, 1545, sygn. 78, s. 1–18; Szadzko, 1576, 1601, sygn. 85, s. 26–27, 73, 82–137, 142–153, sygn. 154, s. 153; Szczecin, 1535, 1539/1540, sygn. 73, s. 20–31, 199–200, sygn. 114, s. 46–47; Trzebiatów, 1535, 1561, 1570, sygn. 70, s. 90, sygn. 73, s. 136–155, sygn. 81, s. 59; Wolin, 1594, sygn. 87, s. 150.

WIZYTACJE KOŚCIELNE WE WŁADZTWIE BISKUPÓW KAMIEŃSKICH: 1552–1620, sygn. 65, s. 9–10, 186–187, 194–196, 218–220.

WIZYTACJA MAJĄTKU ZIEMSKIEGO KAPITUŁY KAMIEŃSKIEJ: matrykuła, 1572, odpis, sygn. 57, s. 1–33, 37.

SEKULARYZACJA KLASZTORÓW: Bergen, 1529, 1535, sygn. 65, s. 245–247; Białoboki, sygn. 6, s. 4, sygn. 51, s. 73–74, sygn. 65, s. 153, sygn. 71, s. 46–47, 51, 53, 65–68, 91–92, 97, 110, sygn. 81, s. 54, sygn. 145I, s. 335–336, sygn. 155, s. 1; Eldena, 1535, 1540, 1557, sygn. 71, s. 102, sygn. 73, s. 199, sygn. 116, s. 17; Gartz a. O., sygn. 65, s. 7; Grabowo pod Szczecinem, sygn. 65, s. 112–114; Greifswald (dominikanie), sygn. 146, s. 256–259; Neuenkamp, 1535, sygn. 65, s. 16, 52–56, 67–85; Słupsk (dominikanie), 1539, sygn. 74, s. 34, 39; Szczecin, franciszkanie, 1527, 1540, 1557, sygn. 73, s. 199, sygn. 116, s. 17, sygn. 118, s. 3, 20–21, sygn. 123, s. 82, 154–157.

2.2.5. KOŚCIÓŁ KRAJOWY

ORDYNACJE I AGENDY KOŚCIELNE: ordynacja, 1535, sygn. 64, s. 3, sygn. 67, s. 10–11, 26–29, sygn. 154, s. 186–187; agenda, 1542, sygn. 67, s. 12, 30–31; ordynacja, 1563, sygn. 67, s. 13, 32–33; agenda, 1569, sygn. 67, s. 14–15, 36–38; ordynacja, 1591, sygn. 67, s. 16–17, 39–40; agenda, 1596, sygn. 67, s. 18; ordynacja, 1661, sygn. 67, s. 19, 41; ordynacja, 1690, sygn. 67, s. 20, 42, sygn. 151, s. 82; agenda, 1691, sygn. 67, s. 21, 43; ordynacja, 1731, sygn. 67, s. 22–23, 44; agenda, 1854, sygn. 67, s. 24, 45.

KONFESJA AUGSBURSKA (1530): sygn. 66, s. 220–243.

POMORSKI KORPUS DOKTRYNALNY: 1564/1565, sygn. 6, s. 51–52, sygn. 65, s. 19.

KONSYSTORZ: 1654, 1697/1698, sygn. 8, s. 24, 72; 1700–1750, sygn. 9, s. 192–193.

SUPERINTENDENTURY GENERALNE: urząd, XVI–XVII w., sygn. 9, s. 194, sygn. 85, s. 11–12.

SUPERINTENDENCI GENERALNI: Johannes Knipstro, sygn. 68, s. 179–248, sygn. 73, s. 86, sygn. 95, s. 420; M. Wehrmann, *Johann Knipstro, der erste vorpommersche Generalsuperintendent, in seiner Wirksamkeit für die Reformation in Pommern*, Greifswald, 8 V 1931, konspekt wykładu, mps, sygn. 68, s. 187–193; Paul vom Rode, sygn. 45, s. 9–10, sygn. 73, s. 2–19, sygn. 154, s. 69; Jakob Runge, sygn. 65, s. 36, 117, 126–146, sygn. 68, s. 80–100.

PRAWA PREPOZYTÓW (*Leges praepositis*): 1618, sygn. 151, s. 99.

SYNODY GENERALNE: 1541–1593, sygn. 6, s. 48–49, sygn. 161, s. 14.

SYNODY PROWINCJONALNE (OKRĘGI KOŚCIELNE): M. Wehrmann, *Von der Pommerschen Provinzialsynode*, „Gemeindebote für den Kirchenkreis Schlawe” 1929, Nr. 46, wycinek prasowy, sygn. 145I, s. 207–208; spis synodów, 1654, sygn. 8, s. 8–9.

PISMA TEOLOGICZNE: sygn. 64, s. 190–193; traktat teologiczny Liboriusa Schwichtenberga (1532) w sprawie działalności reformatorów J. Bugenhagena i P. vom Rode, odpis, rps, sygn. 69, s. 13–50.

MAŁY KATECHIZM, 1529: sygn. 151, s. 146–151.

BIBLIE LUTRA: sygn. 64, s. 195, sygn. 95, s. 182.

PIEŚNI I ŚPIEWNIKI: 1523, 1532, sygn. 65, s. 1–4; śpiewnik Joachima Slütera (1490–1532), 1531, sygn. 65, s. 4; utwory Stymmela Christopha (1525–1588), sygn. 65, s. 54.

SPORY WYZNANIOWE NA POMORZU: XVI w., sygn. 6, s. 46–47.

ANABAPTYŚCI NA POMORZU: XVI w., sygn. 53, s. 1–8.

2.3. PRZEOBRAŻENIA KOŚCIELNE I RELIGIJNE W MIASTACH

2.3.1. ANKLAM

REFORMACJA: kaznodzieja luterański, 1525, sygn. 65, s. 177.

2.3.2. BARTH

REFORMACJA: kaznodzieja luterański, 1533, sygn. 65, s. 181; sekularyzacja majątków kościelnych, sygn. 65, s. 245–247; wizytacja kościelna, 1536, sygn. 68, s. 201.

2.3.3. BERGEN

REFORMACJA: sekularyzacja majątków kościelnych, sygn. 65, s. 184, 245–247; spory i procesy, 1529–1530, sygn. 65, s. 245–247.

2.3.4. BIAŁOGARD

REFORMACJA: kaznodzieja luterański, 1529, sygn. 65, s. 178.

2.3.5. BYTÓW

REFORMACJA: sygn. 65, s. 49.

2.3.6. DARŁOWO

REFORMACJA: sygn. 65, s. 213–216; kaznodzieja Faber Jakob, sygn. 68, s. 122–136, sygn. 109, s. 48–49, sygn. 145II, s. 169.

2.3.7. DEMMIN

REFORMACJA: kaznodzieja Knade Jakob (zm. 1564), sygn. 68, s. 116–117.

2.3.8. DOBRA NOWOGARDZKA

REFORMACJA: kaznodzieja luterański, 1530, sygn. 65, s. 180.

2.3.9. GARTZ A. O.

REFORMACJA: inwentarz klejnotów kościoła parafialnego, 1533, sygn. 65, s. 7, sygn. 154, s. 70.

2.3.10. GREIFSWALD

REFORMACJA: M. Wehrmann, *Johannes Bugenhagen und Greifswald*, „Heimatleiw un Muddersprak. Wochenbeilage zur Greifswalder Zeitung” 1935, Nr. 26, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 72, s. 11–12.

2.3.11. GRYFICE

OPRACOWANIE TEMATYCZNE: M. Wehrmann, *Von der Reformation in Greifenberg*, „Evangelischer Gemeindebote. Monatsblatt der Synode Greifenberg” 1917, Nr. 11, wycinek prasowy, sygn. 81, s. 46–49.

WIZYTACJE KOŚCIELNE: 1535, sygn. 65, s. 39–47; 1594, sygn. 81, s. 53.

SLUTOW OTTO – REFORMATOR, sygn. 65, s. 118, sygn. 70, s. 65–72, 115–116; M. Wehrmann, *Otto Schlutow, der erste Evangelische Pfarrer in Treptow a. Rega*, „Heimatklänge. Zeitschrift des Vereins für Heimatkunde und Heimatschutz Treptow a. Rega” 1926, Nr. 9, wycinek prasowy, sygn. 70, s. 115–116.

POZOSTALI KAZNODZIEJE I REFORMATORZY: Beggerow Dionisius z Trzebiatowa, sygn. 70, s. 64.

2.3.12. KAMIEŃ POMORSKI

KAZNODZIEJE PROTESTANCCY: wypisy z protokołów kapitulnych, 1527–1548, sygn. 68, s. 8–13.

2.3.13. KOŁOBRZEG

OPRACOWANIA TEMATYCZNE: M. Wehrmann, *Aus der Reformationsgeschichte Colbergs*, Kołobrzeg, 9 XII 1931, tekst wykładu, rps, sygn. 72, s. 11–24; M. Wehrmann, *Die Reformation in Kolberg. Eine Erinnerung an die Zeit vor 400 Jahren*, „Monatsblätter des Kolberger Vereins für Heimatkunde” 1932, Nr. 1, s. 2–4, wycinek prasowy, sygn. 72, s. 36–38; wycinki prasowe opracowań innych autorów, sygn. 72, s. 2, 6–7, 10, 26, 37–40.

STUDENCI Z KOŁOBRZEGU W WITTENBERDZE: 1532–1556, sygn. 72, s. 32.

REFORMATORZY I KAZNODZIEJE: Heyl Christopher, sygn. 72, s. 27; Klein Nikolaus, sygn. 72, s. 28, 37–40.

2.3.14. KOSZALIN

INWENTARZE KLEJNOTÓW KOŚCIOŁA NMP: 1531, sygn. 65, s. 9–10.

REJESTRY FINANSOWE KOŚCIOŁÓW: 1553, 1555, sygn. 65, s. 9–10.

KAZNODZIEJE: Klein Nikolaus (1531–1533), sygn. 72, s. 28, 37–40.

PRZEBUDOWA STOSUNKÓW KOŚCIELNYCH: 1591, sygn. 65, s. 197–208.

2.3.15. PYRZYCE

REFORMACJA: sygn. 87, s. 292.

2.3.16. SŁUPSK

OPRACOWANIA TEMATYCZNE: M. Wehrmann, *Stolp zur Zeit der Reformation*, „Zeitung für Hinterpommern” 1908, Nr. 240, wycinek prasowy, sygn. 74, s. 3; M. Wehrmann, *Stolp zur Zeit der Reformation*, Tł. 1–5, „Stolper Post” 1908, wycinki prasowe, sygn. 74, s. 8–14; M. Wehrmann, *Die Reformation in Stolp*, Słupsk, 25 IV 1928, konspekt wykładu, mps, sygn. 74, s. 18–31; wycinki prasowe opracowań innych autorów, sygn. 74, s. 3–18.

PRZEBUDOWA STOSUNKÓW KOŚCIELNYCH: sygn. 65, s. 149–150, sygn. 74, s. 1–75.

WIZYTACJE KOŚCIELNE: 1535, sygn. 74, s. 4–5, 32, 35; 1571/1590, sygn. 74, s. 36.

WŁADZE MIASTA WOBEC LUTERANIZMU: list rady miasta do Johanna Amandusa, 7 III 1525, odpis, sygn. 74, s. 47–48; spór z Barnimem IX, dotyczący wprowadzenia porządku kościelnego, 1544/1545, sygn. 74, s. 4.

SUAWE PETER – REFORMATOR: sygn. 65, s. 149–150, sygn. 68, s. 14–66; M. Wehrmann, *Peter Swawe, ein Freund Luthers*, „Neues Pommersche Tageblatt” 1933, Nr. 273, wycinek prasowy, sygn. 68, s. 33.

POZOSTALI REFORMATORZY I KAZNODZIEJE: Amandus Johannes, sygn. 68, s. 107, sygn. 73, s. 55–56, sygn. 74, s. 43–48; Block Johannes, sygn. 65, s. 181, sygn. 74, s. 41; Hecket Thomas, sygn. 74, s. 33; Ketelhut Christian, sygn. 68, s. 249–301, sygn. 74, s. 33, sygn. 77, s. 108–137; M. Wehrmann, *Christian Ketelhut*, „Pommersche Jahrbücher” 1934, s. 29–56, nadbitka, sygn. 68, s. 272–301; Lagus Gregor, sygn. 2, s. 2–22, sygn. 74, s. 59–75; Möller Lorenz, sygn. 74, s. 8–9; Morgenstern Laurentius, 1524, sygn. 74, s. 37.

2.3.17. STARGARD

OPRACOWANIA TEMATYCZNE: M. Wehrmann, *1525, das Jahr des Sturmes und Dranges in der Zeit der Reformation in Pommern*, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur” 1928, Nr. 127, wycinek prasowy, sygn. 95, s. 409–410; M. Wehrmann, *Johann Bugenhagen und Stargard*, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur” 1935, Nr. 209, wycinek prasowy, sygn. 71, s. 7–8; M. Wehrmann, *Aus Stargards Reformationsgeschichte*, Stargard, 15 I 1932, konspekt wykładu, rps, sygn. 95, s. 389–400.

PRZEBUDOWA STOSUNKÓW KOŚCIELNYCH: sygn. 95, s. 378–429.

WIZYTACJE KOŚCIELNE: 1535, sygn. 85, s. 17, 20; 1565, sygn. 96, s. 35; 1568, sygn. 96, s. 38; 1583, sygn. 96, s. 156; 1596, sygn. 96, s. 199, sygn. 97, s. 57; 1601, sygn. 85, s. 26–27.

PROCESY SĄDOWE: sygn. 95, s. 424–425.

KASA DLA UBOGICH: 1576, 1611, sygn. 96, s. 57, 238–239.

REFORMATORZY I KAZNODZIEJE: zestawienia działaczy, 1524–1525, sygn. 95, s. 7–17; Batekinus Joachim (1591), sygn. 95, s. 421; Beggerow Jakob (1525), sygn. 95, s. 17; Bredenbach Conrad (1589–1594), sygn. 95, s. 413; Crüger Friedrich (1626–1633), sygn. 95, s. 414; Engelke Georg (1567–1599), sygn. 95, s. 414, 421; Hecker Wilhelm (1529), sygn. 95, s. 397, 418; Knipstro Johannes, sygn. 95, s. 420; Remmelding Anton (1556–1584), sygn. 95, s. 388, 399, 413; Rike Hermann (1560–1572), sygn. 95, s. 399, 414; Rike Johannes (1560–1572), sygn. 95, s. 385–387, 415; Stigge Petrus (1575–1595), sygn. 99, s. 84; Teschendorff Martinus (1567), sygn. 95, s. 421; Trojanus Friedrich (1612–1625), sygn. 95, s. 414; Volrath Peter (1577–1612), sygn. 95, s. 415; Zander Otto (1585–1588), sygn. 95, s. 413.

JUBILEUSZE REFORMACJI: 1717, sygn. 99, s. 130–133.

2.3.18. STRALSUND

REFORMATORZY I KAZNODZIEJE: Aepinus (Hoek) Johannes (1499–1553), sygn. 68, s. 173–178; Ketelhut Christian, sygn. 68, s. 249–301, sygn. 74, s. 33, sygn. 77, s. 108–137; Labes Faustinus, 1533, sygn. 70, s. 77–78.

PROCESY: proces Hippolita Steinwehra, nadplebana Stralsundu z miastem Stralsundem, 1521–1529, sygn. 77, s. 1–77, 108–137.

2.3.19. SUCHAŃ

WIZYTACJE KOŚCIELNE: 1545, sygn. 78, s. 1–18.

2.3.20. SZCZECIN

STUDENCI ZE SZCZECINA W WITTENBERDZE: 1518–1534, sygn. 73, s. 50.

REFORMATORZY I KAZNODZIEJE: Amandus Johannes, sygn. 68, s. 107, sygn. 73, s. 55–56, sygn. 74, s. 43–48; korespondencja Amandusa, 1524–1525, odpisy, sygn. 74, s. 43–48; Hovesch Nikolaus, sygn. 73, s. 61, 64–66, 107, 200; Kule Joachim, sygn. 73, s. 51; Loitz Hans, sygn. 73, s. 32–46, 219; Lubbeke Hans, sygn. 71, s. 102, sygn. 73, s. 34; Remmelding Anton, sygn. 68, s. 108–115; Rode Paul, sygn. 45, s. 9–10, sygn. 73, s. 2–19, 60, 64, 86, sygn. 154, s. 69; Strohschneider Bernhard, sygn. 68, s. 101, sygn. 108, s. 88, 117–119; Wohlgemut Andreas, sygn. 73, s. 59.

PRZEBUDOWA STOSUNKÓW KOŚCIELNYCH: instrukcja Paula vom Rode, 1539, odpis, sygn. 73, s. 2–19, sygn. 154, s. 571.

WIZYTACJE KOŚCIELNE: kaplice i szpitale św. Ducha i św. Jerzego, 1535, sygn. 73, s. 20–31.

CEREMONIE KOŚCIELNE: 1535, sygn. 73, s. 33–46; 1544, sygn. 73, s. 32–46.

PROCESY: Hans Stoppelberg, c/a Hans Loitz, 1524–1538, sygn. 73, s. 201–219; Hans Stoppelberg c/a Hans Barthel, 1527, sygn. 73, s. 217; rada miasta c/a Stellmacher Klaus, 1528, sygn. 73, s. 224; Hans Stoppelberg c/a Hans Loitz, 1530–1539, sygn. 73, s. 219; proces miasta z Janem, opatem benedyktynów z Michaelsberg k. Bambergu w sprawie naruszenia ich praw patronackich wobec kościoła św. Jakuba, 1531/1532, sygn. 73, s. 91–105; Hans Stoppelberg c/a rada miasta, 1536–1553, sygn. 73, s. 203, 212–216, 220, 243–251; Jürgen Wargin c/a Hans Loitz, protokół procesowy, 1544, odpis, sygn. 73, s. 32–46.

TUMULTY SPOŁECZNE: 1525/1526, sygn. 73, s. 79–84.

2.3.21. TRZEBIATÓW

PRZEBUDOWA STOSUNKÓW KOŚCIELNYCH: sygn. 65, s. 119–120, sygn. 81, s. 38–39, 45, 59, 64–65, 67–68.

WIZYTACJE KOŚCIELNE: 1535, sygn. 73, s. 136–155; 1561, sygn. 81, s. 59; 1570, sygn. 70, s. 90.

STUDENCI Z TRZEBIATOWA W WITTENBERDZE: 1520, sygn. 71, s. 65.

BUGENAHAGEN JOHANNES – REFORMATOR: 1510–1518/1519, sygn. 71, s. 13–14, 46–47, 50, 53, 82–83, 87, 91–92, 106, 110; M. Wehrmann, *Von Bugenhagens Lehrtätigkeit in Treptow*, „Heimatklänge. Zeitschrift des Vereins für Heimatkunde und Heimatschutz Treptow a. Rega” 1935, Nr. 6, wycinek prasowy, sygn. 71, s. 13–14.

SLUTOW OTTO – REFORMATOR, sygn. 65, s. 118, sygn. 70, s. 65–72, 115–116; M. Wehrmann, *Otto Schlutow, der erste Evangelische Pfarrer in Treptow a. Rega*, „Heimatklänge. Zeitschrift des Vereins für Heimatkunde und Heimatschutz Treptow a. Rega” 1926, Nr. 9, wycinek prasowy, sygn. 70, s. 115–116.

POZOSTALI REFORMATORZY I KAZNODZIEJE: Aepinus (Hoek) Johannes (1499–1553), sygn. 68, s. 173–178; Amandus Johannes, sygn. 68, s. 107, sygn. 73, s. 55–56, sygn. 74, s. 43–48; Beggerow Dionisius z Trzebiatowa, sygn. 70, s. 64; Boldewan Johannes, sygn. 70, s. 107–108, 110; Hecket Thomas, sygn. 74, s. 33; Ketelhut Christian, sygn. 68, s. 249–301, sygn. 74, s. 33, sygn. 77, s. 108–137; Knopke Andreas, sygn. 65, s. 118, sygn. 68, s. 104, sygn. 70, s. 102, sygn. 71, s. 100; Kurecke Johannes, sygn. 70, s. 99, 103–104; Labes Faustinus, 1533, sygn. 70, s. 77–78; Lörke Johannes, sygn. 70, s. 90, 92; Lubeke Johannes, sygn. 70, s. 90; Seckermann Heinrich, sygn. 70, s. 91.

2.3.22. WOŁOGOSZCZ

KAZNODZIEJE: Meifisch (Meyfisch) Leonhard (zm. 1560), sygn. 68, s. 118–121.

PASTORZY: Knipstro Johannes (1497–1556), sygn. 68, s. 179–248, sygn. 73, s. 86, sygn. 95, s. 420.

2.4. BUGENHAGEN JOHANNES

MATERIAŁY BIBLIOGRAFICZNE: sygn. 71, s. 1–2, 5–6, 38–39, 48–49, 66–67, 72, 89, 92, 94, 117–119.

POCHODZENIE RODZINNE, SPOŁECZNE I GEOGRAFICZNE: sygn. 71, s. 1–3, 79–80, 88–90, 92, 101–105.

STUDIA AKADEMICKIE: 1505, sygn. 71, s. 11–12, 72, 96.

FUNKCJA NAUCZYCIELA W TRZEBIATOWIE: 1510, 1512, 1519, sygn. 71, s. 50, 53.

KOLEGIUM KAPŁAŃSKIE W BIAŁOBOKACH: 1518, sygn. 70, s. 82–83, sygn. 71, s. 46–47, 87, 91–92, 106, 110.

KRONIKA POMORSKA: sygn. 71, s. 106.

PISMA TEOLOGICZNE: sygn. 71, s. 17–18, 47, 64, 99–100, 106; M. Wehrmann, *Aus theologischen Schriften Johann Bugenhagens*, „Pommersche Heimatkirche” 1933, Nr. 25, wycinek prasowy, sygn. 71, s. 17–18.

PSALMY: sygn. 71, s. 41, 49.

DZIAŁALNOŚĆ REFORMACYJNA NA POMORZU: sygn. 71, s. 54–63; opracowanie Ordynacji Kościelnej, 1535, sygn. 64, s. 3, sygn. 71, s. 85–86; wizytacje kościel-

ne, 1534/1535, sygn. 71, s. 68–70, 102; M. Wehrmann, *Johann Bugenhagen und Stargard*, „Heimat-Klänge. Zeitschrift für heimatliche Geschichte und Kultur” 1935, Nr. 209, wycinek prasowy, sygn. 71, s. 7–8; M. Wehrmann, *Johannes Bugenhagen, Dr. Pomer.*, „Heimatkalender für den Kreis Pyritz” 1934, s. 36–39, nadbitka, sygn. 71, s. 32–33; M. Wehrmann, *Johannes Bugenhagen in Pommern von 1485–1521*, Tl. 1–2 „Pyritzer Kreisblatt. Heimat-Beilage des Pyritzer Kreisblatt zur Förderung der Heimatpflege” 1935, Nr. 25, 26, dodatki do lokalnej gazety, sygn. 71, s. 26–27, 29–30; M. Wehrmann, *Johannes Bugenhagen in Rügenwalde*, „Heimatbeilage der Schlawer Zeitung” 1927, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 71, s. 36; M. Wehrmann, *Johannes Bugenhagen und Greifswald*, „Heimatleiw un Muddersprak. Wochenbeilage zur Greifswalder Zeitung” 1935, Nr. 26, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 72, s. 11–12; M. Wehrmann, *Johannes Bugenhagen. Zu seinem 450. Geburtstage*, „Belgarder Zeitung” 1935, Nr. 142, wycinek prasowy, sygn. 71, s. 24; M. Wehrmann, *Von Bugenhagens Lehtëtigkeit in Treptow*, „Heimatklänge. Zeitschrift des Vereins für Heimatkunde und Heimatschutz Treptow a. Rega” 1935, Nr. 6, wycinek prasowy, sygn. 71, s. 13–14; opracowania innych autorów, sygn. 71, s. 15–22, 79–80.

DZIAŁALNOŚĆ W WITTENBERDZE: 1522/1523, sygn. 71, s. 110; 1544/1546, sygn. 71, s. 52, 89–90.

DZIAŁALNOŚĆ W DANII: 1538, sygn. 71, s. 67.

KORRESPONDENCJA: list do Valentina von Stojentina, 1518, sygn. 71, s. 106; list do Bogusława X i Jerzego I, 27 V 1518, sygn. 71, s. 106; list do Johanna Boldewana, opata Białoboków, 9 VII 1524, odpis fragmentu, sygn. 70, s. 82; list M. Lutra i J. Bugenhagena do książąt pomorskich, w sprawie obsady stanowisk kaznodziejów w Szczecinie, 1537, odpis, rps, sygn. 71, s. 147; M. Wehrmann, *Ein Brief des Reformators D. Johann Bugenhagen vor 400 Jahren, vom 9 November 1534*, „Pyritzer Kreisblatt. Heimat-Beilage des Pyritzer Kreisblatt zur Förderung der Heimatpflege” 1934, Nr. 43, dodatek do lokalnej gazety, sygn. 71, s. 85–86.

KONTAKTY Z PETEREM ARTOPOEUSEM: sygn. 71, s. 43.

KONTAKTY Z JOHANNEM SUAWE: sygn. 71, s. 37, 64.

KONTAKTY Z JOHANNEM MURMELIUSEM: sygn. 71, s. 45, 53.

SPÓR TEOLOGICZNY Z LIBORIUSEM SCHWICHTENBERGIEM: sygn. 69, s. 1–50, sygn. 71, s. 110–116; M. Wehrmann, *Liborius Schwichtenberg*, „Wissenschaftliche Beilage zur Germania. Blätter für Literatur, Kunst und Wissenschaft” 1897, Nr. 28, nadbitka, sygn. 69, s. 11–12; M. Wehrmann, *Liborius Schwichtenberg, ein literarischer Gegner Bugenhagens*, „Archiv für Reformationsgeschichte” 1915, s. 285–295, nadbitka, sygn. 71, s. 110–116.

3. JUBILEUSZE REFORMACJI

OPRACOWANIA TEMATYCZNE: M. Wehrmann, *Frühere Reformationsjubelfeiern in Pommern*, „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde” 1917, Nr. 7, s. 57–62, nadbitka, sygn. 65, s. 240–245; M. Wehrmann, *Von ersten Reformationsjubelfeste in Pommern*, „Evangelischer Gemeindebote. Monatsblatt der Synode Greifenberg” 1917, Nr. 7, s. 26–27, wycinek prasowy, sygn. 65, s. 236–237.

JUBILEUSZE: 1585, sygn. 65, s. 18; 1617, sygn. 65, s. 237–238; 1717, sygn. 65, s. 249–250, sygn. 99, s. 130–133; 1817, sygn. 65, s. 237–238.

WYKAZ ŹRÓDEŁ I LITERATURY

I. ŹRÓDŁA NIEPUBLIKOWANE

LEIBNIZ-INSTITUT FÜR BILDUNGSFORSCHUNG UND BILDUNGSINFORMATION

Gutachterstelle für deutsches Schul- und Studienwesen im Berliner Institut für Lehrerfort- und weiterbildung und Schulentwicklung, Gut Lehrer (Personalunterlagen von Personalunterlagen von Lehrkräften).

ARCHIWUM PAŃSTWOWE W SZCZECINIE

Archiwum Państwowe w Szczecinie (zespół nr 78)

Archiwum Państwowe w Szczecinie (zespół nr 385)

Pomorskie Towarzystwo Historyczno-Archeologiczne w Szczecinie (zespół nr 303)

Rękopisy i Spuścizny (zespół nr 16)

Spuścizna Martina Wehrmanna (zespół nr 12)

2. LITERATURA

Akta miasta Łodzi, [1471] 1794–1914 [1918]. Przewodnik po zespole, oprac. M. Bandurka, Warszawa Łódź 1990.

Akta miasta Przemysła 1402–1944. Przewodnik po zespole archiwalnym, t. 1–2, oprac. J. Krochmal, Przemysł 1995–2000.

Akta miasta Przeworska w zasobie Archiwum Państwowego w Przemysłu. Przewodnik po zespole, oprac. M. Proksa, Przemysł 1996.

Altenburg O., *Hugo Lemcke. Ein Leben der Arbeit und des Erfolges*, Stettin 1935.

Archiwum Książąt Pszczyńskich. Przewodnik po zespołach 1287–1945, oprac. B. Spyta, Warszawa 1973.

Archiwum Książąt Szczecińskich. Przewodnik po zespole, cz. 1–2, oprac. J. Podrański, Szczecin 1991.

Bellée H., *Die Arbeiten Martin Wehrmanns in zeitlicher Folge*, „Baltische Studien” 33: 1931, s. 271–321.

Braun W., *Die Arbeiten Martin Wehrmanns der Jahre 1931 bis 1936 in zeitlicher Folge*, „Baltische Studien” 38: 1936, s. 343–350.

Chorażyczewski W., *Zachęta do archiwistyki*, Toruń 2022.

- Diestelkamp A., *Martin Wehrmann zum Gedächtnis. Rede, gehalten in der Sitzung der Gesellschaft für pommersche Geschichte und Altertumskunde am 25. Oktober 1937*, „Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde“ 51: 1937, s. 157–164.
- Hänsel M., *Die rügenschenschen Fischerflurnamen*, Stettin 1938.
- Holtz A., *150 Jahre Gesellschaft für pommersche Geschichte und Altertumskunde*, „Baltische Studien“ 90: 1974, s. 7–31.
- Horacy, *Dzieła wszystkie. Pieśni – Pieśni wieku – Jamby – Gawędy – Listy – Sztuka poetycka*, przełożył, wstępem i komentarzem opatrzył A. Lam, wyd. 2, Warszawa 1996.
- Jordan K., *Martin Wehrmann als Forscher und Lehrer*, [w:] *Das Gröningsche Gymnasium zu Stargard in Pommern*, hrsg. v. O. Hofmann, H. Siuts, Essen 1981.
- Kausche D., *Gedenkworte zum 100. Geburtstag Martin Wehrmanns*, „Baltische Studien“ 48: 1961, s. 7–18.
- Kosman J., *Działalność pedagogiczna Hugo Lemckego i dzieje Gimnazjum Mariackiego w Szczecinie*, [w:] *Hugo Lemcke. Materiały z polsko-niemieckiego seminarium naukowego w Książnicy Pomorskiej 5 grudnia 2000*, Szczecin 2001, s. 45–60.
- Kosman J., *Jedna biblioteka - trzy historie. Biblioteka Archiwum Państwowego w Szczecinie. Studium przypadku*, Warszawa-Szczecin 2021.
- Ploetz H., *Martin Wehrmann siebzig Jahre alt*, „Stargarder Zeitung”. Sondernummer, 16 VI 1931, s. 1.
- Ploetz H., *Martin Wehrmann zum 70. Geburtstag*, „Unser Pommerland” 16: 1931, s. 237–242.
- Poggendorf G., *Herzog Bogislaw von Pommern, die Türken und der Ruhm. Gestern, Heute, Übermorgen*, „Baltische Studien“ 106: 2020, s. 13–44.
- Polski Słownik Archiwalny*, pod red. W. Maciejewskiej, Warszawa 1974.
- Przewodnik po zespole akt Kancelarii Gubernatora Lubelskiego*, oprac. J. Tomczyk, Warszawa 1966.
- Randt E., *Martin Wehrmann als Geschichtsforscher Pommerns*, „Pommersche Heimatpflege” 2: 1931, s. 61–85.
- Ranke L., *Geschichten der romanischen und germanischen Völker von 1494 bis 1595*, Bd. 1, Leipzig-Berlin 1824.
- Rząd Gubernialny Lubelski 1867–1918. Przewodnik po zespole*, oprac. J. Godlewska, Warszawa-Łódź 1978.
- Schleinert D., *Der Codex Diplomaticus Bogislai* „Jahrbuch für die Geschichte Mittel- u. Ostdeutschlands” 53: 2007, s. 37–70.
- Sekretariat Stanu Królestwa Polskiego. Przewodnik po zespole (1807) 1816–1866*, oprac. H. Dmowska-Grabias, Warszawa 1976.
- Sitarz B., *Zabezpieczenie i scalanie rozproszonego zasobu Archiwum Państwowego w Szczecinie w latach 1945–1950*, „Szczecińskie Studia Archiwalno-Historyczne” 5: 2021, s. 103–167.

- Szukała M., *Archiwum Państwowe w Szczecinie w latach 1914–1945. Ludzie i działalność*, Szczecin 2019.
- Szukała M., *Martin Wehrmann i Otto Kunkel – ich rola w nauce i kulturze Szczecina końca XIX i pierwszej połowy XX wieku*, [w:] *Muzealnicy, archiwiści i bibliotekarze szczecińscy w XX wieku*, Szczecin 2022, s. 13–38.
- Szukała M., *Powstanie i działalność Towarzystwa Historii i Starożytności Pomorza w Szczecinie w latach 1824–1918. Z dziejów pomorskiej nauki i kultury XIX i początku XX w.*, Szczecin 2000.
- Szukała M., *Pruskie archiwa państwowe a niemieckie badania wschodnie (deutsche Ostforschung) w okresie międzywojennym XX wieku (1918–1939). Między nauką a politycznym zaangażowaniem*, Szczecin-Warszawa 2011.
- Szyller M., *Martin Wehrmann. Wybitny badacz dziejów Pomorza Zachodniego*, „Przegląd Zachodniopomorski” 1995, z. 1, s. 137–149.
- Turek-Kwiatkowska L., *Z dziejów służby archiwalnej. Archiwa na Pomorzu Zachodnim w latach 1808–1914*, Warszawa 1968.
- Unterstell R., *Klio in Pommern. Die Geschichte der pommerschen Historiographie 1815 bis 1945*, Köln-Weimar-Wien 1996, s. 185–200.
- Unterstell R., *Martin Wehrmann (1861–1937) als Historiograph Pommerns. Ein Porträt*, „Zeitschrift für Ostmitteleuropa-Forschung” 44: 1995, s. 375–390.
- Vick C., *Das Staatliche Friedrich-Wilhelm-Gymnasium zu Greifenberg in Pommern von 1852–1927. Festschrift zur 75. jährigen Jubelfest*, Greifenberg 1927.
- Wehrmann M., *Wehrmann, Rudolf Theodor*, [w:] *Allgemeine Deutsche Biographie*, Bd. 55, Leipzig 1910, s. 7–8.
- Wehrmann M., *Rudolf Theodor Wehrmann (1892)*, „Biographisches Jahrbuch für Altertumskunde” 16: 1893, s. 119–123.
- Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Szczecinie. Przewodnik*, pod red. H. Lesińskiego, Warszawa 1964.
- Zbiór przepisów archiwalnych wydanych przez Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych w latach 1952–2000*, wybór i oprac. M. Tarakanowska, E. Rosowska, Warszawa 2001.

INDEKS OSOBOWY

- Abraham 132
Achemenidzi 132
Adalbert biskup kamieński 345
Adalbert I Babenberg 134
Adam z Bremy 133
Adelajda, córka księcia brunszwickiego Ernesta I 176, 184
Adelajda, żona Henryka X Rumpolda 176, 177
Adolf, syn Kazimierza I dymińskiego 177
Adolphi Georg Heinrich 158, 159
Aepinus Johannes 400, 402
Aggesen Sven 146
Agnieszka, córka księcia brunszwickiego Henryka II 181
Agnieszka, córka księcia meklemburskiego Jana II 203
Agnieszka (1318–1371), córka Henryka II brunszwickiego 177
Agnieszka (1381/1388–1430), księżna pomorska 177
Agnieszka (zm. 1435), księżna pomorska 177, 207
Agnieszka (1436–1512), księżna pomorska 177
Agnieszka (1584–1629), księżna pomorska 177, 193
Albinus Christopher 332
Albrecht II, burgrabia norymberski 204
Albrecht III Achilles 115, 230, 231
Albrecht der Schöne 178
Albrecht Świętoborowic 178
Aleksander VI, papież 211
Aleksander Wielki 132
Aleksandra, księżna pomorska 178
Allendorff Johannes 94
Allenkerken Hermann 353, 354
Altenburg Otto 37, 65
Altingk Werner 158
Amandus Johannes 399, 401, 402
Amelia, córka Filipa Wittelsbacha 178, 196
Anastazja, córka Mieszka III Starego 178, 183
Anastazja Barnimówna 178
Angelus Georg zob. Engelke Georg
Angelus ze Stargardu 144
Anna, córka Jana I Młodszeo 179, 185
Anna, hrabina von Wunstorf 178, 182
Anna (1360–1413), księżna pomorska 178, 204, 206
Anna (zm. 1415), księżna pomorska 179
Anna (1421–1447/1459), księżna pomorska 179
Anna (1491/1492–1550), księżna pomorska 100, 179
Anna (1502–1568), córka Henryka II Średniego 179, 182
Anna (1531–1592), księżna pomorska 179
Anna (1554–1626), księżna pomorska 179, 180
Anna (1590–1660), księżna pomorska 180
Anna Jagiellonka (1476–1503) 180, 210
Anna Maria (1567–1618), księżna pomorska 180, 182
Annalista Saxo 151
Antoninowie 132
Apel Johann Christian 158
Appelman Joachim 290

Appoldia Henricus de 347
 Arend Christian Johann 159
 Argeadzi 132
 Arnold z Lubeki 147
 Artopoetus Peter 403
 Augustyn Józef 54, 83
 Aura Ekkehard von 134, 148

 Baehr Nikolaus Albrecht von 340
 Bake Werner 94
 Balcke Joachim 370
 Baltazar (1393–1421), książę meklembur-
 ski na Werle 177, 201
 Baltazar (1477–1507), książę meklembur-
 ski 201
 Balthasar Augustin 152
 Bandemer Georg von 353
 Bandurka Mieczysław 60, 89
 Banis Reymarus 350, 354
 Bär Max 94
 Barbara (zm. 1300), księżna pomorska 180
 Barnim, syn Bogusława X 182
 Barnim, syn Eryka II 182
 Barnim I, książę pomorski 106, 180, 187,
 200, 202, 203, 287, 289
 Barnim II, książę pomorski 141, 181
 Barnim III, książę pomorski 177, 181
 Barnim IV, książę pomorski 181, 207
 Barnim IX, książę pomorski 182, 192, 195,
 202, 204, 223, 327, 395, 399
 Barnim V, książę pomorski 181
 Barnim VI, książę pomorski 181
 Barnim VII, książę pomorski 181
 Barnim VIII, książę pomorski 46, 75, 178,
 182
 Barnim X Młodszy 96, 100, 180, 182, 183,
 185, 186, 190
 Barnim XI, książę pomorski 113, 175
 Bartel Johann Christian 378
 Barthelt Nikolaus 159

 Bartholdi Bartholdus 350, 353
 Bartłomiej, syn Warcisława II Świętobo-
 rzycy 171
 Batekinus Joachim 400
 Bauch Alfred 95
 Bauer M. 95
 Baumann Peter 185, 195, 199
 Beata (1270/1274–1315/1316), księżna
 pomorska 183
 Beggerow Dionisius 398, 402
 Beggerow Ernst 95
 Beggerow Jakob 400
 Behr Bernhard von 352, 354
 Behr Heinrich von 349, 353, 354
 Behr Lippold von 350, 354
 Belinck Joachim 385
 Bell Erhart 332
 Bellée Hans 43–46, 71, 73–75, 107
 Bendel Bartholomäus 378
 Benedykt XII, papież 343
 Berckmann Johannes 151
 Berdt Michael 159
 Berend Johann Gottlieb 158
 Berenhagen Gerhardus 349, 354
 Berger D. 311
 Berghane Nikolaus 116
 Berlinghoff Johannes 348, 352
 Bernard I, książę brunszwicko-luneburski
 197, 198
 Bernard II, książę sasko-lauenburski 177
 Bernard VII, książę anhalcki 182, 190, 199
 Bernardi Johannes 348, 354
 Bernheim Ernst 38
 Bernoulli Johann 152
 Bernward z Hildesheim 133
 Berser Bertrand 353, 354
 Beseke Wilkinus 354
 Betekinus 349
 Bethe Hellmuth 95, 322
 Betlier K. 95

Bevenhusen Conradus 354
 Billerbecke Walther von 354
 Billungowie 137
 Birckhamer Conrad 332
 Bismarck Otto von 337
 Bismarck-Osten Karl 95
 Blackwell 249
 Blancke Balthasar 332
 Blanckenburg Johannes (I) von 354
 Blankenburg Johannes (II) von 352, 353
 Blenno, ród 329
 Blide Michael 354
 Block Johannes 399
 Blücher Gebhard Leberecht 45, 46, 59, 74,
 75, 88, 97, 99, 105, 126, 279, 335, 337, 339
 Blumenthal Hermann 95
 Bock Siegfried von, biskup kamieński 346,
 349, 354
 Bogusław, syn Racibora I 183
 Bogusław I 178, 183
 Bogusław II 203
 Bogusław III 173, 184
 Bogusław IV 99, 168, 184, 191, 197
 Bogusław V 176, 184, 187, 197, 200
 Bogusław VI 184, 197
 Bogusław VII 184
 Bogusław VIII 185, 194, 207, 345
 Bogusław IX 181, 185, 201–202
 Bogusław X 45, 48–50, 56, 74, 76–78, 88,
 94–98, 100, 102, 108, 113, 114, 116, 149,
 167, 176, 180, 187, 196, 197, 201, 208–211,
 213, 215, 216, 222, 223, 226, 227, 229–231,
 233–236, 290, 327, 361, 395, 403
 Bogusław XI 185
 Bogusław XII 185
 Bogusław XIII 179, 183, 185, 186, 190,
 198, 199, 209
 Bogusław XIV 153, 154, 173, 186, 187, 189,
 239
 Bokemann Gerhardus 354
 Boldewan Johannes 402
 Bolentis Johannes 352, 354
 Bollhagen Lorenz David 378
 Bolte Thidler 354
 Bonaparte, ród 137
 Bone Jürgen von 216, 217
 Bone Michael von 217
 Bonin Eduard W.L. von 338
 Bonin Tesmar von 354
 Bonow Konrad 371
 Bonow Sanderus 354
 Borcke, ród 220
 Borcke Adrian Bernd von 243
 Borcke Ernst von 354
 Borcke Friedrich Adrian von 249
 Borcke Heinrich von 217, 290
 Borcke Jakob von 353
 Borcke Johannes von 353
 Borcke Jürgen von 216
 Borcke Kersten von 216
 Borcke Wolfgang von 216
 Borko *de Labese* 350, 353, 354
 Borkow Andreas 348, 354
 Bosch S. 159
 Bötke Gotthilf Erdmann 158
 Boulogne, ród 137
 Bourmont Louis Auguste Victor 249
 Boyen Hermann von 338
 Brack Hans 159
 Bramstede Johannes 349, 350, 352
 Braun Wilhelm 46, 75, 107
 Braunsberg Heinrich 324
 Braunschweig, ród 221, 266, 329
 Braunschweig David 350, 354
 Bredenbach Conrad 371, 400
 Bredow Heinrich 378
 Bremer Hans 332
 Briesen Christian von 354
 Brinck Lukas 290
 Bringehane Nikolaus 354
 Brink Roger 349, 353, 354

Brodtkorbt Heinrich 332
 Bronekowe Heinricus 354
 Brossow Johannes 354
 Bruckmann Nikolaus 354
 Brueghane Nikolaus 116, 367
 Brüggemann Ludwig Wilhelm 152, 378
 Bruker Hans 217
 Brun Nikolaus von 215, 348, 354
 Brunn Carl Wilhelm 387
 Bruno, książę Saksonii 136
 Brunsow Marquard 349, 354
 Brussewitz Heinrich von 349, 354
 Budden Mathias von 217
 Buduen Incelerius 347
 Bugenhagen Dagener von 215, 216
 Bugenhagen Johannes 42, 46, 71, 75, 110, 111, 114–116, 120, 150, 196, 210, 346, 389, 391, 395, 397, 398, 400–402
 Bugenhagen Wedego von 354
 Bulgrin Henning von 354
 Burbonowie 137
 Burchard I, książę szwabski 136
 Burchard Johannes 148, 211
 Burkhardt Robert 96
 Busler, kanonik kamieński 354

Caesar Daniel 174, 215
 Campe Berger 158
 Carvitz Wislaus 350
 Chasot Egmont von 339
 Chelopaeus Peter 151
 Chemnitz Franz von 332
 Chemnitz Martin von 215
 Chorążyczewski Waldemar 60, 89
 Christian August, książę Anhalt-Zerbst 94
 Christopher Samuel 378
 Chrystian I Wettyn 194, 209
 Chytraeus David 150, 172, 209
 Claperade, generał 249
 Cocceji Samuel von 336

Cöler Paul 47, 76
 Colner Luderus 352
 Colomb Amalia 38
 Conradus (1176–1216), prepozyt kamieński 352
 Conradus (1241–1249), prepozyt kamieński 352
 Conradus (1310–1317), dziekan kamieński 352
 Conradus (1333–1339), scholastyk kamieński 353
 Coppius Karl 152
 Cossebade Henning von 352
 Cossebade, ród 221
 Cramer, ród 329
 Cramer Daniel 144, 172–174, 195, 197, 329, 367, 376
 Crammon Henning 350, 353
 Croy Ernest de 153, 154, 180
 Croy Ernest Bogusław de 153, 154, 189
 Crüger Friedrich 370, 400
 Crummenhausen Lukas 353
 Curio Georg 332
 Curschmann Fritz 96, 152
 Czarnowski J.W. 338
 Czorges Johannes 350, 354
 Daberckow C. 159
 Dabermann Heinrich von 354
 Dabermann Henning von 350, 355
 Dahlen Gabriel 159
 Dähnert Johann Karl 152
 Dalmer Martin von 144, 211
 Dametz Johannes von 355
 Damitz Klaus von 215
 Damitz Moritz von 354
 Damitz Nikolaus von 353
 Damroka z Sobiesławiców 168
 Dannenberg 159
 Dargatze Johannes 355
 Darsow Lambertus von 355
 Darsow Nikolaus von 349

Dartzow Heinricus 355
 Dawid, król Izraela 132
 Decenius Matthias 378
 Dehict Ludwig 98
 Dehne Franz von 215
 Deissner Hermann 96
 Delbrück Carl Ludwig 332
 Demin Arnoldus Johannes 355
 Demmin Johannes 354, 355
 Dene Johannes 355
 Denhard Johann Heinrich 158
 Denhardt Christoph 159
 Denzel Georges Frederich 250
 Dersekow Ludolfus 355
 Detmar z Lubeki 147
 Dewitz, ród 221
 Dibbelt Otto 96
 Diels Hermann 96
 Diestelkamp Adolf 35, 40, 48–50, 63, 68, 77–79, 81, 96
 Długosz Jan 151
 Dmowska-Grabias Halina 60, 89
 Dobrosława, księżna pomorska 187
 Dohrmann Franz 94, 96
 Dolgemann, ród 329
 Dolle Christian 350, 354, 355
 Dollenus Engelbrecht 350, 355
 Döring Matthias 148
 Dorota (1528–1558), księżna pomorska 187
 Dosse Henning 353, 354
 Dowgiałło Zofia 55, 84
 Drake Jorgen 332
 Drakenn Ronneward 216
 Drenenstädt Georg Matthias 159
 Dreyer Gottfridus, sufragan kamieński 347
 Dufresse Simon Camille 249, 250

 Ebeling Johann Ernst 159
 Ebers Paul 172
 Eberstein, ród 195, 221, 359

 Eberstein Georg Caspar von 352
 Eberstein Ludwig (I) von, biskup kamieński 346
 Eberstein Ludwig (II) von 352
 Eberstein Wislaus von 349
 Eberstein Wolfgang von 352
 Eckerdt C.W. 378
 Effenkart 159
 Eggebrecht Bernhard 352
 Eggebrecht Jakob 355
 Eggebrecht Martin 352
 Eichhorn Johannes 159
 Eickstedt, ród 220
 Eickstedt Bertram von 350, 355
 Eickstedt Friedrich von, biskup kamieński, 345, 350, 354, 355
 Eickstedt Jasper von 352, 354, 355
 Eickstedt Johannes von 349, 355
 Eickstedt Laurentius von 332
 Eickstedt Valentin von 144, 148, 172, 190, 191
 Eisenhart Friedrich von 338, 339
 Eltz Arnold von, biskup kamieński 345
 Elżbieta, córka Barnima I 187, 194,
 Elżbieta, córka Gerarda II Ślepego 187, 203
 Elżbieta, córka Kazimierza Wielkiego 184, 187
 Elżbieta, córka księcia brunszwickiego
 Eryka I 188, 198
 Elżbieta, córka księcia Jana I Młodszeo 186
 Elżbieta, żona Wacisława V 187
 Elżbieta (1210–1222), księżna pomorska 187
 Elżbieta (1302–1349), księżna pomorska 187
 Elżbieta (1346–1393), księżna pomorska 188
 Elżbieta (1360–1388), księżna pomorska 188
 Elżbieta (1420–1473), księżna pomorska 188
 Elżbieta (1425–1471), księżna pomorska 188, 197
 Elżbieta (1463–1516), księżna pomorska 188
 Elżbieta (zm. 1518), księżna pomorska 188

Elżbieta (1544–1554), księżna pomorska 188
 Elżbieta (1580–1653), księżna pomorska 189
 Elżbieta Magdalena, księżna pomorska 189
 Engel Franz 51, 52, 54, 55, 80, 82, 83
 Engel Otto 96
 Engelbrecht Johann 149, 172
 Engelke Georg 379, 400
 Engelke Wilhelm 288, 295, 371
 Engell Franz 332
 Erdmuta (1561–1623), księżna pomorska 189, 195
 Erdmuta (1578–1583), księżna pomorska 189
 Erhardt Jakob 159
 Ernest I, książę brunszwicki 176, 184
 Ernest I Żelazny 200
 Ernest III, książę brunszwicko-luneburski 201
 Ernest Ludwik, książę pomorski 96, 100, 153, 154, 174, 185, 186, 189, 190, 195, 199, 209
 Ernst Johann Nikolaus 158
 Ertmar Warcisławowic 190
 Eryk, książę mekleburski 208
 Eryk I, książę brunszwicki 188
 Eryk I, książę pomorski 176, 191, 193
 Eryk I, książę sasko-lauenburski 187
 Eryk II, książę brunszwicko-luneburski 184, 197, 233
 Eryk II, książę pomorski 176, 188, 191, 198, 201, 202, 208
 Eryk III, książę pomorski 191
 Eryk IV, książę sasko-lauenburski 177
 Eryk X Knutsson 180, 202
 Erythäus Joachim 378
 Eufemia, córka Mściwoja II 168
 Eufemia, córka Sambora II tczewskiego 168
 Eufemia Pomorska 191
 Eufrozyna 169
 Eufrozyna Opolska 169, 170
 Faber, rodzina 330
 Faber Christoph 378
 Faber Jakob 173, 330, 332, 376, 397
 Fabricius E. 322
 Fabricius Johannes 332
 Fährndrich A. 323
 Falcke Johannes Christoph 158
 Falcke Wiktor 158
 Fedius Johannes 348, 355
 Ferber Augustin 158
 Fick Johann Christian 337
 Filip I, książę pomorski 115, 153, 154, 173, 176, 178, 179, 182, 191, 192, 201, 391
 Filip I Wittelsbach 178, 196
 Filip II, książę pomorski 153, 154, 173, 175, 192, 193, 209
 Filip Juliusz, książę pomorski 148, 177, 186, 193
 Filippa Lancaster 100, 191, 193
 Fincke Detlev 355
 Fisbeke Heinrich 355
 Flawiusze 132
 Flemming, ród 220, 221, 290
 Flemming Heino Heinrich von 340
 Flemming Jakob von 215–217
 Flemming Jasper von 217
 Flemming Thymo von 355
 Florentius, kanonik kamieński 352
 Franciscus, kanonik kamieński 355
 Franciszek, książę brunszwicko-luneburski 185, 199
 Franciszek I, książę pomorski 95, 174, 193, 194, 209
 Franciszek II, książę sasko-lauenburski 201
 Franciszek Karol, książę sasko-lauenburski 177
 Franciszek z Asyżu 112
 Francke Hans 159
 Frater Cono, sufragan kamieński 347
 Fredebern Reimar 355
 Fredenhagen Walter 96

Freder Jakob 370
 Fregano Marinus de, biskup kamieński 42, 70, 111, 346, 360
 Freising Otto 147
 Fridericus, kanonik kamieński 350, 354, 355
 Friedeborn, ród 329
 Friedeborn Paul 149, 172, 328
 Friedensburg Karl Walter 96
 Friedrichs Hans 96
 Frolich Jakob 159
 Frommhold Georg 96
 Fryderyk I Hohenzollern, elektor brandenburski 177
 Fryderyk I Oldenburg, król Danii i Norwegii 208
 Fryderyk II Hohenstauf, cesarz 136, 228
 Fryderyk II Wielki 43, 71, 121, 127, 253, 313, 326, 335, 336, 340
 Fryderyk II Żelazny 230, 234
 Fryderyk August Hanowerski 339
 Fryderyk Franciszek, książę meklemburski 339
 Fryderyk Wettyn, wielki mistrz zakonu krzyżackiego 235
 Fryderyk Wilhelm I, elektor brandenburski 43, 71, 241, 335, 342
 Fryderyk Wilhelm I, król pruski 335, 336
 Fryderyk Wilhelm III, król pruski 335, 337, 339
 Fryderyk Wilhelm IV, król pruski 340
 Fuchs Heinrich Gottlob 158

 Gadebusch Th.H. 172
 Gaebel Georg 250
 Gajusz Mariusz 132
 Gajusz Semproniusz Grakchus 132
 Gantzer Paul 96
 Garin Peter 352
 Garzedow Johannes 354, 355
 Gassen Kurt 97
 Gaziński Radosław 55, 84

 Georgia, córka księcia pomorskiego
 Jerzego I 194
 Gerard II Ślepy 187, 203
 Gerdes Johannes 332
 Gerhoch von Reichersberg 134
 Gerlitz Johannes 353
 Gerschow, ród 99
 Gerschow Friedrich 148, 172–175, 193
 Gerschow Timotheus 144, 150
 Gertruda, córka Sambora II tczewskiego 169
 Gerwazy z Tilbury 150
 Gesner S. 174
 Ghiseler Siegfried 353, 355
 Ghiso, kanonik kamieński 352
 Giese Chr. 97
 Giese Johannes 332
 Gilly Friedrich 324, 326
 Glambecke Martin 377, 378
 Glasenapp, ród 221
 Glasenapp Henning von 216, 349, 353–355
 Glasenapp Johannes von 349, 355
 Glasenapp Lubbert von 353, 355
 Glasenapp Peter von 217
 Gleichen Hermann von, biskup kamieński 94, 102, 123, 345
 Glinde, ród 329
 Glinde Henning 355
 Glineke, ród 329
 Gneisenau August Neidhardt von 113, 335, 339
 Godlewska Julia 60, 89
 Goisse Hermann 141
 Goltbeke Witzekinus 350, 353, 355
 Goltingen Johannes 352
 Goltz D. von der 97
 Goltz Karl Fr.H. von der 339
 Goltze, ród 221
 Gosler Wernerus 349, 353, 355
 Gotfryd z Bouillon 135
 Gottberg G. 305

Gottfridus Dreyer, sufragan kamieński 347
 Götzke Georg 159
 Grandeau Louis Joseph 249
 Granier Hermann 246
 Grantzin A. 174
 Greyn Hans 290
 Griper Werner 349, 353, 355
 Gripeswoldt Conradus 352, 355
 Gristow Dubbeslaus 349, 355
 Gröning Peter 98, 102, 106, 128, 287, 290
 Grouvel François 250
 Grumbkow, ród 221
 Gruningen Bernard 355
 Gryfici 43, 45, 47, 48, 53, 76, 77, 81, 85,
 95, 101, 106, 108, 110, 117, 126, 142, 167,
 171–211
 Grzegorz IX, papież 343
 Gudentow Albertus 349
 Gulitz Johannes 215
 Güntersberg, ród 221
 Güntersberg Borchard von (1425) 354
 Güntersberg Borchard von (1478–1484) 355
 Güntersberg Eggardus von 355
 Güntersberg Gerhardus von 355
 Güntersberg Heinrich von 349, 353
 Güntersberg Kaspar von 350, 355
 Güntersberg Walther von 348, 355
 Günther Otto 97
 Gustaw II Adolf 47, 76, 113, 237
 Gustrow Hermann 352
 Gutzekow Nikolaus 355
 Gwizjusze 137

Haas Alfred 97
 Habsburgowie 137
 Haendel Gottlieb 378
 Haendel Johann David 378
 Haese Christian Friedrich 339
 Haese Friedrich 97
 Haese Georg Friedrich 339

Haese Maria 97
 Hafftiz Peter 150
 Hainhofer Filip 144, 192
 Halle, ród 329
 Hamborg Bernard 353, 355
 Hammis Hartwicus 353
 Hane Ludeke 217
 Hänsel Magdalena 49, 78
 Hardenberg Karl August von 339
 Harder Gotthilf 97
 Harenberg von, major 248
 Haseldartz Friedrich von 347
 Hasenjäger Martin 47, 76, 97, 106, 296
 Hebron, ród 221
 Hebron Daniel 111, 241
 Hecker Wilhelm 400
 Hecket Thomas 399, 402
 Heidebreck Henning von 217
 Heidebreck Lorenz von 217
 Heidebrecke Gerhard von 349, 355
 Heimann Peter 142
 Hein Max 97
 Heinemann Otto 97
 Heiner Joachim 216
 Heinrichus, kanonik kamieński 352
 Heise Heinrich 158
 Heitke Laurentius 265
 Helden 93
 Helmold 133, 147
 Helpte Philippus 350, 352
 Hendess Karl Gottlieb 158
 Hennecke Jürgen 141
 Henning, duchowny 367, 369
 Henryk (1412–1466), książę meklemburski
 200, 207
 Henryk I, książę brunszwicko-luneburski
 198, 207, 233
 Henryk I Pielgrzym 178
 Henryk II, książę brunszwicki 177, 181
 Henryk II Starszy, książę meklemburski 194

Henryk II Średni 179, 182
 Henryk III Lew 136
 Henryk IV Salicki 134, 136
 Henryk X Rumpold 176, 177
 Henryk XII Lew 134
 Henryk Juliusz, książę brunszwicki 194
 Herbord 148
 Hercker Georg 332
 Herdeghen Herbordus 355
 Hering Hermann 37, 65
 Hering Johann Samuel 296
 Herlitz David 47, 76, 97, 144, 146, 172, 296
 Herlitz Nils 97
 Herman Korner 147
 Hermann Ludwig 328
 Hermannus, kanonik 355
 Herodianie 132
 Herodot 36, 64
 Hess Robert 218
 Hetzel Valtin 159
 Heuer Reinhold 98
 Heyl Christopher 272, 399
 Heyne Johannes 332
 Heyse Laurenz 349, 355
 Heyso, kanonik 353
 Hildebrand Andreas 173
 Hildebrandus, kanonik 352
 Hildegarda, księżna pomorska 194
 Hindenburg, ród 221
 Hinsche Johann 378
 Hintzius Johannes 332
 Hoek Johannes zob. Aepinus Johannes
 Hoffmann Friedrich 98
 Hoffmann Tassilo 98
 Hofmeister Adolf 98
 Hagedorp Holk Vincentius 355
 Hohenholz Jakob 100
 Hohenstaurowie 129, 137
 Hohenzollernowie 98, 114, 137
 Holce Joachim 43, 71
 Holste Johannes 355
 Holsten Bertramus 349, 355
 Holsten Reinhold 98, 164
 Holtz Adalbert 50, 79
 Höpfner Michael 158
 Horacy, poeta 48, 77
 Horn Friderik 332
 Horn Lubbertus 349, 355
 Horn Ludeke 217
 Hornejus Johann Gottfried 378
 Horst Philipp 173, 174, 197
 Hovesch Nikolaus 401
 Hovesch Peter 215
 Hrotsvitha 134
 Huitfeldt Arild 148
 Humboldt Wilhelm 45, 73
 Hungherstorp Dominicus 355
 Hunichius Christoph 174, 197
 Hutten Ulrich von 119, 390
 Ibrahim ibn Jakub 133
 Ide Joachim 159
 Immermann J.F. 332
 Incelerius Buduen 347
 Ingeborga Bogusławówna 194
 Iven, ród 98
 Iven Henning von, biskup 346, 355
 Iven W. von 98
 Jadwiga, córka Barnima I 194
 Jadwiga, córka Wacisława IV 194
 Jadwiga Maria, księżna pomorska 195
 Jaques 332
 Jäger Kurt 98
 Jageteuffel, ród 329
 Jahn Andreas 215
 Jahnetz C. 98
 Jakob, magister 332
 Jan, hrabia Mansfeld 187
 Jan I, margrabia brandenburski 184
 Jan I Brzeski, książę legnicki 179

- Jan I Młodszy, książę szlezwicko-holsztyński 179, 185, 186, 189
- Jan II, książę meklemburski 181, 203, 206, 207
- Jan III, książę meklemburski 202
- Jan III, książę szlezwicko-holsztyński 192, 209
- Jan V, książę meklemburski 179
- Jan XXII, papież 343
- Jan Alchemik 188, 197
- Jan Ernest, książę pomorski 195
- Jan Fryderyk, książę pomorski 174, 182, 183, 185, 189, 190, 195, 196, 199, 202, 237, 327, 346
- Jan Fryderyk, książę wirtemberski 205
- Jan Jerzy (1525–1598), elektor brandenburski 177, 180, 183, 189, 193
- Jan Oldenburg, król Danii 233
- Jan Opolski, biskup kamieński 114
- Jan Stały, elektor Saksonii 192, 202
- Jan Ścinawski, książę 200
- Jan Wilhelm, książę saski 186
- Jan Wittelsbach 197
- Jan z Czarkowa 150
- Jaromar, biskup kamieński 42, 70, 114, 345
- Jaromir I, książę rugijski 168
- Jaromir II, książę rugijski 168
- Jerzy I, książę pomorski 97, 178, 196, 201, 236, 403
- Jerzy I Brzeski 100
- Jerzy II, książę pomorski 196
- Jerzy II Mocny, książę anhalcki 177
- Jerzy III, książę pomorski 113, 174, 194, 196
- Joachim I Młodszy, książę pomorski 188, 197
- Joachim I Nestor, elektor brandenburski 196, 201, 230
- Joachim Ernest, książę anhalcki 182, 190
- Joachim Jasmund 186
- Jobst W. 173
- Jobst III, hrabia Barby-Mühlingen 179
- Johannes (1297–1302), prepozyt 352, 353
- Johannes (1304–1315), kanonik 350, 352, 353, 355
- Johannes (1351), kanonik 355
- Johannes (1397), prepozyt 352
- Johannes (1422), kanonik 355
- Johannes, sufragan kamieński 347
- Johannes I, biskup kamieński 96, 345
- Johannes II zob. Willekini Johannes
- Johannes III, biskup kamieński 98, 346
- Johannes IV, biskup kamieński 346
- Johannes dux Saxoniae 355
- Johannes Gardensis episcopus, sufragan kamieński 347
- Johannis Petrus 355
- Jonas Justus 390
- Jordan K. 35, 63
- Jorden Joachim 355
- Judyta, córka Bogusława IV 197
- Judyta, córka księcia brunszwicko-luneburskiego Eryka II 184
- Juliusz, książę brunszwicki 190
- Juliusz Cezar 132
- Kadłubek Wincenty 149
- Kaffke Johannes Sigismund 159
- Kalen Christian 149, 209
- Kalisch Christian 355
- Kalleberge Simon 142
- Kalmus Paul 98
- Kameke Jürgen von 215
- Kansdorf, ród 329
- Kantzow Thomas 143, 144, 150, 173, 211
- Karith Martin, biskup kamieński 346, 358
- Karol II Łysy 135
- Karol IV Luksemburski, cesarz 136, 188, 228
- Karol V Habsburg, cesarz 235
- Karol XI, król szwedzki 243

Karol XII, król szwedzki 237
 Karol Wielki 135
 Karvitz Wislaus 355
 Katarzyna, córka Bogusława V 197
 Katarzyna, córka księcia brunszwicko-
 lüneburskiego Bernarda I 197, 198
 Katarzyna (1384–1426), księżna pomorska
 197
 Katarzyna (1479–1526), księżna pomorska
 198, 233
 Katarzyna (1575), księżna pomorska 198
 Katarzyna II Wielka 94, 98
 Katzler Andreas G.Fr. von 339
 Kaufmann Hans 49, 78
 Kaufmann Josef 98
 Kausche Dietrich 35, 36, 63, 64
 Kazimierz, syn Warcisława II
 Świętoborzycy 171
 Kazimierz (1494–1518), książę pomorski 199
 Kazimierz I, książę pomorski 177, 198
 Kazimierz II, książę pomorski 176, 187, 198
 Kazimierz II Młodszy 171
 Kazimierz III, książę pomorski 176, 198
 Kazimierz III Wielki 184, 187
 Kazimierz IV, książę pomorski 198
 Kazimierz V, książę pomorski 188, 197,
 198, 201
 Kazimierz VI, książę pomorski 199
 Kazimierz VII, książę pomorski 190, 199
 Kemmerer Johannes 353
 Kerkow Hinricus 348, 350, 355
 Ketelhut Christian 111, 399, 400, 402
 Kettler, ród 137
 Kettler Aleksander 117, 234
 Kettler Fryderyk 189
 Kettler Jakub 234
 Keyser Erich 98
 Kielman, ród 329
 Kieselbach Johannes 332
 Kirstenius Georg 332
 Kitscher Johannes 144, 173, 211
 Klara brunszwicka, księżna 185, 199
 Klara Maria, księżna pomorska 199
 Klausewitz Karl 340
 Klein Nikolaus 399
 Kleist Ewald Christian von 45, 73
 Kleist Georg von 215–217, 349, 355
 Kleist Jakob von 215, 352, 354
 Kleist Lorenz von 147, 215
 Kleist Peter von 217
 Kleist Pribeslaus (I) von 215, 352, 353
 Kleist Pribeslaus (II) von 359
 Kleist Tessen von 217
 Klemens V, papież 343
 Klemptzen Nikolaus von 144, 151, 172,
 355, 356
 Klemptzow Jakob 217
 Kleüestern Simon 356
 Klosemann Kaspar 159
 Klosemann Melchior 159
 Knade Jakob 397
 Knipstro Johannes 128, 396, 400, 402
 Knobelsdorff Kurt Gottfried von 248
 Knopke Andreas 402
 Kolner Arnoldus 356
 Kolner Luderus 356
 Konrad I, biskup kamieński 345
 Konrad II, biskup kamieński 345
 Konrad III, biskup kamieński 345
 Konrad IV, biskup kamieński 345
 Konradus, kanonik 356
 Kopman Heinricus 356
 Korneliusze 132
 Kosegarten Ludwig Theobul 43, 45, 71, 73
 Kosman Janina 37, 52, 65, 81
 Kosmas z Pragi 147
 Kotzke Paul von 356
 Krakewitz Barthold von 173
 Krakewitz Hans von 217, 353
 Krantz Albert 147, 173, 210

Krochmal Jacek 60, 89
 Krockow Anton von 340
 Krüger Friedrich 310
 Krüger Wilhelm 290
 Kruse Johann 215
 Krusse Nikolaus 356
 Krzysztof II, król duński 191
 Krzysztof Warcisłowic 200
 Kuckuk David 348, 356
 Kufener Nikolaus 186
 Kuhn Georg 159
 Kuhn Valentin 159
 Kule Joachim 401
 Kule Nikolaus 356
 Kunckel Johann 159
 Kunkel Otto 98
 Kunow Gottfried 356
 Kurecke Johannes 402
 Küssow, ród 221
 Küssow Christian von 215
 Küssow Christoph von 185, 195
 Küssow Erasmus von 353
 Kutscher von 339
 Kyl Conradus 356
 Kynd Werner 348, 356

Labentz Borchard 159
 Labes Faustinus 400, 402
 Lagebusch Joachim 114, 259
 Lagus Gregor 96, 101, 144, 150, 399
 Lambertus, kanonik kamieński 352, 356
 Lamprecht Karl 38, 66
 Lancasterowie 137
 Landau Friedrich 387, 388
 Landtstrachlinger Johannes Christof 159
 Lanken Rykmannus 356
 Lasalle Antoine Charles Louis 249
 Lassche Pawel 158
 Latański Stanisław 194
 Lehmann Johann Christoph 332

Leich Johann Heinrich 159
 Leidig Franz 99
 Lemcke Bernhard 159
 Lemcke Hugo 37, 65, 94, 99, 152
 Lenoir 250
 Lesiński Henryk 55, 56, 84,
 Levin Heinrich 349, 353, 354
 Lewenhagen Johannes 353, 354
 Lichtenow Johannes 356
 Lichtevoth Johannes 352
 Liebe Georg 332
 Liebert Jean Jacques 249, 350
 Lieckersdorf 248
 Lippoldus 356
 Lipzik Conradus 348, 356
 Lockstedt Peter 353
 Loewe Karl 43, 71
 Löffelholz Hans Wilhelm 144
 Loitz, ród 325, 329
 Loitz Hans 401
 Lombard Johann Wilhelm 249
 Lommatzsch F. 324
 Lörke Johannes 402
 Lotar I 135
 Louesten Simon 358
 Lowenthal 159
 Lubbeke, rodzina 329
 Lubbeke Hans 401, 402
 Lubinus Eilhard 145, 173
 Luchentin Jakob 350, 356
 Lucius Jakob 157
 Ludolfingowie 137
 Ludowingowie 135–137
 Ludwik I Pobożny 135
 Ludwik II Niemiecki 135
 Ludwik V Wittelsbach 115, 176, 192, 236
 Ludwik Węgierski 235, 236
 Luiza, królowa pruska 128, 247, 337
 Luksemburgowie 137
 Lullewitz Hermann 349, 356

Lustre Paulus 356
 Luter Martin 42, 44, 71, 73, 111, 115, 116,
 128, 129, 143, 389, 391, 395, 398, 403
 Lyer Samuel 159
 Lyndwendkoper Johannes 348, 356

 Maass P. 94
 Machabeusze 132
 Macht Bernard 186
 Magdalena (1454–1532), księżna pomorska
 200, 207
 Magerius Andreas 175, 185, 189, 193, 195
 Magnus, biskup kamieński 346
 Magnus I, książę meklemburski 188
 Magnus II, książę meklemburski 208
 Maksymilian I Habsburg 136, 214, 228, 234
 Maler Johannes Peter 159
 Malotki Johannes 99
 Maltzahn, ród 220, 221
 Maltzahn Berndt von 356
 Małgorzata, córka Barnima I 200
 Małgorzata, córka Bogusława IV 99, 200
 Małgorzata, córka Bogusława V 200
 Małgorzata, córka Eryka II
 Małgorzata, córka Joachima I Nestora 201
 Małgorzata, córka Kazimierza V
 Małgorzata, córka księcia
 Mikołaja I 180, 200
 Małgorzata, córka księcia pomorskiego
 Filipa I 201
 Małgorzata, córka księcia pomorskiego
 Jerzego I 201
 Małgorzata, córka Racibora I 200
 Małgorzata, córka Świętobora I 201
 Małgorzata, córka Wisława II 168, 200
 Małgorzata Brandenburska 201, 210
 Małgorzata Samborówna 169
 Mamphras Jeremias 159
 Mangel Georg Ernst 378
 Manow, ród 221
 Manow Matthaus von 356
 Manow Otto von 356
 Manow Ulrich von 356
 Manteuffel, ród 221, 275
 Manteuffel Eggard (I) von 350, 356
 Manteuffel Eggard (II) von 216, 350, 356
 Manteuffel Erasmus von, biskup
 kamieński 98, 215, 346, 349, 356
 Manteuffel Heinrich von 356
 Manteuffel Markus von 356
 Marcellinis Balthasar 356
 Maria (1408/1415–1454), córka księcia
 Siemowita IV 201
 Maria (1474–1512), córka księcia Eryka II 202
 Maria (1527–1554), córka Barnima IX 202
 Maria Eleonora, królowa szwedzka 240
 Maria Ludwika Gonzaga 236
 Maria Saska (1516–1583), księżna
 pomorska 192, 195, 202
 Marianna, córka Eryka X Knutssona 180, 202
 Mark Benedikt 332
 Marstaller Martin 99, 145, 149, 173–175
 Marwitz Friedrich August Ludwig von der
 337, 339
 Massow Ewald von 216, 217
 Massow Ludeke von 217
 Matylda, córka księcia pomorskiego
 Ottona I 202
 Matylda, córka margrabiego
 brandenburskiego Jana I 184
 Matylda, żona Sambora II tzewskiego 169
 Maurycy Saski, elektor Saksonii 391
 Mayer-Haenel G. 322
 Medyceusze 137
 Meifisch Leonhard zob. Meyfisch Leonhard
 Meinecke Friedrich 94, 99
 Melanchton Filip 116, 192, 389, 391, 392
 Mellin, ród 221
 Melsholt Valentin 352
 Menn Walter 99
 Mentzerken Conradus 356

Merowingowie 137
 Meseritz Martin von 350, 356
 Meyer Gerhardus 332
 Meyer 99
 Meyer Paul 99
 Meyfisch Leonhard 402
 Mickes Peter 217
 Micraelius, ród 329
 Micraelius Johannes 145, 173
 Mieszko III Stary, książę 178, 183
 Mikołaj I, książę meklemburski 180, 200
 Mikołaj V, książę meklemburski 208
 Milchratz 99
 Mirosława, córka Mściwoja I 169, 183, 203
 Mirow Christian 353, 354
 Mohnike Gottlieb Christian Friedrich 152
 Möller Karl 99
 Möller Lorenz 399
 Mollerus Friedrich 332
 Moltke Helmuth 138
 Moltzan Berndt von 217, 222, 350
 Moltzan Hartwick von 217
 Moltzan Joachim von 350, 356
 Moltzan Ludeke von 216
 Morgenstern Lorenz 399
 Morré Fritz 50, 79
 Motta Emil 58, 100, 149, 211
 Mściwoj I, książę gdański 169, 183, 203
 Mściwoj II, książę gdański 168–170
 Müller 100
 Müller E.H. 332
 Müller Joachim 378
 Müller Martin 159
 Mundt Heinrich 354
 Münster Sebastian 172
 Murmelius Johannes 392, 403
 Musselius J. 174

 Nathanel Schwabe 332
 Natzmer Heinrich von 216

 Natzmer Wilhelm von 353
 Nettelbeck, rodzina 247, 265
 Nettelbeck Joachim Christian 45, 74, 120, 126, 247, 265
 Neuenkirchen Conradus 350, 356
 Neuenkirchen Hermannus 352, 356
 Neveling Nicolaus 350, 356
 Nicolai Friedrich 159
 Niessen Paul 100, 316, 329
 Nikolaus (1297–1302), kanonik 356
 Nikolaus (1338), kanonik 349, 356
 Nitschmann Johannes Friedrich 378
 Nordow Dietrich 356
 Normann Heinrich von 356
 Normanowie 137

 Odebrecht, rodzina 156
 Oelrichs Johann Carl Conrad 152, 153, 157
 Oeseler Christoph Otto 332
 Oesler Constantinus 332
 Oesler Philipp 332
 Okóń Irena 54, 83
 Oktawian August 132
 Olberhausen Bernhard 349
 Olde Johannes 215
 Oldenburg E. 322
 Osten, ród 156, 221
 Osten Alexander von der 356
 Osten Antonius von der 356
 Osten Ewald von der 216
 Otto, ród 329
 Otto Johannes 155, 215, 356
 Otto Laurentius 215
 Otton (1333/1335–1337), książę pomorski 203
 Otton I, książę pomorski 187, 203
 Otton I Tłusty 194
 Otton I Wielki 136, 228
 Otton II, książę pomorski 203

Otton III, książę pomorski 203
 Otton IV, hrabia holsztyński 202
 Otton IV, książę pomorski 203
 Otton z Bambergu 40, 44, 68, 73, 328, 341, 343
 Owstin Karl Philipp von 249
 Pagenkopf Johannes 100
 Palborn Heinrich 352
 Papendorp Johannes 356
 Parchim Godtfridus 356
 Parchim Heinrich 356
 Parleberg Johannes 148, 172, 356
 Pasenow Henning von 216, 217
 Paul Johannes 100
 Pauli Gustav 100
 Pauli Joachim 159
 Pawlik Radosław 48
 Peine Henning von 348
 Pepin I Akwitański 134
 Perrin Claude Victor 249
 Petersdorff Ernst 290
 Petersdorff Hermann 100, 250
 Petersdorff Joachim 290
 Petitgrand Charles Robert 250
 Petra Johannes 352
 Petrus, biskup kamieński 345
 Petrus Olai 148
 Peyne Henning 356
 Piccolomini Octavio 241
 Piotr z Duisburga 147
 Piotr z Rawenny 210
 Pirnei Michael 332
 Plantageneci 137
 Plate Jakob 356
 Plate Joachim 356
 Plateman Heinrich 356
 Plattnerus Theodor 263
 Plener Johann Adam 160
 Ploetz H. 35, 37, 63, 65
 Podewils, ród 221
 Podewils Adam von 216
 Podewils Heinrich von 340
 Podewils Martin von 217
 Podewils Peter von 216, 217
 Podralski Jerzy 55, 60, 84, 89, 90
 Poggendorf Gabriele 50, 79
 Polonus Johannes 356
 Poltzenhagen Heinrich 349, 356
 Pomerania Christoph de 186, 356
 Pomerania Joachim de 356
 Pontanus Johannes 332
 Possilge Johann 148
 Praetorius Christoph 296
 Pribizlaus, kanonik kamieński 352
 Primzlavia Johannes 356
 Pritze Peter 349, 356
 Proksa Michał 60, 89
 Pruse Johannes 353, 356
 Prutz Robert 106, 161
 Przemyślidzi 137
 Przybysław II meklemburski 169
 Przybysława, księżna pomorska 203, 204
 Ptolemeusze 132
 Putbus Waldemar von 216, 348, 356
 Puteanus C. 174
 Puttkamer Erasmus von 356
 Puttkamer Georg von 216, 346, 353
 Puttkamer Jakob von 356, 359
 Puttkamer Johannes von 356
 Puttkamer Markus von 356

 Quade, rodzina 329
 Quäschling 100
 Quast Christian 350, 356
 Quistorp Theodor von 340

 Racibor I, książę pomorski 183, 200, 203, 204
 Racibor II, książę pomorski 204
 Racibor Białogardzki 169
 Racibor Bogusławowic 204

Radatz Henning 356
Raddemer Thomas 296
Radduge Paul 348
Raimund, legat papieski 360
Rambow Arnd 353
Ramel, ród 220
Ramel Arenth von 217
Ramel Doring von 216
Ramel Heinrich von 215, 217
Ramel Jürgen von 354
Ramler Karl Wilhelm 266
Rammin Johannes von 352
Rammin Nikolaus von 216
Rammin Otto von 175, 215, 352, 353
Rammin Wedego von 352, 353
Ramnitz Johann Friedrich 378
Randt Erich 35, 63, 100
Rango Martin 143, 150
Ranke Leopold von 38, 65
Rantzau Heinrich 192
Rapp Jean 339
Rauch Johann Bonaventura von 248
Raven z Barnekow 141
Reberch Philipp 354, 356
Reginar, książę Lotaryngii 135
Rehberg Philipp von, biskup 345, 348
Reichhardt David 160
Reimarus, kanonik 352, 357
Remmelding Anton 371, 400, 401
Reper Peter 357
Reutz, rodzina 329
Reutz David 378
Reytz Albertus 357
Rhades Franz Heinrich 332
Rhades Joachim Jakob 332
Rhawen Balthasar 175
Rheine, ród 221
Rhenius Johannes 43, 71
Rhete David 160
Rhete Joachim 160
Rheten Friedrich Ludwig 159
Richer z St. Remi 134
Richter Christopher 332
Ricke Hermann 370
Ricke Johannes 370
Ricker Paul 296
Rike, drukarz 159
Rike Hermann 400
Rike Johannes 400
Ritterhausen Carl 100
Rocke Johannes 357
Rode Paul vom 395–397, 401
Röder Michael 160
Rohr Bernhard 357
Romanowowie 137
Romberg Friedrich Gisbert Wilhelm 248
Ronnegarwe Gerwin 350
Ross E. 326
Rubachius Adamus 332
Rubenow Heinrich 262
Rubenow Johannes 357
Ruden Heinrich 357
Rüdiger Johannes Heinrich 160
Rudolf I Habsburg 136, 228
Ruepen Gerhard von 347
Runge, ród 330
Runge Jakob 174, 396
Runge Johannes 332
Runge Ludwig 357
Salomea, córka Mściwoja I 168–170
Salomea, córka Sambora II 170
Salvelt Johannes 357
Sambor I Gdański 170
Sambor II Tczewski 168–171
Samer Werner 215
Sanne Arnoldus 357
Sassche, księgarz 160
Sasse, rodzina 330
Sastrow Bartholomäus von 143, 145

Sastrow Johannes von 145
 Sastrow Nikolaus von 391
 Saunier Léon 46, 75
 Saunier P. 160
 Saxo Gramatyk 149
 Scantze Harneydus 357
 Schacht Thomas 160
 Scherer Hans 217
 Schiffmann Ch. Sigismund 378
 Schill Ferdinand 118, 247
 Schinkel Karl Friedrich 328
 Schippenbeil Nikolaus von, biskup kamieński 346
 Schleinert Dirk 50, 79
 Schlieffen, ród 266
 Schlosser Franz 159
 Schmelling 101
 Schmidt, drukarz 158
 Scholastke Andreas 174
 Scholtz Christian 388
 Schomaker Jakob 150
 Schomaker Johannes 349, 357
 Schönenbecke Michael von 353
 Schonenvelt Peter von 349, 357
 Schöning Thammo von 215, 348, 357
 Schrey Jeremias 160
 Schröder Christoph 159
 Schulenburg Theodoricus 349
 Schulenburg Werner von 216, 217
 Schultz 101
 Schultze Georg 160
 Schultze Henning 160
 Schultze Wictor 101
 Schulz Nikolaus 332
 Schunemann Heinrich 357
 Schwallenberg Hans 332
 Schwallenberg Heinrich 149, 173
 Schwartz Albert Georg 156
 Schwarz Chr. 174
 Schwerin, ród 220, 221
 Schwerin Dietrich von 185, 186
 Schwerin Nikolaus von 216, 217
 Schwerin Ulrich von 186, 190, 195, 199
 Schwichtenberg Liborius 42, 71, 99, 116, 397, 403
 Scurlubbe Rudolph 353, 354
 Sriver Johannes 357
 Scupellenberch Conradus 357
 Scuver Conradus 353, 357
 Seckel Baltzer 215
 Seckermann Heinrich 402
 Seckerwitz Johannes 151, 190, 211
 Seger J. 174
 Semrau Arthur 101
 Serwiusz Tyliusz 132
 Seutter Mätthaus 328
 Sidonia Albertus de 347
 Siegfried I, biskup kamieński 345, 352
 Siegfried II, biskup kamieński zob. Bock
 Siemomysł pomorski 204
 Siemowit IV 201
 Sigwin, biskup kamieński 345
 Simmer Cosmus 145, 173
 Sitarz Bartosz 52–54, 81–83
 Slagghert Lambrecht 147
 Slekerus Johann 174, 197
 Slotheko 348, 357
 Slupwachter Hermann 354, 357
 Sluter Heinrich 357
 Slüter Joachim 397
 Slutow Otto 116, 398, 402
 Snelle Andreas 357
 Sobczak Franciszek 54, 83, 84
 Sobiesław I Gdański 170
 Sobiesław III, książę gdański 170
 Sobiesławice 168–171
 Solbrig, rodzina 35, 63
 Soltin Nicolaus 357
 Specht Reinhold 101
 Specke Christianus de 353, 357

Spiegel Johann Friedrich 159
 Spyta Bronisława 60, 89
 Stalberg Friedrich 348, 353, 354, 357
 Starcke Carl Gustav 159
 Starcke Daniel 159
 Starke Christian 357
 Starke Friedrich 357
 Starz Johannes 349, 357
 Stegelitz Friedrich 349, 350, 353, 354, 357
 Stein Heinrich 337, 339
 Steinwehr Henning von 217, 357
 Steinwehr Hippolit von 216, 226, 350, 357, 371
 Steinwehr Johannes von 357
 Steinwich Lambert 272
 Steisser Franz 160
 Stellmacher, rodzina 330
 Stellmacher Klaus 401
 Stendal Henricus 357
 Stephan Johannes 357
 Stephan Walther 101
 Sternbach Heinrich Coelestinus 243
 Sterneberch Georgius 357
 Stigge Joachim 371
 Stigge Petrus 371, 400
 Stock Robert 160
 Stojentin Hans von 216
 Stojentin Valentin von 145, 216, 217, 403
 Stolberg Henricus 357
 Stoppelberg, rodzina 330
 Stoppelberg Hans 401
 Stormer Detlevus 357
 Strack Heiso 357
 Strecker Friedrich 101
 Strellin Lukas 290
 Strick Hinrick 332
 Strohschneider Bernhard 401
 Stroschneider Berndt 378
 Stuartowie 137
 Sturluson Snorii 149
 Stymmel Christoph 330, 377, 397
 Suawe, ród 221
 Suawe Bartholomäus 215, 224, 346, 354, 357
 Suawe Johannes 155, 354, 403
 Suawe Peter 116, 210, 398
 Sulisława, żona Mściwoja II 169, 170
 Sum Detlevus 353
 Superville Daniel de 332
 Swanebeke Johannes von 357
 Swanebeke Nikolaus von 357
 Sybilla, córka Barnima IX 204
 Sydt Asmus 101
 Szukała Maciej 35, 36, 38, 39, 41, 50, 63–66, 68, 69, 79
 Szyller Małgorzata 35, 44, 63
 Świętobor (zm. 1007) 204
 Świętobor I, książę pomorski 176, 179, 201, 204
 Świętobor I Starszy 171
 Świętobor II Młodszy 171
 Świętobor IV (III), książę pomorski 204
 Świętobor (V) Warcisławowic 205
 Świętoborzyce 168, 171
 Świętopełk, książę pomorski 170
 Świętopełk II Wielki 168, 170
 Świętopełk Raciborwic 205
 Tagge Johannes 357
 Teschendorff Martinus 400
 Tesmer Paul von 357
 Tetzen Peter von 215
 Theodericus Johannes 357
 Thidericus, lekarz 332
 Thietmar z Merseburga 133, 151
 Thietmarus 352, 354, 357
 Thomae Marten 332
 Thorn Dithard 357
 Thouvenot Pierre 249
 Thymaeus Fabianus 378
 Tilebein, rodzina 326

Tilebein Sophie Auguste 43, 71
 Tiller Johann 158
 Tolner Peter 160
 Tomczyk Józef 60, 89
 Toss Erhard 158
 Trajan, cesarz 133
 Tralow Marquard 348, 357
 Trechow Siegfried 350, 353, 357
 Treder, rodzina 330
 Treder Felix 328
 Treitschke Heinrich von 45, 74
 Treptow Conradus 353, 357
 Trojanus Friedrich 370, 400
 Trost Arnoldus 357
 Tudorowie 137
 Turek-Kwiatkowska Lucyna 38, 66
 Tyberiusz Semproniusz Grakchus 132
 Tydekini 332
 Tyhme Johannes 160

 Ulryk, książę meklemburski 180
 Ulryk I, książę pomorski 114, 119, 174, 175, 185, 194, 205, 237
 Unterstell Rembert 35, 36, 41, 63, 64

 Vageth Hans 160
 Vengersch Henricus 347
 Ventzeslai Wizkinus 357
 Verchemin Vincenz von 357
 Vertze Thomas von 216, 357
 Vick C. 41, 70
 Vigier J. 250
 Vinzente (Vincenti), gubernator 250
 Voges Hermann 101
 Voghe Oltmannus 350, 357
 Völcker Ruperti 160
 Volckmar J. 174, 197
 Volrath Erasmus 357
 Volrath Peter 370, 400
 Vreich Bernhard 216

 Vrigsmidt Lambertus 349, 350, 357
 Wachholtz, ród 122, 221
 Wachholtz Eggard (I) von 357
 Wachholtz Eggard (II) von 348, 357
 Wachholtz Heinrich von 345
 Wachholtz Henning von, biskup 357
 Wachholtz Johannes von 357
 Wachholtz Reimerus von 352, 354
 Wakenitz, ród 217
 Wakenitz Albert von 174, 353
 Wakenitz Hans von 217
 Waldstein Benedykt von, biskup 346
 Wależjusz 137
 Wallenstein Albrecht 100, 240, 241
 Walter Emil 37, 65
 Walter Georg 357
 Wangenheim Hans von 102
 Warburg A. 102
 Warcisław (zm. 1184/1185), książę 206
 Warcisław I, książę pomorski 205
 Warcisław I Świecki, książę 170
 Warcisław II, książę pomorski 176
 Warcisław II Gdański 170
 Warcisław II Świętoborzyc 171
 Warcisław III 180, 206
 Warcisław IV 100, 194, 206
 Warcisław V 187, 206
 Warcisław VI 101, 179, 206
 Warcisław VII 197, 206
 Warcisław VIII 176, 177, 206–208
 Warcisław IX 207
 Warcisław X 200, 207
 Warcisław XI 207
 Warcisław Młodszy 207
 Wardenberg Zutfeld 371
 Wargin Jürgen 401
 Wartislaw, kanonik 353
 Wasle L. 102
 Wasmud Johannes 353
 Wazowie 137

Wedel, ród 222, 267, 290, 360
 Wedel Joachim 173
 Wedel Johannes (I) 357
 Wedel Johannes (II) 357
 Wedel Matthias von 350, 357
 Wedel Otto von 217
 Wehrmann Bertha Adelheida Karoline 35, 63
 Wehrmann Hans 52, 81
 Wehrmann Martin 35–50, 52, 55–59, 61, 63–82, 84–88, 90, 93, 94, 107, 108, 125, 131, 133, 134, 136–139, 141, 142, 153, 154, 156, 159, 160, 161, 163, 164, 167, 171, 174–176, 182, 192, 196, 202, 205, 209, 211, 221, 222, 224–226, 228, 230–234, 236, 240, 241, 245–247, 251, 254–256, 259–263, 265–268, 270, 273, 274, 276, 278, 279, 282–285, 287–296, 299, 300, 302–304, 309, 311–314, 318, 319, 321, 322, 324–328, 335–340, 343–348, 359, 360, 362, 364, 365, 367, 369–371, 373, 377, 379–385, 387, 388, 390, 391, 394–396, 398–404
 Wehrmann Rudolf Theodor 35, 63
 Weiger, ród 222
 Weiher Martin von, biskup kamieński 346, 353
 Weinreich Kaspar 148
 Welfowie 137
 Wend Theodoricus 357
 Wendtlandt Peter 300, 348, 357, 358
 Wene Jacobus 349, 358
 Werle Barnim 352
 Wessel Jakob 388
 Westfal Heinrich 358
 Westfal Jakob 358
 Westfal Johannes, kanonik kamieński 358
 Westfal Johannes, prepozyt kamieński 352
 Westfal Vrolicus 353
 Westphal H.R.J. 160
 Wettynowie 135, 136
 Wicen Pribeslaus 358
 Wichert Melchior 158
 Wichmann, sufragan kamieński 347
 Widukind Saski 136
 Widukind z Korbei 133, 151
 Wiedekind 388
 Wielopolski Alfred 54, 84
 Wigand z Marburga 147
 Wilde Conrad 358
 Wilde Hans 158
 Wilde Johannes 347
 Wilhelm, biskup kamieński 345
 Wilhelm (zm. 1436), książę meklemburski 208
 Wilhelm I Hohenzollern 138
 Wilhelm II Hohenzollern 138
 Willekini Johannes, biskup kamieński 114, 345, 358
 Wilkini Nikolaus 358
 Winkler Johannes, sufragan kamieński 347
 Winter Otto Friedrich 102
 Winther Valentin Jürgen 145, 173
 Wisław I, książę rugijski 168, 170
 Wisław II, książę rugijski 168, 200
 Wisław III, książę rugijski 168
 Wissmer Gottfried 378
 Wittcke Johann Kaspar 378
 Witte, ród 266
 Witte Hans 102, 158
 Witte K. 102
 Witte Konrad von 109, 266
 Wittelsbachowie 233
 Wittosława, córka Mściwoja I 170
 Wizlaus, kanonik kamieński 358
 Wizław, biskup kamieński 345
 Wobeser Jakob von 217
 Woelffel Paul 102
 Wohlgemut Andreas 401
 Wojsława Bogusławówna 207
 Woken Franz 152, 173
 Wolde Balthasar von dem 186, 195, 199, 350

Wolde Kaspar von dem 215
 Wolde Zabel von dem 215, 217
 Wolff 94
 Wolff Christian Michael 378
 Wolff Hans 102
 Wolff Nikolaus Gottfried 378
 Wolfius J. 174
 Wolpen Reimar 217
 Wolterus, kanonik kamieński 358
 Wopersnow, ród 222, 291
 Wopersnow Johannes von 349, 358
 Wulfardi Johannes 358
 Wulflam, ród 106, 273
 Wulflam Bertram 45, 74, 272, 273
 Wulsten, rodzina 330
 Wutstrack Christian Friedrich 152

Zalow Berser 353
 Zander Johannes 332
 Zander Otto 371, 400
 Zastrow Ludwig von 340
 Zienke Georg, 157
 Zierold Johann Wilhelm 101, 388
 Zimmer Louis 102
 Zimmermann Ernst Heinrich 103
 Zircmann L. 173
 Zitzewitz, ród 222
 Zitzewitz Jakob von 195, 199
 Zitzewitz Joachim von 217
 Zitzewitz Martin von 216
 Zofia, córka Warcisława VI 101
 Zofia (1329–1364), córka księcia meklemburskiego Jana II 207
 Zofia (1376–1406), księżna pomorska 207
 Zofia (1380–1408), księżna pomorska 208
 Zofia (1415–1453), córka Warcisława VIII 208

Zofia (1434–1497), córka Bogusława IX 102, 208
 Zofia (1462–1504), córka Eryka II 208
 Zofia (1501–1568), córka Bogusława X 208
 Zofia (1579–1658), córka księcia szlezwicko-holsztyńskiego Jana III 209
 Zofia Holsztyńska (1360/1370–1448), córka Henryka Żelaznego 185, 207
 Zofia Jadwiga (1561–1631), księżna pomorska 153, 154, 174, 190, 209
 Zofia Jadwiga (1588–1591), córka Bogusława XIII 209
 Zofia Saska (1587–1635) 95, 194, 209
 Zukow Theodoricus 358
 Zwina Gotfridus 350, 358
 Zwinisława, żona Mściwoja I 169, 171
 Zygmunt I Stary, król polski 196
 Zygmunt August, regent meklemburski 200

INDEKS GEOGRAFICZNY

- Ahlbeck 285
Akwitania 134
Akwizgran 393
Altefähr 382
Altenhagen 380
Altenkirche 387
Altentreptow 216, 255, 380
Angers 183, 186, 190, 199
Anglia 43, 72, 127, 131, 134, 137, 176, 193, 232, 319
Anhalt 190
Anhalt-Zerbst, księstwo (Herzogtum Anhalt-Zerbst) 94, 98, 232
Anklam 99, 140, 155, 157, 165, 186, 220, 223, 224, 246, 255, 256, 319, 348, 361, 365, 366, 380, 386, 397
Antorffen 186
Augsburg 228–231, 390
Austria 134, 176, 232
Awinion 343
- Bad Wilsnack 393
Badenia (Baden) 134
Bagna (Pagenkopf) 282
Bagnica (Bruchhof) 279
Ballenstedt 174, 177
Bamberg 40, 44, 68, 73, 110, 150, 328, 341, 343
Bamberg, diecezja (Bistum Bamberg) 343
Banie (Bahn) 124, 256, 366, 386, 392
Barby 174, 179, 200
Barkowo (Barkow) 279
Barnekow 141
Barnim (Barnimskunow) 384
- Barth 140, 154, 155, 157, 174, 190, 198, 205, 208, 216, 227, 246, 256, 257, 366, 380, 386, 395, 397
Barwice (Bärwalde) 257
Baszewice (Batzwitz) 279, 382
Bawaria (Bayern) 134, 233
Bądkowo (Bandekow) 279, 382
Belgia 127, 137
Berbisdorf 141
Bergen/Rügen 165, 168, 174, 179, 257, 361, 362, 366, 380, 386, 387, 393, 397
Berlin 35, 36, 39, 63, 64, 67, 70, 96–99, 102, 110, 120, 153, 154, 157, 300, 316, 324, 336, 337, 396
Berthke (k. Franzburga) 141
Bezrzecze (Brunn) 375
Biała (Ball) 283
Białoboki (Belbuck) 108, 122, 155, 174, 184, 221, 226, 279, 361, 365, 396, 402, 403
Białogard (Belgard) 44, 73, 140, 158, 165, 213, 216, 224, 240, 246, 366, 386, 387, 397
Białuń (Müggenhall) 283
Bieczyno (Hagenow) 279
Bielice (Neu Belitz) 102
Bielice (Wittenfelde) 282
Bielikowo (Behlkow) 112, 279, 385
Bierzwnik (Marienwalde) 363
Biskupstwo pomorskie (Bistum Pommern) zob. Pomorze, diecezja
Bliski Wschód 319
Blomberg 393
Błądkowo (Plantikow) 282, 381
Błotno (Jacobsdorf) 283
Bobbini 380, 393

Bobolice (Bublitz) 165, 257
 Bodzęcino (Basenthin) 155
 Bogusławów (Gerthshof) 279
 Boguszyny (Gottberg) 385
 Boitzenburg 362
 Bornholm, wyspa 315
 Borzęcin (Borntin) 279
 Borzyszewo (Friedrichswill) 279–280
 Brandenburgia 61, 115, 147, 214, 218, 223,
 230–232, 234, 239, 241–243, 319, 321, 335,
 336
 Brodniki (Gramhusen) 280
 Brojce (Broitz) 280, 382
 Brudzewice (Brüsewitz) 283, 381
 Bruksela (Brüssel) 196, 229
 Brunszwik (Braunschweig) 58, 87, 193
 Brunszwik, księstwo (Herzogtum
 Braunschweig) 210, 233
 Brunszwik-Lüneburg, księstwo
 (Herzogtum Braunschweig-Lüneburg)
 231, 233
 Brzesko (Brietzig) 282, 375, 384
 Brzezina (Falkenberg) 385
 Budziszowce (Korkenhagen) 282
 Bugewitz 140, 380
 Bukowo Morskie (See Buckow) 363
 Burgundia 135
 Bydgoszcz (Bromberg) 54, 55, 83, 84
 Byszewo 174
 Bytów (Bütow) 140, 154, 155, 216, 224,
 227, 242, 257, 366, 386, 388, 393, 397

 Camminerholz 281
 Casekow 375
 Catharinenhof 280
 Cedynia (Zehden) 362, 375
 Cerkwica (Zirkwitz) 123, 279, 382
 Cesarstwo Niemieckie (Deutsches
 Kaiserreich) 43, 128, 131, 137, 138
 Cesarstwo Rosyjskie 131, 138

 Cesarstwo Rzymskie (Imperium
 Romanum) 131, 132
 Chełm Gryficki (Holm) 280
 Chełmska, Góra (Gollenberg) 393
 Chlebówko (Sassenhagen) 283, 338
 Chmielów (Oskarshof) 280
 Chociwel (Freienwalde) 139, 257, 258,
 380, 381
 Chojna (Königsberg in der Neumark),
 miasto 246, 258, 300, 324, 361
 Chojna, powiat (Kreis Königsber NM.)
 278
 Chomętowo (Gumtow) 280
 Choszczno (Arnswalde) 258, 347, 348,
 364, 366, 367
 Ciecierz (Zitzmar) 280, 385
 Ciemnik (Temnick) 283
 Cieszyce (Karolinenhof) 280
 Cieszyno (Teschendorf) 380
 Czaplice (Neu Zapplin) 280
 Czaplinek (Tempelburg) 258, 367, 388
 Czarnogłowy (Zarnglaff) 281, 383
 Czelin (Zellin) 348
 Czerników (Zernickow) 283
 Czertyń (Zehrten) 283

 Dalewo (Dahlow) 283, 380
 Damgarten 223, 258
 Dania 193, 233, 273, 300, 313, 320, 403
 Dannenberg 174, 200
 Dargitz 383
 Dargosław (Dargislaff) 280, 385
 Dargun 155, 363
 Darłowo (Rügenwalde) 45, 73, 108, 114–
 116, 140, 155, 174, 182, 189, 191, 194, 199,
 202, 207, 210, 213, 217, 223, 224, 242, 246,
 258, 259, 365, 367, 397, 403
 Darż (Daarz) 282
 Darzewo (Darsow) 280
 Dąbie (Altdamm) 223, 250, 259, 364, 386, 387

Dąbie (Woldenburg) 280, 382
 Demmin 165, 223, 246, 259, 260, 348, 367, 381, 397
 Dębica (Dammnitz) 385
 Diecezja kamieńska (Bistum Cammin) zob. Kamień Pomorski, diecezja
 Diecezja lubuska (Bistum Lebus) zob. Lubusz, diecezja
 Divitz (k. Barth) 141
 Djursholm 97
 Długie (Langenhagen) 283
 Doberan 174, 208
 Dobra Nowogardzka (Daber) 140, 246, 260, 282, 381, 398
 Dobra Szczecińska (Daber) 375
 Dobrilugk 97
 Dobropole (Breitenfelde) 381
 Dobropole (Dobberphul) 385
 Dobrzany (Jakobshagen) 260, 367, 381
 Dobrzyń (Annashof) 280
 Dolice (Dölitz) 385
 Dołuje (Neuenkirchen) 375
 Dortmund 100, 320
 Drawsko Pomorskie (Dramburg) 223, 246, 260, 364, 382
 Drezno (Dresden) 193, 320
 Drozdowo (Hohendrosedow) 280
 Drozdówko (Krähenkrug) 280
 Drzetowo (Bredow) 311, 312, 328
 Ducherow 165, 380
 Düren 393
 Duszyce (Heidehof) 280
 Dziadowo (Dadow) 280
 Dziwnów (Dievenow) 285
 Dzwonowo (Schönebeck) 380

 Eichenhof, folwark 280
 Elbląg 320
 Eldena 40, 155, 174, 179, 184, 191, 197, 206, 361, 363, 396
 Ellbogen 315, 316
 Essen 126

 Falsterbo 315, 316
 Francja 111, 135–137, 176, 183, 190, 205, 233, 320
 Frankfurt a. O. 47, 186, 320, 321
 Franzburg 246, 260
 Fryburg Bryzgowijski (Freiburg im Breisgau) 228
 Fryzja (Friesland) 39, 67

 Gadebusch 174
 Gandersheim 174, 187, 188
 Gardna Wielka (Groß Garde) 260
 Gartz a. O. 98, 113, 126, 223, 227, 260, 261, 361, 375, 396, 398
 Garz/Rügen 261, 382
 Gdańsk (Danzig) 58, 87, 94, 97, 98, 101, 108, 111, 196, 233–236, 246, 254, 320
 Gellin 375
 Gettorf 393
 Getynga (Göttingen) 36, 64
 Ginawa (Gienow) 140, 383
 Gingst/Rügen 141, 261
 Głębokie (Glambecksee), jezioro 375
 Głogów (Glogau) 231
 Głogów, księstwo (Herzogtum Glogau) 234
 Gnadenberg 174, 198
 Goławice (Gützelfitz) 280
 Gogolewo (Pegelow) 283, 380
 Golczewo (Gülzow) 261
 Goleniów (Gollnow) 44, 72, 109, 116, 222, 246, 261, 262, 319, 367, 386
 Gołęcino (Frauendorf) 312, 328
 Golina (Gollin) 283
 Gołańcz Pomorska (Glansee) 280
 Gorzów Wielkopolski (Landsberg an der Warthe) 348, 361

- Gorzysław (Arnsberg) 280
 Goslar 53, 83, 254
 Gosław (Gützlaffshagen) 119, 279, 280, 385
 Gostyń (Gross Justin) 280, 382
 Gościmierz (Gedde, Jedde) 280
 Gotha 98
 Górzycza (Görcke a. d. Rega) 95, 280, 382
 Grabow (Meklemburgia) 393
 Grabowo (Buchholz) 283
 Grabowo (Grabow), część Szczecina 155, 218, 312, 325, 326, 361, 365, 396
 Gramzow 262, 380
 Gran Canaria, wyspa 393
 Grapzow 380
 Grąbkowo (Grumbkow) 338
 Grądy (Grandshagen) 280
 Grecja 131, 132
 Greifswald 36, 39, 40, 44, 45, 49, 58, 64, 73, 78–80, 87, 95–97, 99, 101, 110, 115, 127, 155, 156, 158, 165, 174, 176, 189, 193, 199, 205, 222, 223, 241, 242, 246, 262, 319, 341, 347, 358, 361, 363, 364, 367, 387, 393–396, 398, 403
 Grębocin (Adolfshof) 280
 Grimmen 165, 217, 223, 227, 262, 263, 367, 386
 Grimnitz 231
 Gristow (k. Greifswaldu) 263, 368
 Grobe 203, 204
 Grochów (Gruchow) 280
 Gronówko (Klein Grünow) 283
 Grüttow (k. Stolpe a. P.) 141
 Gryfice (Greifenberg), miasto 41–45, 51, 53, 69–72, 80, 82, 94, 121, 155, 216, 222, 227, 246, 263, 275, 364, 382, 395, 398
 Gryfice, powiat (Kreis Greifenberg) 51, 72, 86, 99, 278–281
 Gryfino (Greifenhagen), miasto 126, 165, 223, 227, 263, 264
 Gryfino, powiat (Kreis Greifenhagen) 281
 Grzędzice (Seefeld) 283, 384
 Grzęzno (Weitenhagen) 282
 Gustow/Rügen 141
 Güstrow 174, 180, 341, 358
 Gützkow 174, 181, 264
 Halberstadt 35, 63
 Halle 36, 64
 Hamburg 102, 300, 320, 324
 Heidelberg 176, 191
 Heringsdorf 285
 Hesja (Hessen) 135, 234
 Hiddensee 155, 285, 363
 Hildesheim, diecezja (Bistum Hildesheim) 234, 343
 Hildesheim, miasto 254
 Hiszpania 176, 234, 320
 Holsztyn 320
 Holsztyn, księstwo (Herzogtum Holstein) 176, 237
 Ina, rzeka 294
 Inflanty (Livland) 39, 67, 193, 236
 Inoujście 141
 Ińsko (Nörenberg) 264, 363, 368, 381, 386, 387
 Italia zob. Włochy
 Ivenack 362
 Izrael 131, 132
 Janikowice (Wilhelminenhof) 280
 Janowo (Johannesthal) 280
 Jarmen 264
 Jasiel (Jatzel) 280
 Jasienica (Jasenitz) 155, 300, 324, 361, 362, 375
 Jawory (Hohenholz) 280
 Jełgawa (Mitau) 174
 Jerozolima 134, 194, 204

Johannesfelde, 280
 Jülich, księstwo (Herzogtum Jülich) 229

 Kalisz Pomorski (Kallies) 264, 351
 Kamienny Most (Steinhöfel) 283, 380
 Kamień Pomorski (Cammin i. P.), miasto 57, 87, 95, 105, 106, 110, 111, 114, 115, 122, 141, 155, 165, 168, 174, 181, 185, 200, 206, 209, 246, 264, 341, 348, 349, 351, 352, 363, 382, 395, 398
 Kamień Pomorski, diecezja (Bistum Cammin) 40, 42, 68, 70, 85, 221, 231, 242, 341–365
 Kamień Pomorski, powiat (Kreis Kammin) 281
 Kania (Kannenbergr) 283, 380
 Karcino (Langenhagen) 280
 Karkowo (Karkow) 283
 Karlino (Körlin) 264, 265, 342, 344, 348, 368, 387
 Karnice (Karnitz) 142, 280, 385
 Karsk (Kartzig) 282
 Kassel 210
 Kenz 174, 181, 380, 393
 Kesow 375
 Kessin 380
 Kępa (Kamp) 109, 279
 Kępno (Kempendorf) 283
 Kicko (Kietzig) 283, 384
 Kiczarowo (Kitzerow) 283, 384
 Kilonia (Kiel) 58, 87, 101
 Klatzow a.d. Tollense 362
 Klempenow 217
 Klępino (Klempin) 283
 Kluczewo (Klützw) 282
 Kłęby (Klemmen) 385
 Kłodkowo (Klätkow) 280, 385
 Kłopotowo (Klaptow) 383
 Kolonia (Köln), miasto 228
 Kolonia, archidiecezja (Erzstift Köln) 343
 Kołbacz (Colbatz) 155, 174, 178, 179, 204, 213, 224, 225, 363
 Kołobrzeg (Kolberg) 40, 44, 68, 73, 94, 96, 102, 103, 115, 117, 120, 126, 155, 158, 164, 165, 174, 227, 234, 247, 255, 265, 266, 285, 319, 338, 341, 344, 351, 358, 360, 362, 368, 383, 386, 392, 393, 398, 399
 Kołomąc (Koldemanz) 280
 Konarzewo (Kirchhagen/Wachholzhausen) 280, 385
 Königslutter am Elm 393
 Konstancja (Konstanz) 228, 343
 Kopice (Köpitz) 247
 Koserow 285
 Kostrzyn (Küstrin) 247, 321,
 Koszalin (Köslin) 44, 47, 72, 75, 85, 94, 121, 153, 155, 156, 160, 165, 240, 266, 267, 319, 360, 362, 368, 393, 399
 Koszalin, powiat (Kreis Köslin) 47, 75, 278
 Koszewko (Klein Küssow) 385
 Koszewo (Gross Küssow) 282, 385
 Koźle (Hinterkathen) 280
 Krakowice (Karlshoff) 280
 Krąpiel (Schöneberg) 381
 Krępczewo (Kremzow) 141
 Królestwo Prus zob. Prusy, królestwo
 Królewiec (Königsberg) 58, 87, 97, 300, 320, 324
 Kruckow (k. Demmin) 141
 Krummin 174, 197, 362
 Krzekowo (Kreckow) 109, 283
 Krzemienna (Kramonsdorf) 282
 Krzemień (Cremmin) 283, 381
 Krzemień (Kremmen) 141
 Krzywnica (Uchtenhagen) 267, 283, 380, 381
 Księstwo Pomorskie (Herzogtum Pommern) zob. Pomorze, księstwo
 Księstwo Pruskie (Herzogtum Preußen) zob. Prusy Książęce
 Księstwo Rugijskie (Herzogtum Rügen)

zob. Rugia, księstwo
Księstwo Wołogoskie (Herzogtum
Wolgast) zob. Wołogoszcz, księstwo
Kukań (Kukahñ) 280
Kummerow 217, 267
Kunowo (Kunow) 283, 375, 385
Kurlandia i Semigalia, księstwo
(Herzogtum Kurland und Semgallen) 234
Kusin (Küssin) 280

Lassan 267, 376
Lauenburg a.d. Elbe 174, 177
Lebamünde 267
Legnica (Liegnitz) 174, 179
Legnica, księstwo (Herzogtum Liegnitz)
235
Lestkowo (Gross Leistikow) 282
Levin 351
Lewice (Lewetzow) 280
Lębork (Lauenburg) 165, 213, 217, 225,
227, 242, 267, 364, 368, 383, 386–388
Łędzin (Lensin) 280
Leipgarten 386
Lindau 228
Lindenberg 381
Lindow 267
Linki (Linken) 376
Linówko (Klein Lienichen) 283
Lipiany (Lippehne) 384
Lipie (Arnhausen) 267, 368
Lipnik (Lindenberg) 283
Lipsk (Leipzig) 127, 176, 186, 193, 251,
320, 390
Lisowo (Vossberg) 283
Litwa 193
Löcknitz 268
Loitz, 154, 217, 247, 267, 268
Loreto 393
Lotaryngia 135
Lubeka (Lübeck) 41, 235, 254, 265, 273,
313, 320

Lubieszewo (Lübsow) 280
Lubin (Lebbin) 280
Lubowo (Lübow) 283
Lubusz, diecezja (Bistum Lebus) 343
Luckow 376
Lund 153, 157
Lutkowo (Rehwinkel) 381

Łabiszyn 194
Łasztownia (Lastadie), wyspa 310, 323,
325, 376
Łeba (Leba) 247, 268
Łekno (Bast) 344, 383
Łęczycza (Lenz) 283
Łobez (Labes) 128, 247, 268, 368, 383,
386, 393
Łopianów (Loppnow) 280
Ługowina (Lowin) 140, 384
Łupawa (Lupow) 268
Łużyce (Lausitz) 39, 67

Maastricht 393
Magdeburg, archidiecezja (Erzstift
Magdeburg) 343
Magdeburg, miasto 35, 63
Malenino (Brägershof) 280
Małkocin (Mulkenthin) 283, 385
Manowo (Manow) 383
Mansfeld 174, 187
Marburg 176, 193
Marianowo (Marienfliess) 213, 225, 283, 362
Marienkron (k. Darłowa) 174, 176, 199, 202
Marienthron (k. Szczecinka) 174, 187, 207
Marszewo (Marsdorf) 282
Maszewo (Massow) 224, 268, 282, 369, 393
Maszkowo (Maskow) 282
Mediolan 58, 88, 100, 211
Meklemburgia 39, 67
Meklemburgia, księstwo (Herzogtum
Meklemburg) 176, 229, 231, 235

Mellenthin 140
 Metz, diecezja (Bistum Metz) 343
 Miastko (Rummelsburg) 94, 268
 Michaelsberg (k. Bambergu) 303, 401
 Mielno Stargardzkie (Gross Mellen) 283, 381
 Mierzęcin (Mehrentin) 52, 81
 Mierzyn (Heinrichshof) 280
 Mieszkowice (Bärwalde in der Neumark) 268, 369
 Międzyzdroje (Misdroy) 95, 285
 Miękowo (Münchendorf) 282
 Milwaukee 96
 Miodowice (Medewitz) 280
 Mironice (Himmelstädt) 363
 Mirosławice (Gumminshof) 280
 Moczyły (Schillersdorf) 376
 Modlimowo (Muddelmow) 280
 Modrzewo (Moderow) 283
 Moguncja, archidiecezja (Erzstift Mainz) 343
 Mojszewo (Gross Moitzow) 280
 Mokre (Schönwalde) 282
 Mołstowo (Molstow) 280
 Morzyca (Blumberg) 385
 Moskorzyn (Muscherin) 385
 Mostówka (Neubruch) 280
 Mrzeżyno (Deep) 111, 123, 279, 339
 Myślibórz (Soldin) 231, 349, 364

 Nastazin (Hermelsdorf) 282
 Natolewice (Natelfitz) 280
 Neu Torgelow 223
 Neubrandenburg 254
 Neuenkamp 155, 168, 170, 174, 175, 178, 182, 199, 202, 204, 207, 361, 363, 396
 Neuenkirchen 380
 Neuruppin 99
 Neustrelitz 102
 Niderlandy 176, 193, 235, 320

 Niechorze (Horst) 280
 Niedysz (Neides) 280
 Niekładź (Neklatz) 280
 Niemcy (Deutschland) 38, 43, 57, 72, 127, 137, 211, 387, 388, 390
 Niepogłędzie (Nippoglense) 53, 54, 82, 83
 Niewierowo (Nipnow) 338
 Ninikowo (Ninikow) 280
 Norymberga (Nürnberg) 58, 95, 103, 210, 211, 228, 229, 231, 254, 390
 Nosowo (Güntersberg) 283, 381
 Nossendorf (k. Grimmen) 141
 Noteć, rzeka 232
 Nowa Dąbrowa (Neu Damerow) 283
 Nowa Marchia (Neumark) 40, 68, 231, 232, 338, 344
 Nowe Warpno (Neuwarp) 268
 Nowęcín (Neuhof) 140, 383
 Nowielice (Neuhof) 280
 Nowogard (Naugard), miasto 110, 164, 195, 247, 268, 269, 278, 282, 369, 383, 386, 387
 Nowogard, powiat (Kreis Naugard) 278, 282

 Odargowo (Wudarge) 283, 381
 Odra, rzeka 232, 300, 314, 320, 328
 Ognica (Stolzenhagen) 283
 Okonek (Ratzebuhr) 140, 269
 Olchowo (Wolchow) 282
 Oldenburg, diecezja (Bistum Oldenburg) 343
 Oliwa 175
 Opole (Oppeln) 346
 Orzechowo (Düsterbeck) 282
 Osieki Koszalińskie (Wusseken) 383, 393
 Osnabrück 58, 87, 95
 Osterode 175, 201
 Ostrowo (Wustrow) 280, 281
 Ostrzyca (Bernhagen) 140, 282, 381

Ościęcín (Woistenthin) 382
 Oświno (Marienhagen) 283
 Otok (Woedtke) 281
 Padwa 176
 Palatynat Reński (Rheinischen Pflaz) 115, 176, 196, 236
 Palestyna (Palästina) 58, 88
 Paliczyno (Jungfernbrück) 281
 Państwo Zakonu Krzyżackiego 234–236
 Paprotno (Parpart) 281
 Pargowo (Pargow) 376
 Parlino (Parlin) 282, 381
 Parnica (Parnitz), kanał 325
 Paryż (Paris) 127, 183, 190, 251
 Pasewalk 141, 158, 247, 269, 342, 349, 364, 383, 386, 387, 393
 Pełczyce (Bernstein) 363
 Pełknica (Rahnwerder) 381
 Penkun 269
 Petersdorf 376
 Pęczino (Pansin) 53, 54, 82, 83, 283, 381
 Pieszcz (Peest) 121, 384
 Piza (Pisa) 343
 Płoty (Plathe) 85, 142, 156, 247, 269, 382
 Poczernin (Pützerlin) 284, 385
 Pogorzelica (Fischerkathen) 281
 Polanowska, Góra 393
 Polanów (Pollnow) 121, 269
 Police (Pölitz) 269, 270
 Polska 57, 58, 67, 176, 193, 234–236, 320, 335, 336
 Połczyn Zdrój (Bad Poltzin) 95, 270
 Pomorzany (Pommerensdorf) 283, 376
 Pomorze (Pommern) 35–48, 50, 51, 53, 57–59, 61, 63, 65, 67–69, 73, 74, 76, 77, 80, 91, 96, 97, 102, 105, 106, 108, 110, 112–118, 120–123, 126, 127, 129, 139, 143, 144, 150–154, 157, 160, 163, 165, 213, 214, 218, 228–231, 233–236, 239–243, 245, 246, 248, 249, 253, 278, 285, 300, 313, 335–339, 341, 342, 387–389, 391–394, 396, 397, 402–404
 Pomorze Gdańskie (Danziger Pommern) 167–171
 Pomorze Przednie (Vorpommern) 167
 Pomorze Szwedzkie (Schwedisch Pommern) 239–241
 Pomorze Tyłne (Hinterpommern) 239–241
 Pomorze, diecezja (Bistum Pommern) 38, 67
 Pomorze, księstwo (Herzogtum Pommern) 42, 46–48, 61, 73, 75–77, 91, 139, 145, 209–211, 213, 214, 218, 226, 229–231, 234, 239–242, 254, 289, 341, 389, 392, 393
 Pompeje 133
 Portugalia 236, 320
 Potuliniec (Heydebreck) 281
 Praga 175, 176, 181, 188
 Prenzlau 231, 270, 362, 364
 Prusinowo (Rützw) 281
 Prusy Królewskie (Königlich Preußen) 176
 Prusy Książęce (Herzogtum Preußen) 176, 193, 234–236, 239, 335, 336
 Prusy, królestwo (Königreich Preußen) 38, 46, 61, 67, 91, 239, 243, 248, 249, 335, 336
 Pruszcz (Prust) 119, 279
 Przemocze (Priemhausen) 282, 385
 Przybiernów (Pribbernow) 281
 Przytór (Pritter) 217
 Przywodzie (Fürstensee) 270
 Pudągła 175, 177, 183, 206, 207, 365
 Pustkowo (Pustchow) 281
 Pyrzyce (Pyritz), miasto 94, 108, 115, 117, 121, 122, 126, 165, 222, 223, 227, 247, 262, 270, 349, 364, 369, 383, 384, 399
 Pyrzyce, powiat (Kreis Pyritz) 278, 282
 Raclaw (Hermmanshof) 281
 Radowo (Wedelsdorf) 284
 Radowo Wielkie (Gross Raddow) 338
 Raduń (Radduhn) 281, 382

Rain (k. Graz, Austria) 175, 200
 Rajewo (Mittelhagen b. Langenhagen) 281
 Rakow (k. Grimmen) 393
 Ramin 382, 386
 Randow, powiat (Kreis Randow) 278, 282, 283
 Rathebur 380
 Ratyzbona (Regensburg) 228–230, 390
 Ratzeburg 175, 177, 187, 201
 Recz (Reetz) 363
 Redło (Pflugrade) 282
 Reinberg 141
 Republika Weimarska 131
 Resko (Regenwalde) 128, 155, 271, 369, 384
 Reval (Tallin) 254
 Rewal (Rewahl) 281
 Richtenberg 387
 Richtsteige (k. Barth) 141
 Roby (Robe) 281, 385
 Rogowo (Roggow) 140, 284
 Rokita (Rackitt) 376
 Role (Grünwalde) 338
 Rosowo (Rossow) 284
 Rossin 380
 Rostock 98, 176, 205
 Rothenburg 254
 Rotnowo (Rottnow) 281
 Rowokół (Revekol), wzgórze 393
 Rożnowo Nowogardzkie (Rosenow) 282
 Rugia, księstwo, (Herzogtum Rügen) 167, 168
 Rugia, wyspa (Insel Rügen) 43, 71, 99, 110, 167, 216, 240, 253, 284, 285
 Runowo Pomorskie (Ruhnow) 97
 Rybaki (Ziegenhagen) 284, 381
 Rybokarty (Ribbekardt) 281, 382
 Ryga 254, 320
 Rzepnowo (Repenow) 376
 Rzesza (Reich) zob. Święte Cesarstwo Rzymskie
 Rzesznikowo (Reselkow) 383
 Rzędzice (Sülzhorst) 281
 Rzęsin (Rensin) 281
 Rzęskowo (Rensekow) 281, 382
 Rzym 40, 58, 68, 114, 131–133, 211, 226, 341, 360, 393
 Sadlenko (Zedlinerberg) 281
 Sadlno (Zedlin) 281, 385
 Sadłowo (Zadelow) 284
 Saksonia i Lauenburg, księstwo (Herzogtum Sachsen und Lauenburg) 101
 Saksonia 136, 176, 236, 237
 Saksonia-Anhalt, powiat 35
 Salzburg, archidiecezja (Erzstift Salzburg) 343
 Samowo (Zamow) 281
 Santiago de Compostella 393
 Sarbia (Zarben) 281, 385
 Sassen (k. Grimmen) 141
 Sassnitz 285
 Sapolnica (Zampelhagen) 282
 Sątyrz (Sadelberg-Zanthier) 284
 Schadegard 271
 Schaprode/Rügen 141, 393
 Schleswig 175, 209
 Schwedt 232, 321
 Schwerin 175
 Schwerinsburg 141
 Sianów (Zanow) 271
 Sicko (Altenwedel) 284
 Siedmiogród (Siebenbürgen) 37, 67
 Siena 176
 Sikorki (Zickerke) 282
 Sikory (Zicker) 281
 Skalin (Schellin) 281
 Skalno (Eiersberg) 281
 Skarbimierzycze (Sparrenfelde) 376
 Skowrony (Lerche) 281
 Skrobotowo (Schruptow) 281

Sławno (Schlawe) 165, 222, 223, 227, 247, 271, 384
 Słodkowo (Gross Schlatikow) 284
 Słodkówko (Klein Schlatikow) 284
 Słupsk (Stolp) 119, 128, 141, 155, 164, 175, 180, 208, 213, 223, 227, 242, 247, 271, 272, 337, 338, 340, 351, 361, 364, 365, 369, 386, 393, 395, 399
 Smolećcin (Schmalentin) 281
 Soest 320
 Sokoliniec (Falkenwalde) 284, 381
 Sokolniki (Falkenberg) 282
 Sokółów (Dankelmannshof) 281
 Sommersdorf (Penkun) 141, 283
 Sommersdorf 376
 Sorö 175, 191
 Spantekow 141
 Spinnkaten (k. Trzebiatowa) 141
 Spira (Speyer) 118, 196, 228, 229, 231, 390
 Stadthagen 175, 202
 Stany Zjednoczone Ameryki Północnej 320
 Stara Dąbrowa (Alt Damerow) 284, 381
 Stara Marchia (Altmark) 39, 67
 Stare Chrapowo (Alt Grape) 376
 Stare Czarnowo (Neumark) 272, 369
 Stare Leśno (Alt Leese) 376
 Stargard (Stargard i. P.) 43–49, 51, 53, 59, 61, 72, 74, 76, 77, 80, 82, 86, 88, 94, 95, 97, 101, 105, 106, 108, 109, 111, 112, 114–118, 120–123, 125, 126, 128–130, 139, 141–143, 153, 155, 156, 158, 160, 165, 222, 223, 227, 240, 241, 247, 273, 287–297, 300, 319, 324, 338, 342, 344, 347, 349, 362, 364, 370, 371, 384–388, 393, 395, 400, 403
 Starkowo (Idashof) 281
 Stary Przylep (Alt Prilipp) 282, 383
 Starzyce (Woltersdorf) 284
 Stawno (Stevenhagen) 282
 Steinhagen (k. Stralsundu) 141
 Steinmocker 380
 Stepnica (Groß Stepenitz) 272, 376
 Sternberg 393
 Stojkowo (Stöckow) 141
 Stolica Apostolska (Heiliger Stuhl) 211, 226, 341, 343, 359
 Stolpe a. P. 155, 175, 187, 204, 205, 350, 362
 Stolzenburg 383
 Stołąż (Stölitz) 281
 Storkowo (Alt Storkow) 284
 Stowno (Stöwen) 376
 Strachocin (Zartzig) 284
 Strachomino (Strachmin) 141
 Stralów 272
 Stralsund 45, 47, 58, 87, 94, 96, 99–103, 106, 118, 119, 141, 143, 155, 156, 175, 222, 223, 226, 227, 240, 241, 243, 247, 254, 255, 272, 273, 287, 293, 364, 371, 387, 388, 391, 400
 Stromberg 393
 Strzykocin (Streckenthin) 281
 Strzelce Krajeńskie (Friedeberg in der Neumark) 350, 362
 Strzelewo (Strelowhagen) 282
 Strzemie (Stramehl) 141, 273, 274, 371, 384
 Suchanówko (Schwanenbeck) 284, 381
 Suchań (Zachan) 213, 225, 274, 364, 381, 395, 400, 401
 Sulibórz (Gross Silber) 284
 Sulino (Goldbeck) 284
 Swobnica (Wildenbruch) 155, 156
 Szadzko (Saatzig), wieś 45, 53, 74, 82, 121, 213, 217, 225, 274, 395
 Szadzko, powiat (Kreis Saatzig) 53, 74, 283, 284
 Szczecin (Stettin) 35–41, 44–47, 49–51, 53–55, 61, 63–71, 73, 75, 76, 78–80, 82–88, 94–96, 98–102, 106, 108–110, 112, 114, 116, 118–120, 122, 123, 126–129, 139–141, 143, 144, 153–155, 157, 158, 161, 163, 165, 169, 175, 177–181, 183–189, 193, 194, 196–200, 203, 205, 209, 210, 216, 218,

220, 222–224, 227, 245, 248–251, 255,
 256, 258, 262, 266, 267, 277, 287, 288, 291,
 293, 294, 299–333, 336, 342, 347, 348, 358,
 359, 361, 363, 364, 372–379, 386–388, 391,
 393–396, 400
 Szczecinek (Neustettin) 117, 118, 165, 213,
 217, 225, 247, 274, 362
 Szkocja 237
 Sztokholm 241
 Szwabia, księstwo (Herzogtum Schwaben)
 136
 Szwecja 61, 237, 239–243, 320, 336

 Ścienne (Zeimicke) 284, 381
 Ścinawa (Steinau a.d. Oder) 175
 Śliwin (Schleffin) 281
 Świdwin (Schivelbein) 223, 274, 365, 393
 Świeszewo (Schwessow) 281
 Święta (Krampe), rzeka 376
 Święte (Schwendt) 284
 Święte Cesarstwo Rzymskie (Heiliges
 Römisches Reich) 39, 42, 67, 72, 135, 139,
 167, 193, 210, 214, 226–231, 240, 251, 253,
 341, 360, 389–392
 Świna, rzeka 323
 Świnoujście (Swinemünde) 96, 165, 247,
 285, 323

 Tangerhütte 35, 63
 Tangermünde 115, 260
 Tarnowo (Grossenhagen) 282
 Tarnowo (Tornow) 284
 Tarnówko (Lüttkenhagen) 282
 Tapadły (Dummadel) 281
 Tolcz (Tolz) 381, 387
 Torgelow 275
 Toruń (Thorn) 88, 98, 101
 Toul, diecezja (Bistum Toul) 343
 Treben 275
 Trewir (Trier) 228, 393
 Trewir, archidiecezja (Erzstift Trier) 343
 Tribsees 217, 274, 350,
 Trzebiatów (Treptow a. R.) 46, 75, 99, 108,
 112, 115, 116, 120, 121, 123, 153, 165, 175,
 178, 209, 213, 220, 225, 226, 275, 276, 284,
 365, 379, 385, 395, 401–403
 Trzebiatów, synod (Synod Treptow a. R.)
 101
 Trzebieszewo (Tribrow) 382, 383
 Trzebusz (Triebs) 281, 385
 Trzeszyn (Tressin) 109, 279
 Trzęsacz (Hoff) 383
 Trzygłów (Triglaff) 281, 382
 Tucze (Braunsberg) 282
 Tuczo (Schönrade) 52, 81
 Turyngia (Thüringen) 136
 Turzyn (Tourney) 376
 Tybinga (Tübingen) 58, 87, 101, 114, 175,
 185, 205, 237
 Tychowo (Hansfelde) 284, 385

 Ückermünde 141, 183, 185, 217, 223, 276,
 379, 386
 Ugoszcz (Bernsdorf) 388
 Ulikowo (Wulkow) 284, 381
 Ummanz 380
 Uznam (Usedom) 175, 217, 276, 350, 386

 Vadstena 175, 193
 Venz/Rügen 97
 Verchen 175, 188, 197, 276, 362
 Verden, 136
 Verden, diecezja (Bistum Verden) 343

 Waase, (k. Stralsundu) 96, 99–103
 Waniorowo (Vahnerow) 281
 Wapnica (Ravenstein) 276, 284, 381
 Warnice (Warnitz) 385
 Warnowo (Warnow) 217
 Warta, rzeka 232, 300, 321
 Warzymice (Klein Reinkendorf) 376
 Weimar 202

Wełtyń (Woltin) 276, 376
 Wenecja 100, 211
 Werben (Elbe) 393
 Werder 380
 Wernigerode 96
 Wetzlar 153, 154
 Węgorza (Fanger) 282
 Węgorzyce (Wangeritz) 282
 Węgorzyn (Wangerin) 281
 Węgorzyno (Wangerin) 277
 Węgry 39, 67, 237
 Wicimice (Witznitz) 281, 382
 Widuchowa (Fiddichow) 277
 Wiechowo (Büche) 381
 Wiedeń (Wien) 58, 88, 102, 195, 229
 Wick/Rügen 387
 Wielkopolska 322
 Wierzbiczin (Farbezin) 282
 Wierzbo (Werben) 277, 379, 385, 386
 Wilczkowo (Völschenhagen) 281
 Wirtembergia (Württemberg) 229
 Wirtembergia, księstwo (Herzogtum
 Württemberg) 176, 229, 237
 Wismar 175, 178, 201, 208, 243, 254
 Witkowo (Wittichow) 282
 Witno (Wittenfelde) 281, 382
 Witomierz (Johannishof) 281
 Wittenberga (Wittenberg) 42, 176, 182,
 394, 398, 401, 403
 Wlewo (Wefelow) 281
 Władztwo biskupów kamieńskich (Stift
 Cammin) 242, 341, 359, 360, 395
 Włochy 40, 131, 134, 138, 176, 199, 205,
 211
 Włodarka (Voigtshagen) 281
 Włoszibórz (Lusterbuh) 102
 Wolfenbüttel 58, 87, 97, 99
 Wolin (Wollin) 141, 156, 174, 202, 213,
 217, 220, 247, 277, 319, 379, 387, 395
 Wołczyno (Völzin) 281
 Wołogoszcz (Wolgast) 142, 154, 156, 174,
 178, 183, 185, 186, 190–193, 195, 196,
 199–202, 207, 209, 217, 220, 223, 240, 241,
 248, 277, 278, 379, 380, 393, 402
 Wołogoszcz, księstwo (Herzogtum Wol-
 gast) 175, 186, 191
 Wołowiec (Döringshagen) 282
 Wormacja (Worms) 210, 228, 229, 390
 Wrocław (Breslau) 58, 87, 97, 100, 320, 321
 Wrzosowo (Fritzow) 383
 Wschowa (Fraustadt) 112, 232, 236, 321
 Wulfsberg 278
 Wusseken 380

 Zagłębie Ruhry (Ruhrgbiet) 138
 Zagórcze (Eleonorenhof) 281
 Zaleszczyce (Stuthof) 281
 Zalew Szczeciński (Stettiner Hafen), zalew 322
 Zapole (Eckernfelde) 281
 Zapolice (Vockenhagen) 281
 Zeitz 35, 63
 Zelandia 191
 Zerbst 58, 87
 Zielin (Sellin) 281, 382
 Ziemia Łęborsko-Bytowska 236, 242, 344, 388
 Ziemia Święta 94, 95, 97, 98, 100, 167, 171,
 175, 176, 191, 207, 211, 393
 Ziemsko (Zamzow) 284
 Zinnowitz 285
 Złocieniec (Falkenburg) 278

 Żabno (Saben) 338
 Żabowo (Gross Sabow) 44, 72, 282, 393
 Żabów (Sabow) 376
 Żagań, księstwo (Herzogtum Sagan) 234
 Żarczyn (Gross Schönfeld) 281
 Żarowo (Saarow) 284
 Żelechowa (Züillchow) 312, 367
 Żukowo (Suchow) 284, 381
 Żukowo (Sukowshof) 281

